This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 06658233 3

Digitized by Google

GHA
B68
Boekzaal
Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor JANUARIJ 1826.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen de Blaauwburgwal en
de Bergstraat, N°. 320.

MDCCCXXVI.

De Prijs is 6 Stuivers.

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
922225 A
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1937 L

Digitized by Google

BOEKBESCHOUWING.

Voor JONGELINGEN bijzonderlijk uit de Beschaafde Standen. Zestal Redevoeringen door J. CLARISSE. *Te* Amsterdam, *bij* J. van der Heij, 1818. *XII en* 197 *Bladzz. In gr.* 8*vo.*

Tweede Zestal. 1823. *IV en* 210 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs der beide deelen is f* 4: 40.

In eenen kring van beschaafde Jongelingen, die de eere en vreugde hunner Ouderen en naastbestaanden begeeren te blijven, en de hoop van het Vaderland, en van de Gemeente Gods wenschen te vervullen, en daarom verlangen, door gepast onderrigt, aanwijzing en waarschuwing, veilig geleid te worden op het pad des levens, neêrgezeten, moet men zich den Hoogleeraar CLARISSE verbeelden deze redevoeringen te hooren uitspreken, en zulks met een wezenlijk genoegen voor zich zelven, en onder de duidelijkste bewijzen van zijnen heiligen ijver, en waarachtige genegenheid.

„ Een stelselmatig plan evenwel volg ik (zegt hij, in het Voorberigt tot inleiding, hen aansprekende,) met U niet; wij hebben die knellende banden niet noodig, daar het ons niet zoo zeer om leerstellig onderwijs, hetwelk Gij vroeger ontvingt, of nog ontvangt, dan om nuttige aanwijzing voor het leven, te doen is. Wij kunnen derhalve nu eens het eene, en dan het andere, onderwerp ter overweging verkiezen. Alleen stellen wij het ons ter wet, alles van die zijden vooral met U te bezien, van welke het den

Digitized by Google

Jongeling allermeest belangrijk, en voor hem tevens het nuttigst is. Daartoe zal, vertrouw ik, ook dit niet ondienstig zijn, dat wij veelal de aanleiding, — ja, de stof zelve, — onzer aanspraak van eene geschiedenis ontleenen. De Geschiedenis toch is een spiegel der zeden, Duidelijkheid, levendigheid, kracht en invloed gewint elk zedelijk onderwijs onder hare handen. En, wordt dit, bovendien, nog aangeklemd door het hoog gezag der Goddelijke Openbaring; gevoelen en beseffen wij het, dat, hetgeen Levenswijsheid of Zedekunde bij den Wijsgeer heet, dat, hetgeen Menschen bestemming is, en Levensgenot oplevert, waarlijk tevens het heilig Gebod is van onzen Schepper en Heer, en ons ten duidelijkste verklaard is door zijne begunstigde Dienaren en Gezanten, en allermeest door zijnen Eenigen, den Zoon zijner liefde; — dan kan het niet anders, — neen! ik bedrieg mij in Uwe overtuiging niet; het kan niet anders, — of des te belangrijker, des te gewenschter, des te welkomer, en van des te meer uitwerking zal iedere teregtwijzing en raadgeving zijn, naarmate zij meer zal zijn geput uit, gebouwd op, ontleend van eenige uitspraak of voorbeeld, ons in het dierbaarst Boek, den Bijbel, van Gods wege, ter gedachtenis opgeteekend."

„Geeft Gij aan dit alles Uwe toestemming, Geliefde Jongelingen! het verblijdt mij hartelijk. Gij zijt aanvankelijk op den goeden weg. Wij zullen aangenaam en nuttig zamen zijn. Ik heb U nu ook niets meer vooraf te zeggen. Zoo het U dan goeddunkt, kunnen wij, op gemelden voet, — God geve, in zijne gunst, en tot zegen! — met onze Gesprekken eenen aanvang maken."

Psalm CXIX: 9. levert de geschikte stof op, voor de eerste redevering, welke doet zien, hoe

hoe de Jongeling zijn pad zuiver moet houden, door het in te rigten naar Gods woord. Niet minder geschikt is de Tekst *Mark.* X: 21*a.*, van de tweede redevoering, ter beantwoording der vraag: *Hoe maken wij ons regt heminneltjk?* 2 *Sam.* XIII: 8. AMNON *had eenen vriend* — en JONADAB *was een zeer wijs man*, is de tekst voor de derde redevoering, welke over de vriendschap handelt, en den Jongeling daaromtrent de lessen der ware wijsheid mededeelt. Uitmuntend is hier van de geschiedenis partij getrokken en regt levendig, zoo als men het wenschen moest, geschetst de waarheid, welke zij bevat.

Hoe de beschouwing van der ouderen liefde, voor hunne kinderen, den jongeling moet aanvuren, en natuurlijk, den niet geheel gevoelloozen bewegen zal, om wederkeerig zijne liefde op alle wijze zijnen ouderen te betoonen, wordt, naar aanleiding van den roerenden tekst, 2 *Sam.* XVIII: 33, treffend aangetoond, in de vierde redevoering. Eene inderdaad door rijkdom van ware welsprekendheid zich zeer aanbevelende rede, welke alle jongelingen lezen en herlezen moeten, zij blijkt uit het hart en de pen van eenen vader voortgevloeid te zijn, die, offschoon door eene treurige drievoudige ondervinding geleerd hebbende, volgens zijne verklaring, wat een vader gevoelt bij het sterven van zijne kleine kinderen, nog zich genoopt gevoelde, te betuigen: Ik dwaalde, toen ik dit zeide, Ik had toen nog maar drie zeer jonge kinderen verloren. Nu, ach! nu eerst weet ik het. Nu, daar ik de tijding ontvangen heb, van het overlijden mijns tweeden, zuim achttien-jarigen, zoo zeer veel belovenden Zoons, die in den dienst van zijn Vaderland en Koning, verre van mij af, op *Java* zijn jeugdig leven geëindigd, en, God geve het! voor een beter verwisseld heeft. Wij kunnen

Digitized by Google

niet nalaten, om het verlangen naar de lezing te meer op te wekken, uit deze schoone rede een klein gedeelte hier te plaatsen:

„ En — zulk eene liefde hadden uwe Ouders voor U. Ja, zulk eene liefde! Zulk eene oneindige liefde! — O! Zoudt Gij, — zou iemand Uwer, — in staat zijn, dezelve met koele onverschilligheid te beantwoorden? Zou het in U kunnen opkomen, hun, wat zij uit liefde voor U doen, als verpligting aan te rekenen? Zoudt Gij hunne vermaningen kunnen in den wind slaan? hen kunnen bedroeven? Neen, neen! Gij verfoeit Absalom, en, met hem, elken zoon, die beschaamd maakt, zijne Ouderen ontëert, hun ontrouw is, hen mishandelt; — Gij houdt het daarvoor, dat zij dolken wetten voor het Ouderlijk hart."

„ Weet ik het niet, hoe hartelijk Gij hen voor al hunne zorgen dankt; — met welk eene vurigheid Gij hen weder lief hebt; — hoe gaarne Gij naar hen luistert, — hunne verlangens voorkomt; — hun opofferingen tracht uit te sparen; — hunne eer ophoudt bij anderen; — naar hen verlangt bij afwezigheid, — met geduld hen helpt in zwakheid; — hun leven poogt te verlengen en te veraangenamen: en — daar zij voor hunne kinderen wel zouden willen sterven, — in hun lijfsgevaar, gaarne het Uwe voor hen zoudt wagen?" —

„ Ja, ik weet het, — ik vertrouw het al vast in liefde, van U allen, — van een ieder Uwer. En teregt. Hunne liefde kan door U niet dan met wederliefde beantwoord worden: en, zoudt Gij hun die weigeren? — Hunne weldaden kunt Gij nooit naar waarde vergelden: zoudt Gij het door ondank en wangedrag willen doen? — Hunne opofferingen voor U zijn niet gering: zoudt Gij die verzwaren willen? — In Uwe eer, stel-

stellen zij hunne eer: zoudt Gij hen in u zelve willen honen? — Van dat Gij waart, hing hun hart, met teedere bezorgdheid, over U: zoudt Gij dat hart willen bedroeven, beangstigen, verpleneren?"

„Bedenkt het eens, wat Gij gevoelen zoudt, wanneer Gij uwe Ouders over U zaagt weenen, en, met eene mengeling van medelijden, verachting en verontwaardiging, zich over U hoordet beklagen! Als Gij hen over uw verward hoofd, bedorven hart, verpest ligchaam, verlorene eer, verspild vermogen, in rouw en redeloosheid verzonken zaagt! Als het U bleek, dat allermeest Uwe liefdeloosheid en onverschilligheid de oorzaak van hunne onuitdrukbare smarte was!" —

„O! Als Gij hen eens op het sterfbed zaagt liggen, — dat met angst zaagt worstelen, — allermeest over U, uit deernis met U, — uit bekommering over U; als Gij van hunne loodverwige lippen de bange klagt van David hoordet vloeijen; en Gij waart U bewust, Gij gevoelder, dat Uwe koelheid, — Uw in den wind slaan hunner vermaningen, het vooruitzigt van hetgeen Gij U door uw wangedrag berokkendet, daarvan de oorzaak was, dat Gij het waart, die hunne grijze haren met rouwe deedt ten grave dalen; — hoe nameloos zou dan Uwe zielesmart, hoe grievend Uw berouw zijn, en met welke brandende tranen zoudt Gij het hartzeer beschreijen, dat Gij hen veroorzaakt hadt, — hoe vurig zoudt Gij dat wenschen te herstellen, hoe hartelijk zoudt Gij bidden, dat zij nog eenigen tijd mogten leven, om zich in Uwe verbetering en liefde te kunnen verblijden! En, ach! het zou dan te laat zijn!..."

„Of — zoo God eens anders bepaald had; — zoo eens de Dood U vóór hen wegraapte, — en Gij waart eens verre van hen verwijderd,

zonder hen om vergiffenis en den Ouderlijken zegen te kunnen vragen; — of, zij stonden snikdende en weenende aan Uw sterfbed, en — oogden U, wegens uw wangedrag, met angst, na, bij uw sterven; — en Gij zaagt het nog met half gebrokene oogen, hoe zij vergeefs malkander zochten te ondersteunen, — en Gij hoordet hen, als David, kermen en klagen, en Uwe ziel der genade van God aanbevelen; — o! welk een sterven zou uw sterven, — welk een onuitstaanbaar wee het besef voor U zijn; „het bedorvene valt „nu niet meer te herstellen!" — Och! dat God U daarvoor behoede! Dat Uwe Ouders ten minste, bij Uw sterven (zoo zij dat beleven mogsten) den troost mogten hebben: „Ons kind betrad „in liefde voor God en ons, den weg des ge„loofs en der deugd, en gaat nu over in zali„ger stand!"

„Maar, waar dwaal ik henen? Wederwaarts vervoert mij de zucht voor Uw behoud! Is het niet, alsof ik aan Uwe gezindheid twijfelde? Vergeeft het mij, lieve Jongelingen! want die twijfeling zou beleediging zijn. Maar mijn iuver is de vrucht mijner liefde. O! De zaak is zoo onuitsprekelijk gewigtig! En o! ik wenschte zoo vuriglijk, U allen regt gelukkig te zien. — Doch, het is waar, Gij wilt, gelijk Gij moet. —

„Wel dan; doet, gelijk Gij wilt. Weest uwen Ouderen, — en mag ik er niet wel bijvoegen, ook ons, — tot blijdschap. — Was iemand uwer het niet altijd, zonder alle uitzondering; die bewijze het diepgaande en echte van zijn berouw, door gemoedelijk streven naar het goedmaken van het misdrevene en verzuimde, in verdubbeld liefdebetoon en stipte gehoorzaamheid." —

De vijfde redevoering, bepaalt de aandacht bij zaus dwaasheid, in het verkoopen van den gooten

ten, eerstgeboorte zegen; ter voldoening aan eenen zinnelijken lust, *Hebr.* XII: 15, 16. ter waarschouwing aangehaald, en doet dit zoodanig, als men het bijzonder voor de zulken verlangen mag, welke de begaafde Redenaar zich heeft voorgesteld.

Daniël I, het gansche Hoofdstuk, levert de stof op vóór de zesde redevoering, welke tevens, opwekkend en aanmoedigend voor edele Jongelingen is, en gewis kunne belangstelling wekken zal.

Alleraangenaamst was het ons, na de lecture dezer zes eerste waarlijk allerbelangrijkste, en zeer menschkundig ingerigte redevoeringen, te vernemen, dat de wakkere Hoogleeraar zich heeft laten overhalen, om er nog een tweede zestal bij te voegen, en volkomen vereenigen wij ons met zijnen betamelijken wensch:

„Mogt dit tweede Zestal niet alleen aan hen, voor welke het eerst opgesteld en uitgesproken is, bij herhaling, heilzaam onderrigt en aansporing mededeelen, maar deszelfs uitgave ook verder heen, het zij tot teregtwijzing, het zij tot teregtbrenging van jongelieden, van goeden aanleg, — doch die in de wereld, welke zoo vol van verleiding is, wel eens eenen getrouwen Vriend en raadsman behoeven, gezegend werken."

Om daartoe eenigzins bevorderlijk te zijn, willen wij het geëerd Publiek, met den inhoud van dezelve ook eenigermate bekend maken, ten einde dus het verlangen naar de lezing ongevoelig op te wekken, in de zekere overtuiging, dat men ons deze aangename moeite geenzins euvel nemen, en, in de hoop dat, deze en gene ons daarvoor in zijne gedachten zegenen zal.

Om het lezen en onderzoeken der Heilige Schriften, Jongelieden vooral aan te prijzen, heeft CLARISSE de eerste redevoering van dit tweede

zestal, over 2 *Tim.* III: 15. opgesteld, en nu ook uitgegeven, en zij dient bij uitnemendheid, om dit doel te bevorderen.

De tweede redevoering, wijst op 1 *Cor.* XV: 33. en is opgesteld, om den Jongeling den hem ingeschapenen trek tot bevalligheid verstandiglijk te doen regelen, hem opmerkzaam te maken, op de verborgene klippen, tegen welke men zoo ligt stoot, en de middelen aan de hand te geven, om dezelve, op de onstuimige zee der wereld, ondanks het bulderen der stormachtige driften, en het wegslepend stroomgeweld der verleiding, gelukkig te ontzeilen, en de gewenschte haven der rust, en des waren geluks, met Gods hulp, binnen te komen.

Naauw verbonden met deze, is de derde nu volgende redevoering, ingerigt met wijs overleg, om het te voren gebezigde (in de tweede redevoering) niet te misduiden, tot het nemen der vrijheid, om, met het vlieden van kwade gezelschappen, zich nu ook te onttrekken, van het beproeven dier middelen, welke met 's Hoogtens hulp, kunnen dienen; om verdoolden van hunnen verkeerden weg af te trekken, waartoe gepastelijk gebruik gemaakt is, van *Gen.* IV: 9. *Ben ik mijns broeders hoeder?*

Ter aanprijzing van vroegtijdige Godsvrucht, dient de vierde redevoering, die daarom het heerlijk getuigenis aangaande JOSIA, 2 *Kron.* XXXIV: 3. beschouwt, en aandringt, om met dat prijswaardig voorbeeld zich nut te doen.

Het tweede Hoofdstuk van SALOMO's Spreuken, levert de stof voor den Godsdienstigen redenaar op, van de vijfde redevoering, en de zesde, of laatste, behandelt *Pred.* XI: 7—10. en XII: 1—7. en is vooral gerigt tegen het onvoorzigtig uitstellen, van 't geen noodzakelijk is.

Hoewel met den eersten bundel 't meest inge-

no-

Digitized by Google

romen, hebben wij toch deze beide laatste, zoowel als de vier voorgaande, van het tweede zestal, ook zeer gewigtig, doelmatig en nuttig gevonden, en wij prijzen ze daarom alle jonge lieden, en bijzonder onze Studerende Jongelingschap, ten sterksten aan. De Hoogleeraar CLARISSE heeft met de uitgave dezer redevoeringen eenen wezenlijken dienst bewezen, aan jonge lieden, en zij zullen, wanneer zij er een goed gebruik van maken, ongetwijfeld hem er hun leven lang voor dankbaar zijn.

Op eene tevens ernstige en innemende manier, heeft hij zijnen raad en nuttige lessen voorgedragen, menschkundig aangedrongen, en tegelijk op het verstand en hart gewerkt. Hij vooronderstelt zoo veel goeds in zijne jeugdige lezers, als hij immer kan, terwijl zijne vriendelijke vooronderstellingen ter hunner eere, met wijze voorzigtigheid geopenbaard, de harten voor hem innemen, en met één moeten doen gevoelen, wat hun of nog geheel ontbreekt, of ten minsten meer volkomen, meer geheel bij hen behoort stand te grijpen, en door hen beoefend te worden. Ook taal en stijl moeten alle eenigzins beschaafden, de lezing zeer veraangenamen, gelijk de hartelijkheid zich den weg tot hun gemoed baant. Gelukkig onze Jongelingen, die het onderwijs en den omgang van zulke Meesters genieten mogen. Gelukkig voor de ouders en betrekkingen, dat zulke Professoren de Hooge Scholen versieren.

Gelukkig de Maatschappij, dat zij zich over zulke rijpe, keurige, en allerheilzaamste vruchten van den geest verheugen mag! Wat steken daarbij niet af die ellendige werkjes, die, hoe zeer dan ook, misschien niet allen even kwaad gemeend, echter eenen monnikengeest ademen, sektenhaat opwekken, scheuringen veroorzaken, ge-

Digitized by Google

geheelde wonden openrukken, en het rijk der duisternis bevorderen, waarmede men, in de laatste jaren ook nog, durft pogen, het goede te verstikken. Naast zulke prullaria, en ach! waren zij nog maar niet erger te noemen! — plaatste men toch nimmer een paar boekdeeltjes, die ook boven vele van vreemden grond, tot ons zoo vlijtig overgebragt, verre den voorrang verdienen. Het is ons een genoegen, met deze beschouwing den nieuwen jaarkring te openen, en wij wenschen hartelijk, dat ons in hetzelve vele zulke schoone voortbrengsels van eigenen grond ter beoordeeling zullen voorkomen.

UREN voor de Eeuwigheid Geleefd. Tafereelen uit het hoogere leven van een' Christen. Door B. VERWEY. *Te* Haarlem, *bij* de Erven F. Bohn, 1824. *VI en 256 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f 2: 60.*

De Eerw. VERWEY gaat ijverig voort, met den tijd zijner ruste van zijne Ambtsbezigheden, op eene nuttige wijze te besteden, en aan te wenden ook voor het Publiek, dat in zijne stichtelijke lettervruchten toont belang te stellen. Alzoo ontvangen wij, onder den boven gemelden Titel, weder een boekdeel van zijne hand, behelzende XVI Afdeelingen, getiteld:

Het hoogere leven van den mensch. Veredeling van het gewone dagelijksche leven. Uren door den Christen in het eenzame geleefd. De welbestuurde gezellige verkeering in de Wereld. Heerlijk en voordeelig genot van de schoone natuur. Zalig genot uit den Bijbel. Het leven des Geloofs. Het leven der deugd. Verborgene weldadigheid en stille hulpbetooning. Het leven

voor

Digitized by Google

voor zuivere vriendschap en liefde. De zaligheid van zich met zijne vijanden te verzoenen en hun te vergeven. Het leven voor de Maatschappij en den Staat. Het leven voor den huiselijken kring. Genoegen en genot in de beoefening van kunst en wetenschap. Het leven voor de nakomelingschap. De laatste uren op aarde voor de Eeuwigheid geleefd.

Over den Titel, willen wij met den Eerw. Schrijver geheel niet twisten. Men is aan dezelve in de laatste jaren zeer gewoon geworden, en VERWEIJ is, onder het opstellen en het ter nederzetten van zijne gedachten, daarop aandachtig gebleven. Deze beschouwingen zijn alle in eenen regt gemoedelijken trant geschreven, zoo als zij meest voordeelig op verstand en hart werken kunnen. Allen ademen zij den waren Christelijken geest, en houden het veilig midden tusschen koetheid en droogheid en overdreven gevoel.

De belangrijkste zaken zijn hier menschkundig behandeld, en in eenen stijl uitgedrukt, die noch te laag daalt, noch ook voor het algemeen te hoog klimt. Men wordt hier ongevoelig gewaarschouwd tegen het schadelijk overdrijven, waartoe ook in onzen tijd weder velen ongelukkig genoeg, aan de eene zijde, en ook aan eenen tegenovergestelden kant, blijken over te hellen, of ook geslingerd en geheel afgedreven te worden. Wij rekenen dit werk, voor een der beste, welke wij van den rustenden Hangschen Leeraar ontvingen, en dat, met de beste der overgezette stichtelijke boeken, van onze Eeuw, wel om den prijs dingen kan, en boven een zeer groot aantal den voorrang verdient. Met het grootste genoegen, en met de volkomenste toestemming lazen wij het doorgaans. Wij kunnen het dus van ganscher harte aanprijzen, en

en twijfelen ook geenszins, of het zal met veel goedkeuring ontvangen worden, maar ook waar het met een goed oogmerk gelezen wordt, onder den Goddelijken zegen veel nut stichten. Zij die ware Godsvrucht beminnen, en den invloed willen en weten te erkennen, van den Godsdienst der Heilige Openbaring, op het gansche leven en op alle de menschelijke lotgevallen, zullen hier een aangenaam, wel toebereid en degelijk voedsel vinden. Van den dierbaren, onschatbaren Bijbel, wordt hier telkens een verstandig gebruik gemaakt, daarop steeds doelmatig gewezen, daarvoor de ziel ingenomen, en tot het lezen en beoefenen daarvan iedereen zoodanig opgewekt, dat hij wel bewogen moet worden, om voor dien schat meer dankbaar te zijn, en uit die onuitputtelijke bron het water des levens, ter verkwikking zijner dorstige ziel te scheppen; wie hij dan ook van Staat, of rang, of middelen, ambt, of werkkring wezen moge.

Om onzen lezer iets ter proeve mede te deelen, nemen wij het volgende over:

„ De veelbeloovende zoon van M. had, in het ouderlijk huis, weinig van den Bijbel gehoord of gezien. Hij was door eenen Catechiseermeester onderwezen, die zich vergenoegde, om enkel de zoogenoemde bewijstekſten uit het vraagboek van buiten te laten leeren, en hem werktuigelijk voorbereidde tot het doen eener Belijdenis, welke zeer gewoon en droog was, en na welker aflegging de jongeling zich ook in geen verder onderzoek inliet. Zijne ouders waren er intusschen op gesteld, dat hij de *Engelsche* en *Fransche* talen grondig aanleerde en in dezelve zich vaardiger mogt uitdrukken, dan in zijne eigene, ronde, schoone moedertaal. Het gevolg hiervan was, dat hij meer bekend werd met de uitheemsche werken van smaak, dan met die zijns vaderlands.

On-

Digitized by Google

Ongelukkig vielen hem daaronder de boeken der modelektuur, van uitheemschen oorsprong, in handen, welke, zoo zij al niet godsdienstige of zedekundige onderwerpen behandelden, toch eene zekere ligtzinnigheid en wansmaak te weeg bragten, waardoor de achting voor den Bijbel en de lust om dien te lezen, geheel verloren ging. Rampzaliger was nog het oogenblik, waarin hij kennis kreeg aan zulke geschriften, waarin met schijnbare geestigheid, doch inderdaad door valsch vernuft en fijne spotternij, de Bijbel en iedere stellige godsdienstleer ongunstig ten toon gesteld, als strijdig met het gezond verstand en verlichte hersenen beschreven worden. Onze jongeling, door een onmenschkundig onderwijs in den godsdienst, reeds eenigermate bevooroordeeld en te schrander, om menschelijke bepalingen, die geenen genoegzamen grond hadden, te gelooven, werd een vijand van het Christendom. Hij begon daarom den Bijbel te verachten, als een boek vol ongerijmdheden en ongeloofbare wonderen."

„ De verstandige en nog naar waarheid dorstende jeugdige mensch, zich thans aan de Hoogeschool bevindende, was echter niet inwendig tevreden. Er bleef een ledig in zijn binnenste; hij vermoedde iets hoogers; hij gevoelde behoefte aan rust en vond die niet. Gelukkig was hij nog niet zedelijk bedorven, hij hield zich rein van het kwaad, en zocht zelfs naar eene al te gestrenge, boven het menschelijk bereik gaande deugd. Het lezen der oude *Griekſche* en *Latijnſche* Dichters, Redenaars en Wijsgeeren vormde zijnen smaak voor het schoone nog meer. Zulks had zelfs dit goede uitwerksel, dat hij het oppervlakkige van vele *Franſche* en *Hoogduitſche* schriften opmerkte. Doch zijn afkeer van de gewijde Openbaring bleef, terwijl een Boek uit HOMERUS of de geliefde PLATO en CICERO hem meer waren, dan

Digitized by Google

dan de geheele Bijbel met deszelfs veelomvattenden inhoud. Ook daar, waar de laatste hetzelfde, en duidelijker, gemoedelijker zeide, dan de klassieke, oude Schrijvers, gaf hij nog aan deze laatste de voorkeur. Doch het ontging hem ook niet, dat hij geenszins gerust gesteld werd met de leer, of zedekundige lessen der oude en nieuwere Schrijvers. Er bleef eene onvoldaanheid in zijn binnenste, veroorzaakt door den weifelenden toon, waarop de Ouden zich uitlieten over de verhevenste onderwerpen, over de Goden en de onsterfelijkheid; en door het spotten der nieuweren met de belangrijkste aangelegenheden van het hart en van het leven."

„ Wat gebeurt er? Hij brengt, in de groote vakantie, eenige weken door op een aangenaam gelegen buitengoed, in den schoot eener achtingwaardige, beschaafde familie. Hier vond men godsdienstigheid zonder gemaaktheid, opgeruimde vroomheid zonder dweeperij, eerbied voor het Christendom zonder bijgeloof, verkleeftheid aan de verhevenste waarheden zonder het klatergoud van zoogenoemde regtzinnigheid. Het was daar de gewoonte, dat eenmaal des daags, in bijzijn van het geheele gezin, de Bijbel gelezen werd. De keus werd door den schranderen huisvader zoo geregeld, dat er altijd iets treffends, hartelijks, schdons voorkwam. De gast kon, uit welleevendheid, zich bij zulke gelegenheden, niet onttrekken. Hij hoort en gevoelt iets, wat hij voorheen zoo niet ondervonden had. En, ofschoon nog verkleefd aan zijn voorbordeel tegen den Bijbel, treft hem toch van tijd tot tijd eene schoone plaats, inzonderheid wanneer er gelezen was in JOB of de PSALMEN, en hij dit vergelijken kon met iets, dat hij ook in zijnen HOMERUS vond. Eindelijk kwam er een beslisiend oogenblik. Naar gewoonte in den koepel bezig zijnde met zijne

iet-

letteroefeningen, valt zijn oog op eenen Bijbel. Als door eene onzigtbare hand geleid, of door onverklaarbaren, innerlijken aandrang bewogen, neemt hij dien op, leest eenigen tijd in de SPREUKEN en in den PREDIKER. Het is hierbij, als of ieder woord voor hem geschreven werd. Hij gevoelt het menschkundige in de gezegden des Schrijvers, en is geroerd. Zoo had toch nooit iemand in zijn hart gelezen. Hij slaat vervolgens het boek van JOB op, waarin zijne aandacht valt op de teekeningen der natuur. Hij wendt toevallig zijne oogen naar buiten, en ziet nu aanschouwelijk, wat hij zoo even in schrift had vernomen. Dit verteedert zijne geheele ziel, en het is als of hij hoort zeggen, „kunt gij nu nog „langer den Bijbel versmaden?" Al bladerende komt hem de schoone Bergrede van JEZUS onder het oog; offschoon hij ze wel kende, leest hij die nogtans met ongewoonen ernst, en de erkentenis wordt hem afgeperst, dat hij zulk eene reine, maar tevens zachte, bevallige zedeleer bij de ouden niet had aangetroffen; dat vooral geen *Fransch* tooneelstuk, geen uitlandsch genie, geen moderdichter, geen GOETHE of SCHILLER, geen ROUSSEAU of BYRON ergens zulk een toon hadden aangegeven of, in zulk een kort bestek, zoo veel treffends gezegd hadden."

Ook de Aanteekeningen achter aan, moeten niet voorbijgezien worden. Wij schrijven deze ééne over:

„Wanneer zal eens de echte Evangelische kennis het vooroordeel, „dat het eeuwige lot „van den mensch enkel of voornamelijk afhange „van zijne gevoelens, van zijn bidden en spre„ken op het sterfbed," geheel uit het midden der Protestantsche gemeenten verdrijven? Het gebeurt toch niet zelden, dat dezulken, die hooge regtzinnigheid najagen, daaromtrent meest

dwalen en inderdaad zeer zuiver Roomschke holijk denken of handelen. Iets, dat zij niet gaarne zouden willen weten. Doch de zaak is niet anders. Onze tegenwoordige *Orthodoxen* werken de *Papisten* en *Jezuiten* voortreffelijk in de hand."

Wij zeggen hierop: hoor, hoor!

Nieuwkundige VERHANDELINGEN van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem. Te Haarlem, *bij* de Wed. A. Loosjes, Pz. *Tiende Deels, Eerste Stuk*, 112 *Bladz. en tweede Stuk. LVIII en* 183 *Bladz. in gr. 8vo. De prijs is f* 4: 50.

De eerste hier voorkomende Verhandeling, is van den Hoogleeraar H. W. TIJDEMAN, ter beantwoording der in onzen tijd zeer belangrijke vraag: *Welke zijn de grenzen van het nut en van de schade, welke door het gebruik van werktuigen, in de Fabrieken van ons Vaderland, in de plaats van menschenhanden, voor den Staat in het algemeen worden aangebragt? En in hoe verre is het overzulks te wenschen, dat het openbaar Bestuur het in gebruik brenge van die werktuigen of aanmoedige of beperke?* Na de vraag bepaald en verdeeld te hebben, ten einde, te doen zien, waarom dezelve alzoo door hem beantwoord is, als men nu verder hooren zal, gaat de Hoogleeraar in het tweede Hoofdstuk na, welk nut de werktuigen in de Fabrieken, bijzonder in ons Vaderland, aanbrengen? beschouwt vervolgens, in het derde, de nadeelen derzelver, deelt, in het vierde, de aanmerkingen op de in het tweede Hoofdstuk opgegevene voordeelen, en in het vijfde, die op de in het derde Hoofdstuk opgegeven nadeelen mede. Ter voorkoming eener te-

tegen aanmerking op deze wijze van behandelen, leest men onder bladz. 33, deze gepaste noot:

„[De Schrijver verkoos deze wijze van behandeling, zoo wel om hergeen hij aan het einde der Inleiding (bl. 5), nopens zich zelven naar waarheid vermeld heeft, als omdat deze de gewone en de natuurlijke vorm in pleitgedingen is; en het is inderdaad een vermaard wetenschappelijk twistgeding, hetwelk hij hier te behandelen had. Het is echter niet te ontkennen, dat op zich zelf het *vierde* Hoofdstuk op het *tweede*, en even zoo het *vijfde* op het *derde*, eene meer onmiddellijke betrekking heeft; en de hier aangenomene orde eenen Lezer, aan het nagaan van pleitgedingen minder gewoon, in eenige verwarring brengen kan. Om die op te losfen, moet het *zesde* Hoofdstuk dienen: — doch wie zulks verkiest, kan voor zich zelven de orde veranderen; en bij het *tweede* Hoofdstuk dezer Verhandeling straks het *vierde*, en bij het *derde*, het *vijfde* Hoofdstuk vergelijken]."

Waarin wij volkomen genoegen nemen; schoon wij voor ons anders ook liever gezien hadden, dat THOEMAN, na eerst de redeneringen voor en tegen kortelijk geschetst, en dus te hebben doen zien, hoe uiterst belangrijk dit onderzoek is, de voordeelen had aangewezen, om daarna de tegenbedenkingen uit de nadeelen, 't zij dan meer, 't zij min wezenlijke, afgeleid, op te losfen, en alzoo tot het eindelijk beredeneerd besluit ten voordeele te geraken, zoo overtredend mogelijk, om der vooroordeelen wil, uitgedrukt. Het zesde Hoofdstuk behelst nu de nadere opgave van de grenzen, van het nut en de schade van het gebruik der werktuigen in de Fabrieken van ons Vaderland, uit gevolgen uit de vier naast voorgaande Hoofdstukken afgeleid. Ten einde herhalingen voor te komen, welke uit het plan anders voor-

voortvloeiden, heeft de Schrijver wijsselijk begrepen, de slotsom der voorgedragene redeneringen tot bepaalde hoofden te brengen, en afzonderlijk te beschouwen: 1.) de belangens der Fabriekeurs, 2.) die van het werkvolk, 3.) die van de overige Ingezetenen van den Staat, en 4.) het algemeene belang van den Staat op zich zelven, als een lighaam en afzonderlijk persoon, in betrekking tot andere volken, en dan tot slot nog eenige algemeene aanmerkingen bij te voegen.

Hierop volgt het zevende Hoofdstuk, over de regeerkundige maatregelen ten dezen opzigte. Ook dit Hoofdstuk, is met veel bedaardheid en verstandig overleg, bedachtzaam behandeld geworden. Trouwens de geheele Verhandeling is de onderscheiding waardig, welke zij ontvangen heeft. Zij eindigt, gelijk wij niet anders verwachten konden, ten voordeele van het gebruik der kunstwerktuigen. Het voor en tegen, is hier met veel beleid overwogen, en daarom kan de lezing zoo veel te voordeeliger werken, voor een groot gedeelte der Maatschappij, dat nog altoos naar eenmaal ingezogene vooroordeelen, of aangenomene stellingen, is blijven oordeelen. Wij achten deze Verhandeling dan alle aanprijzing waardig, bevelen derzelver lezing ten sterksten aan, en twijfelen geen oogenblik, of zij zal, gelijk reeds het geval was, ook verder nog groot nut stichten. Zij, die zoo zeer geijverd hebben, om hunne vooroordeelen tegen landontginningen, het graven van nieuwe kanalen, zoo als het groote Noord-Hollandsche, — waaromtrent het *kom en Zie*, zoo zeer te pas komt, — het droogmaken van Meeren, het invoeren van Stoomschepen enz. te verspreiden, en alzoo veel goeds trachten tegen te werken, zullen ook hier aanleiding erlangen, om bedachtzamer te leeren oordeelen, voorzigtiger te handelen, en zich

eerst

eerst behoorlijk te laten onderrigten. Hoe laat dus ook, is het ons echter een genoegen, ook nu nog het gebruik van dit belangrijk werk der Haarlemsche Maatschappij te kunnen aanprijzen, en wij zullen gaarne vervolgens, de andere, van tijd tot tijd volgende stukken, door ze te beschouwen, in ons tijdschrift meer bekend trachten te doen worden.

De nu volgende Verhandeling, is van eenen Buitenlander, van den Heer J. C. LEUCHS, over de Phijsische *Schoonheid der edelste Griekische beelden*, ter beantwoording van de vraag:

„ *Terwijl men in de Meesterstukken der Griek-*
„ *sche Beeldhouwers eene denkbeeldige schoonheid*
„ *bewondert, welke zoo nabij aan de volmaakt-*
„ *heid grenst, dat zij voor geene verhooging of*
„ *verbetering vatbaar schijnt, zoo wordt ge-*
„ *vraagd:*"

„ 1. *Is de schoonheid der edelste Griekische*
„ *Menschenbeelden op eene ware Phijsische vol-*
„ *maaktheid van den Menschelijken vorm ge-*
„ *grond, of althans daarmede verbonden? 2. Zoo*
„ *ja, waarin bestaat die volmaaktheid? 3. welke*
„ *nuttige Leeringen zijn er, uit die kennis,*
„ *voor de beeldende Kunsten af te leiden?*"

Deze Verhandeling is, offschoon dan niet bevonden zijnde, een eigenlijk antwoord op deze vraag te behelzen, echter waardig geoordeeld, om met eenen zilveren eerepenning bekroond en uitgegeven te worden.

Na eerst de voorkomende begrippen: schoonheid, denkbeeldige schoonheid, *Phijsische volmaaktheid* en *hoogste volkomenheid*, opgehelderd te hebben, overweegt de tweede Afdeeling, of de schoonheid der schoonste Griekische beelden, op eene ware phijsische volmaaktheid berust, of ten minsten daarin begrepen is, — behelst de derde

Digitized by Google

eene opgave dezer ligchamelijke volmaaktheid en betoog, dat bij de Griekſche Standbeelden, ook op de zielkundige volmaaktheid, gelet is, en de vierde, eenige voorſchriften, welke men hieruit voor de vooruitzetting der kunſten, kan trekken.

Geheel deze Verhandeling, getuigt van des Schrijvers naauwkeurigheid en wel geoefenden ſmaak en bevat menigen wenk, waarvan de kunſtenaar zich met goed gevolg bedienen kan.

Van denzelfden Schrijver, treffen wij, in het tweede Stuk, eene met goud bekroonde Prijs-Verhandeling aan, ter beantwoording van de vraag: *Welke zijn de algemeene regelen, volgens welke men voorſ, zonder regtſtreekſche proeven, met waarſchijnlijkheid oordeelen kan, van welke nuttige gewaſſen de aankweeking hier te lande, al of niet, met een gunſtig gevolg zoude kunnen worden beproefd?* Na eenige vooraſgaande aanmerkingen tot inleiding gegeven te hebben, ſpreekt LEUCHS, in de eerſte Afdeeling, over het verſchil in het *klimaat*, in verſchillende landen, in de tweede, over het verſchil in den *dampkring* van onze landſtreken, en die van warme landen, in de derde, over het verſchil van den *grond*, in onze landſtreken, en in warme gewesten, en in de vierde, over het verſchil in het *zamenſtel der planten*, van onze en die der Zuidelijke landſtreken. Dit moeijelijk onderwerp is maar even aangeroerd. De vijfde Afdeeling is gebezigd, om regelen op te geven, betrekking hebbende op de mogelijkheid, om vreemde planten inheemsch te maken. Dit is de hoofdzaak dus, waarop de vraag vooral doelt. Hier komen voor:

1. Regelen, met betrekking tot den *aard* der planten in het algemeen, namelijk;

a. Alle eenjarige planten, zijn gemakkelijker over te brengen, dan overblijvende.

b.

Digitized by Google

b. Planten, welke in korten tijd haren geheelen wasdom ten einde brengen, zijn in het bijzonder ligt inheemsch te maken.

2 Regelen, welke op den aard der *sappen* betrekking hebben.

c. Alle planten, welke veel en waterachtige sappen hebben, zijn moeijelijk inheemsch te maken, die, daarentegen, welke weinig dikke, of harsachtige sappen hebben, gemakkelijk.

d. Alle planten, welke een sponsachtig hart en veel merg hebben, zijn moeijelijker over te brengen, gemakkelijker daarentegen, die vast van hout en arm aan merg zijn.

e. Planten, welke fijne, specerijachtige of zeer zoete bestanddeelen bevatten, zijn moeijelijk in een ander klimaat over te brengen.

f. Alle planten, welke melige zaden hebben, zijn ligt over te brengen, wanneer ze met geen *der* andere regels, ten voordeele der verplanting sprekende, in tegenspraak zijn.

3. Regelen met betrekking tot de *gedaante* der planten.

g. Alle gewassen, welke in hunne gedaante met de Inlandsche overeenkomen, zijn gemakkelijker over te planten, dan die, in dit opzigt, daarvan aanmerkelijk afwijken.

4. Regelen met betrekking tot zekere bijzonderheden.

h. Alle overjarige gewassen, welke vroeg in het voorjaar, of laat in den herfst werken, zijn moeijelijker in ons klimaat over te planten, dan die, welke zulks later in den zomer doen, en hun wasdom spoediger eindigen.

i. Alle gewassen, die eene zekere gesteldheid van den dampkring van den grond, van standplaats of van omringende ligchamen behoeven, kunnen moeijelijk overgeplant worden, ten zij men dezelve in die zelfde omstandigheden kon verplaatsen.

5. Regelen met betrekking tot de bekleeding.

k. Alle overjarige gewassen, die eenen dikken bast hebben, lijden minder van de koude, en werken niet zoo wroeg in het voorjaar, dan die eenen dunnen bast hebben. De eersten zijn dan gemakkelijker over te planten.

6. Regelen met betrekking tot de wortels.

l. Zulke planten, wier wortels diep in den grond booren, kunnen gemakkelijker in een ander klimaat overgebragt worden, dan die oppervlakkig wortel schieten, en nog gemakkelijker dezulke, welke geheel of grootendeels, of zulke wier nuttigste deelen onder den grond groeijen.

7. Regelen, betreffende de behoefte van warmte.

m. Alle planten, welke veel warmte noodig hebben, vooral die in het zuiden op drooge hoogten groeijen, zijn moeijelijk in ons klimaat over te brengen.

n. Gemakkelijk geschiedt dit met planten, die op vlakten, en nog gemakkelijker met zulke, die in bosschen, of in het algemeen in de schaduw van andere planten groeijen.

o. Gewassen in warme landen op hooge bergen, waar de lucht kouder is, zijn gemakkelijk over te planten.

p. Gewassen, die in de heete luchtstreek, gedurende den regentijd groeijen, komen gemakkelijker bij ons voort, dan die aldaar in het drooge seizoen voortkomen.

8. Regelen met betrekking tot de standplaats.

q. Planten, die in warme gewesten, op vochtige weilanden of in moerassen groeijen, zijn ligt in ons klimaat over te brengen, en nog gemakkelijker alle waterplanten.

En 9. Regelen, met betrekking tot de beschutting, welke men de planten kan verleenen.

r. Alle gewassen, die langs muren, of, als slin-

slingerplanten om dikke boomen kunnen getogen worden.

5. Alle planten, die tusschen andere kunnen geplant worden.

6. Alle overjarige planten, welke men in den herfst sap kan ontnemen, of de bladeren afplukken.

7. Alle, die men, in den herfst, met aarde, stroo enz. kan bedekken, zijn gemakkelijker in ons klimaat over te brengen, dan dezulke, bij welke dit niet kan geschieden.

Hier achter volgen nu nog: Aanmerkingen over de middelen, om de overplanting der gewassen in ons klimaat gemakkelijker te maken; door den Schrijver op gedane uitnoodiging later ingezonden, na welke door beoordeelaren eerst de gouden eereprijs aan den Schrijver is toegekend, onder voorwaarde, dat hij zijne verklaring en het bijvoegsel tot een geheel zoude brengen, en daarbij in acht nemen, de aanmerkingen die hem, ter voltooijing van dit Werk, door den Secretaris zouden worden medegedeeld, ten genoegen eener daartoe gedecerneerde Commissie.

Hier wordt geleerd, dat men, om de uitlandsche planten aan ons klimaat te gewennen, of derzelver overplanting gemakkelijker te maken:

1. Dezelve verharden moet.
2. Haar noodzaken, haren groei spoediger te volbrengen.
3. In den herfst te verstijven.
4. In het voorjaar niet te spoedig te werken.
5. Minder vocht in te zuigen.
6. De warmte van ons klimaat vermeerderen. en
7. De planten voor de sterkste koude beschutten.

Onder de middelen, bij No. 2. aangeprezen, is ook het ombinden van den stam en het afschillen van den stam, dat wij hier overnemen.

Volgens de waarnemingen van KNIGHT, schijnt het in de bladeren bearbeid sap, door den bast,

Digitized by Google

naar den wortel af te dalen, en tot derzelfs groei bij te dragen. Schilt men daarom rondom den stam, een dunne strook van den bast af, of bindt men den stam met een touw sterk af; dan kan dit sap niet naar beneden dalen, en worde besteed, om de vrucht tot volkomener vrijheid te brengen; welke daardoor grooter en vroeger rijp worden (1). Deze bewerking is niet nadeelig voor den stam, dewijl de bast daarna weder aangroeit, maar de groei der wortels zal een weinig lijden."

„ Men heeft deze waarneming het eerst in *Duitschland* gedaan en er, in eenige ruinen, partij van getrokken. SICKLER, maakt er in zijn *Obstgärtner*, in 1796 uitgegeven, ook melding van. Volgens hem, worden de vruchten der oostboomen, voor een vierde gedeelte, grooter, en acht dagen vroeger rijp, wanneer men den buitensten en den binnensten bast, ter dikte van den rug van een mes, wegneemt, en de gewonde plaats met mos en aarde omwindt. In *Engeland* deed JOHN WILLIAMS proeven met wijnstokken: hij ontnam ze, in Julij, rondom eene strook bast. De druiven groeiden sneller, en begonnen, tegen het eind van September, te rijpen, terwijl de anderen nog zeer klein waren. In het begin van October waren zij zeer rijp; die, wier bast niet geschild was, begonnen eerst te kleuren, en werden weldra door de vorst bedorven. Bij andere proeven droegen de wijnstokken, waarvan eene strook bast afgeschild was, twee, of drie weken vroeger, rijper, grooter en zoeter druiven. De bast groeide, in den herfst weder aan, en daardoor leed het werken van den wortel voor het volgend jaar niet. Nam men

(1) Alle boomen, in wier wortelen slechts weinig sap terugvloeit, dragen juist daarom meer vruchten.

men daarentegen den bast ter breedte van een duim weg, zoo groeide deze zoo spoedig niet meer aan, en het voorjaarsschot was, in het volgend jaar, zoo sterk niet." 2

Onder No. 6. wordt het volgende aangeprezen.

„ *Zwart* gekleurde ligchamen nemen de zonnestralen op, terwijl *witte* dezelve geheel, anders gekleurde ligchamen gedeeltelijk terugkaatsen. Elk ligchaam, derhalve, hetwelk eene zwarte kleur heeft, of dat men zwart verft, wordt daarom door de zonnestralen, in een' aanmerkelijken graad, verwarmd."

„ Zwart geverwde muren en staken zullen de gewassen, die er onmiddellijk tegenstaan, zeer verwarmen; een zwart geverwde boom zal groote hitte moeten uitstaan, een zwarte grond zeer heet worden (1). Om derhalve een' grond warmer te maken, behoeft men er slechts zwarte steentjes (*bazalt*, leisteen enz.) over te strooijen (2)."

„ Om den slingergewassen of leiboomen een' war-

(1) De groote doelmatigheid, welke overal in de Natuur heerscht, verdient alle onze opmerkzaamheid en onvorsching. Elke kracht vindt in hare werking altijd eene tegenwerkende kracht, waardoor de eerste werking bepaald wordt. Wanneer de grond zeer vochtig is, en dus warmte behoeft, is hij zwart, neemt de zonnestralen sterker op, wordt warm en droog. Is hij droog, zoo krijgt hij eene ligtere kleur, kaatst derhalve de zonnestralen terug, wordt minder verwarmd, minder uitgedroogd. Zoo dat de werking der zonnestralen zwakker wordt, naamate de grond haar minder behoeft.

(2) Dat dit nuttig is, zien wij reeds uit het spoediger rijp worden der planten, die digt bij den grond groeijen, schoon de warmte van den grond, en de geringe invloed van den wind daartoe het hunne bijdragen. Wijngaarden moeten, in koude landen, zoo digt mogelijk, bij den grond gehouden worden. Wilde men dezelve zoo hoog laten opgroeijen, als in warmer landen, zoo zouden de druiven niet rijp worden.

Digitized by Google

warmen stand te verschaffen, behoeft men slechts de staken, waarom zij zich slingeren, en de muren, waar langs zij groeijen, zwart te verwen. Men heeft dit in *Opper-Zwaben* reeds beproefd, en bevonden, dat de boomen, aan het zwart latwerk, niet alleen vroeger bloeiden, en vroeger vruchten droegen, maar dat deze ook grooter in getal, rijper en zoeter waren."

Dit bijvoegsel beschouwen wij als belangrijk, en dient wel degelijk ter meerdere volmaking der verhandeling, welke van des Schrijvers door vele waarnemingen geoefend oordeel en verstandig nadenken voordeelig getuigt. Behalve het bekende, en 't geen men zeer gemakkelijk zelf kan opmaken, komt hier veel voor, dat opmerking verdient, en deze Verhandeling was dus waardig eene plaats onder de Werken der Maatschappij te beslaan.

De derde hier voorkomende Prijsverhandeling, is van Professor G. W. MUNCKE, Hoogleeraar te *Heidelberg*, in de Natuurkunde, over de vraag: *Wat is het zoogenaamde weer in de vensterglazen?* Hoe ontstaat hetzelve? welke zijn de veranderingen, die het glas daardoor ondergaat? welke zijn de meest geschikste middelen, om een zoodanig bederf der glazen voor te komen?

De vierde van den Heer J. FRAUNHOFER, over hetzelfde onderwerp, is den zilveren eereprijs waardig geacht, en volgt daar onmiddelijk op. Zij is zeer kort, en behelst eenige goede aanmerkingen, doch op verre na niet voldoende, om eene eenigzins volledige beantwoording der vraag uit te maken. Hij verontschuldigt zich, met aan het slot te schrijven:

„Er zijn misschien weinige kunsten, waarin reeds zoo veel gedaan is, als in die van het glasblazen, en evenwel is er geene, waarover zoo weinig bekend is, hetgeen eenigzins voldoen mag, en in geene is misschien nog zoo veel raad-

sel.

selachtigs, zoo als ook over het algemeen in de kennis van de weêrkeerige betrekking der ligchamen op hooge warmtegraden. De oorzaak ligt gedeeltelijk daarin, dat de fabrikanten, die door vele proeven en waarnemingen op eene nieuwe uitvinding komen, dezelve, op goede gronden, tot hun eigen voordeel, geheim houden, waardoor zoodanige uitvindingen, vooral wanneer er zekere handgrepen bij te pas komen, niet zelden weêr verloren gaan; voorts, dat de Natuur-onderzoekers zelden gelegenheid hebben, vele proeven met een' hoogen graad van warmte, en onder gunstige omstandigheden, te maken, en dergelijke proeven aan vele zwarigheden onderworpen zijn. Mogten de Natuur-onderzoekers veelvuldiger aanleiding vinden en aangrijpen tot zoodanige proeven en waarnemingen, opdat niet alleen de kunst om glas te bereiden op vaster grondbeginselen steune, maar de Natuurkunde zelve, in dit gedeelte, welligt nog verrijkt worde."

Veel meer heeft men aan de Verhandeling van MUNCKE, die ook het onmogelijke wel niet bevat, maar evenwel ordelijk ingerigt is, en vooral ook nuttige wenken geeft, om zoo veel mogelijk immers, of het ongemak in de vensterglazen te voorkomen, of te genezen.

Eindelijk geeft dit deel eene beschrijving van een nieuwen *Scaphander*, verbeterd in 1819, door A. SCHEERBOOM, gegeven en vermeerderd door Professor G. MOLL, welke waardig is gelezen te worden. Omdat velen dit vreemde woord niet verstaan, meenen wij hun eenen dienst te doen, met er dit uit over te nemen:

„De *Scaphander* is eene soort van buis, kleed, of vest, gedubbeld met eene of andere stoffe, welke soortelijk ligter is, dan water, en waarvan het oogmerk is, om den persoon, die dit kleed

kleed draagt, in eene, zegenoeg regtstandige houding in het water te doen *drijven*, en *dus voor verdrinken te beveiligen*."

Het woord *Scaphander* is gesmeed uit twee Griekische woorden, σκαφη een *man*, en σκαφη een schuit, en beteekend dus zoo veel als *schuitman*, *man of mensch die op het water drijft*."

„Reeds ten tijde van LODEWYK XIV, werd aan zekeren Ridder DE LANQUER eene belooning toegelegd, wegens de uitvinding van een kleed, waarmede men, door middel van met lucht gevulde blazen, op het water konde drijven. Dergelijke werktuigen, onder den naam van *awem gordels*, *water hasnasken*, *waterwarmen*, *Scaphanders*, *kurkbuizen* enz., zijn later door FRANS KÖLER, WILKINSON, BACHSTROM, GELACCI, en anderen verbeterd. Men ziet eenige hunner uitvindingen, in LEUPOLDS *Theatrum Pontificale*, beschreven en afgebeeld. LACHAPELLE schijnt de eerste geweest te zijn, welke aan dezelven den naam van *Scaphander* heeft gegeven (1). Ook heeft hij een KNIGHT-FRENCH een kurken gordel uitgevonden, welke men beschreven en afgebeeld vindt bij BORGNIS, *Traité de mécanique appliquée aux arts, machines employées aux constructions diverses*, *Paris*, 1818, *p.* 107. Dezelfde schrijver berigt ons, dat zeker Heer MOTOM in 1802, met *Scaphanders*, proeven te *Parijs* op de Seine genomen heeft. Eenige personen, dannoede bekleed, hebben in het water met geweren en pistolen geëxerceerd, gevuurd, militaire evolutiën verrigt, en vereenig man met hunne wapens en

(1) Zie den *Scaphander*, *of de kunst, om in de diepte wateren drijvende te gaan, en allerhande werk te verrigten*, door den Heer LACHAPELLE, *uit het Fransch vertaald*, door C. VAN ENGELEN, Amsterdam, 1779.

en bagagie achter zich, heen en weêr over de *Seine* geleept. Hoe dit laatste geschied zij, wordt niet gezegd. Niettegenstaande dit alles, schijnen de *Scaphanders*, tot nu toe, nimmer eenigzins algemeen in gebruik te zijn gekomen."

„ LACHAPELLE heeft, die buis of dat vest, hetwelk hij *Scaphander* noemt, gevoerd met *kurk*, waardoor men op het water drijvende wordt gehouden. De Heer SCHERBOOM zoekt, van zijnen kant, de *Schaphanders goedkooper*, en daardoor meer *algemeen nuttig* te maken, door eene andere stoffe, die lighter drijft dan kurk, te bezigen. Hij nam hiertoe de gewone *mattebiezen* (*Scirpus palustris* L.,) welke overal in ons Vaderland, aan zee en aan de rivieren, bijna kosteloos, kunnen verzameld worden."

„ De *Scaphander* is dus een werktuig, waarmede men, door middel van eene stoffe, welke specifiek lighter dan water is, het zwaardere menschelijk ligchaam wil doen drijven."

NAGELATEN Redevoeringen, Verhandelingen en Vertoogen, over verscheiden Onderwerpen: Door A. B. FARDON. *Te* Amsterdam, *bij* G. Portielje. *Eerste Deel XVI en 226 Bladzz. en Tweede Deel VIII en 240 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs der beide Deelen is f 3 : 60.*

Onder de nagelatene papieren van wijlen den Heer FARDON, werden ook deze Redevoeringen, bij onderscheidene gelegenheiden gebezigd, en meestal opgesteld tusschen 1780 en 1790, gevonden, welke aan den Heer P. G. WITSEN GEISBERTS ter beoordeeling gegeven zijnde, dooreenen waardig zijn gekeurd, om voor dei [illegible] hbeeu; hij voorbeeld van de geestige zedekundige schriften

van

van eenen STEELE, VAN EFFEN, RABENER, LUBLINK en andere spectatoriale Schrijvers, gedrukt te worden.

Bij gelegenheid dat wij onlangs het Tweede Deel van het Appollineum beschouwden, leerden wij wijlen derzelver opsteller, uit een paar Verhandelingen, de *Zangpoezij* en de Theorie van het *Hekeldicht*, eenigzins kennen, en de Heer WITSEN GEUSBEEK heeft, daar hij de zorge voor deze uitgave op zich nam, in zijn Voorberigt, het een en ander van hem medegedeeld, en wel onder anderen; dat hij, offschoon tot den Koophandel opgeleid, een ijverig voorstander en beoefenaar was der wetenschappen en fraaije Letteren, Wijsbegeerte, Wis- en Natuurkunde, Dichtkunst en Muzijk dienstbaar maakte ter verangenaming van den gezelligen omgang, en op eene gemakkelijke en bevallige wijze de pen voerde, niet alleen in het Nederduitsch, Fransch en Engelsch, maar ook in het Latijn. Wij hebben geoordeeld, dit vooraf hier te moeten melden, om den lezer te doen begrijpen, dat hij hier het werk van een verlicht en beschaafd man verwachten moet, die, ook door het leveren van eenige Volksliedjes, en het beantwoorden van prijsvragen, toonde, kunde en smaak te vereenigen. WITSEN GEUSBEEK noemt hem den Hollandschen STEELE en een waardig opvolger van VAN EFFEN, en zegt:

„ Zijne opstellen zijn, ja, meestal zedekundig; maar het is niet die drooge, stroeve, terugschrikkende moraal, die den lezer het boek geeuwende uit de hand doet leggen; integendeel, de schrijver had den geestigen RABENER de kunst afgezien, om zijne waarheden in het kleed van scherts en satyre op eene behagelijke wijze aan den man te brengen: vandaar de paradoxe opschriften van sommige vertoogen, die, in de gedaante van eene bevattelijke volksphilosophie, de gebreken en ondeugden af-

afspiegelen op eene wijze, die niemand hindert of beleedigt, en op wier achtergrond de waarheid door het floers der ironie met helderen glans heenschittert."

Hij vertrouwt dus, dat deze, schoon dan al niet voor de pers met zekerheid vervaardigde, Verhandelingen, door het geëerd Publiek, welks geheimelte door de Hoogduitsche, Fransche en Engelsche Letter-ragouts nog niet geheel voor echt Vaderlandsche kost bedorven is, met welgevallen ontvangen zullen worden. Wij ontvangen dan hier een en twintig Verhandelingen, over verschillende onderwerpen. Te weten:

„ Over de wijsbegeerte, ten betooge dat ieder mensch bevoegd en verpligt is dezelve te beoefenen. Over de onstoffelijkheid en onsterfelijkheid der ziel. Over het menschelijk verstand; eene Voorlezing. Het toekomend jaar MMDCXXX, een profetische droom. Betoog, dat de mensch met zijn' staat niet te vreden kan zijn. Betoog, dat de Godsdienst niet noodzakelijk is. Het nut der kwaadsprekendheid. Over de nieuwsgierigheid. Onderzoek over de kennis van de waardij der dingen na derzelver gemis. Over de zucht tot uitblinken. 's Menschen verpligting om anderen nuttig te zijn. Over de zedigheid. Redevoering over de redenenen waarom men trouwt; geschikt om ter vervrolijking van het gezelschap op eene bruiloft uitgesproken te worden. Over het bestispen. Over den nijd en de wangunst. De voordeelen der eenzaamheid. De zelfverveling, een droom. Over het spreken. Over de beminnelijkheid. Over de treurspelen. Over het beoordeelen van werken van vernuft."

Men ziet, dat hier wel verscheidenheid heerscht.

De vierde Verhandeling, ziet er al vrij zonderling uit, en behelst een aantal droom-voorspellingen, waaruit men de gedachten des droomers leert kenners, waarin wel het een en andere

Digitized by Google

dat niet geheel verwerpelijk is, voorkomt, maar waarmede wij evenwel, op verre na niet, zoo veel ophebben, als de Uitgever. Trouwens het is ook maar een droom, en hoe hard ook iemands hoofd zijn moge, hij zal zeker echter wel eenige Eeuwen ten achteren blijven. N°. 7. van Deel II, (over de zelfverveling) behelst eenen anderen droom, die niet van eenen voorspellenden inhoud is, maar het wezen der zaken vertoont en voor het hatelijk gedrocht, waarmede zoo velen soms jammerlijk gekweld worden, doet beven. Men gevoelt, hoe ongelukkig de mensch is, die door dezelve beheerscht wordt, maar ook welk eenen zegen men het noemen moet, dat er zoo vele middelen voor handen zijn, om dien hatelijken *Demon* te verdrijven. Alles echter onder die mits, dat men in zijne Jeugd wat goeds geleerd hebbe, want anders ziet het er ten dezen opzigte jammerlijk uit.

Het is ons niet mogelijk over elke hier voorkomende Verhandeling afzonderlijk te spreken. Alle, ook de minst volledige, leveren bewijzen op, van de begaafdheid des Schrijvers, om zijne gedachten met vrijmoedigheid en duidelijk voor te dragen. Uit sommige blijkt, dat FARDON een liefhebber was, om op verschillende wijzen, ook in scherts en boert te zeggen, wat hij oordeelde, bij deze of gene gelegenheid te moeten voordragen. Andere daarentegen ademen meer ernst, overtuiging, gevoel en zucht, om de menschen verstandig te maken en wijs te leeren handelen. Zijn stijl is niet opgesmukt, niet zwierig, niet verheven, maar evenwel zuiver, duidelijk en vrij van die onachtzaamheid, waartegen iemand, die over ernstige zaken voor anderen spreken wil, om nut te stichten, zich vooral hoeden moet. FARDON blijkt, naar den inhoud en de behandeling der hier uitgewerkte Verhandelingen te oordeelen, een beschaafd man ge-

Digitized by Google

geweest te zijn, die van zijne verworven kundigheden, en verzamelde menschenkennis, zeer goed gebruik wist te maken, wel waardig om gehoord te worden.

Wij wenschen dat de Uitgave dezer nagelatene Verhandelingen, aan het oogmerk beantwoorden, en alzoo ook bijdragen zal, ter vermijding van die ondeugden, waar tegen hier gewaarschouwd wordt, en tot beoefening van het schoone en goede, waarvan de Heer PAKDON een ijverig voorstander zich hier betoonde.

Twaalf STUKJES uit de Gedichtjes voor Kinderen, door Mr. H. VAN ALPHEN, *op Muzijk gebragt voor den Zang en Piano Forte, door* C. F. RUPPE, *Lector in de Toonkunde, en Kapelmeester aan de Leijdsche Hooge School, en door hem opgedragen aan de Nederlandsche Jeugd. Gedrukt en uitgegeven met toestemming van den Boekhandelaar* J. G. van Terveen, *door den Auteur te* Leijden. *De prijs is f* 1.: 80.

De Gedichtjes voor Kinderen, van onzen beroemden VAN ALPHEN; wie, die eene eenigzins beschaafde opvoeding onder ons genoten heeft, kent ze niet reeds van zijne jeugd? Zij blijven altoos derzelver wezenlijke waarde behouden, verdienen boven vele andere de voorkeur, en bevelen zich alle kinderen ten sterksten aan.

Het is ook voor eene zaak van geen gering aanbelang te rekenen, dat kinderen, die daartoe de gelegenheid hebben, al vroeg aan goed Muzijk gewend worden, vooral wanneer men ze dan tevens ongemerkt met edele gevoelens weet te vervullen.

Wij juichen dan van gansscher harte, de onder-

neering van den Heer [illegible] toe, om de wel uitgekozene twaalf Stukjes zoodanig op Muzijk te brengen, in het licht te geven, dat ze gemakkelijk door eenigzins geoefende, of goed onderwijs ontvangende kinderen, kunnen uitgevoerd worden.

Hij heeft daarmede iets goeds verricht, en wij twijfelen ook geheel niet aan, of vele ouderen en onderwijzers zullen er hem voor bedankten, terwijl vele kinderen ze gaarne zingen en spelen zullen.

HOLLAND'S ROEM in Kunsten en Wetenschappen, met Aantekeningen en Bijdragen. Door HENDRIK BARON COLLOT D'ESCURY, *Heer van Heemnoord. In 's Gravenhage en te Amsterdam, bij de Gebroeders van Cleef. Eerste Deel XII en 399 Bladz. en Tweede Deel XII en 544 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs der beide Deelen is f. 8: 40.*

Het doel, dat de edele D'ESCURY, ook als Latijnsch Dichter loffelijk bekend, zich heeft voorgesteld, is, om den luister van ons land, zoo als die zich in het gebied van kunsten en wetenschappen, gedurende eenige verloopene tijdperken, heeft ten toon gespreid, in onderscheidene tafereelen te schetsen.

Het heeft voorzeker (zoo schrijft hij zelf, en wij stemmen het hem volkomen toe,) een onmiskenbaar nut, het gevoel van eigene waarde bij een volk levendig te houden, en hetzelve daardoor die gepaste en betamelijke eigenliefde in te boezemen, welke ook bij het hoogschatten van anderen, zich zelve niet voorbijziet; op deze wijze toch leert men het best eene zoo groote vooringenomenheid met nichtsmeene-

ken-

kennis en uitheemsche kunst vermijden, wordt niet zelden, tot miskenning van eigene waarde, wordt aangekweekt, en alzoo eenen nadeeligen invloed uitoefent op de ontwikkeling van dien aanleg voor nuttige wetenschappen of schoone kunsten, welke elk volk, naar deszelfs aard en behoefte, door den weldadigen Schepper is ingeplant.

„De invloed der kunsten en wetenschappen op eene maatschappij is voorzeker groot, en, waar deze bloeijen, klimt een Staat hooger en hooger in eer en aanzien op; maar met opzigt tot deze moet ook de *openbare geest* zijn opwekkend vermogen doen gelden, en eene nationale eerzucht, doelmatig gewijzigd, hun ten prikkel wezen, die daarin begeeren uit te munten; gelukkig werd hij hier te lande gevonden, vooral in de roemrijkste oogenblikken onzer geschiedenis, toen wij *tevens* een bloeijend tijdperk van kunsten en wetenschappen, te voren ontloken, en sedert meer en meer in luster toegenomen, hebben opgeleverd, terwijl ook nog tot eer onzer tijdgenooten en der eeuw, waarin wij leven, mag opgemerkt worden, dat de zucht voor de fraaije kunsten en de ijver, om in kennis en beschaving toe te nemen, niet alleen niet is verflauwd, maar zich zelfs meer en meer opgewekt toont, om het standpunt, eenmaal bereikt, te blijven handhaven, en immer, gelijk elders, voorwaarts te streven."

Hoe de Schrijver op het denkbeeld kwam, om dit onderwerp meer opzettelijk te behandelen, kan men in het Voorberigt lezen, gelijk ook zijne verdediging of redengeving liever, waarom hij meer noten dan tekst geleverd heeft. De tekst bestaat eigenlijk in voorlezingen of redevoeringen, in de Haagsche Afdeeling, der Hollandsche Maatschappij van fraaije kunsten en wetenschappen gedaan, en de noten, of aanteekeningen en

bijdragen achter ieder stuk gedrukt, dienen, om dargene aan te vullen, hetwelk noodwendig bij eene mondelinge voordragt moest geheit worden, zou de redenaar niet te dikwerf op treden, of de grenzen overschreden.

Het onderwerp moet ieder weldenkend Landgenoot behagen, en doen verlangen, om te lezen, wat daar over hier geleverd wordt; en men kan van iemand die zoo wel de pen toont te kunnen voeren, als G. DESCURY, niet anders verwachten, dan dat men hier wat goeds en zevens wel voorgedragen, vinden zal. In dit voorhitzigt zal men zich dan ook hier geenszins bedrogen vinden.

Verstandig wordt, na eene schoone inleiding, met de *Waterwerkkunde* een aanvang gemaakt, dan volgen de *Bouwkunst*, en de *Beeldhouwkunst*. De Schilder-, Graveer- en Penningkunst der Hollanders, zijn beschouwd in de tweede voorlezing, die regt gepast op deze wijze eindigt:

„Nu is het tijd de galerij te verlaten: wij hebben Rembrandt en Van der Werff gezien; wat zouden wij nanhen, ook met al den eerbied, aan de verdiensten van latere kunstenaars te regt verschuldigd, ongekrenkt te bewaren, mogen verwachten, dat grooter gevoel voor de waarde der Hollandsche school kan verwekken? Met dien uitdruk besluiten wij dan dit overzigt, en ik heb wel een zeer onnut werk verrigt, zoo ik bij U de overtuiging niet heb verlevendigd, dat ook Holland op zijne schilder- en graveerschool roem dragen mag. — Ik heb U, uit de voor uwe oogen als opgehangene of voorgelegde proeven, ontegenzeggelijk de verdiensten onzer kunstschool bewezen. — Kinderen der natuur, maalden onze meesters hunne tafereelen met vuur en leven; waar het onderwerp hetzelfde, was kracht de uitdrukking van penseel, van graveerijzer of etsnaald; vielen er zachtere tooneelen

len te vertoonen, dan was zachtheid en gevoel het hoogsel der kunststukken; werd er hoogere aandrift vereischt; men steeg naar boven, dichterlijke gewaarwording gloeide door de bevallige schakeringen henen, en waarheid dreef op alles haren waardigen stempel in. — Zoo bloeije dan het rijk der kunsten, zoo lang de late nakomelingschap den vaderlandschen grond bewonen zal; en in hare schatting blijve het altijd eene proefondervindelijke waarheid!"

------ Wat de glorie van verdienste en kunst ontving,
Verduurt, wat ook verga, der eeuwen wenteling (1)!

Het derde Stuk, of dat waarmede het tweede Deel aanvangt, heet: de kunsten aan de eer van 's Lands Geschiedenis dienstbaar. De lezer wordt nu andermaal in de kunstgalerij binnengeleid; welke bij de vorige gelegenheid bewonderd werd, en wel met het oogmerk vooral om bevestigd te zien, het gezegde van onzen Oudheidkundigen VAN WIJN: *De kunsten behooren tot 's Lands eer en historie*, en dus aanschouwelijk te betoogen: dat bij ons de kunsten aan den roem van 's Lands Geschiedenis zijn te koste gelegd, en dat deze dus door haar voor de vergetelheid op eene voortreffelijke wijze bewaard is.

Ter bereiking van hetzelfde doel, dient ook de hierop volgende Afdeeling of rede, welke daarmede één geheel uitmaakt. Met den Munsterschen Vrede, begint de Redenaar zijne beschouwing in deze laatste rede, en bepaalt dus op eene zeer doelmatige wijze de aandacht bij eenige penningen, daarop betrekkelijk voor handen, op de zeer geroemde schilderij van TER BURCH, het sluiten van denzelven verbeeldende, waardig dat SUYDERHOEF haar in het koper bragt, en gaat zoo met het beschouwen van eenige kunststukken, die ons Vaderland tot roem verstrek-

„ (1) Spandaw."

Digitized by Google

strekken, aan de hand der Geschiedenis, voort, bewijzende overtuigend, en op eene bevallige wijze, in eenen fraaijen stijl, dat ide kunsten dienstbaar geweest zijn, aan de eer van 's Lands Historie.

In eene te treurige stemming eindigen echter, naar ons gevoel, deze redevoeringen, waarin wij met zoo veel goedkeuring en wezenlijk genoegen anders den bekwamen schrijver volgden.

Ook de veelvuldige aanteekeningen achter aan, zijn doorgaans belangrijk, en meestal naauwkeurig, dienende of ter staving, of tot meerdere ontwikkeling, van 't geen gezegd is. Zij behelzen eenen aanmerkelijken schat van nuttige aanwijzingen, aanhalingen en opmerkingen, die vooral uit de Geschiedenis van ons Vaderland, overal den lezer overtuigen, dat de Heer D'ESCURY aan dit werk met genoegen gearbeid, er tijd en vlijt aan besteed, veel gelezen en alles heeft willen aanwenden, om met dit stuk iets goeds te leveren; 't geen hem dan ook bij uitnemendheid gelukt is. Hij oordeelt met kennis van zaken, met voorzigtigheid, maar tevens met eene gepaste vrijmoedigheid, en veelvuldig zijn de gelegenheden, waaruit men kan opmaken, hoe edel en verlicht de Schrijver denkt, en welk een goed hart hij zijn Vaderland toedraagt; zonder dikrom, jegens andere oorden der wereld, zoo partijdig te zijn, als men maar al te dikwijls, ja meestal, bij de vreemdelingen, omtrent het land onzer geboorte, met ongenoegen moet opmerken. In dit optigt doen onzen Schrijver eere aan; verklaringen als deze:

„Gaarne geve ik aan andere natiën de eer, waarop zij billijke aanspraak hebben, en, met hetgeen bij ons verrigt is in zijne kracht voor te stellen, wil ik geenszins ongemerkt voorbijgaan het geen elders verrigt is, en het bewijs heeft opgeleverd, wat menschelijke vlijt en vernuft,

Digitized by Google

nuft, waar dan ook, elkander de hand biedende, kunnen te weeg brengen. — Onder dit oogpunt verdient zeker het kanaal van Languedoc, waarvan hier voren met een woord is melding gemaakt, onze bijzondere opmerking: de vereeniging van den Oceaan met de Middellandsche zee, midden door Frankrijk henen, behoort voorwaar tot die ondernemingen, welke de regering van Lodewyk XIV inzonderheid tot luister strekken, en waarvan Frankrijk zoo veel nuts getrokken heeft."

Zoowel als de volgende:

„ En van zulk eene natie durft Montesquieu zeggen, ten minste de uitgevers zijner werken passen het op ons toe: „ Nous voyons que dans „ les pays, où l'on n'est affecté que de l'esprit „ de commerce, on trafique de toutes les acti„ ons humaines et de toutes les vertus morales: „ les plus petites choses, celles que l'humanité „ demande, s'y font ou s'y donnent pour de „ l'argent (1)." Men ziet hieruit, dat het magtspreukige tot ongerijmdheid leidt, en hoe die Schrijvers met omzigtigheid moeten gelezen worden, op welke men zich zoo dikwijls, zelfs in openbare vergaderingen, als droegen zij het merk der onfeilbaarheid, hoort beroepen."

Ondertusschen meenden wij ook, hoewel niet dikwijls, aanleiding gegeven te zien, om zekere partijdigheid of voorliefde op te merken, bij voorbeeld, in de wijze waarop van de ongelukkige Engelsche Koningin MARIA gesproken wordt. De Schrijver had ten minsten ook ter verschooning, van Koningin ELIZABETH, zoo wel althans, als ter verdediging van MARIA, het een en andere kunnen, en wij gelooven ook, moeten aanvoeren.

Ten aanzien van den vermaarden Schotschen Kerkhervormer JOHN KNOX, zou men ook gaarne een

„ (1) De l'Esprit des Loix, Liv. XX Ch. 2."

Digitized by Google

een zachter oordeel door onzen Schrijver hebben hooren uitspreken, omdat men vooronderstellen kan, dat hij, bij voorbeeld, niet onbekend kan zijn met ROBERTSON's *History of Schotland*, die, in het zesde Boek, wel verklaart, dat hem wel eens, nopens het gedrag der Koningin, te gestrenge uitdrukkingen ontvallen zijn, en hem daarom ook berispt, maar echter tevens uitdrukkelijk erkent, niet alleen dat dezelve voortsproten uit zijnen gestrengen ijver, voor de heilige zaak, maar ook verklaart, dat die zelfde eigenheden, welke nu zijn karakter als minder behagelijk ons schijnen te doen kennen, hem juist geschikt maakten, om hem een werktuig in de hand der Voorzienigheid te doen zijn, ter bevordering van de gezegende Hervorming, onder een zoo ongemakkelijk volk, en in zulke tijden. Waarlijk die edele man, die kundige en heilige ijveraar voor de beste zaak, aan wien men groote verpligting heeft, was geen *fanaticus*.

Wij lazen doorgaans de veelvuldige uitweidingen met groot genoegen, maar het is ons evenwel ook voorgekomen, dat ze soms wat al te lang gerekt, of althans hier niet altoos op de regte plaats, naar het doel dat de Schrijver zich heeft voorgesteld, gegeven zijn. Edoch, hij heeft dit zelf ook reeds toegestemd.

Zeer vereenigen wij ons met den wensch van den Schrijver, dat de Heer VAN WIJN, met zijne keurige pen, het leven van JAKOBA VAN BEIJEREN beschreven had. Ondertusschen geven wij ter dezer gelegenheid den onzen te kennen, dien wij wel in een verzoek zouden willen veranderen, dat namelijk, de Heer COLLOT D'ESCURIJ zelf zich daartoe wilde verledigen, niet twijfelende, of hij zou daardoor zeer velen wezenlijk verpligten. Wij houden hem daarvoor zeer goed berekend, op grond van 't geen wij hier van hem gelezen hebben.

In

Digitized by Google

In de Aanteekeningen, op de tweede voorlezing, bladz. 49, lazen wij onder anderen: *Hij* (HORATIUS) vermeldt die, en doet daarmede hulde aan 's Konings (ALEXANDER DEN GROOTEN) kunstgevoel, terwijl hij denzelfden Vorst aan den elendigen CHOERILUS, die een armhartig Dichter was, voor elk vers een *Philippijn* laat uitreiken. *Dit heeft mij altijd wonderbaarlijk toegeschenen, en ik ben daarom zeer genegen, om het geestige verhaal van iemand uit de ouden, doch dien ik mij niet kan voor den geest brengen*, als waar aan te nemen: en dan zou het hierop nederkomen, dat ALEXANDER aan CHOERILUS voor elk goed vers een zoodanig gouden muntstuk als belooning, doch daar en tegen voor elk slecht of middelmatig, eene oorveeg zou toegezegd hebben!

Het zal waarschijnlijk de Grammaticus ACRON zijn, wiens naam den Schrijver niet voor den geest wilde komen, die de zaak geheel anders dan HORATIUS, en wel dus opgegeven heeft: ALEXANDRUM, hac lege cum CHOERILO (1) pepigisse, ut, pro singulis bonis versibus, singulos acciperet Philippeos, pro singulis autem malis singulos colaphos: opere vere perfecto paucissimos inventos fuisse, qui probari possent, et tot ei colophos inflictos, ut, priusquam ad finem recitando perduxisset carmen, plagis deficeret.

Recensent echter, de gronden niet als geldig kennende, waarop deze gedachte steunen zou, houdt zich als nog liever aan den duidelijken zin van den Grooten Lierdichter, vooral daar deze zoo stellig spreekt, en met het geval zoo goed blijkt bekend geweest te zijn:

GRATUS ALEXANDRO, regi Magno, fuit ille
CHOERILOS, incultis qui versibus, et malevnatis
Rettulit acceptos, regale nomisma, Philippos.

Sed

(1) Quoique mauvais poëte, *Cherile* ne laissa pas d'avoir ses partisans. V. *Dict.* ALPH. *de tous* enz. p. 121.

Digitized by Google

Sed veluti tractata notam, labemque remittunt
Atramenta, fere scriptores carmine foedo
Splendida facta linunt. Idem rex ille, poema
Qui tam ridiculum, tam care prodigus emit,
Edicto vetuit, ne quis se, praeter Apellen,
Pingeret aut alius Lysippo duceret aera
Fortis Alexandri vultum simulantia.

Ook komt dan het geval geheel niet onverklaarbaar voor, noch uit de oude, noch uit de nieuwere geschiedenis van Vorsten.

Wij herhalen voorts onzen lof, aan dezen regt verdienstelijken arbeid des Heeren COLLOT D'ESCURY, uit volle overtuiging aan denzelven toegekend, en hopen, dat hij ons meer rijpe vruchten van zijne vlijt leveren zal.

Wij wenschen onzen Schrijver leven en gezondheid toe, tot het leveren van een ander werk, waartoe hij reeds de bouwstoffen was beginnen te verzamelen, eer dit Deel uitkwam.

TIJDKORTER in ledige oogenblikken; voor 1826. *Door* A. HAZELHOF, *Veertiende Jaargang. Te* Groningen, *bij* A. Hazelhof. *De prijs is* 25 *cents.*

Deze Almanak, blijkt wel getrokken te zijn, en alzoo aan het oogmerk van den Uitgever te beantwoorden. Dezelve wijst duidelijk maanden en dagen aan, en herinnert aan 't geen den gebruiker van dienst kan zijn. Er is achter aan eene Nederlandsche Kronijk, welke begint met de Oorlogsverklaring van *Pruissen* aan *Frankrijk* in 1813, en eindigt met September 1825, geplaatst, en daarop volgen Mengelingen, welke wij hopen, dat voor hen, voor welke dit Tijdschrift eigenlijk gegeven wordt, tot nut en vermaak verstrekken zullen. Wij vonden er veel aanprijzenswaardigs in, en bevelen ze gerustelijk aan.

MEN-

MENGELWERK.

J. W. C. TENCKINCK,

OVER *Rom.* XI: 1—18.

De Christenen in de eerste eeuw onzer jaartelling bestonden uit dezulken, die van verschillende afkomst waren, namelijk Joden en Heidenen, die de besnijdenis ondergaan hadden, of de voorhuid droegen. Deze waren dan ook van zeer onderscheidene opleiding, en hadden eene geheel verschillende opvoeding genoten. Natuurlijk derhalve ook, dat zij in denkwijze, vooroordeelen, gebruiken en wijze van zien, hoe zeer zich ook reeds in de belijdenis van den Heere JEZUS CHRISTUS vereenigd en rondom zijne banier zich als geschaard hebbende, aan elkander zeer ongelijk waren. De Apostelen hadden dan ook veel wijsheid noodig, om dit wel in 't oog steeds te houden, hun onderwijs daarnaar in te rigten en alzoo voor den eenen zoowel als voor den anderen nuttig te zijn. Bijzonder noodig was het hun daarop acht te geven, in hunne herderlijke brieven, aan zoodanige gemengde Gemeenten, of die door beiden konden en behoorden gelezen te worden.

De Joden waren uit hunnen aard zeer trotsch, en achteden alle anderen beneden zich, en konden, zelfs Christenen geworden zijnde, maar noode hunne Mede-Christenen uit de Heidenen dragen.

Maar de Christenen uit de Heidenen, zich met reden ergerende over het ongeloof der Joden, die

CHRIS-

Digitized by Google

CHRISTUS verwierpen, en daarom ook eene diepe verbedering zich waardig gemaakt hadden, heeft er wel toe over, om op hunne beurt de Joden te verachten.

PAULUS nu, van afkomst een Jood zijnde, maar geroepen voorzien tot een Apostel onder de Heidenen, heeft dit altoos voor oogen gehouden, en zich derhalve ook zoodanig ten dezen opzigte gedragen, dat hij inderdaad niets te wenschen overig liet.

Hem zal geweg zijn, voor deze reis, ons maar alleen te beroepen, op dit XIde *Hoofdstuk* van zijnen brief aan de Romeinen.

In het vorige *Hoofdstuk* had hij den Joden hun deel gegeven, nu was het dan de beurt der Heidenen. Hij begreep nu de Christenen uit de *Joden* te moeten opbeuren, en die uit de *Heidenen* eene nuttige en noodige les ter waarschuwing te geven.

Ik zegge dan, of ik vrage nu: *Heeft God zijn Volk verstooten?*

Moet men nu, uit het geen gezegd, en zeker, ja ons allen bekend is, dit besluit opmaken: dat God, de regtvaardige en barmhartige God, zijn oude volk Israël *verstooten* heeft? geheel verworpen, onherroepelijk verwezen, aan hun eigenlot overgelaten heeft; zonder met hetzelve iets meer te doen te willen hebben? Zou de Heer dat volk geheel van zich gestooten hebben? Men vergelijke, om de kracht der beteekenis van dit werkwoord te beter te verstaan, *Hand.* XIII: 39. en XIII: 46. en vooral ook 1 *Sam.* VII: 22. (1)

Zou-

(1) *Hand.* VII: 39. Denwelken onze vaders niet wilden gehoorzaam zijn, maar *verwierpen*, en met hunne harten weder naar *Egypte* keerden.

Hand. XIII: 46. Maar PAULUS en BARNABAS vrijmoedigheid gebruikende, zeiden: het was noodig, dat eerst ook uliedem het

Zouden zij allen, die tot dat volk behooren, nu buiten de gelegenheid, buiten de mogelijkheid gesteld zijn, om leden van het godsrijk te wezen, en zalig te worden.

Dat zij verre!

Geenszins. Dat is geheel het geval niet.

Met zoo te denken, zouden wij mistasten, ons geweldig bedriegen, geheel verkeerd denken. Neen, de deur der genade is ook nog voor Israël niet gesloten.

Want ik ben ook een Israëliet, uit den zade ABRAHAMS, *van den stam* BENJAMINS.

Apostel PAULUS was gewoon, niet alleen te stellen, maar ook te bewijzen, en bij voorkeur zoodanige gronden aan te voeren, als hij oordeelde, dat voor zijne hoorders, of lezeren, 't best verstaanbaar waren, en door hen 't gemakkelijkst begrepen konden worden.

Hij ving alzoo ook hier aan, met het bijbrengen van, en te wijzen op zijn eigen voorbeeld, vergel. ook 2 *Cor.* XI: 22. (1) en *Philip.* III: 5. ten blijke, dat hij dat meermalen deed, waar het bijzonder te pas kwam, en ten bewijze dat hij zulks naar waarheid deed. Zij leefden toch nog, die hem kenden, en, ware dit niet volkomen waarachtig geweest, hem gelogenstraft zouden hebben.

PAU-

het woord Gods gesproken zou worden; doch, nademaal gij hetzelve *verstoot* en u zelve des eeuwigen levens niet waardig keurt, zoo keeren wij ons tot de Heidenen.

1 *Sam.* XII: 22. Want de Heer zal zijn volk niet *verlaten*, om zijnen grooten naams wil, dewijl het den Heere beliefd heeft, uliieden zich tot een volk te maken.

(1) 2 *Cor.* XI: 22. Zijn zij Hebreërs? ik ook. Zijn zij Israëliten? ik ook. Zijn zij het zaad Abrahams? ik ook! Indien iemand anders meent te kunnen roemen in het vleesch, ik nog meer.

Philipp. III: 5. Besneden ten achtsten dage, uit het geslacht Israëls, van den stam Benjamins, een Hebreër uit de Hebreën, naar de wet een Farizeer.

Digitized by Google

PAULUS was inderdaad een Jood, van ouder: tot voorouders, en wel een echte Israëliet, niet van gemengde afkomst.

Maar, waartoe dit aangevoerd? wat voor krach van bewijs is er gelegen, in deze aanhaling van zijn eigen voorbeeld?

Voorzeker, moeten wij dit dus in onze gedachten aanvullen.

Ik ben zelf een Jood, en moest dus, wanneer God alle Joden verworpen had, ook verstoten zijn.

Ondertusschen heeft zich God over mij ontfermd. Hij heeft mijner aangenomen, ik ben Christen, een Apostel — ik behoor tot de Gemeente des Heeren, tot de geroepenen tot zaligheid.

Alzoo dient dus mijn eigen voorbeeld tot een zeker bewijs, dat God het Joodsche volk niet verworpen heeft, dat hij ze niet alleen heeft doen vervallen van, of uit zijne gunst. Neen, ik ben zelf een sprekend bewijs, dat God de genen, die te voren door Hem *gekend*, bemind, begunstigd waren (zie *Ps.* I: 6.) niet haat, niet buiten sluit, wegens hunne afkomst, *vs.* 2—4.

„ *Of weet gij niet, wat de Schrift zegt van* ELIA? — hoe hij God aanspreekt tegen Israël, zeggende: Heer, zij hebben uwe Profeten en Altaren omgeworpen, en ik ben maar alleen overgebleven, en zij zoeken mijne ziele Maar wat zegt tot hem het Goddelijk antwoord? Ik heb mij zelven nog 7,000 mannen overgelaten, die de knie voor Baal niet gebogen hebben."

De aanmerkenswaardige Geschiedenis, waarvan de Apostel hier op eene allezins gepaste wijze, verder, ter bereiking van zijn voortreffelijk en waarachtig oogmerk, gebruik maakt, lezen wij 1 *Kon.* XIX: 10. enz. Het was toen waarlijk allerongelukkigst met het Israëlitische volk gesteld.

Door

Digitized by Google

Door Koning ACHAB, en den invloed vooral ook van zijne Goddelooze Vrouw, eene vreemdelinge, uit een Afgodisch Volk, was *en* het Hof *en* de Natie diep bedorven geworden, en tot de snoodste afgoderij vrij algemeen vervallen.

Zoo immer, dan had God toen reden gehad, om zijne hand van dat volk af te trekken, het geheel aan deszelfs lot over te laten, en het te verstooten, als hebbende zich zijne verdere gunst onwaardig gemaakt.

Er scheen inderdaad ook niets meer te hopen, bij zulk eene akelige gesteldheid des volks, bij zoodanig eene algemeene verbastering.

Het was niet te verwonderen, dat een edel man als ELIA, daarover diep aangedaan, en in zijne ziel getroffen, het ergste vreesde, en in de bangste klagten uitberstte. Hij meende waarlijk dat er niemand meer aan God en zijnen dienst vastgehouden had, dan hij alleen.

Ondertusschen vergiste hij zich daarin zeer. Het bleek hem al spoedig, niet alleen dat er nog wel *zeven duizend* gevonden wierden, die nog in stilte den Heere hunner vaderen God dienden, maar ook, dat de Algoede nog des ontfermens niet moede was, dat Hij nog zijn volk niet verstooten had.

Men ziet dan hieruit, en dit wilde de Apostel hebben opgemerkt, daarom maakte hij van deze geschiedenis hier nu gebruik, dat men, uit het ongeloovig, slecht, verfoeijelijk en Hemeltergend gedrag van zeer velen, ja zelfs niet uit dat van het groote meerendeel eener Natie, geenszins besluiten kan of mag, dat zulk een volk geheel van God verstooten zijn, en van zijne barmhartigheid vervallen zoude wezen.

Vs. 5. Alzoo is er dan ook in dezen tegenwoordigen tijd een overblijffel geworden, naar de verkiezing der genade.

Digitized by Google

Zoo is dan ook nog heden het geval met de Joodsche Natie. Zoo moeten wij ook heden, ten aanzien van het Israëlitische volk, gelooven, en als zeker houden, dat God zijne hand niet geheel van hetzelve heeft afgetrokken.

Hoe groot ook het getal van ongelooviigen is, die den MESSIAS verwerpen, — offchoon ook het meerendeel zich Gods gunst geheel onwaardig gemaakt heeft, en tot eene groote diepte vervallen is, heeft Hij zich echter nog een overblijfsel overig behouden, dat in zijne gunst en gemeenschap, in zijn verbond toont belang te stellen, naar Hem hoort, en die orde des Heils aanneemt, dien weg inslaat, welke tot zaligheid gebaand is.

Men mag zich hierbij wel herinneren, den inhoud van *Hand.* XXI: 20. (1)

Ook nog heeft de Heere zich gunstig ontfermd over eenigen. Allen die in onzen tijd in CHRISTUS, uit deze Natie, gelooven, verstrekken ten zekeren bewijze, dat God de Joden niet allen verstooten heeft, hoe schandelijk de meesten zich ook gedragen, en den eenigen waren weg ten leven verworpen hebben.

Men moet dus hierin, de grootheid der Goddelijke genade, eerbiedig opmerken en aanbidden, dat de Heer, alhoewel het Joodsche volk zich over 't algemeen zoo slecht en ondankbaar gedraagt, evenwel nog genegen is, die allen aan te nemen, welke tot zijne genade de toevlugt nemen, en toonen, dat zij naar Hem hooren willen.

Vs. 6. PAULUS wilde, dat zijne lezers, op deze zijne uitdrukking, op de *Genade* Gods, hechten

(1) En zij, dat zij hebbende, loofden den Heere, en zeiden tot hem: (PAULUS) Gij ziet, Broeder! hoe veele duizenden van Joden daar zijn die gelooven!

zouden, en daarom voegde hij er als in eene tusschenrede (gelijk meermalen) bij: *Indien het nu* (gelijk het geval waarlijk is) *door genade is*, wanneer dit, gelijk het moet, aan de Goddelijke goedheid moet worden toegekend, dan valt daar voor den mensch niet op te roemen, „ *Zoo is het niet meer uit de werken. Anders zou genade geen genade meer zijn. Indien 't is uit de werken, zoo is 't geen genade meer, anders is het werk geen werk meer.*" Gelijk de geheele redenering des Apostels in het voorgaande vervat, zoo moet men bijzonder ook hierbij zich herinneren, zijne verklaring in *Hoofdstuk* IV: 4. (1). Wij houden namelijk dit geheele vers voor echt (2), en lezen daarin duidelijk 's Apostels gewone zorgvuldigheid, om in eene zaak van dat aanbelang als deze — den hoofdinhoud des Evangeliums — de leere der genade, (*Tit.* II: 11. wordt daarom het Evangelie bij uitnemendheid de *zaligmakende Genade Gods*, van dezen zelfden H. Schrijver genoemd) zich toch wel te doen verstaan, en alle aanmerkingen en tegenbedenkingen af te snijden. Ieder moest alzoo gevoelen, dat hij in dat *overblijfsel*, waarvan hij zoo even sprak, een bewijs van Gods *genade* wilde hebben opgemerkt. (3)

De Joden, de Christenen uit de Joden, werden door het geloof, en niet door de werken der wet zalig, en dus uit genade. Hij zoowel als alle andere Joden, die CHRISTUS aannamen, moesten Gods *genade* roemen, de eere geven. (4)

Met

(1) Nu dengenen die werkt, wordt het loon niet toegerekend naar genade, maar naar schuld.

(2) Hierin verschillen wij dus van ROSENMULLER ad. h. l. geheel

(3) *Matth.* XX.

(4) Uitmuntend heeft ERASMUS in zijne Paraphrase: Sed tamen aliquot Deus sua benignitate servavit, non quod

Digitized by Google

Met *vs.* 7. vervolgt de Apostel het begonnen allerbelangrijkst onderwerp. Hij vraagt, en wekt dus de bijzondere aandacht zijner lezeren op, om zoo hen voor te komen, en hen te bewaren voor verkeerde gevolgtrekkingen: *wat dan?* welk gevolg moet hieruit dan nu door ons afgeleid worden?

Geen ander voorzeker, dan dit:

Het gene dat Israel zocht, heeft het niet verkregen (1).

Door *Israel* moet men verstaan, of zulke Israeliten, die den Messias verwierpen, of het Israelitische Volk in 't gemeen, de natie, als natie. Dit laatste komt ons voor, de beste opvatting te zijn.

Wat zocht nu dat volk? zij zochten, begeerden, hoopten, verwachtten *geregtvaardigd te worden, uit de werken der wet*, door het Joodsche wettisch gedrag en leven, en alzoo door eigene verdiensten, als *Joden*, en niet als *Christenen*. Dit blijkt onder andere onwederspreekbaar uit het voorgaande, bij voorbeeld uit *Hoofdstuk* IX: 31. (2) en X: 3. (3) Met verwerping van JEZUS niet alleen

quod generis sint judaici, non quod Mosi legem servarint, sed quod nos Deus elegerit e' multis quibus suam munificentiam et gratiam impertiret. Id si munificentiae est, non meriti, jam non imputetur factis: Nam quod factis reponditur, merces est, non munificentia: quod ultro defertur immerentibus, id demum, est beneficium. Quod si supponatur operum merita, jam beneficium desinit esse beneficium et in praemii vocabulum abit.

(1) Dat die ook vraagswijze zou moeten opgevat worden, gelijk sommigen gewild hebben, behoeft, dunkt ons, geene wederlegging.

(2) *Hoofdst.* IX. 31. Maar Israël, die de wet der regtvaardigheid zocht, is tot de wet der regtvaardigheid niet gekomen.

(3) Want alzoo zij de regtvaardigheid Gods niet kennen, en hunne eigene geregtigheid zoeken op te rigten, zoo zijn zij der regtvaardigheid Gods niet onderworpen.

Digitized by Google

leen, maar zij deden ook zoodanig, dat zij op dien grond hem, die wat anders leerde, als daardoor met er daad slecht, oordeelden te moeten verachten, en als een verleider te beschouwen en te behandelen, ook anderen daartegen waarschuwende, en met geweld zelfs willende dwingen, om hem af te zweeren.

Zij hebben dit hun verlangen niet verkregen, hun oogmerk niet bereikt, en zich zelve dus buitengesloten.

De Israëliten hebben zich dus jammerlijk bedrogen, en Gods heilig ongenoegen opgewekt.

Dit is echter niet met *allen* het geval.

Maar de uitverkorenen hebben het verkregen, en de andere zijn verhard geworden.

De uitverkorenen, de uitgelezenen, de braven, de welgezinden, de heilbegeerigen hebben het verkregen, zijn aangenomen geworden, worden geregtvaardigd, — leden van het Godsrijk, gunstgenooten des Heeren, en erfwachters der zaligheid.

En (maar) de overigen der Israëliten zijn *verhard geworden,* Zij hebben zich als met eelt overtogen, zich onovertuigbaar, onbeweegbaar, onverbeterlijk betoond. Zij hebben den raad Gods verworpen en geweigerd zich te laten doopen. Zij willen geene Christenen zijn, hoe zeer ook daartoe uitgenoodigd, zij blijven hardnekkig tot op den huidigen dag. *vs.* 8.

a *Cor.* III. 14. (1) kan hierbij vergeleken worden.

De Heilige Schrijver heeft nu verder zelf zich hierover nader verklaard, en die verharding doen kennen, in de drie eerst volgende verzen.

Gelijk geschreven is: God heeft hun gegeven eenen

(1) Maar hunne zinnen zijn verhard geworden, want tot op den huidigen dag blijft hetzelve dekfel in het lezen des Ouden Testament, zonder ontdekt te worden; hetwelk door CHRISTUS te niet gedaan wordt.

Digitized by Google

eene geest des diepen slaaps; oogen om niet te zien, en ooren om niet te hooren.

Wij keeren toch zeer goed de aanwijzing in onze gewone vertaling, om deze woorden in te sluiten in eene tusschenrede, en dus de laatste woorden van het 8ste *vers*, te brengen tot het slot van het voorgaande zevende.

De Apostel haalt hier de, door de raadkeekeneren ook aangewezene, plaatsen uit het Oude Testament aan, om zich alzoo nader te verklaren. Hiet geen, heeft hij hiermede willen leeren, het groote meerendeel van de Israëlitische Natie, zoo als daar gezegd wordt, *Deut.* XXIX: 4. (1) *Jes.* VI: 10 (2). en *Ezech.* XII: 2 (3).

De tegenwoordige Joden zijn als de genen die slapen, en dus niet verstaan, 't is als of zij doof en blind zijn, zij weten van de gelegenheid geen gebruik te maken. Het Evangelie hooren zij wel, ten minsten zij kunnen dat, maar zij verzetten er zich tegen, onder de toelating Gods. Zij zijn dwaas en maken zich zelve ongelukkig.

Ps. 9, 10. Men kan op hen toepassen, 't geen ook in *Ps.* LXIX: 23, 24. (4) voorkomt. Dat wordt

(1) Maar de Heere heeft u lieden niet gegeven een hart, om te verstaan, noch oogen om te zien, noch ooren om te hooren, tot op dezen dag. *Deut.* XXIX: 4.

(2) Ga heen en zeg tot dit volk: Hoorende hoort maar verstaat niet, en ziende ziet, maar merkt niet. Maak het hart dezes volks vet, en maak hunne ooren zwaar en sluit hunne oogen, opdat het niet zie met zijne oogen, noch met zijne ooren hoore, noch met zijn hart verstaa, noch zich bekeere en hij het geneze. *Jes.* VI: 9, 10.

(3) Menschenkind! gij woont in het midden van een wederspannig huis, die oogen hebben om te zien en niet zien, ooren hebben om te hooren en niet hooren, want zij zijn een wederspannig huis. *Ezech.* XII: 2.

(4) Hunne tafel wordt voor hun aangezigt tot een strik, en tot volle vergelding, tot een valstrik, (tot een valstrik die

wordt in hen bewarheid en vervuld. Hunne voorregten worden hun, door hunne hardnek onbekeerlijkheid, tot stook: ze zijn waardig, dat zij in hunne blindheid en verstoktheid, in hunne ijdele gerustheid omkomen, dat zij hunne *Heyden* als geringe en misdadige slaven, *moeten krommen, onder een moeijelijk juk.* Als wij bedenken, wat de Heere JEZUS zelf van de ongelooviige en onverbeterlijke Joden gezegd heeft, en vergelijken wat de geschiedenis ons verder van dit elendem mededeelt, welke dat Israëlitische volk heeft moeten verduren, dan kunnen wij het zeker niet meer vreemd vinden, dat door sommige Uitleggers ter dezer gelegenheid ook daaraan herinnerd wordt.

Vs. 11. Onderwijsch moeten zij de Christenen daaruit geen verkeerd beginsel afleiden, strijdig met den geest van het Evangelie, en niet overeenkomende met de Goddelijke regtvaardigheid, wijsheid en goedheid. „ Zoo zegge, zoo vraag *ik dan, hebben zij gestruikeld, opdat zij vallen zouden?*" (vallen, is hier zeker in het verderf storten,) allerrampzaligst worden, onherstelbaar verloren zouden zijn? Hierbij komt nu bijzonder te pas, dat wij ons blijven voorstellen, dat hier van de Israëlitische Natie, van het groote meerendeel gesproken wordt, door PAULUS.

Zou God nu geheel, en voor altoos, zijne hand van hen hebben afgetrokken? Moet men daarom nu dat geheele volk, als voor altoos vervallen en verloren beschouwen? Zou men het daarvoor nu moeten houden, dat hun alle hoop op bekeering en herstel ware afgesneden.

Zou God, de liefderijke God, dat willen, dat bedoelen? „ *Dat*

die gerusten, welke geen kanaal vroozen). Laat hunne oogen duister worden dat ze niet zien, en doe hunne lenden voortdurend wankelen.

„*Dat zij verre!* Zoo moeten wij niet denken." Dan zouden wij zeer verkeerd besluiten. — Dat betaamt geheel niet.

„*Maar, door hunnen val, is de zaligheid der Heidenen geworden, om hen tot jaloerschheid te verwekken.*"

Zeer gepast zal men handelen, met hiermede te vergelijken, bij voorb. *Hand.* XIII: 46, 47. (1)

Zij hebben den eenigen Verlosser verworpen, en het Evangelie, den weg, den raad Gods tot hunnen vrede verfmaad, en zijn dierhalve zwaar gevallen. Zelve hebben zij dus als den weg geopend, en de aanleiding gegeven, door hunne dwaas- en halsstarrigheid, om de zaligheid den Heidenen te verkondigen, en andere volken het Evangelie te doen bekend worden.

't Geen zij verfmaad en verworpen hebben, is nu den Heidenen aangeboden geworden, opdat dit hen alzoo tot nadenken, tot berouw, tot overbetering brengen, hen naarijverig maken, en alzoo ook mogt bewegen, om tot betere gedachten te komen, en ook eindelijk CHRISTUS te leeren erkennen en gelooven.

PAULUS wilde daarmede doen gevoelen, dat men, door zoo te denken, in den geest van God, van CHRISTUS en van het Evangelie redeneerde; maar ook was zijn oogmerk, om zijne lezeren voor te bereiden, ten einde aan te nemen, wat hij nog nader hun nu leeren wilde, dat namelijk niet alle Israëliten, nu voor altoos buiten de gelegenheid gesloten, en als verdoemd zouden zijn.

Vs. 12. „*Indien hunne val de rijkdom is der wereld, en hunne vermindering de rijkdom der Heidenen, hoe veel te meer hunne volheid?*"

Hun

(1) Want alzoo heeft ons de Heere geboden, zeggende: Ik heb u gesteld tot een licht der Heidenen, opdat gij zoudt zijn tot zaligheid, tot aan het uiterste der aarde.

Digitized by Google

Hun ongeluk heeft der wereld, den Heidenen heil aangebragt, dit leerde de ondervinding, en werd daarom door ons zoo even ook opgemerkt.

Zij wilden de Predikers van het Evangelie niet ontvangen, daarom hadden deze zich, naar hunnen last, tot de Heidenen begeven.

Daar de *rijkdom* zoo begeerlijk is, in het zinnelijk oog des menschen, is het niet vreemd, dat dit woord ook genomen is in den zin van heil, zegen, geluk en voordeel. Men vergelijke ook *Hebr.* XI: 26. (1) Alzoo ook hier, in het eerste gedeelte althans van ons *vers.* Der Joden afval heeft den Heidenen voordeel aangebragt, en hunne *vermindering*, — het geringe aantal der geloovigen onder hen, eenen *overvloed*, een groot aantal Heidenen verheugd, tot geluk verstrekt, en doet dat nog.

Is dit du zoo, gelijk wij van achteren zien, wat zou het dan zijn, *hunne volheid*, welk een zegen, welk een groot heil voor de wereld, indien het gebeuren mogt, dat eens alle Joden van hunne dwaasheid te rug, en te regt kwamen, en hunne knieën voor JEZUS leerden buigen!

Deze regt edele, en hartverrukkende gedachte, voor het hart van elken Christen, deze PAULUS veeerende beschouwing, of voorstelling, zoo geschikt, om zijne lezeren in de regte gemoedsstemming te brengen, wil hij, dat zijne van oorsprong Heidensche lezers vooral drukken, en zich voorstellen zullen. Daarom vervolgt hij wijsselijk *vs.* 13. *Want ik spreke tot u Heidenen, voor zoo veel ik der Heidenen Apostel ben, ik make mijne bediening heerlijk.*

Voor u Heidenen, merke ik dit vooral op, als bij-

(1) Achtende de verfmaadheid van CHRISTUS (gelijk CHRISTUS ook zelf ondervonden en vrijwillig ondergaan heeft,) meerderen *rijkdom* te zijn, dan de schatten in Egypte, want hij zag op de vergelding des loons.

Digitized by Google

bijzonder geroepen, om hun uieden tot Apostel van CHRISTUS, het Evangelie te verkondigen, voor u, en ten uwen voordeele bijvere ik mij, gelijk gij weet ten sterkste, om het getal der vereerders van God en CHRISTUS onder u te doen toenemen, en alzoo mijne bediening nuttig, heerlijk te maken, en uw heil te bevorderen.

Maar met zulks te doen, vergeet ik echter de Israëliten niet, op welke ik ook, wegens mijne afkomst, steeds eene bijzondere betrekking blijf gevoelen.

Vs. 14. „ *Of ik eenigzins mijn vleesch tot jaloerschheid verwekken, en eenigen uit hen behouden mogt.*"

Welk een voortreffelijk en edeldenkend menschwas dus PAULUS niet! Hoe veredelt het Christendom niet het hart!

Hij had zoo veel van de verstokte, ongeloovige Joden te lijden, en evenwel beklaagde hij hen in zijn hart, en wenschte niets vuriger dan hunne verbetering, hun heil.

De *Joden* waren zeer *ijverzuchtig*, en dit wetende, hoopte hij dus, dat zijn ijveren met een gelukkig gevolg voor de *Heidenen*, hunnen naijver opwekken, en ten minsten eenigen hunner alzoo bewegen zou, om ook zelve zich beter te bezinnen, en tot de Christelijke Gemeente over te komen.

Langs dezen weg toch, en langs dezen alleen, was er voor hen nog heil en zaligheid te verwachten.

Vs. 15. Indien toch hunne verwerping, of *afval door hunne hardnekkigheid, de verzoening der wereld is*, — aanleiding gegeven heeft, tot verzoening, tot bevrediging, en tot heil der wereld heeft mogen medewerken; „ *Wat zou de aanneming wezen, anders dan het leven uit de dooden*," eene opstanding van de dooden; dat is, welk eene allerheer- en heugelijkste gebeurtenis zou dat dan niet wezen! Zoo groot en heerlijk, dat men

zien ze wel bij eene *opstanding van de dooden*, zou kunnen vergelijken. Eene allerwenschelijkste zaak!

Zoo is het, het Christendom ademt menschenliefde, eene menschenliefde, welke zich zelfs uitstrekt tot de ongeloovigen uitstrekt.

Men merke wel op, dat PAULUS hier niet spreekt als Profeet, van 't geen gebeuren zal, maar het wenschelijke, het heerlijke door opmerken, wanneer dat eens geschieden mogt, ten blade te doen verstaan, hoe zeer men dat wenschen en daarvoor bidden en werken moet.

De Apostel gaat nog verder, en toont aan, dat men aan de bekeering der Joden geenzins moet wanhopen, dat ook zij hier buiten de gelegenheid gesloten zijn, om, wanneer zij hun oogmerk afleggen, in de Gemeente des Heeren aangenomen te worden.

Hij bedient zich, naar zijn oogmerk, van een *zinnebeeldig* of vergelijkingen, te weten van de *eerstelingen* en het *deeg*, en van den *wortel* en de *takken*, vs. 16. schrijvende: „*indien de eerstelingen heilig zijn, zoo is ook het deeg heilig, en indien de wortel heilig is, dan ook de takken.*"

Dit zinnebeeld, moet uit het O. Testament opgehelderd worden, uit de Goddelijke Mozaïsche wet, nopens het brengen van de eerstelingen in 's Heer huis Gods, voor den Godsdienst en de zoons bedienaren. Men leze hierover *Lev.* XXIII: 14. (1). *Num.* XV: 20. (2) vergeleken *Ezech.* XLIV: 30. (3).

Wa-

(1) Gij zult geen brood, noch geroost koorn, noch groene aaren eten, tot op dien zelven dag, dat gij de offerande uwes Gods zult gebragt hebben, 't zij eene eeuwige bestetinge voor uwe geslachten, in alle uwe woningen.

(2) De eerstelingen uwes deegs, een koek zult gij tot een hefoffer offeren, gelijk het hefoffer des dorschvloers zult gij dat offeren. Van de eerstelingen uwes deegs zult gij den Heere een hefoffer geven, bij uwe geslachten.

(3) En de eerstelingen aller eerste vruchten van alles, en

Waren die eerstelingen heilig, goed, den Heere gewijd, dan was dat ook het geval met deeg, dat nu als zoodanig aangemerkt en gebezigd mogt worden. *Num* XV: 17—21. (1). Hetzelfde moet men ook getuigen van de *takken*, die uit den *wortel*, of den stam voortspruiten; is de *wortel* of de stam goed, dan zijn het ook de *takken*, die daaruit voortspruiten. De wortels, de stam maken den boom en zijne takken goed. Dit kan ieder begrijpen, even goed, als dat de H. Schrijver hieraan eene *zedelijke* beteekenis wil gegeven hebben. Maar wie zijn nu die *eerstelingen*, en *wortel* of stam, en wie moet men dus verstaan, door het *deeg* en de *takken?*

Dit kunnen wij uit den zamenhang alleen opmaken, maar deze leert ons dit ook zeker.

Die *eerstelingen* zijn hier namelijk, de eerste Christenen uit de Joden, die 't eerst in CHRISTUS geloofd hebben, en door den *wortel* of *stam* hiervoor, moeten wij dus ook aan dat zelfde volk denken, en wel aan die hunner, welke, gelijk CHRISTUS *uit hen is, zoo veel het vleesch aangaat*, in CHRISTUS waarlijk geloofd hebben, en zijne belijders geworden zijn.

Het *deeg*, bij gevolg, is de Israëlitische Natie, en de *takken* zijn de Joden.

De bedoeling is dus, wij kunnen eenigermate deze vergelijking op het onderhavige geval toepas-

en allen hefoffer van alles, van alle uwe hefofferen zullen der Priesteren zijn. Ook zult gij de eerstelingen uwes deegs den Priester geven, om den zegen op uw huis te doen rusten.

(1) De LXX hebben *Num.* XV: 21. de Hebreeuwsche woorden vertaald, door ἀπαρχὴν φυράματος ὑμῶν.

perfect. Daar de eerste Christenen nie de Israëlieten zijn, aan welke het Evangelie 't eerst is verkondigd geworden, zouden wij dan niet nog meer Christenen daarnit verwachten mogen?

Ook niet de waarneming, dat de eerste Christenen uit de Joden zijn, eene gegronde aanleiding, om te erkennen, dat ook voor hen de weg open stond? vs. 17. *En zoo eenige der takken afgebroken zijn, en gij een wilde olijfboom zijnde, in dezelver plaats zijt ingeënt, en der wortels en der vettigheid des olijfboums mede deelachtig zijt geworden.*

Is waar, er zijn eenige takken afgebroken, dus vervolgt de Apostel, vele Joden hebben zich zoo dwaaslijk aangesteld, dat zij als afgebrokene en dus bedorvene, tot niets dan tot verbranding geschikte, dorre takken moeten aangemerkt worden.

Gij, die nu leden van het Godsrijk geworden zijt, kunt u zelve beschouwen als in derzelver plaats ingeënt en ingelijfd te zijn geworden, maar als *wilde takken*, die te voren niet in aanmerking kwamen (1). Gij, die van afkomst Heidenen zijt, behoort ook nu tot den regten stam, en zijt der *vettigheid des regten, tammen Olijfboums* (2) mede deelachtig, gij deelt in alle de zegeningen van het Godsrijk, aan 's Heeren gunstgenooten toegezegd.

Het

(1) Het berigt van den Reisbeschrijver door Prof. VAN HAMELSVELD op deze plaats aangehaald, dat men namelijk, wanneer een tamme Olijfboom zijne takken verliest, van den Jordaan wilde olijftakken haalt, dezelve op den tammen stam inent en daarvan dan goede vruchten houdt, dient hier zeer tot opheldering. Vergelijkt vs. 24.

(2) De vettigheid van den Olijfboom was tot een spreekwoord in 't Oosten. Vergelijkt *Rigt.* IX: 9.

Digitized by Google

Niet in het derde van onreenkomst, dat de Heiligo Schrijver hier alleen gedrukt wilde hebben.

Hij gaat daarom voort,

Gij moet u echter op dit onverwacht en gewoonlijk niet te zeer beroemen, noch u zelven trotsch op verheffen, en uit de hoogte neder en daarom nederzien. *Roemt niet tegen* enz. Bespot toch en verachte gij de takken niet, de afgebrokene takken, de Joden, die thans nog ongeloovig zijn, en daarom indeed ongelukkig zijn te achten.

Zoo gij daartoe soms nog neiging moge gevoelen, bedenkt dan eens: *Gij draagt den wortel den stam niet, maar de wortel u.*

Daar het heil u geschonken, van de Joden aan welke het eerst verkondigd is, tot u zoo en niet omgekeerd, hoe weinig zou het u mogen, u te beroemen, als of het tegenover hen strijdig met hun had.

Niet *Gij* hebt maar de *Joden* waren de oorspronkelijken, en gij zijt later ingekomen, en als uitgeloven ingeënt.

Niet geheel ten onregte kan men hier bij zien het weggen van den Heiland zelven bij Johannes, voorkomende *Joan.* IV: 22. *De zaligheid is uit de Joden.*

De trotschheid voegt zoo min als afgunst bij den Christen, men moet zich daarvoor dan vooral ook wachten, ten aanzien van de *ongelooflijke Joden.*

Als wij nu het hier ons voorgekomene, de uitbeschouwde leer van Apostel PAULUS nog eens herdenken, hoe moeten wij dan niet voor ons getrouwen afgezant van onzen Heer en Zaligmaker worden ingenomen! In welk een gunstig licht, vertoont hij zich ook hier aan ons beschouwend oog!

Welk eene wijsheid en schranderheid, gepaard met hoogen ernst en heilige getrouwheid! Hoe waar-

[illegible] en vriendelijk toevens, wel een [illegible] niet ongelukkigen, en zevens heilig [illegible] voor de zaak van het Christendom!

Wie zou zich deezen Leeraar niet gaarne hoor[illegible] die niet gaarne door zijne christen bijeen [illegible] hebben?

Leeren wij van hem, onder andere, [illegible] ongelovigen, die zich om de Godsdienstige [illegible] weigeren te bedreven, en zijne liefderijke [illegible] verhaalen, verdoemen zijn heilig ongeoorloofd, en duiten zich zelve buiten zijne gemeenschap en alles aangende genade.

Dat is hunne schuld.

2. Wij moeten niet ongevoelig zijn, bij de beschouwing van de verbastering en verhardheid van anderen, die oogen hebben, maar niet blijken te zien, ooren, maar ze niet weten te gebruiken, en zich zelve dus verlagen, tot de treurigste en verachtelijkste slavernij. Dat moet ons aandoen en treffen, maar geen zoo tot Godslijke bejegeningen vervoeren.

Protestantsche Medechristenen! laat deze leering zooral niet ongebruikt voor ons blijven.

3. Is de verbastering van een aanmerkelijk gedeelte des menschdoms, van een bijzonder land of volk, nog zoo erg toegenomen en vreesselijk, al ware zij zoo groot als een tijde, bij voorbeeld, van ELIAS, van den Heere zelve en van Apostel PAULUS, bij de Israëlitische Natie; dan nog past het ons niet, om alles hopeloos en als verloren te beschouwen, en veel minder nog, om te verdoemen, en te zeggen: *God heeft dat volk geheel verstooten.*

Zou deze leering niet ook voor sommigen van onzen tijd, bijzonder beharingenswaardig genaamd moeten worden? Het Christendom, het Evangelie van CHRISTUS wil niet, dat wij verordeelen

en

en verdoemen zullen, maar gebiedt ons bede, en wekt ons tot bidden en werken dringend op.

4. Zijn onze voorregten groot, werden wij door de verkondiging van het Evangelie ook opgeleid, en door het geloof ingelijfd in het Koningrijk Gods, dat wij er ons nooit op verhoovaardigen, maar dankbaar de Goddelijke goedheid roemen, en uit zoeken te munten in Christelijke deugden, om zoo ook anderen te gewinnen.

5. Eindelijk, de leer van het Evangelie is eene leer van genade. Zij leert ons Gods genade eerst regt kennen en bewonderen. Zij predikt ons zedig- en nederigheid, en verzekert ons, dat wij langs den weg des geloofs, alle de heilgoederen verkrijgen en eeuwig bezitten zullen, van God voor zijne gunstgenooten bestemd.

GEMENGDE GEDACHTEN.

Volksgunst.

Honarius vergelijkt ergens den roem bij een glas, dat ligt verbroken wordt.

Hoe nauw is hiermede de volksgunst verwand! De oude en nieuwe geschiedenis geven ons vele voorbeelden van mannen, die, hoewel in duisternis geboren, tot hooge trappen van eer en invloed opstegen. Maar ook hooggeschatte namen schitterden dikwijls met spoedig voorbijgaanden glans. Het volk verbrijfeld met dezelfde onbezonnenheid zijne Afgoden, waarmede het hen kort voorheen huldigde.

Zagen wij niet mannen, gelijk hemelsche Geniussen, in den eenen oogenblik geroemd en aangebeden, in den anderen ter neder gestort,

vertrapt, en als misdadigers gebrandmerkt? gelijk luchtverschijnselen, die aan den hemel zweven. Men wilde hun altaren stichten, het tooneel veranderde, het waren schandpalen en schavotten.

Toen PHOCION eens te *Athene* eene redevoering hield, meer om nuttig te zijn, dan om te vleijen, zeide DEMADES tot hem: als het volk razend wordt, dan zal het u vermoorden! — Maar dit zal uw lot zijn, — antwoordde PHOCION, en als het verstandig wordt.

Berisping van eenen Vriend.

De stelling, dat de vriendschap voornamelijk hierin bestaat, dat men elkanderen wederzijds feilen en misslagen vergeeft, is zeer onwaardig, zij veronderstelt toch, dat door de magt der eigenliefde, geene edele gevoelens zich kunnen ontwikkelen.

Hoe veel troostrijker, is dus het geloof aan eene mogelijke verwantschap der geesten, aan het aanwezen van eenen gelijk geschapenen geest, die twee verschillende harten beziel.

Gewis de vriendschap sluit den pligt niet uit, om zijnen vriend, ik wil niet zeggen te berispen, maar evenwel te waarschuwen, en op zich zelven opmerkzaam te maken.

Maar hiertoe wordt een eigen fijn gevoel vereischt, anders schijnt het ligt, dat men minder bedoelt te verbeteren, dan wel te beschamen.

Gelijk het ijzer eerst door den gloed, zacht en buigzaam gemaakt, en dan naderhand in koud water gestoken, weder gehard wordt, zoo moet men aan een vriend eerst deelneming en liefde toonen, eer men hem zijne fouten onder het oog brengt.

Overleg in het spreken.

Men erkent den beschaafden man, zoo wel aan zijn doelmatig zwijgen, als aan de welvoeglijkheid zijner taal. Velen, die van dat geen, wat hun binnenste vervult, steeds overvloeijen, gelijken naar een doorschijnend vat. Een heilig boek zegt: „ Bij den wijzen staat de tong onder de heerschappij van den geest, het tegendeel heeft plaats bij den dwazen."

ANACHARSIS leide, als hij ging slapen, zijne regter hand op den mond, en toonde hiermede, dat het moeijelijker is, de tong te betengelen, dan de begeerten.

Terminologie.

CICERO zegt: dat hij een Wijsgeer, die de welsprekendheid mist, ligt kon ontbeeren, PLATO zou een goed Redenaar, DEMOSTHENES een Wijsgeer hebben kunnen zijn. Hoe weinige Wijsgeeren zouden in onze dagen dezen Consul behagen? Zonderlinge woorden toch, uitgevonden om eene nieuwe leer te vermommen, worden dikwijls te meer bewonderd, hoe minder men in staat is hunnen zin te ontdekken. Het verstand voelt zich onderdrukt, maar de verbeelding heeft te grooter ruimte om rond te zwerven.

Evenwel is de poging, om zich door eene duistere voordragt belangrijk te maken, volstrekt niet nieuw.

Toen een beroemd Dichter van *Griekenland*, SOCRATES, wien hij een boek van HERAKLIET mededeelde, naderhand vraagde: wat hij hiervan dacht? Zoo antwoordde deze: „ Bij de Goden! wat ik verstond, scheen mij voortreffelijk te zijn, hetzelve nu veronderstel ik, van het geen ik niet ver-

verstond, maar het zou echter noodig zijn, hierover de uitspraak van een Orakel te vernemen."

Maar hoe zal men thans deze raadselachtige uitdrukkingen kunnen vermijden, daar men zich zoo gaarne een schijn van alwetendheid wil geven?

Onvergenoegdheid.

Er zijn menschen, die in alle omstandigheden onvergenoegd zijn, zonder dat zij ooit de kiem dezer ondeugd in hun binnenste willen vinden. Te vergeefs zoeken zij hunne kwelling te ontvlugten; zij verlaat hen niet, al veranderen zij van plaats. In dezen zin zegt de Dichter: men vaart over de zee, maar men verandert slechts van klimaat, niet van gemoed.

Verdediging.

Dikwijls is het prijselijk, de kwaadsprekendheid met zwijgen te beantwoorden; zij zal dan vroeger zwijgen, dan als men spoedig tot tegenweer gereed is. Er is meer aan gelegen, haar niet te verdienen, dan haar te wederleggen, want in dit geval treft zij niet ons, maar den lasteraar.

Hoe dra verbleken valsche geruchten, bij het licht van een beter leven? AUGUSTUS CÆSAR wilde gaarne verschoonen, dat de menschen veel kwaads van hem spraken, te vreden, dat zij hem geen kwaad konden doen.

Welk eene tegenstelling levert hier de al te groote gevoeligheid van onzen tijd op? Een dubbelzinnig woord, een erglooze tegenspraak baart dikwijls een tweegevecht.

Zelfs zulke menschen, die zich boosaardige uitvallen veroorloven, kunnen dikwijls, gelijk het vuur door water geblusch wordt, niet beter ontwapend en beschaamd worden, dan als men tegen hunne hitte koelbloedigheid stelt.

Digitized by Google

DE SPINNEWIEL.

(*Eene ware Geschiedenis.*)

Het huis van MEDICIS was steeds te *Florence* zeer beroemd, en stond vooral in die tijden, toen dezen stad eenen Republikeinschen Regeringsvorm had, in groot aanzien en luister, zoo dat het eindelijk de Opperheerschappij over *Toskane* kreeg. Onder veel andere edele Heeren uit dit huis, is vooral een, die aanzienlijk heette, zeer beroemd, hij was een edelmoedig man, die veel invloed had op beide partijen in de stad. Deze werd nu tot eersten Hertog van *Florence* uitgeroepen, maar de partij, die den Kardinaal HIPPOLIET genegen was, nam die zoo euvel op, dat zij hem doodelijk haatte. De Staat van *Toskane* werd in dezen tijd door de hardnekkigste partijzucht met bloed bezoedeld, en door vuur verwoest. Zelfs in de stad ontstonden hier en daar onder het gemeen oproeren, zoo dat de Hertog, om de rust te handhaven, genoodzaakt was, verscheidene personen in hechtenis te laten nemen.

Onder deze werd nu ook toevallig een jonge Engelschman in eenen kerker gesloten, dewijl men hem in een gevecht met den degen in de hand gevonden had. Volgens het gerucht, was hij een kamerdienaar van THOMAS BOULIN, die bij HENDRIK VIII. Kabinets-Scharmeester was. In dezelfde gevangenis zat nu ook een arme Kalabrier, genaamd CICCIO, van *Reggio*, die zich met spinnen benig hield, en om geen geld, dat hij reeds lang aan de Thesaurie schuldig was, hier zoo lang zat opgesloten, tot hij dit betaald had. Toen deze nu den jongen Engelschman tot gezelschap kreeg, voelde hij diens noot, die ongelukkigen doorgaans ima-

maken, als zij deelgenooten van hun verdriet ontmoeten. Zij vraagde hem nu, wie hij was, en waarom men hem hier gebragt had? De Engelschman antwoordde hem op alles, en dus werden zij spoedig goede vrienden.

Terwijl deze twee ongelukkigen met elkanderen spraken, sloeg de Engelschman toevallig zijne oogen naar de hoogte, en beschouwde nu de treurige woning, in welke hij was opgesloten, nauwkeurig. Zij was door den rook geheel zwart geworden, uit ruwe steenen gebouwd, en overal met Spinnewebben bedekt. Zijne ziel werd zo ontroerd, en hij riep uit: „Ach hoe ongelukkig is het lot der menschen, in vergelijking met dat dezer spinnen! Zij toch komen vrijwillig herwaarts, nestelen hier, voeden zich, en breengen hunne korte dagen in vreugde door, dáár integendeel de mensch tot eene harde gevangenis gedoemd, dat zijn leven onder zuchten en bitterheid doorbrengt."

Met deze treurige denkbeelden vervuld, zat hij lang in diep gepeins gedompeld, cicero bespeurde dit met droefheid, en vraagde hem met belangstelling naar de reden zijner treurigheid. De Engelschman verborg echter eenige reizen de ware reden zijner droefgeestigheid voor hem; cicero die bespeurende, drong nu nog ernstiger aan; hij kon eindelijk zijne gedachten niet meer verbergen, en antwoordde dus: ach vriend, ik wenschte dat de dood mij was overvallen eer ik hier kwam, want nu heb ik mijnen moed beproefd, en ik moet het met schaamte belijden, hij kan de proef niet doorstaan. Het schijnt, als of de spinnen, die in menigte in dezen kerker huizen, mij mijne kleinmoedigheid verwijten, dewijl ik mij om zulk eene nietige zaak, als de gevangenis is, door verdriet en smart laat overmeesteren, terwijl zij integendeel gerust zich over

hun aanwezen verheugen. Mij dunkt, dat zij over mijne onregtvaardige klagten spotten, en mij raden te bedenken, dat hier niets anders dan het ligchaam is opgesloten, en dat de geest vrij is en trots de gansche wereld zijn eigen heer blijft. Maar dit vergroot mijne smart nog meer, dat, hoe meer de rede mij deze belangrijke waarheid leert, mijn moed te minder genegen is, om te behartigen.

Toen CICCIO hem zoo hoorde spreken, antwoordde hij hem: hoor, broeder, ik weet zoo goed als iemand, wat de droefgeestigheid op de ziel van den mensch vermag, ook weet ik, dat zij niet eens, maar wel duizendmaal hem tot de akeligste besluiten kan brengen. God verhoede dus, dat ik u ook niet in dit onheil zie storten, en dat ik nimmer weder mag hooren, dat gij uw lot met dat dezer ellendige dieren vergelijkt.

Dit zeggende, begon hij alle spinnewebben, die hij aan den muur vondt, weg te vegen. Toen hij nu bespeurde, dat op sommige plaatsen in de scheuren, kleine beursjes zaten, in welke de spinnen hunne eijeren leggen, zoo haalde hij ook eenige dezer uit de reten. In deze zaten nu de jonge spinnen, met verscheidene draden vermengd, waarover hij zich zeer verwonderde. Hij was echter nieuwsgierig, om den aard dezer huisjes nader te kennen. Hij verzamelde dus veel scheidene, en bespeurde dat sommige harderen, andere wekere schillen hadden, naar de verschillende soorten van spinnen. Hierop zuiverde hij die zorgvuldig van alle stof, wreef die tusschen de vingers en beproefde, of men deze materie ook spinnen kon. Toen hij zag, dat hij gelukkig slaagde, zoo dat hij wezenlijk een veel dunder en fijner draad uit dezelve had gesponnen, dan die van gemeene zijde, was hij over zijne ontdekking zeer verblijd. Vol vreugde wendde hij

zich

zich nu tot zijnen vriend, en toonde hem de nieuwe soort van zijde door hem uitgevonden, met oogmerk om hierdoor zijne treurigheid eenigzins te lenigen. Na dat deze die naauwkeurig beschouwd had, was hij het eens met CICCIO, en hieldt het voor zeker, dat men, uit het hulsel der spinnen, iedere soort van zijde kon winnen, en allerlei werk van dezelve maken.

Toen de onlusten in *Toskane* bedaard waren, en ALEXANDER openlijk door het volk als Opperheer erkend werd, en de zaken van den Staat in betere orde gebragt waren, wilde hij terstond in het begin zijner regering een bewijs zijner goedheid geven, en beval dus, dat alle de gevangenen, die niet om hoofdmisdaden in den kerker zaten, zouden ontslagen worden. Hierdoor werden dan de Engelschman en CICCIO ook verlost, en gingen vrolijk naar hunne woningen.

CICCIO was nu genoodzaakt zijne oude kostwinning weder bij de hand te vatten. Hij verbande uit zijne ziel alle treurige denkbeelden, en begon zijne nieuwe ontdekking vlijtiger en naauwkeuriger te onderzoeken. In de maanden Augustus en September verzamelde hij dus bijna dertien ponden van zulke spinne nesten, en trok hiervan, gelijk van de poppen der zijdewormen, eene aschgraauwe zijde, die hij tot allerlei werk geschikt vond. Zijne vrouw nam hierop eene proeve, of men die goed kon bewerken, en breidde van dezelve een paar handschoenen, die zeer goed uitvielen.

Terwijl dit gebeurde, kreeg de Engelschman eenen brief van zijnen Heer, in welken dezen hem schreef, dat hij zoo spoedig mogelijk naar *Londen* moest terugkeeren. Dewijl CICCIO nu zijn vriend was, bezocht hij hem nog eens voor zijn vertrek. Bij deze gelegenheid spraken zij ook, over de Spinnewebben. CICCIO verhaalde hem hierop, tot welk eene volmaaktheid hij zijne uit-

Digitized by Google

vinding gebragt had, en liet hem de handschoenen zien, die zijne vrouw zoo meesterlijk uit de nieuwe zijde gebreid had. De Engelschman bezag die naauwkeurig, en zij behaagden hem zoo zeer, dat hij wenschte die mede naar *Engeland* te nemen, hij kocht die dus voor eenen aanzienlijken prijs van CICCIO, en vertrok daarop over *Genua* naar *Engeland*.

Daar intusschen CICCIO met groot genoegen zag, dat zijne nieuwe zijde zoo wel geslaagd was, nam hij voor, om zes paar kousen van dezelve te weven, en die den Hertog aanteebieden. In hoop dat hij hiervoor eene goede belooning zou ontvangen, ging hij aan het werk, en voltooide dit ook in korten tijd. Hij pakte nu de kousen netjes in, en ging daarmede naar het paleis van den Hertog. Hij klom nu den fraaijen trap op en, ging in de prachtige vertrekken, die met eene menigte soldaten bezet waren. Toen hij nu verder wilde gaan, ontmoette hij in de voorkamer, die naar de binnenste vertrekken leidde, een man met een donker gelaat, die hem vraagde: wat hij wilde? zettende hem tevens de hand op de borst om hem terug te stooten. CICCIO, die van de gewoonten des hofs niet veel wist, wilde in het eerst zijne gevoeligheid over deze behandeling toonen, maar toen hij overdachte, dat deze man mogelijk een hoveling was, zeide hij vriendelijk: mijn heer, weiger mij toch den ingang niet, vergun mij verder te gaan, op dat ik zijne Doorluchtigheid spreken kan; — maar hij antwoordde ruw: maakt dat gij wegkomt of gij zult dingen ondervinden, die u niet behagen zullen.

Meester CICCIO, wiens maag niet sterk genoeg was om zulke lompheden te verduwen, maakte zich reeds gereed om te vertrekken, evenwel achtte hij het noodig hem vooraf de geschenken

te

te zoeken, die hij voor den Hertog besteld had. Zie eens, mijn heer, zeide hij, dit is een kostbaar geschenk, dat ik zijne Doorluchtigheid geven moet. Ik twijfel of hij het niet kwalijk zal nemen, als hij hoort, dat gij mij weggejaagd hebt. Toen nu de Hoveling de konsen zag, dacht hij, dat de kunstenaar eene goede belooning hiervoor van den Hertog zou ontvangen. Hij werd buigzamer en zeide tot CICCIO: hoor, ik kan niets anders voor u doen, dan u eene plaats te wijzen, waar u de Hertog zien kan, als die heer, die thans bij hem is, heen gaat. Want als ik u thans bij hem wilde aandienen, dan zou ik geen gehoor vinden. Behaagt u dit, dan beloof ik u te zullen helpen, maar bij uwe terugkomst moet gij u ook dankbaar toonen, en mij de helft geven van dat gaen, wat u de Hertog schenken zal.

CICCIO beloofde hem dit, en nu kon hij verder gaen. Na dat hij nu nog door verscheidene vertrekken gewandeld had, kwam hij eindelijk in eene kamer, die rijk behangen, en waar de vloer met een kostbaar tapijt bedekt was. Hier zag hij een aantal dienaren van den Hertog zitten, die allen zwegen, eindelijk stond een hunner op en vraagde hem wat hij begeerde? Meester CICCIO antwoordde, ik wenschte den Hertog te spreken. Dat kan thans niet lukken, hernam de heer, hij is met andere dingen bezig, en ik weet niet, wanneer hij te spreken zal zijn.

Houd mij niet op, zeide CICCIO, ik moet hem een geschenk brengen, dat hem zeker aangenaam zijn zal.

Zoo dra deze man van geschenken hoorde spreken, verbeelde hij zich, even zoo als de voorgaande, dat de brenger door zijne Doorluchtigheid zeker goed beloond zou worden, en antwoordde dus: als gij tijd hebt eene poos te wachten,

ten, dan zal ik zorgen, dat u de Hertog zien zal. Maar ik zeg u, gij moet mij beloven, dat helft van dat geen te zullen geven: wat u de Hertog als eene belooning zal schenken. CICCIO beloofde dit, hoewel ongaarne. Hij kon toch niet begrijpen, hoe het mogelijk was, dat in eene plaats, waar zoo veel pracht schitterde, zulke hongerige zielen zijn konden, die er op loerden, om van iedere kleinigheid, die het geluk aan hun hof eenen armoedigen schonk, hun voordeel te trekken.

Terwijl hij zoo dacht, hoorde hij, dat de Hertog scheide. Toen hierop terstond de deur geopend werd en ALEXANDER hem in de voorkamer ontwaarde, vraagde hij; wie hij was. De voornoemde man antwoordde, dat deze een vreemdeling was, die hem gaarne een geschenk ter hand wilde stellen. Hij beval derhalve, dat men hem binnen zou laten komen. Na dat hij nu in het prachtig vertrek van den Hertog was getreden, vond hij hierden Graaf van BINOLET, die toen als afgezant van *Engeland*, te *Florence* was. CICCIO bewees nu den Hertog de gewone eerbewijzen, en deze vraagde hem: wie hij was? CICCIO antwoordde: dat hij een Kalabrier, te *Reggio* geboren, en een zijdespinner was, dat hij ook onder het getal dergenen behoord had, die op den glorierijken dag der krooning hunne vrijheid hadden wedergekreken. — De Hertog wilde nu de reden weten, waarom hij gevangen had gezeten, en hij verhaalde dat dit geschied was, om schuld aan de schatkamer. ALEXANDER vraagde verder: hoe groot die som was! en meester CICCIO antwoordde: slechts 800 guldens.

Daar nu de Hertog wist, dat de schatkamer in dien tijd zeer voorzigtig met het geld moest omgaan, zoo scheen hem deze som zeer aanzienlijk te zijn. Hij zeide daarom tot hem: wel nu, wan-

Digitized by Google

wanneer zult gij deze som beeten? CICCIO werd bij deze vraag niet wiet te moede, hij had zich toch verbeeld, dat hij met de vrijheid ook tevens de kwijtscheldinge der schuld had gekregen, hij wist dus niet, wat hij antwoorden zoude. De Hertog, die hijne vanwaring oncwaarde, vraagde hem nu, om hem moed te geven: wat hij eigenlijk van hem wijde hebben, en nu verhaalde CICCIO hem uitvoerig, wat hem in de Gevangenis was bejegend, en toonde hem tevens de koussen, die hij van de nieuwe zijde gemaakt had, en die hij nu met eerbied den Hertog overhandigde.

Dewijl de Hertog kunsten en wetenschappen zeer beminde, zoo gaf hem deze nieuwe uitvinding zoo veel vermaak, dat hij terstond overdacht, hoe hij meester CICCIO het best zou beloonen. Hij zeide hem eindelijk: dat hij vrij mogt spreken, zoo hij iets te verzoeken had. CICCIO wist nu in den eersten oogenblik niet, wat hij zou antwoorden, maar eindelijk viel hem de belofte in, die hij de twee Kamerdienaren had moeten doen. Hij bestoot dus het gansche gesprek met hen, den Hertog te openbaren, zeggende: Genadig Heer, toen ik in het Paleis kwam, om uwe Doorluchtigheid te spreken: zag ik mij genoodzaakt, met twee uwer Dienaren een verdrag te sluiten, en beiden plegtig te beloven, dat ik hun de helft van dat geen zou geven, wat uwe edelmoedigheid mij schenken zou. Op dat ik echter niet noodig hebbe uwe gunst met hen te deelen, zoo zou het mij zeer aangenaam zijn, als het uwe Doorluchtigheid zoo wist te schikken, dat ik, en niet zij, zonder mijne belofte te verbreken, uwe weldaden geheel genieten kon.

De Hertog werd zeer toornig, over dit gedrag zijner Dienaren, hij ontbood hen terstond, en na dat hij hen ernstig berispt had, schonk hij Meester CICCIO de som, die hij aan de Schatkamer schuldig was. Opdat echter deze hierbij niets

Digitized by Google

niet een verlieben, bevel hij zeven, dat de twee Kamerdienaren de zelvhoudend guldens, binnen twaalf uren, onder bedreiging van zware straf, in plaats van ducato zouden betalen.

Dit vonnis van den Heftig behaagde den Graaf STAN. BINDLEY zeer! Daar nu de Ministers doodgaan hunne Monarchen het Hofnidus plegen te melden, zoo schuw hij deze gebeurtenis wel waardig, om die aan zijnen Vorst HENDRIK VIII, te berigten.

Intusschen was de voornoemde Engelschman, na eene voorspoedige reis weder in *Londen*, bij zijnen Heer THOMAS BOULEN gekomen. Na een uitvoerig verhaal, van zijne hem aanbevolene verrigtingen, sprak hij eindelijk ook van zijne gevangenis, meldde zevens zijne met den Kalabrier gesloten vriendschap, en zijne uitvinding der dieuwe zijde. Hij toonde tegelijk de uit spinnewebben gemaakte handschoenen, en gaf die aan de dochter van zijnen Heer, ANNA genoemd, met verzoek, dat zij dezelve als een bewijs van zijnen aanbied wilde aanneemen. ANNA VAN BOULEN, beschouwde deze handschoenen als zeer groote zeldzaamheid en dankte hem hier voor vriendelijk.

HENDRIK VIII, was in dezen tijd juist voornemens, om alleen zijnen te besteden, om zich mede te behagen, en zich daardoor den weg tot hare liefde te banen. Hij bezocht haar des dikwijls. ANNA vermoedde, dat hij den volgenden avond bij haar komen zoude. Zij kleedde zich dus prachtig, en trok ook de nieuwe handschoenen aan. De Koning kwam ook wezenlijk, en zij vraagde hem dra: hoe hem deze handschoenen behagen? Wel nu, antwoordde hij, wat is hier dan vreemds aan? Zoude gij wel gelooven, hernam ANNA, dat zij van spinnewebben gemaakt zijn? HENDRIK verwonderde zich, dit hoorende, zeer, en

en beschouwde na met vermaak deze handschoenen nauwkeuriger. Op eens herinnerde hij zich het voorval, dat hem de Graaf van BINDLER, uit *Florence* had geschreven. Hij vielde dus zeker, dat deze handschoenen door denzelfden kunstenaar gemaakt waren, en vraagde haar, van wien zij die gekregen hadde. Anna zeide hierop tot hem, dat de Kamerdienaar van baron Vaiten, die voor eenige dagen uit *Italië* teruggekomen was, haar die had verteerd. Hiendoor werd nu de Koning in zijn vermoeden bevestigd. Hij liet, dat den kamerdienaar voepen, die hem al het voorgevallene nieuwsrig deshaalde.

Toen de Vorst dit vernam, dat men, in *Florence*, geen geheim maakt van deze uitvinding maakte, kreeg hij dust van deze kunst ook te *London* in te voeren. Hij liet toe dat eilde, aan den Graaf van BINDLER schrijven, om dezen kunstenaar op te zoeken, en hem zoo spoedig dan *gelijk* naar *Engeland* te zenden. Dit geschiedde dan ook in de daad. Men rigtte nu terstond, op kosten der Kroon, eene groote Fabriek op, en Meester GUCCRO werd, in plaats van eenen zoolen Spitter, spoedig het hoofd zoner aanzienlijke Fabriek.

DE BLOEDZUIGERS VAN HET NEUSIEDLER MEER.

Voorheen werden de bloedzuigers, die in de moerasige streken dezer stad in eene ongeloofelijke menigte gevonden worden, slechts door eenige arme lieden gevangen, naar *Weenen* gebragt en daar verkocht. Gedurende de tegenwoordigheid der Franschen in 1809, werd zulk een koopman in bloedzuigers door een Franschen wachtpost aangehouden, en, na de gewone vragen, naar den opzigter van een militair hospitaal gebragt. Gevraagd zijnde, hoe veel hij eischte voor zijn

Digitized by Google

ne vangst, durfde de arme man naamwelijks de kleine som noemen, die hij gewoonlijk voor deze dieren te *Weenen* in bankcedullen ontving. De Franschen bedienden zich van den wenk, dien zij hierdoor kregen. Dra kwamen eenige mannen uit *Frankrijk* aan den oever van het *Neusiedler Meer*, en dreven van daar den handel met bloedzuigers direct met hun Vaderland. In dit jaar hebben zich nu vijf, in de nabijheid van *Parijs* geborene, mannen, te *Neusiedel* nedergezet, een tuin die met goed bron water voorzien is, gehuurd en een vast depôt van bloedzuigers opgerigt. Thans worden de bloedzuigers bij honderdduizenden in dezen omtrek gevangen, aan deze mannen verkocht, en door hen in den vijver geplaatst. Een tot dat einde kunstig gemaakte wagen wordt elke maand, met eene lading bloedzuigers, naar *Frankrijk* en elders verzonden, en vele aanslieden dezer streek krijgen hierdoor een nieuwen voordeeligen tak van onderhoud. Dezelfde Franschen hebben verklaard, dat het *Neusiedler Meer* de rijkste bron van bloedzuigers in *Europa* is.

Voor het overige moet men weten, dat de Parijsche Hospitalen jaarlijks omtrent zes millioenen bloedzuigers gebruiken; het *Hotel de Dieu* bezigt dagelijks in iedere zaal, in welke zich steeds vijftig of zestig personen bevinden, omtrent vier honderd zeventig dezer dieren.

SNEDIG GEZEGDE.

Onder de regering van KAREL VII, zond de Groote Heer eenen Afgezant naar *Frankrijk*, die, volgens gewoonte, plegtig werd ontvangen. Dewijl de grootste vermaken van dien tijd, in tournooispelen bestonden, zoo liet men niet na, die hem ook te laten zien. Zij werden met veel

pracht

pracht en kunst uitgevoerd, men vocht dapper, en behaalde verscheidene prijzen. Toen echter, na het einde van het spel, den aanzienlijken vreemdeling gevraagd werd, wat hij hiervan dacht, antwoordde hij vrijmoedig: voor ernst vind ik het te weinig, voor scherts te veel.

ABIGAÏL (1).

Knielende in het stof gebogen,
Diep tot in de ziel bewogen,
Sla ik natgekreetene oogen
Op naar Isrels roem en lust;
Hoor, ach hoor mijn innig smeken,
Mogt mijn' klagt uw' gramschap breken,
En uw' wraakvlam, hoe ontsteken,
Worden op mijn beê gebluscht!

Zou de keur van Isrels helden,
Om een hoon, in Karmelsvelden,
Maön doen in tranen melden,
't Puik der helden is ontaard? —
Neen, hoe Nabal ook mogt' honen,
Dwaasheid in zijn harte wonen,
Weldaân zwart ondankbaar loonen,
David blijft wis David waard!

Hadden uwe wakk're knapen,
Om wier fiere kruin en slapen
Zege troont, door 't helden wapen,
Voor mijne oogen zich gezet;
Had mijn oor de zegeningen
Van de bloem der jongelingen,
Mogen vangen, de oorlogsklingen
Waren nooit ter wraak gewet.

(1) 1 *Sam.* XXV: 23 tot 31.

Digitized by Google

'c Is de God van onze Vad'ren,
Die in mijne levensad'ren,
Moed blies om den held te nad'ren,
En te stillen gloende wraak; —
Neen, geen bloed uit wrok vergoten;
Kleve op Juda's eelste loten;
Stof, door 't zwijgend' graf omsloten,
Zij elk', die als Nabal laak'.

Bronnen, mild van zegeningen,
Bruisen om uw' jongelingen,
Doen hen dra een' troon omringen,
Die in wonden olie giet;
Ja, Jehova's welbehagen,
Wil dien troon bestendig schragen,
Waar de Vorst aan 't smeekend klagen,
Vol genade, den schepter biedt.

Al uw dierb're levens uren
Kunnen streng den toets verduren,
Hoe de nijd ook rond moog' gluren,
Dat ge uw' deugd nooit hebt bestet; —
Wie dan naar uw' ziel' mogt' haken,
Eng'len zullen u omwaken,
Slingrend morz'len vijands kaken,
Waar ge uw' fiere treden zet.

Ja, ik zie dien stond reeds gloren,
'k Hoor haast jubelende koren,
't Heil verheffen, ons beschoren,
Als gansch Israel u laauwriert.
Mogt' ge, o held! vergeving schenken,
't Zwaard met Nabals bloed niet drenken,
Dankend zult ge mij gedenken,
Dan nog als de kroon u siert.

Gorinchem,
Slagtmaand, 1825. A. VAN ZUTPHEN.

SCHOOL-

Digitized by Google

SCHOOL-NIEUWS.

HAARLEM.

Den 20sten December 1825. Op heden werd alhier de gewone halfjarige Promotie der Leerlingen van de Latijnsche Scholen, en uitdeeling van Prijzen, aan de boven hunne Medeleerlingen uitmuntende Jongelingen gehouden. Bij deze gelegenheid hield de Rector J. VENHUIZEN PEERLKAMP, eene Redevoering: *De Lectione veterum Poetarum admodum necessaria et utili*; waarna hij tot het oplezen van de namen der Leerlingen overging, die volgens besluit van Heeren Curatoren bevorderd, en met prijzen begiftigd zouden worden. — Op de eerste klasse, werden van de derde orde, naar de tweede bevorderd, T. G. HOËR, met een Prijs; B. BOEKENOOGEN en J. BODISCO; van de vierde orde naar de derde, P. J. TRDING VAN BERKHOUT, met een prijs, G. L. VAN OOSTEN VAN STAVEREN en L. VAN STIJRUM. — Op de tweede klasse, werd van de bovenste orde, naar de vierde orde, van de eerste klasse, bevorderd en met een Prijs begiftigd F. L. MACDONALD; van de benedenste orde, gingen over naar de bovenste, W. M. DE BRAUW, met een Prijs, L. VAN DER VINNE en A. VAN BOMMEL. — Op de derde klasse, werden van de bovenste orde, naar de benedenste orde van de tweede klasse bevorderd, G. C. ANNTERNIUS, met een Prijs; J. C. WEIJERS, J. RITSEMA en F. H. KLEINE; van de benedenste orde, naar de bovenste, V. A. HEIJLIGER, met een Prijs, D. M VAN GELDER DE NEUFVILLE, A. F. OBERMÜLLER en J. KROON. — Op de vierde klasse, werden van de eerste orde, naar de benedenste orde van de derde klasse, bevorderd, W.

A. ENSCHEDÉ, met een Prijs, J. C. KRUSEMAN en C. LOCKHART; van de tweede orde naar de eerste, H. P. KRUSEMAN, met een Prijs, J. J. VAN DEN BOSCH, B. CROMMELIN, A. A. DEENIK en J. G. H. VAN TETS; van de derde orde, naar de tweede, H. J. COSTER, J. ENSCHEDÉ, beide met Prijzen, en H. M. EMANTS. — Op het aan de Latijnsche Scholen verbonden Instituut, werd T. G. HUËT, op de eerste orde van de eerste klasse, met den gewonen Prijs, en met een Getuigschrift van vlijt begiftigd; van de tweede orde, gingen over tot de eerste, G. C. ARNTZENIUS, met den gewonen Prijs, en W. H. DE BRAUW, met een Prijs in de wetenschappen behaald; van de derde orde naar de tweede, ging over W. A. ENSCHEDÉ, met den gewonen Prijs, en een *Testimonium Diligentiæ*; van de vierde orde naar de derde, gingen over F. L. MACDONALD, met den gewonen Prijs, en een *Testimonium Diligentiæ*, L. V. D. VISINE, met een gewonen Prijs, V. A. HEILIGER en A. F. OBERMÜLLER; van de vijfde orde werden tot de vierde bevorderd, H. C. KRUSEMAN, met den gewonen prijs en een *Testimonium Diligentiæ*, en F. H. HEILIGER; van de zesde orde gingen over naar de vijfde, HOP KRUSEMAN, met den gewonen Prijs, G. L. VAN OOSTEN VAN STAVEREN en J. ENSCHEDÉ, met een Prijs in de wetenschappen behaald. — Van de eerste orde van de tweede klasse, werden naar de zesde orde van de eerste klasse bevorderd, A. VAN HOMMEL, met den gewonen prijs, en een *Testimonium Diligentiæ*, J. RUSEMA en C. LOCKHART; van de tweede orde, werd naar de eerste bevorderd, J. C. WEIJERS.

GRONINGEN.

Den aasten December. Op den 19den en 20sten dezer, had het gewone halfjarige Examen, der Leerlingen onzer Latijnsche Scholen plaats. Hieden werd de openlijke bevordering naar de Aka-

de-

démie, en naar hoogere klassen gevierd. Na eene korte voorafspraak van den Rector, werden de vier verdienstelijke Jongelingen, J. E. VAN PANHUYS, W. R. EMMEN, A. GELDERMAN en M. S. VAN COEVORDEN, naar de Akademische lessen bevorderd; van welke de beide eersten, die den Latijnschen prijs hadden verworven, hunne declamationes tegen en vóór C. MARCIUS CORIOLANUS, met bevalligheid en eene gepaste vrijmoedigheid uitspraken: terwijl J. E. VAN PANHUYS, in de eerste klasse, tevens den Griekschen prijs had behaald. Van de tweede orde der eerste klasse, werden naar de eerste bevorderd: S. J. RUTGERS, T. P. TRESLING en J. DE VRIES. Van de tweede klasse werden naar de eerste bevorderd: S. LOHMAN, met den Latijnschen en Griekschen prijs, N. E. LA CLÉ, G. MEIJER, Y. TIENS ABRESCH en E. TINGA. Van de bovenste orde der derde klasse, werden naar de tweede klasse bevorderd: N. POPPES BOMMES, met den Latijnschen en Griekschen prijs, W. A. H. GELDERMAN; J. ROODA, H. C. SCHOONBREK, F. J. HESSE, R. RIEWERTS WIERINGA, J. R. FOLKERTS en E. W. POLMAN GRUIJS. Van de tweede orde der derde klasse naar de eerste orde, H. OFFERHAUS, die den Latijnschen en Griekschen prijs verwierf; P. A. VAN DER LOEFF, J. D. LEWE QUINTUS, C. PETERS, P. SMIT, T. ROMELINGH, F. FRITH en D. KUIPER. Van de vierde klasse naar de tweede orde der derde: P. BRONGERS, die met den Latijnschen, D. TERPSTRA die met den Griekschen prijs werd begiftigd, I. J. ISRAEL, C. H. SIJTSMA, P. TRESLING en W. DE VRIES. Van de vijfde klasse naar de vierde J. R. VAN BOEKEREN, J. WICHERS, A. R. HOLWERDA, H. J. TRIP, P. A. HAACK, L. E. ZUIDEMA, A. A. TEN OEVER en M. KLANT BINDERVORT; op deze klasse werd J. R. VAN BOEKEREN met den Latijnschen en L. E. ZUIDEMA met den Griekschen prijs begiftigd. Van de zesde klasse,

maar de vijfde werden bevorderd: W. L. B. VAN PANHUYS, E. VAN DER PERS, W. R. VAN HOEVELD, T. SWAAGMAN, S. S. VAN DOEVORDEN en G. J. ALDERSHOFF; op welke klasse W. L. B. VAN PANHUYS den Latijnschen en E. VAN DER PERS den Grieksche prijs behaalde. Met getuigschriften van goed gedrag werden beschonken: C. H. SIJTSMA, W. DE VRIES en J. LAGE. In de Wiskunde werden meer prijzen begiftigd: eerste klasse, T. P. TRESLING en S. LOHMAN; tweede klasse, W. A. H. GELDERMAN; derde klasse, W. L. B. VAN PANHUYS. In de Faabelkunde: eerste klasse, S. LOHMAN; tweede klasse, W. A. H. GELDERMAN; derde klasse, P. TRESLING. In de Geschiedenis: eerste klasse, S. LOHMAN; tweede klasse, N. P. HOMMES; derde klasse, J. R. VAN DOBEREEN. In de Aardrijkskunde: eerste klasse, S. LOHMAN; tweede klasse, W. A. H. GELDERMAN en H. OFFERHAUS; derde klasse, W. L. B. VAN PANHUYS. De jongelingen die met Latijnsche prijzen begiftigd zijn, hebben hunne *Gratiarum actiones* aan H. H. Curatoren met bevvigheid en vrijmoedigheid opgezegd. De plegtigheid, met muzijk aangevangen, afgewisseld en besloten, liep tot genoegen der talrijke toehoorders af.

APPINGADAM.

Den 9den Jan. 1826. Na dat het gewoon halfjarig Examen van de Latijnsche Schooljeugd in de vereischte Wetenschappen, onder een aanzienlijk getal van deskundige Toehoorders, benevens Heeren Curatoren, in de Consistorie van de Nicolaï Kerk, op den 21sten Januarij 1825, in diervoege gehouden was, dat het aller genoegen en goedkeuring ten opzigte van vorderingen en bekwaamheden der Leerlingen had weggedragen, geschiedde heden de openbare bevordering en prijsuitdeeling ter zelfder plaatse, welke zich op de volgende wijze toedroeg. Van

de

de derde tot de tweede klasse werden bevorderd: A. LEEMHUIS en W. DU CLOUX; van de vierde tot de derde D. GORTER; terwijl Getuigschriften werden uitgereikt, wegens loffelijk zedelijk gedrag, aan J. R. DIJKHUIZEN, in de eerste klasse, aan A. LEEMHUIS, wegens bijzondere vorderingen in de Latijnsche Taal, en om die zelfde redenen één aan A. WOLDRING in de vijfde, en aan J. HEMMES in de zesde klasse. Voorts ontvingen fraaije Boekgeschenken: A. LEEMHUIS en D. GORTER, voor welke deze twee uitmuntende Jongelingen op eene vrijmoedige en gepaste wijze aan Heeren Curatoren, in de Latijnsche Taal dankzeggingen uitboezemden. Dit Letterfeest van deze zeer in bloei zijnde Latijnsche Scholen, hetwelk door eene voorafrede van den Rector den Heer H. N. BOSKER, was geopend, en na gemelde uitreikingen van Premien en Getuigschriften, ook onder toepasselijke aanspraken, aan de Jongelingen gedaan, en de dankzeggingen voor dezelve door de bekroonde Jongelingen toegebragt, werd insgelijks door toespraken met aller bijval en genoegen gesloten.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

VELP. Zie Dec. 1825.

NIJMEGEN.

HORSSEN, den 8sten Januarij. Heden werd

ons door Ds. A. H. SCHOLTEN, Pred. te *Drutten*, die op dezen dag alhier, in de vakature predikte, en tot ons sprak over *Jer.* XXVIII: 16b. *Dit jaar zult gij sterven*, berigt gegeven van het overlijden van wijlen den Wel Eerw. zeer gel. Heer DIRK STORM VAN 'S GRAVEZANDE, laatst rustend Leeraar van *Zwijndrecht*, maar die voorheen o[illegible] aan deze Gemeente, met ijver en hartelijkheid het Evangelie had verkondigd.

HORSSEN vakant. Zie Febr. 1822.

WINSSEN vakant. Zie Nov. 1822.

OOIJ EN PERSINGEN vakant. Zie Dec. 18[illegible]

WIJCHEN EN LEUR vakant. Zie April 182[illegible]

SLIJK EWIJK EN OOSTERHOLT vakant. Zie Nov. 1824.

HERWEN, AERDT EN PANNERDEN. Zie Maart 1825.

BEMMEL. Zie September 1825.

ZUTPHEN.

WESTERVOORT, den 18den December 1825. De avond van dezen dag, gaf aan deze Gemeente een dankbaar en verblijdend feestuur. Wij mogten in ons aanmerkelijk vernieuwd, met orde ingerigt, en verfraaid Kerkgebouw te zamen komen, om hetzelve plegtig den Allerhoogsten, toe te wijden.

Onze Leeraar, Ds. A. DE ROOIJ, maakte ons bij deze gelegenheid, in zijne allezins doelmatige Leerrede, volgens aanleiding van *Ps.* XXVI: 8. *Heere, ik hebbe lief de woninge uwes Huizes, en de plaatse des Tabernakels uwer eere*, met de redenen bekend, die regtschapen aanbidders van God hebben, om de gevoelens van den Dichter, jegens de plaats hunner Godsdienstige Vergaderingen, de hunne te maken, en ontleende dezelve uit het betamelijke, het troostelijke en het verhevene van alle deelen van den plegtigen en gemeenschappelijken Godsdienst; zocht vervolgens

gens die gevoelens, in onze harten te vernieuwen en te versterken; wekte ons met nadruk op, tot dankbaarheid niet alleen jegens onzen Koning, voor Hoogstdeszelfs zoo gunstig aan ons verleende subsidie ter bestrijding der benoodigde kosten, maar ook jegens den Heer dezer Heerlijkheid, den edelmoedigen OLYBERT VAN ZADELHOFF, voor de aan deze Gemeente, tot nut en sieraad van deszelfs Tempel-Gebouw, ten geschenken aangebodene Uitmuntende licht kroon, waarop wij, als op een blijvend gedenkteeken zijner achting en betrekking tot deze Gemeente, het eerste licht met zoo veel genoegen, voor onze oogen ontstoken zagen, en besloot zijne Leerrede, met bijzondere toespraken naar tijdsgelegenheid. Deze plegtigheid, welke nog opgeluisterd werd, door eenen toevloed van menschen, uit de omliggende Gemeenten, liep gelukkig en naar wensch af, en lang zal deze Gemeente, zich nog aan dezelve herinneren, en dankbaar zijn voor de milde bijdrage van Z. M. onzen Koning, en het fraai geschenk van den Heer dezer Heerlijkheid.

T I E L.

ZOELEN, den 18den December 1825. Heden voormiddag, werd onze nieuwe Leeraar, J. GERRITSEN, bevestigd, door Ds. P. VAN DER WILLIGEN, te *Tiel*, aan wien de Consulent, Ds. J. CORELL, te *Avezathen*, dit werk wel had willen afstaan. — Zijn Eerw. behandelde bij die gelegenheid 1 *Cor.* III: 21*b.*—23. *Alles is uwe — Gods.* De oplegging der handen, geschiedde door genoemde Predikanten, en door DD. REPELIUS, van *Echteld*; VERWEIJ, van *Drumpt*; CORELL, van *Erichem*; LAMBRECHTS, van *Lienden* en CORNEN, van *Leeuwen*. De Bevestigde begon des namiddags zijn Dienstwerk met eene Leerrede, over *Coll.* I: 28. *Denwelken wij* enz.

BEUSICHEM. Onze Leeraar, Ds. K. HERINGA, maak-

maakte ons, den 11den December l. l. bekend, dat hij eene beroeping naar *Bunsland*, had ontvangen, en heden, den 26sten December, vernamen wij, dat zijn Eerw., na beraad, voor dezelve had bedankt.

ECK EN WIEL. Onze Leeraar, Ds. J. J. WAVEN STAVEREN, heeft eene beroeping naar *Edam* ontvangen, en in beraad genomen.

BUURMALSEM. Zie Dec. 1825.

ZALT-BOMMEL, OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN, den 10den Dec. 1825. Heden werd alhier ter aarde besteld, het stoffelijk overblijfsel van wijlen de Hoog Welgeborene Jonkvrouwe VICTOIRE SOPHIE, Baronesse van *Haeften van Ophemert* en *Zennewijnen*, en Vrouwe van deze Heerlijkheid. Voor nog geen jaar geleden, ging haar voor naar de betere wereld, eene harer zoo zeer beminde Zusters, Jonkvrouwe ELISABETH CENIE. Ook nu weder verwekte de tijding, van het overlijden dezer brave en godvruchtige, alhier algemeene verslagenheid. De daarop volgende Zondag gedacht onze Leeraar harer, door te spreken over *Ps.* CXII: 6*b*. De gang der rede strekte zich daar henen, om ons op te wekken, dat wij er ons voornamelijk op zouden toeleggen; om bij alles, wat wij ook ondernemen mogten, ons zoo te gedragen, dat wij bij God door Jezus Christus voor regtvaardigen verklaard mogten kunnen worden, als hetwelk eenigijk en alleen, maar ook allerzekerst, op ons eeuwig en waarachtig welzijn zou uitloopen.

HEEREWAARDEN, den 27sten Nov. Onze naar *Gs'* beroepen Leeraar H. G. J. BEGKING, in de afgeloopene week behoorlijk losgemaakt zijnde, nam heden van ons afscheid met *Joan.* V: 39. *Onderzoekt de Schriften.* Zoo dat

HEE-

HEEREWAARDEN vakant is.

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819.

EST vakant. Zie Oct. 1825.

DEIL EN ENSPIJK. Zie Nov. 1825.

MEETEREN. Zie Nov. 1825.

HARDERWIJK.

GARDEREN, den 26sten December. Onze Leeraar, Ds. H. SLOTHOUWER, den 9den l. l. eene beroeping ontvangen hebbende, naar de Gemeente te *Venendaal*, maakte ons heden, bij het eindigen van den namiddag Godsdienst, bekend, voor dezelve te hebben bedankt.

HARDERWIJK. Zie Nov. 1825.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

VOORBURG, den 13den Jan. 1826. Onze Leeraar A. VAN VLOTEN, heeft eene beroeping ontvangen naar *Alkmaar*, en dezelve in beraad genomen.

LOOSDUINEN. Zie Nov. 1825.

DELFT staat vakant te worden. Zie Dec. 1825.

ROTTERDAM.

RHOON vakant. Zie Junij 1824.

IJSSELMONDE vakant. Zie Aug. 1825.

SCHIEDAM. Zie Oct. 1825.

SCHIEDAM vakant. Zie Oct. 1825.

DELFSHAVEN. Zie Nov. 1825.

VLAARDINGEN. Zie Dec. 1825.

ROTTERDAM. Zie Dec. 1825.

LEIDEN.

BOSKOOP. De Wel Eerw. Heer J. MOL JACOBSZ., Pred. te *Hazerswoude*, voor de beroeping naar hier bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad on-

Digitized by Google

der voorzitting van den Consulent, den 12den December, de navolgende nominatien gemaakt:

DD. NAHUIS, Predd. te *Scherpenzeel*. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, te *Berg Ambacht*. VAN DER SLOOT, te *Waspik*. BURGERHOUDT, Theol. Doct. te *Leimuiden*. AMEROM, te *Nooddorp*. RUITMAN, te *Assendelft*. VAN DEN BROEK, te *Klaaswaal*. CALLENBACH, te *Kortenhoef*. PRILLEVITZ, te *Bleiswijk*. MANN, aan *den Oudenhoorn*. J. VAN TROOSTENBURG DE BRUIJN, te *Borne*. ASTRO, te *Benthuizen*.

Op het zestal zijn geplaatst:

DD. BURGERHOUDT, Theol. Doct. VAN DER SLOOT, RUITMAN, AMEROM, CALLENBACH en VAN DEN BROEK

Op het drietal:

DD. VAN DER SLOOT, AMEROM en CALLENBACH, en daaruit beroepen, Ds. C. C. CALLENBACH, Pred. te *Kortenhoef*, doch die, na beraad, voor de beroeping heeft bedankt.

OUDSHOORN. Ds. J. MOL JACOBSZ., heeft, na beraad, voor onze beroeping bedankt, waar op de Kerkeraad, in tegenwoordigheid van den Consulent, heeft gemaakt dit viertal:

DD. H. J. VAN RIJNDORP, Predd. te *Nieuwkoop*, P. SCHOMERUS, te *Nieuwveen*, J. HOOG, te *Hemmen*. en J. SJOENIS, te *Fijnaart*.

En daaruit beroepen, Ds. H. J. VAN RIJNDORP, Pred. te *Nieuwkoop*, die, na beraad, onze beroeping heeft aangenomen, welke reeds kerkelijk is goedgekeurd, en naar *'s Hage* opgezonden.

HOOGMADE EN RIJPWETERING staat vakant te worden. Zie Nov. 1825.

VOORHOUT EN DE KAAG. Wacht op de Koninklijke goedkeuring en de komst van den beroepenen Kandidaat G. RUITENSCHILD, Th. Doct.

DORDRECHT.

BLESKENSGRAVE, den 25sten Dec. Heden maak-

maakte onze Leeraar DR. A. F. VAN GRONINGEN, ons bekend, dat hij voor het heroep naar *Ouwater*, veertien dagen te voren ontvangen, had bedankt.

ZWIJNDRECHT, den 25sten December. Heden ontvingen wij van onzen Leeraar, P. G. MARI, in eene voorafspraak, naar aanleiding van *Gen. XXVII: 2b. Ik weet den dag mijnes doods niet*, berigt, dat onze laatst vorige Leeraar, de Wel Eerw. zeer-geb. Heer, DIRK STORM VAN 'S GRAVESANDE, die, na vooraf Predikant te zijn geweest, te *Horssen*, *Puslijk* en *Leeuwen* en *Lenth*, onder de Classis van *Nijmegen*, van den 11den December 1791, tot den 11den September 1808, het Evangelie der zaligheid, ons met de meeste getrouwheid verkondigde, en sedert *salvo honore*, zijne rust nam, op den 22sten dezer maand, te *Dordrecht*, aan eene kortstondige ziekte, in den ouderdom van ruim 64 jaren, overleden, en in de eeuwige rust bij zijnen Heer ingegaan was. — *Dit* berigt werd met te meerdere aandoening gehoord, daar zijne Weduwe, Vrouwe CATHARINA BONGERS, slechts weinige uren daar na, hem door den dood, in eene zalige rust volgde, stervende zij aan de gevolgen eener verzwakking, in den ouderdom van bijna 70 jaren.

Onze tegenwoordige Leeraar, die den waardigen 's GRAVESANDE, in de Evangelie-bediening onder ons opvolgde, maakte van dit dubbel sterfgeval gebruik, om ons op te wekken tot eene gedurige herinnering, aan de onzekerheid van den *dag onzes doods*, tot een blijvend aandenken aan den arbeid der liefde, van onzen nu afgestorven Voorganger, ter verkrijging van die echte levens wijsheid, die ons zijn geloof doet navolgen, met een oog op de uitkomst zijner wandeling.

RIJSOORT, den 26sten Dec. 1825. De Wel Eerw.

Eerw. zeer gel. Heer D. BAUEVOS, Pred. te *Landsmeer*, heeft het beroep alhier, waarvan in de vorige Boekzaal melding gemaakt is, onder inwachting van de noodige goedkeuringen, aangenomen.

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK vakant. Zie Sept. 1825.

OTTOLAND EN NEDERBLOKLAND vakant. Zie Sept. 1825.

GOUDA.

OUDEWATER, den 29sten Dec. 1825. Alzoo Ds. A. F. VAN GRONINGEN, voor de op hem uitgebragte beroeping bedankt heeft, is het bestaande twaalftal en zestal met Ds. J. J. D. VAN DER GON, Pred. te *Naaldwijk*, aangevuld. Uit welk zestal op het drietal geplaatst werden:

DD. G. STEENHOF, Predd. te *Jutphaas*. T. E. HERMSEN, te *Bunnik*. en K. HERINGA, te *Beunichem*; waaruit beroepen is, Ds. G. STEENHOF, Pred. te *Jutphaas*, welke die beroeping heeft aangenomen.

BRIELLE.

MIDDELHARNIS, den 11den Dec. 1825. Heden werd onze beroepene Leeraar, de Wel Eerw. Heer C. G. MONTIJN, Kandidaat in de Godgeleerdheid en in den h. dienst onder het Provincial Bestuur van *Utrecht*, door zijnen Ambtgenoot Ds. H. J. SCHIPPERS, in het werk der Evangelie bediening bevestigd. De bevestiger predikte bij die gelegenheid, over *Nek.* II: 20. het middelste gedeelte. De oplegging der handen geschiedde, behalve door zijn Eerw. door de H. H. DE VISSER, MUNNIHENBULT, KAMERMAN en BIEBEN, Predikanten te *Herkingen*, *Dirksland*, *Sommelsdijk*, en de *Nieuwe Tonge*. Des namiddags hield de Bevestigde zijne intrede, sprekende over *Rom.* I: 11 en 12. Buitengewoon was de toevloed, bij beide plegtige gelegenheden, groot

groot was aller ingenomenheid en vreugde, en hartelijk de dankbaarheid aan Z. M. den Koning, die aan deze volkrijke Gemeente eenen tweeden Predikant heeft toegestaan. De zegen van God beslisse het werk van dezen blijden dag!

ZWARTEWAAL, den 26sten Dec. 1825. Gaf ons, onze Leeraar Ds. J. DE JONG, voor eenigen tijd berigt, eene beroeping te hebben ontvangen, uit de Gemeente van *Bruinisse*, onder de Classis van *Zierikzee*; heden mogten wij vernemen, dat zijn Eerw. voor die beroeping had bedankt; terwijl hij zich bij vernieuwing aan ons verbond, met *Joh.* X. 40. *En hij bleef aldaar.*

OUDENHOORN, den 2den Jan. Onze Leeraar W. G. MANN, maakte ons den 11den der vorige maand bekend, dat zijn Eerw. eene beroeping naar de Gemeente van *Piershil*, ontvangen had, zijn Eerw. heeft deze in beraad genomen, en wij konden thans melden, dat zijn Eerw. voor die beroeping bedankt heeft, verbindende zich heden, bij die gelegenheid, op nieuw aan ons, met 2 *Cor.* XIII. 9b. *Wij wenschen ook dit, uwe volmaking!*

PIERSHIL, den 31sten Dec. 1825. Heden ontvingen wij het berigt, dat Ds. W. G. MANN, Predikant van den *Oudenhoorn*, voor onze beroeping bedankt heeft. Zoo dat

PIERSHIL vacant blijft.

STAD AAN HET HARINGVLIET vacant. Zie Julij 1825.

ZUIDLAND. Zie Dec. 1825.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

SLOTERDIJK, den 26sten Dec. 1825. Bij gelegenheid der laatste Godsdienstoefening, welke alhier in dit jaar gehouden werd, heeft onze Eme-

Emeritus verklaarde Leeraar Ds. H. VAN HA[illegible] met eene Leerrede over 1 Cor. VII: 31 b. [illegible] *gedaante dezer wereld gaat voorbij*, zijnen E[illegible] geliedienst besloten, en van ons hartelijk afs[illegible] genomen. Zijn Eerw. is van zijne Kerkelijk[illegible] trekkingen ontslagen, door den Gecommitte[illegible] van het Klassikaal Bestuur van *Amsterdam*, D[illegible] WEIJLAND, in tegenwoordigheid van onzen [illegible] sulent Ds. J. VERKERK, Pred. te *Sloten*, aan [illegible] het opzigt over onze Gemeente, tot aan de k[illegible] van onzen beroepen Leeraar, is opgedragen.

KORTENHOEF. Onze Leeraar Ds. C. CALLENBACH, op den 13den Dec. 1825, tot P[illegible] te *Boskoop*, beroepen zijnde, heeft, na ber[illegible] daar voor bedankt, en bij eene herhaalde be[illegible] ping op den 3den Jan. 1826, in het besluit [illegible] bij ons te blijven, volhard.

AALSMEER. Ds. A. KEERBERGEN, Pre[illegible] *Kudelstaart*, alhier op den 8sten Januarij [illegible] Predikdienst waarnemende, gaf in eene voora[illegible] spraak over *Gen.* V: 24. aan deze Gemeente kenn[illegible] nis, van het overlijden van den Wel Eerw. Heer J. SMITS, rustend Predikant te *Utrecht*, die [illegible] 1779—1780. ook alhier Predikant geweest [illegible] 's Mans waardige gedachtenis zij steeds bij on[illegible] zegening, en de opwekkingen bij gelegenheid [illegible] zijn verscheiden gedaan, mogen tot dann[illegible] voordeel ook bij ons verstrekken!

AALSMEER vakant. Zie Dec. 1825.

HAARLEM.

JISP. Daar, op de Kerkelijke, ook de Koninklijke approbatie van het beroep des nieuwen Leeraars alhier, is ingekomen, hoopt de Gemeente eerlang over zijnen Evangeledienst zich te zullen verheugen.

KROMMENIE, den 8sten Jan. Heden [illegible] de onze zeer geachte Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer P. A. VAN DER LAAN, dankbaar ge-

gedachtenis van zijnen 25 jarigen Evangeliedienst, in de Gemeenten van *Zunderdorp* en *Krommenie*, ten tekst nemende 1 *Tim.* I: 12. *En ik danke hem, die mij bekrachtigd heeft*, (*namelijk*) *Jezus Christus, onzen Heere, dat hij mij getrouw geacht heeft*, (*mij*) *in de bediening gesteld hebbende.* God make verder zijn Evangeliewerk onder ons, tot een uitgebreiden zegen!

ALKMAAR.

KOEDIJK, den 26sten December 1825. Nadat onze Leeraar, N. PLUIM GREIDANUS, den 22sten dezer behoorlijk van zijne betrekking op deze Gemeente was losgemaakt, door den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur van *Alkmaar*, Ds. J. H. WORST, Pred. te *Bergen*, predikte zijn Wel-Eerw. heden het afscheid met *Coll.* I: 9, 10.

ALKMAAR, den 12den Januarij 1826. Uit het te voren opgegeven twaalftal, is den 15den December l. l., dit zestal zamengesteld:

DD. H. G. J. VAN DOESBURGH, H. BITTER, J. BRAVE, D. BAX, A. H. BLAAUW, J. J. RAMBONNET, Predd. te *Nederlangbroek*, *Rijp*, *Maarsen*, *Brielle*, *Maartensdijk* en *Eemnes Binnen*.

En daar uit dit drietal:

DD. VAN DOESBURGH, RAMBONNET en BRAVE.

Den 22sten December, werd beroepen, Ds. H. G. J. VAN DOESBURGH. Doch deze, na beraad, bedankt hebbende, is heden het voornoemd twaalftal aangevuld met Ds. H. DWARS, Pred. te *Steenwijk*. Daarna werden het zestal uit het te voren gemeld twaalftal, gelijk ook het drietal uit dit zestal aangevuld, met Ds. A. VAN VLOTEN, — en werd daarop, door den Kerkeraad beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer A. VAN VLOTEN, Pred. te *Voorburg*, aan wien van deze beroeping kennis gegeven is.

HUISDUINEN staat vakant te worden. Zie April 1825.

GRAFT

GRAFT. Zie Aug. 1825.

HARINGKARSPEL EN DIRKSHORN. Zie Sept. 1825.

PETTEN vakant. Zie Oct. 1825.

NOORDSCHARWOUDE vakant. Zie Nov. 1825.

SCHERMERHORN. Zie Dec. 1825.

KOLHORN. Zie Dec. 1825.

WAAL EN KOOG OP TEXEL staat vakant te worden. Zie Dec. 1825.

WINKEL. Zie Dec. 1825.

OOSTEREND OP TEXEL. Zie Dec. 1825.

HOORN.

Tot Leden van het Klassikaal Bestuur van *Hoorn*, zijn, bij besluit van Z. M. den 30sten Dec. 1825, No. 168. benoemd en aangesteld:

De Heeren: J. VAN SLOOTEREN, Praeses te *Hoorn*. O. VAN TRICHT, AZ. Assessor te *Enkhuizen*. J. DOZY, Scriba, te *Hoogkarspel*. G. E. D. DUITSCH, Lid, te *Hem*. T. VAN SPALL, Lid, te *Andijk*. en Mr. D. MEHENS, Ouderling te *Hoorn*.

Welke thans, met de Leden J. CORSTIUS, te *Enkhuizen*. en G. DOEBES, te *Medemblik*, het Klassikaal Bestuur van *Hoorn* uitmaken.

AARDSWOUD vakant. Zie Nov. 1825.

TWISK staat vakant te worden. Zie Dec. 1825.

OBDAM staat vakant te worden. Zie Dec. 1825.

EDAM.

EDAM, den 16den December 1825. Ter vervulling der vakature in deze Gemeente, veroorzaakt door het vertrek van Ds. J. OVERMAN, is, door den Kerkeraad, uit een gros van Predikanten, geformeerd het navolgende twaalftal:

DD. G. VAN WARMELO, Pred. te *Poortugal*; H. DWARS, te *Steenwijk*; TH. KLIPPINK, te *Broek in Waterland*; J. G. H. SANDBRINK, te *Driebergen*; J. J. W. VAN STAVEREN, te *Eck en Wiel*; W. F. OVERHOFF, te *Uitgeest*; L. J. VAN DAM, in

de Beemster; A. P. W. NOORDIJK, te Oud-Beijerland; G. STENHOFF, te Jutphaas; J. BRAVE, te Maarssen; J. HOOG, te Krimpen aan de Lek; en G. G. BRUGMAN, te Beverwijk.

Uit welk twaalftal, den 21sten daaraanvolgende, is gemaakt dit zestal:

DD. H. DWARS, G. VAN WARMELO, J. J. W. VAN STAVEREN, W. J. VAN RAM, TH. FLIPPINK en G. STENHOF; en daar uit den 25sten van die maand dit drietal:

DD. J. J. W. VAN STAVEREN, G. VAN WARMELO en H. DWARS; terwijl hieruit, op den 2den Januarij 1826, tot Pred. in deze Gemeente is beroepen, Ds. J. J. W. VAN STAVEREN, Pred. te Eck en Wiel, onder de Classis van Tiel, aan wien deze beroeping is toegezonden, en die dezelve in beraad genomen heeft.

ETERSHEM EN SCHARDAM, den 1sten Januarij 1826. Heden werd onze nieuwe Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer N. P. GREIDANUS, alhier tot het H. Dienstwerk ingehuldigd, door Ds. W. BEKKER, Consulent dezer Gemeente, en Pred. te Oudendijk. De tekst des Bevestigers was, *Joh.* XVII: 20. *Ik bidde niet alleen voor dezen*, enz. terwijl de Bevestigde eene Intre-Leerrede hield, naar 1 *Cor.* I: 30*b*. *Die ons geworden is wijsheid van Gode*, enz.

LANDSMEER, den 18den December 1825. Onze Leeraar, Ds. D. DAGEVOS, maakte ons heden bekend, dat zijn Wel Eerw. zich had verpligt gevonden, de beroeping naar *Rijsoord*, aan te nemen. Zoo dat

LANDSMEER eerlang weder staat vakant te worden.

KWADIJK vakant. Zie Mei 1825.

PURMERLAND vakant. Zie Aug. 1825.

DURGERDAM. Zie Oct. 1825.

HOLLISLOOT EN UITDAM vakant. Zie Nov. 1825.

ZUNDERDORP staat vakant te worden. Zie Dec. 1825.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

KEEVERSKERKE, den 8sten Jan. 1826. Onze Leeraar Ds. J. A. HANEWINCKEL, gaf ons heden kennis, dat zijn Eerw. gisteren eene beroeping ontvangen had, naar *Melis* en *Marienkerke*, en dezelve in beraad had genomen.

MELIS EN MARIENKERKE. De Kerkeraad alhier heeft den 2den Dec. 1825, onder voorzitting van den Consulent Ds. S. LUIJNES, Pred. te *Westkapelle*, ter vervulling der bestaande vakature, het volgende zestal gemaakt:

DD. J. P. HOFMAN, Predd. te *Breskens*. S. LUIJNES, te *Westkapelle*. J. A. HANEWINCKEL, te *Kleverskerke*. R. SCHOUTEN, te *Kortenhijke*. W. VERVOORN, te *Domburg*. F. CANTER ALTA, in *Retraite*.

De drie eersten zijn op het drietal geplaatst, en uit hetzelve is toen beroepen J. P. HOFMAN, Pred. te *Breskens*, die echter, na beraad, voor dit beroep heeft bedankt, van het later uitgebragt beroep op Ds. J. A. HANEWINCKEL, Pred. te *Kleverskerke*, zal de Correspondent de kennisgeving van den Consulent dezer Gemeente, te gemoet, thans is alzoo

MELIS EN MARIENKERKE nog vakant.

ZUID-BEVELAND.

SEROOSKERKE. De beroeping tot Herder en Leeraar in deze Gemeente, den 10den Nov. j. l.

j. A. uitgebragt op den Wel Eerw. Heer P. BUNMAN, Kandidaat van den h. dienst, bij het Provincial Kerkbestuur van *Groningen*, (zie de Boekzaal der vorige maand,) is reeds door zijn Eerw., in afwachting der daartoe vereischte goedkeuringen, aangenomen.

BRUINISSE vakant. Zie April 1825.

ZONNEMAERE vakant. Zie Nov. 1824.

ANNALAND staat vakant te worden. Zie December 1825.

G O E S.

CATS, den 11den December 1825. Onze Leeraar Ds. H. WESSELINK, na van zijne betrekking op deze Gemeente ontslagen te zijn, van heden van ons afscheid, ten tekst hebbende *Hand.* XX: 26, 27. *Daarom betuige ik vrijuit op dezen huidigen dag, enz.*

Heeren Kandidaten tot den h. dienst, worden uitgenoodigd, hunne prediktgaven alhier te laten *hooren*, mits vooraf hunne geschriften vertoonende, aan den Consulent dezer Gemeente, Ds. C. J. POLS, Predikant te *Colijnsplaat*.

WAARDEN, den 18den Dec. 1825. Onze van *Cats*, tot ons overgekomen Leeraar, Ds. H. WESSELINK, werdt heden onder ons in den h. dienst bevestigd. Ds. P. J. LANDSKNECHT, zijn gewezen nabuur en vriend verrigtte, bij afstand van den Consulent, Ds. J. J. SCHUTHAM, Pred. te *Bath*, c. 2. dit werk, ten tekst hebbende *Marc.* XVI: 15. *En hij zeide tot hen, gaat heen, predikt enz.* de bevestigde aanvaardde, des namiddags, zijn dienstwerk met 2 *Cor.* IV: 5. *Want wij prediken niet ons zelven; maar Jesus den Heer.*

BIESELINGEN, den 22sten Dec. 1825. Heden werd in eene Kerkelijke Vergadering, het werk der beroeping hervat, men plaatste op het drietal:

92222

DDs. J. SCHARDAM, S. J. EVERAARS en L. SANDERS VAN DEN HEUVEL, Predd. te *Hembroek*, *Philipsland* en *St. Laurens*, waaruit beroepen is Ds. J. SCHARDAM, Predikant te *Hembroek*.

HOEDEKENSKERKE, den 26sten Dec. 1825. Onze Leeraar Ds. J. MAAS, door Z. M. den Koning, op zijn verzoek, emeritus verklaard, salvo stipendio et honore; nam heden van ons afscheid, predikende over 1 *Thes.* IV. 2. *Want gij weet welke bevelen, enz.* Des middags te noten was zijn Wel Eerw. van zijne betrekkingen ontslagen.

OVEZANDE EN DRIEWEGEN vakant. Zie Nov. 1825.

'S HEER ABTS EN SINOUTSKERKE vakant. Zie Nov. 1825.

CORTGENE vakant. Zie Nov. 1825.

BAARLAND. Zie Dec. 1825.

IJZENDIJKE.

HOUTENISSE. Zie Oct. 1825.

IJZENDIJKE vakant. Zie Oct. 1825.

GROEDE vakant. Zie Nov. 1825.

UTRECHT.

UTRECHT, den 9den Januarij 1826. Op het einde des vorigen jaars, den 31sten December, in den laten avond, ontsliep de Wel Eerw. zeer gel. Heer H. SMITH, in den ouderdom van ruim 72 jaren.

Zijn Eerw. heeft, met woord en wandel, de Gemeenten van *Harmelen*, *Aalsmeer*, *Amersfoort* en *Utrecht* gesticht; de laatste had het voorregt, van zijnen Evangelie-dienst, sedert het jaar 1788, te genieten, tot dat vele pijnen en smarten, welke hij reeds eenen zeer geruimen tijd

tijd had moeten verduren, maar waar onder hij zoch in zijnen kring werkzaam bleef, hem eindelijk noodzaakten zijn Emeritaat te verzoeken, het welk hij dan ook, salvo honore et stipendio, gunstig verkreeg; terwijl zijn Eerw. daarna, zoo veel zijne krachten toelieten, voort ging, de Gemeente van tijd tot tijd, door prediking als anders, te stichten. Ondertusschen heeft hij van zijne ruste geen langdurig genot gehad, daar hij, na daarin ruim twee jaren verkeerd te hebben, dit aardsche leven verliet.

Veel was er tot zijnen lof te zeggen: hij was, ja waarlijk! een eerwaardig en geleerd man, ijverig aanklevende aan de leer onzer Kerke, duidelijk, en, zoo veel het de zaken toelieten, kort in zijne voordragt, krachtig in het aandringen daarvan op der menschen harten, en die de gave bezit, van zich over voorkomende dingen, in onderwijs en verkeering, gepast te verklaren, en uit te drukken.

Het was dan, voor des waardigen mans Afstgenooten, wel een treurige, maar geen onbeijelijke pligt, om, na zijn afsterven, de Gemeente van zijn overlijden kennis te geven, en met verheffing van hem te spreken. Zij hebben, gelijk mede de Hooggeleerde Heeren Akademie-Predikers, dat dan ook, bij eerstkomende gelegenheden trachten te doen, het welk door de Gemeente, die hem hoogachtte en lief had, met aandoening werd aangehoord, terwijl wij voorts hartelijk wenschen, dat hij in dezelve nog lang leve na dat hij gestorven is, en het woord door hem gesproken, haar bij het nadenken daar op, bestendig zij en blijve, eene kracht Gods tot zaligheid!

De Algenoegzame trooste hen, die hij in rouwe achterlaat, en bewerke ons door zijnen goeden geest, op dat wij na eenen wel volbragten

loop, een einde mogen verwerven, zoo als wij vertrouwen dat onze overledene vetwierf, en eens met hem daar zijn, waar hij thans zalig is, bij dien Heer, wiens verdiensten de grond zijner hope was in leven en in sterven.

HARMELEN, den 8sten Januarij 1826. Nadat bij den Kerkenraad was ingekomen het berigt, dat den Wel Eerw. zeer gel. Heer H. SMITH, die in het jaar 1777 en 1778, hier op deszelfs eerste Standplaats het Evangelie verkondigde, op den 31sten December 1825, als Emeritus Pred. in de Gemeente te *Utrecht*, alhaar in den ouderdom van ruim twee en zeventig jaren, was overleden, heeft de Wel Eerw. Heer J. GELDERMAN, Pred. te *Lopiker-Kapel*, de vakatuur beurt waargenomen, aan de Gemeente van dit sterfgeval kennis gegeven, en daaruit de noodige opwekking gedaan, om zich naar het Godvruchtig voorbeeld, van dezen nu afgestorvenen Leeraar, voor eene zalige eeuwigheid voor te bereiden.

VLIEUTEN vakant. Zie Maart 1825.

MIJDRECHT staat vakant te worden. Zie Nov. 1825.

UTRECHT. Zie Dec. 1825.

HARMELEN vakant. Zie Dec. 1825.

AMERSFOORT.

WOUDENBERG, den 11den December 1825. Heden avond, werd aan onze Gemeente, door haren Leeraar J. H. VAN IJSSEL GROOTHUIS, het overlijden bekend gemaakt van den Wel Eerw. B. BRUNING, rustend Pred. te *Delfshaven*, die zijnen Evangeliedienst alhier begonnen heeft, en tot zegen van veelen werkzaam is geweest.

AMERSFOORT, den 8sten Januarij 1826. Heden werden wij door onze Leeraren bepaald, bij hetoverlijden van den Wel Eerw. Heer H. SMITH, sedert het jaar 1823, rustend Pred. te *Utrecht*, en die ook in onze Gemeente, gedurende acht ja-

jaren het Evangelie gepredikt heeft. Zijne nagedachtenis blijve ook onder ons in zegening, bij allen die den waardigen man gekend hebben.

BILT staat vakant te worden. Zie Nov. 1825.

WIJK.

DOORN, den 11den December 1825. Onze op den 20sten October, alhier beroepen Leeraar, Ds. A. SLOTEMAKER, Kandidaat bij het Provincial Kerkbestuur van *Utrecht*, werd heden in zijnen dienst bevestigd, door den Wel Eerw. Heer L. J. BEVERLO BROUWER, Pred. te *Utrecht*, met eene Leerrede over *Tit.* II: 15.

De oplegging der handen geschiedde, door den Bevestiger, door den Consulent, Ds. J. G. H. SANDBRINK, Pred. te *Driebergen*, en door DD. W. H. HAMNUS en D. J. D. DE VOS, Predd. te *Cothen* en *Hoevelaken*.

's Namiddags, aanvaardde de Bevestigde Leeraar zijnen dienst, predikende over *Job.* VII: 16.

NEDERLANGBROEK, den 8sten Januarij. Heden vóór veertien dagen, berigtte ons onze Leeraar, Ds. H. G. J. VAN DOESBURGH, dat hij 's daags te voren, eene beroeping naar de Gemeente van *Alkmaar* had ontvangen, en heden vernamen wij van zijn Eerw., dat hij had kunnen besluiten, om voor dezelve te bedanken.

WERKHOVEN, den 9den Januarij. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. J. HONDIUS, naar *Vreeland*, is uit eene Nominatie, waarop geplaatst waren:

DD. J. DOVAN DEN HAM BAAL, Pred. te *Loenen*, op *de Veluwe*. CHR. WAGENAAR, Pred. in *'t Waal* en *Honswijk* en W. F. DE LEU, S. S. Min. Kandidaat bij het Provincial Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, beroepen, Ds. W. F. DE LEU, die deze beroeping heeft aangenomen.

VENENDAAL, den 10den Januarij 1826. Door het bedanken van Ds. H. SLOTHOUBER, te *Garderen*,

ren, maakte de Kerkeraad, heden in tegenwoordigheid van den Consulent J. TENCKINCK, Pred. te *Renswoude*, ter vervulling der openstaande Leeraarsplaats, het navolgend twaalftal van Predikanten:

DD. A. SLOTEMAKER, J. M. HULSTIJN, J. BROEKHUIZEN. E. NIEKERK, G. ROMIJN, J. TENCKINCK, A. VAN DEN BRANDHOF, J. A. VAN BRUNINGEN van HELSDINGEN, C. W. KERSTEN, G. J. COOLHAAS, G. H. SANDBRINK en A. A. C. BONNET, respective Predd. te *Doorn*, *Wadenoijen*, *Balk*, *Aarlanderveen*, *Bodegraven*, *Renswoude*, *Elst*, *Rhenen*, *Amerongen*, *Driebergen* en *Leersum*.

De zes eersten op het zestal, en de drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, werd daaruit beroepen, Ds. A. SLOTEMAKER, Pred. te *Doorn*, aan wien daarvan kennis gegeven is.

De Correspondens, heeft van goeder hand vernomen, dat Ds. SLOTEMAKER, dadelijk voor die beroeping heeft bedankt.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

FINKUM EN HIJUM. Den 6den Nov. 1825, gaf onze Leeraar, Ds. A. SMIT, des voormiddags in eene voorafspraak voor zijne Leerrede, ons berigt van het overlijden van onzen voorigen Leeraar, Ds. G. A. PASSAMIER, sedert den 1sten Nov. 1820, (in de Boekzaal van November dezes jaars staat verkeerdelijk, sedert den 1sten Nov. 1825,) Emeritus Predikant van deze Gemeente, te *Vrouwenparochie* woonachtig, en aldaar op den 1sten dezer maand overleden, welke, na eerst in twee voorgaande Gemeenten Predikant geweest te zijn, hier, tot twee herhaalde reizen, eerst van 1792 tot 1799, en vervol-

volgens, na, wegens ongesteldheid en zwakheid twee jaren rust, in zijne geboorteplaats *Stiens*, gehouden te hebben, en in dien tijd hier eenen ijverigen Leeraar geweest te zijn, in 1801 uit eene bijzondere liefde en hoogachting, op nieuw beroepen, wederom van dien tijd af tot den 1sten November 1820 toe, het Leeraarambt had waargenomen, en wiens nagedachtenis bij ons nog zeer in liefderijk aandenken is, en verder blijven zal. Onze tegenwoordige Leeraar wekte ons tevens, bij deze gelegenheid, ernstig op, om ons in tijds voor de eeuwigheid voor te bereiden.

JELSUM. Den 15den Dec. 1825, is door den Kerkenraad alhier, ingevolge de stemming van daar toe geregtigden, tot Predikant van deze Gemeente beroepen geworden, Ds. J. J. MINNEMA, Predikant te *Oosterwierum*, onder de Classis van *Sneek*, die, na beraad, deze beroeping heeft aangenomen.

OOSTERMEER EN EESTRUM vakant. Zie *Mei* en *Aug.* 1825.

GARIJP, SUAMEER EN EERNEWOUDE vakant. Zie Nov. 1825.

VROUWENPAROCHIE vakant. Zie Dec. 1825.

ENGELUM. Zie Dec. 1825.

HARLINGEN.

IDSEGAHUIZEN EN PIAAM, den 26sten Dec. 1825. Heden werd de Wel Eerw. Heer C. SCHUUR, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, als Herder en Leeraar, in deze Gemeenten bevestigd, door den Wel Eerw. Heer W. MAAS, Pred. te *Makkum* en *Koriwerd*, met *Hebr.* XIII: 5b. *Zijt vergenoegd met het tegenwoordige*. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den bevestiger, door de Wel Eerw. Heeren J. LAMBERTS,

BERT, Pred. te *Wons* en *Engwier*. en P. M. DE MARS, Pred. te *Pingjum* en *Zurich*. De bevestigde deed des namiddags zijne intrede, met 1 *Cor.* I: 30*b*. *Die ons geworden is wijsheid van God en regtvaardigheid en heiligmaking en verlossing.*

WONS EN ENGWIER, den 1sten Jan. 1826. Na dat onze Leeraar Ds. J. LAMBERTS, op den 18den Dec. 1825, ons had bekend gemaakt, de beroeping van de Gemeente te *Garijp*, c. a. zijn Eerw. uitgebragt, ontvangen te hebben, vernamen wij heden, dat zijn Eerw. zich verpligt had gevonden, onder inwachting der noodige approbatien, die beroeping aan te nemen.

ACHLUM EN HITZUM vakant. Zie Nov. 1825.

MIDLUM. Zie Nov. 1825.

BOLSWAARD staat vakant te worden. Zie Dec. 1825.

S N E E K.

JUTRIJP EN HOMMERTS vakant. Zie Sept. 1823.

OUDEGA EN KOLDERWOLDE vakant. Zie October 1823.

NIJEGA EN ELAHUIZEN vakant. Zie Jan. 1825.

GOINGA, GAUW EN OFFINGAWIER staan vakant te worden. Zie Dec. 1825.

D O K K U M.

FOUDGUM EN RAARD. Zie Oct. 1825.

GERKESKLOOSTER. Zie Nov. 1825.

BALLUM EN HOLLUM staat vakant te worden. Zie Nov. 1825.

VEENWOUDEN. Zie Dec. 1825.

NES OP HET AMELAND staat vakant te worden. Zie Dec. 1825.

NIJKERK IN OOSTERGRADEEL vakant. Zie Dec. 1825.

AALZUM EN WETZENS vakant. Zie Dec. 1825.

HEE-

HEERENVEEN.

JOURE vakant. Zie Julij 1825.

OUDELEMMER EN OUDETRIJNE vakant. Zie Oct. 1825.

EEMRGA EN BLESDIJKE staat vakant te worden. Zie Oct. 1825.

BEETSTERZWAAG, BEETS EN OLTERTERP vakant. Zie Nov. 1825.

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

WIJHE. Zie Nov. 1825.

DEVENTER.

OLST, den 8sten Jan. 1826. Onze naar *Vlaardingen* beroepene Leeraar J. H. GUNNING, heeft heden afscheid gepredikt, met 1 *Thess.* III: 12 en 13. *En de Heere vermeerdere u en make u overvloedig in de liefde enz.* Tot het doen van een nieuw beroep, is reeds gunstig handopening verleend.

WIERDEN vakant. Zie Mei 1825.

KAMPEN.

OLDEMARKT. Uit het gemaakt drietal, waarop DD. P. VAN VELDEN, Pred. te *Workum*. G. TER WEEME, te *Eemnes*. en J. DE WITT, aan de *Cuinre*, geplaatst waren, is de eerste beroepen. Na beraad heeft zijn Eerw. de op hem uitgebragte beroeping aangenomen.

BLOKZIJL vakant. Zie Dec. 1825.

GRONINGEN.

WINSCHOTEN.

WAGENBORGEN, den 26sten Dec. Op heden werd onze beroepene Leeraar, de Wel Eerw.

zeer

zeer gel. Heer A. TONKENS, alhier plegtig in deze dienst dezer Gemeente bevestigd, door den Consulent Ds. W. PALMER, Pred. te *Termunten*, predikende over 1 *Thess.* V: 12. *Wij bidden u, Broeders, erkent enz.* De plegtige handoplegging geschiedde door den tweeden Consulent, Ds. ENGELS, benevens Ds. F. VAN DER TUUK, Pred. te *Nieuwolda* en *Nieuwscheemda*. Des namiddags heeft de bevestigde zijne intrerede gehouden over *Matt.* XIII: 44*a*. *Wederom is het Koninkrijk der hemelen, gelijk een schat in den akker verborgen.*

APPINGADAM.

JUKWERT. Zie Aug. 1825.

MEETHUIZEN vakant. Zie Oct. 1825.

HARKSTEDE EN SCHARMER vakant. Zie October 1825.

KOLHAM staat vakant te worden. Zie Dec. 1825.

MIDDELSTUM.

ULRUM vakant. Zie Julij 1823.

ANDEL vakant. Zie Aug. 1823.

WETZINGHE EN SAUWERD vakant. Zie Sept. 1825.

UITHUIZEN vakant. Zie Dec. 1825.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

BLITTERSWIJK, den 3den Dec. 1825. Nogmaals is ons eene weldoenster onzer Gemeente ontvallen, door het ons bedroevend overlijden na eene ziekte van slechts weinige dagen, van de Hoog Welgeboren Jonkvrouw Baronnesse VICTORE SOPHIE VAN HAEFTEN, Jonkvrouwe van *Ophemert* en *Zennewijnen*. Terwijl de Hoog Welgeboren Heer Baron R. MACKAY, met onzen Leer-

zar

aan C. VAN BRONCKHORST, het lijk van haar Hooge Wel-geboren naar het familiegraf te *Ophemert*, begeleid, de bepaalde op den 11den dezer de Wel Eerw. Heer A. BINWINCKEL, Predikant te *Ravestein*, in eene lezende over *Jes.* XL: 6, 7 en 8. ons bij dit smartelijk sterfgeval, ons daarbij de noodige bemoeiing en vertroosting toedienende.

ENGELEN, den 4den Dec. Op den 27sten der verige maand, gaf onze Leeraar Ds. C. J. WELLE, ons kennis, dat zijn Wel Eerw. eene beroeping ontvangen had naar de Gemeente van 's *Gravenmaen*, onder de Classis van *Heusden*, en heden verklaarde ons zijn Wel Eerw. dat hij zich verpligt had gevonden, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatien, deze beroeping aan te nemen. Zoodat

ENGELEN staat vakant te worden.

OSS, c. a. den 11den Dec. Onze van *Heerewaarden*, hervaars beroepen Leeraar Ds. H. G. BECKING, werd heden onder ons in den heiligen dienst bevestigd, door den Consulent dezer Gemeente, Ds. L. KROL, Pred. te *Lisse*, met 1 *Cor.* I: 17*a*. waarna de bevestigde zijn dienstwerk aanvaardde, met 2 *Cor.* XII: 19*b*.

ENGELEN, den 8sten Jan. 1826. Onze Leeraar Ds. C. J. WELLE, gaf ons heden kennis, van het afsterven van onzen rustenden Leeraar, den Wel Eerw. Heer J. JUIJN, ons opwekkende, om denzelven, benevens zijne leer en wandel, nog lang onder ons in zegenend aandenken te houden, en zijn geloof na te volgen.

BERLICUM EN ROSMALEN vakant. Zie Aug. 1825.

OIJEN staat vakant te worden. Zie Nov. 1825.

DRENTHE.

DINTELOORD EN PRINSLAND, den 11den Dec. 1825. Vernamen wij den 17den Nov. l. l. aan onzen Leeraar Ds. A. FAASEN, bij het eindigen

gen van den Avond-Godsdienst, dat hij een aan-bod, om van standplaats te verwisselen, ontvangen had, heden maakte hij ons bekend, dat hij naar *Loon op Zand*, onder de Clasis van *Heusden*, beroepen was, en dat hij, na beraad, zich verpligt geacht had, die beroeping, onder inwachting van de vereischte approbatien, aan te nemen.

KRUISLAND, den 22sten Dec. 1825. Ds. GILTAIJ, Pred. te *Oud Vossemeer*, voor onze roeping bedankt hebbende, zijn heden alhier een zestal, waarop geplaatst werden:

DD. J. VAN DUUREN, Predd. te *Sleeuwijk*. VAN LEEUWEN, te *Nieuw Hellevoet*. J. ALPHER te *Herwijnen*. J. BEGEMANN, te *Dongen*. H. HENN te *Egmond Binnen* c. a. en P. G. JONGBLOED, *Zundert* c. a. de drie eestgenoemden tot drietal gekozen, en is daaruit beroepen Ds. J. VAN DUUREN, Pred. te *Sleeuwijk*.

LAGE ZWALUWE vakant. Zie Maart 182[illegible]

HOOGE ZWALUWE. Zie Dec. 1825.

GASTEL vakant. Zie Dec. 1825.

HEUSDEN.

'S GREVELDUIN KAPELLE. Zie Sept. 18[illegible]

BABIJLONIENBROEK EN DE HILL. [illegible] Dec. 1825.

'S GRAVENMOER. Zie Dec. 1825.

EINDHOVEN.

NUNEN vakant. Zie Jan. 1824.

VALKENSWAARD EN WAALRE vakant. [illegible] Oct. 1825.

DRENTHE.

ASSEN.

RODEN vakant. Zie Oct. 182[illegible]

GASSELTER NIEUWVEEN. Zie Nov. 1825.

MER-

MEPPEL.

KOLDERVEEN vakant. Zie Dec. 1825.

KOEVERDEN.

OSOORN. Zie Dec. 1825.

WALSCHE KERKEN.

'S GRAVENHAGE, den 17den Jan. 1826. Het heeft Z. M. den Koning behaagd, bij Hoogst deszelfs besluit van den 30sten December l. l., de Commissie tot de Zaken der Walsche Kerken, voor het jaar 1826, in diervoege te vernieuwen, dat Ds. G. S. DE CHAUFEPIÉ, Pred. te *s Gravenhage*, Secretaris en Lid der voornoemde Commissie, en Ds. J. H. CHATELAIN, plaatsvervangend Lid derzelve, op nieuw in deze posten benoemd zijn, terwijl Ds. D. MOUNIER, Pred. te *Leijden*, tot plaatsvervanger van Ds. P. MOUNIER, te *Rotterdam* is benoemd, in de plaats van wijlen Ds. MENIL, van *Schiedam*. Voorts is de Heer W. P. KLUIT, Onderling te *Leijden*, tot Lid der Commissie, en de Heer Mr. S. H. VERNEDE, Onderling te *Schiedam*, tot deszelfs plaatsvervanger benoemd.

LEEUWARDEN, den 16den Jan. 1826. Onze beroepene Predikant P. J. J. MOUNIER, heeft de op hem uitgebragte beroeping, onder inwachting der vereischte approbatien, aangenomen.

VOORBURG vakant.

SCHIEDAM vakant. Zie Maart 1825.

AMSTERDAM. Zie Dec. 1825.

DORDRECHT staat vakant te worden. Zie Dec. 1825.

Digitized by Google

LIMBURG.

MAASTRICHT.

STEVENSWAARD vakant. Zie Dec. 1825.

PROTESTANTSCHE KERKEN IN NEERLANDS OOST- EN WEST-INDIË.

OOST-INDIË.

Zie Julij en October 1824.

WEST-INDIË.

SURINAME. Hervormde Gemeente, een Predikantsplaats vakant.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

WADDINGSVEEN, AMERSFOORT, NIEUWPOORT } vakant.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

WINSCHOTERZIJL vakant.
WILDERVANK EN VEENDAM vakant.
HAARLEM vakant. Zie Aug. 1825.
DOETINCHEM. Zie Nov. 1825.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

WEENER, den 27sten Nov. 1825. Heden

Digitized by Google

ontvingen wij door beide onze Leeraren, in den voormiddag- en avond godsdienst, berigt van het afsterven van eenen onzer vorige Evangeliedienaars, Ds. W. JANSSONIUS, laatst Predikant te *Uitkuizen*, die den tijd van drie en een half jaar, van 1788 tot 1792, onder ons met vlijt en getrouwheid, het Leeraars ambt heeft waargenomen. Ernstig en hartelijk werden wij opgewekt tot ijverige werkzaamheid, en tot een christelijk, gelovig deugdzaam leven: des morgens, door de herinnering des doods; en des avonds, door de voorstelling van Jezus toekomst; op dat wij, gedenkende aan onze Voorgangers, die ons het woord Gods gesproken hebben, meer en meer onzen wandel mogten inrigten naar het Evangelie, hetwelk onder ons nog gepredikt wordt, en wij alzoo met eene vaste op onzen Heer Jezus Christus gegronde hoop, ons eigen sterfuur inwachten.

JARSUM. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer P. A. KRUGER, heeft de beroeping naar *Ihrhove* aangenomen, waardoor

JARSUM staat vakant te worden.

OLDENDORP. Van hier kunnen wij berigten, dat de Wel Eerw. Heer RIOTS, Kandidaat bij den Oostvriesschen Coetus, onze beroeping heeft aangenomen, waarop de hoogere goedkeuring nog wordt ingewacht.

WIRDUM. De Wel Eerw. Heer S. DALHOFF, tot nog toe Predikant te *Uphuizen*, heeft onze beroeping aangenomen. Door deze aanneming staat dan

UPHUIZEN vakant te worden.

CANUM. Door het bestuur van onzen det Genomineerden, heeft de Correspondent vernomen, dat de Heer Kandidaat M. G. POLMANN, daar voor in plaats gezet is, en er alzoo nog zal moeten prediken.

ESKELUM. De Wel Eerw. Heer E. H. MECIMA, Predikant aldaar, en beroepen te *Rhoden*, in de Provincie *Drenthe*, heeft verkozen aldaar te blijven, en alzoo voor die beroeping bedankt.

BONDA. De Wel Eerw. Heer B. VAN DEN SEUIS, Pred. te *Aduard*, in *Groningerland*, hierwaarts beroepen zijnde, heeft deze beroeping aangenomen, en wordt de hoogere goedkeuring daarover ingewacht.

HAMSWERUM
EMBDEN
OLDERSUM
KERKBORGEN
} vakant.

KANHUIZEN staat vakant te worden. October 1825.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

NIEUWENHUIS vakant. Zie October 1825.

EMLENKAMP staat vakant te worden. Zie Dec. 1825.

KONINGRIJK PRUISSEN.

EVANGELISCHE KERK.

KLEEVE.

KLEEVE vakant. Zie Nov. 1825.

KREITS WEZEL.

IJSSELBURG vakant. Zie Mei 1825.

Digitized by Google

BERIGTEN.

Directeuren van het Fonds, ter gemoetkoming in de kosten der Theologische Studiën bij de Hervormden, berigten hier mede aan alle Donateuren en Begunstigers van hetzelve, dat zij, ingevolge het 12de Articul van het door hun uitgegeven berigt, op heden de jaarlijksche rekening en verantwoording gedaan hebben, waaruit is gebleeken, dat in het afgeloopene jaar 15 jongelieden de Gratificatie genoten, waar van reeds twee tot den heiligen dienst bevorderd zijn, wordende bij deze gelegendheid de belangens van dit Fonds, aan de welwillendheid der Leden van ons Kerkgenootschap, bij vernieuwing aanbevolen.

Amsterdam, den 31sten Dec. 1825.

Was geteekend. J. CARP.
N. V. BEEFTINGH.
H. AMESHOFF.
ROD. LE CHEVALIER.
W. D. CRAMER.

De Hervormde Gemeenten behoorende onder de Classis van *Edam*, worden bij deze herinnerd, aan hunne verpligting, om volgens Art. 9. van het Reglement, op de Klassikale kosten, hare quoten over het jaar 1826, voor den eersten Maart aanstaande, vrachtvrij, te bezorgen aan den ondergeteekenden, Quaestor van het Klassikaal Bestuur. W. BOOMKAMP,
Pred. te *Edam*.

ZIERIKZEE, den 5den Dec. De Katechiseermeesters en Krankbezoekersplaats in de Neder-

Digitized by Google

duitsche Hervormde Gemeente; door overlijden vakant geworden zijnde, worden alle zoodanige Personen, die, volgens het Synodaal Reglement op het Godsdienstig Onderwijs, de bevoegdheid hebben, en bij een Klasikaal Bestuur zijn geëxamineerd, van wegen den Kerkeraad dier Gemeente, uitgenoodigd, om, hiertoe genegenheid hebbende, zich met gefrankeerde brieven te addresseren, aan den Voorzitter van den Kerkeraad, den Heer F. PLEIJTE, Predikant dier Gemeente, en zulks vóór den 1sten Maart 1826. Het jaarlijksch tractement bedraagt twee honderd zestig Guldens.

De Ondergeteekenden, Predikanten der Hervormde Gemeente van *Amersfoort*, hebben het genoegen te kunnen berigten, dat de aanbeveling van de Gemeente van *Leusden*, in de Boekzaal van Nov. l. l., of op andere wijzen gedaan, eenen gunstigen indruk bij vele vrienden van den Godsdienst gemaakt heeft, zoo dat er reeds eenige aanzienlijke bijdragen geleverd, of toegezegd zijn, om deze Gemeente van eene Kerk en Predikants-woning te voorzien, als:

Bij inschrijving door twee aanzienlijke Opgezetenen te *Leusden*, toegezegd een som van	f 1900: —
Bij inschrijving te *Amersfoort*, gegeven of toegezegd	1674: 20
Uit *Amsterdam*, het volgende:	
Een Bankbillet N°. 321, groot	200: —
Een dito, groot	60: —
Vier Russische Coupons bij HOPE, groot te zamen	200: —
Door bezorging van den Wel Ed. Geb. Heer HARDERWIJK alhier	100: —

Een

Een Goudstuk, à . . . . . f 10: —

Uit *Leijden:*

Twee Bankbilletten, N°. 1334 en 1913, ieder à f 25, zamen . . . 50: —

Twee Coupons, Weenêr Metaliek, groot ieder 25 florijnen.

Uit *Dordrecht:*

Een Bankbillet N°. 691, groot . . . 40: —

Twee Coupons, van eene Negotiatie ten laste van Surinaamsche Planters, bij DEUTZ, groot te zamen . . . 50: —

Uit *Zutphen*, door bezorging van den Wel Eerw. HH. VAN VOORST en STEMBERG 102: 95

Uit de *Beverwijk*, door Ds. BRUGMAN . 19: 30

Behalve dit alles, nog eenige aanzienlijke toezeggingen uit *Amsterdam*, doch welke nog niet ontvangen, of welker montant nog niet bekend zijnde, wij bij eene volgende gelegenheid hopen op te geven.

Wij betuigen bij dezen, aan alle de edele begunstigers van *Leusden's* Gemeente, (welker kiesheid wij vermeenden niet te mogen kwetsen, door het openlijk noemen van hunne namen,) onzen hartelijken dank, voor deze bewijzen hunner Christelijke deelneming in eene Vaderlandsche Gemeente; en het is ons een aangenaam bewijs, dat wij ons niet bedrogen, toen wij ons met vertrouwen, tot de Nederlandsche Hervormden wendden, die steeds, ook in het afgeloopen jaar, aan buitenlandsche Gemeenten zulke schitterende proeven van weldadigheid gaven.

Wij dragen dan ook met vertrouwen, de Gemeente van *Leusden*, verder aan de liefdadigheid van onze Geloofsgenooten op. Hoe veel er ook reeds in dien korten tijd, welken wij aan eene inzameling besteedden gegeven is, een ieder die het voorgestelde doel uit ons Boekzaal-berigt

heeft leeren kennen, gevoelt het, dat wij nog zeer veel meer noodig hebben, om hetzelve gelukkig te bereiken. — Gaat dan voort, Geliefde Mede-Christenen! met eene Gemeente te ondersteunen, welke reeds bij zoo velen een levendig belang wekte; en laat ook door uwe medewerking, deze Gemeente het ongestoorde genot der reine Evangelie prediking genieten mogen, van welke zij te lang beroofd was.

Amersfoort,
den 14den Januarij 1826.

P. J. LAAN,
W. BREUL,
M. VAN MEETEREN,

Welke zich op verzoek van Kerkeraad en Kerkvoogden van *Leusden*, met de ontvangst der penningen belast hebben.

Naamlijst der DD. Proponenten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing onder welke (voormalige) Classe hun Eerw. geëxamineerd zijn, of wonen.

DOKKUM.

Jac. Nic. Talma.

EMMEN.

J. J. Kruisinga.

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing, onder welke der Provinciale Kerkbesturen hun Eerw. geëxamineerd zijn.

GELDERLAND.

W. J. A. Jansen.

ZUID

ZUIDHOLLAND.

L. Bettinghuizen.
L. M. Schouwenburg.

NOORDHOLLAND.

W. J. van Rijkdom.

UTRECHT.

H. W. H. Heinzen.
J. K. van Dieveren.
J. Leijds.

GRONINGEN.

J. Edelinck.
J. Folkersma.
S. Hoitsema.
H. Stenhuis, Dijken.
J. Homan.
J. Slingenberg.
J. Keizer.
J. Wijchgrum.
M. Hefting.

Naamlijst der DD. Proponenten en Kandidaten, onder het ressort der Waalsche Commissie.

Proponent.

DELFT.

L. Sanderus.

Kandidaten.

AMSTERDAM.

E. H. Petitpierre.

LEIJDEN.

J. T. Bergman.
J. D. Revel, Theol. et Litt. Hum. Doct.

Naamlijst der DD. Kandidaten, die in de aan laatste Maanden van het Jaar 1825. tot Predikanten beroepen zijn.

G. VAN KESTEREN, te *Randwijk* en *Lakemond*.

Digitized by Google

P. J. COOLHAAS, te *Vuren* en *Dalem*.
C. JONGSMA, te *Deinum*.
C. SCHUUR, te *Idsegahuizen* en *Piaam*.
T. A. ROMEIN, te *Burum* en *Munnikezijl*.
J. G. KRUSINGA, te *Jukwert*.
C. C. CALLENBACH, te *Kornenhoef*.
A. ROELOFSZ., te *Vinkeveen*.
J. DERMOUT, te *Vuursche*.
T. P. BERGSMA, te *Odijk*.
A. TONKENS, te *Wagenbergen*.
J. GERRITSEN, te *Zoelen*.
J. R. VAN EERDE, te *Foudgum* en *Raard*.
J. SIRINGA, te *Schiermonnikoog*.
H. J. VAN 'T SANT, te *Veip*.
G. A. LIMBURG BROUWER, te *Deil* en *Enspijk*.
H. J. VELDWIJK, te *Meeteren*.
G. RUITENSCHILD, te *Voorhout* en de *Kaag*.
C. G. MONTIJN, te *Middelharnis*.
R. E. VAN DER ZEE, te *Jisp*.
P. BUIJSMAN, te *Sergoskerke*.
H. J. RUEMPOL, naar *Oost Indie*.
J. [illegible], te *Bauwerkum*.
A. LAR[illegible], te *Heerlen*.
A. SLOTEMAKER, te *Doorn*.
W. F. DE LEU, te *Werkhoven*.
P. J. J. MOUNIER, te *Leeuwarden* (Waalsche Kerk.)

~~A A N H U T O M A~~

Naamlijst der DD. Kandidaten (Buitenlandsche) bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing onder welke Classe hun Eerw. geexamineerd zijn, of wonen.

OOSTVRIESLAND.

M. G. Polmer.
... Kimpenus.
A. Pegter.

GRAAF.

Digitized by Google

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

J. Schoken.

Naamlijst der DD. Kandidaten, (Buitenlandsche) die, in de zes laatste Maanden van het Jaar 1825, tot Predikanten beroepen zijn.

F. H. Heste, te *Loga.*
.... Leding, te *Groot Borssum.*
.... Rigte, te *Olderdorp.*

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Remonstrantsche Broederschap.

D. N. van Hinloopen Labberton.
H. N. van Teusem.

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Evangelisch Lutherscha Gemeente.

J. M. Kloek van Stavesen.

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Evangelisch Lutherscha Kerk, welke, in de zes laatste Maanden van het Jaar 1825. beroepen zijn.

P. J. Andreae, te *Doetinchem.*

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Herstelde Evangelisch Lutherscha Kerk.

J. H. Soustral.

NB. *Zoo er in deze Naamlijsten der DD. Proponenten iets abusief mogt geplaatst zijn, verzoekt men daarvan opgave te hebben, bij de uitgevers dezes.*

Digitized by Google

LETTER-NIEUWS.

OPWEKKING TOT GEWIGTIGE OVERDENKINGEN.

I. Leerredenen over de *Lijdensgeschiedenis van* JEZUS, uit de werken van beroemde mannen verzameld; met aanmerkingen van den Hoogleeraar C. H. O. MOSCHE, en anderen, waarbij vijf toepasselijke Overdenkingen, in drie deelen, uit het hoogduitsch vertaald, *f* 2 : 75.

II. *Karaktertrekken en Merkwaardige Gebeurtenissen*, uit de Lijdensgeschiedenis van JEZUS voorgesteld, in eenige Homilien, naar het Hoogduitsch van G. J. BARTELS, door H. RIETVELD, Predikant bij de Hervormde Gemeente te *Amsterdam*, *f* 2 : 80.

III. *Geschiedkundige Gedenkwaardigheden*, uit het leven van JEZUS, volgens de verhalen der Evangelisten; uit het Hoogduitsch van G. J. BARTELS, *f* 2 : 50

IV. *Lazarus voor troostbehoevende Christenen*, in Leerredenen gehouden, voor het gedachtenis vieren van het *Lijden*, *Dood en Opstanding*, van onzen Heer en Zaligmaker JEZUS CHRISTUS, volgens het 2de hoofddeel van het Evangelie van *Johannes*, door G. A. L. HANSTEIN, uit het Hoogduitsch *f* 2 : 20.

V. *Overdenkingen over het Lijden*, *Dood en Opstanding van* JEZUS, door J. L. EWALD, met eene Voorrede en Aanmerkingen van J. L. WOLTERBEEK, Predikant te *Amsterdam*, tweede druk, versierd met een Christusbeeld, *f* 2 : 90.

VI. *Gebeden en Overdenkingen* bij de Feestvieringen der Christenen, op onderscheiden tijden des jaars, naar het Hoogduitsch van J. M. SAILER, 2 deelen, *f* 3 : 75.

VII. W. BEEKHUIS, leven van JEZUS *voor Kinderen*, met eene Voorrede van Professor J. HERINGA, EZ. tweede druk, *f* 1 : 50.

Deze Werken zijn gedrukt en worden uitgegeven te *Amsterdam*, bij de Boekverkoopers ten Brink en de Vries, en zijn verder alom te bekomen.

Bij

Digitized by Google

Bij de Boekhandelaars A. Kloots en Comp., te *'s Hage*, wordt uitgegeven, en is in de meeste Boekwinkels des Rijks verkrijgbaar gesteld:

I. *Aanleiding tot de kennis der Letterkundige Geschiedenis der Nederlanden*; door D. BUDDINGH, Huisonderwijzer in *'s Hage*. Een werkje dat zich bij de Nederlandsche Jongelingschap aanbeveelt, de prijs is *f* 1: 25.

II. *Opvoedingsleer in den geest des Christendoms*; een Handboekje voor Schoolonderwijzers en Opvoeders. Naar het Hoogduitsch van HERGENRÖTHER, door D. BUDDINGH. Eerste Stuk. Bij inteekening *f* 1: 80 buiten inteekening *f* 2: 25.

Het Tweede Stuk van dit voor Ouders zoo wel als Onderwijzers zeer belangrijk Werk, zal eerstdaags verzonden worden.

III. *Memorie, behelzende eenige der belangrijkste Krijgsgebeurtenissen*, gedurende het leven van MENNO, Baron van *Coehoorn*, door den 1ste Luitenant Ingenieur J. G. W. MERKES, *f* 2: —

IV. *Over de ligte Infanterie*, of aanmerkingen, omtrent de inrigting, het onderwijs en de taktiek der ligte Infanterie; naar het Fransch gevolgd, door den Baron VAN AJLVA RENGERS, *f* 2: 80.

V. *Handleiding voor de Landbouwers*, wier Landen met Zoutwater zijn overstroomd, door HENDRIK PONSE. De prijs is 25 cents.

VI. *Eenvoudige en duidelijke Handleiding* bij het nieuwe Maat- en Gewigtstelsel, behelzende 51 Vergelijkingstafels, met breedvoerige ophelderingen en voorbeelden, 75 cents.

VII. *Wetten en Besluiten, betrekkelijk hetzelve Stelsel*; voorzien met Tafels van Remedie voor de Lengte, Maten en Gewigten, een Tarif van de Verificatie en het IJkloon, en eene *Kennisgeving*, nopens het gewigt der zakken, gevuld met Rijksmunten, de prijs is 40 cents.

VIII. Verhandeling over het Nederlandsch-IJzer, door den Generaal Majoor U. HUGUENIN, Directeur van 's Rijks IJzergeschutgieterij te *Luik*, gevolgd van eenige Aanmerkingen over den toestand der Nederlandsche IJzer-Fabrieken, door den Majoor der Artillerie W. A. BAKE, *f* 1: 25.

IX. Bekroonde Prijsverhandeling, omtrent de eerste Versterkingsmanier van *Coehoorn*, door den 1sten Kapitein Majoor J. KRAIJENHOFF, met platen, *f* 3: —

X.

Digitized by Google

X. Bekroonde Verhandeling, betreffende de vorderingen in den aanval en verdediging der vestingen, sedert het jaar 1629 tot op dezen tijd, door den Luitenant Kolonel Ingenieur W. VALTEN, met platen, *f* 1: 50.

Door het overlijden van den Boekhandelaar N. G[illegible]beek, zal voortaan de uitgave van BANGMA, *Kort b[illegible] en Grondbeginselen der Stuurmanskunst*, voor rek[illegible] van den Auteur, geschieden bij de Gebroeders van [illegible] te *Amsterdam* en te *'s Gravenhage*.

Bij den Boekhandelaar J. C. van Kesteren, te *Am[illegible]dam*, is van de pers gekomen, en aan de Inteek[illegible] à *f* 3: 15 cents, afgeleverd, het eerste gedeelte der Alph[illegible]betische Naamlijst der Gemeenten en derzelver Ond[illegible]righeden, uitmakende het *Koningrijk der Nederlanden*, met aanwijzing der Arrondissementen, Districten, Hoofdschout-Ambten, Kwartieren en Provinciën, waarin dezelve gelegen zijn, benevens eene opgave der bevolking van elke Gemeente afzonderlijk; waar achter is gevoegd eene opgave der Plaatsen, waar Postkantoren zijn gevestigd. Alles [illegible] de jongste officiële stukken, en volgens de laatst plaats gehad hebbende veranderingen, opgemaakt en zamengest[illegible] door J. J. GOSSELIN, *Adjunct-Commies bij het Departement van Oorlog*.

De uitgever, erkentelijk voor de bereidwillige bek[illegible]stelling van het aanzienlijk getal der genen die door hun[illegible] inteekening de uitgave van dit Werk wel hebben gelieft te bevorderen, heeft zich verpligt gevonden, naardien [illegible] hem van meer dan eenen kant gebleken is, dat verscheiden leden van administrative besturen, plaatselijke regeringen, openbare ambtenaars, directiën van comptabiliteit en andere vakken van bestuur, zoowel als derzelver commis[illegible] en bedienden, voor wie dit werk inzonderheid ten hoogste nuttig en belangrijk is, met de inteekening op hetzelve hebben getoefd, uit hoofde dat zij eerst deszelfs aard en inhoud verlangden te kennen, aan welk verlangen thans met de afgifte van dit eerste deel voldaan kan worden, de inteekening nog open te stellen tot den 1sten Maart 1826, en alzoo het geëerd publiek gelegenheid te geven.

Digitized by Google

om zich dit werk tot een' merkelijk minderen prijs aan te schaffen dan dien, waarop hetzelve bij de uitgave, na het finale sluiten der inteekening, zal gesteld worden; zullende het vervolg van de naamlijst der inteekenaren voor het tweede en laatste deel, herwelk in de maand Maart het licht zal zien, geplaatst worden. De prijs van het ingeteekende kompleeet Werk zal *f* 6: — beloopen.

Bij de Gebroeders van Cleef, Boekverkoopers te *'s Gravenhage* en te *Amsterdam*, is gedrukt en bij hunne gewone Correspondenten mede verkrijgbaar gesteld:

Schets der Vaderlandsche Geschiedenis, in opstellen met fouten, waarbij vooral eene trapswijze opklimming is in het oog gehouden, door L. E. en W. eerste stukje in 8vo.

Bij de Boekverkoopers ten Brink en de Vries, te *Amsterdam*, en verder alom, zijn noch eenige Exemplaren te bekomen, van het uitmuntend Dichtstuk, ALEXANDER KEIZER ALLER RUSSEN, in drie Zangen, met gewigtige Aanteekeningen, door A. SIMONS, Hoogleeraar te *Utrecht*, verfiend met een' Afbeelding van gemelden Vorst, een zinnebeeldige Plaat en Vignet, verbeeldende de Brand van Moskow. De Prijs is *f* 2: —

IN-

Digitized by Google

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

J. CLARISSE, Zestal Redevoeringen voor Jongelingen bijzonderlijk uit de Beschaafde Standen. Blad. 1
——— Tweede Zestal. —
B. VERWEIJ, Uren voor de Eeuwigheid geleefd. 18
Natuurkundige Verhandelingen van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te *Haarlem*. Tiende Deels, Eerste en tweede Stuk. 18
A. E. FARDON, Nagelaten Redevoeringen. Eerste en tweede Deel. 24
Twaalf Stukjes uit de Gedichtjes voor Kinderen, door Mr. H. VAN ALPHEN, op Muzijk gebragt, door C. F. RUPPE. 35
HENDRIK BARON COLLOT D'ESCURIJ, Holland's Roem in Kunsten en Wetenschappen. Eerste en tweede Deel. 36
A. HAZELHOF, Tijdkorter in ledige oogenblikken, voor 1826. Veertiende Jaargang. 44

MENGELWERK.

J. W. C. TENCKINCK, over *Rom.* XI: 1—18. 45
Gemengde Gedachten. 64
De Spinneweb. 68
De Bloedzuigers van het Neusiedler Meer. 77
Snedig Gezegde. 78
ABIGAIL. (*Dichtstukje.*) 80

School - Nieuws. 81
Kerk - Nieuws. 85
Berigten. 115
Naamlijst der DD. Proponenten. 118
Letter - Nieuws. 122

Digitized by Google

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor FEBRUARIJ 1826.

Te AMSTERDAM, bij

DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,

op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en de Bergstraat, N°. 320.

MDCCCXXVI.

De Prijs is 6 Stuivers.

Digitized by Google

Digitized by Google

BOEKBESCHOUWING.

KARAKTERTREKKEN en Merkwaardige Gebeurtenissen uit de Lijdensgeschiedenis van JEZUS, *voorgesteld in eenige Homilien. Naar het Hoogduitsch van* G. J. BARTELS, *Predikant te* Schliestedt *en* Warle, *in het Hertogdom* Brunswijk. *Door* H. RIETVELD, *Predikant bij de Hervormde Gemeente, te* Amsterdam. *Te* Amsterdam, *bij* ten Brink *en* de Vries, 1825. *VIII en* 319 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2: 80.

Uit zijne Homiliën over geschiedkundige gedenkwaardigheden, uit het leven van JEZUS, door dezelfde achtingwaardige hand vertaald, kent men reeds den Eerw. BARTELS, den Schrijver dezer karaktertrekken, en neemt dus dezelve met een niet ongunstig gevoelen aan. Het moeijelijke van het onderwerp, *De Lijdensgeschiedenis van* JEZUS, bezeffende, om het namelijk alzoo te behandelen, als hij hier gedaan heeft, verzoekt hij zedigelijk, dat men hem met toegevendheid leze, en met bescheidenheid beoordeele; overtuigd, gelijk hij *is*, dat de psijchologie hier strenge eischen doet, aan welke hij niet overal en volledig heeft kunnen beantwoorden. Wat den vorm aangaat, heeft BARTELS ook hier dezelfde grondbeginsels gevolgd, welke hem tot een rigtsnoer dienden, in het opstellen der bovengemelde Homiliën, en hetzelfde is ook hiermede zijn hoofddoel, namelijk stichting en medewerking dus, tot bevordering van het rijk Gods op aarde.

De Hoofdrubrieken of Afdeelingen zijn: I. JEZUS onder de zijnen, bij zijn naderend afscheid.

Digitized by Google

II. PETRUS. III. JUDAS ISKARIOTH. IV. De onregtvaardige Regters van JEZUS. V. JEZUS aan het Kruis. VI. Vrienden van JEZUS, uit het midden zijner vijanden. ~~Onder de eerste~~ komen vijf Homiliën voor, namelijk: 1.) De scheidende JEZUS in *Bethanie*, volgens *Matth.* XXVI: 6—13. (Is deze titel wel gekozen? ware het niet beter: JEZUS voor het laatst ter maaltijd, ten huize van SIMON den Melaatschen?) 2.) De laatste vermaning van JEZUS, aan zijne Leerlingen was: oodmoed en liefde, volgens *Joan.* XIII: 4—17. (Gebezigd bij de bevestiging van nieuwe leden.) 3.) Het laatste Avondmaal van onzen Heer, volgens *Luk.* XXII: 14—20. 4.) JEZUS zware strijd in *Gethsemané*, naar *Matth.* XXVI: 36—46. en 5.) JEZUS bij zijne gevangenneming, naar *Matth.* XXVI: 50*b*—56.

De tweede beheist deze drie Homiliën: 1.) De moedige en vermetele PETRUS, naar *Matth.* XXVI: 31—35. 2.) De gevallene en berouw hebbende PETRUS, naar *Matth.* XXVI: 69—75. en 3.) De verbeterde en beproefd bevondene PETRUS, naar *Joan.* XXI: 15—19*a*.

De derde Afdeeling bevat: 1.) JUDAS ISKARIOTH, hoe hij zijnen Meester wil verraden, de tekst is *Matth.* XXVI: 14—16. 2.) JUDAS ISKARIOTH, hoe hij zijnen Meester verraadt. *Matth.* XXVI: 47—50. en 3.) JUDAS toen hij zijnen Meester verraden had. *Matth.* XXVII: 3—5.

In de vierde komen voor: 1.) De Hoogepriester, en de leden van den Raad, over *Matth.* XXVI: 59—66. 2.) De onwaardige Vorst HERODES, over *Luk.* XXIII: 8—12. en 3.) De Romeinsche Landvoogd PONTIUS PILATUS, over *Matth.* XXVII: 11—26.

In de vijfde: 1.) De onschuldig stervende Verlosser, midden onder de gekruiste Misdadigers, of over *Luk.* XXIII: 39—43. 2.) Hoe JEZUS

aan

aan het kruis, zijne liefde jegens de menschen bevestigde, of over *Joan.* XIX: 26, 27. (op goeden Vrijdag gebezigd) en 3.) Hoe JEZUS, in zijnen kruisdood, alles volbragt, over *Joan.* XIX: 30*b*. (mede op goeden Vrijdag). En in de laatste Afdeeling beschouwt de eerste Homilie: NIKODEMUS, naar *Joan.* XIX: 39. vergel. met *Hoofdst.* III: 1—6. en VII: 50—53, de tweede, JOZEF VAN ARIMATHEA, naar *Matth.* XXVII: 57—60. en de derde GAMALIËL, naar *Hand.* V: 34—39.

Wanneer men in aanmerking neemt, het getal bladzijden, en den duidelijken druk, en men stelt zich daarbij dezen rijken inhoud voor; dan zal het niet noodzakelijk wezen, voor dezulken ten minsten niet die eenigzins der zaken kundig zijn, aan te merken, dat de behandeling zeer kort is. Het zijn eigenlijk schetsen, die wij hier ontvangen, waarvan het bijzonder doel is, om het kenmerkende in het oog te doen vallen, en den lezer verdere stof tot nadenken te verschaffen, en vooral het nuttig gebruik te leeren kennen, dat men van de hoofd-bijzonderheden maken kan, en als Christen maken moet, ter eigene, waarschuwing, opleiding, aansporing en bemoediging. Ze zijn met ernst en waardigheid gesteld, en derzelver lezing kan dus niet anders dan nuttig zijn. Men ziet ook hier, welk eene treffende, ongemeen rijke en belangrijke leerschool, de laatste Lijdensgeschiedenis van onzen eeuwig gezegenden Verlosser is, en hoe veel reden men heeft, om zich over het goed en blijvend gebruik te verheugen, volgens 't welk men bij de Christenheid, in de laatste weken voor Paaschen, daarmede openlijk de Gemeente zoekt bezig te houden; al is het zelfs, dat men niet eens het groot en heerlijk doel, van den Grooten Lijder, bepaaldelijk zich voorstelt, en de troostvolle gevolgen, welke ons het dierbaar

Digitized by Google

Evangelie daarvan, als de groote en bemoedigende hoofdzaak, op honderd plaatsen opzettelijk doet kennen, gelooven en verwachten.

Om, tot slot, iets ter proeve hier over te nemen, is ons oog gevallen op het volgende: voornamelijk, omdat het eene beoordeeling behelst, welke van het gewone nog al eenigzins afwijkt. De Lezer denke er eens voor zich zelven op na.

„ Het is blijkbaar, dat NIKODEMUS, in dezen tijd, nog zeer verkeerde denkbeelden van *het rijk van God* had; maar daarom kwam hij immers ook tot JEZUS, vol brandende *weetgierigheid*, om door Hem betere begrippen te krijgen."

„ Onwetendheid buiten schuld, zelfs dwaling en bijgeloof, in de vroegste jeugd ingezogen, strekken niemand tot schande; maar het zou u onteeren, als gij uit eigenzinnigheid, trotschheid en waan, even alsof gij uit den beker der wijsheid reeds met volle teugen had gedronken, in den nacht der onkunde, in de duisternis der dwaling en des bijgeloofs wildet volharden. O, welk eene schande zou dit vooral voor u zijn, mijne Vrienden! die uit *Christelijke* ouders geboren, in *Christelijke* scholen onderwezen en gevormd, in het heldere *middaglicht van het Christendom*, op den weg ten eeuwigen leven, wandelen kunt, indien gij slechts uwe oogen voor dit licht niet opzettelijk wilt sluiten! In den godsdienst is de mensch nooit volleerd, zelfs de wijze niet; hij is eene wetenschap voor de eeuwigheid. Bezigt daarom gaarne iedere gelegenheid, om uwe denkbeelden van God en zijnen Zoon te verbeteren en uit te breiden; weest niet met eene hardnekkige ingenomenheid aan *het oude* verkleefd, alleen omdat het *oud* is; maar laat u even zoo min verblinden door den glans van *het nieuwe*, alleen omdat het *nieuw* is; maar zoekt steeds en overal, met het beste oogmerk en uit eene dringende be-

Digitized by Google

behoefte van uw verstand en hart, *de waarheid*, en vooral de zuivere *goddelijke waarheid* van het Evangelie. Opdat gij haar echter vinden en steeds dieper doorgronden moogt, zoo tracht de *kern* van de *schil* te onderscheiden; kleeft niet aan de *doode letter*, maar streeft naar den *geest*; want *de letter doodt*, maar *de Geest maakt levend*; houdt niet op na te vorschen, te beproeven, beproeft inzonderheid welke de wil des Heeren zij, *beproeft alle dingen en behoudt het goede.*"

Vergeet echter ook nooit, dat de ware verbetering van hart en wandel niet des menschen, maar Gods werk is. De mensch toch moet, gelijk JEZUS zegt, *uit den Geest geboren worden.* Deze verbetering is dus een werk van God. Evenwel geschiedt dit niet zonder weten van den mensch. God toch verbetert hem niet onmiddelijk, maar door den godsdienst, of de leer van JEZUS. Deze moet de mensch trachten te verstaan, op zich toe te passen en te gehoorzamen; zijne opregte pogingen, tot dat einde, zal God zegenen. Deze hemelsche wijsheid overtuigt hem dan van het onregtmatige zijner vorige denk- en handelwijze, vervult hem met afkeer van dezelve, en verdelgt zijne liefde tot de zonde. Zij plant, daarentegen, Gode behagelijke gezindheden in zijn hart, geeft hem lust tot het goede, en leert hem hetzelve niet slechts willen, maar ook volbrengen. Op deze wijze wordt hij, door de van God afkomstige, en met goddelijke kracht in zijne ziel werkende leer van JEZUS, een nieuw geboren, een verbeterd mensch: hij wordt *uit den Geest geboren.*"

Was dit nu het edel oogmerk, waarom NIKODEMUS tot den Verlosser kwam, waarom hij zeker reeds meermalen zijn onderwijs gezocht had, waarom hij, buiten twijfel, ook in het vervolg, nog steeds met den leermaar omgang en on-

schatbare vriendschap van den grooten Meester wenschte vervaardigd te worden; dan zal ons de vraag vreemd voorkomen, die men zoo dikwijls, tot walgens toe, gedaan heeft, om dezen man verdacht te maken, de vraag namelijk: waarom kwam hij echter *in den nacht* bij JEZUS? *Daarom* — dit is het eenvoudig en duidelijk antwoord — *daarom*, dewijl hij *bij dag* niet komen *kon*, noch *durfde*, indien hij niet den vreesselijken *banvloek* van den Joodschen grooten raad op zich wilde laden, als hij zich niet, *geheel ontijdig*, tot eenen martelaar wilde wijden, als hij zich niet aan de wraakzuchtigste vervolging blootstellen, en zich van elke gelegenheid berooven wilde, om aan de voeten van den grootsten Leeraar het onvergelijkelijk onderwijs van hemelsche waarheid te genieten."

„ Dus zeker, ja, uit *vrees voor de Joden*, ging hij als een *geheim leerling* van JEZUS, onder bescherming der duisternis, tot Hem; maar het zou echter ook dwaas geweest zijn, indien hij dit niet gedaan had, vooral — houdt dit wel in het oog — dewijl hij zich anders van alle *mogelijke* hoop beroofd zou hebben, om de redder van den Onschuldigen te worden, als hij dat geregtshof had verlaten, alwaar rondom hem de bitterste vijanden van JEZUS zaten."

„ Het was dus geene lage *menschenvrees*, maar ware prijzenswaardige *schranderheid*, die NIKODEMUS bezielde. Deze beide dingen worden echter vaak met elkanderen verward, schoon het onderscheid groot is. Dit onderscheid bestaat hierin, dat de laatste ons voorzigtigheid aanraadt, om de goede zaak niet te benadeelen, maar de eerste, integendeel, slechts onze eigene rust en veiligheid bedoelt. De schranderheid is dus pligt en deugd; zij is eene voorzigtige vriendin van den godsdienst en al het goede, die niets bederven, die de waar-

heid

heid en deugd gaarne voor iederen vermijdbaren hinderpaal bewaren, en, zoo veel mogelijk is, haren voortgang verligten wil. Maar de berispelijke menschenvrees offert alles aan geheime baatzuchtige oogmerken op, wordt trouweloos aan den godsdienst, zwijgt, wanneer het pligt is te spreken, spreekt en handelt tegen overtuiging en geweten, en is onverschillig, of waarheid en deugd hierdoor al of niet benadeeld worden. Welk een groot onderscheid!"

„ II. Deze achtingswaardige NIKODEMUS, over wiens voorgewend onbetamelijk gedrag, kleinmoedigheid en vreesachtigheid, van ouds af, zoo veel onwaarheid en onnuts geschreven is, is echter een *vrijmoedig beschermer van zijnen onschuldigen Leermeester geweest.* De geschiedenis, deze regtvaardige en onpartijdige regter der dooden, pleit immers voor hem. Hoort, welk eene heerlijke getuigenis zij aflegt van zijnen heldenmoed, die geene lage menschenvrees kende, zoodra het zaak was, om eenen Onschuldigen regt te doen, en Hem tegen de blinde woede zijner vijanden te beschermen."

De Eerw. Vertaler, stichtte, ook door zijne moeite hieraan besteed, veel goeds!

De LIJDENSGESCHIEDENIS en de Christelijke Feesten. Voor Jonge Lieden. Door A. B. VAN MEERTEN, Geb. SCHILPEROORT. *Te* Amsterdam, *bij* G. J. A. Beijerinck, 1824. *VIII en* 185 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2: 20.

Hooren wij de bevallige Schrijfster zelve, om te vernemen, wat haar aanleiding gegeven heeft, om dit boekdeeltje uit te geven, en hoe zij wenscht, dat hetzelve beschouwd en gebruikt zal worden.

„ Gij weet, (zoo schrijft zij aan hare Kinde-

Digitized by Google

ren, vroegere en latere Kweekelingen) mijne jonge Vrienden! het is en was sedert langen tijd, mijne gewoonte tegen de Christelijke Feestdagen en in de Lijdensweken het een of ander voor u te lezen, hetwelk geschikt was, om u tot een hartelijk deelnemen aan die feesten te stemmen, en hetwelk u behulpzaam kon zijn, om de leerredenen over deze onderwerpen, met meer vrucht bij te wonen, en dezelve beter te verstaan. Wij hebben hiertoe ook genoegzamen voorraad, om dit menig jaar, zelfs bij afwisseling, te kunnen doen. en toch, toch gevoelde ik bijzonderen aandrang, zelve daartoe iets voor u op te stellen. Niet, mijne kinderen! alsof ik dacht dat mijn werk iets nieuws, iets beters, iets voortreffelijkers zou bevatten; gij, mijne lieven! kent mij te wel, om te vermoeden, dat zulk een dwaze waan in mij kon opkomen. Daarenboven, het is u bekend, ik ben geene geleerde, ik kan u niets oorspronkelijks aanbieden, maar moet mij bepalen alleen te putten uit de bronnen, welke ons ter verklaring der Evangelische Verhalen geopend zijn, en gebruik te maken van de meermalen aangehoorde Leerredenen onzer onderscheidene Leeraren."

„ Neen, mijne Kinderen! iets geheel anders drong mij hiertoe: hoe, dacht ik, hoe, zoo ik eens zelve, zoo geheel eenvoudig, zoo geheel in den geest onzer gewone gesprekken over zulke onderwerpen, eens voor u iets opstelde? Wie kent u toch zoo goed als ik, wie is zoo gemeenzaam met uwe verschillende wijze van zien, met uwe gebreken en goede hoedanigheden, als ik; wie weet zoo goed, hoe men best op u werken kan? en omgekeerd: wien verstaat gij zoo goed als mij; aan wiens leiding van gedachten zijt gij nu meer gewoon dan aan de mijne; op wien stelt gij meer vertrouwen dan op mij, u aller moederlijke vriendin? Daarom ondernam ik dit werk,

om.

Digitized by Google

omdat ik meende, langs dien weg, u nog nuttig te kunnen zijn."

„Te meer nog gevoelde ik mij hiertoe gedrongen, omdat sommigen uwer, en onder deze ééne, op wie ik de allernauwste betrekking heb, en andere, door mij van hare vroegste jeugd gevormd en onderwezen, en aan wie mijn hart met innige liefde hangt, gereed staan, om het belangrijk werk van haar godsdienstig onderwijs te bevestigen en te verzegelen, door het afleggen van de belijdenis haars geloofs. Deze laatste zullen mij dan daarna ook spoedig verlaten en de wereld intreden. Gaarne wilde ik dan deze gelegenheid aangrijpen, om haar met al den ernst der moederlijke liefde en der hartelijke vriendschap nog vele dingen te zeggen, tot welke ik welligt daarna mindere gelegenheid zou vinden. Beschouwt gij, die mij verlaten zult! dit dan eenigermáte als mijne afscheidsredenen tot u; en mogten deze met dezelfde belangstelling door u aangehoord of gelezen worden, welke ik maermalen bij u gevonden heb."

Wij juichen van gauscher harte, dit schoon en goede doel der wel geoefende, en zoo Christelijk denkende Schrijfster toe, en hopen dat zij hetzelve, nog meer en volkomener dan hare zedigheid haar toeliet te wenschen, bereiken zal. Ter bevordering daarvan berigten wij, dat de eerste Afdeeling, de aandacht op eene eenvoudige, voorzigtige en leerzame manier bepaalt, bij 's Heilands heugelijke geboorte.

De tweede handelt, over het aandoenlijk lijden des Verlosfers, en geeft daarvan een kort en nuttig overzigt. Eene kleine tegenstrijdigheid, is op bladz. 50 en 51 blijven staan, daar, op de eerstgenoemde, wordt aangemerkt, dat de Heere Jezus het bevel, om het Paaschmaal gereed te maken, zoo ingewikkeld zou gegeven hebben.

om

om daardoor zijn verblijf aan JUDAS niet te ontdekken, opdat deze hem, naar zijne bedoeling, niet te vroeg zoude vatten; 't geen zeker niet goed begrepen is; en daarna is, op bladz. 51, te regt voorgesteld, dat de Zaligmaker, tegelijk met dien onmensch, het Paaschlam at, bij welke gelegenheid hij ook nog onbeschaamd, gelijk de anderen, op zijne stellige verklaring: *Een van u zal mij verraden*, vraagde: *Ben 'k het Rabbi?* Ook moesten wij de beschaafde Schrijfster in bedenking geven, of het wel voor eenen gekuischten stijl voegt, meermalen den naam van het Hooge Opperwezen, als een stopwoord, of uitroep te bezigen?

Hoe natuurlijk, eenvoudig, treffend, gevoelig en stichtelijk, Mevrouw VAN MEERTEN, het gebeurde schetst, moge het volgend staakje bewijzen:

„ Toen heeft JUDAS, die Hem verraden had,
„ ziende dat Hij veroordeeld was, berouw gehad,
„ en heeft de dertig zilverlingen den Overpries-
„ teren wedergebragt, zeggende: „ Ik heb ge-
„ „ zondigd, verradende het onschuldig bloed!"
JUDAS had waarschijnlijk niet gedacht, dat het met den Heer zoo ver zou komen. Nu wordt hij het tegendeel gewaar. Zoo ras verneemt hij niet, dat JEZUS veroordeeld is, of ijlings vliegt hem de gedachte door de ziel: Rampzalige! nu wordt gij welligt oorzaak van den dood dezes onschuldigen!"

„ Gejaagd door deze gedachte, wil hij, zoo het mogelijk ware, de gevolgen van zijn ijsselijk misdrijf nog voorkomen. Hij ijlt naar de Overpriesters; waar hij die nu aangetroffen heeft, vindt men niet gemeld; Hij heeft den prijs des bloeds in zijne hand; o! deze brandt op zijn hart, dezelve heeft voor den anders zoo geldzuchtigen alle waarde verloren; hij kan noch wil dien langer

Digitized by Google

ger behouden. Hij doet dus wat hij kan. Onbewimpeld beschuldigde hij zich zelven, en klagde zich als eenen strafschuldigen lasteraar aan: „Ik heb gezondigd, gruwelijk gehandeld. Hem, „mijn' Vriend! mijnen onschuldigen Meester! „heb ik verraden. JEZUS is onschuldig! hier is de „bloedprijs terug. Straft mij, maar ontslaat dezen onschuldigen."

„Kort, maar moedig en vurig is zijne belijdenis; en hoe wordt die door Israëls vaderen, die daar zaten om regt te doen ontvangen, met koele verachting, met ijskouden hoon beantwoord: „Wat gaat ons dat aan, of gij dezen man voor „onschuldig houdt; gij moogt toezien, welke de „gevolgen uwer handelingen zijn zullen; gij „hadt dit eerst behooren te overleggen; gij hebt „ontvangen hetgeen u toekwam, en moogt dit „voor u zelven verantwoorden."

„Ja, zoo gaat het in de wereld, kinderen! en dit strekke de boosheid ter waarschuwing: het verraad wordt bemind, maar de verrader verscht. In de onstuimigste verwoering van bittere teleurstelling en radeloozen wanhoop, werpt hij het geld, het bloedgeld in den tempel, en vol afkeer van zijne verfoeijelijke medeplichtigen, verlaat hij hen en zoekt de eenzaamheid. Welaan, zal die hem niet tot bedaardheid, niet tot boetvaardige tranen des berouws brengen, gelijk zij dit PETRUS deed? O, dat had zij kunnen doen; de eenzaamheid had voor hem kunnen worden, wat zij voor PETRUS werd; maar dan had hij zich ook met zijne gedachten tot God, tot den liefdelijken JEZUS moeten wenden, en dat deed hij niet. De goede gedachten waren hem niet zoo eigen, als zij dit PETRUS waren; en toch hadden zij hem dit kunnen zijn; toch had hij lang genoeg met JEZUS verkeerd, om deze toegang tot zijne ziel te geven. Bijna zelf niet wetende wat hij doet,

doet, gaat hij waarschijnlijk buiten de stad, bevindt zich, schier zonder het te weten, in een woest, eenzaam oord. Niets hoort hij daar, dan de stem van zijnen Heer! „ JUDAS! rampzalige! „ wat heb Ik u gedaan? Is dat het loon voor „ Mijne liefde?" Neen, dat kon hij niet verdragen; ieder oogenblik rijst zijne benauwdheid. „ Weg met mij vervloekte! de aarde is mij te „ goed, de hemel ontoegankelijk; vernietiging „ mijne eenige hoop." Bedwelmd, schier zinneloos, is alles duisterheid en nacht rondom hem. Doof voor alles, behalve voor de stem van zijn wraakvorderend geweten, holt hij als zinneloos voort, neemt het dol besluit, een einde aan zijn rampzalig leven te maken, en vermoordt zich zelven."

„ Schrikkelijk, schrikkelijk einde! dat ons dringt uit te roepen: Mijn God! wat kan er van den mensch worden, als Gij hem, of liever, als hij U verlaat? Want, kinderen! indien JUDAS, de zoo zwaar gezondigd hebbende JUDAS, zich nog tot God en JEZUS gewend, en met waarachtig berouw Hem zijne zonden beleden had, o! zou dan de Liefderijke! die zoo oneindig rijk is in genade en ontferming, zou Die hem teruggestooten hebben?"

„ Leert uit dit verschrikkelijk voorbeeld, waartoe eene schijnbaar geringe ondeugd, eene afwijking van den weg der deugd, ons voeren kan. Zou JUDAS, toen hij de eerste prikkeling van hebzucht, de eerste vonk van gierigheid voelde, wel gedacht hebben, dat die hem tot zulk een verfoeijelijk misdrijf zou gevoerd hebben, om zijnen Meester, zijnen geliefden Meester te verraden? Wie weet, hoe hij toen nog voor deze gedachte zou hebben terug gehuiverd? Huivert gij dan liever bij de eerste aanprikkeling tot ondeugd, welke gij in u bespeurt: het is eene klei-

kleine, nog zwakke, dikwerf schoon gekleurde slang, welke gij nog gemakkelijk verstikken kunt; maar voedt gij dezelve, binnen kort zult gij haar tot een verschrikkelijk monster zien opgroeijen, dat u vast omslingeren, en met haren verpestenden adem dooden zal."

„ Wij zien hier ook bij JUDAS de droevige mogelijkheid van te vallen, en ook zu moet ik op nieuw uitroepen: Ook gij kunt strikkelen, ook gij kunt vallen. Ja, lieve kinderen! hoe onwaarschijnlijk het u nu moge voorkomen; gij kunt tot eenen val, ja, tot eenen zwaren val geraken; God beware er u allen voor, maar indien gij ooit tot eene ligtere of zwaardere strikkeling vervalt, o wanhoopt ook dan nog nooit aan Gods genade. Ziet gij de zwartheid van uw misdrijf in, is het u zoo bang, zoo vreesselijk bang aan het hart, sluit u dan niet te zeer in de eenzaamheid op, beproef ten minste of dezelve u ook schadelijk zij, en ontsluit uw hart niet, gelijk JUDAS, aan boozen of aan de deelgenooten van uw misdrijf; o, die zouden ook u wegzenden met een: „ Wat gaat ons dat aan; gij moogt „ toezien;" maar ontsluit het naast God aan den eenen of anderen trouwen, beproefden vriend, of aan eene vriendin; o! wat de ontstelde ziel zelve niet weet uit te denken, kan de bedaarde vriend soms raden. Laat u in geen geval door de zwarmoedigheid verbijsteren, want deze brugt menigen ongelukkig gevallenen tot wanhoop, en wanhoop tot zelf of kindermoord."

„ Aan den anderen kant, wendt zich ooit een ongelukkig verdwaalde tot u, opent hij u zijn hart, belijdt hij u zijne misdaad; o, al ware dezelve nog zoo zwart, stoot hem nooit van u af, trekt u zijner aan, tracht bij een boetvaardig berouw, koop op vergeving, voornemen tot

Digitized by Google

verbetering op te wekken, en gij zult misschien eene ziel van het verderf redden; tracht hem vooral behulpzaam te zijn, in hetgeen hij tot vergoeding en herstelling van het bedrevene wil in het werk stellen. Hadden de overpriesters zoo omtrent JUDAS gehandeld, wie weet? misschien had de rampzalige moed geschept, en had hij aan de voeten des Verlossers om ontferming gesmeekt, misschien had hij genade gevonden. Maar deze gewetenloozen ontzien zich niet, den ongelukkigen der wanhoop ter prooi te geven, en de vervolging tegen den onschuldig gelasterden voort te zetten."

Aan het Feest van 's Heeren glorierijke Opstanding, is de derde Afdeeling toegewijd. Het Feest der blijde Hemelvaart, leert de vierde Afdeeling, als hoog gewigtig kennen, en de laatste behelst de stof, voor het verblijdend Christelijk Pinksterfeest.

Wij hebben dit Boekdeeltje, met veel genoegen gelezen. Overal vonden wij hier de nadenkende, gevoelige, regt Christelijk gestemde vrouw, die de hier kortelijk aangevoerde, en levendig voorgestelde allergewigtigste gebeurtenissen en zaken, op eene belangwekkende, zeer stichtelijke wijze voorstelt, en hare nuttige, meestal regt doelmatige aanmerkingen er zoodanig onder mengt, dat men ze gaarne leest, maar ook hare waarschuwende en bemoedigende lessen en toespraken aldus geplaatst heeft, dat men er het gewigt van gevoelt. Overal heeft zij zich hare jeugdige lezers en lezeressen, blijkbaar voorgesteld, steeds haar doel voor oogen gehouden, en op deze wijze eene lettervrucht geleverd, welke alle Christen-ouderen hunne eenigzins geoefende kinderen wel mogen laten lezen. Wij twijfelen niet of velen zullen dit doen, hunne kinderen daar-

daarmede wezenlijken dienst bewijzen, en daardoor iets bijdragen, tot hunner vorming, waarschuwing, veredeling en verbetering.

Gansch niet ongepast heeft zij, door dit geschrift aan de Leeraren van den Christelijken Godsdienst, te *Gouda*, op te dragen, zelve een bewijs gegeven van hare hoogachting voor eenen stand in de Maatschappij, die in het oog van ieder, die waarlijk Christen heeten kan, eerwaardig is en blijven zal.

Christelijk Weekblad, tot Voorbereiding om over Feest- en Lijdens-Stoffen te hooren Prediken. N°. V—XIV. *Te* Breda, *bij* F. P. Sterk. *De prijs van ieder* N°. *is* 15 *cents.*

De vier eerste Nommers van de gene die wij voor ons hebben, behandelen *Luk.* II: 51, 52. of JEZUS als kind, jongeling en man; *Matth.* III: 13—17. over den Doop van JEZUS, *Marc.* I: 13. of JEZUS veertig dagen in eene woestijn, en *Matth.* VII: 29. onzes Heeren leer en wandel. Zij blijken even als de vorige en volgende, door iemand gesteld te zijn, die gewoon is na te denken, zijne gedachten met vrijmoedigheid voor te dragen, en de kunst wel verstaat, om zich voor zijne hoorders of lezers duidelijk uit te drukken, en op verstand en hart te werken.

De druk is zoo klaar, en de regels zijn in zulk eenen afstand van elkander geplaatst, dat ook bejaarde lieden, met gemak lezen kunnen, en niemand klagen zal, dat er te veel letters op een blad voorkomen. Om een klein staal te geven, van des Schrijvers denkwijze, stippen wij uit No. VII. aan, dat, naar zijn oordeel, de Duivel niet bij JEZUS geweest is, en met hem gewandeld zal hebben.

„Niets (zegt hij,) verhindert, om menschen, misschien drie menschen, ons voortestellen, waarin de Satan geuzen in geweest, die zich in hun bestaan en in hunne handelwijze door hem lieten geleiden. Dit denkbeeld komt mede overeen, met de meenmalige joodsche voorstelling. JEZUS noemde ook Judas *een duivel*. En daar het uit ons verhaal blijkt, dat de verklaring van Gon, omtrent zijnen Zoon, bij den doop geschied, den verzoeker bekend stond, zal de duivel zich van menschen, tot drie malen toe, bedient hebben, die aldaar bij den Jordaan tegenwoordig geweest waren, en een ongeloovig, boos harte ondroegen, terwijl zij aardsche en grove denkbeelden koesterden omtrent den toekomstigen Messias. Heb medelijden, lezer! met den zoo gevoeligen JEZUS; maar acht het toch met zijnen Vader van hoogere geestig, dat de Satan hem verzocht, hem bij herhaling, bij opklimming, en op de listigste wijze zoo verzocht. En zalig is de man, die verzoeking verdraagt; zalig gij, wien JEZUS, die zijne verzoeking verdragen heeft, te hulpe kan komen!"

De eenige volgende Weekbladen, zowel in getal, volgens het beriht, het lijden en sterven des Verlossers, het onderwerp der IX. bijkomstige N°. *Luc.* XXII. 40—46. JEZUS in *Gethsemane*. N°. X. JUDAS den Verraader, *Luc.* XXII. 47, 48. en N°. XI. JEZUS voor KAJAFAS, volgens *Matth.* XXVI. 59—68. N°. XII. De verloochening en het berouw van PETRUS. N°. XIII. JEZUS de eerste reis voor PILATUS en N°. XIV. JEZUS voor HEROD. Meer bladjes zagen wij nog niet.

In N°. IX. hadden wij de woorden: *εἰ βούλει παρενεγκεῖν τὸ πρόσκαιρον πάθος ἀπ' ἐμοῦ.* niet verwachte verklaard te vinden, van den dood des Heilands.

Dit kan toch onmogelijk de bedoeling van hem ge-

geweest zijn, die niet alleen alles wist wat over hem komen zou en moest, maar ook volkomen instemde met het Goddelijk Besluit, met 's Vaders wil, en die geheel bereidvaardig was, ja daartoe zich herwaarts begeven, daartoe zijne Jongeren voorbereid, en hun herhaalde reizen verzekerd had, dat hij lijden en sterven zou en wilde, en zijne ziel zou geven tot een losprijs voor velen.

Men moet dus naar eene andere verklaring omzien, en deze ligt duidelijk genoeg voor ons. De verheevene, aandoenlijke, allerbeminnelijkste menschenvriend gevoelde in dezen oogenblik, en niet onnatuurlijk voorzeker! dien hevigen strijd, de moeijelijkste gewaarwordingen, en dat van smeekte hij verlost, bevrijd te worden, maar niet van het lijden des doods, hetwelk hij zoo verwonderlijk groot heeft doorgestaan. De Schrijver schijnt zich wel te gronden op *Hebr.* V: 7, maar heeft hij dan het slot van dit vers voorbijgezien: en *verhoord zijnde uit de vreeze?* Waaruit toch inder een zien moet, dat de Apostel overtuigd was, dat God deze bede zijnes Zoons verhoorde en vervulde. Maar wat is er nu gebeurd? JEZUS is niet bevrijd van den dood, maar van de angsten ontheven geworden, die hem toen zoo zwaar ter nederdrukten. Deze zaak is alzoo niet meer twijfelachtig.

Deze Weekbladjes, zijn anders in eenen goeden geest geschreven, ademen rein Christendom, zijn onderhoudend gesteld en lezen gemakkelijk. Wij wenschen dus dat ze met nut gelezen worden, en alzoo aan het goede oogmerk des Schrijvers beantwoorden mogen.

LEVI *en* SARA. *Eene Joodsche Familie-Geschiedenis in* Polen. *Door* J. NIEMEZEWIEZ. *Naar de Hoogduitsche vertaling. Te* Amsterdam, *bij* ten Brink *en* de Vries, 1825. *VIII en* 244 *Bladzn. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2: 50.

Polen, gelijk elk die in de geschiedenis van zijnen leeftijd niet geheel vreemdeling is weet, *Polen* is zoo vol Joden, dat zij een zeer aanmerkelijk gedeelte der bevolking, van dat niet weinig geteisterde Land uitmaken, en men denwaarts dengenen wijzen mag, die nog twijfelen mogt, welke de gevolgen zijn, wanneer die Natie al te veel in een Land of Rijk vermenigvuldigt, en men omtrent haar die voorzigtigheid veronachtzaamt, waartoe de Overigheid waarlijk verpligt is. De Heer JULIAN NIEMEZEWIEZ, dien men uit het *Conversations Lexicon*, onder andere ook, als een der voortreffelijkste en aanzienlijkste thans levende Poolsche Geleerden, (1) kan leeren vereeren, was in de beste gelegenheid, om dit volk nader te leeren kennen; zag met schrik, welke schadelijke uitwerksels hunne jammerlijke, met MOZES Wet geheel strijdige, vooroordeelen veroorzaken, en gevoelde dus de noodzakelijkheid, om daarop oplettend te maken, ten einde het kwaad niet verder voort eten, en grootere onheilen baren moge.

„Mijn lust, (schrijft hij) om ook mijne krachten in zulk eene bedenkelijke onderneming, ten einde het door zijne oudsten op den dwaalweg geleide volk, op het pad der rede en van hun eigen geluk

(1) Het bedoelde artikel uit dat veel geruchtmakend *Lexicon*, is hier te regt overgezet, geleverd.

lok te rug te voeren, te beproeven, werd aangevuurd door de gedachte: of niet eene, als ik dit zoo noemen mag, dramatische schildering der Joodsche vooroordeelen en der onnatuurlijke voorschriften en verordeningen hunner oudsten, die alles niet nog duidelijker in deszelfs ware gedaante zou kunnen toonen?"

„Zonder den titel van een Roman, zou de kennis van zoo vele vooroordeelen min algemeen worden, hetgeen vooral wenschenswaardig is — derzelver belagchelijkheid zou de Joden niet zoo zeer in het oog vallen, als ook hoe rampzalig de schadelijke dwalingen van hunnen Talmud zijn — voorschriften, die hunne oudsten, slechts door eigenbaat gedreven, niet ophouden hen van kindsbeen af in te prenten. Dit is de eenige reden, waarom ik, na zoo vele beroemde Schrijvers, het waagde, over een zoo belangrijk onderwerp nog iets te zeggen. Verre van mij zij de gedachte, om verstooting of verdelging van dit ongelukkig volk te willen prediken! Neen, het verbeteren, het tot nadenken en tot erkentenis van hun eigen welzijn te brengen, dit is het, waartoe het Christendom elk verpligt."

„Ieder verstandig Israëliet, die dit boek onbevooroordeeld leest, zal inzien, dat alle hier opgegevene onnatuurlijke vooroordeelen, en belagchelijk fratsen van het bijgeloof, wezenlijk in den Talmud en deszelfs uitleggingen, zelfs met opgave der kapittels en bladzijden, waar men die zoeken kan, gevonden worden."

„Dit werk zou al te uitvoerig geworden zijn, als ik in de beschrijving aller dwaasheden breeder had willen uitweiden; maar de walging van den lezer vreezende, heb ik gedacht, dat het aangehaalde voldoende zou zijn."

„Geen haat bestuurde mijn penseel, toen ik JANKIEL en het fanatisme, dat dit arme volk in

dwaling en vernedering gevangen houdt, juist met geene bekoorlijke kleuren schilderde. Ik verheugde mij echter hartelijk, toen ik in den persoon van ABRAHAM, het beeld van eenen door deugd eerwaardigen Israëliet, die getrouw bleef aan de Goddelijke wetten, en de stellingen van dwalende, door dweepzucht verblinde menschen, van het reine woord van God wist te onderscheiden, mogt ontwerpen. De karakters van LEVI, SARA en RACHEL, kunnen tot voorbeelden ten navolging voor de Israëlitische jeugd dienen."

„De Joden tot erkentenis der waarheid te brengen, hen van vooroordeelen te verlossen; hun te toonen, dat zij zelve oorzaak zijn van den smaad en de vernedering, die hen drukt, omdat zij zich aan de onnatuurlijke voorschriften hunner oudsten houden, en dat zij zich zelven den weg tot al de voordeelen der menschelijke maatschappij sluiten — dit is het eenige doel van dit schrift. — Ik zou mij hoogst gelukkig rekenen, als ik dit doel, al ware het ook slechts gedeeltelijk, bereiken kon!"

Gaat het den lezer als ons, dan neemt deze verklaring hen voor dit boek in, en men verlangt hetzelve te lezen. Men zal zich dan ook niet bedrogen vinden. Het geheel bestaat, uit vijf en dertig brieven, met een besluit. Zij laten zich alle zeer goed lezen, ze zijn zeer onderhoudend geschreven, en moeten doelmatig genoemd worden. Velen zullen verbaasd staan, over de hier bijgebragte stalen en schetsen, van het diep verval der Joden, van hunne groote verblinding en van het misbruik dat hunne Geestelijken van hunne magt maken. Met het hoogste regt, heeft de bekwame en edeldenkende Schrijver, hier doen gevoelen, dat de voorname bron van het kwaad gelegen is, in der Joden geloof

aan

aan den *Talmud*, de *Mischna* en de andere boeken der Kabbalisten, welke hunne snoode Meesters, hen verre boven de H. Schriften van Moezes en de Profeten leeren schatten, en waardoor zij verleid worden, tot de allerslechtste en verfoeijelijkste stellingen niet alleen, maar ook tot bedrijven, welke hen tot allerschadelijkste wezens in de Maatschappij verlagen, waar tegen de Overigheid wel waken mag. Het moge schijnen, dat de teekening hier en daar wat zwart is uitgevallen, men moge reden vinden, om op te merken, dat het geenszins overal en veel minder met alle Joden zoo erg geschapen is, maar als men de waarheid hulde wil doen, en men is met den wezenlijken staat van zaken, bijzonder in *Polen* bekend, men zal dan zeker met den Schrijver instemmen en erkennen, dat hij naar het leven geteekend heeft. Zeer moet het ook bevallen, dat hij hier geene voor de Joden hatelijke uitdrukkingen gebezigd, noch immer op eene verachtelijke wijze van hen gesproken, maar hen hier overal zoo behandeld heeft, dat men hen gerustelijk kan aanmoedigen, om dit boek te lezen. Wel worden hunne dwaasheden ten toon gesteld, maar zoodanig, dat men hun tevens gevoelen doet, welken weg zij ter verbetering als Joden inslaan moeten, en hoe zij zelven op de wezenlijke verbetering van hun lot, bedacht zijn en werken kunnen. 't Is waar, nu en dan komt hier wel eens een personadje voor, die hen verachten wil, wegens hunne afkomst en geloof, maar nimmer, zonder dat hij te regt gewezen en geleerd wordt, dat zulks onvoegzaam is. Een wegens zijne jaren, braafheid en vroomheid, uitstekende Jood, die den naam van ABRAHAM draagt, is hier met wijs beleid ingevoerd, en wel zoodanig, dat wij, ten einde den geest van dit welgeschreven werkje

nader te leeven kennen, ons verpligt gevoelen er dit volgende uit over te nemen, om er onze beschouwing mede te besluiten.

„Zie hier (zoo schrijft ABRAHAM aan LEVI, eenen jongen, verlichten, uitstekenden Jood) eene korte schets der wetten, die ik eerstdaags aan mijne geloofsgenooten in deze stad hoop voor te stellen:"

„I. De bijbel, in al zijne boeken, wordt alleen als het woord van God door ons erkend."

„II. De Talmud, Mischna, Gemara en alle boeken der Kabbalisten en uitleggers, zullen verbrand worden — dewijl zij de Godheid en menschheid honen."

„III. De Israëliten zullen, in de heilige Schriften en de grondbeginselen van den Godsdienst, door beproefde verlichte leeraren onderwezen worden; maar elk ander onderwijs in kunsten en wetenschappen, zullen zij in de openbare scholen des lands ontvangen."

„IV. Geen Israëlitisch jongeling mag voor het zeste, geen meisje voor het 18de jaar trouwen. De inzegening van het huwelijk geschiedt, in tegenwoordigheid van eenen ambtenaar van den burgerlijken stand."

„V. Onze Godsdienstige inrigtingen zullen, zoo veel mogelijk, naar de voorschriften, in de boeken van MOZES vervat, geschikt worden. In plaats der opbrengsten aan de Kahals en broederschap der oudsten; zal het Joodsche volk eene belasting betalen, die besteed zal worden om eenen tempel, op eene door de regering daartoe aangewezene plaats, te bouwen, in navolging van dien van SALOMO, hoewel minder groot en kostbaar."

„VI. Door eene vergadering van Rabbijnen, door den Staat gekozen, zal een Hoogepriester benoemd worden, die door de regering moet goedgekeurd worden; door dezen en de vergadering worden dan de Leviten benoemd, die den

Gods

Godsdienst met de gebruikelijke plegtigheden verrigten."

„VII. Daar, van nu af, alle burgerlijke betrekkingen der Joden, gelijk die van alle ingezetenen, aan het opzigt van den Staat onderworpen zijn, zoo moeten de Rabbijnen, op verbeurte van hunnen post en eene gevangenis van vijf jaren, zich van alle regterlijke beslissingen onthouden, en zich alleen met de vervulling hunner Godsdienstige pligten bezig houden. Alle Kahals en broederschappen der oudsten worden voor altoos afgeschaft; de taal des lands zal, in de Israëlitische Godsvereering, gebezigd worden."

„VIII. Op alle plaatsen, waar een genoegzaam getal van aanhangers der wetten van MOZES gevonden wordt, zullen streng onderzochte Rabbijnen, in de landstaal, den Godsdienst in de Synagogen verrigten."

„IX. Ieder meester, Baccalaureus, enz. of ieder Jood, die het zou durven wagen de jeugd den Talmud, Mischna, Gemara, enz. te leeren, zal met eene gevangenis van tien jaren en duizend gulden boete gestraft worden."

„X. Alle boekdrukkerijen, die zich verstouten zouden den Talmud en deszelfs uitleggingen, de Kabbala, enz. uit te geven, zullen gesloten worden en 1000 gulden boete moeten betalen. In dezelfde straf valt ieder boekverkooper, die deze boeken over de grenzen brengt, of op dezelve of soortgelijke laat inteekenen."

„*Dit is* de korte hoofdsom der wetten, die ik voornemens ben aan mijne medebroederen voor te stellen. Worden die door hen aangenomen, dan zal ik die door de regering laten bekrachtigen. Indien wij een onafhankelijk volk waren en in *Palestina* woonden, zouden deze inrigtingen onvoldoende zijn. Maar het zegt reeds veel in onzen tegenwoordigen toestand den Talmud, die de ver-

Digitized by Google

blinding koesten, van alle gezag te beroovel, en goed te doen, waar en zoo veel men kan."

„ Ik ben overtuigd, dat gij, als een israëliet, die zijne medeburgers alles goeds wenscht, deze bevigten met blijdschap zult ontvangen. Gij zijt de eerste, wien ik dezelve mededeele, want ik weet, dat al, wat het heil van onzen Godsdienst betreft, u dierbaarder is, dan uw eigen geluk."

Mogt dit boek in de regte handen komen, en iets goeds stichten voor een volk, het welk wij van Apostel PAULUS leeren, dat door God *niet verstooten is!* Men leze *Rom.* XI.

TAFEREELEN van de Staatsomwenteling in Frankrijk. *Inhoudende de belangrijkste gebeurtenissen, welke van den oorsprong der Monarchij tot de Groote Staatsomwenteling zijn voorgevallen. Eerste Deel. Eerste gedeelte. Te* Zalt-Bommel, *bij* J. Noman, 1824. 320 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is buiten Inteekening f* 4: 24 *cent. bij Inteekening f* 2: 40.

De Uitgever eigenaar geworden zijnde, door aankoop, van het bij velen bekende werk, bij ALLART in 26 Deelen uitgekomen, werd te rade, om er eene tweede Uitgave van te leveren, en het nog met een eerste en laatste of 27ste Deel te verrijken, ten einde alzoo aan zijne Landgenooten, een volledig overzigt der geschiedenis van het Fransche Rijk te geven.

Het eerste Deel, is daarom als in tweeën gesplitst, en 't geen wij hier voor ons hebben, heet nu het eerste gedeeke van het eerste Deel. De bezitters van den eersten druk, zullen het eerste en laatste Deel bij Inteekening, of zonder dat,

Digitized by Google

dat, voor den dubbelen prijs, afzonderlijk kunnen verkrijgen.

De Schrijver heeft er zich op toegelegd, niet om in eenen zwellenden stijl, of met wijsgeerige en menschkundige bespiegelingen, dit toevoegsel te leveren, maar om alle onzijdigheid in acht te nemen, en partijzucht te vermijden.

Het laatste Deel, zal met de geschiedenis daar een aanvang nemen, waar het 26ste van den vorigen druk eindigt, en voortgaan tot aan de komst van LODEWIJK XVIII op den Troon, tot heden toe, en alzoo meer uitgebreid behandeld worden.

De Inleiding is kort en zaakrijk, en schetst den oorsprong van *Frankrijk*, en de geschiedenis van dat land tot de stichting van het Rijk der *Franken*.

In de *eerste*, hierop onmiddelijk volgende Afdeeling, wordt de stichting medegedeeld der *Fransche Monarchij*, van PHARAMOND tot CLOVIS DEN EERSTEN. De *tweede* Afdeeling, behelst de verdeeling en hereeniging der *Fransche Monarchij* door PHARAMOND. De *derde* Afdeeling, schetst de hevige onlusten, veroorzaakt door de Koninginne BRUNECHILDE en FREDEGONDE; allerverschrikkelijkst om te lezen.

In de *vierde* Afdeeling, wordt het verval berigt van het Koninklijk gezag, door den Invloed der Opper-Hofmeesters.

De *vijfde* heeft tot opschrift: vernietiging der Koninklijke regering van den *Merovingischen Stam*, in het begin van de tweede helft der achtste Eeuw onzer Jaartelling. Hierop volgt natuurlijk de aanvang der regering van den *Karlovingischen Stam*, in de *zesde* Afdeeling, welke eindigt met den dood van KAREL DEN GROOTEN, op den 28sten Januarij 1814. De *zevende*, de geschiedenis vervolgende, beschouwt de overmagtige heerschappij van dien beroemden Vorst, als door zijne

Digitized by Google

zijne opvolgers verdeeld en ontluisterd. Kort maar juist vonden wij hier de volgende vergelijkende karakter-schets.

„De regering van Lodewijk, bijgenaamd den Godvruchtigen, was juist het tegenovergestelde van die zijns vaders. Overal ontwaarde men zwakheid en kleinmoedigheid, waar Karel *de Groote* sterkte en geestdrift had laten uitblinken. Zijn al te toegeeflijk karakter wist zich noch te doen vreezen, noch te doen beminnen. Zijn godsdienstijver, tot zelfs in geringe omstandigheden toe, deed hem den naam van Lodewijk *den Godvruchtigen* verwerven, terwijl hij tevens de aanvallen der Noormannen, die de kusten van zijn rijk verwoesteden, door boetpsalmen en vastendagen poogde af te wenden. Zijne onkunde omtrent zijne eigene kracht en zwakheid maakte hem den speelbal zijner dweepachtige hartstogten, en het slagtoffer der deugden, welke hij bezat, terwijl hij, met zeer weinige gebreken in het hart, bijna alle mogelijke gebreken in zijnen geest vereenigde."

In de *achtste*, wordt de ondergang vermeld, van den *Karlovingischen Stam*.

Met den dood van LODEWIJK V, in het laatste gedeelte der tiende Eeuw, begon de regering van den *Capetischen Stam*, beschreven in de *negende* Afdeeling, terwijl daarna de toenemende magt der *Capetische* Koningen vermeld wordt, in de *tiende*. Aanvankelijke regering van den *Valoischen tak*, is het opschrift der *elfde* Afdeeling, en van de *twaalfde*: het overheerschte *Frankrijk*, onder het bestuur van deszelfs wettige Vorsten terug gebragt. Hier vindt men dus ook gewag gemaakt van de *Pragmatieke Sanctie*, of *het Edict* door KAREL VII, in den jare 1438, te *Bourges* ingesteld, waardoor de vrijheden en voorregten der *Gallikaansche Kerk* beschermd,

en

Digitized by Google

en tevens bevestigd werden, en herinnerd, dat door PAUS PIUS II, aan LODEWIJK XI, voor 't eerst de Titel van *Allerchristelijkste Majesteit*, gegeven werd, dien vervolgens de Fransche Koningen, gewoon geweest zijn te dragen.

De *vertiende* Afdeeling, doet de handhaving kennen, der gegrondveste Koninklijke Oppermagt, en eindigt met den dood van HENDRIK II. Tot de XVIde Eeuw, alzoo de geschiedenis van *Frankrijk* nagegaan hebbende, vinden wij hier *ook* vermeld, dat, onder de regering van FRANÇOIS I, *Vader der Geleerdheid* genoemd, die tot het jaar 1547 het bewind voerde, de beruchte Kerkvergadering van *Trenta*, geopend op den 13den December 1545, gehouden werd, tegen de gesegende Kerkhervorming.

De vervolging der Hugenooten, bij het eindigen der regering van den *Valoischen Tak*, is de treurige inhoud van de *veertiende* Afdeeling, en herinnert aan eene verschrikkelijke vlek, in de Fransche Geschiedenis, dien ijsselijken BARTHOLEMEUS Nacht, van het jaar 1572, waarin vele duizend weêrlooze Franschen, om hunnen Godsdienst, verraderlijk door Franschen vermoord werden. KAREL IX, verviel daarna in eene doodelijke krankheid.

„ Hij was (leest men hier, naar de Geschiedenis,) door eene bijzondere ziekte aangetast, waaraan zelfs de geneesheeren geenen naam konden geven, doch welke hem de smartelijkste pijnen veroorzaakte, terwijl het bloed zich allerwege door de poriën van zijne huid perste. Weinige uren vóór zijnen dood verlangde hij den koning van *Navarre* te spreken, en betuigde aan denzelven, door zijne vervoering en zijne tranen, het berouw, dat hij gevoelde over alles, door hem den Hugenooten aangedaan; hij omhelsde denzelven hartelijk, en, even als of hij

een

een voorgevoel bezat, dat de koning van *Navarre* eenmaal den troon van *Frankrijk* zoude beklijgen, beval hij hem zijne gemalin en dochter, benevens zijnen neuwdrijken zoon (B) aan. Een oogenblik daarna begon hij te ziekogen, en terwijl hij zich in zijn bloedlag te wentelen, gaf hij, op het kasteel van *Vincennes*, den geest zijnde op den 30sten mei 1574. Hij bereikte den ouderdom van vier en twintig jaren, waarvan hij er slechts genoeg veertien had geregeerd. Zijn lijkchaam werd zonder pracht, te *St. Denis*, begraven."

„ Sedert den beruchten *St. Bartholomeus nacht*, konde men echter noch weder dargene in hem ontwaren, herwelk men weleer zoo vaak in hem bewonderde. Zijn levendige en vurige geest werd, na het bewuste tijdstip, somber en schuw; zijne ontstelde verbeelding vertoonde hem onophoudelijk de schimmen der slagtoffers in eene dreigende houding; zijne rust was onder deze bittere folteringen onherstelbaar verloren en deden zijne lichaamskrachten tot aan deszelfs voleindiging in den kwijnendsten toestand ontwaren."

Dit staat tot eene ontzetting barende waarschuwing geschreven voor allen, die anders voor verleiding mogten bloot staan! Niet anders dan rampzalig kunnen zulke gruwelijke wanschenden zijn, waarvan de menschheid ijst. In de *vijftiende* Afdeeling blijkt nu, hoe de Fransche Heerschappij in het Huis van *Bourbon* is overgebragt. Hier is het dus vooral, HENDRIK IV, die ten tooneele verschijnt.

De

(1) Hij had denzelven verwekt bij de dochter van den luitenant-principaal van het baliuwschap *Orleans*, Maria Touchet. Naderhand is deze prins bekend geworden onder den naam van Karel van *Valois*, graaf van *Auvergne*, en vervolgens hertog van *Angoulême*."

De laatste of zestiende Afdeeling, geeft berigt van de schitterende regering der BOURBONS, de groote Staatsomwenteling voorafgegaan. Hier leert men LODEWIJK XIV kennen, die wel den bijnaam van den Grooten verwierf, maar ook berucht is, door de herroeping van het *Edikt van Nantes*, waardoor meer dan vijfmaal honderd duizend Hervormden uit *Frankrijk* weken, en door het maken van eene schuld, van nagenoeg twee duizend, twee honderd en vijftig millioenen Nederlandsche guldens.

De Lezer ziet dus, wat hij in dit boekdeel verwachten moet. Hoe kort ook dit overzigt zijn moge, heeft het toch den Schrijver moeite gekost, om 't geen hij meende, ten einde eenigzins volledig te zijn, te moeten aanstippen, in één boekdeel te bevatten. Nu, men heeft hier dan ook overvloedig letters voor zijn geld, en dient wel jonge oogen te hebben, om zonder hinder het boek door te lezen. Hoe zeer ook het gebruik van brillen, tot in het belagchelijke gemeen geworden is, achten wij evenwel, dat de Schrijver of Uitgever beter gedaan had, om voor een grooter letter en duidelijker druk te zorgen. De zuinigheid is hier wat al te ver gedreven.

Wij kunnen den Opsteller overigens den lof geven, dat hij er zich blijkbaar op heeft toegelegd, om alle mogelijke onzijdigheid in acht te nemen, en zijne begeerte om alle partijzucht te vermijden, zoo getrouw is gebleven, dat hij naar ons gevoel, hier en daar zelfs of zacht genoeg veroordeeld, of te zwak geprezen heeft. Zekere schroomvallig- of bezorgdheid, om niet Protestantsche lezers niet te ergeren, scheen ons onder de lezing soms toe invloed gehad te hebben, op de beoordeeling van personen en bedrijven.

Dit

Digitized by Google

Dit is echter geenszins zoo verre gedreven, dat hier niet het kwade kwaad, noch het goede goed zoude genoemd zijn, gelijk de lezer trouwens, uit onze korte opgave, reeds zal hebben opgemerkt.

De ſtijl is niet zwellend, waarover de Schrijver zich in de Voorrede, ook voldoende verklaard heeft, maar echter geenszins veronachtzaamd, en zoodanig te noemen, dat men reden heeft deswegens te vreden te zijn.

De aanmerkingen, hier bij gepaste gelegenheden ingevlochten, en de karakterſcheiſen van eenige voorname perſonen, die hier moesten voorkomen, bevielen ons meerendeels goed, en de Schrijver heeft, naar zijn oogmerk, hier de meeste gedenkwaardige gebeurtenisſen van *Frankrijk*, in deszelfs onderſcheidene Staatkundige betrekkingen, in eene geregelde orde voorgedragen. Hij heeft van de hem ten dienſte ſtaande bronnen, tot dat einde, een goed gebruik gemaakt.

't Is waar, dat men (en dit was ook ons geval) hier en daar wel eens wat achter gelaten, maar elders ook wat meer opzettelijk vermeld zoude kunnen verlangen, maar wij gevoelen ook zeer goed, de moeijelijkheid, om ten dezen overal allen te voldoen.

Wij kennen dus gaarne den Schrijver den lof toe, die hem toekomt, prijzen over 't algemeen zijnen arbeid, en twijfelen niet, of hij zal daarmede velen, ook de bezitters der eerſte uitgave van de Tafereelen, eenen welgevalligen dienst bewezen hebben. Wij verlangen alzoo de voortzetting.

Tot ſlot, nemen wij het volgende voor onzen lezer over:

„ Deze gunst des hemels (de herſtelling van het kranke kind des Konings) werd, eenigen tijd daarna, nog door veel grooteren zegen gevolgd;

na-

Digitized by Google

namelijk, door de bekeering van Clovis I. tot den Christelijken godsdienst; waartoe de volgende gebeurtenissen wonderdadig medewerkten. De Allemannen, eene Duitsche natie, die steeds als oorlogzuchtig bekend waren, hadden eenen inval in *Gallië* ondernomen, met oogmerk, om er zich te vestigen, gelijk de andere natiën, na er de Romeinen uit verdreven te hebben, hadden gedaan. Clovis I. werd zoodra niet van dezen inval verwittigd, of hij verzamelde met den meesten spoed zijn krijgsvolk bijeen, en aan deszelfs hoofd snelde hij zijne vijanden te gemoet. In de vlakte van *Tolbiac* ontmoetten de beide legers elkander, waarop een veldslag voorviel, welke, door de hardnekkigheid en woestheid der strijders, het menschenbloed op eene ijsselijke wijze deed stroomen. Reeds begonnen de Fransche krijgsbenden te wijken, toen de monarch zich voor het Opperwezen verootmoedigde, en, met zijne oogen op den hemel gevestigd, als in vervoering uitriep: „O God van koningin Clotilde! indien gij mij de overwinning schenkt, „beloof ik plegtig, dat ik mij zal laten doopen, „en, in het toekomende, niemand, dan U alleen, „zal aanbidden." Deze bede, die uit zuivere beginsels voortvloeide, was oprecht, en aan God welbehagelijk, terwijl dezelve gunstig verhoord werd. Weldra was de orde in het Fransche leger hersteld, waarop de vorst hetzelve andermaal tegen den vijand aanvoerde, en met zulk eene verwoedheid in hunne bende drong, dat zelfs hun koning sneuvelde, en diegenen, welke de slagting ontkwamen, hun heil in de vlugt moesten zoeken. Clovis I. zette zijne overwinning voort, en vervolgde de Allemannen tot in *Duitschland*, alwaar hij het overschot van hun leger verspreidde, en deze natie, welke zich nog door geene andere vol-

volkeren had laten bedwingen, werd door hem geheel overwonnen en aan dezelve eene aanmerkelijke schatting opgelegd."

„ Nadat Clovis I. van zijne zegeprazl was teruggekeerd, volbragt hij getrouw zijne belofte, en liet zich in de Christelijke leerstellingen onderwijzen, waarna deze vorst, op het kersfeest des jaars 496, benevens zijne zuster Abofleda, en meer dan drie duizend Franschen, zich door den bisschop van *Rheims* lieten doopen; en van dien tijd af, mag met regt gezegd worden, dat de Christelijke godsdienst, onder de Fransche natie, eenigen opgang heeft gemaakt, en bij vervolg van tijd meer en meer uitgebreid is geworden."

„ Na deze belangrijke geheurtenissen, door welke de roem van Clovis I. nog meer werd verbreid, werd deze vorst, ook door de Arboriken, een volk in de *Nederlanden*, tot koning aangenomen, welk voorbeeld weldra door de Romeinsche bezettingen werd gevolgd, die hem daardoor in het bezit stelden van al de plaatsen, welke door hen aan de zeekust en aan de oevers van den *Rijn* bezet waren geweest; echter onder voorwaarde, dat zij naar hunne eigene wetten geregeerd, en, in den oorlog, onder hunne eigene banieren, zouden strijden. Bij de vereeniging dezer natiën, waardoor het Fransche rijk steeds meer en meer in aanzien toenam, werd de Repuarische of Oeverwet vastgesteld, om benevens de Salische wet, waarnaar de Fransche natie, sedert het ontstaan hunner monarchij, was geregeerd, gebruikt te worden. Vervolgens werd Clovis I., bij het begin der zesde eeuw, nog in verscheidene oorlogen en oneenigheden gewikkeld met Gondeband, koning van *Bourgondie*, waarin de woestheid dezer volken zich somtijds

tijds op de onmenschelijkste wijze kenmerkte, doch in welke, door den Franschen vorst, altijd de zege werd behaald, en die door eenen voor deze natie zeer voordeeligen vrede geëindigd werd.

Geschiedkundige GALERIJ der beroemdste Duitsche Helden. Van de oudste tijden af tot op de tegenwoordige eeuw. Naar het Hoogduitsch van Dr. C. VENTURINI, *door* A. BRUGGEMANS. *Tweede Deel. Te* Dordrecht, *bij* Blusé *en* van Braam *en te* Rotterdam, *bij* Mensing *en* van Westreenen. 1823. *IV en* 502 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3: 90.

Dit tweede Deel, vervolgt op eene aangenaame en treffende manier, uit de beste bronnen, welke den vermaarden Schrijver ten dienste stonden, de oude Duitsche Geschiedenis, en geeft eene roemvolle maar tevens aandoenlijke schets van den dapperen en waarlijk Vaderlandminnenden HERMANN, van zijne lotgevallen en van zijnen, door haat, afgunst en wraakzucht veroorzaakten dood. Het is afgeperkt in zes Afdeelingen, waarvan de eerste ten opschrift heeft: Gestiedheid van *Rome*, bij de tijding van VARUS nederlag. Onmiddelijke gevolgen van dezelve in *Germanië*, de tweede: Bewegingen in *Rome*, *bij* den dood van AUGUSTUS. Opstand der legioenen aan den *Rhijn*. Togt van DRUSUS GERMANICUS tegen de *Marsen* en *Katten*. De derde, Nieuw verstand van SEGESTES. THUSNELDA, de waardige Echtgenoote des Grooten Helds, in de magt der *Romeinen*. Algemeene Oorlog in *Neder-Duitschland*. De vierde, de laatste Veldtogt van den jongen DRUSUS in *Neder Duitschland*. Slag op de *Idistavische vlakte*. Rampspoedige terugtogt

van het Romeinsche Leger. Laatste tijding van de edele THUSNELDA, welker fraaije eenvoudige en zevens zinnebeeldige aanwijzing vooraan, dit Deel versiert. De vijfde: Gesteldheid van *Nederl. Germanie*, na het eerste tijdvak van den Romeinschen Oorlog. HERMANN's Krijgstogt tegen den MARKBOD in *Opper-Duitschland*. En de zesde: HERMANN's dood. Uit deze verdeeling, kan de verstandige beschouwer reeds opmaken, welk eene goede orde hier gevolgd is, en dat de beroemde Schrijver de geschiedenis regt goed behandeld heeft: namelijk, naar zijn doel, gelijk hij, uit het eerste Deel, reeds de manier van beschrijven van VENTURINI kennende, niet anders verwachten kon, dan dat de zaken, personen en gebeurtenissen hier zeer levendig geschetst zijn, en op eene wijze, welke het gemoed prikkelt, de geestdrift opwekt, en eene groote belangstelling bij elken gevoeligen lezer veroorzaakt. Nu hierin zal men zich dan ook geheel niet bedrogen vinden, en de geoefende Vertaler, heeft door eenige onder aan geplaatste aanmerkingen en herinneringen, de belangstelling voor den Nederlandschen Lezer, nog weten te versterken. VENTURINI heeft van zijn regt, als Geschiedschrijver, met vrijmoedigheid gebruik gemaakt, en het pad der woordelijke aanwijzing daar verlaten, waar het hem of bleek te begeven, of geene genoegzame hulpbronnen liet. Maar hij heeft dit ook zelf gezegd, om niemand te misleiden, schrijvende: „ik heb, echter altoos met den geest der gebeurtenissen overeenstemmende, tooneelen geschetst, die ik niet in staat ben, met eenig woordelijk geschiedkundig gezag te staven."

„Maar kon TACITUS, — die bijna honderd jaren na deze gebeurtenissen schreef, — dan ook wel eenig woordelijk gezag voor deze heerlijke schilderingen, voor de redevoering van GERMANICUS,

voor

voor het gezegde VAN AGRIPPINA, enz. aanwijzen? — Voorzeker neen! En waarom zoude men den lateren Geschiedschrijver dan een regt betwisten, hetwelk men de grootste voorbeelden uit de oudheid zoo gewillig vergunde, en door het gebruik maken waarvan zij ons thans nog door hunne tafereelen verrukken?"

Wij voor ons laten dit regt volkomen gelden, en zoo niet, dan zouden wij ons enkel met het leveren van vertalingen te vrede houden, en den Geschiedschrijver van onzen tijd, zoodra als hij van de aloude gebeurtenissen gewagen wilde, moeten willen noodzaken, om zijnen geest aan banden te leggen. Het gebruiken van dit regt geschiede, maar met de noodige behoedzaamheid, en vooral met een geoefend oordeel en wezenlijken smaak, gelijk dit dan ook hier doorgaans voortreffelijk geschied is.

De groote Held, wordt ons hier regt belangwekkend (*intressant*) geschetst, zijne Echtgenoote voorgesteld, als zoodanig eene Vrouw, die zijner waardig en door hem op den duur bemind, ja, als aangebeden worden zou, wezen moest, en de omstandigheden zijn zoodanig voorgedragen, dat men ongevoelig partij trekt, en gedurig wenscht, dat de alles verradende *Romeinen*, die onder AUGUSTUS bestonden, nog lager onder TIBERIUS zonken, en een stelsel aangenomen hadden, waarvan ieder weldenkende een afgrijzen hebben en aankweeken moet, zoodanig gestraft en vernederd worden, dat zij andere volken niet meer beheerschen kunnen. Men leest dus met veel genoegen hier de nederlagen, welke die voormalige Werelddwingers, van tijd tot tijd, door HERMANN's wijsheid, moed, standhouding en braafheid ondergingen, wordt gevoelig aangedaan over de ongelukkige verdeeldheid der Duitsche Volken, waarvan zich de *Romeinen* listiglijk bedien-

Digitized by Google

den, en hunne benarde zaken van tijd tot tijd weder wat te herstellen, beschouwt met ontroering de lage middelen, welke door hen die niet groot genoeg waren, om eenen Aanvoerder en Hertog naar verdienste te schatten, maar wel in alles aan hunne eigene dolle eerzucht op te offeren, aangewend werden, en kan onmogelijk nalaten, met de uiterste droefheid den dood van den grooten en edelen verdediger van Duitsche Vrijheid en regten te beschouwen.

Wij twijfelen er niet aan, of men zal dit vervolg, met geen minder goedkeuring lezen, dan het eerste Deel, en wij hopen, dat er ook nog een derde Deel, van dit Duitsche Heldenboek volgen zal. Ter verdere aanprijzing, achten wij het niet noodig, hier meer bij te voegen, dan de verzekering, dat men hier met de gebruiken en levenswijze der Duitsche Volken, van HERMANNS tijd, meer bekend wordt, 't geen voor ons geene kleine opwekking te meer tot de lezing uitmakt, en de overneming van dit slot:

„ Gezegend blijve uw verheven naam! hemige eerbied verzelle steeds uw dierbaar gedenken, groote *Duitsche* held! Uw martelaarschap voor de Vrijheid was niet te vergeefs, ofschoon gij te midden uwer schitterende loopbaan bezweekt, door de ruwheid, den nijd, de wraakzucht en de brooze verraderij van hen, die u niet verstonden, die u miskenden, en die uwen waarlijk grooten geest slechts beoordeelden naar hunne lage kortsigtige en bekrompene denkbeelden."

„ Het gedenkteeken, hetwelk een edeldenkend vijand, ter herinnering uwer luisterijke grootheid, uwer verheven deugden, uwer vurige vrijheidsliefde en uwer belanglooze werkzaamheid, voor u gesteld heeft, zij hier ten slotte geplaatst, als een onwederlegbaar bewijs van de zuiverheid der Eere, die welke, nog na verloop van eeuwen,

uw roem en moed tot in onze harten vloeit, en dezelve met moed en zucht naar roem bezielt. Het is een *Romein*, het is TACITUS, — door kracht van woorden, door onbevlekte waarheid, en door kortheid van uitdrukking der verhevenste denkbeelden, de uitmuntendste van alle Geschiedschrijvers, — die de geschiedenis van den eersten *Duitschen* Held aldus besluit:"

„ HERMANN viel door de arglistigheid zijner hem „ hatende bloedverwanten. Hij was, buiten tegen„ spraak, *Duitschland's* bevrijder, die niet, even „ als andere koningen en vorsten, het *Romeinsche* „ volk in deszelfs opkomst, maar het *Romeinsche* „ rijk in deszelfs vollen bloei en kracht aanviel „ en deed wankelen! In een' openlijken veldslag „ met ons gelijk, en dikwerf met afwisselend en „ twijfelachtig geluk kampende, werd hij nogtans „ in geen' enkelen strijd overwonnen. — Hij be„ reikte het zeven en dertigste jaar zijns levens, „ en had twaalf jaren de Hertogelijke waardigheid „ bekleed, toen het moordstaal hem ter neder „ velde. — Hij leeft en blijft leven in de vurige „ en bezielende gezangen van zijn dankbaar volk!"

„ O, moge hij ook blijven leven in de harten van allen, die ware vrijheid en zuivere vaderlandsliefde regt weten te schatten, en schandelijke onderdrukking en onteerende slavernij met afschuw verfoeien!"

HANDBOEK der Engelsche Taal- en Letterkunde, of Verzameling van uitgelezene Stukken, uit de voornaamste Engelsche Klassieke Schrijvers, benevens berigten, aangaande het leven en de schriften derzelver. PROZA. *Te* Zutphen, *bij* H. C. A. Thieme, 1823. *VIII en 339 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f 2 : 40.*

Het *Handbuch der Englischen Sprache* VAN NOL-

RE en IDELER, is in *Duitschland* wel gewild en zeer geprezen. De Uitgever dezes, werd daarom te rade, er eene uitgave voor den Hollandschen beminnaar der Engelsche Taal van te bezorgen, maar begreep echter, dat hij, het plan al te uitgebreid bevindende, volstaan en voldoen kon, met alleen van de meest bekende Schrijvers, de Stukken in dit Handboek te plaatsen. Wij keuren dit goed en vooral, omdat de jonge gebruikers en kweekelingen, hier met één bekend worden gemaakt, met die voornaame Engelsche Schrijvers zelfs, uit wier schriften hun hier, ter hunner oefening, belangrijke gedeelten geleverd worden. De werken, waaruit deze gedeelten getrokken zijn, werden geschreven door J. LOCKE, G. BURNET, J. ADDISON, R. STEELE, A. POPE, J. SWIFT, H. BOLINGBROKE, C. MIDDLETON, H. FIELDING, S. RICHARDSON, L. STERNE, T. GRAIJ, T. SMOLLET, PH. D. STANHOPE, EARL of CHESTERFIELD, GEORGE LITTELTON, O. GOLDSMITH, D. HUME, S. JOHNSON, B. FRANKLIN, en E. GIBBON. Het noemen dezer namen is reeds genoeg, om den genen die in de Letterkundige Geschiedenis niet geheel vreemdeling is te verzekeren, dat hij hier de schoonste brokken verwachten moet. Gegrond hebben wij de aanmerking gevonden, van den Uitgever: om bij het gebruik, trapswijze van het gemakkelijke tot het moeijelijke over te gaan, leze men in de volgende orde: 1.) De vertellingen, beschrijvingen en geschiedkundige opstellen van ADDISON, STEELE, JOHNSON, GRAIJ, FIELDING, GOLDSMITH, SWIFT, GIBBON, BURNET, MIDDLETON en HUME. 2.) Brieven en gesprekken van LITTELTON, CHESTERFIELD, POPE en SWIFT, benevens de gemakkelijke didactische Stukken, van FRANKLIN, ADDISON, RICHARDSON en JOHNSON; en 3.) de overige moeijelijker Stukken van LOCKE en BOLINGBROKE.

Bij

Digitized by Google

Bij het opvolgen van dezen raad, zal men zich wel bevinden.

Dit boekdeel verdient aangeprezen te worden, en zal, des twijfelen wij niet, bij het gebruik zeer goed bevallen.

Het tweede Deel zal bevatten, uittrekſels uit de voornaamſte Dichters, benevens korte levensberigten derzelve, zal ſpoedig volgen, naar het Voorberigt, en wordt door ons met verlangen te gemoet gezien.

LETTER-BUNDELTJE voor de lieve Nederlandſche Jeugd, in Poëzij en Proza. Met gekleurde Platen. Te Amſterdam, *bij* Schalekamp, van de Grampel *en* Hansſen, 1824. *VIII en* 138 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 1: 10.

Gedenkwaardige TREKKEN uit de Geſchiedenis ten ſpiegel voor de Nederlandſche Jeugd. Met Platen. Te Haarlem, *bij* de Erven F. Bohn, 1824. *X en* 150 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 1: 25.

Het LEVEN en de DADEN van de Doorluchtige Zeehelden, J. VAN HEEMSKERK *en* P. PSZ. HEIN. *In Geſprekken tusſchen eenen vader en zijne kinderen, door* G. ENGELBERTS GERRITS. *Met Platen en Portretten. Te* Amſterdam, *bij* Schalekamp, van de Grampel *en* Hansſen, 1824. 249 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 2: —

Deze drie lieve boekjes voor kinderen verſchillen wel, maar hebben echter alle een zeer goed oogmerk, en kunnen gerustelijk aanbevolen worden. Wij prijzen dus gaarne derzelver gebruik aan, en hopen, dat er de lieve jeugd veel nut uit trekken zal. Uit N°. 1. alleen plaatſen wij dit Dichtſtukje, omdat ons de ruimte niet meer toelaat:

Digitized by Google

AAN DE JEUGD.

Het kind, dat, altijd norsch en stug,
Met iedereen krakeelt,
En, waar het kan, zijn speelgenoot,
Steeds kwade potsen speelt;
Is haatelijk in ieders oog, en niemand die het minnt,
En 't wordt gewis, van lieverlee, een onverdraaglijk kind.

Het kind, dat orde, in onrust keert,
En altijd tweedragt zaait;
En steeds eens anders goed begeert,
En oogsten ongemaakt;
Dat kind, zal 't eens, in later tijd, voorzeker kwalijk gaan,
En 't zie de jeugd van zulk een kind, met mededogen aan.

De knaap die ongevoelig is,
Wien bloem, noch plant behaagt,
En waar hij kan, — de nijdigaard,
De lieve vogels plaagt;
Verdient geen teeder medelij, al kwelt hem 't grootst verdriet,
Want, ongevoelig, schenkt hij 't zelf den armen vogels niet.

De onzalige, die met d'armoe spot,
En arme lijders kweit,
En lien, ten hoon van wet en God,
Bijna als dieren telt,
Verdient des mijnslaafs akelig lot, in 't ingewand der aard,
Of beter, had geen moeder ooit d' onzalige gebaard.

Maar 't kind, dat, vreedzaam van gemoed,
Dat vriendlijk en beleefd,
Altijd zijn makkers minzaam groet,
En steeds naar 't goede streeft,
Dat kind, wordt als een voorbeeld wis, alom geacht, geroemd,
En, waar men brave kinderen prijst, in ieder kring, genoemd.

AL-

ALMANAK der Akademie van Groningen, *voor het jaar* 1826. *Veertiende Jaargang.* Te Groningen, *bij* J. Oomkens, *Stadt-Drukker.*

Gelijk in de vorige jaren, zoo beantwoordt ook nu deze Almanak aan het oogmerk, en behelst verder, behalve de geschiedenis der Hoogeschool van *Groningen*, onder het rectoraat van Prof. A. UPELJ, van 14 October 1824 tot 13 October 1825, eene lijst der werken door de Groninger Hoogleeraren uitgegeven in het laatst verloopen jaar, naamlijst der Studenten, en dergenen, welke in het vorig Akademie jaar bevorderd zijn, staat der Akademie, Akademische Ambtenaren, Onderwijzers, — vervolg der Naamlijst van de Voorwerpen in het kabinet van Natuurkundige Historie — verslag van den staat en de werkzaamheden van het Genoootschap *ter bevordering der Natuurkundige Historie*, en lijst der voorlezingen, bij het *Natuur- en Scheikundig Genoootschap* te *Groningen*, — de aanspraak van Prof. VAN SWINDEREN, bij de opening van zijn eerste collegie na den dood van Prof. MUNTINGHE, 4 Mei 1824. — Lijst der uitgevene werken van wijlen dien Professor, redevoering van Prof. S. STRATINGH, ter nagedachtenis van wijlen den Hoogleeraar J. A. UILKENS, verordeningen omtrent het onderwijs, *ordo lectionum*, *Programma novi certaminis literarii a Rectore et senatu universitatis Groninganae die* 13 *Octobris*, en *Progr. funebre viri clarissimi* J. A. UILKENS.

VAN SWINDEREN, heeft kort, ernstig, hartelijk en op eene vooral voor de Heeren Studenten, nuttige wijze, over den beroemden en zeer achtingwaardigen MUNTINGHE gesproken, en wij verblijden ons, dat deze toespraak in dit Tijdschrift-

schriftje is opgenomen, wenschende dat eerlang eene meer uitvoerige levensbeschrijving van wijlen dezen zoo nuttig werkzamen man, in het licht zal komen. De zeldzaam vlugge, zeer bekwame, en door zijne veelvuldige schriften, ook met regt zoo hoog geroemde UILKENS, wiens afsterven inderdaad in ons oog, ook een zeer zwaar verlies is, heeft in den Heer STRATINGH eenen erkennelijken Lofredenaar ontvangen. In een woord, wij vinden dezen Almanak der Groninger Akademie, die vooraan versierd is, met eene afbeelding van Professor C. DE WAAL, doelmatig en belangrijk.

STUDENTEN ALMANAK, 1826. *Te* Leijden, *bij* L. Herdingh *en* Zoon.

Deze nette Almanak, behelst onder andere een vervolg van de korte geschiedenis, der beroemde Leijdsche Hoogeschool, van December 1824 tot December 1825, bijzonder merkwaardig wegens de beschrijving van het vijfde halve Eeuwfeest, en behalve eenige berigten, op Leijdens Hoogeschool betrekking hebbende, en dus hier voegende, eenige Mengelingen, meest alle Dichtstukjes, waar onder de *Hebreeuwsche Analijsis*, en *aan mijn Vaderland*, niet het minst behagen zullen. Gelijk deze Jaargang ook geheel het werk der Studenten is, zoo wenschen wij, dat zij, door het maken van groote vorderingen, het blij gevolg van zedigheid en vlijt, en de Leijdsche Akademie tot eer, en hunne betrekkingen tot genoegen, en hun Vaderland ten zegen mogen verstrekken!

MEN-

Digitized by Google

MENGELWERK.

LEERREDE

TER OPWEKKING VAN LIEFDE - GIFTEN, VOOR DE WALDENSEN.

Gehouden den 18den December 1825. (1)

Hebr. XI: 36—40.

Anderen hebben bespottingen en geeselen geproefd, en ook banden en gevangenis. Zijn gesteenigd geworden, in stukken gezaagd, verzocht, door het zwaard ter dood gebragt: hebben gewandeld in schaapsvellen, [en] in geitenvellen: verlaten, verdrukt, kwalijk gehandeld zijnde: (Welker de wereld niet waardig was) hebben in woestijnen gedoold, en [op] bergen, en [in] spelonken en [in] de holen der aarde. En deze alle hebben door het geloove getuigenisse gehad, en hebben de belofte niet verkregen: Alzoo God wat beters over ons voorzien had, op dat zij zonder ons niet zouden volmaakt worden.

In zulk eene rust en genoegelijke stilte mogen wij leven! Des Zondags, kondigt ons openlijk het klokgeluid onzen kerkgang aan; geene verstoring hindert het onderwijs in den Godsdienst, het naderend Geboortefeest van onzen Heer en Zaligmaker, zien wij over acht dagen, met stille en blijmoedige verwachting te gemoet, en wij stellen ons voor, het zonder eenigen schroom en vrees te zullen vieren, geen vijand zal ons hinde-

(1) Wij hebben, ter bevordering van het goede oogmerk, aan het verzoek van Ds. A., met het plaatsen dezer welmeenende Leerrede, geoordeeld te moeten voldoen.

De Red.

Digitized by Google

deren. Wij gaan alzoo, zonder eenig gerucht zelfs van gevaar voor ons, naar onze kerk en naar onze feesten, — wij gaan onbekommerd naar onze huizen terug, — en, in zeker opzigt snelt elke kerkelijke jaargang (nu slechts nog een Zondag in dit jaar,) met allen spoed vreedzaam voort.

Hoe geheel anders ging en gaat het elders. — Eene aanschrijving, ten behoeve der *Waldensen*, verplaatste ons dadelijk bij hunnen ruim duizendjarigen druk en onrust, — en bij onze rust. — Die aanschrijving deed mij het voornemen koesteren, om u met die onrust en onze rust, met hun gemis en onze voorregten bekend te maken: daarbij dan ook een oog te vestigen, op den druk van den alouden Joodschen staat, maar ook op hunne hope op den toekomstigen Verlosser; ten einde alzoo in onderscheidene toepasselijke herinneringen, ons hoog voorregt, van in ruste het Geboortefeest van onzen Heer te mogen vieren, met te meer nadruk u voor oogen te stellen.

Ik zal eerst dezen belangrijken tekst, u door de geschiedenis trachten te omschrijven.

Ik zal dan iets, omtrent den toestand, en de behoeften der *Waldensen*, u mededeelen.

Ik zal eindelijk besluiten, met eenige op dit onderwerp toepasselijke herinneringen.

1. Bij de omschrijving van de geschiedenis, dezer belangrijke en zoo aandoenlijke woorden, herinner ik u, dat PAULUS van *vs.* 33 af, ophoudt met bepaalde namen van Geloofshelden op te noemen, en meer in het algemeen de Joodsche Geschiedenis zich voor den geest plaatst; terwijl hij in *vs.* 33 tot 35, op de Geschiedenis der Koninklijke regering, en der Babijlonische gevangenis meer bijzonder ziet, en in onzen tekst meer bepaald op de Makkabeeuwsche gebeurtenissen, welke 170 jaren vóór JEZUS komst, ja, tot aan de ge-

Digitized by Google

geboorte des Zaligmakers, zoo bloedig in de geschiedrol gemeld staan.

De Apostel haalt de bloedigste en treurigste bezoekingen aan, den Joden overgekomen. Hij spreekt van *bespottingen*, in zoo verre men hen op de laagste wijze in hunnen Godsdienst verachtte en ten toon stelde; *van geeselingen*, in zoo verre men, op de gruwelijkste wijze hun lichaam verscheurde door felle geeselslagen, en geen acht nam op de Mosaïsche telling; *van banden en gevangenissen*, in zoo verre men hen in *ijzeren* boeijen sloot, en in donkere kerkers verstak van licht en lucht; *van steeniging*, in zoo verre men vooraf op eene behendige wijze steenen wierp tegen de ontbloote borst van den geknield liggenden martelaar, terwijl deze door zwakte nederviel als de borst zwaar gekneusd was, waarna men hem met honderde steenen als bedekte; *van in stukken gezaagd te worden*, in zooverre men zoodanigen tusschen twee planken bond, en alzoo met het doorzagen van die planken revens den veroordeelden doorzaagde; *van verzocht* te zijn; in zoo verre zij gepijnigd, beproefd werden, om hen tot afval van hun geloof te bewegen; in later tijden verstond men dit woord in al deszelfs schrikverwekkende bedoeling, als men in denzelfden zin zeide: „voor de Inquisitie gebragt" gefolterd worden op de ongehoordste wijze en willens of onwillens tot afzwering gedrongen. — *en door het zwaard te zijn ter dood gebragt*, eene meer bekende, maar toch in zichzelven altijd bloedige en ijzingwekkende doodstraf; *van te hebben gewandeld in schaapsvellen en in geitenvellen*; geen ander dekseel hebbende dan dieren-vachten, waarmede zij zich moesten behelpen, als zijnde *verlaten*, aan alles gebrek lijdende; *verdrukt*, *kwaalijk gehandeld*, van niemand lavenis genietende.

Vervolgens zegt de Apostel nog *vs.* 38. *welker*

ker de wereld niet waardig was. Eene belangrijke tusschenrede, eene redekunstige afwending van alle de rampen; als of de Apostel wilde zeggen: „gij siddert bij het lezen, maar vergeet niet, dat zij wel alles misten wat de wereld geven kon, maar de wereld was ook hunner niet waardig." Het is toch eene bezoeking voor een land, als de braven weggenomen worden; zoo waren die boozen ook niet waardig, dat die regtvaardigen zouden gespaard worden ter behoudenis van hun land; *hebben in woestijnen gedoold, en op bergen en in spelonken en in de holen der aarde.* De gesteldheid des lands was zoodanig, dat de vlugtenden toevlugt konden nemen tot uitgestrekte onbewoonde woeste plaatsen, tot de toppen der hemelhooge bergen, tot de onderaardsche holen die in die valleijen waren, en door dit vlugten waren zij onbereikbaar voor hunne vijanden.

En herdenkt, na deze woorden van ellende en smart, aan die gedenkboeken der Joodsche geschiedenis der Makkabeeuwsche tijden, bijna 170 jaren vóór JEZUS komst, ja tot aan JEZUS komst, in bloed en tranen als verloopen en doorworsteld; want in sommige gevallen zal de Apostel op vroegere voorbeelden gezien hebben, en misschien ook dus wel op het in stukken zagen van den Profeet door MANASSE; maar in het algemeen bedoelde hij hier die rampzalige tijden, toen een ANTIOCHUS, na eene mislukte reis naar *Egijpte*, het Israëlitische land op eene vijandige wijze doortrok, en met zich den bijnaam van EPIFANES *den doorluchtigen* te geven, den schandnaam van EPIMENAS den *dolzinnigen* verkreeg. Hij toch was het die duizende Joden om het leven bragt; den tempel op de gruwelijkste wijze ontheiligde; den afgodsdienst openlijk invoerde; en die de Joden, welke na hunne terugkeering uit *Babel* geheel genezen waren van afgoderij, op de wreedste wijze er toe noodzakte,

te, of gruwelijk mishandelde, zoo zij niet afzworen hunne Mosaïsche wetten; en nog levendig lag het den Hebreeuwschen Christen van PAULUS tijden in het geheugen, al was het bijna 200 jaren geleden; (gelijk immers uit ons geheugen nimmer gaat *Spanje's* heerschzucht onder ALBA, al is het ruim drie eeuwen geleden). Neen, nooit kon uit hun geheugen gaan, wat hunne Vaderen hadden moeten ondervinden, welke verschrikkelijke straf de grijsaard ELEAZAR had moeten ondergaan, van uitgerekt te worden, en zoo te worden *doodgeslagen*, omdat hij zelfs den *schijn* niet wilde geven van zwijnenvleesch te eten, ten einde anderen niet zouden afvallen; welke pijnigingen en straffen zekere moeder met hare zeven zonen, wier moed in lijden, wier geloof aan eene betere opstanding vol zaligheid ons verbaast; welk omzwerven een MATTHATIAS en zijne zonen met honderde anderen moest ondergaan in woestijnen, terwijl een JUDAS in 't gebergte, gelijk de wilde *dieren*, in spelonken zich verborg, gras zelf tot eenig voedsel moetende zoeken. Wie ontzet zich niet over de goddelooze bespottingen en gruwelijke geeselslagen, die anderen ondergingen; wie kan vergeten hunne boeijen en gevangenissen; wie de uitgezochtste doodstraffen; wie hun wandelen in schaapsvellen en dierenvachten, van alles beroofd zijnde, daar immers, door de zware binnenlandsche partijen en oorlogen, de verschrikkelijkste verwoestingen, bloedige vervolgingen, gebrek en elende overal bespeurd werden? — En dit alles tegen menschen, *welker de wereld niet waardig was*. Zoodanigen waren het, die gaarn bij hun gemis zich dat gemis wilden getroosten, want zij zagen ook sommigen, die ons EPIFANES afweken, die gaarne worstelden en streden in de, voor de Joden ergerlijke, spelen, welke dien afgodendienaar vleiden. — Wat had-

den zij aan zulk eene wereld, daar zij er alles in hielden?

Maar iets belangrijks voegt er de Apostel nog bij vs. 39. *En deze allen, hebbende door het geloof getuigenis gehad, hebben de belofte niet verkregen.* Zulke edelen zou men zeggen, dat bedoelt de Apostel, moesten vervuld hebben gezien de belofte, dat de CHRISTUS, aan ABRAHAM beloofd, gekomen was, want in die dagen van druk was de volheid des tijds als 't ware daar; nog naauwelijks 170 jaren zijn er verloopen; maar, neen; niettegenstaande zij, die martelaars, die vervolgden, zulk een geloovig vertrouwen, zulk eene zekere verwachting en gegronde overtuiging hadden, zij hebben de hope echter niet vervuld gezien. Ik reken toch *belofte* niet op de opstanding te kunnen betrekkelijk maken, want in die Makkabeeuwsche tijden waren daaromtrent al zeer schoone gedachten. —

Maar waarom haalt de Apostel dat aan? Ziet vs. 40. *Alzoo God wat beters over ons voorzien had, omdat zij zonder ons niet zouden volmaakt worden.* De vervulling van JEZUS komst wordt hier zigtbaar tegen over de *belofte* gesteld; en het woord *wat beters*, verschilt ook in zamenhang met het gezegde vs. 35. *eene betere opstanding.* PAULUS wilde zijne toenmalige tijdgenooten, ook in druk en beproeving deelende, krachtig in 't geloof versterken: wees daartoe op hunne vroegere vaderen en op hunne volharding te midden van te hebben moeten gelooven zonder te hebben *gezien* de vervulling, en hoe zij dus te meer reden hadden om moedig alles te dragen; maar ook PAULUS bedoelde het naauwe verband aan te toonen, dat er tusschen hunner vaderen en hun geloof en uitzigt lag. — God heeft, ô Hebreeuwsche Christenen! over ons, lijdende gelijk onze vaderen, nog hooger heil uitgestort; wij leven toch in de dagen der vervulde belofte, opdat zij, onze vaderen, niet hoo-

ger

Digitized by Google

ger zouden geschat worden, zij zonder ons zegenwoordig voorregt niet gelukzaliger gerekend worden; — maar zij en wij gezamentlijk in den zo veren beloofden, nu gekomenen Verlosser geheel volmaakt, gelukzalig in den hoogsten zin, getroost in ons leven hier, en hier namaals gerekend worden; gelijk PAULUS die nu verder in het volgende Hoofdstuk gaat betoogen *vs.* 2. en vooral *vs.* 22—24.

Ik kan nu overgaan om, na u kort afgeschetst te hebben de treurige tijden der Joden, hoofdzakelijk om der godsdienstwil, maar getrouw gebleven zijnde, niettegenstaande pijniging en geeseling en zwervingen en mishandeling — *iets te zeggen, omtrent den toestand en de behoefte der Waldensen*, en gij zult overreed zijn, dat de gekozene tekst een treffend afbeeldsel is, ook van deze vervolgde Christenen.

Midden tusschen ongenaakbare rotsen en gebergten, (1) wier bergpassen soms den inwoneren alléén bekend zijn, woont in drie hoofddeelen van *Piemont*, aan het zuid oosten van *Frankrijk* gelegen, een Christelijk volk van 20,000 zielen, verdeeld in 25 Gemeenten, onder welke nog 1800 Roomschen woonen. Zij worden *Waldensen* genoemd, naar hunne valleijen of dalen, die er tusschen hunne, met altijddurende sneeuw bedekte bergen gevonden worden, of wel naar zekeren WALDUS, die gedurende de twaalfde eeuw zich daar eenigen tijd heeft opgehouden. Dan offschoon zij op zich zelve zoo afgezonderd, ja gebrekkig leven, zij zijn daarom niet verstoken gebleven van de alléén Zaligmakende leer, welke CHRISTUS voor zondaren verkondigd, en door zijn bloed heeft verzegeld, zoo dat nu aan geloof en bekeering de vergeving en de eeuwige zal-

(1) Zie ook Boekzal Febr. 1824.

zuiglheid verbonden is. Men durft zelfs stellen, dat de Apostel PAULUS, zoo hij naar *Spanje* gereisd is, volgens zijn voornemen, naar *Rom.* XV: 28. dáár, door die dalen, gereisd zou zijn, dáár CHRISTUS en zijne genade hebben verkondigd; of, althans zoo de brief aan de Galatiers, aan het tegenwoordig *Frankrijk*, toen *Gallie* geheeten, en waaraan deze valleijen behoorden, gezonden is, dan zijn deze *Waldensen* wel onder de eerste Christenen te tellen. — Hoe deze gissing ook zij, dit is zeker, dat reeds in het midden der tweede eeuw (in ons Vaderland pas in de zevende eeuw, en hoedanig toen nog wel!) daar reeds waardige, uitmuntende, echt Apostolische Christenen waren, wier aantal steeds vergroot werd, door de woedende vervolgingen ten tijde der tien- en meermalen herhaalde vervolgingen, uit hoofde dat zij in die bijna ontoegankelijke bergen, als in veilige schuilplaatsen veilig zaten: in één woord, dáár is, enkele plaatsen in *Europa* uitgezonderd, bijna de eerste en oudste Christen-Kerk, tot op den huidigen dag; dáár, die ware Apostolische Kerk, die de poorten der hel nimmer hebben kunnen overweldigen.

Dan, wat beduidt eerste en oudste Kerk, indien zij niet de leer van JEZUS naar den Bijbel heeft? en juist hierbij wilde ik u bepalen. — Deze Kerk der *Waldensen*, is zelfs naar het getuigenis harer vervolgzieke Roomschen, door welke zij steeds belaagd is, immers toen de Pausselijke Kerk begon invloed te krijgen, nooit verbasterd geweest. Hun Leeraar CLAUDIUS, heeft zich in de IXde Eeuw, reeds verzet tegen de vereering der beelden, van het kruis, der relquien, tegen de aanbidding der Heiligen, tegen de opperheerschappij van den Paus, en zulks in die tijden, toen de Kerk van *Rome* eerst met kracht deze nieuwe leerstellingen, begon door te zetten.

Ge-

Digitized by Google

Gerust en stil schenen zij te leven, tot den de IXde Eeuw. Zij waren tot dien tijd, altijd zuivere Bijbelsche Christenen, alléén zich houdende aan den Bijbel, en beleden geenen anderen regel voor hun geloof te willen hebben, daar er al wat tot zaligheid noodig was, klaar en duidelijk in vervat was. Zij leefden daar onbekend met de weelde en pracht der wereld, hun herden en landelijk leven stil, maar stichtelijk en Godvruchtig, voortzettende. Bij hen waren nog geene vreemde leerstellingen doorgedrongen; vreemde barbaren, die dit land en andere landen overstroomden, kwamen daar niet, en bragten geene vreemde barbarsche zeden aan; de Gemeente aldaar, was eene rechte Apostolische Gemeente, door niemand bijna erkend, door niemand bestookt, gezeten als in de schuilplaats des Allerhoogsten en vernachtende in de schaduw des Almagtigen.

Dan, toen de Roomsche Kerk begon te woelen, toen waren en werden deze Waldensen, hun een dogma van Roomsche Godsdienst, verdedigende de IXde en Xde Eeuwen, bleef het bij schrijven, verdedigen en beschuldigen op zulke van het jaar 1019 af, tot aanbeden dag toe, en dus ruim achthonderd jaren, en telkens en de minderé bezwaren bij, der twee vorige Eeuwen, dan zijn het duizend jaren, veel hebbende moeten lijden, zoo dat men deze woorden op hen kan toepassen. De treurige geschiedenis leert, hoe zij zijn bespot, geselingen geproefd, uitden en gevangenissen ondergaan hebben, vernachtelijd gepijnigd, en wreedelijk tot dood gebragt, in vuiren vachten hebben gewandeld, verstoten, mede drukt, en kwalijk gehandeld zijn geworden, dat zij zich verbeffende boven hun aardsche, hebben gehoold in bergen, dalen, en spelonken. — Doch, moedig ste is op hen niet toepasselijk, maar moeilijkere

gelezen worden. Deze allen hebben door 't gebroof getuigenis gehad; zij hebben de beloofte niet verkregen gehad, wat beters had God over hen voorzien. Zij waren zoo sterk, alleen in en door CHRISTUS, juist door dat betere waren zij volmaakt, verdroegen alles, en konden gewichtige bronsgronden alzoo uit dezen tekst ontleenen, welken de Apostel aan vervolgde Christenen, hun ten meerderen moed in CHRISTUS, had geschreven.

Immers in 't jaar 1019, begon ROBERT, de Fransche Koning, sommigen hunner, die tot zijn gebied behooren, om hunner leer wil, en wijl zij de nieuwe bijgeloovigheden niet wilden aannemen, op den brandstapel te brengen, de Koningin koelde haren moed door hunnen Leeraar, die juichende naar den brandstapel ging, de oogen eerst uit te steken; sommige lijken groef men op, offschoon reeds drie jaren begraven zijnde, en smeet ze onbegraven op den weg. Zoo begon men tegen *Bijbelsche* Christenen te woeden. Niettemin zij zoo standvastig bleven, en hier en daar reeds menige onlusten in gevoelens, en tot bijgeloof overtreilleden, toe zich begonnen over te laten, zoo werden zij nog te meer verdacht en vervolgd; dan, met mannenmoed wederstonden zij den noot, en de geschriften hunner geloofsleer, die zij rond verspreidden, getuigden van hunne edele, regte Christelijke Evangelische begrippen en beginselen.

Hoe meer voortgangen zij maakten, des te meer begonnen nu tegen hen te woeden. In de XIIde Eeuw, toen de Pabselijke Kerk meer krachten kiem aan haar bestuur zou geven, en hare sleutels meer gewicht kon gebruiken; toen begon men ze te verbranden, te onthoofden, te laten, te beschoten, en in donkere gevangenissen voor altijd op te sluiten. Vreeselijk is ons de geschiedenis van

dien

dien tijd. Toen begon het kwaad der naderhand zoo verfoeijelijke Inquisitie te ontvlammen; die de Kerk-geschiedenis, in het zwartste register op daadzaken gegrond, ook in ons Vaderland, met zulke ware kleuren af teekent. Toen begon, zeg ik, dat beginsel van dwang in water-proeven: men bond namelijk den aangeklaagden de handen en voeten, smeet hem in 't water, en als hij zonk was hij onschuldig, als hij dreef was hij een ketter; of men verzon vuurproeven, men gaf na allerlei Kerkpligten, een gloeijend ijzer in de hand, bond de hand drie dagen, en als de hand *niet* bezeerd was, dan was men geen *Waldenser*, geen Bijbelsche Christen; of men brandmerkte hen op het voorhoofd en geeselde hen op de verschrikkelijkste wijze, terwijl zij te midden der slagen zongen: *Zalig zijt gij, zoo u de menschen vervolgen of slaan, om Christus wil.* En niettegenstaande dit hielden zij vol, wankelden niet, maar hieuwen, in ongenaakbare plaatsen hunner rotsen, holen uit, waar zij hunne Leeraars verborgen, waar zij zelfs eene opvoedingsschool stichtten, voor hunne jonge Godgeleerden. Edele *Waldensen!* JEZUS zag uwe werken, en hij had u lief!

Evenwel niets haalt bij die vervolgingen, welke zij sedert het jaar 1600 moesten ondergaan, toen de Hertog van *Savoijen*, hen uit zijne vallei dreef, die aan zijne regering was onderworpen geworden; echter zoo onwankelbaar getrouw bleven zij, dat zij liever wandelden met dierenvachten, verlaten, verdrukt, kwalijk mishandeld zijnde, dan een tittel of een jota van JEZUS, en van zijne Bijbelsche leer af te wijken.

In den jare 1686, moesten zij hunne laatste toevlugtsplaats weder verlaten; moesten zij tegen geduchte legers strijden. De den Hervorming zoo partijdige LODEWIJK DE XIV, hiefte ook den Her-

tog op, en toen het te laat was, zag hij ruim veertienduizend gevangenen, — de eeuwige zalige Rusten ingegaan, die den Godsdienstigen dood boven het bijgeloovige leven verkozen hadden. Van dien tijd af, moesten zij nu heen dan derwaarts vlugten; nu eens het eene gedeelte, dan het andere gedeelte, of aan *Frankrijk*, of aan *Savoije* zien afstaan. Hierbij kwam groote armoede en gebrek; want, behalve dat zij geplaagd en gedrukt werden, was de grond te onvruchtbaar, om genoegzame voortbrengsels, op te leveren, zijnde vijf zesde gedeelte woest en bergachtig: hierdoor kunnen zij soms nog nauwelijks het noodzakelijkste verkrijgen: ja, zij zouden zelfs verstoken zijn van Kerken en Pastorijen, zoo de milddadige hand van *Engeland*, en andere Protestantsche Landen van *Zwitserland*, in vorming van Leeraren voor hen, en van *Holland* in jaarlijksche bijdragen, hen niet ondersteunden.

Intusschen treffe het ons gevoel, dat zij alleen, ten tijde van het bestuur, van den man des bloeds, van den schrik van *Europa*, vrede en rust hadden, gedurende de jaren 1800 tot 1814. Verschrikkelijke Staatkunde, van vroegere en tegenwoordige dagen, die het Pausdom zoo veel magt kan toelaten, ontzettende gedachte, dat de geschiedenis nog hare lessen niet beoefend ziet!

Het treffende korte beknopte bericht, doet ons nu ten slotte, die bijna duizendjarige vervolging dus besluiten. Naauwelijks is de Hertog op den troon, of de altijd aan hunne leer, en zoo ook naar JEZUS bevel, den Keizer getrouwe *Waldensen*, betoonen hunne verschuldigde achting, en vragen om bewaring hunner Godsdienstige vrijheid; maar de Paufelijke Koning, opgehitst door even gelijke Geestelijken, altijd nijdig op Hervorming, of wat niet te *Rome* geldig is, gebiedt de Kerk te sluiten, ja eindelijk: om een zoo hoogen

gen muur om de Kerk te zetten, dat geene Roomschen zich ergeren zouden, in het zien der Kerk. Ambtenaren worden van hunne posten ontzet, Oversten van Krijgslieden in rang verminderd, en het beroep van Geneesheer of Regtsgeleerde hun verboden. — Maar, wat ook gebeurde, men vernam niet, Gemeente! dat zij geschokt wierden in hun geloof. Zij staan als een rots, — en verkwikken nog door den dronk waters die zij hebben, hem, die in hunne valeijen lafenis *vraagt*.

Dan, eindelijk, en daartoe al dit aangehaalde: Daar zij tot hiertoe, van alle de Hospitalen des Lands zijn uitgesloten, (gelijk de Jood eens den Samaritaan uitsloot; heeft men ooit den Bijbel wel gelezen? CHRISTUS! Hoofd der Gemeente! hoe lange,) en dus de Geneeskundige hulp zelfs en kostbaar en moeilijk is, en niemand hunner Geneesheer zijn mag, (dat is Christendom!) zoo hebben zij eindelijk de toestemming verkregen, van een Hospitaal te mogen oprigten, met de noodige Geneeskundige hulp, ook ter verzorging van Weezen en Armen. Dan, wreed blijven de barmhartigheden toch der Godloozen; die toestemming zou niets zijn, zoo geen ijver van eenige *Waldensen* hun te gemoet kwam, zoo niet verscheidene *Buitenlandsche* Protestantsche Gemeenten, zoo niet de Nederlandsche Kerk als van ouds, hielpen.

Gezegend is dit Nederland, dat van tijd tot tijd, en eens in het jaar 1781, hun door Collecte gaf *f* 260,000, terwijl de Waalsche Kerk, in hunne lagere en hoogere Scholen, voorziet; en jaarlijks kleine bijdragen steeds gegeven worden.

Dan, nu vragen zij eene bijzondere gift. — Wel aan, dus iets gegeven. Immers zij hebben van hunne armoede, bij Neerlands Watervloed, ruim 2000 guldens zegt Christelijk gegeven, hebben een

Bededag voor Neerlands redding gevierd, en vermaken verboden; derwijl eenigen in Nederland, de twistgeschriften en bedillingen, hunnen geest, over onderscheidene oogpunten van het doel hier geduchte bezoeking, vermoeiden en hoofd en hart warm maakten, en elkander vervloekten. Nu, wij worden niet bespot, gegeeseld, vervolgd, wij zwerven niet om op de gebergten, vol vreeze onze tempel staat vrij open. — Geeft met een Christelijk gevoel, groot is zulk eene gift, in het oog van den Koning zijner Kerke, die deze zijne onderdanen blijft behouden, en van daar nederziet op elke lafenis, die aan kranken, naakten, en Weezen wordt toegezeiden, want het is als aan hem gedaan: zoo spreekt zijn eigen woord! leest en beoefent dat Bijbelwoord.

Nu iets ten besluite, in de volgende toepasselijke herinneringen.

1. Waarom zoo breedvoerig over de vervolgingen van de Roomschen?

Men bedriegt zich geenszins, als men niet de Staatkunde, maar de Pausselijke ijverzucht, de oorzaak van dit alles noemt, en bij het lezen van alle dergelijke geschiedenissen, moet men rondelijk zeggen: wee uwer, zoo hunne handen het gezag krijgen. De Koning zijner Kerke waakt — en in het harte van Neerlands Koning blijkt, ook uit deze aanschrijving, welk een grooten moed wij hebben mogen.

Maar er is nog iets: de dagen beleven wij, dat men om geld al haakelijken tracht over te halen, dat hier en daar honderd guldens veel daartoe vermogen, die in 't geheim of meer openbaar geen list soms gespaard wordt, om voor de Roomsche Kerk te gewinnen. En, schoon hier, gij landelijke eenvoudiger Gemeente! oogenschijnlijk minder gevaar loopt, ik zeg het u, men kan niet genoeg op

zij-

zijne hoede zijn. Trouwens wij zouden het zoo gaarne zien, dat de *Waldensen*, — niet alleen maar wij allen in den aanstaanden Kersnacht, met hun optrokken ter Mis, — of elders, voor de wieg — en het kind, gingen nederknieten. —

Maar, — vergeet het nimmer Nederlanders! welke leer zijnus geleerd heeft; en hij kwam niet om zijne krib en wieg te doen aanbidden, maar om u geloof op zijne leer, op zijn kruis, op zijne voorbidding te doen staren. Vergeet nimmer hoe veel bloed en tranen, en banden, en gevangenen, en Inquisitie-vijnigingen en doodstraffen, en verjagingen het gekost heeft aan uwe vaderen. — Ach! vele der kinderen zijn niet meer Hervormd intusschen; want velen onze zijn vergeten de gronden van hunnen Godsdienst, leiden een zeer los leven, en hebben der vaderen bloed, tranen, en geloof verwisseld voor vervloekte koetheid, voor toenemende drinkgelagen en zedebedervende spelen. Als ik dan zoo ijver, dan doe ik zulks alleen om uw eeuwig welzijn; om de behoudenis der leer; en, als wij dan rechts bij geruchte hooren van vervolgingen, dan herinner ik u dit alleen, om hun tegenwoordige rust niet door zorgeloosheid te bezoedelen; maar waken en bidden wij, dat de Heer zijner Kerke met ons zij. —

En een blik staande op de Hervormde Kerk, en hun aantal van leden, — dan slaan wij bezend de Kerkgeschiedenis toe, en verbazen ons over zoo weinige toeneming. Intusschen verbeiden wij de Goddelijke leiding, die het licht in alle duisternis kan doen ontsteken; en CHRISTUS zijne Kerk zal eens, ontdaan van alle bijvoegsteen, bloeijen; dit gelooft gij immers, belangstellende Christenen! die steeds bidt: *Uw koninkrijk komt!*

7. Maar eene andere vraag: zou men in *Nederland* zulk eenen moed tegen de vervolgingen, zulk

zulk eene standvastigheid in éénheid des geloofs kunnen verwachten?

Gelijk de geschiedenis der Makkabeeuwen en Waldensen vele schitterende proeven van volharding en standvastigheid opleveren; ook onze Nederlandsche kerkstaat in de jaarboeken onvergetelijk opgeteekend; met roem staan velen in de edelste nagedachtenis.

Maar, ik durf die vraag haast niet herhalen. Ik weet het, dol ijveren en scheiden en twisten kunnen sommigen; maar een getuigenis des geloofs af te leggen, gelijk de Makkabeërs, gelijk de Waldensen, dat is iets anders.

God behoede onze kerk; maar de geschiedenis onzer harten getuigt, hoe zelfs verbondene Edelen konden afwijken, als het er op aan kwam. Intusschen, als wij soms den gezigteinder wel eens donker ons voorstellen; als wij de zaak der Grieken zien onderdrukken, zeer waarschijnlijk voorat, omdat zij der Pausselijke kerk niet onderworpen zijn; als wij de jezuiten hier en daar zien woelen, als wij kunstgrepen van allerlei lagen soms zien aangrijpen; zou ik dan geene aanleiding gehad hebben, om voor een oogenblik het mogelijke te veronderstellen. Alleen doe ik die vraag, om u zelve oplettend te maken, hoe wankelbaar veler geloof is — ja ik bedroef mij, als ik slechts let, hoe het gaat met het aanleeren der belijdenis — met het belijdenis afleggen; op het volkomen gebrek en de afnemende gewoonte van godsdienstige opvoeding in menig huisgezin; het verzuim der voorvaderlijke Bijbellezingen; dit, en andere gebreken, doen mij vragen — zou men zulk eenen moed en zoodanige standvastigheid vinden?

Ik bedoel ook zekere éénheid in standvastigheid. — Mijn Vaderland! verhef u niet te zeer; ik schaam mij als ik den Waldenser naam lees.

Van

Van het jaar 700 af, toen WILLEBRORDUS u van de afgoden afrok, tot aan het jaar 1560 bijna, en dus zulm 800 jaren, waart gij de kerk van *Rome* toegewijd; maar de Waldenser getrouw aan den Bijbel! En sedert? gij werd verdeeld, u noemende na LUTHER, ZWINGEL, CALVIJN; Dordsche Vaders, Remonstranten, Mennonieten, ja zelfs soms naar sommige Leeraren. Ziet daar, welk eene gedachte! Er is toch maar éene leer, immers die des Bijbels; weest daarin eens, dan zult gij moed hebben, dan volstandig zijn, dan zult gij bij mogelijken dwang alles er voor opofferen, om nimmer voor — wieg of beeld — maar voor JEZUS alléen neder te knielen, en 't Kersfeest zal u het zaligste feest zijn; éénheid in geloof, liefde en hoop zal dat kwade afweren, hetwelk verdeeldheid, erger dan martelvuren en vervolgingen, aanbragt. Onderzoekt dit en gij zult zegevieren in de waarheid.

3. Daar de beloften, dat JEZUS komen zou, vervuld zijn; welk gevoelen van standvastigheid moeten wij dan niet aan den dag leggen?

Ik mag die vraag niet voorbijzien: het betere genot waarvan PAULUS sprak, betreft ook ons, gelijk het den Waldenser sterkte in zijnen nood, en hetzelve hebben de vroegere geloofshelden niet gezien maar geloofd. Dan, is nu de vraag: — zijn wij zoo als zij, in geloof? waarlijk ABEL, ENOCH, ABRAHAM, MOZES, DAVID, waren uitnemender in geloof en hope, en wij? wij, die wat beters hebben, dan zij, wij die op de heugelijke gebeurtenis van *Bethlehem* gewezen worden! Wat is er in ons? ó, ik verbeelde mij, dat in die armoedige valleijen der *Waldensen*, hun lofzang zal zijn, voor arme zondaars. — Arm naar het tijdelijke, en ellendig door de zonden als wij zijn, kwam JEZUS om ons rijk te maken; want in menschen, in zondaars is Gods welbehagen.

En wij, wij bewonen wel zulke armoedige hutten niet,

niet, maar er zijn ook hier vele armen en behoeftigen; ei, zijt gij zoo rijk in den Heere? en toch, om die zaligheid u te doen smaken kwam JEZUS; waartoe anders zijne menschwording, daar Hij Gods Zoon in heerlijkheid was?

Dan, gelooft gij allen wel deelnemend in die liefde? wij hebben wel niet vele zinnelijke plegtigheden, maar zoudt gij daarom minder godsdienstig zijn? daarom der zondendienst kiezen en niet wedergeborenen des Vaders in de heiligmaking des Geests verlangen te zijn? Ik wenschte, dat gij getroffen wierdt door het „*zoo lief had God de wereld*," dat gij kwaamt vragen! — heb ik JEZUS wel lief; dat gij badt om meer geloof en uw geloof meer door Gode verheerlijkende daden wenschtet uit te drukken. Want, is u laauwen en onverschilligen! wat beters overkomen; ziet thans op *Bethlehem*, de kandelaar is daar weg; want zij hebben dwaling, ongeloof en bijgeloof liever gehad dan het licht, ziet dus toe voor u zelven.

Zijt dankbaar in den Heer, verheugde toekomstige feestgenooten! dankbaar vol vreugde, dat geen tempel zal gesloten zijn, dat geene kerkers u dreigen; dankbaar, dat u in CHRISTUS zoo veel zaligheid verkondigd wordt; dat tot u het welbehagen Gods en menschen zal komen. ô! Zijt gij soms wankelmoedig, slaat uw oog op *Bethlehems* lofzang, op JEZUS krib; zijt gij bezwaard, ziet op de vreugde des herders; valt in aanbidding te voet, Hem die u zoo lief had — en die de bezwaarden hier vollen moed laat toespreken en hen wijst op de geloofsheiden. Aanbidt — aanbidt, Christenen! Eere zij God in de hoogste hemelen en vrede op aarde, in den menschen een welbehagen. Amen.

OVER

Digitized by Google

OVER DE UITVINDING VAN HET PAPIER.

(*Door* SCHUBERT.)

Slechts weinigen weten of denken als zij schrijven: de *Ondergeteekende* heeft de Eer enz., van waar deze uitdrukking ontslaan is; maar er is in det dad een tijd geweest, in welke men niet *onderschreef*, maar *ondenteekende*, en wel om deze eenvoudige reden, *dewijl men niet schrijven kon*, en dit *men* betrof niet slechts het gemeen, waar voor wezenlijk het schrijven in dien tijd eene zeer overtollige kunst was, maar zelfs de aanzienlijkste en beschaafdste klassen, Koningen en Keizers, met één woord, een ieder die niet tot de klasse der Geleerden behoorde; zoo dat het toenmalig *Europa* in dit opzigt ver door het Rijk van *China* werd overtroffen, waar de schrijfkunst oneindig noodzakelijker is, en het onder de geringste klasse echter niet aan lieden ontbreekt die schrijven kunnen. Deze aan schriftgeleerden arme tijd was die, welke met regt den naam *duistere eeuwen* draagt, die tijd, toen wetenschappen en kunsten in eeuwigen slaap, zoo het scheen, dreigden te vallen, toen bijgeloof en onkunde met onbepaalde magt heerschten, toen niets dan de Mijter of het zwaard gold, toen de eerste zonder geleerdheid of vroomheid gedragen, en het laatste zonder kunst en menschelijkheid gevoerd werd; die eeuwen, welke met de verwoesting van het Romeinsche Rijk door de volken van *Germanie* begonnen, en eerst met de uitvinding van het papier eindigden.

In deze rij van jaren werd echter, behalve de Geestelijken en de weinige Geleerden, bijna niemand gevonden, die zelfs maar zijnen naam kon

kon schrijven; en Keizer KAREL DE GROOTE, die buiten twijfel den naam van eenen beschermer en vriend van kunsten en wetenschappen verdient, daalde waarschijnlijk ten grave, zonder het A B C geleerd te hebben. De oorkonden, koopcontracten enz. van dezen tijd, hebben in plaats van onderteekening gewoonlijk het teeken van het kruis, naast het welk men dan schriftelijk gemeld vindt, dat dit kruis door deze of die eigenhandig gezet is. Ieder had zijn eigen teeken, zijne eigene wijze om een kruis te maken, (dat heette met een kruis te onderteekenen) en kon zijn eigen merk onder honderd andere kruisen even zoo goed herkennen, als thans ieder zijn handschrift. Gewoonlijk had zulk eene onderteekening deze ontschuldigende voorrede: „ dewijl ik niet schrijven kan (*pro ignorantia litterarum*) zoo heb ik met een kruis onderteekend." Deze belijdenis leiden zelfs Koningen zonder bedenken af, en alle documenten der oude Angelsaksische en Spaansch-Gothische Koningen zijn op deze wijze onderteekend. Het Protocol van een Concilie in 821 sluit met de volgende woorden: „ de Keizer en bijna alle Vorsten van *Frankrijk* en *Duitschland* onderteekenden de besluiten van dit Concilie, door ieder zijn kruis onder dezelve te zetten." Zoo had dan zeker niemand den anderen iets te verwijten.

Men moet ook geenszins denken, dat dit slechts plaats had in die landen, welke door de Noordsche Volken overmeesterd waren; ook in *Griekenland*, de oude zetel der wetenschappen en kunsten, waar deze volken barbaren genoemd werden, was het bijna even zoo treurig gesteld, en de acten van verscheidene concilien zijn door de Bijzantische Keizers met een kruis onderteekend. In de nouvelles van JUSTINIAAN wordt bevolen, dat elk, die in het schrijven niet geoefend is, in tegenwoordig-

Digitized by Google

digheid van vijf getuigen ten minsten eene letter, als hij hiertoe in staat is, moet zetten, waarop een der getuigen de overige letteren van zijnen naam schrijven of zijne hand tot dat einde besturen moet. Het schijnt zelfs, dat de laatste roomsche Keizer, KONSTANTIJN PALEOLOGUS, die door zijn karakter, en door zijnen moed, waarmede hij in de verdediging der laatste bouwvallen van het tweeduizend jarig Romeinsche rijk sneuvelde, gewis eene der eerste plaatsen onder de Bizantische Vorsten verdiende, niet schrijven kon; want hij onderteekende eigenhandig het huwelijks contract met eene Georgische Prinses, niet met zijnen naam, maar met drie kruisen.

Men beseft ligt, dat een tijd, toen de uitvinding der letters voor het rijkste en aanzienlijkste gedeelte der natien zoo goed als niet bestond, toen zelfs geestelijken hun Brevier niet lezen konden, of niet verstonden, wat zij lazen, dewijl het latijn was — dat zulk een tijd van allen smaak voor beschaving ontbloot moest zijn, dat zij geene eenige uitvinding, die dezen naam wezenlijk verdiende, en geen enkel werk voortbragt, dat men thans nog zou kunnen lezen; dat toen niemand de wetenschappen beoefende, en dat zelfs die kunsten, welke ons thans zoo noodig schijnen om het leven te verangenamen, verzuimd werden.

Als men dezen tijd, met de schitterende tijdperken van *Griekenland* en *Rome* vergelijkt, als men de groote menigte schriften beschouwt, die PLATO, ARISTOTELES, CICERO enz. hebben nagelaten, als men bedenkt, dat zelfs de eerste der Veldheeren, JULIUS CÆSAR, in zijn leger zich met de beschrijving zijner Veldtogten, met Dichten Sterrekunde bezig hield; dan moet men zich zeker over de groote barbaarschheid verwonderen in welke alle landen van *Europa*, in de midden eeuwen gedompeld waren, en men zal

zeker wenschen de oorzaken van dit zonderling verschijnsel te kennen. Deze oorzaken liggen niet slechts in die groote gebeurtenissen, die de hoofdtrekken van eene schilderij der wereldsche schiedenis, zoo als de meesterlijke hand van CAMON die geschildend heeft, uitmaken, maar er zijn ook dikwijls omstandigheden, die zoo niets beduidend schijnen te zijn, dat de konstenaar die niet waardig acht, om dezelve in zijne schilderij te brengen, of die den aanschouwer, bedwelmd door het gedruis der Veldslagen, en het instorten der steden, over het hoofd zien, en die echter wel langzamer, maar evenwel niet min verderfelijk, op de beschaving werken. Wij zien, hoe de bloem plotseling door den hagel geknakt wordt, en zich evenwel dikwijls herstelt, maar onzigtbaar knaagt de worm aan den wortel, en onmerkbaar laat de bloem het hoofd zakken, om het nooit weder op te beuren.

Volgens het oordeel van één der grootste kenners der oudheid, den beroemden MURATORI, ontstond deze barbaarschheid der midden-eeuwen, voornamelijk uit gebrek aan *papier*; en het is in der daad in het oogloopend, dat de uitvinding van ons tegenwoordig papier, waardoor dit gebrek werd weggenomen, in hetzelfde tijdperk der twaalfde Eeuw valt, toen de wetenschappen weder begonnen te ontluiken; even gelijk de algemeene verspreiding der verlichting, een onmiddelijk gevolg van de uitvinding der Boekdrukkunst was. *Grieken* en *Romeinen* schreven hunne onsterfelijke werken op rollen van *Perkament*, en de hooge prijs van deze stof, was niet slechts de reden, dat boeken alleen in handen van sommige rijken kwamen, die ze dikwijls niet eens gebruikten, maar ook dat vele dezer werken geheel verloren gingen. Het is zoo, men had toenmaals ook, eene goedkoopere stof om op te schrij-

schrijven, namelijk het Egijptisch papier, maar dit was, in de achtste Eeuw, geheel buiten gebruik, ten minsten, in *Europa*, of om dat de aanbouw der papierplant, in *Egijpte* zelve verwaarloosd, of om dat de handel met *Egijpte* door de *Arabieren* moeijelijk gemaakt werd. Men moest dus weder tot het dure perkament zijne toevlugt nemen, de kopijen der klassieke werken werden steeds zeldzamer, en onder die weinige, die het zwaard of het vuur der barbaren uit het Noorden gespaard had, moesten verscheidene hunne plaats aan andere schriften inruimen. Men krabde eene redevoering van DEMOSTHENES, of een boek van LIVIUS uit, om het kostbaar perkament te bezigen tot eene Legende, een Breviier, of een schenkingsbrief aan een Klooster; en van de achtste Eeuw af, vindt men geene oorkonde, of geen boek meer op Egijptisch papier geschreven, maar des te meer op uitgekrabt perkament. Zulk een handschrift, heet daarom in het Grieksch *Peripsemtos*, (*uitgekrabt*).

Als men nu den goedkoopen prijs van ons papier, uit lompen gemaakt, vergelijkt met het dure perkament, dan zal men zich niet meer verwonderen, over de zeldzaamheid der boeken, het gering getal lezers, en het daaruit ontsproten gebrek van beschaving en verlichting in de midden-Eeuwen. Het is zoo, de prijs van het papier is in onze tijden zeer gestegen, doch deze prijs staat evenwel nog in geene evenredigheid met dien van het perkament, maar, kort na de uitvinding van het papier, was de prijs van hetzelve, uit hoofde der ontelbare Papier-Fabrieken, die in gansch *Europa* met dien ijver, welken al het nieuwe verwekt, aangelegd werden, en wegens het mindere gebruik tot niets beteekenende brieven, processen enz., zoo gering, dat die niet met dien van het perkament te ver-

Digitized by Google

gelijken was, en MURATORI zegt te regt, dat men in het midden der achttiende Eeuw, voor weinige daalders werken kon koopen, die in de midden-eeuw duizend dukaten zouden gekost hebben.

In de daad, was toen ook de prijs van het perkament zoo hoog, dat slechts rijke Vorsten of Steden in staat waren, enkele boeken te koopen, en dat aan groote boekverzamelingen niet te denken was. Slechts in de rijke Kloosters, of in het Vatikaan vondt men eene boekerij, welks Catalogus tot den tijd van Paus NIKOLAAS V, dien grooten bevorderaar en kenner der wetenschappen, in het midden der XVde Eeuw, zich bijna alleen tot de Godgeleerdheid, het Kerkelijk regt, echte of verdichte documenten, en soortgelijke bepaalde, en zelfs van deze is veel door de verwoestende oorlogen der barbaren vernietigd of verbrand geworden.

Van de hooge prijzen der boeken in dien tijd, kan men zich uit de volgende daadzaken, een denkbeeld vormen. Voor eene kopij der Leerredenen eenes Bisschops van HALBERSTAD, die thans, als zij nog bestond, door de Boekbinders gebruikt zou worden, betaalde eene Gravin van ANJOU tweehonderd schapen en vijftig mudden koorn. De Koning LODEWIJK XI moest, toen hij van de Medicijnsche Faculteit te *Parijs*, de werken van eenen Arabischen Arts leende, een groot gedeelte van zijn zilverwerk tot onderpand geven, en bovendien nog een rijken borg stellen. Men heeft nog eenen brief, in welken LUPUS, Abt te *Fernieres*, in het jaar 855 den Paus BENEDICTUS III, op het bewegelijkst bidt, aan zijn Klooster de verklaring van den Heiligen HIERONIMUS over JEREMIAS, benevens de schriften van CICERO en QUINTILIAAN over de welsprekenheid te leenen, en heilig belooft, dat deze werken

ken zoo dra mogelijk, afgeschreven en teruggezonden zullen worden, „ want, voegt de Abt er bij, men vindt in *Frankrijk* wel enkele stukken dezer werken, maar geen volledig exemplaar." In het voorbijgaan, kan men hier uit opmaken, dat de Pauselijke boekerij reeds in de IXde Eeuw, den naam had, om ook in klassieke werken niet arm te zijn; maar men ziet tevens hier uit, dat de Monniken van dien tijd ook *smaak* hadden voor klassieke geleerdheid, en dat *het hun* niet aan lust om te lezen en afschrijven ontbrak, indien zij slechts boeken, en stof om op te schrijven gehad hadden. MURATORI maakt hierbij deze aanmerking: „ Hoe veel dank zijn wij schuldig aan de Monniken van dien tijd, die zich dag en nacht met afschrijven der boeken bezig hielden, om die te vermenigvuldigen en voor de nakomelingschap te bewaren, en hoe zeer moeten wij ons schamen, als wij, niettegenstaande onzen rijkdom aan boeken en andere middelen ter verlichting, luijer en onkundiger, dan zij zijn." — Troosten wij ons hiermede, dat de goede MURATORI dit in de XVIIIde, en niet in de XIXde Eeuw schreef.

In dezen aan boeken armen tijd, was dus een boek, dat thans een bedelaar naauwlijks als een aalmoes zou aannemen, het kostbaarst geschenk, dat men geven kon, een geschenk, dat den bezitter, die dit uit zijne kleine verzameling vereerde, meer eer en voordeel bragt, dan thans een beroemd werk den Schrijver geeft; hij redde door zulk een geschenk, als hij dit aan een Klooster gaf, zijne ziel van de verdoemenis, die voor armeren onvermijdelijk was; over deze schenking werd een uitvoerig document opgesteld, en deze werd, in zijne levensbeschrijving en graffschrift, als de kroon zijner verdiensten aangehaald. Thans ziet men nog te *Verona*, in de

de Hoofdkerk het prachtig marmeren Graf, van eenen Aarts-Diaken uit de IXde Eeuw, welks opschrift, met even zoo veel lof, als had hij Veldslagen gewonnen, meldt, dat hij tweehonderd achttien handschriften afgeschreven, en eene verklaring van den Bijbel aan het Domstift geschonken heeft.

Dit gebrek gaf zelfs aanleiding, tot het stichten eener Geestelijke Orde, die door de Kerkhervorming, en de uitvinding der Boekdrukkunst in vergetelheid geraakt is. Op het einde der XIVde Eeuw, stichtte GERARD GROOT, te *Deventer* geboren, de Orde *der Broederen des Gemeenschappelijken levens*, die zich, zoo wel als de hierop geënte Congregatie der reguliere Koorheeren van *Windesheim*, over de *Nederlanden*, en het naburig gedeelte van *Duitschland* verspreidden; honderd twintig ondergeschikte Kloosters, en onder zijne Broederen, Geleerden van den eersten rang, zoo als bij voorbeeld, den beroemden LIPSIUS, telde. De hoofdregel en voornaamste bezigheid van de Broederen dezer Orde, waren de jeugd te onderwijzen, en boeken, vooral de schriften der Heilige Kerkvaderen, af te schrijven.

De duurte der stof, op welke men schreef, werd door de uitvinding van het papier weggenomen, en men zou thans meer over de menigte, dan over gebrek aan boeken kunnen klagen. Men moet evenwel de weldadige gevolgen niet vergeten, die deze uitvinding niet slechts voor de wetenschappen, maar ook voor de verspreiding der lektuur en beschaving in de lagere klassen, gehad heeft. Hoe hoog verheft zich in dit opzigt de verlichte negentiende eeuw, boven de duistere achtste of negende. Toen moesten de wetenschappen zich in de donkere cellen der kloosters verschuilen, en slechts de monnik las, bij het zwak

schijn-

Digitized by Google

schijnsel eener lamp; thans zijn handwerkslieden en dienstboden leden van leesgezelschappen. Toen kon de grootste Keizer niet lezen; thans zijn jongelingen reeds schrijvers.

De uitvinding der letters, mogelijk de zinrijkste die de menschelijke geest ooit gedaan heeft, heeft eigenlijk niets met de taal te doen, maar alleen met de wijze, hoe wij onze gedachten, zonder spreken, door schriftelijke teekenen uitdrukken. Zoo dra *Europa* deze uitvinding uit het Oosten *had ontvangen*, was het natuurlijk, dat men zich van dezelve bedienen wilde; gedichten, geschiedenissen, en al, wat voorheen de vaderen hunne kinderen in het geheugen prentten, en zoo van het eene geslacht aan het andere overleverden, werd nu aan het meer veilig schrift toevertrouwd. Het was natuurlijk, dat men, bezorgd om de van de verloopene eeuwen geerfde wijsheid der nakomelingschap onvervalscht over te leveren, allereerst op onvergankelijk schrift bedacht was; het was ook even zoo natuurlijk, dat men, toen het schrijven toenam, zich de zaak gemakkelijk zocht te maken; zoo schreef men eerst op de hechtste stoffen, en ging in vervolg van tijd steeds tot zachtere over, tot men alle voortbrengselen der natuur, die tot stof om op te schrijven dienen konden, in requisitie gesteld had, van het marmer tot op de vodden, die uit de vuilnis verzameld worden. Steenen, lood, ivoor, hout, huiden, boomschors, bladeren, was en lompen, dienden allengs om de daden der voortijd, de gevoelens van den dichter, de lessen der wijzen, en alle uitvindingen en kundigheden aan de nakomelingschap over te leveren.

(*Het Vervolg hierna.*)

(Eene waare gebeurtenis.)

De vrouwen hadden steeds en hebben nog vele vijanden. De beschaafde Griek, de ruwe Turk en wij, zoo wat een middending tusschen deze twee, wisten en weten nog niet het goede te waarderen, dat ons de Hemel in deze vriendelijke wezens schonk. De volgende gebeurtenis, die op daadzaken gegrond is, kan de dwalenden beter onderrigten.

Toen de Bondgenooten in den oorlog tegen de Franschen over den *Rijn* waren getrokken, had zich, gelijk bekend is, de wilde geest van opstand reeds door die Provinciën verspreid. De voortdringende heren waren van alle kanten door verraders omringd, ontelbare spionnen doorliepen het land, en zij moesten de strengste maatregelen tegen dit kwaad nemen. Wie betrapt werd, moest door den strop of door den kogel sterven, en evenwel vermeerderden dagelijks de ongelukkige offers dezer kwalijk begrepene Vaderlandsliefde.

Bij den troep over welke de brave Generaal van *K*..., het bevel voerde, werd ook eens laat in den avond een jong landman gebragt, en daar men onwederlegbare bewijzen bij hem vond, dat hij een spion was, werd hij veroordeeld om des morgens vroeg doodgeschoten te worden.

Na eene poos kwam zijne vrouw, een jong aardig wijfje, met een klein aanvallig kind op den arm, en verzocht den Veldheer te mogen spreken. Zij verkreeg haren wensch, en men zal mogelijk denken, dat zij niets zal gespaard hebben, den bevelhebber te bewegen om genade aan haren man te willen schenken, maar zij deed niets

van

Digitized by Google

van dit alles. Met eene schijnbare koelheid, zeide zij, dat zij wel zag, dat het leven van haren man reddeloos was verloren, maar dat zij slechts verzocht hem nog eens te mogen zien, om zijnen zegen voor haar arm, dra vaderloos kind te ontvangen. Na eenig bedenken, stond de Generaal haar verzoek toe, en nauwelijks was er een half uur verloopen, of hij kreeg berigt, dat zij den ongelukkigen, dien men in eene schuur had opgesloten, weder had verlaten.

Des morgens werd de veroordeelde naar de plaats gebragt, waar hij doodgeschoten zou worden. Bij zulk eene gelegenheid, maakt men in den krijg niet veel omslag. Een Detachement Fuseliers, rukte met een half Eskadron Kavallerie, buiten het Dorp, en reeds was alles gereed, ter uitvoering van het vonnis, toen de Generaal toevallig hier kwam. Maar hoe stond hij verwonderd; toen hij in den Kandidaat des doods, de *Vrouw* van den schuldigen herkende. Reeds hield zij den doek in hare handen om de oogen daarmede toe te binden, toen het *halt* van den Generaal dit waarlijk vreesselijk fraaije raadsel oploste. De schoone heldin werd nu met eene vaderlijke vermaning, die haar tranen deed storten, naar huis gezonden. Dewijl haar man laat in den avond was gevangen, en het regtsgeding zeer kort duurde, zoo had men hem niet naauwkeurig beschouwd, en daardoor was de verwisseling gemakkelijker geworden.

WELSPREKENDHEID DER FRANSCHE ZENDELINGEN.

Pater ABRAHAM van *St. Clara*, was slechts een domoor, in vergelijking der Fransche Zendelingen, wat de Geestelijke welsprekenheid betreft. Te *Nancij*, predikte onlangs een Zendeling over

Digitized by Google

de Heilige Straf. In de Hel, zeide hij, staan duizende ketels met kokend water, deze zijn bestemd om de verdoemde Joden, Protestanten, Philosophen en Liberalen daar te koken. Maar de muren der Hel zijn, ô vreeselijk gezigt, met de vurige tongen van booze Vrouwen behangen. Om den indruk dezer schildering te versterken, had men van het Tooneel de groote trommel uitbooden, waarmede in de Opera's de donder wordt verbeeld, en men deed op die trommel nu en dan achter het Altaar een slag.

De Bisschop van *Nancij*, een der ijverigste Zendelingen, die op openlijke plaatsen en voorzal op Kerkhoven predikt, dreigde onlangs, toen hij over het misdadige van den Schouwburg preekte, iedere Vrouw, die het wagen zou, om gedurende de vasten het Tooneel te bezoeken, als een verloren schepsel, in zijne Leerrede openlijk te zullen bekend maken.

ANEKDOTE.

Mademoiselle MONTPENSIER, Nicht van LODEWIJK XIV, beminde den Heer DE LAUZUN zoo vurig, dat zij besloot, hem te trouwen, het mogt dan kosten, wat het wilde.

Om het onderscheid van rang eenigzins weg te nemen, gaf zij den Hertog DE LORRAIN 50,000 Franken, om voor haren beminden, door deze som, den Titel van eenen Vorst te bezorgen. Het minnend paar ontbrak thans nog slechts de toestemming van den Koning, en deze werd hem in een zwak oogenblik abgewrongen.

Naauwelijks was dit voorgenomen huwelijk, echter bekend geworden, of de Koning van *Spanje*, de Hertog van *Savoije* en verscheidene andere gekroonde Hoofden, deden door hunne Gezanten voorstellen tegen hetzelve.

LO-

LODEWIJK XIV, door de aangehaalde redenen overtuigd, ontbood nu terstond DE LAUZUN, en beval hem, van dezen oogenblik af, zijne bemoeijing tot Mademoiselle MONTPENSIER, als verbroken te beschouwen.

Maar DE LAUZUN antwoordde: dat Koningen hun woord nooit behoorden te breken.

LODEWIJK was een oogenblik verrast, maar wierp daarop den stok, dien hij in de hand had, door het raam, zeggende deze merkwaardige woorden: „Ik moet den stok weggooijen, op dat ik niet genoodzaakt worde, een Edelman met denzelven te slaan."

Door den diep bedroefden Vader, daartoe verzocht, zijn in deze weinige regelen, de taal van zijn hart, heeft uitgedrukt, maar zich geenszins beijverde, om een kunstig voortbrengsel zijner kunde, en ervaring te leveren, hebben wij geoordeeld, ons Dichtstukje hier te moeten plaatsen, met den wensch, dat hij met de zijne den besten troost genieten moge, dien alleen de Godsdienst van JEZUS oplevert, en dat ook anderen, die met hem zoo wel als wij, het smartelijke van zulk eenen Lijdenskelk gevoelden, denzelven mogen ondervinden.

BIJ HET LIJK VAN MIJN ZOONTJE

JAN LUDOLPH,

Overleden den 15den January 1826.

Daar ligt gij dan, na 't lijden veler smarten,
Mijn jeugdig kind! weldra tot stof en asch,
Daar ligt het kind, die lief'lijk 't onzer harten,
Die 's moeders vreugd, de lust zijns vaders was!

Ach wreede dood! waarom moest hij reeds sneven?
Waarom toch viel die bloem zoo vroeg reeds af?
Waarom ontnaamt gij, wreede dood! hem 't leven,
En veldet hem, ten prooi van 't vraatig graf?

Dat

Dat lieve kind, voor ons zoo vroeg verloren,
Ach dood! waarom toch trof hem uwe felle?
Waarom ons hart, van droefheid te doorboren?
Waarom toch dood! dien voor ons handen eischt?

Ach God! waarom? 't is maar, hoe, zou 'k dorven vragen,
Ik kortziend mensch, ook kind van stof en asche.
Oneindig God! ik meenend U te vragen,
Waarom zijn dood, in Uwen Raad toch was? —

Zwijg stil, mijn ziel! buig voor dien Raad u neder;
Dien wijzen Raad, voor dien volmaakten wil.
't Was maar geleend; de Heer vraagt 't kindje weder,
Vraag niets mijn ziel! neen, wees ootmoedig stil.

Geen lange klagt doe u thans moedloos treuren,
De Heer regeert, 't hangt alles van Hem af,
Niets kan op aard, naar willekeur gebeurd,
De Heer regeert, ook over dood en graf.

De Heer regeert, o! dat geeft troost in lijden,
In droefheid, rampt; 't werkt al tot ons geluk;
Ja vaderlijk, biedt Hij zelfs hulp ons strijden,
En schenkt ons kracht, en lenigt rampt en druk.

De Heer regeert, o! diepbre troost in lijden!
De Heer regeert, schap droeve ziel weer moed,
Geen wreede dood; neen, 't was een ras beyrijden
Van ziekt' en smart, ja liefling! God is goed.

Kom Echtvriendin! het treurend hart naar boven,
Uw Moederhart, mist hier wel 't lieve kind;
Het lag zijn hulsel af, zijn ziel leert God te loven,
Uw liefling wordt door d' Engelen Gods bemind.

Thans zweeft zijn geest, in hoog verheven kringen,
Ontdaan van smart, voor eeuwig vrij van druk,
Terwijl wij hier, in 't stof zijn lijk omringen,
Geniet hij reeds een ongekend geluk.

Uw JAN leeft daar, zijn ligchaam moge dalen,
In 't stille graf, daar slaapt, daar rust het voort,
Ontklemt het, om verheerlijkt daar te pralen,
Als JEZUS komt, gansch d' aard zijn wekkiem hoort.

Kom Echtvriendin! ons pand is in den Hemel,
In 's Vaders huis, in 't zalig Vaderland,
Dit, onder al, het wis'lend aardsch gewemel,
Zij onze troost, *gelukkig is zijn stand!*

Amsterdam, A. H.
Januarij 1806.

A K A.

AKADEMIE-NIEUWS.

PROGRAMMA

CERTAMINIS LITERARII, A RECTORE ET SENATU ACADEMIÆ LUGDUNO-BATAVÆ, D. VIII. MENSIS FEBRUARII A. CIↃIↃCCCXXVI.

INDICTI.

Rector et Senatus Academiae Lugduno-Batavae, ex Augustissimi Regis Edicto d. 2 Mensis Augusti A. CIↃIↃCCCXV. N°. 14., omnes Academiarum Belgicarum Cives, et Athenaeorum alumnos in annum sequentem ad certamen Literarium invitant et evocant, et propositas a singulis Ordinibus Academicis quaestiones promulgari jubent.

Ab ORDINE THEOLOGICO quaeritur:

Quis sensus sit moniti Joannei 1 Epist. V: 16b. Ἔστιν ἁμαρτία πρὸς θάνατον, οὐ περὶ ἐκείνης λέγω ἵνα ἐρωτήσῃ: et quomodo cum aliis, de diligendis omnibus hominibus Doctrinae Christianae praeceptis in concordiam redigi possit.

ab ORDINE DISCIPLINARUM PHYSICARUM ET MATHEMATICARUM propositae sunt sequentes Quaestiones.

E PHYSICA.

Quaeritur, Theoria Physico-Mathematica cum *Antliae Suctoriae*, tum *Antliae compressoriae* generalis; atque utriusque effectus ad aquas elevandas invicem comparentur.

E MATHESI.

Datâ quatuor Sphaerarum inter se invicem dispositarum magnitudine et mutuâ positione, inveniam-

Digitized by Google

nigitur, cum loca centrorum, tum radii omnium Sphaerarum, quae datas illas tangunt.

EX ASTRONOMIA.

Planetarum Jovis, Martis, et Veneris determinentur distantiae proximae, minimae et geocentricae Anno superiori observatae.

EX HISTORIA NATURALI.

Exponatur Historia Naturalis Animalium Molluscorum Regni Belgii Indigenorum.

E CHEMIA.

Quaeritur expositio concinna et perspicua elementorum Staechiometriae.

ORDO PHILISOPHIAE THEORETICAE, ET LITERARUM HUMANIORUM sequentes proponit Quaestiones.

E PHILOSOPHIA THEORETICA.

Quaenam fuit veterum Scepticorum sententia de veri judicio? Quibus argumentis eam tueri conati sunt adversus Dogmaticos, imprimis Socraticos, et Stoicos? Quomodo denique Sceptica philosophandi ratio, observata hominis indole, natura, atque ingenii progressione, explicanda et coërcenda videtur?

E LITERIS ORIENTALIBUS.

Exponantur causae, quibus factum est, ut Imperium *Turcarum*, *Otomanorum* a parvis initiis ad eam magnitudinem et potentiam pervenerit, quam *Solimano Magno* regnante, erat consecutum?

ORDO MEDICORUM sequentem proponit Quaestionem.

Quum ab omni tempore Anatomicorum, Physiologorum, atque Obstetricatorum practicorum attentionem meruit *Uterus*, tam ante conceptionem, quam durante graviditate, in partu, et in puerperio; quaeritur ut exponatur.

I.

I. Ex penitiore hodie cognitâ fabrica uteri animalium, et praetertim foeminae, tota evolutio hujus organi a minimae foetus ad aetatem foeminae adultae; nec non sententia auctorum de ipsius fabricâ in statu non gravido, quae legi naturae satisfacit.

II. Evolutio ipsius, et inde mutata textura durante graviditate, recensitis diversorum auctorum laboribus, quâ functioni hoc tempore non tantum satisfacere, sed ipsum partum adjuvare valet.

III. Quid denuo in puerperio locum habeat, quod attinet ad ipsius uteri fabricam, ut redeat ad statum, in quo fuit ante graviditatem.

IV. An Anatomia Pathologica aliquid etiam conferat, ad explicationem fabricae in diverso statu organi?

ORDO JURISCONSULTORUM quaerit:

Quid vectigalia et Tributa, pro diverso genere suo modoque, faciunt ad industriam civium vel incitandam, vel frangendam, et ita divitias Nationis augendas, vel exhauriendas?

Commentationes, Latina tantum oratione conficiendae, et aliâ, quam auctorum manu describendae, ante diem 1 Novembris hujus anni mittantur ad Virum Clarissimum MICHAELEM JACOBUM MACQUELIN, Academiae Actuarium, ita ut nullis ab Academiae parte faciendis expensis detur locus. Lemmate autem omnes inscribendae, iisque adjungendae sunt Schedulae obsignatae, Auctorum nomina et pronomina integris Literis continentes, eodemque exteriore parte lemmate insignitae.

Universa vero concertationis ineundae, et dijudicandae ratio cognosci potest ex Edicto Regio, supra dicto, Art. 205—213.

LEIJDEN.

Den 8sten Februarij. Heden heeft de Hoog Geleerde Heer Mr. H. COCK, als door Zijne Majes-

jenseit in de plaats van den in den Jare 1824 overleden Hoogleeraar Jonkh. Mr. J. M. KEMPER aangesteld tot gewoon Hoogleeraar in de Faculteit der Regtsgeleerdheid, dezen zijnen post aanvaard met het houden eener plegtige Redevoering: „ *De* „ *Juris Publici Universalis Studio ad Civitatis* „ *otium, pacemque fructuosissimo.*" Dat is: „ Over „ de beoefening van het Algemeene Staatsregt, „ beschouwd als bijzonder bevorderlijk aan de „ rust en vreede van den Staat." Waarna de Hoog Geleerde Heer Mr. H. W. TIJDEMAN, Hoogleeraar in de Faculteit der Regtsgeleerdheid, zijne waardigheid van *Rector Magnificus* dezer Hooge School nedergelegd heeft, met het doen eener plegtige Redevoering, „ houdende verslag van de Geschie- „ denis der Hooge School gedurende het afgeloo- „ pen Akademisch Jaar, en verder eenige Staat- „ kundige aanmerkingen nopens den toestand van „ Europa in het algemeen, in vergelijking van „ ons Vaderland", doch welke de kortheid des tijds zijn Hoog Geleerde niet toeliet te ontwikkelen. Na den afloop van het eerste gedeelte dezer Redevoering, heeft zijn Hoog Geleerde de door de bijzondere Faculteiten toegewezen Medailles, volgens de bekendmaking van den 5 Februarij l. l., met eene plegtige Aanspraak uitgereikt aan de HH. I. J. VAN DER BRUGGHEN, *Phil. Theor. et Litt. Hum. et Jur. Cand., in Acad. Lugd. Bat.*; A. C. VAN ELDIK THIEME, *Litt. Hum. Cand. et Theol. Stud., in Acad. Rheno-Traject.* en P. O. VAN DER CHYS, *Litt. Hum. Cand, in Acad. Lugd. Bat.* Terwijl eervolle melding waardig gekeurd zijn: de HH. A. M C. VAN HALL, *Phil. Theor. et Litt Hum. Stud., in Ill. Athen. Amstelad.* en E. B. SWALUE, *Theol. Stud., in Acad. Lugd. Bat.*

Voorts is in de waardigheid van *Rector Magnificus* opgetreden, de Hoogleeraar L. SURINGAR, *Theol. Doct. en Prof. Ordin.*, en tot *Secretaris* van

van den Akademischen Senaat aangesteld de Hoogleeraar M. J. NACQUELYN, *Med. Doct. en Prof. Ordin.*

UTRECHT.

Op den 8sten Februarij, verkreeg de Heer MAURITIUS PETRUS JACOBUS SCHUULL VAN DER DOES, *Leijdenaar*, de waardigheid van *Juris Romani et hodierni Doctor*, na loffelijk, in de Akademische Gehoorzaal, te hebben verdedigd zijne *Dissertatio Juridica, de pluribus ab eodem commissis criminibus, imprimis vero crimine; quod repetitum dicitur.*

SCHOOL-NIEUWS.

DOESBORGH.

Den 19den Januarij. Heden werd alhier, in het vertrek waarin de Wel Ed. Achtbare Heeren Curatoren der Latijnsche Scholen, hunne vergaderingen houden, de gewone halfjarige Promotie en Prijs-uitdeeling gevierd. De Rector W. H. VERSTEEG, opende deze plegtigheid met eene korte Redevoering, *De Eloquentiâ Romanâ cum propter rei gravitatem, tum propter Latini Sermonis insolentiam, non nisi in viris constantis ætatis desideranda.* — Hierna reciteerden de met præmia, door Heeren Curatoren, wegens hunne tevredenheid met derzelver vorderingen, bij het Examen op den 21sten December l. l., gehouden, aan den dag gelegd, vereerde Jongelingen, met gepaste vrijmoedigheid hunne *gratiarum actiones*, en wel in de eerste klasse, E. W. BOLAND en L. G. A. JANSEN, terwijl voor den wegens ongesteldheid afwezigen D. F. GLASHORST, het *Praemium* bewaard werd; in de vierde J. C. HENTZEPETER, wordende insgelijks voor P. A. HAJENIUS, die

afwezig was, het *Praemium* weggelegd; in de vijfde klasse Q. D. CAUDRI en M. BALLOT. En hiermede was dit letterfeest geëindigd.

DELFT.

Den 30sten Januarij l. l., na dat de Latijnsche Schooljeugd alvorens aan Heeren Curatoren zeer voldoende blijken van gemaakte vorderingen, in de Griekische en Latijnsche talen, en in de daar mede in verband staande wetenschappen gegeven had, werd alhier de gewone prijs-uitdeeling en promotie van de Leerlingen dezer Scholen, naar hoogere klassen en ordes, op de gewone wijze in de Fransche Kerk gevierd.

Vervolgens hield de verdienstelijke Jongeling A. W. VAN MOOCK, tot de Akademische lessen bevorderd zijnde, in tegenwoordigheid van een luisterrijk aantal kundige toehoorders, eene redevoering, door hem zelven gekozen en bewerkt: *De prudentia Romanorum in administranda republica sub regibus ac deinceps sub consulibus.*

Na het eindigen dezer redevoering, die de algemeene goedkeuring wegdroeg, werd hij met eenen aanzienlijken eereprijs beschonken, en bovendien nog vereerd met eenen buitengewonen prijs, wegens gemaakte vorderingen in de Geschiedenis, Griekische en Romeinsche Oudheden, Mathesis, Fabel- en Aardrijkskunde, waarna de Heer A. W. GEERS, Rector dezer Scholen, hem met eene aanspraak wegens zijne bevordering geluk wenschte.

Hierna geschiedde de bevordering tot hoogere klassen en orden, als ook de uitdeeling der prijzen aan de volgende, in naarstigheid zeer uitmuntende, Leerlingen.

Van de derde klasse tot de onderste orde der tweede, werden bevorderd: J. H. SCHOLTEN, H. A. A. VAN BERKEL en A. P. MILIUS, van de bovenste orde der vijfde tot de vierde klasse D. A. REGU-

LETIE

LATH DE RIEMER, J. F. LE FEVRE EN A. W. VAN MEEGEN. Van de onderste tot de bovenste orde der vijfde, werd met eenen buitengewonen prijs, wegens bijzondere naarstigheid en gemaakte vorderingen, bevorderd: A. VAN DEN HAM VAN HEIJST. Van de bovenste orde der zesde, tot de onderste der vijfde klasse C. STADHOUDERS.

Alle deze verdienstelijke Leerlingen hebben door gepaste gratiarum actiones, aan Heeren Curatoren, hunnen dank voor de ontvangene beloningen, op eene gepaste en bevallige wijze betuigd, waarna deze plegtigheid, zoo als dezelve met Orgelmuzijk was geopend, ook met hetzelve gesloten werd.

ROTTERDAM.

Den 30sten Januarij 1826. Heden had hier weder, volgens gewoonte, in de Waalsche Kerk, de halfjarige Promotie der Leerlingen van de Erasmiaansche School plaats, welke plegtigheid door den Rector Mr. W. TERPSTRA, met eene korte voorafspraak geopend werd, waarin hij zijnen Ambtgenoot P. H. A. ZILLESEN, Phil. Theor. Mag. Lit. Hum. Dr. geluk wenschte met het aan denzelven opgedragen Conrectorat dezer Scholen. Hierop bevorderde de Rector, op gezag der Ed. Achtbare Heeren Curatoren dezer Scholen, tot de Akademie, de Jongelingen J. WESTHOFF en G. DE ROO, welke, na met prijzen te zijn vereerd, ieder eene door hem zelven gemaakte Redevoering uitspraken. De eerste, *De Aegijptiorum Deo, Apide, ejusque vano cultu.* De tweede, *De præcipuis causis, quibus scientiæ seculo XV° et XVI° florere coeperunt.*

Na deze beklommen de volgende, tot de Ordo Candidatorum verhevene Leerlingen het Spreekgestoelte, om door hen zelven vervaardigde Declamatien te houden: W. STORM, in de klasse der Letterkunde met een' prijs, in die der Geschie-

denis en Aardrijkskunde, met een door het lot hem toegewezen, Getuigschrift beschonken, sprak: *De C. Julio Cæsare et M. Porcio Catone inter se comparatis*; F. C. ROOSE, van *Utrecht*, in de klasse der Letterkunde, met een prijs vereerd, *In laudem Leonidæ*; C. VAN VOLLENHOVEN, na ontvangst van een' prijs, in de Letterkundige klasse, en in de eerste klasse der *Mathesis*, en een Getuigschrift bij 't lot, in die der *Geschiedenis* en *Aardrijkskunde*, *De Pace Caudina*.

Tot dezelfde orde werden bevorderd: L. G. C. LEDEBOER en J. F. VAN BINSBERGEN, zonder prijs.

Uit de Ordo *Minorum* der vierde klasse, of Rectors School, gingen naar de Ordo *Majorum* over: J. P. BURGERHOUDT en H. L. OORT, beiden met eenen buitengewonen prijs beschonken, om dat zij in de *Themata* minder fouten gemaakt hadden, dan alle de Leerlingen der Ordo *Majorum*. Daarenboven ontving, volgens de beslissing van het lot, in de klasse der *Geschiedenis* en *Aardrijkskunde*, de eerste een Getuigschrift, de tweede, een Boekgeschenk.

Uit de derde klasse naar de vierde, werden bevorderd: A. DE JONGH, H. CUIJPERS VAN WIJNOXBERGEN, L. TH. MOUNIER, G. J. GIMBERG en C. H. CHABOT, alle met prijzen versierd.

Uit de onderste orde der derde klasse naar de bovenste, volgens gewoonte, zonder prijs, P. ROMEIN, J. VAN DEN BOSCH, W. A. GRUIJTER VINK, C. H. VAN DAM en S. JONES.

Uit de tweede naar de derde klasse: C. J. LONCQ, ontvangende in de klasse der Letterkunde, een Boekgeschenk, in die der *Mijthologie*, en onderste orde van de klasse der *Mathesis*, bij het lot, een Getuigschrift ter zijner eere. Dezelfde eer en hetzelfde geluk wedervoer aan: A. VAN ZWIJNDREGT, F. W. A. BELAERTS VAN BLOKLAND en P. C. J. LUCHTMANS. Aan F. VAN STAVEREN, werd overhan-

Digitized by Google

handigd een Boekgeschenk in het vak der Letteren, in het Fabelkundige een vereerend Getuigschrift, door het lot hem geworden. F. E. VAN SANTEN KOLFF, ontving in de klasse der Letterkunde, een Præmium, in de onderste orde der Wiskunde insgelijks, doch bij loting; C. J. DE LANG, ging derwaarts zonder prijs.

Uit de onderste orde der tweede klasse, gingen naar de bovenste over, J. BOSCH, in de klasse van Letterkunde, zonder prijs, volgens gewoonte, in die der *Mijthologie*, met een vereerend Getuigschrift bij loting beschonken, gelijk ook DE VOS. — J. M. L. VAN ELSBROEK, lootte in de klasse der *Mijthologie*, en in de tweede orde van de klasse der *Mathesis*, een vereerend Getuigschrift, W. H. VAN DAM, J. A. COOL en C. SWALUWE, van *Schoonhoven*, in de klasse der *Mijthologie*, door het lot een vereerend Getuigschrift ontvangende, J. C. LOCH, D. A. BISDOM, met een aangeloot vereerend Getuigschrift in het vak der *Mijthologie*, W. SUERMONDT en A. SPIERINGSHOEK.

Uit de eerste klasse der Letterkunde, werden tot de tweede bevorderd: L. J. VAN RHIJN, met een Boekgeschenk in de Letterkundige, en met een aangeloot vereerend Getuigschrift in de Fabelkundige klasse, J. WESTHOFF, welke dezelfde eer en hetzelfde geluk genoot. G. DE JONGH, met een prijs in het vak der Letteren, J. J. N. VAN AKEN, zonder prijs, als mede P. J. HAAXMAN, wien echter in de klasse der *Fabelkunde*, door het lot, de prijs te beurt viel, en J. BORDEWIJK.

Uit de benedenste orde der eerste klasse, naar de bovenste, B. GEWIN.

Uit het zoogenaamde *Tirocinium*, naar de Ordo *Minorum* der genoemde Letterkundige klasse, C. A. J. BEELAERTS VAN BLOKLAND, J. L. NELLEN, L. VAN DER PLAS, C. PH. SANDER, J. G. VAN DEN BROEK, C. VAN ALPHEN, van *Leijden*, P. J. GUSBERTI HODENPIJL, J. VAN DER MANDERE, van *Middel-*

Zelburg, A. GLEICHMAN, M. VAN WINOXBERGEN en H. W. A. VAN OORDT.

Met vereerende Getuigschriften, van aanhoudend zedelijk goed gedrag, uit de tweede Leerkundige klasse: W. A. VAN DEN HAM en W. SUERMONDT. Uit de eerste klasse: J. J. N. VAN AKEN, J. BORDEWIJK, B. GEWIN, C. A. J. BELAERTS VAN BLOKLAND, J. L. NELLEN, L. VAN DER PLAS, J. G. VAN DEN BROEK, C. VAN ALPHEN, van *Beijdam*, J. VAN DER MANDERE, van *Middelburg* en A. GLEICHMAN.

GOUDA.

Den 26sten Januarij, is alhier, de gewone halfjarige Promotie en Prijs-uitdeeling bij de Latijnsche Scholen gevierd geworden. Deze plegtigheid werd door den Rector D. WILLEMIER, geopend, met eene Prolusio, *De Mathematicarum Disciplinarum Utilitate*. Vervolgens werden deels zonder, deels met prijzen, waar voor de begiftigden aan Heeren Curatoren hunnen dank betuigden, tot hoogere klassen bevorderd, de navolgende Leerlingen: Van de laagste orde der eerste klasse tot de hoogste werd bevorderd, A. GIJSBERTI HODENPIJL, met eenen gewonen en eenen buitengewonen prijs van naarstigheid: Van de derde tot de tweede klasse, W. BEZEMER, met eenen gewonen en buitengewonen prijs, J. F. DE MEIJ MECIMA, met eenen gewonen prijs, en A. C. KEMPER, insgelijks met eenen gewonen prijs. Van de vierde werd om zijne buitengewone vorderingen, bevorderd tot de tweede klasse, J. C. TEN BRUMMELER ANDRIESSE, met een gewoon *Praemium ornatius*, en eenen buitengewonen prijs; tot de derde klasse, met eenen gewonen prijs J. C. LUIJKEN; Van de vijfde tot de vierde klasse gingen over H. J. DEN BOER, met eenen gewonen en buitengewonen prijs van naarstigheid en E. C. BUCHNER, met eenen gewonen prijs:

Van

Van de laagste orde der zesde, werden tot de hoogste bevorderd, J. D. GIJSBERTI HODENPIJL, met eenen gewonen en buitengewonen prijs van naarstigheid, en J. H. HOOGLAND. De Griekische prijs was behaald door A. GIJSBERTI HODENPIJL. Nog zijn vereerende Getuigschriften uitgereikt, in de klasse van den Rector, aan A. GIJSBERTI HODENPIJL, voor zijne uitstekende vorderingen in *de Wiskunde*, oude en nieuwe *Geschiedkunde*, oude en nieuwe *Aardrijkskunde* en *Fabelkunde*; in de klasse van den Conrector, aan J. C. TEN BRUMMELER ANDRIESSE, in de nieuwe en oude *Aardrijkskunde*, in de oude *Geschiedkunde* en *Fabelkunde*; aan J. C. LUIJKEN, voor zijne vorderingen in *de Wiskunde*; en aan J. D. GIJSBERTI HODENPIJL, voor zijnen ijver in de nieuwe *Geschiedkunde*.

Deze geheele plegtigheid, met Orgel-Muzijk begonnen, voortgezet en geëindigd, is, ten genoegen der aanwezigen, in de beste orde afgeloopen.

AMERSFOORT.

Den 24sten Januarij 1826. Nadat het gewoon Winter-Examen, in bijzijn van Heeren Curatoren der Latijnsche Scholen alhier, op den 20sten en 21sten December l. l. gehouden was, had heden de gebruikelijke Promotie en Prijsuitdeeling plaats in de Lutherische Kerk, bij welke de voortreffelijke jongeling M. C. VAN HOUTEN, na eene fraaije Redevoering te hebben gehouden: *de vita et rebus gestis Xenophontis*, door den Wel Ed. Heer J. A. VAN ENGELEN, Gijmnasii Rector alhier, namens Curatoren, met gepaste aanspraken van de Scholen honorabel ontslagen, en aan het Akademisch onderwijs werd toegewijd, twee boekgeschenken ontvangende, één voor zijne vorderingen in de geleerde talen, en één voor zijne kundigheden in de Mathematische Wetenschappen.

Digitized by Google

Verder werden begiftigd met boekprijzen voor de talen, de verdienstelijke jongelingen: J. VERHEIJ, H. J. BOLDOOT, J. GLAZEMAKER, J. DE LOUTER, G. A. HEIJLIGERS, P. H. J. ROOS SCHREGARDUS, H. J. LEINWEBER, L. A. VAN BEEK, J. ROEMER, J. DE VRIES, H. LOOS; terwijl eervolle getuigschriften ontvingen, P. B. VAN VAN KALKEN, J. H. LEINWEBER, T. P. ROSKAM, H. C. BROERS, A. A. VAN BEEK en L. VLUG.

Van bovengenoemde jongelingen ontvingen nog J. DE LOUTER, P. H. J. ROOS SCHREGARDUS, H. J. LEINWEBER, boekgeschenken voor hunne vorderingen in de Mathesis, (eerstgemelde in een extra band verguld op sneê,) terwijl een loffelijk getuigschrift voor die kundigheid werd toegereikt aan J. H. LEINWEBER.

De bekroonden door den Heer Rector, elk in zijnen rang, daartoe zijnde opgeroepen, reciteerden hunne graciarum actiones, zoo in de Latijnsche als Hollandsche talen, ten genoegen van Curatoren, waarmede deze plegtigheid met Orgel-Muzijk begonnen en besloten, een einde nam.

BOLSWARD.

Den 8sten Februarij. Heden had alhier, in tegenwoordigheid van het Stedelijk Bestuur, en de Curatoren der Latijnsche School, het Winter-Examen der Kweekelingen van voornoemde School plaats. Het onderzoek bepaalde zich bij de gewone vakken van onderwijs, inzonderheid de Latijnsche en Griekische talen, benevens Geschiedenis, Aardrijkskunde en Fabelleer. Alles liep tot genoegen af, en verwekte voldoening, zoo wel over den waardigen Rector als over zijne discipelen. Prijzen zijn toegekend in de zesde klasse der tweede orde aan S. SANDSTRA, in de eerste orde van dezelfde klasse, aan J. BINKES, in de vijfde klasse, aan N. TADEMA, in de vierde klasse aan A. ANTONIDES, in de derde klasse aan R. PIEKEMA;

ver-

Digitized by Google

vereerende getuigschriften waren bestemd voor J. HAITSMA MULIER, wegens het Latijn, voor R. BOOMSMA, wegens de Fabelkunde, en voor R. PIEKEMA, wegens de Geschiedenis. Uit de zesde naar de vijfde klasse zijn bevorderd J. BINKES en D. F. G. MULIER.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

Het Klassikaal Bestuur van *Arnhem*, heeft dit jaar tot Praeses W. OVERDUIN, Pred. te *Arnhem*.

Adsessor J. W. VAN DOLDER, Pred. te *Wageningen*.

Scriba J. A. SMITS, Pred. te *Renkum*.

En tot Leden zijn gecommitteerd:

O. J. VAN GRIETHUIZEN, Pred. te *Wageningen*. D. P. ROSS, Pred. te *Rheden*. J. C. BOOT, Pred. te *Arnhem*, P. MANDEN, Pred. te *Wilp*. Mr. M. J. VILANDA, Ouderling te *Arnhem*.

VELP moet vakant blijven tot April aanstaande.

NIJMEGEN.

PUFLIJK EN LEEUWEN. Op den 31sten Dec. l. l. maakte onze Leeraar J. A. COENEN, ons bekend, het onverwacht afsterven van eenen onzer vorige Evangeliedienaars, den Wel Eerw. zeer gel. Heer D. STORM VAN 'S GRAVENZANDE, laatst rustend Predikant van *Zwijndrecht*, den 22sten dier maand, in den ouderdom van ruim 64 jaren overleden.

LENTH. Op den 1sten dezes jaars ontvin-

Digitized by Google

gen wij, door onzen Leeraar A. R. RUTGERS, berigt van het overlijden van Ds. D. STORM VAN 's GRAVEZANDE, laatst rustend Predikant van *Zwijndrecht*, die ook voorheen aan ons het woord der genade verkondigde.

HORSSEN vakant. Zie Febr. 1822.

WINSSEN vakant. Zie Nov. 1822.

OOIJ EN PERSINGEN vakant. Zie Dec. 1822.

WIJCHEN EN LEUR vakant. Zie April 1824.

SLIJK EWIJK EN OOSTERHOLT vakant. Zie Nov. 1824.

HERWEN, AERDT EN PANNERDEN. Zie Maart 1825.

BEMMEL. Zie September 1825.

ZUTPHEN.

Het Klasikaal Bestuur van *Zutphen*, bestaat uit de volgende Leden:

Praeses. Ds. D. BLOEMERS, Pred. te *Keppel*.

Adsessor. Ds. S. TEN BOKKEL HUININK, Pred. te *Winterswijk*.

Scriba. Ds. J. VAN DER LINDEN, Pred. te *Zutphen*.

Secundus. Ds. B. STEMBERG, Pred. te *Zutphen*.

Gecommitteerde Leden:

Lid. Ds. P. A. C. HUGENHOLTZ, Pred. te *Vorden*. Secundus. Ds. B. STEMBERG, Pred. te *Zutphen*.

Lid. Ds. S. TEN BOKKEL HUININK, Pred. te *Winterswijk*. Secundus. Ds. R. O. AITTON, Pred. te *Aalten*.

Lid. Ds. W. VAN DER VEUR, Pred. te *Didam*. Secundus. Ds. O. G. HELDRING, Pred. te *Zevenaar*.

Lid Ds. J. B. BARENBRUGH, Pred. te *Doetinchem*. Secundus. Ds. A. GLASHORST, Pred. te *Hummelo*.

Lid. W. BLOEMERS, Ouderling te *Doesburg*. Secundus. C. A. MACKAY, Ouderling te *Zutphen*.

Praetoren en Scriba's der ringen.

Praetor van den ring van *Zutphen*, Ds. J. VAN DER

DER LINDEN, Pred. te *Zutphen*. Scriba. Ds. P. A. C. HUGENHOLTZ, Pred. te *Vorden*.

Praetor van den ring van *Doesburg*, Ds. J. C. VAN DOORNE, Pred. te *Baar* en *Lathum*. Scriba. Ds. J. H. VAN DIEST, Pred. te *Hengelo*.

Praetor en Scriba van den ring van *Doetinchem*, Ds. C. WARNSINCK. Pred. te *Zeddam*.

Praetor van den ring van *Winterswijk*, Ds. S. TEN BOKKEL HUININK, Pred. te *Winterswijk*. Scriba. Ds. L. A. ABBING, Pred. te *Groenlo*.

Correrespondens van de Boekzaal Ds. D. VAN WULLEN, Pred. te *Zutphen*.

Quaestor der Klasikale Weduwebeurs en Gecommitteerde tot de ontvangst der vakatuurgelden, Ds. J. VAN DER LINDEN, Pred. te *Zutphen*.

AALTEN, den 12den Januarij. Onze jongste Leeraar R. O. AITTON, van hier, ingevolge Koninklijke Collatie naar de *Hooge Zwaluwe* beroepen zijnde, heeft ons bekend gemaakt, dat hij zich verpligt vond, de beroeping derwaarts aan te nemen.

VORDEN, den 15den Jan. 1826. Vrouwe PHILIPPINA JOHANNA HELENA GERARDINA BARONNESSE VAN DER BORCK, geboren BARONNESSE SLOET, Vrouwe van *Verwolde* en *Vorden*, in het 5-ste jaar hares ouderdoms, op den Huize *Verwolde* overleden, werd in de afgeloopen week alhier, in de Grafkelder van den Huize VORDEN, ter aarde besteld. In eene Leerrede over *Pred.* XII: 5*b*. *De mensch gaat naar zijn eeuwig huis, en de rouwklagers zullen in de straten omgaan*, gedacht onze Leeraar heden der afgestorvene, ons voorstellende, welke lessen en opwekkingen wij hierbij voor ons zelven moeten behartigen.

HENGELO, den 8sten Febr. Onze Leeraar Ds. J. H. VAN DIEST, beroepen naar de Gemeente van *Venendaal*, heeft die beroeping in beraad genomen.

TIEL.

Digitized by Google

TIEL.

ECK EN WIEL. Onze Leeraar, Ds. L. J. W. VAN STAVEREN, heeft ons bekend gemaakt, dat hij zich verpligt vond, de beroeping naar *Edam*, onder inwachting der vereischt wordende Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen, aan te nemen. Zoodat deze Gemeente eerlang alweder vakant zal worden.

TIEL. De Leden van het Klasfikaal Bestuur zijn: Ds. VAN DER WILLIGEN, Praeses, Ds. REPELIUS, Adsessor, DD. LAMMERS, SOBLET en CORELL, Gecommitteerden. C. CAMPAGNE, Ouderling. en Ds. SPECHT GRIJP, Scriba, (bij welken laatstgenoemden de Kerkeraden onder dit Klasfikaal ressort worden verzocht, de Quota voor of op den 1sten Maart dezes jaars vrachtvrij te bezorgen.)

RAVENSWAAI. Onze Leeraar, Ds. P. SOETERS, eene beroeping naar de Gemeente van *Durgerdam* ontvangen hebbende, maakte ons bekend, dat hij voor dezelve had bedankt.

BUURMALSEM. Zie Dec. 1825.

BOMMEL.

Het Klasfikaal Bestuur van *Bommel*, is voor het jaar 1826 zamengesteld, als volgt:

Praeses. R. MACALESTER LOUP, Pred. te *Zalt-Bommel*.

Adsessor. G. J. VAN NOUHUIS. Pred. te *Rumpt*.

Scriba. W. J. CROL, Pred. te *Gameren*.

Secundi. A. VAN ECK, Pred. te *Tuil*.

Gecommitterden:

Leden: J. C. RIEHM, Pred. te *Zalt-Bommel*. W. A. VAN EEDEN, te *Opijnen*. A. VAN ECK, te *Tuil*. W. LAMMERÉE, te *Geldermalsem*. E. BENTHEM VAN DEN BERG, Ouderling te *Zalt-Bommel*.

Secundi: B. J. H. VAN TUSSENBROEK, Predd. te *Zuilichem*. H. VAN NOORDEN, te *Bruchem*. J. H. BROUWER, te *Waardenburg*. H. KOOBS WICHERS, te

Digitized by Google

te *Driel.* J. GANDERHEIJDEN, Onderling te *Rossum.*

ZALT-BOMMEL, den 5den Febr. 1826. Heden was het voor de Hervormde Gemeente aan deze plaats een blijde feestdag, daar zij getuige zijn mogt, eener aandoenlijke plegtigheid. Drie Israëlitische huisgezinnen, alhier woonachtig, en sedert eenen geruimen tijd zich het bijzonder onderwijs in de Christelijke Geloofs- en Zedeleer, door onzen Leeraar R. MACALESTER LOUP, hun medegedeeld, ten nutte gemaakt hebbende, waren waardig geoordeeld, om in den schoot der Christelijke Kerk opgenomen te worden. Elf Leden van dezelve (zijnde zes gehuwden en vijf ongehuwden) hadden op den 30sten en 31sten Januarij l. l. rekenschap van hun Christelijk Geloof, en van hunne Christelijke gevoelens gegeven; en waren vervolgens, den 1sten Febr (met nog tien jongere kinderen) door den H. Doop, het Christendom ingelijfd geworden. Heden bevestigden deze nieuwe Leden, openlijk met de Gemeente, hunne belijdenis, *dat Jezus de Christus is*, aan het H. Avondmaal, en verbonden zich plegtig aan zijnen dienst. Groot en algemeen was de blijdschap en de dankbaarheid, der, bij die gelegenheid, talrijk vergaderde schare; en wie, dien de uitbreiding en de bloei der Gemeente van CHRISTUS ter harte gaat, vereenigt zich niet gaarne met den wensch, dat zoodanige voorbeelden spoedig door meerdere mogen gevolgd worden, en de bede onzes Verlosfers, dus meer en meer de vervulling bereike: *Hemelsche vader! uw Koningrijk kome!*

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819.

EST vakant. Zie Oct. 1825.

DEIL EN ENSPIJK. Zie Nov. 1825.

MEE-

Digitized by Google

MEETEREN. Zie Nov. 1825.

HEEREWAARDEN vakant. Zie Jan. 1826.

HARDERWIJK.

ELBURG. Van hier is vergeten te melden, dat het nieuwe Kerk-Orgel, onzer Gemeente, den 12den Mei des voorleden jaars, zijnde Hemelvaartsdag, op eene plegtige wijze, door onzen ouditen Predikant, TH. AUG. LE FEVRE DE MONTIGNY, is ingewijd geworden. De Leeraar sprak over *Luc.* XXIV: 52. en bragt op eene gepaste wijze, de plegtigheid van het Christen-Feest, in verband met die van den dag. Het Orgel, fraai voor het gezigt, en uitmuntend in toon, is gemaakt door den Orgelmaker KWELHORST van *Oldenzaal*, en geëxamineerd geworden, door den Organist der Groote Kerk, te *Kampen*, den Heer VAN DER DUSSEN; die hetzelve, in allen deele, aan het bestek voldoende bevonden, en aan den maker den welverdienden lof toegekend heeft.

Het geheel levert een schoon Kunststuk op; het welk wij hopen, dat ons Kerkgebouw lang tot sieraad, en den maker tot aanbeveling moge verstrekken.

DOORNSPIJK. Op den 22sten Januarij dezes jaars, had in deze Gemeente, eene bijzondere plegtigheid plaats. Door het afbranden van ons schoon Kerkgebouw, op den 25sten October van het vorige jaar, was onze Gemeente van eene plaats van openlijke *Gods*-vereering beroofd geworden, dadelijk was men bedacht, om ter voorziening in de eerste behoefte van openbare Godsdienstoefening, eene houten Loots te bouwen, waar onze talrijke Gemeente, elken dag des Heeren kon opgaan. De bij den Zeevloed van den 4den en 5den Februarij 1825, zoo zeer geteisterde *Doornspijkers* gevoelden al te veel behoefte, om hunnen God en Zaligmaker, midden in hun-

hunne Gemeente te willen dienen, dat zij daartoe van het hunne niet iets zouden bijgedragen hebben. Uit den schoot der Gemeente, zagen wij dan eene houten Loots, ter waarneming van den openbaren dienst van God oprijzen, en op dezen dag aan God en zijnen Zoon toewijden. Onze Leeraar sprak bij deze gelegenheid, hoe het den Hemelschen Vader, onder de dagen van het Nieuw-Verbond om het even was, waar men hem openlijk hulde toebrengt, indien men hem *slechts* met het ganische hart, en met aftrekking van de zinnelijkheid diende, naar aanleiding van *Joh.* IV: 21—24. Onze Gemeente werd dan ook ernstig opgewekt, om God in geest en in waarheid, in dit eenvoudige Gebouw te vereeren, en zoo zich geschikt te maken, om God steeds meer op eene geestelijke wijze te dienen, ook dan wanneer zij wederom een Gebouw van steen tot dat oogmerk verkrijgen zal.

HARDERWIJK. Zie Nov. 1825.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

DELFT, den 13den Februarij 1826. Aan den *Eerw.* Kerkeraad is gunstig handopening verleend, ter vervulling der vakature, welke eerlang zal veroorzaakt worden, door het vertrek van Ds. A. FRANCKE, van hier naar *Utrecht*.

VOORBURG, den 10den Februarij. Ds. A. VAN VLOTEN, de beroeping naar *Alkmaar* aangenomen hebbende, zal deze Gemeente binnen kort vakant worden.

'T WOUD, den 12den Februarij 1826. Gaf onze

onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. J. VERNEKA, ons op den 5den dezer te kennen, eene beroeping te hebben ontvangen, naar de Gemeente van *Piershil*, onder de Classis van den *Briel*, en heden berigtte hij ons, na beraad, zich verpligt te hebben gevonden; voor deze beroeping te bedanken, en voor als nog onder ons te willen blijven, zich daartoe weder op nieuw aan ons verbindende.

LOOSDUINEN. Zie Nov. 1825.

ROTTERDAM.

SCHIEDAM, den 4den Dec. 1825. Heden hadden wij het genoegen de vakature in ons midden bestaande, door het vertrek van onzen vorigen Leeraar Ds. H. CATS, naar *Leijden*, vervuld te zien, door de komst van onzen nieuwen Leeraar Ds. J. OVERMAN, van *Edam* herwaarts beroepen. Zijn jongste Ambtgenoot alhier, Ds. L. DIBBITS, die hem des voormiddags in den heiligen dienst heeft bevestigd, stelde bij die gelegenheid de liefde voor, als de onmisbaarste hoofdtrek in het karakter van den waardigen Evangeliedienaar, naar 1 *Cor.* XIII: 1 en 2. *Al ware het dat ik de talen der menschen en der Engelen sprak, en de liefde niet had; zoo was ik een klinkend metaal of luidende schel geworden. En al ware het, dat ik de gave der Prophetie had, en wist alle de verborgenheden en al de wetenschap, en al wate het, dat ik al het geloof had, zoo dat ik bergen verzette, en de liefde niet had, zoo was ik niets*; waarop de bevestigde zich des avonds aan zijne nieuwe Gemeente verbond, haar bepalende bij het hoofddoel der Evangeliebediening, naar *Matth.* XXVIII: 19c. *Leerende hen onderhouden alles wat ik u geboden heb.* Intusschen blijft te SCHIEDAM nog eene vakature bestaan. Zie October 1825.

VLAARDINGEN, den 15den Jan. Heden werd

werd onze jongste Leeraar, Ds. J. H. GUNNING, van *Olst*, tot ons overgekomen, bij afstand van zijnen Ambtgenoot, Ds. F. DE WILLIGEN, in den h. dienst onder ons bevestigd door deszelfs Bemind-Oom, den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. A. VOET VAN KAMPEN, Predikant te *Leijden*, met 2 Cor. IV: 1. *Daarom dewijl wij deze bediening hebben, naar de barmhartigheid, die ons geschied is, zoo vertragen wij niet.* De bevestigde deed des nademiddags zijne intrede, met 1 Cor. I: 24b. *Wij prediken Christus, de kracht Gods en de wijsheid Gods.*

HOOGVLIET. De Gemeente aan deze plaats zal eerlang Herderloos worden, daar derzelver Predikant, de Wel Eerw. Heer J. DU SAAR, naar de Gemeenten van *Beetsterzwaag*, c. a. in *Vriesland*, geroepen zijnde, na beraad, zich verpligt gevoeld heeft, deze beroeping, onder inwachting der benoodigde goedkeuringen, te moeten aanneemen.

PAAOON vakant. Zie Junij 1824.

IJSSELMONDE vakant. Zie Aug. 1825.

DELFSHAVEN. Zie Nov. 1825.

ROTTERDAM, Zie Dec. 1825.

LEIJDEN.

Het Kiasikaal Bestuur van *Leijden*, is zamengesteld als volgt:

1824. Praeses. H. PROPER, Predikant te *Leijden*.

1824. Adsessor. J. A. PLUIJGERS, Predikant te *Leijden*.

1824. Scriba. D. HALDER, Predikant te *Valkenburg*.

1826. Secundus. W. M. KOOIJ, Predikant te *Warmond*.

Gecommitteerden:

1825. J. E. FOUACHE, Predikant te *Zoeterwoude*.

1825. J. HEENK, Predikant te *Woubrugge*.

1826. W. M. KOOIJ, Predikant te *Warmond*.

1826. H. J. VAN RIJNDORP, Predikant te *Nieuwkoop.*

1826. Prof. J. H. VAN DER PALM, Ouderling te *Leijden.*

Secundi.

1825. L. M. LOBRIJ, Predikant te *Zwammerdam.*

1825. C. D. USNER, Predikant te *Noordwijk Binnen.*

1826. G. B. VAN DEN BERG, Predikant te *Oegstgeest.*

1826. J. J. BURGERHOUDT, Predikant te *Leijmuiden.*

1826. Mr. VAN ALPHEN, Ouderling te *Leijden.*

NIEUWKOOP, op den 10den December ontving onze Leeraar H. J. VAN RIJNDORP, eene beroeping naar de Gemeente van *Oudshoorn* en de *Gnephoek*, waar van hij ons op den volgenden Zondag berigt gaf. Terwijl wij op den 18den van hem vernamen, dat hij zich verpligt vond, deze beroeping, in afwachting van de noodige approbatie, aan te nemen. Daar deze Gemeente spoedig staat vakant te worden, zoo worden de Heeren Kandidaten tot den h. dienst verzocht, zich aan den Kerkeraad aan te melden.

BOSKOOP, den 12den Dec. Heden is alhier het volgende tweetal gemaakt:

DD. NAHUIS; Predd. te *Scherpenzeel.* VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, te *Bergambacht.* A. VAN DER SLOOT, te *Waspik.* BURGERHOUDT, Th. Doct. te *Leijmuiden.* AMERON, te *Nootdorp.* RUITMAN, te *Assendelft.* VAN DEN BROEK, te *Klaaswaal.* C. C. CALLENBACH, te *Kortenhoef.* PRILLEVITZ, te *Bleiswijk.* MANN, in den *Oudenhoorn.* VAN TROOSTENBURG DE BRUIJN, te *Boon.* ASTRO, te *Benthuizen.*

Vervolgens dit zestal:

DD. BURGERHOUDT, Th. Doct. VAN DER SLOOT, RUITMAN, AMERON, CALLENBACH en VAN DEN BROEK.

En dit drietal:

DD. VAN DER SLOOT, AMERON en CALLENBACH.

En

Digitized by Google

En hieruit beroepen Ds. C. C. CALLENBACH. Na dat zijn Wel Eerw. voor de beroeping had bedankt, is op den 3den Jan. wederom dit drietal gemaakt:

DD. G. G. VAN DEN BROEK, Predd. te *Klaaswaal*. CALLENBACH, te *Kortenhoef*. en VAN DER SLOOT, te *Waspik*.

En daaruit, met het lot tegen Ds. VAN DEN BROEK, andermaal beroepen Ds. CALLENBACH.

Ds. CALLENBACH weder bedankt hebbende, is op den 17den Januarij het bovenstaande twaalftal aangevuld, met Ds. BROEKHOFF, te *Heino*, het zestal met Ds. PRILLEVITZ, te *Bleiswijk*, en het drietal met Ds. AMERON, te *Nootdorp*, en daaruit beroepen, Ds. G. G. VAN DEN BROEK, te *Klaaswaal*, die, na beraad, deze beroeping heeft aangenomen.

VOORHOUT EN DE KAAG. Daar onze beroeping de vereischte goedkeuringen heeft verkregen, zoo wordt de beroepene binnen kort verwacht.

HOOGMADE EN RIJPWETERING staat vakant te worden. Zie Nov. 1825.

OUDSHOORN. Zie Januarij 1826.

DORDRECHT.

DORDRECHT. Ingevolge Koninklijk besluit van den 30sten December 1825, No. 168. waarbij benoeming geschiedt, ter vervulling der vakaturen, door de aftreding van Leden, met Januarij 1826 veroorzaakt, is het Klassikaal Bestuur van *Dordrecht*, thans zamengesteld, uit

DD. G. VAN KOOTEN, Praeses. Predikant te *Dordrecht*.

C. W. STRONK, Adsessor. Predikant te *Dordrecht*.

J. G. VELTMAN, Scriba. Predikant te *Dordrecht*.

Secundus. S. VERWEIJ, Predikant te *Dordrecht*.

Gecommitteerden.

Leden:

P. VAN DER HAAGEN STEEMAN, Pred. te *Giessendam*. N. VAN STEENBERGEN, Pred. te *Papendrecht*. D. CANNEGIETER, Pred. te *Hendrik Ido Ambacht*. G. LEHMAN DE LEENSTELD, Pred. te *Westmaas*. G. W. BOOT, Ouderling te *Gorinchem*.

Secundi:

J. S. WOR, Pred. te *Gorinchem*. A. P. VAN GRONINGEN, Pred. te *Bleskensgraaf*. H. MAANDAG, Pred. te *Dubbeldam*. A. P. M. NOORDINE, Pred. te *Oud Beijerland*. J. T. VAN RIJSOORT, Ouderling te *Gorinchem*.

GROOTE LIND, den 20sten Jan. Heden gaf onze Leeraar Ds. F. M. BROUWER, kennis van het overlijden van den Wel Eerw. Heer G. WOUSTER, Emeritus Pred. te *Breda*, van 1773 tot 1776. geacht Predikant alhier, en nog zeer bij hoog bejaarden onder ons bekend.

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK vakant. Zie Sept. 1825.

UTTOLAND EN NEDERBLOKLAND vakant. Zie Sept. 1825.

RIJSOORT. Zie Januarij 1826.

OUDEWATER. Zie Januarij 1826.

STAD AAN HET HARINGVLIET vakant. Zie Julij 1825.

ZUIDLAND. Zie Dec. 1825.

PIERSHIL vakant. Zie Januarij. 1826.

NOORD-HOLLAND.

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, bestaat voor dit jaar, als volgt:

Preesident: W. BROES, Pred. te *Amsterdam*.

Secretaris: D. C. VAN VOORST, Pred. te *Amsterdam*.

Le-

Leden van hetzelve zijn:

Voor de Classis van *Amsterdam*.

W. BROES, Pred. te *Amsterdam*, Sec. A. H. TER HOEVEN, Pred. te *Amsterdam*.

Voor de Classis van *Haarlem*.

J. BRUGMAN, Pred. te *Westzaandam*. Sec. A. J. BERKHOUT, Pred. te *Zaandijk*.

Voor de Classis van *Alkmaar*.

A. PIERSON, Pred. te *Alkmaar*. Sec. Dr. A. NUMAN, Pred. te *Oude Niedorp*.

Voor de Classis van *Hoorn*.

J. VAN SLOGTEREN, Pred. te *Hoorn*. Sec. O. VAN TRICHT AZ., Pred. te *Enkhuizen*.

Voor de Classis van *Edam*.

D BROEDELET, Pred. te *Purmerende*. Sec. L. J. VAN DAM, Pred. in *de Beemster*.

Als Ouderling.

B. H. VAN BALEN, Ouderling te *Purmerende*, Sec. P. VAN EIJKEN, Ouderling in *de Beemster*.

AMSTERDAM.

Het Klassikaal Bestuur van *Amsterdam*, is, ten gevolge van Z. M. benoeming voor 1826, te zamengesteld, uit:

Praeses, Ds. W. BROES, Pred. te *Amsterdam*.

Adsessor, Ds. A. H. TER HOEVEN, Pred. te *Amsterdam*.

Scriba, Ds. H. WEIJLAND, Pred. te *Amsterdam*.

Secundus, Ds. J. PRINS, Pred. te *Amsterdam*.

Gecommitteerden:

Ds. H. WILDSCHUT, Pred. te *Amsterdam*.

Ds. D. SCHIFF, Pred. te *Weesp*.

Ds. G. J. BOOIJENS, Pred te *Amsterdam*.

Ds. J. W. WIEGMINK, Pred. te *Naarden*.

De Heer A. BONEBAKKER, Ouderling te *Amsterdam*.

Secundi:

Ds. S. D. DE KEIZER, Pred. te *Amsterdam*.

Ds. T. H. ROSKES, Pred. te *Thamen aan den Amstel*.

Ds. J. C. FABIUS, Pred. te *Amsterdam*.

Digitized by Google

Ds. G. W. VAN DEN BROEK, Pred. te *Hilversum*.
De Heer H. W. NOLTHENIUS, Ouderling der Engelsche Gemeente, te *Amsterdam*.

AALSMEER vakant. Zie Dec. 1825.

SLOTERDIJK. Zie Januarij 1826.

HAARLEM.

HAARLEM. Naar de nieuwe aanstelling van Z. M., uit de opgezondene Nominatiën, bij besluit van den 30sten December l. l., N°. 168, bestaat het Klassikaal Bestuur, uit de Heeren:

J. BRUGMAN, Pred. te *Westzaandam*, 1826. Praeses.
A. J. BERKHOUT, Pred. te *Zaandijk*, 1826. Adsessor.
J. W. C. TENCKINCK, Pred. te *Oostzaandam*, 1826. Scriba.

Secundus, J. J. HIERINK, Pred. te *Wormerveer*.

Leden:

J. S. VAN STAVEREN, Pred. te *Haarlem*, 1825.
J. J. HIERINK, Pred. te *Wormerveer*, 1825.
F. A. V. D. LAAN, Pred. te *Kronmenie*, 1826.
D. HUPKENS, Pred. te *Heemstede*, 1826.
M. N. BEETS, Oud-Ouderling, te *Haarlem*.

Zijnde derzelver Secundi, de Heeren:

G. G. BRUGMAN, Pred. te *Beverwijk*.
W. WINDGETTER, Pred. te *Koog*.
W. STROES JANSEN, Pred. te *Westzaandam*.
W. F. OVERHOFF, Pred. te *Uitgeest*, en
J. VAN DER PLAAT, Ouderling, te *Haarlem*.

OOSTZAAN, den 11den December 1825. Onze Leeraar, H. J. HOMBRINK, deelde ons heden het berigt mede, dat een onzer voormalige Leeraren, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer B. EICKMA, laatst rustend Predikant te *Delfshaven*, aldaar, in den gezegenden ouderdom van circa 79 jaren, was overleden. Schoon zijn Wel Eerw. slechts den korten tijd van September 1778 tot Maart 1779, hier het Evangelie des heils had verkondigd, zoo was zijn Wel Eerw. hier echter nog niet geheel vergeten. — Onze Leeraar maakte van deze ge-

Digitized by Google

gelegenheid gebruik, met ons op te wekken, dat wij ons, naar de voorschriften van het Evangelie, voor 't sterfuur zouden trachten voor te bereiden.

JISP, den 14den Februarij. De Heer PIETER EDUARD VAN DER ZEE, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid Holland*, staat, bij welzijn, den 5den Maart eerstkomende, 's morgens bevestigd te worden, zoo dat wij binnen kort de vakature hier hopen vervuld te zien.

ALKMAAR.

Het Klasikaal Bestuur is voor 1826 dus zamengesteld:

Praeses. A. PIERSON, Pred. te *Alkmaar*.
Adsessor. Dr. A. NUMAN, Pred. te *Oude Niedorp*.
Scriba. Dr. H. E. VINKE, Pred. te *Alkmaar*.
Secundus, J. H. WORST, Pred. te *Bergen*.
Leden:
DD. H. BITTER, Predd. in *de Rijp*. J. A. DE HOLLANDER, te *Barsingerhorn*. T. L. DER KINDEREN, te *Alkmaar*. J. MAASEN, te *Nieuwe Niedorp*. J. WELDIJK *van Limmen*, Ouderling te *Limmen*.
Secundi:
DD. A. R. MAURER, Predd. te *Grootschermer*. A. GREIDANUS, te *Zuidzijpe*. J. H. WORST, te *Bergen*. A. BRUINS, te *Schoorl*. en Mr. J. NUHOUT VAN DER VEEN, Ouderling te *Alkmaar*.

HUISDUINEN. Van hier is vergeten te melden, dat Ds. E. ROMAR, beroepen naar *Obdam*, den 9den Junij 1825. van deze Gemeente afscheid genomen heeft, met *Rom.* XIII: 12.

ALKMAAR. De Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. VAN VLOTEN, Pred. te *Voorburg*, heeft zich verpligt geacht, onze beroeping, onder inwachting der noodige approbatien, aan te nemen.

LIMMEN, den 22sten Jan. 1826. Heden ontvingen wij, door onzen Leeraar K. J. VAN DRIEL, het voor ons hoogst aandoenlijk berigt, van het

afsterven van den Wel Eerw. zeer gel. Heer W. A. SCHERER, Emeritus Predikant dezer Gemeente, op den 19den dezer in 's *Gravenhage* overleden. Van 1810 tot 1818 mogten wij den waardigen man als onzen Leeraar bezitten, en van zijnen rijkbegaafden geest, ter bevordering onzer dierbaarste belangen, de schoonste en edelste vruchten inoogsten. Tot dankbare erkentenis daarvan aan den grooten Gever alles goeds, en tot een heilig in eere houden van de nagedachtenis des waardigen overledenen, wekte onze tegenwoordige Leeraar bij deze ons op; stemmende ons tevens tot een naoogen van den gestorvenen, met stille onderwerping aan den hoogst wijzen wil onzes Hemelschen Vaders.

DE BURGT OP TEXEL, den 5den Febr. Onze Leeraar J. J. WASSENAAR, maakte ons voor veertien dagen bekend, dat Zijn Eerw. eene beroeping had ontvangen, naar de Gemeente te *Joure*, onder de Classis van *Heerenveen*, en heden vernamen wij, dat Zijn Eerw. deze beroeping, onder inwachting van de noodige approbatien, had aangenomen.

NOORDSCHARWOUDE EN KOEDIJK. Van de beroepingen in deze Gemeente, heeft de Correspondens nog geen legaal berigt ontvangen.

GRAFT. Zie Aug. 1825.

HARINGKARSPEL EN DIRKSHORN. Zie Sept. 1825.

PETTEN vakant. Zie Oct. 1825.

SCHERMERHORN. Zie Dec. 1825.

KOLHORN. Zie Dec. 1825.

WAAL EN KOOG OP TEXEL staat vakant te worden. Zie Dec. 1825.

WINKEL. Zie Dec. 1825.

OOSTEREND OP TEXEL. Zie Dec. 1825.

HOORN.

Digitized by Google

HOORN.

URK. (HET EILAND) Onze Leeraar Ds. A. J. ROMEES, heeft ons op nieuw een bewijs van verknochtheid, en belangstelling in het lot dezer Gemeente gegeven, door de op hem uitgebragte beroeping te *Durgerdam*, afstewijzen.

AARDSWOUDE, den 27sten Januarij. Ter vervulling der vakature, zijn, onder voorzitting van den Consulent, de volgende nominatien uitgebragt.

Op het zestal zijn geplaatst:

DD. J. VAN RHEE, T. J. WIJNOLDY, G. RIBBIUS, E. A. BOERMAN, T. G. SCHOMAKER en J. S. VAN DER LINDEN, V. S. Predd. te *Benningbroek* en *Nibbixwoude*, *Egmond aan Zee*, *Wervershoof*, *Ter Heide*, (Classis *'s Gravenhage.*) *Hoogwoud* en *Urzum*.

Op het drietal zijn gebragt:

DD. VAN RHEE, WIJNOLDY EN RIBBIUS.

Dit drietal is dadelijk opgezonden om de gewone agreatie van den Heere VAN WASSENAAR STARRENBURG, als Heer dezer Heerlijkheid, te erlangen.

WOGNUM EN WADWAI. Onze Leeraar Ds. G. C. VAN BALEN BLANKEN, heeft ons op den 15den Januarij berigt gegeven, van eene op hem uitgebragte beroeping te *Noordscharwoude*; doch op den 25sten daaraanvolgende, in de Avond-Godsdienstoefening, mogten wij vernemen, dat hij voor dezelve had bedankt; terwijl hij zich, naar aanleiding van *Rigt.* VI: 18*b*. *En hij zeide: ik zal blijven*; weder aan ons verbond.

GROSTHUIZEN EN AVENHORN, den 5den Februarij. Onze Leeraar L. MAAGH COSTERUS, berigtte ons heden, het overlijden van den Wel Eerw. Heer G. WUISTER, rustend Predikant der Hervormde Gemeente te *Breda*.

Deze Gemeente heeft hij van 1769 tot 1772, door leer en voorbeeld gesticht. Vele bejaarde lieden

Digitized by Google

herinnerden zich aan hem. Wij allen wenschen aan de ernstige vermaningen en opwekkingen, door onzen tegenwoordigen Leeraar aan ons gedaan, te beantwoorden, om wakende bevonden te worden, en op eene gelukkige standverwisseling, gegronde hope te koesteren.

GROSTHUIZEN EN AVENHORN, den 12den Febr. Onze Leeraar Ds. L. MAAGH COSTERUS, tot Pred. te *Noordscharwoude*, Classis *Alkmaar*, beroepen zijnde, heeft zich verklaard derwaarts te zullen vertrekken, onder afwachting der noodige goedkeuringen.

TWISK staat vakant te worden. Zie Dec. 1825.

OBDAM staat vakant te worden. Zie Dec. 1825.

E D A M.

EDAM, den 15den Januarij. Ds. J. J. W. VAN STAVEREN, Pred. te *Eck* en *Wiel*, heeft, onder inwachting der vereischte goedkeuringen, de beroeping herwaarts aangenomen.

PURMERENDE, den 29sten Januarij. Onze jongste Leeraar, Ds. A. VAN WETERING, maakte heden aan de Gemeente bekend, het overlijden van eenen harer vorige Leeraars, den Wel Eerw. Heer G. WUYSTER, die alhier den tijd van acht jaren het Evangelie gepredikt, en als rustend Leeraar der Gemeente te *Breda*, waarhenen hij van hier in den jare 1789 vertrok, op den 25sten dezer, ontslapen is.

HOLIJSLOOT EN UITDAM, den 13den Jan. 1826. Onder bestuur van den Consulent dezer Gemeente, Ds. T. KLIPPINK, Pred. te *Broek in Waterland*, is ter vervulling der alhier openstaande Leeraarsplaats, door den Kerkeraad, dit volgend drietal gemaakt:

DD. HERINGA, Predd. aan de *Blaauwkapel*. WINKEL, op het Eiland *Schokland*. en W. J. VAN RIJKOM, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord Holland*.

Waar-

Digitized by Google

Waruit hartgemelde beroepen is, welke ook dit beroeping heeft aangenomen.

BURGERDAM, den 18den Jan. Op den 19den November 1825, heeft de Kerkeraad na Ds. J. B. HARTMAN, te *Bovenkarspel*, de beroeping op zijn Eerw. uitgebragt, had van de Hand gewezen, in tegenwoordigheid van den Consulent Ds. C. STEENHAUER, Pred. te *Ransdorp* en *Schellingwoude*, een zestal van Predikanten geformeerd, bestaande uit:

DD. J. K. ROMKES, Predd. op het Eiland *Urk*. G. MANTING, te *Blankenham*. J. H. WORST, te *Bergen*. G. RIBBIUS, te *Wervershoof*. A. M. VAN WILLES, te *Cupelle*. en R. SEVENSMA, te *Lekkum* en *Miedum*.

De drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, is daaruit beroepen Ds. J. A. ROMKES, op het Eiland *Urk*, doch ook deze heeft, na beraad, voor de beroeping bedankt.

Heden heeft derhalve de Kerkeraad op nieuw getracht, de Gemeente van eenen Herder en Leeraar te voorzien, en het bovengenoemde zestal met Ds. P SOETERS, te *Ravenswaaij*, aangevuld hebbende, is zijn Eerw. terstond daaruit beroepen, zijnde dit beroep door zijn Eerw. in beraad gehouden.

KWADIJK; den 15den Febr. 1826. Heden heeft de Kerkeraad dezer Gemeente pogingen aangewend, om de vakature, door het overlijden van Ds. J. H. SNIJDER veroorzaakt, wederom vervuld te krijgen. In tegenwoordigheid van den Consulent Ds. L. J. VAN DAM, Predikant in de *Beemster*, werd dit zestal geformeerd:

DD. H. A. VAN DER VEN, Predd. te *Ter Aa*. L. VISSER, te *Spanbroek* en *Opmeer*. A. C. MEEVERS SCHOLTEN, te *Noordwijkerhout*. D. BROEDELET, D. F. te *Abbekerk* en *Lambertschaag*. A. VAN GIJTENBEEK, te *Zijbekarspel*. en J. CLAUS, te *Middelie* en *Akswijk*.

De

De drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, werd daaruit beroepen, Ds. H. A. VAN DER VEEN, Predikant te *Ter Aa*, aan wien de beroepsbrief is toegezonden.

LANDSMEER staat vakant te worden. Zie Jan. 1826.

ZUNDERDORP staat vakant te worden. Zie Dec. 1825.

PURMERLAND vakant. Zie Aug. 1825.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

MIDDELBURG. Het Klasikaal Bestuur van *Middelburg*, is dit jaar uit de volgende Leden zamengesteld.

1824. Praeses. De Ridder A. VAN DEINSE, Predikant te *Middelburg*.

1824. Adsessor. J. VAN WARMELO, Predikant te *Vlissingen*.

1826. Scriba. B. VAN DER FEEN, Predikant te *Middelburg*.

1826. Secundus. P. VAN RADEN, Predikant te *Middelburg*.

Gecommitteerden.

Leden:

1825. J. RENIER, Predikant te *Vere*.

1825. J. H. GILLISSEN, Pred. te *Middelburg*.

1826. J. MEERBURG SNARENBURG, Pred. te *Aagtekerke*.

1826. M. J. VAN NIMWEGEN, Pred. te *Vlissingen*.

1826. C. VAN UIE, Ouderling te *Middelburg*.

Secundi.

1825. L. JUTTING, Pred. te *Nieuwland*.

1825. P. VAN RADEN, Pred. te *Middelburg*.

1826. B. LOOZE, Pred. te *Oostzouburg*.

1826.

Digitized by Google

1826. H. M. BOUVIN, Pred. te *Houdekerke.*
1826. G. MAARSMAN, Ouderling te *Vlissingen.*

KLEVERSKERKE, den 29sten Jan. 1826. Heden maakte ons onze Leeraar Ds. J. H. HANEWINCKEL, bekend, dat zijn Eerw. de beroepiing naar de Gemeente te *Melis* en *Marienkerke*, na beraad, had aangenomen, onder inwachting der noodige approbatien. Zoo dat

KLEVERSKERKE weder staat vakant te worden.

MELIS EN MARIENKERKE, van hier in geen berigt ingekomen. Zie dus Jan. 1826.

ZIERIKZEE.

ZIERIKZEE. Den 3den Febr. zijn bij Koninklijk besluit, van den 30sten Dec. 1825, No. 168 tot Leden van het Klasikaal Bestuur alhier benoemd en aangesteld:

Praeses. Ds. F. PLEIJTE, Pred. te *Zierikzee.*
Adsessor. Ds. J. SLOTEMAKER, Pred. te *Tholen.*
Scriba. Ds. J. DE WIT, Pred. te *Zierikzee.*
Secundus. Ds. S. G. JORISSEN, Pred. te *Zierikzee.*

En tot Gecommitteerden:

Ds. A. UIJTENHOOVEN, Pred. te *Brouwershaven.*
Ds. H. W. LE SAGE TEN BROEK, Pred. te *Noordgouwe.*

En Secundi.

Ds. S. G. JORISSEN, Pred. te *Zierikzee*, en Ds. KAM, Pred. te *Dreischor*, benevens den Ouderling J. VIJZNER, Pred. te *Zierikzee.*

Secundi. F. FIEMAN, te *Zierikzee.*

Welke Leden met de aanblijvende Ds. SCHOTVER, Pred. te *Obsterland*, en Ds. FRIDERICUS, Pred. te *Tholen*, thans het Klasikaal Bestuur van *Zierikzee*, uitmaken.

BRUINISSE vakant. Zie April 1825.

ZONNEMAIRE vakant. Zie Nov. 1825.

AN-

ANNALAND staat vakant te worden. Zie December 1825.

SEROOSKERKE. Zie Jan. 1826.

GOES.

BAARLAND. Nadat Ds. R. SCHOUTEN, Pred. te *Kattendijke*, voor de beroeping den 23sten September l. l., op zijn Eerw. uitgebragt, had bedankt, formeerde de Kerkeraad den 30sten November, het volgende zestal van Predikanten:

DD. K. HERINGA, Predd. te *Beusichem*. G. J. LETTE, te *Nieuwerkerk* in *Duiveland*. J. W. ERMERINS, op den *Vrouwen-Polder*. J. BOLDERMAN, te *Hoornaar*. W. DE RAPPER, te *Nederhemert*. J. S. VAN DEN HEUVEL, te *St. Laurens*.

Plaatste de drie eersten op het drieta, en beriep daaruit, Ds. K. HERINGA, die, na beraad, voor deze beroeping bedankte.

Daarop werd, ter hervatting van het beroepingswerk, den 21sten Januarij l. l., het volgende zestal van Predikanten geformeerd:

DD. G. LEHMAN DE LEHNSFELD, Predd. te *Westmaas*. P. J. CONRADI, in *den Bommel*. H. LASTDRAGER, te *Ellewoutsdijk*. J. POPPE, te *Oudelande*. A. B. HAGEN, te *Heinkenszande* en AD. SCHOTTMAN, te *'s Gravenpolder*.

Daaruit op het drieta gebragt:

DD G. LEHMAN DE LEHNSFELD, P. J. CONRADI en J. POPPE.

Besloten van beroepen Ds. G. LEHMAN DE LEHNSFELD, die deze beroeping in beraad genomen heeft.

OVEZANDE EN DRIEWEGEN. Ds. E. L. REDDINGIUS, Pred. te *Zunderdorp*, voor de beroeping den 7den October l. l., op zijn Eerw. uitgebragt bedankt hebbende, formeerde de Kerkeraad den 7den Dec. het volgend drieta van Predikanten:

DD. G. LEHMAN DE LEHNSFELD, Predd. te *Westmaas*.

maas. H. LASTDRAGER, te *Ellewoutsdijk*. J. W. ERMERINS, op den *Vrouwenpolder*.

En berief daaruit Ds. G. LEHMAN DE LEHNSFELD, die echter, na beraad, voor deze beroeping bedankte, waardoor de bovengenoemde Gemeenten, nog vakant blijven.

CORTGENE, den 19den Jan. Heden ging men, in eene Kerkelijke Vergadering, over tot het werk der beroeping, en werd ten dien einde het volgende zestal van Predikanten gemaakt:

DD. J. S. VAN DEN HEUVEL, Predd. te *St. Laurens.* G VAN DEN BERG, te *Oegstgeest.* P. J. LANDSMEEGT, te *Wisfekerke.* J. F. HOF, te *Veen.* C. MERUSE, *den Hoek.* J. C. POLS, te *Colijnsplaat.*

Hieruit werden op het drietal gepaatst:

DD. J. S. VAN DEN HEUVEL, G. VAN DEN BERG en C. MERUSE, en beroepen Ds. J. S. VAN DEN HEUVEL.

ELLEWOUTSDIJK. In den nademiddag Godsdienst van den 29sten Januarij l. l., wierd door onzen Leeraar H. LASTDRAGER, plegtig gedachtenis gevierd van zijnen veertig jarigen Evangeliedienst in onderscheidene Gemeenten. Zijn Wel Eerw. sprak tot ons bij die gelegenheid over *Hand.* XXVI: 22 en 23. welke leerrede met veel aandoening van den Leeraar voor eene talrijke schare is uitgesproken. God spare zijn Wel Eerw. nog lange in het leven, en doe hem tot een uitgebreid nut voor deze Gemeente zijn.

'S HEER ABTS EN SINOUTSKERKE vakant. Zie Nov. 1825.

CATS vakant. Zie Jan. 1826.

BIESELINGEN. Zie Jan. 1826.

HOEDEKENSKERKE vakant. Zie Jan. 1826.

IJZENDIJKE.

IJZENDIJKE. Ingevolge het besluit van Z. M. den Koning, van den 30sten December l. l. No. 168, be-

bestaat het Klassikaal Bestuur van *IJzendijke*, uit de volgende Leden:

Praeses. C. MEEUSE, Pred. op *den Hoek*.
Adsessor. G. J. DE WIT, Pred. te *Oostburg*.
Scriba. J. A. JANSSEN, Pred. te *St. Anna ter Muiden*.
Secundus. D. VAN BASSELAAR, Pred. te *Biervliet*.
Gecommitteerden:
C. SCHIETEKATTE, Pred. te *Schoondijke*.
Secundus vakant.
C. P. LAMMERS VAN TOORENBURG, Predd. te *Kadzand*. Secundus J. P. HOFMAN, te *Breskens*. F. C. ALTA, te *Retranchement*. Secundus J. F. HENRIJ, te *Sluis*. J. JANSSEN, Ouderling te *Axel*. Secundus H. A. CALLENFELT, Ouderling te *Oostburg*.

BRESKENS, den 25sten Dec. 1825. Maakte onze Leeraar, Ds. J. P. HOFMAN, onlangs ons bekend, eene beroeping naar de Gemeente van *Meeliskerke*, onder de Classis van *Middelburg*, ontvangen te hebben; heden hadden wij het genoegen, dat zijn Eerw., na verklaard te hebben, dat hij voor die beroeping bedankt had, zich weder aan ons verbond, predikende over *Luk.* II: 10b. *Ik verkondig u groote blijdschap.*

HOUTENISSE. Zie Oct. 1825.
IJZENDIJKE vakant. Zie Oct. 1825.
GROEDE vakant. Zie Nov. 1825.

UTRECHT.

Bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, is, in plaats van Ds. J. C. VAN DE VELDE, vertrekkende naar *Delfshaven*, door Z. M. tot Secretaris benoemd, Ds. J. F. VAN OORDT, Pred. te *Utrecht*, aan wien alle stukken, tot dit Provinciaal Kerkbestuur betrekkelijk, voortaan zullen behooren gezonden te worden.

UTRECHT.

Digitized by Google

UTRECHT.

JUTPHAAS. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer G. STEENHOF, beroepen Predikant te *Oudewater*, heeft ons kennis gegeven, dat hij, na beraad, zich verpligt had gevonden, die beroeping, onder afwachting der vereischte approbatien, aan te nemen. Zoo dat

JUTPHAAS eerlang staat vakant te worden.

VLEUTEN vakant. Zie Maart 1825.

MIJDRECHT staat vakant te worden. Zie *Nov.* 1825.

UTRECHT. Zie Dec. 1825.

HARMELEN vakant. Zie Dec. 1825.

AMERSFOORT.

Het Klasikaal Bestuur van *Amersfoort*, is met den aanvang dezes jaars aldus zamengesteld:

Praeses, A. H. BLAAUW, Pred. te *Maartensdijk*, 1824.

Adsessor, P. J. LAAN, Pred. te *Amersfoort*, 1825.

Scriba, M. VAN MEETEREN, Pred. te *Amersfoort*, 1826.

Secundus, W. BREUL; Pred. te *Amersfoort*, 1826.

Leden:

Dr. J. J. RAMBONNET, Pred. te *Eemnes Binnen*, 1823.

P. ATTENDOORN L'ALLEMAND, Pred. te *Zoest*, 1826.

J. H. VAN IJSSEL GROOTHUIS, Pred. te *Woudenberg*, 1826.

Mr. J. H. VAN EWIJCK, Ouderling, te *Amersfoort*, 1826.

Secundi:

J. E. KIST, Pred. te *Zeijst*, 1826.

T. VERMAASEN, Pred. te *Oud Loosdrecht*, 1826.

E. HERINGA, Pred. te *Blauwkapel*, 1826.

H. VAN LOON, Ouderling, te *Amersfoort*, 1826.

BUNSCHOTEN, den 15den Januarij. Heden morgen bepaalde ons onze Leeraar, A. SCHILT, bij het onverwacht afsterven, van onze hoog-

geachte en beminde Ambachts Vrouw, ANNA GEERTRUIDA JACOBA BOSCH, Vrouw van *Bunschoten*, *Spakenburg* en *Dijkhuizen*, Echtgenoote van den Hoog Eerw. Hoog geleerde Heer, G. VAN OORDT, rustend Hoogleeraar te *Utrecht*. Zijn Eerw. herinnerde ons haar geloof, in den Heere JEZUS CHRISTUS, en hare liefde zoo tot 's Heeren Gemeente in het algemeen, als tot de onze in het bijzonder, in het verkwikken der Kranken; in het weldoen der Armen, en in het drogen der tranen van Weduwen en Weezen; ons tevens opwekkende, om haar voorbeeld na te volgen, in het ootmoedig geloof in den Zaligmaker, die eenmaal voor eene zondige wereld, zich vrijwillig in den dood overgaf.

Hare nagedachtenis zal onder ons in zegening blijven; te meer, daar zij met hare nalatenschap onzen Armen, ook na haren dood weldoet; ofschoon wij haar gemis betreuren. God vertroostte haren Echtgenoot door het Evangelie, bij het klimmen zijner jaren; en hij verblijde ons door eenen waardigen opvolger, die de voetstappen der overledene drukt!

DE BILT staat vakant te worden. Zie Nov. 1825.

LEUSDEN. Zie de *Berigten* achter het *Kerk-Nieuws*.

WILK.

DOORN, den 19den Jan. Heden in de voormiddag godsdienstoefening maakte ons onze Leeraar, Ds. A. SLOTEMAKER CZ., bekend, dat hij in den loop der vorige week eene beroeping had ontvangen, naar de Gemeente van *Veenendaal*, voor welke beroeping hij zich evenwel had verpligt gevoeld, te moeten bedanken, en dus zijn kort verblijf onder ons te verlengen.

VENENDAAL, den 2den Febr. 1826. Ds. A. SLOTEMAKER, Pred. te *Doorn*, voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping bedankt hebbende, maak-

maakte de Kerkeraad, in tegenwoordigheid van den Consulent, het volgend tatal van Predikanten:

DD. J. H. VAN DIEST, Predd. te *Hengelo*. J. M. HULSTIJN, te *Wadenoijen*. J. VAN BROEKHUIZEN, te *Balk*. E. NIEREKK, te *Aanlandsveen*. J. ROHIJN, te *Bodegraven*. J. TENCKINCK, te *Rensswoude*. G. J. COOLHAAS, te *Ameroongen*. A. VAN DEN BRANDHOF, te *Elst*. J. VAN BRUNINGEN VAN HELSDINGEN. en C. W. KERSTEN, te *Rhenen*. A. A. C. BONNET, te *Leersum*. en J. G. H. SANDBERG, te *Driebergen*.

De zes *eersten* op het zestal en de drie eersten op het drietal gebragt zijnde, is daarmit heroepen Ds. J. H. VAN DIEST, te *Hengelo*, wien daar van kennis gegeven is.

VRIESLAND.

Door de benoemingen, gedaan bij Koninklijk besluit van den 30sten Dec. 1825. No. 168. is het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*, thans zamengesteld als volgt:

Uit de Classis van *Leeuwarden*:

B. NIEUWOLD, Predikant te *Leeuwarden*, President.

Secundus D. TIJSSEN, Pred. te *Leeuwarden*.

Uit de Classis van *Harlingen*:

J. CAHAIS, Predikant te *Witmarsum*.

Secundus. D. P. FARRET, Pred. te *Harlingen*.

Uit de Classis van *Sneek*:

H. W. C. A. VISSER, Pred. te *Ijsbrechtum*.

Secundus. J. DOORENBOS, Pred. te *Deersum*.

Uit de Classis van *Dokkum*:

J. P. B. RIEDEL, Pred. te *Kollum*.

Secundus. J. T. DIJKSTRA, Pred. te *Oudwoude*.

Uit de Classis van *Heerenveen*:

J. F. KORFF, Pred. te *Oudeberkoop*.

Secundus. H. SCHLIKKER, Pred. te *Langweer*.

Mr. J. T. WIELANDT, Onderling te *Heerenveen*.

Secundus. H. SANDERS, Onderling te *Gorredijk*.

G. VAN DER TUUK, Pred. te *Berlikum*, Secretaris en Quaestor.

LEEUWARDEN.

Het Klasfikaal Bestuur van *Leeuwarden*, bestaat thans uit de volgende Leden:

DD. B. NIEUWOLD, Predikant te *Leeuwarden*, Praeses.

D. TJESSEN, Predikant te *Leeuwarden*, Adsessor.

G. ROORDA, Predikant te *Britsum*, Scriba.

Gecommitteerden:

DD. W. VAN DER ZWAAG, Predikant te *Wirdum*. F. VAN BORSUM WAALKES, Predikant te *Weidum*. H. NIEUBUUR FERF, Predikant te *Bergum*. J. WESSELIUS, Predikant te *Idaard*, *Egum*, en *Friens*. en de Heer B. VAN DER HAER, Oud Ouderling te *Leeuwarden*.

JELSUM. De beroeping van Ds. J. J. MENNEMA, Predikant te *Oosterwierum*, tot Predikant alhier, is reeds den 25sten Januarij 1826, door het Klasfikaal Bestuur van *Leeuwarden*, geapprobeerd geworden, als overeenkomstig de Kerkelijke Reglementen, en om de Koninklijke approbatie verzocht.

OOSTERMEER EN EESTRUM. Den 7den Januarij 1826, is hier, ingevolge de stemming van daartoe geregtigden, tot Predikant van deze Gemeente beroepen geworden Ds. G. T. HARDERS, Predikant te *Windeweer* en *Luka*, onder de Classis van *Groningen*.

ENGELUM. Zie Dec. 1825.

GARIJP, SUAMEER EN EERNEWOUDE vakant. Zie Nov. 1825.

VROUWENPAROCHIE vakant. Zie Dec. 1825.

HAR-

Digitized by Google

HARLINGEN.

ACHLUM EN HITZUM vakant. Zie Nov. 1824.

MIDLUM. Zie Nov. 1825.

BOLSWAARD ſtaat vakant te worden. Zie Dec. 1825.

WINS EN ENGWIER ſtaat vakant te worden. Zie Jan. 1826.

SNEEK.

Het Klasſikaal Beſtuur van *Sneek*, is voor dit jaar zamengeſteld, als volgt:

Praeſes. Ds. H. W. C. A. VISSER, Pred. te *Ijsbrechtum*.

Adſesſor. Ds. J. DOORENBOS, Pred. te *Deerſum*.

Scriba en Questor. H. TIMMERS, Pred. te *Sneek*.

Gecommitteerden:

DD H. L. STEINFORT, Predd. te *Goinga*. H. MUNTINGH, te *Harich*. W. WINSEMIUS, te *Tjerkwerd*. H. J. C. MENSONIDES, te *Koudum*. T. J. VLINK, Ouderling te *Sneek*.

NIJEGA, den 19den December, 1825. Heden is alhier, in deze vakature, volgens ſtemming van de voormaals Floreenpligtigen, tot Predikant beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. HOMAN, Kandidaat onder het Provinciaal Kerkbeſtuur van *Groningen*, welke dit beroep, heeft in beraad genomen. Z. M. had tot het doen van eene nieuwe beroeping in deze Gemeente van *Nijega* en *Elahuizen*, reeds gunſtig handopening verleend, bij beſluit van den 27ſten Julij 1825 No. 3.

NIJEGA EN ELAHUIZEN, den 16den Jan. 1826 Heden kreeg onze Kerkeraad het berigt, dat de Wel Eerw. Heer J. HOMAN, Kandidaat, onder het Provinciaal Kerkbeſtuur van *Groningen*, voor de beroeping tot Predikant in de Gemeente had bedankt. Zoo dat onze Gemeente voor als nog vakant blijft.

Digitized by Google

SNEEK, den 3den Febr. Heden werden wij door onze Leeraars bepaald, bij het overlijden van den Wel Eerw. zeer gel. Heer H. CANNEGIETER, die van het jaar 1786 tot 1795. onder ons het Evangelie verkondigd heeft, zijne gedachtenis blijve in zegening bij allen onder ons, die den waardigen man hebben gekend!

JUTRIJP EN HOMMERTS vakant. Zie Sept. 1823.

OUDEGA EN KOLDERWOLDE vakant. Zie October 1823.

GOINGA, GAUW EN OFFINGAWIER staat vakant te worden. Zie Dec. 1825.

D O K K U M.

NIJKERK, (IN OOSTDONGRADEEL) ter vervulling der vakature-allier, veroorzaakt door het Emeritaat van DR. F. B. RUSSING, is, na bekomen handopening, in het begin van December, beroepen, Ds. J. MANGEL, Pred. te *Hantum* en *Hantumkuizen*, welke, na beraad, zich heeft verpligt gevonden, voor deze beroeping te bedanken, en als nog bij zijne Gemeente te blijven.

Den 31sten Januarij, is het beroepingswerk hervat, en de stemmen der Floreenpligtigen, vielen op Ds. J. DOUWES, Pred. te *Zuider-Huisterveen*, die drie weken beraad heeft verzocht.

De Heeren TH. C. KOCK BEILANUS, Pred. te *Paesens* en S. VAN KLEFFENS, te *Nes* en *Wierum*, hebben als Consulenten, telkens bij deze acte geassisteerd.

FOUDGUM EN RAARD. Zie Oct. 1825.

GERKESKLOOSTER. Zie Nov. 1825.

BALLUM EN HOLLUM staat vakant te worden. Zie Nov. 1825.

VEENWOUDEN. Zie Dec. 1825.

NES OP HET AMELAND staat vakant te worden. Zie Dec. 1825.

AALZUM EN WETZENS vakant. Zie Dec. 1825.

HEE-

Digitized by Google

HEERENVEEN.

POURE vakant. Zie Julij 1825.

OUDELEMMER EN OUDETRIJNE vakant. Zie Oct. 1825.

PEPERGA EN BEESDIJKE staat vakant te worden. Zie Oct. 1825.

BEETSTERZWAAG, BEETS EN OLTERTERP vakant. Zie Nov. 1825.

OVERIJSSEL.

ZWOLLE.

WIJHE. Zie Nov. 1825.

DEVENTER.

WIERDEN vakant. Zie Mei 1825.

OLST vakant. Zie Jan. 1826.

KAMPEN.

BLOKZIJL vakant. Zie Dec. 1825.

OLDEMARKT. Zie Jan. 1826.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

De vakaturen, in het Klassikaal Bestuur van *Groningen*, met Januarij dezes jaars veroorzaakt, door het afreden van den Scriba, J. P. A. WINTGENS, en de Gecommitteerden N. N. SINNINGHE, J. MULDER en O. J. QUINTUS, zijn door Z. M., bij Besluit van den 30sten December l. l., N°. 168, aldus vervuld. Tot Scriba is benoemd, J. P. A. WINTGENS, Pred. te *Groningen*; Secundus M. OOSVERNEUR, te *Groningen*, en tot Gecommitteerden: N. N. SINNINGHE, te *Niekove*, Secundus, D. H. HAACK, te *Oldekove*; J. MULDER, te *Groningen*, Secundus, J. MARTINET KUIPERS, te *Groningen*,

en Jonkheer O. J. QUINTUS, Ouderling, te *Groningen*, Secundus, Mr. R. LOHMAN, Ouderling, te *Groningen*.

WINSCHOTEN.

WINSCHOTEN, den 25sten Jan. 1826. De voor deze Gemeente reeds lang gevreesde *slag*, trof haar heden morgen echter nog onverwacht, door het overlijden van haren waardigen veelgeliefden Leeraar, Ds H. CANNRGIETER, die tevens Lid was van het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, en Praeses van het Klasikaal Bestuur van *Winschoten*, hebbende Zijn Eerw. den ouderdom van 68 jaren en 8 maanden bereikt.

Te *Witmarsum* in *Vriesland* geboren den 25sten Mei 1757, was hij de Zoon van den Heer O. G. CANNEGIETER, destijds aldaar Predikant, naderhand te *Bolsward* overleden, en van Mejufvrouw SYMENTJE SLOTERDIJK, dus afkomstig uit twee aanzienlijke Vriesche familien, wier eerste vooral veele Geleerden in verschillende takken van Wetenschap heeft geleverd. Na de voorbereidende Scholen doorloopen te hebben, kwam hij in den ouderdom van 16 jaren te *Franeker* aan de Akademie, en studeerde met alle vlijt onder de destijds beroemde Hoogleeraars SCHRADER, WASSENBERGH, CONRADI, MANGER en VENEMA, waarna hij ten jare 1778 in de Classis van *Bolsward* en *Workum*, met lof werd opgenomen onder het getal der Vriesche Kandidaten; nog in dezelfde jaar trad hij op in den dienst der Kerk te *Langweer*, in de Classis van *Zevenwouden*. Deze Gemeente mogt zeven jaren lang genot hebben van 's mans ijverigen Evangeliedienst, waarom dezelve hem dan ook door zijn geheele leven, bij uitnemendheid lief en dierbaar is gebleven. In 1785 naar *Deersum* en *Poppingawier*, onder de Classis van *Sneek* verplaatst, gaf de nabijheid van deze standplaats, reeds in het volgende jaar, aanleiding

ding tot zijne bevordering naar *Sneek*. Ten jare 1790, te *Amsterdam* beroepen zijnde, wees hij die beroeping echter van de hand, om bij zijne geliefde Gemeente van *Sneek* te blijven. Ons mogt het echter gebeuren, in 1798 hem aan onze Gemeente van *Winschoten*, te verbinden, waar hij omtrent 27 jaren, met den meesten ijver, hartelijkheid en Godvruchtigen ernst, het Evangelie van JEZUS CHRISTUS onzen Heer heeft verkondigd, waarin hij evenwel gedurende het laatste jaar van zijn leven door ongesteldheid en sterk afnemen van krachten verhinderd werd.

Op zijne eerste standplaatst, *Langweer*, was hij in het huwelijk getreden, met Mejufvrouw J. J. PIERSON, mede van eene aanzienlijken Vriesche Familie, met welke hij 44 jaren en 4 maanden in den genoegelijksten en meest gezegenden echt heeft geleefd, en die den dierbaren overledenen tot aan zijne dood toe eene bestendige en hartelijke hulpe is geweest, en nu denzelven met zes nog levende kinderen, drie aangehuwden en eenige kleinkinderen bitterlijk betreurd; drie zonen waren reeds vroeger overleden, waarvan de oudste Med. Dr. alhier, door geleerdheid en braafheid den naam van CANNEGIETER eer aan deed, gelijk twee andere nog levende zoons, de een Predikant te *Zeerijp*, en de ander Regter bij de Regtbank van Eersten Aanleg te *Winschoten*, mede sieraden zijn van hunnen stand.

Ieder, die den overledenen in zijne waarde gekend heeft, bewonderde in hem schranderheid, vernuft, welsprekendheid en geleerdheid zonder praalzucht of laatdunkendheid. Zijne vrienden beminden hem om zijnen gullen, rondborstigen, opregten inborst, aangenamen omgang, en innerlijke deelneming. Met een hartelijken ijver voor het algemeen welzijn, en voor al wat

edel en goed is, paarde hij eene ongemeene standvastigheid, welke hem in vele moeijelijke en somtijds hagchelijke omstandigheden zijns levens, altijd met waardigheid en getrouw aan zijne beginselen, getroost in zijn lot en vol vertrouwen op zijnen God, deed handelen.

Lang zal dan ook de nagedachtenis dezes voortreffelijken mans in zegening blijven, zoo bij deze Gemeente, als bij al zijne Ambtsbroeders en talrijke Vrienden, gelijk dezelve plegtig en op eene waardige wijze, op den 5den Februarij is gevierd geworden, door 's mans Ambtgenoot en Vriend, Ds. B. H. STERINGA KUIJPER, onzen jongsten Leeraar, predikende te dier gelegenheid over *Hand.* XI: 24a. *Hij was een goed man, vol van den Heiligen Geest en van Geloof.* Zoo dat nu te WINSCHOTEN eene Leeraarsplaats vakant is, zullende gedurende het annus gratiae, de beurten door den Ring worden waargenomen.

APPINGADAM.

JUKWERT. Zie Aug. 1825.

MEETHUIZEN vakant. Zie Oct. 1825.

HARKSTEDE EN SCHARMER vakant. Zie October 1825.

KOLHAM staat vakant te worden. Zie Dec. 1825.

MIDDELSTUM.

ULRUM vakant. Zie Julij 1823.

ANDEL vakant. Zie Aug. 1823.

WETZINGHE EN SAUWERD vakant. Zie Sept. 1825.

UITHUIZEN vakant. Zie Dec. 1825.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

OOIJEN, den 8sten Januarij 1826. Op heden, heeft

heeft onze Leeraar, Ds. J. LEIJDS, jk. beroepen te *Bommeniënbroek en de Hill*, na op den 3den dezer behoorlijk van zijne betrekking op deze Gemeente losgemaakt te zijn, zijn afscheid gepredikt over 2 *Tim.* III: 14a. *Blijft in het geen gij geleerd hebt.*

'S HERTOGENBOSCH, den 9den Februarij 1826. Ingevolge Z. M. besluit van 30 December l. l. N°. 168. is het Klasikaal Bestuur van *'s Hertogenbosch*, voor dezen jare zamengesteld, als volgt:

Praeses, J. VAN HEUSDEN, Pred. te *Hilvarenbeek*.
Adsessor, S. VAN DER NOORDAA, Pred. te *Dinther*.
Scriba, J. C. MASMAN, Pred. te *St. Michiels-Gestel*.
Secundus, W. F. C. VAN LAAK, Pred. te *Vught*.
Gecommitteerden.
Leden:
L. KROL, Pred. te *Lith*. J. VAN AAKEN, Pred. te *Tilburg*. TH. SANDERS, Pred. te *'s Hertogenbosch*. W. G. VAN THIJL HANNES, Ouderling, te *'s Hertogenbosch*.
Secundi:
J. H. HAMELBERG, Pred. te *Cuijk*. J. N. VAN DER ZANDT, Pred. te *Gravé*, vakant. F. A. DE JONGE, Ouderling, te *Helvoirt*.

BERLICUM EN ROSMALEN vakant. Zie Aug. 1825.

ENGELEN mag vakant te worden. Zie Jan. 1826.

B E E D A.

OUD- EN NIEUW-GASTEL, den 20sten Januarij 1826. Na gunstig verkregen handopening, ging heden de Kerkeraad over tot het doen einer beroeping, in plaats van den overleden Predikant, E. J. J. ECOMA.

Op het zestal werden gebragt:

DD. J. MEERBURG SNARENBERG, Predd. te *Aagtekerke*. J. W. ERMERINS, te *Lieve Vrouwe Polder*. A. SJOENIS, JO. FR., te *Waverveen*. P. SCHOENMAKERS,

KERS, te *Nieuwveen*, A. VAN SCHILFGAARDEN, te *Benoijen* en J. VAN DUUREN, te *Sleeuwijk*.

Op het drietal:

DD. MERRBURG SNARENBERG, VAN SCHILFGAARDEN en VAN DUUREN, en daaruit beroepen J. MERRBURG SNARENBERG, Pred. te *Aagtekerke*.

BREDA, den 25sten Januarij 1826. Heden overleed alhier, de Wel Eerw. zeer gel. Heer C. WUYSTER, sedert 1815 emeritus Predikant dezer Gemeente, in den gezegenden ouderdom van ruim 81 jaren, waarvan zijn Eerw. 23 jaren in de Gemeenten van *Grosthuizen* en *Avenhorn*, de *Groote Lind*, *Schipluide* en *Purmerende*, en 26 jaren in deze Gemeente, en dus nagenoeg eene halve eeuw, het Predikambt heeft waargenomen. Zijn voormalige Ambtgenoot Ds. W. VAN VOLKOM, gelijk ook de overige Leeraren der Gemeente, hebben op den daarop gevolgden Donderdag en Zondag, van dit treffend sterfgeval in hunne Leerredenen melding gemaakt, en ons opgewekt, om het leerrijke, hetwelk daarin lag opgesloten, te behartigen.

KRUISLAND, den 9den Februarij 1826. Ds. J. VAN DUUREN, Pred. te *Sleeuwijk*, voor ons beroep bedankt hebbende, werdt alhier den 22sten der vorige maand, eene nieuwe Nominatie gemaakt, bestaande uit:

DD. J. J. KAM, Predd. te *Drunen* en *Nieuwkuik*. H. H. KROESE, te *Giessen Nieuwkerk*. H. MAANDAG, te *Dubbeldam*. J. VALPHERS, te *Herwijnen*. R. C. CONRADI, in *den Bommel* en J. C. VAN BIJK, te *Poortvliet*.

Waarvan de drie eersten, tot een drietal benoemd werden, en daaruit beroepen Ds. J. J. KAM, Pred. te *Drunen* en *Nieuwkuik*. — Dan, heden vernamen wij, dat ook zijn Eerw. voor onze beroeping bedankte.

Nogmaals worden H. H. Kandidaten, ten ernstig

tigste uitgenoodigd, om hunne gaven te laten hooren, en zich ten dien einde te vervoegen, bij den Consulent der Gemeente, Ds. C. J. L. SCHULLER, Pred. te *Steenbergen*.

LAGE ZWALUWE vakant. Zie Maart 1825.

HOOGE ZWALUWE. Zie Dec. 1825.

DINTELOORD EN PRINSLAND staat vakant te worden. Zie Jan. 1826.

HEUSDEN.

BABIJLONIENBROEK EN DE HILL, den 15den Januarij. Onze van *Oijen* herwaarts beroepen Leeraar, Ds. J. LEIJDS JR., werd heden, bij schikking met den Consulent, onder ons bevestigd in zijnen Evangeliedienst, door Ds K. VAN RINTELN, Pred te *Giesen* en *Rijswijk*.

De Bevestiger predikte bij die gelegenheid, over 1 *Thess*. V: 12, 13. De Bevestigde over *Coll* I: 28*a*.

DRUNEN EN NIEUWKUIK, den 5den Februarij 1826. Voor acht dagen, maakte onze Leeraar, Ds. J. J. KAM, ons bekend, een beroep naar de Gemeente van *Kruisland*, ontvangen te hebben; heden vernamen wij dat zijn Wel Eerw. bedankt had.

BEZOIJEN, den 10den Februarij 1826 Heden overleed, na eene langdurige ongesteldheid, de Leeraar dezer Gemeente, A. A. VAN SCHILFGAARDE, in den ouderdom van ruim 38 jaren, eene diepbedroefde Weduwe, Mejufvrouw JOHANNA VAN DER ELST, met zes Kinderen, nalatende.

Met lof zijne Akademische loopbaan te *Leijden*, geëindigd hebbende, predikte hij eerst te *Maasdam*, en sedert het begin van 1819, in ons midden, met helderheid van begrippen, en uit eigene overtuiging het Evangelie der zaligheid. In den Heer, dien hij verkondigde, geloofde hij, en hield tot in zijne jongste oogenblikken, met diepen

pen oomoed, het oog des vertrouwens op hem geslagen.

Dierbaar blijve dan ook ons, zijne Gemeente, en zijnen Vrienden, het aandenken des vroeg-gestorvenen!

Het annus gratiae, zal voor de Weduwe worden waargenomen.

'S GRAVENMOER. Zie Dec. 1825.

EINDHOVEN.

Het Klasikaal Bestuur van *Eindhoven*, is voor het jaar 1826, zamengesteld uit de volgende Leden:

Praeses. C. JANSSEN, Predikant te *Asten*.
Assessor. H. A. HEUMANS, Predikant te *Budel*.
Scriba. J. DE GIDS, Predikant te *Eindhoven*.
Secundus. J. L. A. KREMER, Predikant te *Heze*.

Gecommitteerden:

A. KREMER, Predd. te *Veldhoven*. Secundus vakant. J. SPAAN, te *Hoogeloon*. Secundus D. VALKENBURG, te *Deurne*. BARON J. D. VAN TUHL VAN SEROOSKERKE, Ouderling te *Heze*. Secundus Mr. WESSELMAN VAN HELMOND, Ouderling te *Helmond*.

NUNEN vakant. Zie Jan. 1824.

VALKENSWAARD EN WAALRE vakant. Zie Oct. 1825.

DRENTHE.

ASSEN.

RODEN vakant. Zie Oct. 1825.

GASSELTER NIEUWVEEN. Zie Nov. 1825.

MEPPEL.

Het Klasikaal Bestuur van *Meppel* bestaat, voor het jaar 1826, uit de Heeren:

H. GRILL, Predikant te *Havelte*, Praeses.

W.

W. H. BOLCKERS CRANSSEN, Predikant te *Ruinerwold*, Assessor.

J. R. BÖTTICHIUS MEURS, Predikant te *Hoogeveen*, Scriba.

A. DE KONING, Predikant te *Meppel*, Secundus.

Gecommitteerden.

Leden:

A. VISCH, Predd. te *Zuidwolde*. O. ALBERTS, te *Ruinerwolde*. H. DE JONGE, Onderling te *Meppel*, Secundus.

J. P. R. GLENOR, Predd. te *Hedder*. A. DE KONING, te *Meppel*. J. RADIUS, Onderling te *Meppel*.

KOLDERVEEN, den 10den Febr. 1826. Ds. A. SCHULTE, Pred. te *Zwartsluis*, als Leeraar dezer Gemeente beroepen zijnde, heeft, na beraad, daarvoor bedankt; hierop is het beroep opgedragen aan Ds. A. VISCH, Pred. te *Zuidwolde*, en zijne Wel Eerw. voor hetzelve ook bedankt hebbende, is hier beroepen de Wel Eerw. Heer J. HOMAN, Kandidaat bij het Provincial Kerkbestuur van *Groningen*, welke, onder inwachting der vereischte goedkeuringen, het beroep heeft aangenomen.

ZUIDWOLDE, den 15den Jan. 1826. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. VISCH, die, sedert eenige dagen, beroepen werd als Predikant bij de Gemeente van *Kolderveen*, en daarvan ons kennis gaf, berigtte ons heden, dat hij voor die beroep heeft bedankt.

KOEVERDEN.

ODOORN. Zie Dec. 1825.

WAALSCHE KERK.

VOORBURG vakant.

SCHIEDAM vakant. Zie Maart 1825.

AMSTERDAM. Zie Dec. 1825.

DORD-

Digitized by Google

DORDRECHT staat vakant te worden. Zie Dec. 1825.

LEEUWARDEN. Zie Jan. 1826.

LIMBURG.

Ten gevolge van Z. M. besluit, dato den 30sten December 1825, is het Provinciaal Kerkbestuur van *Limburg*, *enz.* voor 1826 dus zamengesteld:

President. A. GOEDKOOP, Pred. te *Gent*.

Secretaris. D. VAN DER LOO, Sec. M. P. MOLIÈRE, Predd. te *Maastricht*.

Leden: M. P. MOLIÈRE, Pred. te *Maastricht*; Sec. M. A. VAN DER BANK, Pred. te *Luik*.

A. A. WIERTS VAN COEHOORN, Pred. te *Eijsden*. Sec. C. VAN EPEN, Pred. te *Maastricht*.

Mr. F. VAN PANHUIJS, Sec. J. G. C. SLIJPE, Ouderlingen te *Maastricht*.

A. VAN DEINSE, Pred. te *Oostende*. Sec. de Ridder H. PAUW, Pred. te *Brussel*.

A. GOEDKOOP, Pred. te *Gent*. Sec. D. RIJKE, Pred. te *Brussel*.

C. G. RAHLENBECK, Sec. J. E. RONSTORFF, Ouderlingen te *Brussel*.

MAASTRICHT.

Volgens besluit van Z. M. den Koning, dato den 30sten Dec. 1825, No. 68. zal het Klassikaal Bestuur van *Maastricht*, over den jare 1826, bestaan uit de navolgende Leden:

1825. Praeses. F. W. DANZMANN, Predikant te *Maastricht*.

1826 Scriba. B. H. JONCKERS, Predikant te *Maastricht*.

1826 Sec. C. VAN EPEN, Predikant te *Maastricht*.

Gecommitteerden.

Leden:

1824. J. C. NEUMANN, Pred. te *Vaals*.

1825.

1825. F. W. DAUZENBERG, Pred. te *Maastricht*.
1826. M. A. VAN DER BANK, Pred. te *Luik*.
1826. J. P. BOSC DE LA CALMETTE, Ouderling te *Maastricht*.

Secundi.

1824. J. WATEN BEGEMANN, Pred. te *Roermonde*.
1825. vakant.
1826. J. N. GUICHARD, Pred. te *Meersen*.
1826. J. A. WILMAR, Ouderling te *Meersen*.

STEVENSWAARD vakant. Zie Oct. 1825.

BRUSSEL.

BRUSSEL. Zijne Maj. de Koning heeft, bij besluit van den 30sten Dec. l. l. No. 168. benoemd tot Scriba van het Klassikaal Bestuur van *Brussel*, den Ridder H. PAUW, Protestantsch Pred. te *Brussel*.

Sec. Den Heer D. RIJKE, Pred. te *Brussel*.

Tot Leden: Den Heer D. RIJKE, Pred. te *Brussel*. Sec. den Heer H. VAN IDSINGA, Protestantsch Garnisoens Pred. te *Bergen* in *Henegouwen*.

Den Heer Mr. J. J. LOKE, Ouderling te *Brussel*. Sec. den Heer Prof. W. A. MAHNEN, oud Ouderling te *Gend*.

BERGEN IN HENEGOUWEN, den 27sten Jan. 1826. Na eene ziekte van weinige dagen, het gevolg eener beroerte, overleed alhier, in den ouderdom van ruim 53 jaren, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. W. KÖNIG. Zijn Eerw. geboren te *'s Gravenhage*, in het jaar 1772, begon zijnen Evangeliedienst in het jaar 1797, en nam deuzelven waar in onderscheidene Gemeenten en verschillende betrekkingen, eerst te *Lopiker Kapelle*, te *IJerseke* en het *Fort Bath* in *Zeeland*; daarna als Veldprediker, vervolgens te *Brussel*, en laatst, als Predikant bij de Protestantsche Garnisoens Gemeente te *Namen*. Eindelijk in het jaar 1822, op ontvangene collatie van Zijne Majesteit den

Koning, naar de Gemeente van *Bädel*, in *Noord-Braband* beroepen zijnde, maar voor deze beroeping bedankt hebbende, woonde zijn Eerw. sedert dien tijd, als gepensioneerd Garnisoens Predikant, in ons midden, zich geheel aan de belangen van zijn huisgezin toewijdende. Zijn Eerw. was sedert het jaar 1798, gehuwd met Mejufvrouw M. C. VINGU, die met hare vier kinderen den geliefden Vader des huisgezins diep betreurt.

Ds. H. VAN IDSINGA, Predikant bij de Protestantsche Garnisoens Gemeente alhier, gaf den eerstvolgenden Zondag, de Gemeente van dit onverwacht en treurig afsterven kennis, sprak ter dezer gelegenheid, naar aanleiding van, 2 *Cor.* V: 1. een woord ter hemoediging bij de gedachte aan den dood, en het verlies van waardige panden. Hij vergezelde vervolgens de eervolle en plegtige begrafenis van den overledenen, die op den 31sten Januarij met militaire eer ter aarde is besteld, en hield onder veel aandoeningen eene korte rede, bij het graf.

PROTESTANTSCHE KERKEN IN NEERLANDS OOST- EN WEST-INDIË.

'S GRAVENHAGE. De Commissie tot de zaken der Protestantsche Kerken in *Neerlandsch Oost-* en *West-Indië*, heeft op nieuw een treurig verlies geleden, door het overlijden van eenen harer waardige en nuttige medeleden. Op den 19den Januarij l. l. stierf de Wel Eerw. W. A. OCKERSE, rustend Pred. van *Limmen*, en sedert het bestaan der genoemde Commissie, in dezelve door Z. M. geplaatst. Hij toonde, bij alle gepaste gelegenheden, een helder inzien te hebben in de belangen en het welzijn der Indi-

sche

sche Gemeenten, en daartoe door verlichte en schrandere advijsen, te kunnen medewerken, zoo wel als in ijverige en eenparig met zijne medeleden genomene besluiten, godsdienstige kennis, zedelijkheid en orde te helpen bevorderen in de Kolonien des Rijks. Ook hier was hij derhalve op zijne plaats, en verhoogde aldus zijne verdiensten, die elders zoo regtmatig bewezen zijn; waarvan voorloopig melding is gemaakt, in den *Letterbode* van dit jaar No. 4. terwijl men uit de *pen* van beroemde mannen, een uitvoeriger levensberigt mag te gemoet zien. Zijne gedachtenis blijft bij de Commissie in gezegend aandenken, gelijk hij ook door zijne nagelevene dochters Christelijk en met liefde betreurd wordt. Mogt zijne plaats eerlang waardiglijk vervuld worden, en de Commissie nog lang zoo vereenigd en broederlijk werkzaam blijven, als zij tot hiertoe, ten voorbeelde van een echt Protestantsch en liefderijk Collegie, heeft mogen doen!

OOST-INDIE.

Zie Julij en October 1824.

WEST-INDIË.

SURINAME. Hervormde Gemeente, eene Predikantsplaats vakant.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

WADDINGSVEEN }
AMERSFOORT } vakant.
NIEUWPOORT }

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

AMSTERDAM, den 25sten Jan. 1826. De be-

Digitized by Google

beroeping van den Eerw. Heer Proponent P. J. ANDREAE, tot Predikant bij de Evangelisch Luth. Gemeente te *Doetinchem*, (Zie Boekz. voor Nov. 1822.) de vereischte approbatien ontvangen hebbende, is zijn Eerw. heden avond in de Lutherische Oude Kerk alhier, zamens de Synodale Commissie, plegtig tot den heiligen dienst ingezegend geworden. De Hoog Eerw. Heer LAGRAS, President der genoemde Commissie, hield voorafe eene daartoe voorbereidende Leerrede, over de pligtmatige belangstelling in de instandhouding en uitbreiding van het Christendom, naar aanleiding van *Matth.* IX: 35—38. en werd in de oplegging der handen vervolgens bijgestaan, door zijne Ambtgenooten, de Wel Eerw. Heeren SEBERBACH, SATHUS MULDER en SARTORIUS, terwijl deze geheele plegtigheid, als gewoonlijk, door eene talrijke schare van toehoorderen, werd bijgewoond.

DOETICHEM, den 14den Febr. 1826. De Wel Eerw. en zeer geb. Heer P. J. ANDREAE, die alhier op den 19den October des vorigen jaars, was beroepen, werd heden morgen door den Wel Eerw. en zeer gel. Heer W. RABE, Predikant te *Arnhem*, en Consulent dezer Gemeente, onder ons in den Evangeliedienst bevestigd. De Bevestiger had ten onderwerp zijner leerrede gekozen, 1 *Thess.* V: 12, 13 *Maar wij bidden u, lieve broeders, dat gij erkent, die aan u arbeiden, en u voorstaan in den Heere, en u vermanen: hebt ze dies te liever om hun werk, en zijt vredzaam met hen.* De bevestigde aanvaardde des avonds zijn dienstwerk, prediknde over *Jac.* I: 21*b* *Neemt aan met zachtmoedigheid het woord, dat in u geplant is, hetwelk uwe zielen kan zalig maken.*

WINSCHOTERZIJL vakant.

WIL-

WILDERVANK EN VEENDAM vakant.
HAARLEM vakant. Zie Aug. 1825.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

HAMSWERUM, EMBDEN, OLDERSUM, KERKBORGEN } vakant.
KANHUIZEN staat vakant te worden. Zie October 1825.
JARSUM staat vakant te worden. Zie Jan. 1826.
OLDENDORP. Zie Jan. 1826.
WIRDUM. Zie Jan. 1826.
UPHUIZEN staat vakant te worden. Zie Jan. 1826.
CANUM vakant. Zie Jan. 1826.
ESKELUM vakant. Zie Jan. 1826.
BONDA. Zie Jan. 1826.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

NIEUWENHUIS vakant. Zie October 1825.
EMLENKAMP staat vakant te worden. Zie Dec. 1825.

KONINGRIJK PRUISSEN.

EVANGELISCHE KERK.

KLEEVE.

KLEEVE vakant. Zie Nov. 1825.

KREITS WEZEL.

IJSSELBURG vakant. Zie Mei 1825.

BERIGTEN.

De Kerkeraden onder het Klasſikaal Reſſort van *Nijmegen*, worden verzocht de Quota's voor dit jaar, en ook zoo velen dezelve nog niet voldaan zijn, die van het vorige jaar, in den loop der maand Maart, vrachtvrij te bezorgen, ten huize van den Ondergeteekenden, Scriba en Questor van het Klasſikaal Beſtuur van *Nijmegen*.

Nijmegen, den 13den Febr. 1826.

M. JONGENEEL, Pred. te *Nijmegen*.

De Ondergeteekende heeft in de maand December en Januarij l. l., voor de Waldenſen ontvangen, en aan den Heer LOUIS BOUSQUET, Koopman te *Amſterdam*, overgemaakt de volgende ſommen:

Van de Gemeente van	*Gorſel*,	f 18: —
— — — — —	*Vorden*,	25: —
— — — — —	*Ter Borch*,	24: —
— — — — —	*Silvolde*,	7: 20
— — — — —	*Zeddam*,	6: 1
— — — — —	*Ruurlo*,	12: 10
— — — — —	*Wehl*,	3: 20
	Te zamen	f 90: 51

Zutphen, den 10den Febr. 1826.

J. VAN DER LINDEN, Questor en Scriba van het Klasſikaal Beſtuur van *Zutphen*.

De Scriba en Quaestor van het Klasſikaal Beſtuur van *Rotterdam*, verzoekt de Gemeenten, in dat reſſort, de gewone Klasſikale Quota's, over de-

dezen jare, overeenkomstig Art. 9. van het Reglement op de Klassikale kosten, voor den 1sten April, aan hem vrachtvrij te doen toekomen.

Hij zal op dingsdag den 14den en 21sten Maart tot de ontvangst van dezelve zitting houden, ten huize van den Praeses van het Klassikaal Bestuur, Ds. TH. HOOG, Pred. te *Rotterdam*, des voormiddags van 11 tot 12 ure.

Delfshaven, VAN BRANDENBURGH,
den 14den Febr. 1826.

De Kerkeraden onder het Klassikaal Bestuur van *Gouda*, worden verzocht, de bij hunne Gemeenten ingezamelde gelden, ten behoove der Waldensen, voor den 29sten Maart, (zijnde als dan de Vergadering van het Klassikaal Bestuur,) te bezorgen aan

J. L. NIJHOFF,
Predikant te *Gouda*,
Scriba en Quaestor Classis.

De Leden der Classis van *Gouda*, (voor *Gouda* en *Schoonhoven*) die tevens Leden zijn der Klassikale Weduwenbeurs, zijn reeds genoodzaakt geweest, de uideeling aan de Weduwen te brengen, beneden het bij de oprigting der Beurs bepaalde *Minimum*. Zij moeten als nu de Quota der Leden *met de helft* voor dit loopende jaar verhoogen, en alzoo wacht de Ondergeteekende, dat de Leden, die gehuwd zijn, hun Quotum, verschijnende den 1sten April, met negen guldens, franko aan hem zullen voldoen, kunnende de Weduwenaars en Ongehuwden met het gewoone Quotum van zes guldens volstaan. Deze Quota moeten, op bepaalde boete, uiterlijk op

Digitized by Google

de algemeene Klasikale Vergadering, in Junij dezes jaars, zijn voldaan. Er zal van den uitslag der beraadslagingen tot verdeeling der Beurs en schadeloosstelling der Leden, zoo veel mogelijk, in der tijd berigt geschieden.

Goudae, J. H. KROM,
den 7den Febr 1826. V. D. M Goudae et Quaest.
Vid. Classis.

De Ondergeteekenden Predikanten van *Amersfoort*, hebben wederom het genoegen, aan alle Vrienden van onzen gezegenden Godsdienst, te kunnen berigten, dat, sedert hunne laatste Bekendmaking, de navolgende giften, ten behoeve der Gemeente van *Leusden*, aan hen toegezonden, of als ingezamelde, ter hunner kennis gebragt zijn, als:

Door Ds. LAAN, uit *Utrecht* ontvangen . . . . . *f* 178: 375.
Uit *Leijden*, 1 Russische Coupon, bij HOPE . . . . . 50: —
Uit *Naarden*, van N. N. . . . 5: 15.
Uit *Zutten*, 2 Deensche Coupons zamen . . . . . 64: —
Uit *Voorburg*, door Ds. VAN VLOTEN, 1 Bankbrief . . . . . 100: —
Uit *Hilversum*, door Ds. VAN DEN BROEK 37: 05
Door Ds. DREEL, ontvangen in *Amsterdam*, het navolgende:
Het bij den Wel Ed. Heer Notaris A. BRUSSEN ingekomene van eenige Godsdienst Vrienden . . . . 592: 37½.
1 Bank Billetten . . . . 300: —
aan dito . . . . 200: —
aan dito . . . . 100: —
1 Coupon Werkelijke Schuld . . 12: 375.

Van

Van onderscheiden Godsdienstvrienden aldaar . . . . . f 79: 85
Per brief uit *Amsterdam*, get. B en G, 1 Coupon, Deensche Tollen . 40: —
2 dito van *f* 400 Werkelijke Schuld . 9: 90
Per brief uit *Amsterdam*, 1 Banknoot, groot . . . . . 40: —
Door Ds PAUW, uit *Brussel*, wegens de Protestantsche Gemeente aldaar . . . . . 29: —
Door Ds BRUINS, van *'s Graveland* 42: 375
Uit *Amsterdam*, 4 Goudstukken . 49: —
Door Ds. VAN MEETEREN, ontvangen het navolgende:
Uit *Hillegom*, van N. N. 2 Coupons Werkelijke Schuld 24: 78
Uit *Velsen*, door Ds. HOFMAN, 3 Coupons Werkelijke Schuld . . 24: 75
Uit *Bunschoten*, door Ds. SCHILP . 14: 39
Uit *Amsterdam*, 1 Banknoot, N°. 8. groot . . . . . 100: —
Uit *Lunteren*, door Ds OOSTERDIJK . 8: —
Uit *Zeist*, door Ds KIST . . 210: 575
Uit *Amsterdam*, per brief get. R H. 2 Coupons Werkelijke Schuld . . 24: 75
Uit de *Bilt*, door Ds. VAN DE WELDE . 47: 025
Uit *Tiel*, door Ds SPECHT GRIJP, eene acceptatie, groot . . . . 84: —
Uit *Rijswijk*, door Ds. VAN HEIJNINGEN, ontvangen . . . . . 74: —
Uit *Franeker*, van N. N. . . 15: —
Uit *Leeuwarden*, per brief een Wissel op *Amsterdam*, groot . . . 180: —
Nog bij de gezamenlijke Predikanten van diverse personen te *Amersfoort* . 133: 90

Ziet daar, waarde Mede-Christenen! een vernieuwd bewijs, dat onze pogingen ten beste dezer Gemeente niet ongezegend blijven; maar dat de Her-

Hervormden van Nederland, die geene vreemde Geloofsgenooten ongetroost henen zenden, ook inlandsche Gemeenten in hunne behoeften helpen willen. Ontvangt onzen dank, gij allen, die, het zij door bijdragen, het zij door inzamelen het goede werk, dat wij voorstaan, bevorderd hebt. — Maar, gaat daarin voort, en beveelt de belangen dezer Gemeente, aan vermogende vrienden van het Evangelie aan, op dat de nog grootere som, welke wij boven het ingezamelde behoeven, ons, en kon het zijn, zoo vroegtijdig geworden moge, dat de voorgenomen bouw der Kerk, en Predikants-woning, dit jaar nog volbragt worden, en deze verstrooide Gemeente, met den aanvang des volgenden, in het nieuwe Godsgebouw zich verzamelen moge, het welk als dan met regt het opschrift zal mogen voeren: *Geschenk der Christelijke liefde, van Nederlands Hervormden, aan de Gemeente van* Leusden.

Amersfoort, 14den Februarij 1826.

P. J. LAAN,
W. BREUL, en
M. VAN MEETEREN,
welke zich met de ontvangst der penningen belast hebben.

De Scriba van het Klasikaal Bestuur van *Amersfoort*.
M. VAN MEETEREN.

Het Klasikaal Bestuur van *IJzendijke*, op grond eener aanschrijving van Z. E. den Heere Staatsraad, Directeur Generaal voor de Zaken der Hervormde Kerk, om eene collecte, bij de onderscheidene Gemeenten, in dit ressort, verzocht hebbende, ten behoeve der *Waldenzen*, en wel bijzonder tot de oprigting en het onderhoud van een Hospitaal voor Zieken, Weezen en Armen, on-

onder gemelde onze Geloofsgenooten; heeft de ondergeteekende het genoegen te mogen berigten, dat de volgende sommen bij hem ontvangen zijn; als van de Gemeente:

Hoofdplaat	*f*	4 : 85.
Waterland (*Kerkje*)	-	1 : 50.
Schoondijke	-	21 : 32½.
Breskens	-	3 : —
Groede	-	6 : 60.
Nieuwvliet	-	7 : —
Sluis	-	25 : 70.
St. Anna ter Muiden	-	11 : 35.
St. Kruis	-	5 : 80.
Aardenburg	-	26 : —
Oostburg	-	31 : 65.
Zuidzande	-	4 : 54.
Retranchement	-	2 : 10.
Kadzand	-	10 : 60.
Axel	-	7 : 80.
Den Hoek	-	10 : 60.
Neuzen	-	23 : 25.
Zaamslag	-	10 : 50.
Houtenisse	-	2 : 50.
Hulst	-	30 : —
Sas van Gent	-	6 : 07.
te zamen	*f*	252 : 71½.

De Scriba van het Klassikaal Bestuur voornoemd,

J. A. JANSSEN.

De Scriba van het Klassikaal Bestuur van *Sneek*, herinnert bij deze allen belanghebbenden, onder het Ressort dezer Classis, het te voren bekend gemaakte besluit, van voornoemd Bestuur, houdende, dat alle brieven en stukken, het zij deze brieven aan den Praeses van het Bestuur, of deszelfs

zelfs Scriba gezonden worden, gelijk ook de berigten voor de Boekzaal, franko moeten worden ingezonden.

Sneek, De Scriba voornoemd,
den 1sten Februarij 1826. H. TIMMERS.

Daar ingevolge Dispositie, van Zijn Excellentie den Staatsraad, Directeur Generaal voor de Zaken der Hervormde Kerk, van den 11den Febr. 1826. N. 1. de omslag der Quota, over de Gemeenten den Classis *Heusden*, op den zelfden voet gebleven is, als in den vorigen jare: zoo noodigt de Scriba en Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Heusden*, bij deze, de onderscheide Gemeenten in het Ressort dezer klasse uit, om in den loop der maand Maart aanstaande, franko deze Quota's te willen bezorgen.

C. W. PAPE.

LETTER-NIEUWS.

UITNODIGING AAN DE GODSDIENSTIGE NEDERLANDERS!

Onder de voornaamste Mannen, op welke het Protestantsch Nederland regtmatigen roem draagt, behoort buiten twijfel EWALDUS KIST, zijne nagedachtenis zal nog lang in zegening blijven; niet alleen bij zóó velen als dien edelen Man van nabij kenden, en door zijne uitmuntende Leerredenen, vol zalving, grootelijks gesticht werden; maar ook bij duizenden, die, zonder hem immer te hebben gezien of gehoord, uit zijne voortreffelijke schriften wezenlijk nut trokken. Van de laatstgenoemden ken ik er velen, ook in mijne eenvoudige Landgemeente, onder welke ik een aantal Exemplaren, van 's mans *Beknopte Bedeelingsleer*, met vrucht heb mogen verspreiden. — Mijne hooge, door de opmerking dier vrucht versterkte, ingenomenheid met dat voortreffelijk werk, deed mij dikwijls naar dezelfs

met a verspreiding in *Duitschland* verlangen, en daartoe poogingen aanwenden. Een paar geleerde en Godvruchtige vrienden in mijn Vaderland, welken ik dat werk toezond, betuigden mij hunne bijzondere ingenomenheid met hetzelve. Een beroemd Hoogleeraar, (hoewel niet in de Godgeleerdheid,) schreef mij daar over het volgende: „Ik heb het boek van wijlen R. KIST, met een uitstekend genoegen en wezenlijke stichting gelezen. Het is mij een zeldzaam verschijnsel, trouwens ik heb de ascetica, in het Hoogduitsch, nog niet zoo schoon en systematisch bearbeid gevonden. — Ik geef mij moeite, om eenen Vertaler op te sporen, en hoop daarin te slagen. Voor *Duitschland*, zoude zulke een groote aanwinst zijn. — Viel het mij niet al te moeijelijk, ik waagde mij zelven aan die taak; zóó zeer ben ik ingenomen, met de voortreffelijkheid en heilzame strekking van dat boek!"

Een mijner beste vrienden in *Duitschland*, voor wiens bekwaamheid tot dezen ik gerust durve instaan, — heeft vervolgens, in hope op genoegzame ondersteuning, de vertaling der *Beknopte Beoefeningsleer* van R. KIST, dadelijk op zich genomen, en is in dezen arbeid reeds zóó verre gevorderd, dat het *eerste Deel* omstreeks Paschen, en het *tweede* eenige maanden later, ter persse zoude kunnen worden gelegd. Een gedeelte dier vertaling, heb ik zelf met veel genoegen gelezen; ook wordt het door deskundigen grootelijks geprezen.

Zal echter het doel van 's Mans onderneming, — de verspreiding der *Beknopte Beoefeningsleer*, onder een groot aantal Duitschers, voornamelijk van den *onbemiddelden* en tevens voor het eenvoudig Evangelie meest vatbaren stand — bereikt worden, dan moet dit werk voor een zeer *lagen* prijs verkrijgbaar worden gesteld. Maar hiertoe rekent hij de hulpvaardige medewerking van Godsdienst- en Menschen-vrienden volstrekt noodig, en deze meent hij te moeten zoeken bij de Nederlanders, die den voortreffelijken arbeid van hunnen beroemden Landgenoot, op eenen veel hoogeren prijs weten te schatten, dan de Duitschers, bij wien R. KIST, naauwelijks bekend is.

Het is dan, ten verzoeke van mijnen braven vriend, en tevens uit eigene belangstelling, in de goede zaak van onzen Heere, dat ik de Godsdienstige Nederlanders, mits deze, vriendelijkst uitnoodige, om die heilzame onderneming te helpen bevorderen, het zij door Inteekening op een aantal Exemplaren, (a twee guldens voor de beide Deelen, op goed Drukpapier met eene duidelijke letter;

 maar

maar iets hooger voor hen, die het op Schrijfpapier mogen begeeren) of ook voorzal door anderen onderstand. De edelmoedige bevorderaars dezer belangrijke onderneming (wier namen bij de uitgave van het werk zullen vermeld worden,) gelieven zich in *vrachtvrije* brieven, te wenden aan den Boekhandelaar W. C. WANSLEVEN, te *Zutphen*, of ook aan mij zelven, onder adres van den Heer R. BISSCHOP, te *Zutphen*; en wel *zoo spoedig als mogelijk*, op dat de Vertaler, (wiens naam niet verzwegen zal blijven) daarnaar kunne beplan de hoegrootheid der oplage, en den prijs des werks, voor de ontbeemiddelden.

Eene verdere aanbeveling achtik overbodig. Ook buiten mijne uitdrukkelijke herinnering, zal men *Duitschlands*, tegenwoordige gesteldheid, ten aanzien van den Godsdienst kennende, de verspreiding der meergenoemde *Beoefeningsbier*, in deze dagen, van een dubbel belang rekenen. Ook kan de oprigting van zulk een Buitenlandsch gedenkteeken, ter eere van R. KIST, niet anders dan strelend zijn, voor het Nederlandsch hart!

J. C. C. KALCKHOFF,
Pred. te *Laren*, bij *Zutphen*.

Bij G. Portielje, te *Amsterdam* en verder alom, is te bekomen:

I. T. K. JOLIFFE, reis in *Palestina*, *Syrie* en *Egypte*, met vele bijvoegselen en ophelderingen uit de nieuwste uitlandsche Reisbeschrijvingen verrijkt, en ingerigt tot een nuttig gebruik voor Bijbellezers; met eene Voorrede van E. F. K. ROSENMULLER. Uit het hoogduitsch, in twee deelen kompleet, met platen en kaart, van het Heilige Land.

Ongetwijfeld is de schouwplaats der gewigtigste gebeurtenissen in de Heilige Oorkonden vermeld, de merkwaardigste plek des geheelen Aardbols. Geen wonder dus, dat door alle tijden heen de berigten omtrent hetzelve, bij alle westersche natiën, met ongemeene graagte ontvangen zijn; en met reden, want wie den Bijbel, het oude zoo wel als het Nieuwe Testament, met vrucht wil lezen, behoort ten minste eenige kennis te hebben van het plaatselijke des bodems, op welken zoo veel verbazende en voor Joden en Christenen beiden hoogst gewigtige gebeurtenissen, zijn voorgevallen.

De Schrijver heeft het Heilige Land genoegzaam met den

Bij-

Digitized by Google

Bijbel in de hand doorreisd: de opletteude lezer kan hem in dit werk genoegzaam op dezelfde wijze volgen. De prijs van dit werk is *f* 6: 50.

II. *De Avond des Levens of Herinnerlingen bij het uitzigt op de Eeuwigheid*, door B. VERWEIJ, met een fraai gegraveerde titel en vignet, en het sprekend gelijkend portret des Schrijver, door P. VELIJN. Aan alle bezitters van het werk deszelfden Auteurs, *De Weg door dit Leven*, zal dit geschrift welkom zijn, daar dit werk als eene voortzetting der eens opgevatte taak, als het slot op *de Weg door dit Leven*, mag beschouwd worden, en hierin jonge zoo wel als bejaarde Lieden, veel ter aangeneme lezing en bemoediging uit het Christendom ontleend vinden kunnen. De prijs, fraai gecartonneerd, is *f* 3: 30.

III. *Belangrijke Tafereelen, tot opwekking van Godsdienstig en Zedelijk gevoel*, voor de schoone kunsten, naar het hoogduitsch van P. F. WELMSEN, door O. KRAMAKERS jr., met platen en muzijk, in een deel complet, *f* 4: 20.

Door de Welmeenende Kindgever door Professor H. VAN HAKELSVELD, 5 deelen in groot 8vo. bestaande in 250 belangrijke vertogen, over de voornamste leerstellingen van den Geleformeerden Godsdienst. zoo zeer geschikt is, om gegronde kennis, dengd en godvrucht alom te verspreiden: hebben de uitgevers TEN BRINK en DE VRIES, te *Amsterdam*, op aanzoek van velen, besloten: om de weinige overig zijnde exemplaren van gemelde werk, aan te bieden: voor den matigen prijs van *f* 6: 12. in plaats van *f* 18: 15.

Gemelde Boekverkoopers, zijn reeds overtuigd, dat hunne poging, om hierdoor aan het wezenlijk heil van hunne Geloofsgenooten bevorderlijk te zijn, door deelneming wordt goedgekeurd. Voor zoo verre de verzending zulks toelaat, is dit Godsdienstig Huisboek alom te bekomen.

De Boekverkooper M. van der Plaats, te *Harlingen*, heeft uitgegeven en alom verzonden:

Verhandeling over de voortreffelijkheid der Christelijke Zedeleer, met eene voorrede, voornamelijk over het karakter van den ongenoemden Schrijver, van den Wel Eerw. Heer P. HOEKSTRA, te *Harlingen*. De prijs van dit werk is *f* 3: —

Bij W. van Vliet, Boekverkooper, te *Amsterdam*, is heden van de Pers gekomen, de zesde druk van het *leven van* JEZUS *voor Kinderen*, door J. F. FEDDERSEN, laatst Predikant te *Altona*, uit het Hoogduitsch, in 8vo waarin de voorkomende dichtstukjes verbeterd zijn, door den Heer J. HAZEU, C. Z. en is hetzelve nu weder alom verkrijgbaar, voor den prijs van 60 cents. — Dit nuttig Kinderboekje, hetwelk aanhoudend bij weldenkende Ouders en Leermeesters in aandenken blijft, behelst eerst *eene beknopte Geschiedenis van* JEZUS *leven*; daarna *Overdenkingen en Gebeden over het leven van* JEZUS; vervolgens *het een en ander van* JEZUS *leeringen; over zijne leerzame gelijkenissen en verhalen*, en eindelijk *over 's Heilands deugden*. Alles, om niet boven het bereik van het kinderlijk verstand te gaan, op eene eenvoudige en hartelijke wijze, door den Autheur voorgedragen.

Bij de Boekhandelaars A. Kloots en Comp., te *'s Hage*, wordt uitgegeven, en is in de meeste Boekwinkels des Rijks verkrijgbaar gesteld:

I. *Aanleiding tot de kennis der Letterkundige Geschiedenis der Nederlanden*, door D. BUDDINGH, Huisonderwijzer in *'s Hage*. Een werkje dat zich bij de Nederlandsche Jongelingschap aanbeveelt, de prijs is *f* 1: 25

II *Opvoedingsleer in den geest des Christendoms*; een Handboekje voor Schoolonderwijzers en Opvoeders. Naar het Hoogduitsch van HERGENRÖTHER, door D. BUDDINGH. Eerste Stuk. Bij inteekening *f* 1: 80 buiten inteekening *f* 2: 25.

Het Tweede Stuk van dit voor Ouders zoo wel als Onderwijzers zeer belangrijk Werk, zal eerstdaags verzonden worden.

III. *Memorie, behelzende eenige der belangrijkste Krijgsgebeurtenissen*, getiurende het leven van MENNO, Baron van *Coehoorn*, door den 1ste Luitenant Ingenieur J. G. W. MERKES, *f* 2: —

IV. *Over de ligte Infanterie*, of aanmerkingen, omtrent de inrigting, het onderwijs en de taktiek der ligte Infanterie; naar het Fransch gevolgd, door den Baron VAN ALLVA RENGERS, *f* 2: 80.

V. *Handleiding voor de Landbouwers*, wier Landen met

met Zout water zijn overstroomd, door HENDRIK PONER. De prijs is 25 cents.

VI. *Eenvoudige en duidelijke Handleiding* bij het nieuwe Maat- en Gewigtstyfsel, behelzende 51 Vergelijkingstafels, met breedvoerige opheldering en voorbeelden, 75 cents.

VII. *Petitien en Besluiten, betrekkelijk hetzelve Stelsel*; voorzien met Tafels van Remedie voor de Lengte-Maten en Gewigten, een Tarif van de Verificatie en het IJkloon, en eene *Kennisgeving*, nopens het gewigt der zakken, gevuld met Rijksmunten, de prijs is 40 cents.

VIII. Verhandeling, over het Nederlandsch-IJzer, door den Generaal Majoor U. HUGUENIN, Directeur van 's Rijks IJzergeschutgieterij te *Luik*, gevolgd van eenige Aanmerkingen over den toestand der Nederlandsche IJzer-Fabrieken, door den Majoor der Artillerie W. A. BAKE; *f* 1: 25.

IX. Bekroonde Prijsverhandeling, omtrent de eerste versterkingsmanier van *Coehoorn*, door den 1sten Kapitein Majoor J. KRAIJENHOFF, met platen, *f* 8: —

X. Bekroonde Verhandeling, betreffende de vorderingen in den aanval en verdediging der vestingen, sedert het jaar 1629 tot op dezen tijd, door den Luitenant Kolonel Ingenieur W. VALTEN, met platen, *f* 1: 50.

Bij de Wed. J. Allart te *Delft*, en J. de Vos en Comp. te *Dordrecht*, zal worden uitgegeven: *Geschiedenis van Griekenland, van vroegeren, tot op onzen tijd*, door H. G. VAN KAMPEN. Uit het bereids ter perse zijnde Prospectus en plan van Inteekening, hetwelk eerstdaags aan de H. H. Boekhandelaren, binnen het Rijk, ter verspreiding, en om op hetzelve te laten inteekenen, zal worden verzonden, zal men ontwaren, dat niet enkel eene vertaling van GILLIES, (door hen overgenomen,) zal worden uitgegeven; maar dat mede van het werk van MITFORT, en andere vroegere en latere Geschiedschrijvers, zoodanig gebruik zal worden gemaakt, dat de *Griekische Geschiedenis zelve tot op onzen tijd*, zoo merkwaardig in groote gebeurtenissen, als in stoute, regt heldhaftige bedrijven, worde aangevuld; en daar door, aan het Nederlandsch Publiek, een oorspronkelijk werk uit de pen des voormelden, bij de Natie uit vroegere uitgegevene geschriften genoegzaam bekenden Schrijvers, worde aangeboden.

Te *Utrecht*, bij J. G. van Terveen, is van de pers gekomen en alom verzonden:

Aanmerkingen van U. W. T. CAZIUS, *op de Geschiedenis Zaakkundige Opheldering en, omtrent den twist over het Kunst-Cement*, door C. S. VAN STRAEWEN, uitgegeven.

Digitized by Google

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

G. J. BARTELS, Karaktertrekken en merkwaardige Gebeurtenissen uit de Lijdensgeschiedenis van JEZUS. Naar het Hoogduitsch. Bladz. 129
A. B VAN MEERTEN, Geb. SCHILPEROORT, De Lijdensgeschiedenis en de Christelijke Feesten. 135
Christelijk Weekblad, N°. V—XIV. 143
J. NIEMEZEWIEZ, LEVI en SARA. Naar de Hoogduitsche vertaling. 146
Tafereelen van de Staatsomwenteling in *Frankrijk*. Eerste Deel. Eerste gedeelte. 152
C VENTURINI, Geschiedkundige Galerij der Duitsche Helden. Naar het Hoogduitsch. 161
Handboek der Engelsche Taal- en Letterkunde. 165
Letter-Bundeltje voor de lieve Nederlandsche Jeugd. Met Platen. 167
Gedenkwaardige trekken uit de Geschiedenis ten spiegel voor de Nederlandsche Jeugd. Met Platen. —
G. ENGELBERTS GERRITS, Het Leven en de Daden van de Doorluchtige Zeehelden. Met Platen en Portretten. —
Almanak der Akademie van *Groningen*, voor het jaar 1826 169
Studenten Almanak, voor het jaar 1826 170

MENGELWERK.

Leerrede ter opwekking van Liefde Giften, voor de Waldensen 171
Over de uitvinding van het Papier. 189
Vrouwenliefde. 198
Welsprekendheid der Fransche Zendelingen. 199
Anekdote 200
Bij het Lijk van mijn Zoontje JAN LUDOLPH, (*Dichtstukje.*) 201

Akademie-Nieuws. 203
School-Nieuws. 207
Kerk-Nieuws. 215
Berigten. 260
Letter-Nieuws. 266

Digitized by Google

Digitized by Google

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor MAART 1826.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON;
op den Singel, tusschen den Blauwburgwal en
de Bergstraat, N°. 320.

MDCCCXXVI.

De Prijs is 6 Stuivers.

Digitized by Google

Digitized by Google

BOEKBESCHOUWING.

PROEVE eener omschrijvende Verklaring, over het Evangelie naar MATTHEUS. *Te* Amsterdam, *bij* Schalenkamp, van den Grampel *en* Hanssen, 1824. *VIII en* 338 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2 : 60.

Op het heerlijk voetspoor van wijlen onzen uitmuntenden, inderdaad zeer geleerden ERASMUS, wiens werken bij allen die oordeelen kunnen, eene hooge waarde bezitten, heeft de ongenoemde Schrijver geoordeeld, geenen overtolligen arbeid te zullen verrigten, met eene opheldere-nde omschrijving te bewerken, van de H. Schriften des N. Verbonds, en geeft daarvan nu de eerste proeve in het licht; om wanneer dezelve gunstig ontvangen wordt, er mede voort te gaan, en ook de andere boeken des N. Verbonds, op dezelfde wijze toegelicht, vervolgens uit te geven. De bescheidene en Christelijke manier, waarop hij zich, in de korte Voorrede, over dit zijn werk en doel heeft uitgelaten, deed er ons wat goeds van verwachten. Wij hebben, zegt hij, ons zoo eenvoudig mogelijk trachten uit te drukken, daar wij het boekje voor den beschaafden, maar ongeletterden stand wenschten geschikt te maken. Den korten inhoud der Hoofdstukken, heeft hij er boven geplaatst, en er achter aan eenige aanmerkingen bijgevoegd, die zeven en zestig bladzijden vullen. Wij zijn in onze gunstige verwachting niet te loor gesteld. De omschrijving is met behoorlijke zorgvuldigheid en getrouwheid niet slechts, maar ook oordeelkundig behandeld. Dezelve leest vloeijend, stelt den tekst doorgaans duidelijk voor, en verstrekt inderdaad den ongeleerden lezer des Bijbels tot wezenlijke opheldering. Zij, die na het een of

Digitized by Google

ander gedeelte in hunnen gewonen, getrouw vertaalden, Nederduitschen Bijbel, gelezen te hebben, de hier gegevene omschrijving vergelijken, zullen er menigwerf een licht door ontvangen, 't welk hen tot den waren geest doet doordringen. Zij zullen dikwerf zich dan over de zoutelooze zoogenaamde verklaringen en daarop gegronde valsche gevolgtrekkingen verwonderen, welke eenige wijzen in hunne oogen, maar die inderdaad het Evangelie niet kennen, met eene mate van vrijmoedigheid hun poogden op te dringen, welke gelijk staat met hunne onkunde en dwaasheid. Van menig ongelukkig vooroordeel zullen zij het onhoudbare en verkeerde leeren inzien, en welligt zich soms of schamen, over hunne vorige blindheid, of gelukkig gevoelen, dat het Evangelie, dat 's Heijlands redenen zoo veel troost voor hen ook bevatten. Over 't algemeen ziet dus de lezer, dat wij met dezen arbeid des ons onbekenden Schriftverklaarders zeer te vreden zijn, en gelooven, dat hij velen met deze uitgave eenen wezenlijken dienst zal bewezen hebben. Wij wenschen daarom dit boekdeel vele lezers toe, en hopen, dat het hem, door zich langzaam te spoeden, gelukken zal, zijn goed plan, waarvan ons deze eerste proeve zoo wel bevallen is, verder voort te zetten, en te voltooijen.

Met deze aanprijzende beschouwing, willen wij echter niet te kennen geven, dat ons alles even wel gelukt hier is voorgekomen. Wij vonden toch ook hier en daar wel eens eene omschrijving, die naar ons oordeel of vollediger of nauwkeuriger had kunnen zijn, en waarin hem zijn beroemde Voorganger ERASMUS, wiens *Paraphrasis in Novum Jesu Christi Testamentum*, vooral jonge Bijbeltolken, of die dit zoeken te worden, ernstig aanbevolen moet blijven, als een vere aureum opus, overtreft. Wij stippen ter bevestiging het volgende aan: *Hoofdstuk* I: 23. Eens

zal

zal eene Maagd zwanger zijn, en eenen Zoon ter wereld brengen, wien men met regt IMMANUEL zal noemen; daar God door hem tot menschen spreken, met menschen verkeeren zal, en hem in zijn' persoon gunstig zal zijn. Alzoo is het hier verklaard. Wij zouden echter daaraan ons zegel niet duryen hechten. Veel beter vinden wij, in den geest van het Evangelie, deze paraphrase van den Rotterdamschen Geleerde: Et vocabitur, inquit, nomen ejus EMANUĒL, quod Hebraeis sonat, *nobiscum Deus*. Si quidem hic unus populum suum Deo reconciliabit, atque ex infenso reddet propitium, ac versans inter homines cumulatissimam Dei beneficientiam illis effundet, ac tandem experti doctrinam efficacem, experti vim miracalorum, experti praesentem energiam ac robur et impetum divini spiritus novo more se prodentis in his qui crediderint, merito clamabunt, nobiscum Deus.

Hoofdstuk II: 13. „Het was hem, als werd hij van Gods wege, door eenen Engel, op deze wijze aangesproken: Sta op, JOZEF, neem tot u dit kind met zijne moeder enz. Naauwkeuriger en beter in den geest van het oorspronkelijke, heeft ERASMUS, Idem coelestis nuncius, qui magos demiserat, JOSEPH apparuit in somnis, hortans eum, ut jam arcani Conscius, matrem ac puerum clanculum subduceret in Ægyptum: videlicet hoc agente Consilio divino etc.

Hoofdstuk IV: 4. „Met diepe wijsheid, gaf „ JEZUS dit antwoord: Ons wordt geleerd, dat er „ niets is, hetwelk den mensch niet in plaats van „ het gewone voedsel zoude kunnen verstrekken, indien God het slechts gebiedt; alles toch, „ wat hem behaagt, kan tot mijn levens onderhoud dienstbaar worden gemaakt, zonder dat „ daartoe juist een wonderwerk vereischt wordt."

Veel zekerder heeft dit ERASMUS uitgedrukt: Dolosum insidiatorem sic elusit CHRISTUS, ut nec

nomen filii recusaret, nec se fame vinci posse, ut hominem quemlibet, demonstraret. Etenim ne sibi vindicaret auctoritatem responsi, notissimam illi scripturam objicit. Scriptum est, inquiens, in Deuteronomio, non ex solo pane victurus est homo, sed ex omni sermone qui proficiscitur ex ore Dei.

Hoofdstuk XXII: 14. „ Luidt hier: want ach!" voegde hij er bij „ ik heb wel velen, tot mijn vreugdefeest uitgenoodigd, maar slechts weinigen reken ik deze eer en dat geluk waardig." *Dat reken ik* voegt hier zeer kwalijk. ERASMUS heeft: cum plurimi sint vocati, pauci tamen sunt electi. Ultro vocantur omnes, sed electi non sunt, nisi qui vocati parent, quique usque in finem respondent divinae erga se beneficentiae, in pietatis Evangelicae studio perseverantes.

Hoofdstuk XXVI: 75. Is hier omschreven: „ Dan plotseling wekt het hanengekraai dezen onbedachtzamen op; hartdoorsnijdend herinnert zulks hem aan JEZUS waarschuwing: „ Eer de „ haan zal gekraaid hebben, zult gij mij driemaal „ verloochenen." Hij ontwaakt uit zijne bedwelmende verbijstering, te meer, daar ook zijn Meester, hem nog onder al zijn lijden eenen veel beteekenenden wenk geeft." Deze omschrijving geeft meer, dan de tekst. Ter verklaring geeft ERASMUS ook wel aan het slot het aanzien van JEZUS op, maar zegt anders eenvoudig: Tunc demum PETRUS ad se reversus, recordatus est quod ipsi praedixerat JESUS jactanti fortitudinem suam, prius quam Gallus bis cantet, ter me negabis.

Het aanvoeren van deze vergelijkingen hier, moge den geachten Schrijver ten blijke verstrekken, dat wij zijn werk der moeite wel waardig achten, om hetzelve naauwkeurig te vergelijken. Hij beoordeele ze zelf. Misschien zal deze wenk hem voor 't vervolg nog wel eens nuttig kunnen zijn. Daarom deelden wij dit ten minsten mede.

Tot

Tot een staal, om te dienen ter bevestiging, van onze over 't algemeen gunstige beoordeeling, geven wij ons gaarne de moeite, het volgende af te schrijven.

Matth. XXIII: 13. — „ Maar gijlieden, huichelachtige *Pharizeërs* en *Schriftgeleerden*, gij „ zult het eens zwaar te verantwoorden hebben, „ daar gij niet slechts zelve geene onderdanen „ van mijn rijk wilt worden; maar ook daarenboven anderen uwer medemenschen, die wel „ gaarne in de hooge voorregten dezer maatschappij wenschten te deelen, zulks ten sterkste afraadt, ja, dezulken zelfs door bedreigingen, „ van hen uit de Synagoge te zullen werpen, „ hierin poogt te verhinderen. (*vs.* 14.) Rampzalige „ veinsaards! gij bederft geheele huisgezinnen van „ weduwen en weezen, en zoekt u op eene listige „ wijze, van hunne goederen meester te maken, „ door hen met eene geveinsde godsvrucht voor „ te komen, uitgerekte vleijende gebeden voor „ hen te doen, ten einde alzoo hunne gunst, „ ten uwen voordeele, in te winnen. Gelooft „ mij! eens wacht u, voor zulk eene snoode bedriegerij, des te zwaarder oordeel. (*vs.* 15.) Ja, „ niet slechts poogt gij, onzalige *Pharizeërs* en „ *Schriftuitleggers!* de menschen van mijn onderwijs af te trekken, maar gij plant ook uwe „ verderfelijke dwalingen, zoo veel gij kunt, „ voort; gij wendt alle moeite aan en doet zelfs „ de verste reizen, om eenen vreemdeling tot uw „ geloof over te halen, en hem een' Jodengenoot „ te maken, en als hij het geworden is, dan „ maakt gij hem welras, door uwe valsche grondbeginselen en slecht voorbeeld, nog veel erger, „ dan gij zelve zijt, ja tot een voorwerp, hetwelk hier namaals dubbel strafwaardig zal zijn. (*vs.* 16.) Wee u! blinde leidslieden! daar gij „ de menschen door uwe eigene onkunde, op

„ een verderfelijk dwaalspoor brengt; want alhoe-
„ wel gij u uit geeft voor onderwijzers des volks;
„ toont gij echter, door uwe leeringen, geheel
„ ongeschikt te zijn, om de wetten Gods uit te
„ leggen. Wat zegt gijlieden, bij voorbeeld, over
„ den eed? Gij leert het volk, dat, indien men
„ in het dagelijksche leven eens bij den tempel
„ zweert, zulks niet geldig is, en men ook geens-
„ zins gehouden is dien eed na te komen; doch
„ indien men gezworen heeft bij de schatten des
„ tempels, welke Gode gewijd zijn, zulks gewis
„ eene verbindende kracht heeft en men ten
„ sterkste verpligt is dien eed te houden. (*vs* 17.)
„ O hoe bewijst gij hierdoor uwe onkunde en
„ domheid; wat is heiliger, de schatten van den
„ tempel of de tempel zelf? Begrijpt gij dan niet,
„ dat juist daarom die schatten heilig en Godege-
„ wijd genoemd worden, om dat zij als eene
„ offergave in den tempel gebragt zijn, welke
„ het huis Gods is? (*vs.* 18.) Wat maakt gij al
„ verder de menschen wijs, dat men vrijelijk ligt-
„ vaardig bij den altaar kan zweren, want dat
„ dit niets beteekent, maar dat men zich wach-
„ ten moet, om bij de offeranden, die op den
„ denzelven gebragt worden, eenen eed te doen,
„ daar men zich hierdoor stellig verbinden zou
„ zijn woord te houden. (*vs.* 19.) Welk een
„ dwaas redebeleid! Wat is wel voortreffelijker,
„ de offergave, of de altaar, welke als aan God
„ gewijd zijnde, ook het offer Gode heiligt en op-
„ draagt? (*vs.* 20.) Daarom laat het u van mij ge-
„ zegd zijn, iedere eed, dien de mensch bij zoo
„ iets doet, is van eene verbindende kracht; want
„ het zij hij zweert bij den altaar, zoo zweert hij
„ tevens bij alles, dat op dien altaar gebragt wordt,
„ en dus ook bij Hem, aan wien dezelve is toe-
„ gewijd; (*vs* 21.) het zij hij zweert bij den tem-
„ pel, zoo roept hij toch dien God tot getuige

„ aan,

„ aan, die daarin als in het huis des gebeds,
„ meer onmiddellijk wil tegenwoordig zijn; het
„ zij hij eindelijk bij den Hemel zweert,
„ (*vs.* 22.) zoo zweert hij gewis bij de plaats,
„ alwaar de Allerhoogste zijne majesteit luistervol
„ ten toon spreidt en dus noodwendig bij de
„ Godheid zelve, waaruit dan van zelfs volgt,
„ hoe zondig zulk een ligtvaardig en ijdel zwe-
„ ren is."

„ (*vs* 23.) Maar ulieden, geveinsde *Pharizeërs*
„ en *Schriftgeleerden!* u wacht eens een treurig
„ lot; daar gij wel den schijn der braafheid bezit,
„ maar het wezen der zaak mist. Op kleinigheden
„ zijt gij ten hoogste naauwgezet, van alles geeft
„ gij aan de priesters tienden, geen kruid, geen
„ gewas zoo gering, of gij brengt er de schatting
„ van op; maar de belangrijkste pligten van het
„ Goddelijk wetboek verzuimt gij, daar gij u over
„ regtvaardigheid, menschlievendheid en echten
„ godsdienst des harten weinig bekreunt. Dit toch
„ moest vooral geschieden, en dan kon men ook
„ aan die andere verpligtingen voldoen (*vs.* 24.)
„ Blinde leidslieden! omtrent u, geldt het spreek-
„ woord: *Die menschen laten om een klein vlieg-*
„ *je den wijn door eene zeef loopen; maar den*
„ *kameel slokken zij zonder eenig bezwaar door.*
„ Zij bekommeren zich over beuzelingen; maar
„ zijn omtrent de gewigtigste dingen onverschillig.
„ (*vs.* 25.) Snoode huichelaars! De bekers en
„ schotels, waaruit gij eet en drinkt, zien er
„ wel rein en zindelijk uit, daar gij zeer op uie-
„ wendige reinheid gesteld zijt; maar de spijs en
„ drank, waarmede dezelve gevuld zijn, hebt
„ gij, of op eene oneerlijke wijze van weduwen
„ en weezen zoeken te verkrijgen, of gij ge-
„ bruikt dezelve in wellust en overdaad."

Voor het gemak in het gebruik, — want men moet een boek als dit is niet zonder, of ten koste

Digitized by Google

van eene getrouwe vertaling bezigen, — zal de Schrijver wel doen, met er in 't vervolg het Hoofdstuk, gelijk ook ERASMUS deed, boven of ter zijde te plaatsen. Ook de korte aanmerkingen getuigen voordeelig van 's mans ijver, en welwikkend oordeel, zelfs treffen wij er ééne aan, waarin hij eenen anderen, dan de in de paraphrase uitgedrukten zin, nu, op de aanwijzing van eenen anderen Uitlegger, beter keurt.

Met verre de meeste vereenigen wij ons volkomen.

De MARTELAREN, of de zegepraal van den Christelijken Godsdienst. Door F. A. DE CHATEAUBRIAND *Eerste Deel. Te* Leijden, *bij* J. W. van Leeuwen, 1823. *XXVI en* 482 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 4 : 10.

De Burggraaf DE CHATEAUBRIAND is iemand, die gewis groote talenten bezit, veel gezien heeft en zich voortreffelijk, edel en verheven weet uit te drukken, maar hij behoort tot de Pausgezinde Christenen, en is met derzelver vooroordeelen en bijgeloovigheden zoodanig doorsuld, dat hij de eenvoudigheid die in CHRISTUS is niet verstaat, en zelfs de grootste ongerijmdheden zijner Kerk meent te mogen en te kunnen verdedigen. Gelijk in andere Schriften, door hem van tijd tot tijd uitgegeven, zoo straalt zulks ook in dit werk door, waarvan men ons het eerste Deel, in onze moedertaal overgebragt, ter beoordeeling zond. Om dit zonderling geschrift eenigzins te doen kennen, vinden wij ons verpligt, den bekwamen Schrijver zelven te doen hooren.

„ In een vorig werk, onder den Titel: *De Schoon-*

Schoonheden van den Christelijken Godsdienst, (ook onder ons niet onbekend) heb ik, zegt hij, de stelling geopperd, dat de Christelijke Godsdienst tot de ontwikkeling der karakters, en de speling der hartstogten in het heldendicht mij geschikter scheen, dan de fabelleer: daarenboven heb ik betoogd, dat het *wonderbare* van dien godsdienst tegen het *wonderbare* van het veelgodendom veelligt kon opwegen: deze zijn de min of meer bestredene gevoelens, welke ik door een voorbeeld poog te staven."

„ Om den lezer tot den onpartijdigen regter van dit gewigtig pleitgeding te maken, vermeende ik een onderwerp te moeten kiezen, 't welk de schildering der beide godsdiensten, de zedeleer, de offeranden, en den luister der beide eerediensten in hetzelfde tafereel vertoonde; een onderwerp, waarin de taal van de *Genesis* zich bij de taal van de *Odijssea* hooren deed; waarin de JUPITER van HOMERUS zich aan de zijde van MILTON'S JEHOVA komt te plaatsen, zonder de godsvrucht, den smaak en het waarschijnlijke der zeden te kwetsen.

„ Met deze gedachten bezwangerd, heb ik zonder eenige moeite het geschiedkundig tijdperk gevonden, waarin zich de beide Godsdiensten te zamen paarden."

„ Het tafereel opent zich op het oogenblik der vervolging, door DIOKLETIAAN verwekt, omtrent het einde der derde eeuw. Het Christendom was nog in geenen deele de heerschende godsdienst van het romeinsche rijk, maar deszelfs altaren verhieven zich naast de altaren der afgoden."

„ De personen zijn uit de beide godsdiensten getrokken: ik doe dezelve terstond mijnen lezers kennen; het verhaal toont wijders den staat, waarin zich het christendom in de bekende wereld,

Digitized by Google

reld, ten tijde van dit voorval, bevond; het vervolg van het werk ontwikkelt deze geschiedenis, welke zich door haar droevig slot weder aan de algemeene slagting der christenen vastheeht."

„ Veelligt heb ik mij door het onderwerp laten verblinden: eene ruime stof scheen het mij aantebieden. Inderdaad, men ziet bij den eersten opslag van het oog, dat de heidensche en gewijde oudheid ter mijner beschikking staat. Bovendien heb ik, door het verhaal en den loop der gebeurtenissen, het middel gevonden, er de schildering van onderscheidene provincien van het romeinsche rijk bijtevoegen. Ik heb den lezer bij de Franken en de Gallen, bij den wieg onzer vaderen gebragt. *Griekenland*, *Italie*, *Judea*, *Egijpte*, *Sparta*, *Athene*, *Rome*, *Napels*, *Jeruzalem*, *Memfis*, de *Arkadische* valleijen, en de woestijnen van *Thebaïdes* zijn de andere gezichtspunten, of verschieten van het tafereel."

„ De personen zijn bijna allen uit de geschiedenis ontleend. Men weet welk monster GALERIUS was. Ik heb DIOKLETIAAN een weinig beter en iets grooter doen voorkomen, dan hij door de schrijvers van zijnen tijd wordt beschreven. Hierdoor heb ik mijne onzijdigheid aan den dag gelegd. Al het hatelijke van de vervolging, heb ik op GALERIUS en HIÉROKLES geworpen."

„ Wanneer, (schrijft hij verder,) mijn werk anders geene verdiensten mogt bezitten, zoude het toch het belangvolle eener reize hebben, naar de vermaardste plaatsen der geschiedenis gedaan. Ik heb mijne togten bij de bouwvallen van *Sparta* begonnen, en *Argos*, *Korinthe*, *Athene*, *Konstantinopolen*, *Jeruzalem* en *Memfis* doortrekkende, heb ik dezelve niet dan bij de puinen van *Karthago* geëindigd." Aldus kan de lezer van de beschrijvingen, die in de *Martelaren* gevonden worden, verzekerd zijn, dat het gelijkende beelden,

Digitized by Google

den, en geene losse, eergierige beschrijvingen zijn. Ten einde den aard en de inrigting van deze zijne lettervrucht te verdedigen, poogt hij verder te doen gevoelen, dat men, ook op gezag van anderen, zeer wel gedichten in onrijm toelaten kan.

Het werk kan alzoo den naam dragen, van een *Heldendicht in proza*, en is geheel in den Roomschen geest gesteld, gelijk men, zoo men anders den Schrijver slechts eenigzins van elders heeft leeren kennen, niet anders verwachten konde (1).

Wij hebben hier dan het eerste Deel, van een werk van eenen Roomschgezinden, door iemand van dezelfde belijdenis vertaald, voor ons, dat door nog twee andere gevolgd staat te worden. De Roomsch-Katholijke Vertaler, is er zeer mede ingenomen.

„ Gelijk, (zegt hij onder andere) een TASSO door de versiering van de kruistogten, of het *verlost Jeruzalem*, zijnen onsterfelijken naam aan het godsdienstig en letterlievend *Italie* schonk; *Engeland* hoogmoedig zich verheft op den geboortegrond van eenen MILTON, wegens de uitgave van het *verloren Paradijs*, en *Duitschland* trots is op den onwelkbaren roem van eenen KLOPSTOCK, zoo muntte, sints weinige jaren, de verheven *Genie* van den, thans bij het geheel letterkundig *Europa* bekenden, DE CHATEAUBRIAND in *Frankrijk* uit, door het schetsen van zijne *Martelaren*, of de zegepraal, welke het Chris-

(1) Het doet ons leed, dat de Vertaler, ook iemand die door het Pausselijk Gezag verblind is, zich zoo ongunstig over den Heer VAN KAMPEN heeft uitgelaten, te weten: niet om dezen bekwamen mans wil, maar om den Overzetter zelven. Elk onbevooroordeelde ziet toch terstond, dat VAN KAMPEN gelijk heeft.

Digitized by Google

Christendom, ten tijde van DIOKLETIAAN, over den afgodendienst behaalde, en deszelfs luisterrijke overwinning, na den voldongen strijd. Trouwens, welk schrijver schilderde in heerlijker tafereel de treffende worsteling, welke het onderdrukte Christendom onder eenen GALERIUS en MAXIMILIAAN, in de vierde eeuw, tegen het hoogbegunstigd afgodendom verduurde? welk schrijver koos beter onderwerp, om de voortreffelijkheid van den Christelijken godsdienst boven de schoonheid van den afgodendienst te malen, dan op het oogenblik, dat beide eerediensten, door eene langdurige rust der kerk, vreedzaam naast elkanderen leefden, en Heidenen en Christenen als burgers van hetzelfde rijk werden beschouwd"

Dit eerste Deel, behelst slechts de zeven eerste Boeken, met de Aanmerkingen van den Schrijver, het tweede zal de acht volgende bevatten, en de laatste negen zullen het derde Deel, uitmaken

Wij kunnen het niet anders dan goedkeuren, dat de Overzetter goedgevonden heeft, om er de Aanteekeningen, door den Schrijver er later bijgevoegd, bij te leveren, daar de meesten anders veel vruchteloos zouden pogen te begrijpen, en allen nu CHATEAUBRIAND veel gemakkelijker zullen verstaan. Ook heeft hij wel gedaan, met de latere veranderingen en verbeteringen des Schrijvers op te geven, of in aanmerking te nemen. Eenige dier Aanteekeningen, zullen den Roomschgezinden veel genoegen baren, en andere waren noodzakelijk, die ook voordeelig van des Schrijvers geleerdheid getuigen.

De brief uit *Rome*, den 10den Januarij 1804, van den Schrijver aan zijnen vriend DE FONTANES geschreven, verdiende in de Aanteekeningen op het vierde boek, zijne plaats; hoe lang ook, leest men dien echter gaarne.

Het

Digitized by Google

Het zou ons te lang ophouden, wanneer wij, gelijk ons eerst noodig voorkwam, den inhoud van elk boek wilden mededeelen, en, na het met des Schrijvers eigen woorden voornamelijk medegedeeld doel en inhoud, achten wij dit overtollig.

De lezer weet nu, wat hij hier zoeken moet, en zal, wanneer hij het boekdeel zelve gaat inzien, bevinden, dat men hier veel uit de vroegere geschiedenis aantreft; een aantal aanmerkingen en schetsen, die voordeelig van des Franschen Schrijvers kunde, ervaring en geleerdheid getuigen, en alles in eenen vloeijenden, klimmenden en niet zelden verhevenen stijl voorgedragen. Wij hebben met dit werk wel op verre na niet zoo veel op, als de Nederduitsche Vertaler, en kunnen ons ook niet overtuigen, van de noodzakelijkheid, om hetzelve in onze moedertaal over te brengen, maar ontkennen echter geenszins, dat het zich zeer goed lezen laat, en dat men er ook nog wel het een en andere uit zal kunnen leeren.

De geheele inrigting onderteusschen bevalt ons, wij moeten dit herhalen, geenszins, en wij hebben alzoo geene vrijheid, om dit werk zeer aan te prijzen. Wij oordeelen, dat het algemeen aan zulk soort van boeken weinig behoefte heeft. Het is geen proza eigenlijk, geen poëzij, geene geschiedenis, ook geen Roman, maar een inderdaad vreemd mengsel, een mixtum quid, een kost beter voor Roomschgezinde Franschen geschikt, dan voor ons Hollanders.

Gerustelijk kan men dus, voor ons, zulke werken onvertaald laten.

TA-

Digitized by Google

TAFEREELEN der broosheid van het menschelijk verstand, of Karaktertrekken, Anecdoten en bijzonderheden der Krankzinnigen, die zich tegenwoordig bevinden in het Bethlehems Hospitaal te Londen. *Uit het Engelsch vertaald.*

Helaas! wat is de mensch!

Te Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren, 1824. *VI en* 304 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2: 75.

Lees deze bladeren, zegt de Vertaler c., gevoelige, redelijke mensch! en verheug u in het bezit uwer verstandelijke vermogens; een bezit hetwelk een uitvloeisel van het Goddelijk Wezen zelf is! Het is inderdaad eene zekere waarheid, dat er, om het groote van een voorregt te leeren bezeffen, niets beter is, dan zich den staat van gemis daarvan voor te stellen. Om het, bij voorbeeld, te gevoelen; welk een voorregt het is, te kunnen spreken, moet men eenen Stommen zich verbeelden of ontmoeten. Maar het zou toch jammer zijn, dat men, om dankbaar voor het voorregt te zijn, dat men gezond verstand bezit, in een huis vol onzinnigen gaan moest. Ondertusschen zijn er wel, die zulk eene aandoenlijk treffende les noodig hebben, leerden zij er dan ook maar uit, hunne redelijke vermogens wel te gebruiken!

In dit Boekdeel, worden meer dan honderd en dertig voorbeelden van Krankzinnigen, waaronder er acht en twintig van de vrouwelijke sekse, opgenoemd en kortelijk beschreven, allen uit het *Bethlehems Hospitaal*, van *Londen* gekozen. Natuurlijk treft men hier derhalve gedurig hetzelfde aan, dezelfde bewijzen van waanzinnigheid, schoon in

in den eenen veel erger dan in den anderen. Van eenigen bemerkt men met een innig genoegen, dat ze nog weder herfteld zijn, maar van verre de meesten het tegendeel. De befchrijvingen en opgaven zijn meerendeels veel te kort, om ten minften het doel te treffen, dat men daaruit veel bijzonders zoude mogen leeren.

De lezing is alles behalve aangenaam, en kan voor gevoelige lezers en lezeresfen, niet zeer aangeprezen werden.

Wij verheugden ons ook zeer, toen wij aan het einde waren. Zij evenwel die gaarne wat akeligs lezen, zullen hier zeker eenige voldoening erlangen, en wie zou hun dat genoegen misgunnen? Onzes erachtens had de Schrijver, om voor de hoogstnoodige zelfkennis hier wat goeds te leveren, meer de oorzaken moeten nafporen. Ter waarfchuwing echter, kan hier wel het een en andere zeer goed dienen, bij voorbeeld, uit het ongelukkig geval van THOMAS DOWLA, die door een plotslinge fchrik, uit fcherts hem toegebragt, ongelukkig wierd.

Welligt behelst het voorbeeld van EDWARD L—Y, ook wel eene nuttige les voor fommigen van onzen tijd; wij zullen er daarom het voornaamfte gedeelte hier uit overnemen:

„ Van *Southwark*, zesenveertig jaren oud, ingekomen den 14den December 1820. Deze vermakelijke, vrolijke en grappige gast, was hier nog eens gehuisvest geweest. Hij was voor de eerstemaal hier gezonden, den 11den Maart 1819, en werd herfteld ontflagen, den 20ften Mei daaraanvolgende. Hij is een der voorwerpen die men zoo menigvuldig in de zamenleving aantreft, bij wie, volgens het zeggen van zekeren dichter,

Doorgaans zich groot vernuft met groote dwaasheid paart.

„ Hij zegt, dat hij op dien tijd zinneloos geoor-

deeld werd, enkel omdat de natuur hem met meer kennis, overleg en oordeel begaafd had dan zijne buren, en dat hij de voorzigtigheid niet gehad had van dit voor hen te verbergen: daarom was hij schuldig bevonden aan gemis van gezond verstand, en gevangen gezet. Naar zijn gevoelen, was *Bedlam* het eenige geruste en verstandige gezelschap in het land; want de menschen daar buiten waren somtijds dwazer dan die daar binnen, en geheel *Londen* moest een *Bedlam* zijn, ten einde deszelfs dwaze inwoners in bedwang te houden, van welke de eene helft te gek was om de zotheid van de andere helft te begrijpen."

„ Wie," zegt hij, „ buiten *Bedlam* leeft, „ brengt zijn halve leven door met een of twee- „ honderdduizend ponden te winnen, en dan, in „ plaats van alle waagstukken te laten varen, en „ als een Lord van zijn inkomen te leven, wil „ hij zijn' rijkdom door het ondernemen van nieu- „ we avanturen verdubbelen, tot hij alles verliest, „ bankroet gaat en op zijn' ouden dag in afhanke- „ lijkheid geraakt; of tot den bedelstaf vervalt. Ik „ heb twintig zulke dwazen gekend. Wie buiten „ *Bedlam* leeft, speelt immers in de fondsen met „ bestendig gevaar van zich in den grond te bo- „ ren, wint op een' dag honderd duizend ponden, „ verliest die weder den anderen dag, en ver- „ hangt zich dan misschien, of snijdt zich den „ hals af. De goede oude stad *Londen* heeft haar „ verstand verloren; daar kunt gij op aan. Uwe „ *Aldermen* zijn alle Baronets en leden van het „ Parlement geworden, en uwe burgers zijn „ allen *Squires* (1), uwe baardeloozen jongens „ al-

(1) „ Schildknapen; deze titel wordt in *Engeland* aan alle lieden van aanzien gegeven, om het even of zij van adel zijn of niet.

VERT.

„ allen gelaarsde heeren of luidruchtige windma-
„ kers, uwe stedelijke vrouwen en dochters zijn
„ allen Ladies van den eersten rang; men eet
„ thans geen eenvoudige kost en puddings meer,
„ och, neen! lekkerbekkerij en echtbreuk gaan
„ zamen; groote maaltijden en al de wijnen van
„ de wereld. En dan komt het bankroet. Van
„ daag er op, morgen er onder. Dit jaar eene
„ buitenplaats, een chais, een curricle, het vol-
„ gende een armoedig verblijf. versleten schoenen
„ en een kruiwagen."

De gekken zeggen wel eens de waarheid! De Vertaler heeft door eene enkele aanmerking, als bij voorbeeld, onder bladz. 24. zich duidelijk doen kennen, als iemand die de dwaasheden van zijnen tijd niet onopgemerkt laat. Men oordeele:

„De arme gek, (die zijn werk, omdat het onzin behelsde, niet gedrukt kon krijgen) zou in *Amsterdam* beter te regt gekomen zijn, waar zijne medegekken HENZEPETER, ADEL, VIJGEBOOM en anderen, niet alleen los en vrij bij de straat loopen, maar zelfs drukkers vinden voor hunne curieuse werken, en, wat meer is, lieden die ze koopen en lezen."

Meer zeggen wij van dit boekjen niet, dat wij wel hadden kunnen missen.

PROEVE eener Geschiedenis der Kruistogten naar het Oosten, tot op de herovering van Ptolemais *in het jaar* 1291. *Door* N. G. VAN KAMPEN. *Eerste Deel. Tot op de herovering van* Edessa. *Te* Haarlem, *bij de Erven* F. Bohn, 1824. *XXXVI en* 439 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3: 90.

Veel, zeer veel is er in de laatste jaren, over

de in de geschiedenis zoo beruchte, zoogenaamde Kruistogten der Pausgezinden gesproken, onderzocht en geschreven, en men is het dus hoe langer zoo meer daarin eens geworden, dat, uit dit waarlijk groote kwaad, door het bestuur der aanbiddelijke Voorzienigheid, ook iets goeds is voortgesproten. Tot een baken in Zee, en tot eene sterke waarschuwing, zullen ze echter, hopen wij, altoos blijven verstrekken, opdat de Vorsten en Volken, zich nooit weder zoodanig verlagen, dat zij der Roomsche Geestelijkheid, ten speelbal verstrekken, en door een heerschzuchtig Bisschop van *Rome*, die zich niet ontziet om, voor een Stedehouder van den Heere JEZUS, op aarde te willen doorgaan, bij duizenden laten opofferen, om zoo genaamd onder de banier van het Kruis te strijden en te moorden en zich te laten doodslaan, opdat de genen die op hunne goederen vlammen, eenen goeden buit maken mogen (1). Ook daarom is het goed, dat men de Kruistogten uit de Midden-eeuwen niet vergete.

Onze werkzame VAN KAMPEN, het voor een gebrek beschouwende, dat wij Nederlanders tot heden toe nog geene Geschiedenis der Kruistogten, gelijk onze naburen, bezitten, wenschte daarin te voorzien, sloeg handen aan het werk en vervaardigde deze *Proeve*, gelijk hij ze zedigelijk heeft verkiezen, te noemen. Zoo veel hem doenlijk was, raadpleegde hij de bronnen, maar verder bediende hij zich van de beste werken, zij-

(1) De *Croisades* tegen de *Albigenzen*, nog erger dan Bandieten-togten, vergelijkt men zich daarbij onwillekeurig, en doet meer dan bidden, voor de arme *Waldenzen*, en die andere duizenden, welke nog helaas! die vrijheid niet mogen genieten, waarop zij zoo billijk aanspraak hebben.

De Red.

Digitized by Google

zijner geleerde voor-arbeideren in dezen. Het is van eenig aanbelang te lezen! hoe of de Heer VAN KAMPEN zelf zich hier over verklaard, en vooral hoe hij zijn oordeel, over de bronnen en werken door hem gebezigd, gezegd heeft; een oordeel, dat wezenlijk den geoefenden beschouwer kenmerkt. Hij heeft zich voorgesteld, om zoo mogelijk, dezen zijnen arbeid tot drie Deelen te beperken, waarvan het *eerste* tot aan het begin van den *tweede*, het *tweede* tot aan dat van den vierden Kruistogt zal loopen, en het derde de overige Kruistogten, gedurende de dertiende eeuw, zal bevatten.

„ Wij zullen, (zegt hij,) steeds de onzijdigheid in het oog trachten te houden. Het edele doel, 't welk de borst van sommige helden, vooral van den eersten kruistogt, bezielde, en de heilzame vruchten, die deze togten, onder het genadige bestuur der Voorzienigheid, voor het menschdom gedragen hebben, zullen wij geenszins verzwijgen. Doch tevens zullen wij de schrikkelijke buitensporigheden, de onmenschelijke gruwelen, de ontvolking veler Oostersche landen, door bijkans voorbeeldelooze menschenverspilling te weeg gebragt, de verheffing der Pauselijke magt, het ontstaan der bedelmonniken en der Inquisitie, dier plagen voor *Europa*, door de kruistogten te weeg gebragt, even weinig bewimpelen."

De Inleiding plaatst den lezer op het standpunt, waaruit hij met eenige kennis van zaken, de Kruistogten, volgens hunne eeuw zal kunnen beoordeelen, door zich de Geschiedenis van den tijd die dezelve voorafging, voorbereidde en vergezelde, te herinneren. Natuurlijk heeft dit eene ruimte van verscheidene bladzijden moeten wegnemen, waarover echter niemand zich zal hebben te beklagen.

Na den lezer dus te hebben voorbereid, vangt

Digitized by Google

VAN KAMPEN, het eerste boek, den eersten Kruistogt beschrijvende, aan, met het eerste Hoofdstuk, tot de inneming van *Nicea*, (1096).

In het tweede Hoofdstuk, vervolgt hij den togt, tot de verovering van *Antiochie* (1098, en in het *derde*, tot de verovering van *Jeruzalem*. (1099.)

Dan volgt het tweede Boek, de Geschiedenis bevattende, van den eersten tot den tweeden Kruistogt. Eerste Hoofdstuk:

Het Koningrijk van *Jeruzalem*, onder GODFRIED en BOUDEWIJN I; en tweede Hoofdstuk, onder BOUDEWIJN II, FULCO VAN ANJOU en BOUDEWIJN III, tot op het verlies van *Edessa*. (van 1118—tot 1161.) Zoo eindigt dus dit Deel, met de aanmerking: de val van *Edessa*, was de eerste trap tot den ondergang, van de magt der Christenheid in het Oosten.

Uitvoerigst is natuurlijk de eerste Kruistogt beschreven, omdat het voor den lezer belangrijk moet voorkomen, zich van de zaak zelve een goed denkbeeld te vormen. Verscheidene aanmerkingen en uitstappen, ter dezer gelegenheid nog noodzakelijk schijnende, konden gerust vervolgens als overtollig achterblijven. Het was ons daarom ook aangenaam (op bladz. 264.), in het eerste Hoofdstuk, van het tweede Boek, te lezen:

„ Wij moeten thans, nu wij het doel der eerste kruisvaarders bereikt zien, de lotgevallen der nieuwe Christelijke Vorstendommen boeken. Wij behoeven zulks echter niet met dezelfde uitvoerigheid te doen, als den onvergelijkelijken eersten kruistogt. De kleine geschillen der Koningen van *Jeruzalem* met hunne leenmannen, hunne veelvuldige strooptogten en onbeslissende gevechten tegen de Ongeloovigen, de twisten van dezen met de Christenen, de verwarde betrekkingen van het vorstendom *Antiochië*, van de graafschappen *Tripoli* en *Edessa*, der *Muzelmansche* heerschappijen van

Digitized by Google

van *Aleppo*, *Damaskus*, *Mosul*, enz. van het Khalifaat van *Egijpte*, en dat van *Bagdad* naauwkeurig en in alle bijzonderheden te ontleden, zou ons beſtek te ver overſchrijden, en den Lezer ook minder onderwijs en genoegen verſchaffen, dan vermoeijing verwekken (1). Wij zullen ons dus tot zulke gebeurtenisſen bepalen, die op de zaak der kruistogten blijkbaren invloed hadden, en daarvoe de volgende verdeeling der ſtof in het oog houden, dat wij eerst kortelijk de inwendige geſteldheid van het Koningrijk *Jeruzalem*, daarna deszelfs uitwendige betrekkingen, vergrooting, en oorlogen, vooral met de *Fatimiden*, gedurende de regéring van GODFRIED en BOUDEWIJN I., en eindelijk de veelal afgezonderde lotgevallen van *Antiochië* en *Edesſa*, en derzelver oorlogen met de *Turken*, beſchouwen."

Een plan van behandeling, dat naar ons inzien zeer goed gekozen en gevolgd is. 't Is waar, er komen hier verſcheidene uitweidingen van tijd tot tijd voor, die men als uitſtappen kan aanmerken, en welligt ook korter hadden kunnen uitvallen, zonder het geheel te benadeelen; maar ze dienen toch voor den minkundigen tot opheldering, en zijn meest van eenen geſchiedkundigen inhoud, om de gebeurtenisſen en daadzaken welke verhaald zijn, of volgen moeten, te beter te kunnen beoordeelen.

Met vrijmoedigheid en waarheidsliefde, zegt VAN KAMPEN doorgaans zijne gedachten, kiest in twijfelachtige, en door de Schrijvers, van hem ge-

(1) „ WILKEN, die zich zulk eene uitvoerige uitzenzetting van al het gebeurde ter taak heeft geſteld, beſteedt aan den geheelen eerſten kruistogt en de *wetten* des *Jeruzalemſchen* Rijks ſlechts een deel van 464 bladzijden, en aan de gebeurtenisſen van het einde des eerſten tot op den tweeden kruistogt, een ander van 784 bladzijden."

gebruikt, eenzijdig en tegenstrijdig opgegevene bijzonderheden, welke niet zelden voorkomen, met veel oordeel, 't geen hem het waarschijnlijkst blijkt, maar stelt ook den lezer, dien hij het oordeel vrij laat, in de gelegenheid, om er, indien hij zulks van belang oordeelt, nader over te denken, en er onderzoek naar te doen.

Wij verklaren dan over 't geheel dezen arbeid van den Schrijver lofwaardig, en kunnen den lezer verzekeren, dat hij dit Deel over de Kruistogten, niet vruchteloos raadplegen zal, al heeft hij ook het een of ander der hier aangehaalde werken reeds te voren gelezen. Zeer goed keuren wij het ook, dat VAN KAMPEN er zulke aanmerkingen en wenken hier en daar voegzaam tusschen geplaatst heeft, welke het gebruik nuttig zelfs maken, bijzonder ook voor onzen tijd.

In 't vervolg hopen wij ook van de voortzetting, in dit Maandschrift, eenig verslag te geven.

ARISTIDES *en* THEMISTOKLES. *Door* Dr. J. A. FESZLER. *Naar den derden druk uit het Hoogduitsch vertaald, en met eenige Aanmerkingen voorzien, door* STERNBERGEN VAN GOOR. *Eerste Deel, IV en* 351. *en Tweede Deel.* 294 *Bladzz. Te* Amsterdam, *bij* C. L. Schleijer, 1824. *In gr.* 8*vo. De prijs der beide Deelen is f* 6: 90.

Dit werk van FESZLER, is in *Duitschland* zoo wel ontvangen, dat het meer dan eens herdrukt heeft moeten worden. De Heer VAN GOOR, wiens wel versneden pen reeds verscheidene vertalingen leverde, liet het komen, las het en vond het

Digitized by Google

het zoo wel geschreven, dat hij niet aarzelde, om hetzelve, ook voor hen die het Hoogduitsch niet verstaan, verkrijgbaar te maken. Hij oordeelde, dat het geene aanprijzing noodig heeft, en dat alzoo ook eene aanbeveling van eenen Recensent, in dezen als *nutteloos verschoten kruid* moet worden aangemerkt, volgens zijne eigene woorden.

Ondertusschen, heeft men ons hetzelve ter beoordeeling toegezonden, en onze lezer verwacht billijk, dat wij hem daarover iets mededeelen, om hem hetzelve te doen kennen. In 't algemeen, moeten wij dan aanmerken, dat het ons wel bevallen is, zonder daarom nog den Heer Vertaler toe te geven, dat het als een *non plus ultra* zoude moeten beschouwd worden. De Schrijver, ook van elders met lof bekend, heeft uit de regte bronnen geschept, zijne verbeeldingskracht den ruimen teugel gevierd, en alzoo eenen Historischen Roman, om het dus eens te noemen, geleverd, welke aangenaam leest. Men wordt er met den tijd, het land, de zeden, het karakter, en de kundigheden van ARISTIDES en THEMISTOKLES, door bekend, en treft er dus veel aan, dat geschikt is, om onze goedkeuring en bewondering op te wekken, maar ook veel, dat ons tot afkeuring noodzaakt en dringt, om de menschen van dien tijd, en die zeden te beklagen; dat ons bij gevolg opleidt, om onze hooge bevoorregting te leeren waarderen, dat wij met het Christendom bekend geworden zijn, en de leere der waarheid ons verkondigd wordt.

De Schrijver is goed tot den geest dier tijden en personen doorgedrongen, heeft de zaken en menschen levendig geschetst, maar somtijds ook, naar ons gevoel, al te veel aan den loop zijner denkbeelden toegegeven. Hier en daar hadden

Digitized by Google

wij ten minsten gewenscht, dat hij meer bedacht had, dat ook Jongelingen dit zijn geschrift lezen zullen, die zoo noodig hebben, om te leeren hunne hartstogten te bedwingen. Bedriegen wij ons niet, dan heeft de bijzondere denkwijze in het Staatkundige nog al eenigen invloed op zijne schetsen gehad, en ten dezen opzigte heeft eene treurige ervaring ook in de laatste tijden geleerd, dat men wel wat bedachtzaam zijn mag.

De Schrijver heeft zijn werk in zes boeken verdeeld. Het eerste boek heeft tot opschrift: Tijdvak van het 4de jaar der 61ste tot het 2de jaar der 66ste Olijmpiade. Vóór CHRISTUS geboorte van het 553ste tot het 515de jaar. Ouderdom van ARISTIDES 1ste—19de jaar en van THEMISTOKLES van zijn 1ste tot het 17de jaar.

Tweede boek. Tijdrekening van het 66ste tot het 4de jaar der 67ste Olijmpiade. Vóór de geboorte van CHRISTUS 514—493. Ouderdom van ARISTIDES 20ste—41ste jaar, en van THEMISTOKLES van zijn 18de—39ste jaar.

Derde boek, van het eerste jaar der LXXIIste Olijmpiade tot het 2de jaar der LXXIVste. Van het 492ste tot het 483ste jaar vóór CHRISTUS geboorte. Ouderdom van ARISTIDES 42—51 en van THEMISTOKLES, 40—49ste jaar.

Vierde boek, van het 3de jaar der 74ste tot het 2de jaar der 75ste Olijmpiade. Vóór CHRISTUS geboorte, van het jaar 482—479. Ouderdom van ARISTIDES, 52—55, en van THEMISTOKLES 50—53.

Vijfde boek, Tijdvak van het 3de jaar der 75ste tot het 2de jaar der 77ste Olijmpiade. Vóór CHRISTUS geboorte van het 478ste tot het 471ste jaar. Leeftijd van ARISTIDES van zijn 56 tot het 63ste, en van THEMISTOKLES van zijn 54ste tot het 61ste jaar.

Zesde boek, van het 3de jaar der 77ste tot het vierde der 78ste Olijmpiade. Vóór CHRISTUS geboor-

Digitized by Google

boorte, van 470 tot 465. Ouderdom van ARISTIDES, het 64ste, en van THEMISTOKLES, het 62ste jaar.

Gelijk de orde van behandeling dus wel geregeld is, zal men ook den stijl vloeijend vinden en ervaren, dat de lust om voort te lezen, steeds nieuw voedsel vindt. Voor hen vooral, die de bronnen zelve niet kunnen gebruiken, zal dit boek kunnen dienen, om hun het Griekische volk, de Griekische Godsdienstige denkwijze, de Griekische Oorlogen en verdeeldheden, de Griekische Helden, en de Griekische dwaasheden en onregtvaardigheden van dien tijd te doen kennen. Zij zullen met weedom vervuld worden, vooral ook door de voorstelling der schandelijke zelfsmoorden, waaraan de ongelukkig zoo weinig verlichte Grieken, die anders 't meest schitterden, zelfs zich in hunne droevige blindheid schuldig maakten, en mogt dit hen te dankbaarder maken, voor den onwaardeerbaren zegen van het Christendom!

Gaarne iets ter proeve willende leveren, bepalen wij ons tot de laatste oogenblikken van THEMISTOKLES. De Griekische maar ondankbaar verstootene Held, die tot de *Persen* zijne toevlugt had moeten nemen, om zijn leven, dat hij voor zijn Vaderland zoo menigmaal in de wagschaal gesteld had, te redden, werd nu vereerd met het vertrouwen van den Persischen Monarch, en ontving den last, om tegen Griekenland op te trekken, en onttrekt zich daaraan door den zelfsmoord. Zie hier de scheet: „De derde nachtwake. CHARIKLEA's slaapvertrek."

„THEMISTOKLES. CHARIKLEA."

„THEMISTOKLES, *nadat hij haar gewekt heeft.* Kleed u in rouwgewaad, CHARIKLEA: met het aanbreken van den dag verlaat u uw beste vriend."

CHA-

„ CHARIKLEA. Mijne ziel kent onder dien naam geen' ander, dan u."

„ THEMISTOKLES. Ik moet u verlaten. (*haar den brief des konings gevende.*) Lees het bevel van ARTAXERXES.

„ CHARIKLEA *leest en verscheurt het blad.* Vlugt! *Griekenland* is mijn vaderland: ik zoude u haten, zoo gij in staat waart, om hetzelve te verraden."

„ THEMISTOKLES. De Koning wil *Athene*, niet *Aegina.*"

„ CHARIKLEA. *Athene's* val zal *Aegina's* val ten gevolge hebben. Zoude ik mij in u hebben bedrogen? Zou het bevel van eenen despoot en de kleingeestige bezorgdheid voor de genietingen van dit leven meer op u vermogen, dan uwe eer, uw roem, het regtmatige verlangen van uwe echtgenoote en het oordeel der onpartijdige nakomelingschap?"

„ THEMISTOKLES. Wees gerust; mijne vlugt is onherroepelijk besloten; alle toebereidselen tot dezelve zijn reeds gemaakt, ik wensch, dat gij haar standvastig draagt. Zie hier mijn' uitersten wil."

„ CHARIKLEA. Ik ga met u."

„ THEMISTOKLES. Medegaan kunt gij niet; maar volgen zult gij mij zeker."

„ CHARIKLEA. Waar heen wilt gij?"

„ THEMISTOKLES. Het land is mij geheel vreemd. Vele van mijne vrienden zijn reeds derwaarts vertrokken, maar nog geen hunner heeft mij van hetzelve eenig narigt gegeven. Onzen DINARCHUS is het bekend: op zijne verzekering, dat men daar het verblijf der rust en vrijheid vindt, wil ik er mij heen begeven."

„ CHARIKLEA. En waarom mag ik niet tegelijk met u vertrekken?"

„ THEMISTOKLES. Mijne vlugt moet met den meest mogelijken spoed bewerkstelligd worden; an-

Digitized by Google

anders zoude ik geen meester meer van mijnen wil zijn. Gij volgt mij; stel u daarmede gerust."

„ CHARIKLEA. Wie zal mij den weg wijzen?"

„ THEMISTOKLES. Ik zelf. Let slechts op mijnen eersten stap, en gij komt veilig bij mij. Zoodra ik het huis verlaten heb, moet gij mijnen haatsten wil aan mijne vrienden en huisgenooten ten uitvoer brengen; want in dit land zie ik hen niet weder."

„ CHARIKLEA. Ga henen, edel man: geduldig zal ik hier uwe roepstem verbeiden. Scheiding van u is het ijselijkste offer, hetwelk het noodlot van mij eischt; doch de gedachte — vaderland — schenkt mij sterkte."

„ THEMISTOKLES. Kleed u; het gewigtige oogenblik is nabij."

„ Het plegtige uur van het offeren was verschenen. Met olijftakken was MINERVA's altaar versierd. Geduldig bood het teedere lam zijnen nek aan de offerbijl. Helder brandde de heilige vlam. Waarlijk groot stond de scheidende held op den drempel des doods. — CHARIKLEA lag aan zijne borst: een vreesselijk voorgevoel begon thans in hare ziel te ontstaan. NIKOMACHE zat aan hare voeten: het onschuldige meisje wist niet, hoe veel zij in dit oogenblik zou verliezen! SIKINUS en DINARCHUS stonden ter zijde van het altaar: zij zagen het licht van verhevene gedachten uit 's helds oogen schitteren."

„ Zwijgend omhelsde hij hen allen. De vlam was uitgegaan."

„ Gretig vattede THEMISTOKLES den beker; niemand, dan hij, kende de kracht van den drank."

„ Dit, mijne vrienden," zeide hij; „ breng „ ik het vaderland!"

„ Hij had den beker geledigd (1)." „ Ik

(1) „ Dat THEMISTOKLES zich zelf zou vergiftigd hebben,

„Ik heb voleindigd," vervolgde hij; „door deze „enkele daad zijn al mijne schulden betaald. Gij, „Onsterfelijken, zijt mijne getuigen, dat slechts „de deugd, geene eigenliefde, mij dezen beker „verzoet heeft. — Ik dank u, DINARCHUS, gij „leerdet mij, mijn leven met een waardig einde „kroonen. CHARIKLEA, NIKOMACHE, SIKINUS, DI„NARCHUS, vaart allen wel en gedenkt uwen vriend! „Het moet daar wèl zijn, DINARCHUS; want zoo „kalm was dit hart nog nooit. *Athene* zal mij „vergiffenis schenken: brengt mijne asche uit het „land der slavernij derwaarts."

„Snel werkte de doodelijke drank. De krachten van den held namen hand over hand af, zijne lippen verstijfden; zijne vrienden zagen den laatsten, vlugtenden levensstraal op zijn goed glimlachend gelaat. Geen hunner kon spreken; geen hunner had dit hartverscheurend tooneel vooruit gezien. Zielloos zeeg THEMISTOKLES in DINARCHUS arm: aan den voet van het altaar lag het groote offer der trouw jegens het vaderland."

Men moet den man beoordeelen naar zijnen tijd.

ben, toen hij geene kans zag, om het bevel van ARTAXERXES te ontwijken, en nogtans niet tegen zijn vaderland wilde strijden, verhaalt PLUTARCHUS en is hierin ook door onzen schrijver gevolgd. Doch THUCYDIDES, die een tijdgenoot van THEMISTOKLES was, meldt, dat hij aan eene ziekte is gestorven." (Mogt dit laatste waar zijn!)

De NEGERSTAAT van HAITI *of* SINT DOMINGO, *geschetst in zijne geschiedenis en in zijnen tegenwoordigen toestand; naar het Engelsche der* QUARTERLEY REVIEW, *en naar het Fransche geschrift des Negers;* BARON DE VASTEY, *Minister des gewezen Konings* CHRISTOPHE (HENRI I.) *benevens een Aanhangsel van Aardrijks- en Geschiedkundige Ophelderingen. Met eene kaart van*

van St. Domingo. *Te* Amsterdam, *bij de Wed.* G. A. Diederichs *en Zoon. XX en* 127 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1: 50.

De latere nieuwstijdingen, omtrent *St. Domingo*, het verdrag dat de Franschen, op grond van de erkentenis van deszelfs onafhankelijkheid, met de Regering van dat Eiland gesloten heeft, doen voorzeker de belangstelling nog aanmerkelijk toenemen, en wekken den lust tot het lezen van een geschrift als dit is te meer op. Wij oordeelden dus ook, daar dit boekje onder eene menigte van andere zich als verscholen had, en ons nu voor de hand kwam, er de aandacht van onzen lezer bij te moeten bepalen.

De titel doet genoeg den inhoud kennen, en de bronnen, waaruit dit werkje ontstaan is. Men verwacht op grond daarvan hier eene belangrijke, de aandacht boeijende schets der geschiedenis van het zoo vermaard geworden HAIJTI, sedert het begin der groote Revolutie aldaar; welke men gerustelijk mag beschouwen, als een, naar ons inzien, in de gevolgen, weldadige uitwerking van de verschrikkelijke Fransche Revolutie. Zulk eene korte schets of herinnering, behelst dan ook inderdaad dit verhaal, doormengd met aanmerkingen, die ons doorgaans belangrijk zijn voorgekomen, en althans blijken opleveren van eene bezadigde denkwijze. De beoordeelingen van TOUSSAINT L'OUVERTURE, DESSALINES, PETION en CHRISTOPHE, schijnen ons zeer juist toe. Hoe bezadigd het eerste tafereel geschetst is, kan de lezer onder andere opmaken, uit dit slot:

„ Zoodanig is de tegenwoordige toestand van het noordelijk gedeelte van *Haiti*. Het zelve levert thans een ontzagwekkend en schrikbarend schouwspel op, maar wij kunnen voor ons zelven niet

niet ontveinzen, dat de instandhouding van die grootheid veel van het personeel karakter der opperhoofden zal afhangen, en of dezelve in staat zullen zijn, hunne onderdanen bij het aan de wetten verschuldigd ontzag te handhaven, zonder welke geene burgerlijke maatschappij kan blijven bestaan. — Wat hier van ook het gevolg zijn moge, wij kunnen niet anders dan ons hartelijk verheugen over het goede, dat aldaar reeds heeft plaats gehad, en onze hoop uitboezemen: dat er niets zal ondernomen worden om dit verdienstelijk volk weder in slavernij te dompelen, en dat de onafhankelijkheid door hetzelve, ten koste van zoo veel lijken verkregen, ongestoord tot de nakomelingschap mag worden overgebragt."

Het later gebeurde, waarvan wij boven gewaagden, zet deze hoop voorzeker veel krachts bij.

De tweede afdeeling van dit boek, of het tweede stukje, is met veel warmte opgesteld. Het hier geleverd uittrekfel, neemt inderdaad zeer gunstig voor den Neger BARON DE VASTEY in.

Het achter aan geplaatst toevoegsel, behelst zulke Aardrijks- en Geschiedkundige ophelderingen, dat ze den lezer welkom moeten zijn, en een overtuigend bewijs opleveren, van het belangrijke van dit schoone Eiland. Wij vertrouwen onzen lezer eenen niet onaangenamen dienst te bewijzen, met, tot staving, er het volgende uit over te nemen:

„ Onder de voortbrengsels van dit eiland kan men de Suiker het hoofdprodukt noemen, daar dezelve, uit hoofde van den vruchtbaren grond, hier beter dan op de Engelsche suiker eilanden slaagt. Dit was de reden, waarom de Franschen dit produkt weleer 15 of 20 percent goedkooper hebben kunnen leveren. In het jaar 1789 waren hier 795 suikerplantaadjen, met inzamelingen van 163 milioenen ponden, 3000 ponden siroop en

Digitized by Google

303 oxhoofden rum en *Taffia*. Elke plantaadje is met de daarop staande gebouwen, slaven en werktuigen, bijna 2 milioenen Franken waardig. Indigo, die bij uitstek goed is, waarvan in het voormalig Fransch gedeelte 3160 plantaadjen, met eene winst van 1 milioen ponden werden gevonden. Koffij van dezelfde goede hoedanigheid. Dezelve werd eerst in het laatst der vorige eeuw, in de middelste gebergten van het eiland, voorheen met ondoordringbare wouden bedekt, met ernst aangekweekt, daar men eertijds de plantaadjen alleen aan de kusten pleegde aan te leggen. In het Fransch gedeelte bevonden zich, in het jaar 1789, vèr boven de 6000 plantaadjens met eene winst van 70 milioenen ponden. Boomwol, een zeer aanzienlijke tak van negotie, waarvan, in het Fransch gedeelte, 790 plantaadjen met een produkt van meer dan 6 milioenen ponden voorhanden waren. Koortsbast Boomen van veerlei soorten; Cacao, in het Fransch gedeelte alleen 54 plantaadjen; Manioc of Cassave, waarvan het sap uit den wortel geperst hier een sterk vergif is en vreeselijke pijnen, ja den dood ten gevolge heeft, wanneer het rauw gebruikt wordt. Versch tot een pap gekookt is die wortel daarentegen, uitwendig gebruikt, een voortreffelijk ontbindend middel. Allerlei houtsoorten, als palmen, ceders, eiken, olmen, rozen- en amandelhout, citroenen en oranje appelen enz. enz.; geheele bosschen zijn met dergelijke boomen, opgevuld: voorts tabak, de schoonste vruchten, waaronder velen tot inleggen geschikt, fraaije bloemen, enz."

„ Onder de dieren vindt men ossen, koeijen, schapen en varkens in overvloed, tamme en wilde paarden, muildieren, ezels, visschen in menigte, schilpadden, krokodillen, alle reeds opgenoemde West-Indische vogels, bijen, insekten."

„ Goud is hier op de bergen en in de rivieren

te vinden, voorts zilver, koper, ijzer, tin, lood, magneet, kwikzilver, kristal, zwavel, steenkolen, marmer, granit, jaspis, porfijr van eene bijzondere schoonheid, steenzout, amber, alabast, zeezout, mineraal water, allerlei versteeningen enz."

„In 1790 bedroeg de kapitale waarde van het Fransch gedeelte aan plantaadjes, vee enz. 148 millioenen franken, en de uitvoer van produkten bijna 130 millioenen. Er waren 800 suiker — ruim 6000 koffij — 54 cacao — 3160 indigo — bijna 800 katoen — 650 koornplantaadjen, meer dan 100 *Taffia*-stokerijen, 260 veefokkerijen, 90 steenbranderijen en 80 kalkovens. Sommige Europische moeskruiden, komen er bij uitstek goed voort. De dieren worden er met de bladen en stengels der patatten, de koppen en bladen van het suikerriet, het kruid van guinea, waar door zij bijzonder vet worden, gevoed. Het zacht en teeder groen der velden, die tot de *cultuur* der twee laatste soorten bestemd zijn, verheft zich op eene aangename wijze tegen het somber groen der boomen en koffijplantaadjen."

De nette kaart dient om den omtrek, de ligging, en de plaatsen aan de Zeezijde niet alleen, maar ook binnen 's lands, nader te leeren kennen.

REIS naar de LEVANT, gedaan in de jaren 1817 *en* 1818, *door den Graaf* DE FORBIN. *Uit het Fransch. Eerste, Tweede en laatste Stuk. Met den platten grond van de Kerk van het Heilig Graf. Te* Haarlem, *bij de Wed.* A. Loosjes Pz. *IV en* 361 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3 : 90.

Ware de Graaf niet bijna in eens van alle zijne hulpbronnen beroofd geworden, en had hij niet te vergeefs op de medehulp van twee kundige lettervrienden gerekend, hij zou, naar zijne verklaring, in plaats van dit, een ander van

groo-

grooter belang geleverd hebben. Hij erkent zijne verpligting aan de Heeren SILVESTRE DE SACY, BARBIÉ DU BOCAGE, GAILLUSSAC en CLARAC voor de ophelderingen, welke zij hem hebben medegedeeld.

„Men heeft wel, (zoo schrijft hij, en niet ten onregte voorzeker!) de zeden en gebruiken onderzocht, men heeft de ruïnen nagespoord, en de pronknaalden gemeten; maar dit alles treft den éénen reiziger op verre na niet even eens, als den anderen; en terwijl men met liefde en grondig de eene of andere soort dier merkwaardigheden onderzoekt, behandelt men de overige veelal met eene zekere koelheid en oppervlakkigheid. Van hier dat ik elke bijdrage nuttig oordeel, en, hoewel met schroom, mijn penningske toebreng; in de hoop, dat mij vele lezers, om deze mijne goede bedoeling, met toegevendheid beoordeelen zullen, en dat zij mij tevens de strengheid van anderen dragelijk zal maken."

Wij twijfelen er niet aan, of deze reis zal ook bij ons wel ontvangen zijn, en met veel genoegen gelezen worden, te meer nog, uit hoofde van de latere grootere gebeurtenissen, welke thans zoo veler verwachting spannen, en duizenden, duizenden op eene eindelijke gelukkige uitkomst, ter vernedering der Barbaren in *Europa*, en ten voordeele van de al te lang verdrukte *Grieken*, doen hopen.

De Reiziger vangt aan met eenig berigt van zijne afreis uit *Toulon*, op den 22sten Augustus des jaars 1817, vermeldt zijne aankomst op den 2den September, in de bogt van *Milo*, op den 6den in de haven van *Piraeus*, en van daar het verblijf te *Athene*. Voornemens zijnde, om in een reeds begonnen werk opzettelijk over *Athene* te handelen, heeft hij hier slechts plaats gegeven aan eenige van zijne gewaarwordingen, opmerkingen en onderzoekingen, rakende de van

Digitized by Google

ouds zoo beroemde stad. Vervolgens vergezellen wij, in onze gedachten, onzen Reiziger naar en te *Konstantinopel*. *Smirna* wordt daarna aangedaan, van waar een uitstapje naar *Efeze* geschiedt, om te *Smirna* teruggekeerd, van daar naar *Sijrië* te varen. Nu werden aangedaan: *St. Jean - d'Acre*, *Cesarea*, *Jaffa*, *Joppe*, *Jeruzalem*, *Bethlehem*, *Jericho*; en bezocht *el-Charia* of *de Jordaan*, de *Doode Zee*, later, *Askalon*, *Gaza*, *El-Arisch* en *Damiate*. Het tweede Stuk vangt aan, met het vertrek van daar, op den zesten December, ter Zee naar *Kairo*, en de omstreken, waarvan men eene meer uitvoerige beschrijving aantreft. Verder is de beschrijving belangrijk, van de oorden en plaatsen, door den Schrijver vervolgens bezocht, in *Opper-Egijpte*. Met leedwezen verneemt men hier, dat de *Egijptenaars* er waarlijk nog niets beter aan zijn, dan toen zij onder den Scheptter der FARAO's gebukt gingen, wegens de hebzucht en dwinglandij der Bassa's, terwijl de vrees alleen hen gebiedt te zwijgen.

Onze Reiziger komt ook langs *den Nijl*, in het van ouds bewonderde *Hekatompijlos*, de Stad met honderd Poorten, door HOMERUS tot naam *Thebe* gegeven. (*Il.* IX. 381—384.) maar vond daar slechts, de ruinen, of overblijfsels; welke echter wel dienen kunnen, om ons den Grooten Dichter te doen gelooven, die ons daarvan een zoo hoog denkbeeld heeft leeren vormen. Wij kunnen ons niet wederhouden, om de beschrijving van onzen Reiziger, hier gedeeltelijk te laten volgen.

„ Hier lag *Thebe*'s volkrijkst gedeelte. STRABO zegt, dat huizen van vijf verdiepingen ter naauwernood de nijvere en welvarende volksmenigte van deze verbazende wereldstad bevatten konden. *Thebe*, de moeder van de beschaafde geslachten der menschen, verstrekte tot een voorbeeld aan alle Volksstammen, die behoefte gevoelden, om zich maat-

maatschappelijk te vereenigen, om den Allerhoogsten aan te roepen, om zich aan wetten te onderwerpen, om binnen muren te wonen, en om hunne poorten voor vijanden te sluiten. Ik zie niets meer. Alles is verdwenen! Maar het stof, dat hier opvliegt, is de asch van de stamvaders van het menschelijk geslacht. Ik ga voorts ik zie hunne altaren, hunne graven; ik vind hunne afgodsbeelden. Ziedaar het kolossaal standbeeld van AMENOPHIS, opgerigt door den trots, en ook weder door den trots ter neêrgeworpen! Het voorstuk alleen van dezen half in het zand stekenden kop is een berg, en de opening tusschen deszelfs glimlachende lippen eene spelonk." (1)

Ik kom vervolgens in de gewijde vallei; ik ga mijnen weetlust voldoen in ontelbare katakomben; ik daal in de graven der Koningen. Uitmuntende schilderstukken leeren mij hier de gebruiken en den Godsdienst van een allervernuftigst volk; zij toonen mij de zegevieringen van deszelfs vorsten, wier doodkisten thans ledig staan. Alles verkondigt mij de kortstondigheid van het aardsche leven; alles om mij heen herinnert mij, dat de mensch niets is, dan door zijne ziel; ja een magtig gebieder door zijn denkvermogen, maar omkleed met stof, dat ras vergaat, en alleen door de hoop op een beter leven in staat, om de overwinning te behalen, in zijne aanhoudende worsteling met de ellenden van zijn aardsch bestaan en met het gevoel van zijne hemelsche afkomst."

„ Ik drong door in de ingewanden der aarde, in onder den grond gebouwde paleizen, in welker orde en afdeelingen men eene bewonderenswaardige kunst ontdekt. Pilaren schragen derzelver gewelven, en de wanden zijn bedekt met allerheer-

(1) „ Dit standbeeld zou, zoo het overeind geplaatst stond naast de *Louvre*, met zijn geheel hoofd boven dit gebouw uitstekken."

Digitized by Google

heerlijkst schilderwerk. Deze hieroglyphen en cifereelen bevatten ongetwijfeld de geschiedenis van de door het menschelijk geslacht verkregene kundigheden, en de Egyptische priesters bragten gewis zulk eenen rijkdom van afbeeldingen, om geene andere reden, in deze onderaardsche diepten, dan om dien te onttrekken aan de omkeeringen, waaraan de oppervlakte der aarde blootgesteld is. Wij vonden verscheidene zalen, die met elkander gemeenschap hadden, en in de achterste van dezelve eene heerlijk bewaard gebleevene en van alle kanten met beeldschrift en ander snijwerk bedekte albasten doodkist, waarin men echter vergeefs eenig overblijfsel van een menschelijk ligchaam zoekt. (1)

„ Ik verbeeldde mij, in deze duistere plaatsen, beheerscht te worden door ALADYN. Ik stond als betooverd; de wonderlamp scheen mij voor te lichten, en het was, alsof ik tot de kennis van eene groote verborgenheid moest ingewijd worden. Men meent inderdaad gedurig, bij deze en andere overblijfsels van *Thebe*, gewrochten van bovennatuurlijke krachten voor oogen te hebben; maar de Arabieren weten het ontstaan van die wonderen der kunst op eene gemakkelijker wijze te verklaren. „ Na den zondvloed," zeide de ons geleidende Beduin, „ waren de bergen weeker, de steenen ligter, en de menschen sterker;

(1) „ De hieroglyphische zoowel als de hiratische karakters, waren een schrift, dat alleen de priesters gebruikten, en waarmede alles, wat tot den Godsdienst behoorde, uitgedrukt werd. De Koptische karakters waren Grieksch, en de Kufische oud arabisch. Het Koptisch was de taal der oude Egyptenaren, terwijl het Kufisch, dat geene andere kaste dan die der priesters kende, zooveel als eene gewijde bijtaal was en tot verklaring van de hieroglyphen diende Wat het Samaritaansch betreft, dit was waarschijnlijk het oud Hebreeuwsch, de taal, die de Joden spraken vóór hunne gevankelijke wegvoering, vóór dat zij de Chaldeeuwsche karakters aannamen."

Digitized by Google

„ker; en zoo konden zij immers wel deze doodkuiten graven en de groote moskeeën bouwen, „waarvan er zoovele in onze woestijn zijn!"

„ Graftsteden waren de voornaamste voorwerpen van de kunstmin en van den smaak der oude Egyptenaren, terwijl die der Grieken toegewijd waren aan de bevalligheden, aan de schoonheid en aan den luister. De Egyptenaren verborgen hunne praal in het onderaardsche, en bouwden meest van graniet of van donkerkleurigen bazalt. De Grieken, daarentegen, stichtten tempels van wit marmer op hooge voorgebergten, en op plaatsen, die door haar lagchend aanzien bekoorden."

„ Bedufnen, zwarter en uitgedroogder bijna dan de mumiën, die zij verkoopen, verstrekken tot leidslieden in deze onderaardsche doolgangen. Graven zijn de woningen hunner familiën. De lansen van deze zonen der Troglodyten steken in armstukken van karyatiden, en hunne kinderen slapen in sarkofagen, die met geheimzinnige karakters bedekt zijn. Wijd en zijd vindt men het omliggend zandveld bestrooid met lappen van mumiën, met stukken van rietpapier, en met vergulde bandjes. Zoo menige voetstap, zoo menig bewijs van ijdelheid en vergankelijkheid. Ik zag den stam ULADALY handeldrijven met de overblijfsels der dooden, en het voorregt van deze winstgevende schennis verdedigen, tegen den mededingenden ijver van andere Arabieren."

„ Men komt op die vlakte weldra bij twee kolossale beelden, die in eene zittende houding naast elkander geplaatst zijn, en hunne aangezigten naar het Oosten gerigt hebben. Niet zonder ontzetting beschouwde ik deze door menschenhanden behouwene en in de gedaante van menschen gevormde bergen (1); maar de harmonische too-

(1) „ Deze van zandsteen gemaakte standbeelden zijn elk, zonder de voetstukken, 48, en met dezelve 60 voeten hoog."

Digitized by Google

toonen, waarmede een dezer ſtandbeelden den dagerraad plagt te begroeten, hebben opgehouden. Opſchriften, in allerlei talen verkondigen den beſchouwer dezer beelden de bevreemding en den eerbied, die dit wonder bij eene menigte reizigers verwekt heeft."

„ Op de voeten van dezen kolos zijn de namen van verſcheidene wereldgebieders uitgeſneden; maar geen van al die namen boeit het oog van derzelver beſchouwer meer, dan die van GERMANICUS, wijl voorzeker deszelfs reis in *Opper-Egijpte* door weldaden zal gekenmerkt geweest zijn. Ook een zeker roemloos baronnet heeft hier gemeend, eene herinnering van zijnen togt naar *Thebe* te moeten achterlaten. Naast CESARS naam ſtaat de zijne, in het graniet gekrabbeld, en men vindt er, ten behoeve van de laatſte nakomelingſchap, door hem bijgevoegd, in welke wijk van *Londen* deze edelman woonde. De echte roem gaat doorgaans vergezeld van eene groote beſcheidenheid; en men leest op dit ſtandbeeld even zoo min de namen van DESAIX, van RAPP en van BELIARD, als iets van de gevechten van SEYDIMAN en BENUTHAK."

„ Het *Memnonium*, dat de Arabieren *el Kasr* of kasteel noemen, ſtaat aan den voet van het gebergte, digt bij de overblijffels van den allergrootſten kolos. Hetzelve is gebouwd van witachtige, verbazend groote ſteenen, maar bijna even als het paleis van *Medynet-Abu*, bijna half onder het zand bedolven. Men ziet nog op het terras van dit ontzettend gebouw de ruïne van *Pappá*, een ſtadje, dat, offchoon het met muren, met eene vrij groote kerk en met een markt voorzien geweest is, echter ſlechts een ſtuk van het dak beſlagen heeft. Ik weet den lezer, die *Thebe's* bewonderenswaardige bouwvallen tot in derzelver bijzonderheden wenscht te kennen, niet beter te verwijzen, dan tot de platen van het in de laatſte jaren

ren, uitgegeven groote werk, waarin een aantal Fransche geleerden *Egipte* beschreven heeft."

Van *Tsche* keerde onze Reiziger terug, naar *Kouça*, met dezelfde *Kanje*, waarmede hij een gedeelte van de heenreis gedaan had. Daar van daan reisde hij te scheep naar *Rosette*, en begaf zich van hier naar *Alexandrië*, door de Woestijn. Spoedig verliet hij nu *Egipte*, en kwam behouden eindelijk in *Frankrijk*, terug.

DORAIN verklaart bij herhaling: ik schrijf slechts wat ik zie, wat mij treft, ik hang slechts eenen spiegel op van die indrukken, — en zijn geheele verhaal bevestigt dit. Ondertusschen treft men hier ook wel aanhalingen van anderen aan, somtijds wijst de Schrijver op de berigten en schriften der Ouden, en doet blijken dat hij met kennis van zaken gereisd heeft. Hier en daar schijnt hij wel een weinig partijdig, als Franschman te oordeelen, maar over 't geheel heeft men reden, om met hem te vreden te zijn.

Achter aan volgen nog eenige Aanmerkingen, over de bewoners van *Egipte*, de wetenschappelijke beschaving der *Arabieren*, de Egijpische Penningen, Scholen, Kasten of Stammen, en het toen nog onvoltooide Lazaret der *Grieken*, te *Alexandrië*.

Wij prijzen de lezing dezer korte Reisbeschrijving, als nuttig aan.

REIS naar Mark *en* Bergsland, *in den Zomer van* MDCCCXXIII. *Te* Groningen, *bij* W. Wouters, 1824. *VIII en* 160 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1: 80.

Wij hebben, merken de beide Schrijvers dezer brieven aan, dezelve voornamelijk in het licht gegeven, omdat er een volslagen gebrek is aan Reis- of Aardrijksbeschrijvingen, die *Mark* en *Bergsland* in

derzelver schoonheid doen kennen; opdat ze den lezer, die derwaarts ook een uitstapje mogt willen doen, tot eenen wegwijzer, immers eenigermate, zouden verstrekken en om anderen daartoe op te wekken, wegens de geschiktheid dier landen, om den Reiziger te vermaken en te leeren. In stede van beschrijvingen te geven van alles wat zij zagen en hoorden, of van Staathuishoudkundige inrigtingen, Fabrijken enz., waaromtrent men bij de Aardrijkskundige Schrijvers te regt kan komen, bij voorbeeld, bij CANNABICH's *Lehrbuch der Geographie*, zevende uitgave, hebben zij zich liever bepaald bij het schoone en eigenaardige der natuur van die streken, en bij deze en gene aanmerkingen, vooral over derzelver geschiedenis met betrekking tot ons Vaderland. Het geheel bestaat uit tien brieven, welke bewijzen opleveren, dat onze jonge geletterde, Protestansche Reizigers te voet de plaatsen en wegen bezocht, en met oplettendheid het voorkomende gadegeslagen en met smaak het aangename genoten hebben. Van *Zutphen* en *Logchem* wandelden zij naar *Borkulo* en *Eibergen*, en betraden alzoo spoedig het Pruissisch Grondgebied. De eerste brief is gedagteekend uit *Munster*, de tweede uit *Unna*, de derde uit *Iserlohn*, de vierde uit *Limburg*, de vijfde uit *Elberfeld*, de zesde uit *Keulen*, de zevende uit *Rees*, de achtste uit *Nijmegen*, de negende uit *Wisbaden*, en de tiende uit *Bonn*. De brieven zijn in eenen zeer onderhoudenden trant geschreven, en zullen met genoegen gelezen worden. De twee laatsten behelzen een uitstapje van *Coblentz* naar *Wisbaden*, en bezoek van den *Drachenfels*.

Het Afstandtafeltje der Plaatsen in deze brieven vermeld, doet den lezer zien, hoe veel uren men noodig heeft, om zich van de eene tot de andere Plaats te begeven. Voor een uurtje van uitspanning, kunnen deze brieven goed dienen.

MEN-

Digitized by Google

MENGELWERK.

VERHANDELING

OVER

DE GESCHIEDENIS DES VADERLANDS, HET WAARDIGST VOORWERP ONZER BESCHOUWING.

door

J. H. TRIEPER, JUNIOR.

Onder alle geschriften was het de geschiedenis, welke, zoo al niet aan dezelve de voorrang toegekend, altrans onder de belangrijkste gerangschikt wordt. „ Zij is (dus uit zich omtrent haar het hoofd der Romeinsche welsprekendheid,) eene getuige der oudheid, het licht der waarheid, en de beste leermeesteresse des menschelijken levens."

Het is zoo, wat ook Eeuwen sloopten en de hand des tijds vernielde, zij kaatst alles als in eenen helderen spiegel terug.

Rijken, volkeren, Maatschappijen, en verstorvene geslachten, roept zij uit het niet te voorschijn, en doet den weetgierigen niet alleen derzelver opkomst, bloei en ondergang beschouwen, maar toont ook met wijsgeerigen vinger de verschillende oorzaken dezer uitkomsten aan.

Daar, waar belangwekkende personen door haar geschetst worden, zijn het niet alléén derzelver namen of titels, met welke zij ons bekend maakt, maar ook hunne lotgevallen, derzelver voor- en tegenspoeden, beginsels en handelingen.

Het is hierdoor, dat de geschiedenis aanvult, het geen ons aan eigene ondervinding mangelt, of waarin onze beperkte geest te kort schiet, en waar-

Digitized by Google

waardoor zij dan ook met regt als een steun op het pad des levens mag beschouwd worden.

Trouwens M. H. gelijk andere tijden, andere zeden vorderen, zoo kan niet altijd de handeling van den voorzaat, de maatstaf opleveren voor de daden van den Nageef; en gelijk de vruchtbare dadel in het koesterende zuiden een' schat van vruchten biedt, doch in het barre Noorden overgebragt, al ras moet kwijnen en zijne vrucht blijft weigeren; zoo ook missen niet zelden, de daden van deze natie, het gewenscht gevolg, dat zij bij gene verwekten, ja, leveren zelfs eene geheel tegen overgestelde uitkomst.

Is dat alles waarheid, — en wie toch zal hier aan twijfelen? — dan vorderen onze oefeningen in de geschiedenis en derzelver toepassing eene buitengewone voorzigtigheid; maar ook dan, — hoe gaarne wij het nut der geschiedenis in het algemeen kennen en volvaardig toestemmen, dat de lotgevallen van den vreemdeling ons dikwerf nuttige lessen, het zij ter waarschuwing of ter navolging mogten opleveren, — toch trekt de geschiedenis des *Vaderlands*, van eigen land en volk, bijzonder ieders aandacht, — dan verdient zij bovenal elks aanprijzing.

En waar is dan het land, waar is het volk, dat meer belangstelling inboezemt, dan ons Vaderland, onze eigene Natie? Waar is de geschiedenis, rijker in gebeurtenissen niet alleen uiterst belangrijk, maar tevens zoo uitmuntend, dat zij vriend en vijand onzen lof deden vermelden, en steeds navolging blijven verdienen.

„ Deze geschiedenis, de geschiedenis onzes
„ Vaderlands, ulieden aan te prijzen;"

„ Dezelve voor te stellen, als het waardigst
„ voorwerp onzer beschouwing, is de taak, welke
„ ik voor dezen avond waagde op mij te laden."

Meermalen riep ik van deze plaats, uwe aandacht

ducht en al die toegevendheid in, welke ik als jeugdige Kweekeling, in het vak der letteren, zoo zeer behoefde, en steeds had ik het genoegen, uwe zoo bekende heuschheid te ondervinden.

Moge ik ook in de behandeling van dit onderwerp uwe aandacht tot mij trekken, uwe toegevendheid bijzonder verwerven!

Het schijnt welligt vreemd, de geschiedenis des Vaderlands tot onderwerp te kiezen, in eenen tijd, waarin deze door valschen smaak weggesleept, al wat vreemd is aankleeft, en zoo niet met verachting, althans met geringschatting op het inlandsche nederziet, en waarin gene, om dat zoo vele groote denkbeelden, welke men zich bij de herleving onzer vrijheid, van toekomende Vaderlandsche welvaart schepte, nog niet zijn verwezenlijkt, om dat zoo vele uitkomsten niet aan de verwachtingen beantwoorden, minder Vaderlandsch gestemd is.

Het schijne vreemd, over het Vaderland, of zijne geschiedenis te spreken, in eenen tijd, waarin sommigen het schoone denkbeeld van Wereldburgerschap, in al zijne voortreffelijkheid voor den geest zweeft, die het eene voor den mensch te bekrompene liefde achten, zich alléén tot het Vaderland te bepalen, en als eene andere Godheid, allen met hunne liefde willen omvatten, alle rijken en volkeren, tot éene menschelijke maatschappij willen vormen!

Dan M. H. is men dan immer verpligt de mnigte te volgen? Moet dan altijd, om slechts te behagen, in plaatse van nut te stichten, de geest der tijden gevolgd worden?

Verre van ons! waar het hart voor het Vaderland gloeit, daar moet gesproken, daar moet hartelijk gesproken worden!

Waar is het kind dat niet gaarne aan zijne moe-

moeder denkt, met welgevallen hare afkomst, voor- of tegenspoeden gadeslaat, met gevoel van hare deugden spreekt, en waar het nood is met vuur en ijver hare eer, hare regten verdedigt? ja, waar is het kind dat niet bidt en wenscht, eener deugdzame moeder waardig, haar tot eere en sieraad te leven?

En zouden dan wij, het Vaderland, onzer aller moeder, verzaken?

Zouden wij onverschillig zijn omtrent die heilige, dierbare plek, waar wij het levenslicht mogten ontvangen, waar zorgvuldige ouders en onderwijzers aan de vorming van ons hart en verstand hebben gearbeid, waar wij voorbereid werden, om als nuttige leden mede te werken tot heil der Maatschappij, en ons zelven het eerlijk gewonnen brood te verschaffen!

Zouden wij zoodanig onverschillig zijn, omtrent die Maatschappij, waar wij ééne taal spreken, waar wij onder ééne wet staan, dezelfde burgerlijke regten genieten, waar wij gezamentlijk den last des oorlogs torschen, en de weldadige vruchten van vrede en welvaart plukken. Waar de beenderen onzer Vaderen rusten, en de eere-teekenen hun gesticht, ongeschonden bewaard blijven.

Zou men daaromtrent zoodanig onverschillig kunnen zijn, dat wij geen oogenblik ons, bij het herdenken aan de geboorte van dien voor ons zoo gezegenden grond, zouden willen verheugen, eene enkele traan aan zijnen doorgestanen rampspoed wijden, of daar juichen, waar een eerwaardig voorgeslacht arbeidde aan de welvaart des Vaderlands, waarin zij niet alleen, maar ook wij als hunne kinderen deelen.

Zouden wij niet begeerig zijn, met der Vaderen zeden en handelingen bekend te worden, om daar, waar de trotsche vreemdeling of verbasterde Naneef het waagt hunne eer te bevlekken, door

kracht

kracht van taal en met een dankbaar hart, voor die geschondene eer te pleiten?

Hij die dit alles als beuseling durft te rekenen, hij is den naam van burger onwaardig, hij verdient niet die genoegens, die levens-vreugde, waarin ieder als lid van het groote huisgezin des Staats mag deelen. — Is zoodanig één ook, geen gevaarlijk burger? Zeker valt op hem niet te rekenen, waar het Vaderland, waar de algemeene belangen, hulp en bijstand der burgeren eischen.

De zucht om het Vaderland, zijne geschiedenis te kennen, is het beginsel der liefde, welke ieder burger aan hetzelve is verschuldigd!

Die liefde is elken sterveling, zoo wel den beschaafden Europeër, als den woesten Barbaar ingeschapen, en zij ontvlamt te meer, naar mate wij den Vaderlandschen grond leeren kennen, en onze verpligting aan vroegere geslachten bezeffen.

En hoe groot, Nederlanders! is dan, in dit opzigt onze verpligting? Hoe moet, bij eene aandachtige beschouwing van de geboorte, bloei en opkomst van ons Vaderland, deze liefde in het Hollandsch hart ontvlammen.

Wat al vlijt, wat al inspanning van vereenigde krachten, heeft het onzen Vaderen gekost, om ons Vaderland der baren te ontwoekeren! Wat toch was deszelfs toestand, toen zij door liefdelooze Naburen miskend, door zachtmoedigheid geleid, hunne ouderlijke woonplaatsen verlieten, en zich hier in woeste en onbebouwde streken een tweede Vaderland stichtten.

Wat werd hetzelve door hunnen voorbeeldeloozen ijver, door hunnen langzaam gevormden smaak, door hunne onkreukbare trouw, opregtheid, en zoo vele andere deugden, welke de geheele wereld, de verst afgelegene volken in hun bewonderden, wier lof zoo vaak door vijanden zelfs aan hen werd opgedragen.

Aan

Digitized by Google

Aan die voorbeeldeloze deugden hebben wij den handel, die bron van welvaart van onzen Staat, te danken. Daardoor werd deze kleine plek grond tot de Stapelplaats der bekende wereld verheven, daardoor bekleedde onze Natie eenmaal, de aanzienlijkste plaats in de rij der volkeren, daarom bedeelden Vorsten zelfs hare gunsten.

En hoe veel te meer verdienen zij onze aandacht, wanneer de geschiedenis schier op elke bladzijde ons leert, dat al die grootheid, al die welvaart zoo *duur*, met het bloed van zoo velen gekocht is?

„Slaat men het oog (zegt HUIG DE GROOT) op den inhoud onzer geschiedenis, die is zoodanig, dat alle liefhebbers der vrije Landen, zich in de kennis der zaken daarin vervat, behoorden te oefenen."

„Welk een Tooneel opent zich van den oorlog bij den Nederlandschen Staat, voor de vrijheid gevoerd, en eene school van allerlei Staatkunde en regering. Men aanschouwt er de schandelijkheid der tirannij, met de herstelling der vrijheid: de lagen der ukheemsche Staatzucht, de dapperheid en wijsheid der Helden, Regenten en Landzaten die 't geweld wederstonden, de zwarigheden doorworstelden, de listen te leur stelden, en eindelijk den oorlog betoomden, en de vrijheid bevestigden, met een eerlijk bestand."

Naauwlijks toch was de Batavier hier gezeten, naauwlijks beproefde hij den strijd der Elementen, of de oorlogzugtige Romein, voert ook tot hem zijne zegevierende wapenen, om ook zijnen oorlogsmoed en zucht voor vrijheid te toetsen; doch wat al volken voor hem mogten buigen, de vrijheidlievende Batavier stuit zijnen euvelmoed, en verpligt hem tot een verbond, waarbij hij zijne vrij-

vrijheid, het onschatbaarst kleinood, vrij van alle schatting, kan en mag blijven genieten.

Zal ik spreken van die treurige verwoestingen, door de Noormannen op dit vaderlijk erf gebaard; zal ik spreken van de onzalige tiende Eeuw, met regt de ijzeren genaamd, toen het geslacht des grooten KAREL'S, welks Vaders wij zoo gaarne onze eerbiedige hulde brengen, al dieper en dieper zinkend, schandelijke tooneelen verwekte en door Burgertwisten het volk in eigen hart en ingewanden deed wroeten? Zal ik u herinneren, aan den langdurigen strijd tusschen den Adel- en Burgerstand; — zullen wij onze Vaderen vergezellen, toen zij met zoo vele Europeesche volken in den Kruistogt deelden, eenen togt, waardoor de menschelijke geest zulke reuzenschreden gedaan heeft; of eindelijk, zal ik U. L. verplaatsen, in dien langdurigen worstelstrijd voor vrijheid en Godsdienst, waardoor Neêrlandsch-volk zich onsterfelijke eere verworven, ja eene onvergankelijke eerzuil gesticht heeft?

Wie, die dit alles slechts vlugtig overweegt, moet niet erkennen, dat de geschiedenis, welke dit alles zoo naauwkeurig, met zulke meesterlijke pennen heeft opgeteekend, het echte Hollandsch hart, in liefde voor het Vaderland moet ontsteken; wie zal niet gretig erkennen, dat wij zoodanige gedachtenis aan het voorgeslagt verschuldigd zijn, en wie twijfelt dan, of de geschiedenis al dan niet nuttig of belangrijk is.

Zonder liefde toch kan geen huisgezin, ook de Staat, zoo dikwijls, en te regt, als een groot huisgezin aangemerkt, *kan zonder liefde niet bestaan*, waar zij rijst, zal buitenlandsch geweld weinig vermogen, waar zij daalt, is het met de welvaart des Staats gedaan.

Pligt en belang vorderen alzoo haar te kweeken,

ken, te bevorderen, en geen middel tot dit einde te laten verloren gaan!

Trouwens M. H. het is niet alleen eene gepaste Vaderlandsliefde, welke de oefening der geschiedenis bevordert.

Zij kweekt Nationale deugden, zij behoudt het volks karakter, en ook van deze zijde verdient onze Historie aanprijzing.

„Wat vuur, wat vlam van ijver naar glorie gelooven wij dan, dus spreekt onze Hollandsche TACITUS, dat in eene regtschapene borst, eene stemmige historie zal stoken? Boven al, zoo zij de zaken onzer Eeuw, de vroomheid onzer eigene landslieden, medeburgeren, bloedverwanten, ter bane brengt? — Want de luister van de dappere daden der genen, die eenen iegelijk naast bestaan, ontsteekt eene ziel waarin slechts van edelzinnigheid een geinster glimt, met eenen gloed van gratigheid, om hem in weldoen te achterhalen ofte voorbij te streven" — en verder zegt hij, — „niet ligtelijk nogtans, valt zulk eene eerloosheid op iemand te vermoeden, dat hij ziende eenig zijner voorzaten schelmstuk lelijk uitgeluid, bij de boeken, die (hoe slecht zij ook zijn) regtspraak over de faam der uitmuntende personadjen plegen, de vuile voetstappen zou durven denken te volgen."

Het is zoo M. H., en ik zou ulieder verstand, uw gevoel te kort doen, alhans na het gezag van eenen man, als onzen grooten HOOFT te hebben ingeroepen, zoo ik in het breede wilde ontvouwen, dat de geschiedenis eene edele zucht tot naijver ontsteekt, en ons aanspoort om het goede te volgen, — maar ook haat en afkeer inboezemt, voor al wat kwaad en slecht is. Gelijk het jeugdig knaapje zich aan zijne ouders spiegelt, en in dien leestijd, waarin hij niet

niet genoegzaam kan onderscheiden, aan de hem ingeschapen zucht tot navolging voornamelijk, zijne redelijke en zedelijke ontwikkeling moet danken, zoo ook spiegelen wij ons veelal aan de daden van anderen, en blijven in dit opzigt schier een leven lang kinderen.

Van daar dat de geschiedenis van eigen land nuttiger en pligtmatiger is, dan die van andere volkeren, om dat wij daardoor opgewekt worden tot naleving van zoodanige nationale deugden, welke het wezenlijke karakter eenes volks uitmaken, en zonder welke hetzelve onmogelijk kan bestaan.

Zedelijkheid toch is de waarborg van het duurzaam geluk der Natiën. — En zoo lang zij hunne oorspronkelijke zeden blijven behouden, wordt door Naburen en Vreemdelingen veelal te vergeefs derzelver ondergang beproefd; of overleefde hunne roem hunnen ondergang, ja verbraken zij zelfs niet zelden de slavenketen, door overmagt gesmeed, om met te grooter glans als vrije Staten weder te verschijnen.

Sparta's Wetgever, was zoo zeer beducht voor den nadeeligen invloed dezer vreemde zeden op den Staat, dat hij zijne burgers het reizen of bezoeken van vreemde landen niet wilde veroorloven, en verdreef daarom alle zoodanige vreemdelingen, welke geen nuttig oogmerk, alleen de nieuwsgierigheid, in de Stad lokte, uit den Staat.

En waarlijk, zoodanige vreeze was niet ongegrond! of was het bezoeken van *Azia* door de Romeinen, niet de voorname oorzaak van derzelver val? Immers toen de Soldaten van MANLIUS, bij hunne terugkomst, de weelde binnen *Rome* voerden, ging de aloude matigheid verloren, toen werd de zucht voor vrijheid en Va-

derland ontzenuwd, en het verlies dezer volksdeugden, deed dat eertijds beroemde rijk in deszelfs vorig niet nederdalen.

Maar ook onze geschiedenis bewijst, welk gevolg *trouw aan, of verbastering van* Vaderlandsche zeden, kan en moet uitwerken.

Zoo lang toch onze vaderen hunne volkszeden behielden, zoo lang konden zij hunne vrijheid, zelfs den magtigsten Monarch glorierijk betwisten, en zijner euvelmoed kloekmoedig wederstaan; doch toen de *Nederlander* smaak kreeg in de zeden en gewoonten van den naburigen *Franschman*, toen werd de stelling van de Minnaresse van LODEWIJK DEN XIVden bevestigd, dat hen daartoe te lokken, het beste middel was om de *Nederlanders* te onder te brengen.

Het is onbetwistbaar, zedelijkheid is de waarborg van het duurzaam geluk eenes volks, — en de geschiedenis des Vaderlands, is het beste middel om goede zeden over te brengen, en het volkskarakter te behouden!

Bijzonder is ze in dit opzigt belangrijk, voor hen die aanhet hoofd van Volk en Staat geplaatst zijn.

Onze GROTIUS zeide daarom: „De Historie spant onder alle schriften, door hare nuttigheid, de kroon; wegens het onderwijs dat daarin steekt, tot het wettig bestier van Landen en Volken."

Zij zijn bijzonder verpligt, die zeden en het volkskarakter te leeren kennen, zij moeten die zeden en gewoonten vooral waarnemen, om door hun voorbeeld, (hetgeen de minderen zoo dikwijls volgen,) eenen goeden indruk te maken, en hetzelve bij die oorspronkelijke zeden en gewoonten te houden; want onkunde in deze, of volstrekte zucht tot nieuwigheden, deed niet zelden den zetel hunner heerschappij waggelen, ja ontrukte hun dikwijls kroon en scepter.

Ook

Ook hiervan hebben wij het levendig voorbeeld in onze geschiedenis, in den Spaanschen TIBERIUS.

„ Hij was volstrekt onkundig, dus spreekt hier over de uitmuntende STRIJ. (*Opkomst en bloei der Vereenigde Nederlanden*, bladz. 112.) van de geaardheid der *Nederlanders*, en noch door natuur, noch door opvoeding gevormd, om er zich ook een denkbeeld van te maken."

„ Hij verbeeldde zich die kennis onnoodig te zijn, zonder te overwegen, wat zijn Vader, hierdoor alleen, had uitgewerkt."

„ Deze had het onmogelijk geoordeeld, de Nederlandsche Provinciën door de natuur zelve zoo verdeeld, door verschil van taal, van wetten en zeden, zelfs van maten en gewigten zoo zeer onderscheiden, tot de gelijkvormigheid van een Vorstendom te brengen. De zoon op verre na zoo magtig niet, beeldde zich in, dat men tot dit groote oogmerk, slechts alle wetten, keuren, handvesten en instellingen den bodem had in te slaan, en dat alles gemakkelijk zou volgen, zoo men geene dwangmiddelen spaarde, het geen bij hem lafhartigheid zou geweest zijn."

En wat dan G. T. H., was het gevolg van deze onkunde en dwaling? Dat de miskende *Nederlander*, weerstand bood aan zijne eigenzinnigheid, en hem het gebied over hunne landen ontweldigde!

Treffend voorbeeld voorzeker, voor elken Monarch niet alleen, om in eigen geheugen ingeprent te worden, maar ook om de opvolgers van den troon, met nadruk en ter waarschouwing aan te bevelen!

Ja, wij herhalen het, zedelijkheid is de waarborg van het geluk eenes volks, en zoo ergens, op dezen grond werd zij gewaardeerd, en Eeuwen lang ongeschonden behouden. — Hierin

Digitized by Google

kunnen wij niet genoeg het voorbeeld onzer vaderen volgen.

Hunne matigheid, hunne trouw, kuischheid, moed en zucht voor vrijheid, zoo hoog door eenen TACITUS geroemd, bleef Eeuwen derzelver eigendom.

„ Bij hen, getuigt deze uitmuntende Schrijver, waren de goede zeden van grooter vermogen, dan elders goede wetten, — hunne vrouwen leven in eene ontoegankelijke kuischheid, die door geene verlokselen van Schouwspelen, door geene aanprikkeling van maakijden bedorven was; — de huwelijken zijn er streng, — zij overtreffen alle de *Germanen* in uitmuntende eigenschappen; en hunne achting blijft duren, zoo wel als hun eerbiedig van het aloude Bondgenootschap met onzen Staat." — (TACITUS *de moribus Germanorum.*)

Voorbeeldelooze ijver, naauwgezette eerlijkheid, ook *daarin* hebben zij, door alle tijden heen, den lof weggedragen; en mogen sommigen, door nijd en afgunst gedreven, hunne eerlijkheid hebben aangerand, of onze Natie van woekerzucht hebben beschuldigd, de uitmuntende DE GROOT, spreekt hierover aldus: „ Dat de *Hollanders* oplettend en tot winst doen genegen zijn, zullen zij zelven niet loochenen; en waarom zouden zij eene uitbreiding van hun vermogen door vlijt, welke hun tot nut strekt, zonder iemand te benadeelen, zich niet tot eere rekenen? Het is evenwel hunne aard niet, gelijk de *Atheniensers* en *Cretensers*, alle kooren van winst voor eerlijk te houden; want naar schandelijke of lage voordeelen haken zij niet."

En wil men dezen onzen Landgenoot, van partijdigheid beschuldigen, men verwijze hen naar de zucht welke bij iedere Natie heerschte, om met ons te handelen, naar dien weleer bloeijenden koop-

koophandel, de zenuw van onzen Staat, — dat weldadig gestarnte van voorspoed, van welvaart, van geluk en genoegen, het geen alle de gunsten der vruchtbare Natuur, uit ieder gewest over den aardbodem verspreidend, tevens den roem onzer deugd tot ieder volk heeft overgebragt.

En wil men voorbeelden van zoo veel deugden, welnu men toone, waar het moed en dapperheid geldt, onze de RUITERS en TROMPEN ter zee, MAURITS, FREDRIK HENDRIK en zoo vele anderen in het veld; wil men, trouw aan woord en verbindtenis, men boge op eenen BIJLING en HAMBROEK zoo dikwerf met den Romeinschen REGULUS vergeleken.

Eischt men voorbeelden van zelfs-opoffering, men herinnere zich de daad van eenen SCHAFFELAAR, het gedrag van Leidens grootsten Burgermeester, den onsterfelijken VAN DER WERFF; wil men onze onomkoopbaarheid, getrouwheid aan 's Lands belangen toetsen, uwe DE WITTEN, BARNEVELD en zoo vele anderen, mogen met CURIUS van *Rome*, met EPAMINONDAS van *Thebe* vergeleken worden. — Doch waar zouden wij eindigen, zoo wij alle onze helden van deugd wilden noemen? Nog eene vlugtige herinnering aan zoo vele verdienstelijke mannen, welke door wijsheid en vernuft hebben geschitterd en onze geschiedenis als beschouwing aangenaam, en ter navolging nuttig maken.

Waar is, als Staatsman, het evenbeeld van onzen WILLEM DEN EERSTEN, het orakel van alle randsvergaderingen?

Wie mag halen, bij den in alle wetenschappelijke vakken zoo beroemden HUIG DE GROOT, den fenix der geleerdheid zijner Eeuw, het groote wonder van *Holland?*

Wie roemt niet den uitmuntenden HOOFT, het

Digitized by Google

fieraad des Vaderlands, zoo vaak gelijk gefteld met *Rome's* besten Geschiedschrijver?

Wie kent BOERHAVE niet, die der geneeskunst zoo veel licht heeft toegebragt, en door zijne geleerdheid de geheele beschaafde wereld aan *Holland* heeft verpligt.

Waar zijn de namen van KOSTER, ERASMUS, VONDEL en zoo vele anderen niet bekend: allen mannen, wier namen bij elken regtschapen burger zegenend worden nagedacht, — en nimmer uit derzelven geheugen gewischt kunnen worden.

Ol Dat de voorbeelden van zoo veel deugd en voortreffelijkheid, die den roem van geheel de bekende wereld, van Vriend en Vijand afdwongen, den invloed ontzenuwen der zeden en beginselen van den vreemdeling, welke zoo vaak de harten veroveren en het geluk der volken verpesten. En waren het, volgens de getuigenis van eenen PLINIUS, *de afbeeldingen der voorouderen welken de Romeinen bijzonder eerbied betoonden* en *hun ten prikkel verstrekten, om den roem der Vaderen te evenaren!* Ol dat dan ook wij, de gedenkzuilen onzen Vaderen ter eere gesticht eerbiedigen, dat hunne beeldtenissen, het zij in marmer pronkend of door het rein penseel gemaald, ons dikwerf verrukken, dat de uitmuntende bladen hunner geschiedenis, waarop met keur van woorden hunne levens, hunne lotgevallen geschetst, hunne deugden der vergetelheid onttrokken zijn, herhaald gelezen, in ons geheugen geprent mogen werden; en even als de *Romeinen* hun voorgeslacht, ook wij onze Vaderen tot modellen kiezen, en derzelver deugden trachten te evenaren.

Ik heb gezegd.

OVER

OVER DE UITVINDING VAN HET PAPIER.

(*Door* SCHUBERT.)

(*Vervolg en Slot van Bladz.* 198.)

De oudste stof om op te schrijven, na dat men niet meer in steen beitelde of in hout snee, was buiten twijfel het Egijptisch *papier*, welks naam tot hiertoe behouden is. De uitvinding zal in *Memphis* gedaan zijn, en PLINIUS, die de wijze der bereiding beschrijft, verhaalt: dat de boeken van NOMA, (die zeven Eeuwen voor onze tijdrekening leefde), die men vijf Eeuwen na zijnen dood, in een steenen kast, onder den grond gevonden heeft, zoo wel als eenen voor drieduizend jaren uit *Troije* geteekenden brief van den Koning SARPEDON, dien men in een ouden Tempel gevonden had, op Egijptisch papier zijn geschreven geweest.

De Egijptenaren, maakten dit papier uit eene moerasplant, of biezen van den *Nijl* (*Papijrus Nilotica*, ook *Biblos* genoemd, welke laatste naam nog in onzen dierbaren Bijbel, en in het woord Bibliotheek, is bewaard gebleven) die voor hen hetzelfde uitgebreide nut had, als voor de Chinezen hun bamboesriet. De wortel dezer plant werd tot brandhout en schrijnwerk, de stam tot den scheepsbouw, de binnenbast tot zeilen, kleeding, dekens, touwen, watermanden (zoo als die, in welke de Dochter van FARAO, den jongen MOZES in den *Nijl* vond,) de sappige deelen van den stam tot voedsel en artsenij, en de vliezige deelen, (*Charta*) tot schrijven gebruikt. De Eilanden *Sicilie* en *Madagaskar* brengen ook wel de papierplant voort, maar slechts

Digitized by Google

de zinrijke Egijptenaren, bedienden zich van dit geschenk tot het voornoemde einde.

De bereiding was zeer eenvoudig. De stukken van de met hulp van eene naald van den stam gescheiden schors, werden kruiselings over elkanderen gelegd, tot dat zij de behoorlijke dikte hadden, en dan met *Nijl*-water zaam gelijmd. Als deze stof droog geworden was, heette zij het *heilig papier*, om dat dit slechts tot Godsdienstige Schriften, de eenige die de oude Egijptenaren kenden, gebezigd werd.

Na dat de Romeinsche Keizers, *Egijpte* tot eene Provincie van hun onafmetelijk Rijk gemaakt hadden, hielden zij zich bezig met de verbetering van dit belangrijk voortbrengsel, voornamelijk door wasschen en gladmaken. Het eens gewasschen papier heet *Augusta*, het tweemaal *Livia*; *Pro Patria* bestond onder AUGUSTUS nog niet, of was weder verdwenen. Dit artikel was voor het nieuwe Staatsbestuur en de Geregtshoven zoo belangrijk, dat *Rome* van *Egijpte*, niet slechts als deszelfs Korenmagazijn, maar ook als deszelfs Papierfabriek, afhing, en dat de vertraging der vervulling van de eene zoo wel als van de andere behoefte, oproer in *Rome* veroorzaakte, zoo als, bij voorbeeld, onder Keizer TIBERIUS. Het papier was een der belangrijkste takken des Koophandels van *Alexandrië*, de grootste koopstad der oudheid, zoo dat de Tiran of Tegenkeizer FIRMUS, toen hij *Egijpte* had overweldigd, zich beroemde, dat hij zijne gansche Armée, alleen door het verkoopen van papier kon onderhouden. Het is te verwonderen, dat geen Geschiedschrijver, of Financier, deze daadzaak als een bewijs heeft gebezigd, dat er toen reeds Armeën waren, die met papier betaald werden.

Toen, in de VIIIste Eeuw, het Egijptisch papier uit

uit *Europa* verdween, verscheen het *Boomwollen* papier, dat in de IXde of Xde Eeuw, in *Konstantinopel* uitgevonden, maar waarschijnlijk, uit hoofde van den hoogen prijs, nooit algemeen gebruikt is. Nog minder geluk kon het oudere papier uit schors van allerlei boomen, inzonderheid der Linden, vervaardigd, maken, dewijl het te dik, stijf en breekbaar was, zoo dat het schrift dra afsprong.

Men zal ligt vermoeden, dat in een land, waar men het bamboesriet tot alles bezigde, waar zelfs moraal, beleefdheid en goede manieren, door middel van dit werktuig geleerd werden, dat daar ook papier uit hetzelve gemaakt werd. Intusschen wordt het Chineesche papier, hoewel het doorgaans grooter, fijner, zachter en gladder, dan het Europeesche is, evenwel uit zeer verschillende stoffen gemaakt, en bijna iedere Provincie van dit groote Rijk heeft haar eigene soort van papier. Bovendien maken de Chineezen ook papier uit de cocons der zijwormen, uit den bast van het bamboes riet, van den moerbeziënboom, uit hennip, stroo, enz. Hun beste en meest gewone papier, wordt echter, op de volgende wijze, uit den *Kutschu* boom gemaakt, die met de bereiding van ons papier groote overeenkomst heeft. De fijne huid van den bast, wordt zoo lang in water geklopt, tot die een deeg wordt, uit dit vloeibaar deeg worden, door middel van vormen, vellen tot de grootte van twaalf voeten geschept, die in aluinwater gedoopt worden, dat de plaats van onze lijm bekleedt, en aan hun papier den fraaijen zilverglans geeft. Het grootste voordeel van het Chineesch papier, is de volmaakte gladheid, die zeker in dat land noodig is, dewijl zij niet met de pen, maar met een penseel hunne letters zetten. Het slijt echter eer dan het onze, is

bruik-

Digitized by Google

breekbaarder, en vatbaarder voor vocht en stof. Gelijk bij ons, zoo dient ook daar het papier niet slechts om op te schrijven, maar de Chineezen bedienen zich ook van hetzelve tot glasruiten, voering van kleederen, enz.

Het *Japansch* papier, dat uit denzelfden boom gemaakt wordt, evenaart het Chineesche in gladheid en glans, maar overtreft het in schoonheid van kleuren en inzonderheid in hardheid. Voor eene Eeuw, droegen de Parijsche Dames zomerkleederen van dit papier, die door hun waaijen en kraken de waaijers volkomen vergoededen.

Het *Persisch* papier, wordt uit lompen van *boomwol* bereid, en met een schelp glad gemaakt.

De in de oudheid zeer bekende stof, om op te schrijven, uit *Huiden van Dieren* vervaardigd, die van het land *Pergamus*, waar het werd uitgevonden, den naam *perkement* heeft gekregen, zoo wel als die van *ivoor*, worden thans nog gebruikt, echter slechts tot Diploma's en schrijftafels. — De *leijen*, eene latere uitvinding, de zuinigste van alle schrijfstof, worden thans meest tot cijferen gebezigd.

Het is met de uitvinding van ons papier, even zoo gelegen, als met de meeste algemeen nuttige uitvindingen, men weet niet, wanneer en door wien die gedaan is. Het waarschijnelijkste is wel, dat zij in de elfde of twaalfde Eeuw, door Spaansche Arabieren, uit het Oosten naar *Europa* gebragt is, hoewel er Oudheidkenners zijn, die haar voor eene uitvinding van *Duitschland* of *Nederland* houden; in der daad vindt men, voor de veertiende Eeuw, geen handschrift op dit papier.

Deze uitvinding behoort buiten kijf tot de nuttigste, die ooit gedaan is. De stof, uit welke ons papier gemaakt wordt, zou niet alleen anders geheel nutteloos zijn, en werd daarom ook vóór de uitvinding van het papier als onbruikbaar

Digitized by Google

baar weggeworpen, maar heeft ook reeds, eer zij papier wordt, gewigtige dienſten bewezen, want zij onderhoudt niet alleen de arbeiders in de Papiermolens, maar ook de opzoekers en verkoopers van lompen. Deze lompen moeten uit linnen, van vlas of hennip gemaakt, beſtaan, want zijde of wolle lompen geven ſlechts graauw- of vloeipapier. De ſtof van ons papier beſtaat, gelijk het linnen, eigenlijk uit de houtachtige vezelen van den bast van vlas of hennip, die door het gebruik als kleederen, en door de loog bij het waſchen, van hunne ſponsachtige deelen beroofd zijn. Het is dus te vermoeden, dat de ſchilfers of de afval van vlas en hennip bij het braken en hekelen, ook ter bereiding van papier zouden kunnen gebezigd worden; ook heeft men reeds wezenlijk uit de ſchil van den hennip een fijn papier gemaakt. Dit is mogelijk ook wel het geval, met den bast van verſcheidene andere gewaſſen. Het is zoo, die gewaſſen, van welke men den bast ligt kan halen, zoo als palmboomen, ananaſſen, aloë's enz. zijn zelden in *Europa*, maar het ontbreekt ons evenwel niet aan diſtelen, uit welke men ook reeds goed papier gemaakt heeft, en het gebruik des afvals van vlas en hennip zou in onze dagen een aanwinst van belang zijn, want de Papiermakers klagen over de ſteeds toenemende duurte der lompen.

Ook uit het ſpinſel der *gewone* rupſen, heeft men, gelijk de Chineezen van dat hunner gewone rups, de zijworm, zeer goed en ſterk, hoewel geen wit papier, gemaakt.

De bereiding van het papier, beſtaat in de lompen te doen rotten, die dan tot eene brijachtige ſtof te vermalen, welke in water wordt opgelost, de daaruit geſchepte vellen te lijmen, te perſſen en glad te maken. Eer het papier zoo geheel klaar is, dat men daarop kan ſchrijven, moet het twee

twee en dertig verſchillende bewerkingen onderguan, waar van de voornaamſte zijn.

I. De lompen worden van de daar aan klevende vuiligheid gereinigd, volgens grootte en deugd gerangſchikt, de naden losgemaakt, enz.

II. Nu worden zij in het water gelegd tot zij rotten, waartoe een tijd van twee maanden vereischt wordt.

III Dan worden zij aan ſtuk gekapt, en in zuiver water afgewasſchen.

IV. De verandering in een deeg of brij, geſchiedde voorheen door ſtampen, maar thans meestal door middel van eenen cilinder, die *Hollander* genoemd wordt.

V. Deze deeg wordt in warm water, door vlijtig roeren opgelost.

VI. Uit deze brijachtige ſtof, wordt nu geſchept met eenen vorm, die de grootte van het papier heeft, en niets anders is als een raam, met eenen rand, welks bodem uit fijn gevlochten ijzer- of koperdraad beſtaat, in hetwelk het zoogenoemde *waterteeken* is ingeweven, dat men zoowel als de ſtrepen van den draad zien kan, als men het papier tegen het licht houdt. De overtollige ſtof vloeit af door de tusſchenruimten van het ijzerdraad, die zoo digt moeten zijn, dat er brij genoeg overblijſt, om een vel van de vereischte dikte te vormen, dat de werkman door ſchudden de behoorlijke gelijkvormigheid en digtheid van zamenhang geeft. Dit is het zwaarſte en belangrijkſte gedeelte der ganſche werkzaamheid, waardoor de *embrio* als aan het licht gebragt wordt, en men kan niet zonder verwondering zien, hoe de maſſa in één oogenblik door verandering der temperatuur, om dat zij uit de warme kuip in de koudere lucht komt, van natuur verandert, en uit eene vloeiſtof een vast ligchaam wordt, gelijk het water bij de koude

van

van eenige graden onder nul, in ijs verandert.

VII. Na dat het water van het nieuw geboren papier is afgeloopen, wordt ieder vel op een lap vilt op wol gelegd.

VIII. Eene hoop van omtrent twee honderd vellen wordt tweemaal onder de pers gelegd, om het water uit dezelve te persen.

IX. Pakketten van 7 of 8 vellen, worden, om verder te droogen, op touwen gehangen, waardoor ieder vel in het midden eene buiging krijgt.

X. Na dat het papier op deze wijze de eerste reis volkomen gedroogd is, wordt het, als het schrijfpapier zijn zal, door lijmwater gehaald, en dan weder onder de pers gelegd, om het water uit te persen.

XI. Nu worden de enkele vellen, om geheel droog te worden, in het groote drooghuis op touwen gehangen, waar zij aan de lucht, maar niet aan de zon blootgesteld zijn. Dit moet terstond na het lijmen geschieden, en het papier moet niet langer dan drie dagen in het drooghuis hangen, als het goed zal worden. Men ziet hieruit, hoe zeer de deugd van het papier van de bouwing en ligging van dit huis, zoowel als van het weder en klimaat afhangt, en dat niets ongegronder is, dan hetgeen men dagelijks hoort: „waarom zou men bij ons niet even goed papier kunnen maken, als elders?"

XII. Dit papier wordt nu paksgewijs twaalf uren onder de pers gelegd; dan worden de vellen door schudden van elkanderen gescheiden, en andermaal twaalf uren geperst.

XIII. De vellen van het schrijfpapier worden ieder op ieder gelegd, en door middel van een zwaren hamer of door schaven glad gemaakt.

XIV. Ieder vel wordt tegen het licht gehouden om de minste fout te ontdekken, en de geheel zuivere vellen worden afgezonderd van diegene, welke wa-

Digitized by Google

watervlakken hebben, of te kort of gescheurd zijn, of in welke de vouwen te diep zijn ingedrukt. Het verongelukt papier wordt, na dat de lijm door kokend water uit hetzelve gehaald is, met de lompen op nieuw bewerkt. De halve vellen, die geheel zuiver zijn, worden afgescheiden, en tot vellen in den vorm van brieven gemaakt.

XV. Dan worden de vellen geteld, en tot boeken gemaakt van 24 vellen, als het schrijfpapier, en van 25 vellen, als het drukpapier is. Ieder boek wordt éénen dag in de pers gezet.

XVI. Iedere *riem* uit achttien boeken bestaande, wordt nogmaals geperst, dan in grof papier gepakt, met bindgaren vastgemaakt, en voor het laatst geperst; waarop het in pakken van tien riemen in een droog magazijn wordt bewaard, tot dat het eindelijk verkocht en in geld veranderd, of tegen ander papier, dat in een staats fabrijk gemaakt is, verwisseld wordt.

De kracht, die alle ter bereiding van het papier noodige werktuigen beweegt, is op onderscheidene plaatsen het water, dat bovendien bij deze Fabrijken onontbeerlijk is, op andere plaatsen de wind, men bedient zich tot dat einde ook elders van den damp of stoom van kokend water.

Ons papier, uit lompen gemaakt, heeft thans een hoogen trap van volmaaktheid bereikt, het was echter te wenschen, dat het minder duur en vergankelijk was. Het loopt 't meest gevaar van vuur, en er zijn weinig brandbaarder stoffen dan het papier, dat men zegt, dat zelfs den naam hiervan heeft gekregen, (namelijk van het Griekische woord *pijr*, *vuur*, en den Egijptischen artikel *pa*, — eene zonderlinge zamenstelling.)

Men heeft dus beproefd, papier uit *Asbest* te maken, dat niet alleen onverbrandbaar, maar ook in den eigenlijken zin onvergankelijk is, want, om zich van hetzelve twee of drie malen te bedienen, be-

Digitized by Google

behoeft men het slechts in het, alle andere papier verwoestend, vuur te werpen, waardoor het schrift uitgewischt wordt. Men heeft ook het papier van lompen door het dikwijls in sterk lijm- of aluinwater te doopen, een tamelijken trap van onbrandbaarheid gegeven. Maar de hooge prijs en moeijelijke bewerking, hebben steeds weder tot het gewone papier doen terugkeeren.

Daar bij het papier ook *pennen* behooren, zoo zal het niet onvoegelijk zijn, hier ook iets te zeggen van de geschiedenis der uitvinding van de *Schrijfpennen*. In BEEKMANS geschiedenis der uitvindingen, een werk dat vele folianten in geleerdheid overtreft, vindt men hiervan veel verzameld, waarvan ik nog iets wil mededeelen.

Volgens het verhaal van eenen onbekenden Schrijver, was de Stichter van het Oostgotisch Rijk in *Italië*, de groote THEODORIK (of liever, het geen veel waarschijnlijker is, de ter zelver tijd in *Konstantinopel* regerende Keizer JUSTINUS de Oude, volgens de getuigenis van den gelijktijdigen welbekenden Geschiedschrijver PROKOPIUS) zoo onkundig en stomp, (*bruto sensu*) dat hij in de tien jaren van zijn bestuur niet leeren kon, de vier eerste letteren van zijnen naam te schrijven. Hij liet zich dus een gouden werktuig maken, in het welk de vier letteren juist uitgesneden waren, dit lag hij nu op het papier, stuurde dan de pen door deze insnijdingen, en onderteekende op deze wijze Oorlogs-verklaringen en Vrede-verbonden.

Wat hiervan zij, zoo bewijst dit verhaal ten minsten, dat de pennen reeds in de vijfde of zesde Eeuw in gebruik waren, en dit is ook de hoogste ouderdom der schrijfpennen, die geschiedkundig bewezen kan worden.

Veel ouder echter is het gebruik van het *riet*, dat even zoo, als de pennen, gespleten en ge-

punt werd, en van het welk de beste soort, zoo wel als het beste papier, een voortbrengsel van *Egypte* was. Dit riet bleef zelfs nog lang in gebruik, na dat de pennen tot schrijven gebezigd werden, en wordt elders nog tot dat einde gebruikt.

Het is merkwaardig, dat, in de vijftiende en zestiende Eeuw, het riet zoo wel als de pennen uit eene ons onbekende oorzaak, in verscheidene landen van *Europa* zeer zeldzaam waren, zoo dat twee of drie rieten, of een bos pennen uit het eene land naar het andere, als een kostbaar geschenk, gezonden werden.

Er bestaat een Latijnsch werk, van eenen Heer J. H ACKER, dat in 1729, te *Alpenburg*, onder den Titel: *Geschiedenis der Schrijfpennen*, is uitgegeven, in het welk men echter te vergeefs het minste berigt van de uitvinding en het gebruik der pennen zoeken zal, want dit zonderling boek bevat — niets dan geschiedenissen van Geleerden, die veel en langen tijd, met eene en dezelfde pen hebben geschreven

Waarover wordt niet al geschreven! Mogelijk heb ik ook papier verkwist, door deze Verhandeling over het papier, en dan is het immers hoog tijd, dit opstel te eindigen.

DE KWAKERS IN AMERIKA.

In September houden de *Kwakers* van *Noord-Amerika*, hunne algemeene Vergadering te *Philadelphia*. In dezen tijd komen zij van het land, en uit de nabijgelegene streken in deze Stad. Hunne broeders herbergen hen, geven hun tafel en bed, en ontvangen hen op allerlei wijze zeer gastvrij. Bij deze gelegenheid vallen er evenwel geé-

geene kostbare gasterijen voor. Goede voedzame spijzen, een best stuk rundvleesch, ham, kool, aardappelen en voedende drank, cijder, pooreer en eindelijk een glas wijn, worden zonder complimenten of toasten met vrolijkheid genooten. De huisvader aan de eene, en zijne vrouw aan de andere zijde der tafel zittende, noodigen de gasten slechts met deze hartelijke woorden: tast toe, en neemt wat gij wilt, doet als of gij te huis zijt! Deze menschen houden geene zoogenoemde Gouverneurs of Gouvernanten voor hunne kinderen, wetende, dat die soort van wezens, dikwijls onder het voorwendsel van te leeren, slechts twisten, lui zijn en tiranniseren. Hunne redenaren zijn zij zelve. Ter bewaring der zedelijkheid, houden zij elke maand, elk vierendeel jaars, en elk jaar vergadering. Van de maandelijksche, kan men zich op de vierendeeljaarsche, en van de laatste, in belangrijke zaken, op de groote jaarlijksche beroepen. Deze wordt doorgaans in September gehouden. Zij bestaat te *Philadelphia* uit drieïonderd Afgevaardigden, en gewoonlijk uit twaalfhonderd medeleden. Deze vijftienhonderd menschen, hebben geen Voorzitter, geene kamers, en allen gedragen zich evenwel hier stil, ordelijk en vreedzaam. Zij beminnen elkanderen, en alle menschen als broeders, en de belangrijke naam der Hoofdstad *Philadelphia* (broederliefde) herinnert bestendige vreedzaamheid. Zij blijven in alle opzigten getrouw aan hunnen Oudvader PENN, en hunne tucht, hunne gezondheid en Politie orde is zoo naauwkeurig, dat alle Kwakers op den 15den September wolle kousen aantrekken.

Aan deze hunne regelmatigheid in alles, schrijven zij hunne gezondheid en lang leven toe.

OVER DE VERSCHILLENDE PLANTEN, DIE IN VELE LANDEN TOT THEE GEBEZIGD WORDEN.

De planten, die ter bereiding van Thee gebruikt worden, zijn gedeeltelijk even zoo verschillend, als de landen, die dezelve voortbrengen, van elkander verwijderd zijn.

In *Mexico* en *Guatimala*, bereidt men de Thee uit de bladen van den *Pforalea glandulosa*, en in *Nieuw-Granada* levert de *Sijmplocas Alstonia*, eene vergoeding op voor de Chineesche Thee, die voor deze niet behoeft te zwichten. Verder naar het Noorden, op hetzelve vaste land, maakt men eene zeer heilzame Thee, uit de bladeren der *Gualtheria procumbens* en der *Ledum latifolium*. Deze laatste wordt gewoonlijk *Labrador-Thee* genoemd, en werd, zoo ik mij niet vergis, het eerst door Sir JOSEPH BANKS bekend. Maar de beroemdste Amerikaansche Thee, is de Thee van *Paraguai*, van welke jaarlijks eene groote menigte naar *Peru*, *Chili* en *Buenos-Airos* gevoerd, en zoo algemeen in *Zuid-Amerika* gebruikt wordt, dat de inwoners dezelve steeds gereed houden, het zij zij in- of buitens huis bezig zijn, en niemand gaat op reis, zonder eenen voorraad van dit kruid mede te nemen. Men bereidt deze Thee, door kookend water op de bladeren te gieten, en slurpt haar door eene zilveren of glazen pijp uit een vat, dat *Matepot* heet; dit wordt in de hand gehouden, maar als men te paard zit, of zijne handen tot iets anders noodig heeft, dan draagt men het, aan eene kleine keten hangende, om den hals. Men mengt die thee dikwijls met citroensap, en drinkt haar met of zonder suiker. Europeesche Reizigers verzekeren, dat zij deze Thee liever drinken, dan de

de beste Chineesche. Deze *Paraguai Thee*, is te merkwaardiger, dewijl zij het voortbrengsel is van eene soort van *Hulst*, (*Ilex*) die tot hiertoe voor vergiftig werd gehouden. Deze plant, is, in het aanhangsel van het tweede Deel van LAMBERTS werk over den *Pinus*. aangehaald, en A. DE ST. HILAIRE, beschrijft haar onder den naam *Ilix Maté*, en Dr. SPICK en MARTIUS, spreken in hunne Reis door *Brazilie*, van dezelve onder den naam *Ilex Congonha*. Deze plant wordt in in eene zeer uitgestrekte landstreek gevonden, in de groote bosschen van *Paraguai*, door de *Parana*, de *Ijpané* en *Jesui* bevochtigt, als ook in de Provincie *Minas geraes*, en andere deelen van *Brazilie*, en het schijnt, dat *Martin* haar in *Guiana* heeft ontmoet, dewijl die onder zijne gedroogde planten wordt gevonden. Waarschijnlijk heeft hij deze op hooge bergen verzameld, dewijl het anders onmogelijk schijnt, dat dezelve plant op zulk eene verschillende breedte groeijen zou. De boom is omtrent zoo groot als de oranjeboom, met wien hij ook, wat de bladeren en de gedaante betreft, veel overeenkomst heeft. De bloesems zijn wit, en hij draagt roode bessen als de gemeene *Hulst*. Zoo wel de versche als de gedroogde bladeren, zijn zonder reuk, maar als er kookend water op gegoten wordt, dan verspreiden zij een aangename geur.

In *Nieuw-Holland*, bereidt men eene zeer welsmakende Thee, uit de bladeren der *Corraea alba*.

De bewoners der woeste en afgelegene Eilanden, in de zee van *Kamschatka*, die men onder den naam der *Kurielen*-Eilanden kent, zetten hunne Thee van eene onbeschrevene soort van *Pedicularis*, die PALLAS onder zijne gedroogde planten, *Pedicularis Lanata* noemt.

Het zou overtollig zijn, alle die aromatieke kruiden op te noemen, die tot de soort der *Ba-*

Digitized by Google

blatae behooren, en van welke men in verschillende Landen Thee bereidt, daar mijn oogmerk slechts was om die planten te noemen, welke zeer van elkanderen verschillend en verwijderd zijn.

Maar terwijl wij van Thee spreken, kan het belangrijk zijn aan te merken, dat de gewone zwarte Chineesche Thee, voornamelijk bestaat uit de oude bladeren der *Thea viridis*, gemengd met die der *Camellia Sasanqua* of *Olifera*, en eenige fragmenten der bladeren van de *Olea fragrans*; en dat de fijnste Thee, zoo wel de groene als de zwarte, door de *Thea Bohea* word voortgebragt, en de soort en kleur, slechts van den ouderdom der bladeren, en de wijze van bereiding afhangt.

DE EZEL VAN DEN BISSCHOP.

In het jaar 1718, zeide de Bisschop ARTERBURRY, in het Hoogerhuis, bij gelegenheid van eenen voorgestelden maatregel, die hem mishaagde, dat hij dit reeds in het voorgaande jaar geprofeteerd had, en dat het nu bleek, dat hij een waar Profeet geweest was. Dadelijk stond nu Lord CONNIGSBY op, en zeide: dat hij den Bisschop met geen ander Profeet kon vergelijken, dan met BILEAM, die door zijnen eigenen Ezel moest getuchtigd worden. — Maar nu hernam de Bisschop: Lords! Ik berust gaarne, in de vergelijking van mijn Persoon met BILEAM, maar ik kan nog niet inzien, van waar de Edele Lord!, het andere gedeelte zijner gelijkenis wil ontleenen, dewijl mij niemand als zijne heerlijkheid, heeft getuchtigd.

„Van dezen dag af, heette Lord CONNIGSBY, ARTERBURRY's Ezel."

Digitized by Google

LETTERLIJKE HANDHAVING DER WETTEN IN ENGELAND.

In *Bedford*, werd, eenige tijd geleden, een man voor den regtbank gebragt, dewijl hij, zoo als de acte van beschuldiging zeide, eene kaars, eene pennij waardig, gestolen had.

Hij werd echter vrij gesproken, want het bleek, dat de gestolene kaars reeds eenigen tijd, eer hij die ontvreemde, gebrand had, en dat dus in de acte van beschuldiging in plaats van de woorden: *eene kaars*, *een gedeelte zeener kaars*, had moeten staan.

BEMOEDIGING.

O! Hoe groot is niet Gods goedheid!
Wij gevoelen dit zoo zeer,
En erkennen zijne grootheid,
Elken dag al meer en meer.

Ja wij danken en wij prijzen
Hem, die ons zoo rijk voorziet;
En bij zijne gunstbewijzen,
Liefde, troost en hulpe biedt.

Ja hij zorgt voor ons als vader,
En bewaart ons waar we ook zijn;
Treden wij tot hem dan nader,
Hij vergeet noch groot noch klein.

Hij verspreidt zijn' milden zegen,
Over mensch, en dier, en plant;
Voert ons hier langs *zijne* wegen,
Naar een *beter* Vaderland.

Werpen wij van ons de kluister,
Die ons nog aan de aarde bindt!
Is de weg ook nog zoo duister,
God de Vader leidt zijn Kind.

Zuchten wij hier onder rampen,
Onder smart en moeijelijkheid;
Godsdienst zal ons helpen kampen,
Wat ook 't noodlot ons bereid.

Met het hoofd omhoog geheven,
Tot hem, die ons ziet en hoort,
Reizen wij door dit ons leven,
Immer moedig vrolijk voort!

Ja, wat ons ook moge treffen,
Brengen wij steeds Gode lof;
En ons hart zal zich verheffen,
Boven wereld, boven stof.

Zien wij niet door heel ons leven,
Dat aardsch genot ons vaak bedriegt?
Kan iets ware vreugde geven,
Dat als damp daar heen vervliegt?

Neen een goed van hooger waarde,
Dat oneindig meerder zegt;
Is hier *boven*, niet op *aarde*
Voor den Christen weggelegd.

Komt dan vrienden, blij te moede
Voortgegaan, op 't pad der deugd;
't Kwade wijke voor het goede,
Dit alléén geeft hemelvreugd.

En aan 't einde van ons strijden,
Wacht ons eenmaal 't heerlijkst lot,
Ja dan zullen we ons verblijden,
Eeuwig om den troon van God!

P. V. E.

AKA-

Digitized by Google

AKADEMIE-NIEUWS.

L E I J D E N.

Op den 8sten Februarij l. l., is, wegens eene bij de Theologische Faculteit alhier ingezondene Verhandeling, ter beantwoording der vrage in het vorige jaar uitgeschreven, loffelijke melding gemaakt van den Heer WIJBRANDUS VERWEIJ, Student in de Godgeleerdheid, te *Groningen*.

L E I J D E N.

Den 24sten Februarij. Naauwlijks was de openstaande Hoogleeraars plaats, door den dood van den ons altijd onvergetelijken KEMPER veroorzaakt, gunstig vervuld, en dus het getal onzer Hoogleeraren volledig, of eene nieuwe ramp trof deze Hoogeschool, door het overlijden van den Hooggeleerden Heer, CORNELIUS EKAMA, Hoogleeraar in de Faculteit der Wis en Natuurkundige Wetenschappen, in den ouderdom van 52 jaren, en waarschijnlijk ten gevolge van zijne onvermoeide waarnemingen op het Observatorium alhier, en daardoor gevatte koude; eenen man, die bij den grootsten ijver, ter bevordering der hem tot onderwijs opgedragene Wis- en Sterrekunde, eene grondige kennis en geleerdheid voegde, en wiens verdiensten erkend zijn door vele onzer geleerde Genootschappen, wier Lidmaatschap hem opgedragen is: als het Zeeuwsch Genootschap, te *Middelburg*, de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen, te *Haarlem*, het Bataafsch Genootschap der Proefondervindelijke Wijsbegeerte, te *Rotterdam*, de eerste klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, het Provincial Utrechts Genootschap; zijnde tevens Lid van de Commissie tot de Redactie van de Zee-Almanak enz. bij

Digitized by Google

het Ministerie der Marine. Een verlies dus, dat niet alleen deze Hoogeschool, maar elk, die prijs stelt op ijver, kunde en bondige geleerdheid, lang betreuren zal, te moen, daar zijne nog niet hoog geklommene jaren deden hopen, dat hij nog eenen aanmerkelijken tijd, het sieraad dezer Hoogeschool zoude zijn.

UTRECHT.

Den 3den Maart, heeft de Hoog Eerw. Heer HERMANNUS IOHANNES ROIJAARDS, Theol. Doct. en tot nu toe Prof. *extra ordinarius*, in de Faculteit der Godgeleerdheid, zijne plegtige Intrede, als Theologiae Professor *ordinarius* gehouden, *De Theologia historica, cum exegetica, rite conjuncta, nostris potissimum temporibus in Belgio exercenda*; Dat is: *Over de historische Theologie, behoorlijk verbonden met de exegetische, voorat in onze dagen der beoefening van Nederlandsche Godgeleerden aanbevolen.*

SCHOOL-NIEUWS.

ARNHEM.

Den 13den Maart 1826. Na dat de Leerlingen der Latijnsche Scholen, op den 20sten Februarij, bij het gewoon Winter examen, aan Heeren Curatoren voldoende blijken hunner vorderingen gegeven hadden in de oude talen en in de overige wetenschappen, bij de wet op het hooger onderwijs voorgeschreven, werd op heden de halfjarige promotie met de gebruikelijke plegtigheid gevierd.

Eerst werd door den Rector, den Heer A. ROMBOUTS, de verschuldigde hulde bewezen aan de nagedachtenis des overledenen Curators, den Wel Ed. zeer gel. Heer O. DE RUIJK, en vervolgens de in dezelfs plaats verkozen Curator, Jonk-

Jonkheer J. A. A. W. VAN RAPPARD in deze zijne waardigheid begroet. Daarna hielden drie ijverige jongelingen, die met aanzienlijke prijzen of een loffelijk getuigschrift van bijzondere vlijt begiftigd, tot de Akademische lessen bevorderd werden, hunne redevoeringen. De eerste J. F. C. KRONENBERG, die wegens vele behaalde getuigschriften, eener ijverige beoefening der wetenschappen, een buitengewoon fraaijen prijs ontvingh, sprak: *De Athenienſibus, cum Hippiâ de libertate dimicantibus.* De tweede G. H. BRAND, die wegens een twaalftal verkregen getuigschriften, een prijs van den eersten rang verkreeg, *De Romanorum Saturnalibus.* De derde H. PRONFENHAUSER, *de magnâ rectae conſcientiae vi, a veteribus ſcriptoribus laudata, hiſtoricis exemplis confirmata.*

Toen werden prijzen van verdienſten uitgereikt aan die leerlingen, die in de verschillende klasſen hunne mededingers overwonnen hadden, in de tweede klasſe aan F. BÖHTLINGK en J. F. SCHLÖSSER, die met J. A. WENTHOLT en P. H. HOLLEMAN, naar de eerste — in de derde klasſe aan F. W. NAGEL en D. W. KOOPS, die met C. T. MARIUS en P. A. DE BRUIN, naar de tweede, — in de vierde klasſe aan J. C. G. BOOT, die met E. ENKLAAR, naar de derde, — in de vijfde klasſe aan A. H. ROMBOUTS en J. W. GEIL, die met H. F. MALLINCKRODT en H. W. EVERTS, naar de vierde, — in de zesde klasſe aan W. H. HAVERKORN VAN RIJSEWIJK, die met C. K. AVELING, naar de vijfde klasſe bevorderd werd, — en in de zesde klasſe tweede orde, aan G. J. VAN HARTEVELD. Alle deze Jongelingen betuigden op eene gepaste wijze, in proſa of dichtmaat, aan Heeren Curatoren hunne dankbaarheid, voor de ontvangen boekgeschenken.

Hierop volgde de uitdeeling van getuigschriften wegens bijzondere betoonde naarstigheid, in de be-

beoefening der Griekſche en Latijnſche talen, aan: H. PEPPENHAUSER, J. A. WENTHOLT en H. F. MALLINCKRODT; der Meetkunde, aan: J. F. C. KRONENBERG en A. H. ROMBOUTS, der Geſchiedenis, aan: G. H. BRAND en H. F. MALLINCKRODT, der Oude Aardrijkskunde, aan: G. H. BRAND en J. C. G. BOOT, der Fabelkunde, aan: J. C. G. BOOT, en der nieuwe Aardrijkskunde, aan A. PITLO.

De Rector, de naar de Akademie bevorderde, de met prijzen verëerde, en de niet bekroonde Leerlingen, op eene voor elk hunner gepaste wijze toegeſproken hebbende, beſloot deze feestviering met dankbetuiging aan alle aanwezenden, voor hunne vereerende tegenwoordigheid.

NIJMEGEN.

Den 28ſten Februarij. Heden werd in de Kerk der Waalſche Gemeente alhier, de bevordering der Latijnſche Schooljeugd en prijs-uitdeeling aan dezelve, met de gewone plegtigheid gevierd.

Na eene vooraſſpraak van den Rector, handelende over de Stelling: *Gloria nulla est privata, quin eadem fit publica*; werd door de Leerlingen der eerſte klaſſe: J. A. SINGENDONCK en M. ARNTZ, die beide eenen prijs van naarſtigheid verworven hadden, gedeclameerd, *De palma arbore Virtutis et doctrinæ imagine* en *de temporis pretio.*

Vervolgens werden met prijzen, deels van promotie, deels van naarſtigheid, en op de verſchillende vakken van onderwijs betrekking hebbende, naar hoogere klaſſen bevorderd: N. ARNTZ, M. COENEN, J. S. BROEDELET, A. W. M. JONGENEEL, E. HASPELS, J. W. L. EXALTO D'ALMARAS, W. H. TEN HOET, M. H. A. VAN MEURS, en met loffelijke Getuigſchriften: E. VAN LIJNDEN, G. C. VAN GULPEN, J. C. T. VAN DEN GHEIJM en H. DUIJS.

Nog werd een prijs van naarſtigheid verleend, aan C. L. CRUSEMAN ARETZ, en Getuigſchriften

van betoonde vlijt, aan G. E. J. EVERTS, H. J. VAN HULST en J. W. L. EXALTO D'ALMARAS.

Al de met prijzen begiftigde Jongelingen, hebben op eene zeer bevallige wijze, deels in Latijnsche, deels in Nederduitsche Dichtregelen, H. H. Curatoren voor de ontvangene eerbeloonningen, in tegenwoordigheid eener aanzienlijke Vergadering van mannen en vrouwen, hunnen dank betuigd, terwijl de toonkunst, de plegtigheid bij afwisseling veraangenaamde, opende en besloot.

'S GRAVENHAGE.

Den 6den Maart. Heden werd alhier de halfjarige Promotie der Latijnsche Schooljeugd, met de gewoude plegtigheid gevierd. Twee voortreffelijke Jongelingen C. O. VAN DER SLEUJDEN GRÈSTERANUS en R. C. G. ONTIJD, tot de Akademische lessen bevorderd, hielden hunne redevoeringen, *De M. Aurelio Antonino* en *de A. Cornelio Celso, Medicorum Cicerone*, en werden, wegens hunne aanhoudende vlijt in het aanleeren der Geschiedenis-, Fabel- en Aardrijkskunde, met buitengewoon versierde, benevens met Mathematische prijzen begiftigd. Voorts werden er prijzen uitgereikt: Op de tweede orde der eerste, aan J. DE BAS, een Griekische en een Latijnsche, en aan H. W. JANSEN. Op de onderste orde der eerste klasse, aan N. OLIVIER. In de tweede klasse, aan A. A. VAN HEUSDEN, een Griekische en een Latijnsche, aan G. M. C. HOOFT en W. J. J. P. VAN BERESTEIJN. In de derde klasse, aan D. M. VAN FILPEN, en een Griekische, aan L. G. TROOST. Op de bovenste orde der vierde klasse, aan J. R. DE BRUINE, een Griekische en een Latijnsche, aan J. TH. NIEUWENHUIJZEN en H. F. LANTSHEER. Op de onderste orde der vierde klasse, aan C. VAN OSENBRUGGEN. in de vijfde klasse, een Griekische en een Latiju-

tijnsche, aan A. H. J. DE BORDES, een Latijnsche, aan S. MANSON, en een Griekische aan E. DE WENDT. Op de bovenste orde der zesde klasse, aan G. BISSCHOP. Op de onderste orde der zesde klasse, was de eerste prijs verdiend door F. NETSCHER, die weinige weken geleden, voor de kracht eener korstondige, maar hevige ziekte, bezweek. De Rector vereerde de nagedachtenis des gestorvenen Jongelings. De prijs werd, na den afloop der Promotie, in naam der Ed. Achtb. Heeren Curatoren aan deszelfs ouders aangeboden. De overige, in deze orde prijzenswaardig geoordeelde Jongelingen, waren A. J. GERICKE, A. G. W. RAMAER, P. VOS en J. VLEIJSMAN.

Eindelijk werden er Getuigschriften gegeven: voor de Geschiedenis, op de eerste orde der eerste klasse, aan G. C. SCHONCK. Op de tweede orde der eerste klasse, aan: J. DE BAS, H. W. JANSEN en J. F. MARGADANT. Op de onderste orde der eerste klasse, aan: N. OLIVIER en J. WOUTERS. In de tweede klasse, aan: A. A. VAN HEUSDEN, G. M. C. HOOFT, W. J. J. P. VAN BERESTEIJN, L. C. TEN HOVE en H. C. M. DRIELING. Op de bovenste orde der vierde klasse, aan: J. R. DE BRUINE, H. F. LANTSHEER, J. TH. NIEUWENHUIJZEN, C. C. A. J. VAN DER MATEN en W. H. F. LIERNUR. Op de onderste orde der vierde klasse, aan J. J. F. NOORDZIER, C. VAN OSENBRUGGEN, M. DE RAS en P. F. JANSEN.

Voor de Fabelkunde. In de tweede klasse, aan: A. A. VAN HEUSDEN, G. M. C. HOOFT, W. J. J. P. VAN BERESTEIJN en L. C. TEN HOVE. Op de bovenste orde der vierde klasse, aan: J. R. DE BRUINE, H. F. LANTSHEER, J. TH. NIEUWENHUIJZEN en A. A. MOOIJAART. Op de onderste orde der vierde klasse, aan: J. J. F. NOORDZIEK en P. KERKHOVEN.

Voor de Aardrijkskunde. In de vijfde klasse, aan: E. DE WENDT en H. J. RUTGERS. Op de boven-

Digitized by Google

vensste orde der zesde klasse, aan: G. BISSCHOP, A. DE WIT, J. VAN RENESSE, J. VAN DER BRUGH, A. DE PINTO, L. S. A. HOLTROP, J. G. VORSTMAN PREBOOM en J. A. RUECK. Op de onderste orde der zesde klasse, aan: W. F. BRONNER.

Voor de Wiskunde. Op de tweede orde der eerste klasse, aan: J. DE BAS, H. W. JANSEN en J. F. MARGADANT. Op de derde orde der eerste klasse, aan: N. OLIVIER en J. WOUTERS. In de tweede klasse, aan: A. A. VAN HEUSDEN, G. M. C. HOOFT, W. J. J. P. VAN BERESTEIJN, L. C. TEN HOVE en H. C. M. DRIELING. In de derde klasse, aan: D. M. VAN FILPEN. Op de bovenste orde der vierde klasse, aan: J. R. DE BRUINE, H. F. LANTSHEER en G. H. MULLER. Op de onderste orde der vierde klasse, aan: J. J. F. NOORDZIEK, C. VAN OSENBRUGGEN, M. DE RAS, P. F. JANSEN en D. C. THOMKINS. In de vijfde klasse, aan: E. DE WENDT, S. MANSON, C. VAN HEUSDEN, M. W. L. H. FABER VAN RIEMSDIJK RIETVELD, J. CHR. MULLER en H. P. LE CLERCQ. Op de bovenste orde der zesde klasse, aan: G. BISSCHOP, A. DE WIT, J. VAN RENESSE en J. VAN DER BRUGH. Op de onderste orde der zesde klasse, aan: A. G. W. RAMAER en J. VLEIJSMAN.

De Jongelingen, welke met prijzen begiftigd werden, betuigden hunnen dank aan Heeren Curatoren, door het opzeggen van *Gratiarum Actiones*. De plegtigheid werd met Orgel Muzijk begonnen, afgewisseld en besloten.

LEIJDEN.

Den 1sten Maart. De Promotie en Prijs-uitdeeling aan de Leerlingen der Latijnsche Scholen, had hier heden op de gewone wijze plaats. Drie verdienstelijke Jongelingen, J. W. SURINGAR, F. J. D. NIEUWENHUIS en H. C. HUIJSER, werden met prijzen bekroond, tot de Akademie bevorderd. De eerste hield eene Redevoering: *De Catone majore senectutis patrono*; de tweede, *De praes-*

tan-

tantia et suavitate librorum Ciceronis de Philosophia; de derde, *De Cajo Crispo Sallustio, Historico Romano*

Vervolgens hield de veel belovende Jongeling, C. LEEMANS, van de bovenste orde der tweede klasse, tot de bovenste der eerste overgaande, eene declamatio, *De Poëseos antiquitate et praestantia.*

Eindelijk werden de *Gratiarum Actiones* opgezegd, door de volgende Leerlingen: P. C. MEERBURG, F. J. J. JUNIUS, W. G. BRILL, A. T. MOUNIER, P. WOLTERS, P. VAN LELIJVELD, W. C. S. PICCARDT, P. A. MOQUETTE, J. P. HAZEBROEK, J. E. VOET VAN CAMPEN, H. J. BRILL, W. VAN OORDE, C. H. LA LAU, J. P. VOSSEN, J. J. VAN DEN BERG, H. HASEBROEK, B. H. BOMMEZIJN, J. C. HANEGRAAFF, W. A. HIRSCHIG, V. F. J. BOOMACKER, P. F. C. VREEDE en D. M. MASSÉ.

AMSTERDAM.

Den 10den Maart 1826. Heden werdt alhier in het koor der Nieuwe Kerk, de halfjarige promotie en prijsuitdeeling bij de Latijnsche Scholen gehouden. De Rector W. J. ZILLESEN, opende deze plegtigheid met eene korte voorafspraak, waarin hij den zeer gel. Heer D. VERGENS, die tot praeceptor van de zesde klasse, gedurende dezen halfjarigen loopkring, was beroepen, en tot het onderwijs opgetreden, hier mede gelukwenschte. Daarna hebben vier veel belovende Jongelingen, hunne *oratien*, ieder over de door hen bewerkte stoffen, tot groot genoegen van een talrijk en aanzienlijk gehoor, gehouden, de eerste R. C. BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, *de Hectore*; de tweede A. J. VAN PESCH, *de adolescentia Heijnii*, over de Jonglingschap van CHR. GOTL. HEYNE, de derde A. H. DE BRUINE, *de pueritia Ciceronis*, over de kindsheid van CICERO, de vierde H. A. SEPP, *in cladem Varianam carmen*, een gedicht in

in *heroische* voetmaat op de nederlaag van VARUS. Hierna werden de onderscheidene prijzen en getuigschriften uitgedeeld, door Heeren Curatoren.

Op de eerste klasse *de praemia ordinaria*, aan: R. C. BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, A. J. VAN PESCH, A. H. DE BRUINE en H. A. SEPP, het *praemium graecum*, aan R. C. BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, een *praemium stijli*, aan H. A. SEPP, wegens bewoonde vorderingen in de Latijnsche poesie; voorts het *praemium diligentiae*, aan: J. J. SPLITGERBER, *praemia adsiduitatis*, aan H. MERKUS WILLER, J. VAN HENGEL, P. T. M. VAN LEEUWEN en L. J. ALDERS, getuigschriften in de historien, aan: A. J. VAN PESCH, F. H. L. BROEDELET, W. J. VAN VLOTEN en P. PH. VAN BOSSE.

Op de tweede klasse *de praemia ord.* aan: H. J. DE HAAN HUGENHOLTZ, J. D. SNETHLAGE KNOOPS, D. A. GERDING en J. G. ROOSEBOOM, *het praemium graecum*, aan: H. J. DE HAAN HUGENHOLTZ, *het praemium diligentiae* aan: D. SIJBERDEN, *praemia adsiduitatis* aan: D. J. BERNTROP, Getuigschriften aan: H. J. DE HAAN HUGENHOLTZ, *in de Mathesis*, J. D. SNETHLAGE KNOOPS, *in de Hist.* D. A. GERDING, *in de Mathesis*, J. G. ROOSEBOOM, *in de Hist.* D. J. BERNTROP, *in de Mathesis*, en G. J. BRANDT WIJSMULLER, *in de Historie*.

Op de derde klasse, *de praemia ord.* aan: J. WILDSCHUT, W. J. IMMINK en J. SANCHES, *het praemium graec.* aan J. WILDSCHUT, *het praem. dil.* aan G. KLIJN, *praemia ad.* aan: B. DONKER CURTIUS, en J. C. FOCKE. Getuigschriften aan: W. J. IMMINK, *in de Geog.* J. SANCHES, *in de Math.* G. KLIJN, *in de Geog.* J. C. FOCKE, *in de Hist.* en G. W. HITCHCOCK, *in de Hist.*

Op de vierde klasse *de praemia ord.* aan C. D. ASSER, F. F. H. FROMBERG en J. KOSTER, *het praemium graec.* aan P. F. H. FROMBERG, *praemia dil.* aan J. CRITÉE, en J. BREWSTER, *praemia ad.* aan

A. VAN VELZEN en G. J. MOURIK. Getuigschriften aan: G. D. ASSER, *in de Geog.* P. F. H. FRONBERG, *in de Hist.* en in *Math.* J. GRIPE, *in de Geog.* W. F. WEGENER, *in de Geog.* J. C. SUBE, *in de Geog.* J. G. MERKUS, *in de Geog.*

Op de vijfde klasse, *de praemia ord.* aan T. R. HOLA VAN NOOTEN, C. J. VAN COOTH, J. G. TEN HOOTEN, *het praemium graec.* aan T. R. HOLA VAN NOOTEN, *het praemium dil.* aan J. F. VAN DER MEER DE WIJS, *praemia adf.* aan J. R. DREWES en A. J. SCHELE, getuigschriften aan G. J. VAN COOTH, *in de Geog.* J. WASMAN, *in de Math.* W. G. KAN, *in de Hist.* en *Geog.* L. DIJKERS, *in de Geog.*

Op de zesde klasse, de orde, *de praemia ord.* aan: C. H. PERK, G. VON GLAHN, G. W. R. SCHOLTEN; het *praemium diligentiae*, aan J. M. EGGELBERTS, *praemia ads.* aan P. W. PROVÉ KLUIT. Op de tweede orde dier klasse, het *praemium diligentiae*, aan P. A. ROMEIN, *praemia ads.* aan C. SEPP, E. BOAS en S. T. BOAS. Op de derde orde, het *praemium diligentiae*, aan J. G. F. ESTRÉ; *praemia ads.* aan J. J. OFT, getuigschriften aan P. A. ROMEIN, in de *Hist.*, en C. SEPP, in de *Geog.*

Op de zesde klasse, de nieuwe, de *praem. ord.* J. MESSCHERT VAN VOLLENHOVEN, F. J. SCHUT, H. VAN RIKKINGA, het *praemium diligentiae*, aan G. MULLER, *praemia ads.* aan J. DE LIEFDE en G. HOLSHOF. Op de tweede orde dier klasse, het *praemium dil.* aan J. VAN DE POLL, *praemia ads.* aan: J. WENT en R. VAN WIJK, op de derde orde, het *praemium diligentiae* aan W. KRAIJENBELT, *praemia ads.* aan: J. W. KIRCHNER en W. TIMMER BERKENBOOM, Getuigschriften aan H. VAN RIKKINGA, in de *Mijth* en *Math.* C. MULLER, in *Mijth.* en *Hist.* R. WENT, in de *Mijth.* J. P. VAN HINGEL, in de *Mijth.* C. W. EUEL, in de *Geog.*

Allen die de *praemia ordinaria* ontvingen hadden, legden hiervoor hunne *gratiarum actiones* af,

af, aan de Ed Achtbare Heeren Curatoren. Deze plegtigheid werd met Orgel Muzijk begonnen en geëindigd, en is met buitengemeenen bijval van aanzienlijke en kundige Toehoorders vereerd geworden.

HARLINGEN.

Den 17den Februarij 1826. Heden heeft hier het gewoon Winter-Examen der Latijnsche Schooljeugd plaats gehad. De Praeses der Scholarchen de plegtigheid met eene gepaste aanspraak geopend hebbende, werden de Leerlingen, in de onderscheidene klassen, op eene doelmatige wijze, ondervraagd, ten einde van hunne vorderingen, zoo in de talen, als in andere wetenschappen, eenige proeven te geven.

Tot algemeen genoegen liep dit onderzoek af, waarop bevorderd werden, van de derde tot de tweede klasse, G. BESSELINCK, van de vierde tot de derde klasse, B. LEDEBOER en S. WUMA, en van de tweede tot de eerste orde in de vijfde klasse, F. VAN ALTENA; van welke G. BESSELINCK en B. LEDEBOER prijzen ontvingen, en F. VAN ALTENA, met een vereerend Getuigschrift werd begiftigd, die daarvoor op eene bevallige wijze hunnen dank betuigden. De geheele plegtigheid werd met ter zake dienende aanspraken besloten.

Digitized by Google

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

HOEVELAKEN, den 12den Februarij. Onze Leeraar, Ds. D. J. D. DE VOS, eene beroeping naar de Gemeente van *Bruinisse*, onder de Classis van *Zierikzee* ontvangen hebbende, berigtte ons heden dezelve te hebben in beraad genomen.

RHEEDE, den 26sten Februarij. Onze Leeraar, Ds. P. ROSS, heeft eene beroeping ontvangen, naar de Gemeenten van *Valkenswaard*, *Dommelen*, *Waalre* en *Aalst*, en, na beraad, zich verpligt gevonden deze beroeping aan te nemen.

VELP. Zie Febr. 1826.

NIJMEGEN.

HERWEN, AERDT EN PANNERDEN, den 15den Februarij. De Kerkeraad heden bijeengekomen zijnde, om eenen Leeraar te verkiezen, heeft het volgende zestal van Predd. gemaakt:

DD. A. KETZ, Predd. te *Putten*. F. A. DE BRUIN, te *Angeren* en *Loo*. A. DE ROOIJ, te *Westervoort*. W. VAN DER VEUR, te *Didam*. H. W. VAN WOELDEREN, te *'s Heerenberg* en C. WARNSINK, te *Zeddam*.

De drie eersten werden op het drietal geplaatst, waaruit A. KETZ, te *Putten*, is beroepen, die dit beroep in beraad heeft genomen.

HEMMEN, den 5den Maart 1826. Onze Leeraar, Ds. J. HOOG, heeft eene beroeping naar

Ijs-

Digitized by Google

IJsselmonde, van welker ontvangst hij ons te voren had kennis gegeven, aangenomen.

HORSSEN vakant. Zie Febr. 1822.

WINSSEN vakant. Zie Nov. 1822.

OOIJ EN PERSINGEN vakant. Zie Dec. 1822.

WIJCHEN EN LEUR vakant. Zie April 1824.

SLIJK EWIJK EN OOSTERHOLT vakant. Zie Nov. 1824.

BEMMEL. Zie September 1825.

ZUTPHEN.

HENGELO, den 19den Februarij. Onze Leeraar, Ds. J. H. VAN DIEST, heeft voor de beroeping naar *Veenendaal* bedankt, en zich heden op nieuw aan ons verbonden, met 1 *Thess.* II: 19, 20.

AALTEN staat vakant te worden. Zie Febr. 1826.

TIEL.

BUURMALSEM. Onzen beroepenen Leeraar, zien wij nu binnen korten tijd, hopen wij, onder ons zijn dienstwerk aanvaarden, daar de vereischt wordende goedkeuring, op zijne beroeping is gegeven.

ZOELMOND. Onze Leeraar, Ds. A. LOSGERT, maakte ons heden, den 26sten Februarij, bekend, dat hij voor eene beroeping naar *Heerewaarden*, onlangs door hem ontvangen, had bedankt.

ECK EN WIEL staat vakant te worden. Zie Febr. 1826.

BOMMEL.

HEEREWAARDEN, den 23sten Februarij. Tot vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. H. G. J. BECKING, naar *Oss*, werd heden door den Kerkeraad, ten overstaan van Ds. H. A. J. CALKOEN, Predikant te *Hurwenen*, Consulent, gemaakt het volgende zestal:

DD. A. LOSGERT, Predd. te *Zoelmond* H. VERMEER, te *Ommeren* H. A. J. CALKOEN, te *Hurwenen*. H. HULSTEIN, te *Varik*. J. F. HOFF, te *Veen*. en H. KOOBS WICKERS, te *Driel*.

Waarvan de drie eersten op het drietal gebragt zijn, en beroepen werd, Ds. A. LOSGERT, Pred. te *Zoelmond*.

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819.

EST vakant. Zie Oct. 1825.

DEIL EN ENSPIJK. Zie Nov. 1825.

MEETEREN. Zie Nov. 1825.

HARDERWIJK.

PUTTEN, den 5den Maart 1826. Onze Leeraar A. KETZ, die ons den 19den der vorige maand had bekend gemaakt, eene beroeping te hebben ontvangen, naar de Gemeente van *Herwen*, *Aerdt* en *Pannerden*, onder de Clasis van *Nijmegen*, heeft ons heden berigt, voor dezelve te hebben bedankt.

HARDERWIJK. Zie Nov. 1825.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

LOOSDUINEN, den 5den Maart. Onze beroepen Leeraar G. VAN SCHELLE, wierd heden onder ons bevestigd door deszelfs Broeder H. VAN SCHELLE, Pred. te *Lopik*, met eene Leerrede over *Rom.* X: 14. De bevestigde deed des namiddags zijne intrede, predikende over *Openb.* I: 3. *Zalig is hij die leest en zijn zij die hooren.*

DELFT vakant. Zie Febr 1826.

VOORBURG staat vakant te worden. Zie Febr. 1826.

ROTTERDAM.

Het Klasikaal Bestuur van *Rotterdam*, heeft in dit jaar tot Praeses, T. HOOG, Predikant te *Rotterdam*

Adsessor. A. DE VRIES.

Scri-

Scribd. D. J. VAN BRANDENBURGH, Predikant te *Delfshaven.*

Secundus. M. A. DE JONGH, Predikant te *Rotterdam.*

Gecommitteerden.

Leden:

R. W. BROUWER, Predd. te *Maasslui.* C. A. VAN SCHAGEN, te *Kapelle aan den IJssel.* M. OORT, te *Rotterdam.* J. KAM, te *Berkel.* C. BURGERSDIJK, Onderling te *Rotterdam.*

Secundi:

L. DIBBETS, Predikant te *Schiedam.*

J. VAN DEN BROEK, Predikant te *Pernis.*

P. W. VAN DEN BROEK, Predikant te *Rotterdam.*

H. FANGMAN, Predikant te *Schiedam.*

M. W. VAN WRAVESTEIN, Onderling te *Rotterdam.*

ROTTERDAM. Den 19den Febr. 1826. trof de Gemeente alhier een nieuwe slag. De Wel Eerw. zeer gel. Heer WILLEM VAN NIEUWSTADT, die te voren in de Gemeenten van *Warmenhuizen*, *Hilversum* en *Westzaandam*, en sedert den 6den April 1794. in deze stad het Herders- en Leeraarsambt ijverig en getrouw had vervuld, werd aan deze Gemeente door den dood ontrukt, in den ouderdom van ruim 74 jaren. Zijne Ambtgenooten en de geheele Gemeente betreuren het verlies van eenen getrouwen en godvruchtigen Dienaar van Christus, die ruim eene halve eeuw de eer genoot, het Evangelie der zaligheid te verkondigen, van eenen man die, om zijn braaf en onberispelijk leven, en oprege karakter, algemeen geacht en bemind was, en wegens zijne liefderijke en zoo regt broederlijke gezindheid, door zijne Ambtsbroederen wederkeerig geliefd en hoog geschat wierd. Zijn Wel Eerw. laat eenen eenigen zoon na, die het verlies van den besten Vader hartelijk betreurt.

IJSSELMONDE, den 21sten Febr. Heden is al-

alhier door den Kerkeraad, onder het Bestuur van den Wel Eerw. Heer C. BURT ANDRIESSEN, Predikant van *Charlois*, Consulent dezer Gemeente, bij eene acte van collatie van den Wel Edel Geb. Heer Mr. M. C. BICHON, Heer van *IJsselmonde*, Burgemeester der Stad *Rotterdam*, daartoe in staat gesteld, beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. HOOG, Theol. Doct. en Predikant te *Hemmen*, die deze beroeping, in afwachting der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen, heeft aangenomen.

RHOON vakant. Zie Junij 1824.

SCHIEDAM vakant. Zie October 1825.

DELFSHAVEN. Zie Nov. 1825.

ROTTERDAM, Zie Dec. 1825.

HOOGVLIET staat vakant te worden. Zie Febr. 1826.

LEIDEN.

HOOGMADE EN RIJPWETERING. Onze Leeraar J. J. SLOT, beroepen naar *Schermerhorn*, heeft, na behoorlijk door Ds. H. J. RIJNDORP, als Lid van het Klasikaal Bestuur, te zijn losgemaakt, op den 26sten Februarij afscheid gepredikt; de tekst was 1 *Sam.* VII: 12*b*. *Tot hier tot heeft ons de Heer geholpen.* Dus is

HOOGMADE EN RIJPWETERING vakant, doch deze vakature zal waarschijnlijk niet lang onvervuld blijven.

VOORHOUT EN DE KAAG. De eerste Zondag in April staat onze beroepene Leeraar onder ons bevestigd te worden.

BOSKOOP. De beroeping alhier uitgebragt op Ds. G. G. VAN DER BROEK, Pred. te *Klaaswaal*, is Kerkelijk goedgekeurd, en naar 's *Hage* ter verkrijging der Koninklijke goedkeuring opgezonden.

NIEUWKOOP staat vakant te worden. Zie Febr. 1826.

OUDS-

OUDSHOORN. Zie Januarij 1826.

DORDRECHT.

WESTMAAS EN GROUP, den 25sten Dec. Onze Leeraar Ds. G. LEHMAN DE LEHNSFELD, maakte ons op den 11den dezer bekend, dat hij eene beroeping had ontvangen, naar de Gemeente van *Ovezande* en *Driewegen*, onder de Clasis van *Goes*, en heden mogten wij vernemen, dat zijn Eerw. voor deze beroeping bedankt had. Hij verbond zich op nieuw aan ons, met eene Leerrede over 1 *Thess.* II: 13.

WESTMAAS EN GROUP, den 12den Februarij. Had onze Leeraar Ds. G. LEHMAN DE LEHNSFELD, ons den 29sten Januarij in zijne voorafspraak voorloopig kennis gegeven, van het overlijden van onzen Ambachtsheer, den Wel Edel Geb. Heer F. DE ROO, heden hield zijn Eerw. eene Lijkrede op denzelven, over *Hebr.* XIII: 14. ons bepalende bij het onbestendige van het aardsche, en ons troostende door de hoop van het hemelsche leven.

WESTMAAS EN GROUP, den 5den Maart. Onze Leeraar Ds. G. LEHMAN DE LEHNSFELD, die ons den 29sten Januarij had bekend gemaakt, eene beroeping ontvangen te hebben naar de Gemeente van *Baarland*, onder de Clasis van *Goes*, berigtte ons heden, voor dezelve te hebben bedankt.

KLAASWAAL. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer G. G. VAN DEN BROEK, den 19den Jan. l. l. eene beroeping naar *Buskoop* en *Middelburg*, onder de Eerw. Clasis van *Leijden*, ontvangen hebbende, maakte ons den 15den Febr. l. l. bekend, dat hij die beroeping, onder de vereischt wordende goedkeuringen, heeft aangenomen.

MAASDAM, den 19den Februarij 1826. Aan Ds. A. A. VAN SCHILFGAARDE, den 10den Februarij 1826, te *Bezooijen*, in den ouderdom van 36 jaren overleden, en die, in onze (zijne eerste) Gemeente, van 1811 tot in 1819, nies-

zonder lof en zegen Predikant was, is ook pligtmatig en hartelijk, onder ons gedacht geworden, door onzen tegenwoordigen Predikant, H. VAN LIL, welke ons op heden, in onzen morgen-godsdienst, van dit sterfgeval kennis gaf, in eene Leerrede, naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 7. *Gedenkt uwer Voorgangeren, die u het woord Gods verkondigd hebben*, ons zoodanige herinneringen, vermaningen en opwekkingen mededeelende, als de tijdsgelegenheid vorderde.

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK vakant. Zie Sept. 1825.

OTTOLAND EN NEDERBLOKLAND vakant. Zie Sept. 1825.

RIJSOORT. Zie Januarij 1826.

GOUDA.

OUDEWATER. Zie Januarij 1826.

BRIELLE.

BRIELLE. Ingevolge besluit van Z. M. de dato 30sten December 1825, bestaat het Klassikaal Bestuur van *Brielle*, uit de volgende Leden:

Praeses. C. DE VISSER, Predikant te *Herkingen*. Adsessor. J. VAN DER WILLIGEN, Predikant te *Rockanje*. Scriba J. VAN LOKHORST, Predikant te *Geervliet*. Secundus D. BAX, Predikant te *Brielle*.

Gecommitteerden:

P. STEENMEIJER, Predd. te *Hekelingen*. A. C. BOËLL, te *Goederede*. J. STERK, te *Briels Nieuwland*. D. BAX, te *Brielle*. L. JONGEJAN, Ouderling te *Brielle*.

Secundi: H. J. LA VERGE, Predd. te *Abbenbroek*, vakant. A. TREFFERS, te *Hellevoetsluis*. G. B CLEMENT, te *Brielle*. B. KLEIN, Ouderling te *Brielle*.

PIERSHIL, den 26sten Jan. Ds. W. G. MANN, Pred te *Oudenhoorn*, voor onze beroeping bedankt hebbende, is alhier de volgende nominatie gemaakt:

DD. H. J. VENEKA, J. J. VAN WALSEM, P. A. GIL-

GENAU en L. DAGEVOS, Predd. in *het Woud*, te *Altforst* en *Appeltern*, *Maas* en *Drimmelen* en *Nieuw Beijerland*, de twee eersten op het tweetal gebragt zijnde, is daaruit beroepen Ds. H. J. VENEKA, Pred. in *het Woud*, welke, na beraad, voor deze beroeping bedankt heeft. Heeren Kandidaten worden uitgenoodigd, om alhier hunne gaven te laten hooren, en zich met de vereischte stukken te adresseren, bij Ds. J. VAN SCHAICK, Pred. te *Koredijk*, Consulent dezer Gemeente, tot wiens overslaan de bovengemelde beroeping geschied is.

STELLENDAM, den 5den Febr. Onze Leeraar J. M. LE COULTRE, eene beroeping ontvangen hebbende, als jongste Leeraar te *Blokzijl*, heeft, na beraad, die beroeping aangenomen. Zoo dat

STELLENDAM eerlang staat vakant te worden.

STAD AAN HET HARINGVLIET vakant. Zie Julij 1825.

ZUIDLAND. Zie Dec. 1825.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

HILVERSUM, den 26sten Februarij 1826. Gelijk wij voor een geruimen tijd, het berigt ontvingen, van het ontslapen van den Wel Eerw. Heer J. W. VAN IJSSUM, als Pred. der Gemeente, te *Delft* overleden, waarvan door ons, in dit Tijdschrift geene melding is gemaakt, zoo deelde thans onze Leeraar, W. G. VAN DEN BROEK ons mede, dat de Wel Eerw. Heer W. VAN NIEUWSTADT, laatst Pred. te *Rotterdam*, aldaar onlangs overleden was. Beide Leeraars die alhier met ijver en trouw de Evangelie bediening vervulden, bleven ook lang na hun vertrek van hier, in gezegend aandenken, en meer bejaarden in-

zon-

zonderheid, herinneren zich hunner met ware achting.

SLOTERDIJK, den 12den Maart 1826. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. J. H. CALKOEN, in den H. Dienst bij deze Gemeente bevestigd, door onzen Consulent, Ds. J. VERKERK, Pred. te *Sloten*, met eene Leerrede over 1 *Cor.* III: 9a. *Want wij zijn Gods medearbeiders.*

De Bevestigde hield zijne Intre-rede, over *Joan* I: 43a. *En hij leide hem tot Jezus.*

DIEMEN, den 12den Maart 1826 Heden morgen mogten wij het genoegen smaken, dat zes Jongelieden, zijnde TRUNTJE DIEPGROND, JANNETJE VAN DE LINDE, PIETRONELLA VAN RIJN, JANNETJE BOS, JAN NAGEL en JACOB ROODENBURG, openlijk belijdenis des geloofs, voor eene groote zamengevloeide menigte hebben afgelegd. Allen gaven de uitmuntenste bewijzen van bekwaamheid in de waarheden van den Godsdienst.

's Namiddags zijn deze, benevens nog achttien andere nieuwe Leden, plegtig bevestigd geworden, door onzen Leeraar, M. P. VAN DER HAMMEN, met 2 *Tim.* III: 14a. *Blijf bij het geen gij geleerd hebt*

AALSMEER vakant. Zie Dec. 1825.

HAARLEM.

WESTZAANDAM, den 26sten Februarij. Heden werd ons door onze Leeraren kennis gegeven, van het afsterven van den Wel Eerw. Heer W. VAN NIEUWSTAD, Pred. te *Rotterdam*, welke van het jaar 1785 tot 1794, het Evangelie van onzen Heer, in deze Gemeente verkondigd heeft. — Zijne nagedachtenis blijft bij ouderen van dagen in ons midden, die zijn Eerw. gekend hebben, in zegening, als die eenes getrouwen Evangelie Dienaars, die door leer en wandel de Gemeente stichtte. Onze Leeraren bepaalden ons bij die gelegenheid bij vele gewigtige

lez-

lesen, welke de bekendmaking van het overlijden eenes weleer geliefden Leeraars, voor eene Gemeente vruchtbaar kunnen maken.

JISP, den 5den Maart. Heden verheugde zich de Gemeente, over de bevestiging en intrede van haren nieuwen Leeraar, P. E. VAN DER ZEE, als Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, herwaarts geroepen. Ds. J. W. C. TENCKINCK, Pred. te *Oost Zaandam*, die het werk der bevestiging verrigtte, bij afstand van den Consulent, Ds. J. NIKKEL, van *Wormer*, predikte over en nam aanleiding tot spreken overeenkomstig de gelegenheid voor Leeraar en Gemeente, uit 1 *Kon.* XXII: 14. *Doch Micha zeide (zoo waarachtig als) de Heere leeft, 't geen de Heer tot mij zeggen zal, dat zal ik spreken.*

's Namiddags ving de Bevestigde zijn H. Dienstwerk aan, met tot tekst te bezigen, 1 *Sam.* III: 8b. *Zie hier ben ik, want gij hebt mij geroepen.*

De oplegging der handen is geschied, behalve door den Bevestiger, door de Wel Eerw Heeren J. NIKKEL en J. A. VAN DER LAAN, Predd. te *Wormer* en *Krommenie*.

ALKMAAR.

HELDER, den 14den Dec. 1825. Heden had hier, in onze Avondgodsdienstoefening, eene buitengewone plegtigheid plaats. Bij de openbare bevestiging van de op belijdenis aangenomene Ledematen, bevond zich onder dezelve een Jongeling, welke uit Israëlitische Ouders geboren, en in hunnen Godsdienst opgevoed, na bijna drie jaren onderwijs in den Christelijken Godsdienst genoten te hebben, denzelven door belijdenis had aangenomen, en nu openlijk door den heiligen waterdoop, met de Christelijke Gemeente vereenigd werd. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer

Heer A. DE KONING, hield te dezer gelegenheid eene doelmatige Leerrede, over *Rom.* XI: 1—5. De Heere heilige deze Jongeling in de waarheid, en make hem getrouw aan zijne belijdenis, zoo dat hij de vruchten van zijn geloof openbare door eene naauwgezette beoefening zijner Christelijke pligten, en alzoo vele Israëliten door zijn voorbeeld bewogen worden, tot het geloof, dat Jezus waarlijk is de Christus.

KOEDIJK, den 20sten Jan. 1826. Onder bestuur van den Consulent, Ds. E. BRUINS, Pred. te *Schoorl*, werd heden, ter vervulling onzer vakature, een beroep gedaan.

Op het zestal waren geplaatst:

DD. L. VISSER, T. L. SPANNENBURG, J. S. VAN DER LINDEN VAN SPRANKHUIZEN, J. F. CONRADI, J. DE WITT, T. J. WIJNOLDIJ, Predd. te *Spanbroek* en *Opmeer*, *Oosterhaule* c. a. *Uitsem.*, *St. Pancras*, *Kuinre* en *Egmond aan Zee*.

De drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, is beroepen Ds. L. VISSER, Pred. te *Spanbroek* en *Opmeer*, die, na bekomene agreatie van Ambachtsheeren van *Koedijk*, den Burgemeester van *Alkmaar*, het beroep, na beraad, onder inwachting van Kerkelijke en Koninklijke approbatien heeft aangenomen.

NOORDSCHARWOUDE, den 4den Jan. 1826. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het afsterven van onzen onvergetelijken Leeraar G. VAN DER GOOT, werd heden door den Kerkeraad, onder bestuur van den Consulent, Ds. J. VAN AMEREN, Predikant te *Oudkarspel*, het volgende zestal gemaakt:

DD. J. H. WORST, Predd. te *Bergen*. G. C. VAN BALEN BLANKEN, te *Wognum* en *Wadwaij*. L. M. COSTERUS, te *Grosthuizen* en *Avenhorn*. J. J. VAN DEIN-

Delden, te *Heino*. L. VISSER, te *Spanbroek* en *Opmeer*, en F. POTTER, te *Ouderp* en *Oterleek*.

Vervolgens dit drieta:

DD. COSTERUS, VAN BALEN BLANKEN en WORST.

Den 9den Jan. werd hieruit met het lot tegen Ds. L. M. COSTERUS, beroepen Ds. G. C. VAN BALEN BLANKEN.

Deze voor de beroeping bedankt hebbende, werd op den 30sten Jan. het overgebleven tweetal aangevuld, met Ds. J. S. VAN DER LINDEN VAN SPRANKHUIZEN, Pred. te *Ursem*.

En uit dit drieta dadelijk beroepen, Ds. H. M. COSTERUS, Pred. te *Grosthuizen* en *Avenhorn*, die, na beraad, zich deze keuze heeft laten wegvallen.

ALKMAAR, den 5den Maart 1826. Heden had onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer A. MARSON, het voorregt, plegtige gedachtenis te mogen vieren, van zijnen, den 11den dezer, onder ons vervulden vijf en twintig jarigen Evangeliedienst. Zijn Wel Eerw. nam uit de beruiging van Paulus, 1 *Cor.* XV: 1*a*. *Broeders, ik maak u bekend het Evangelie, dat ik u verkondigd heb*, gepaste aanleiding tot gewigtige herinneringen, en tot heilige voornemens, den getrouwen Evangeliedienaar waardig, terwijl zijne Ambtgenooten en de geheele Gemeente zich vereenigden met zijne hartelijke dankzeggingen, aan de genade, hem door zijnen Heer bewezen, en aan de vurige smeekgebeden, te dezer gelegenheid door hem uitgestort. De Heer vervulle dezelve, spare zijnen dienaar nog vele jaren bij gezondheid en krachten, en stelle hem alzoo tot een uitgebreid nut, en ten overvloedigen zegen voor de Gemeente, op dat door zijnen dienst, in vereeniging met dien zijner Ambtgenooten, de Gemeente bloeije en het rijk des Heeren dagelijks kome.

SCHER-

SCHERMERHORN, den 5den Maart. Heden werd onze Leeraar, Ds. J. J. SLOT, van *Hoogmade*, tot ons overgekomen, in den h. dienst ingezegend door onzen Consulent, Ds. A. R. MAURER, Pred. te *Grootschermer*, met eene Leerrede over *Joann.* III: 30a. *Hij moet wassen*, des namiddags aanvaardde de bevestigde zijn dienst, met eene Leerrede over *Rom.* I: 16. *Ik schame mij des Evangeliums Christi niet*, enz.

WINKEL, den 5den Maart. Heden namiddag heeft onze van *Obdam* tot ons overgekomen Leeraar Ds. E. ROMAR, zich aan ons verbonden met eene Leerrede over *Ps.* CXIX: 35. *Doe mij treden op het pad uwer geboden, want daarin heb ik lust*; zijnde des voormiddags in zijnen dienst van deze Gemeente ingezegend, door den Consulent, Ds. J. MAASEN, Pred. te *Nieuwe Niedorp*, welke bij die gelegenheid predikte over *Luc.* IX: 35c. *Hoort hem.*

GRAFT, den 10den Maart. Het vorig beroep (zie Boekzaal December 1825,) vervallen verklaard zijnde, is de Kerkeraad heden, onder bestuur van den Consulent, Ds. J. METZ, Pred. te *Westgraftdijk*, overgegaan tot het formeren van eene nominatie.

Op het zestal werden geplaatst:

DD. T. J. WIJNOLDIJ, W. F. OVERHOFF, G. RIBBIUS, P. VAN AMEROM, J. P. EGERDING en H. HENRIJ, Predd. te *Egmond aan Zee*, *Uitgeest*, *Wervershoof*, *Noordorp*, *Ochten* en *Egmond Binnen*.

Op het drietal:

DD. VAN AMERON, WIJNOLDIJ en RIBBIUS.

Waaruit men eerlang een beroep hoopt te doen.

HARINGKARSPEL EN DIRKSHORN. Zie Sept. 1825.

PETTEN vakant. Zie Oct. 1825.

KOLHORN. Zie Dec. 1825.

WAAL

WAAL EN KOOG OP TEXEL staat vakant te worden. Zie Dec. 1825.

OOSTEREND OP TEXEL. Zie Dec. 1825.

HUISDUINEN vakant. Zie Febr. 1826.

ALKMAAR Zie Febr. 1826.

DE BURGT OP TEXEL staat vakant te worden. Zie Febr. 1826.

HOORN.

SCHELLINGHOUT. Bij besluit van Z. Majesteit den Koning, van den 8sten Februarij l. l., N°. 145, is onze Leeraar, Ds. F. O. VENDERBOSCH, Emeritus verklaard, salvo honore, met een pensioen ad *f* 650: — 's jaars, ingaande primo Julij 1826.

SPANBROEK EN OPMEER. Ds. L. VISSER, beroepen naar *Houtenisse*, Provincie *Zeeland*, en tevens te *Koedijk*, onder de Classis van *Alkmaar*, heeft verklaard: de eerste beroeping te hebben afgewezen, doch de laatste te hebben aangenomen.

HENSBROEK. Ook onze Leeraar, Ds. J. SCHARDAM, was uitgenoodigd om van hier naar *Bieselingen*, Provincie *Zeeland*, Classis *Gees*, te vertrekken, en aldaar beroepen: doch hij heeft besloten, voor als nog bij ons te blijven, en zich op nieuw verbonden, met 2 *Cor.* XIII: 9b. *Wij wenschen ook dit, namelijk uwe volmaking.*

OBDAM. Ds. R. ROMAR, van hier beroepen naar *Winkel*, is op den 23sten Februarij, van zijne betrekkingen op deze Gemeente en de Classis van *Hoorn* ontslagen, door den Heer Gecommitteerden van wege het Klassikaal Bestuur J. VAN SLOOTEREN, Lid en Praeses, en Pred. te *Hoorn*; en heeft den volgenden Zondag afscheid van ons genomen, naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 14. *Wij hebben hier geene blijvende stad, maar zoeken de toekomende.*

Er is reeds handopening verzocht, om tot eene beroeping te mogen overgaan, en wij leven in

stille hoop, om deze vakature spoedig vervuld te zullen zien.

AARDSWOUD. Uit het te voren gemelde drietal van Predikanten, is alhier beroepen: Ds. J. VAN RHEE, Pred. te *Benningbroek en Nibbixwoude*. Deze beroeping de agtste van den Graave van WASSENAAR-STARRENBERG, als Heer dezer Heerlijkheid ontvangen hebbende, is aan zijn Eerw. opgedragen, doch vruchteloos; als hebbende, na beraad, voor deze aanbieding bedankt.

BENNINGBROEK EN NIBBIXWOUDE, den 1aden Febr. Heden ontving onze Leeraar, Ds. J. VAN RHEE, eene beroeping naar de Gemeente van *Aardswoude*, welke door zijn Eerw. in beraad genomen werd, en heden den 5den Maart hadden wij het genoegen, te vernemen, dat zijn Eerw. besloten had, voor als nog bij ons te blijven, terwijl hij zich van nieuws aan ons verbond, naar aanleiding van 2 *Cor.* XIII: 9b. *Wij wenschen ook dit, namelijk uwe volmaking.*

TWISK, den 5den Maart. Onze, naar de Gemeente van *Sloterdijk*, beroepen Leeraar, Ds. W. G. CALKOEN, is vooraf op den 3den dezer, van zijne betrekkingen op den Kerkeraad en de Classis, door den Gecommitteerde, uit het Kluskiaal van *Haarlem*, Ds. G. DORDES, in tegenwoordigheid van den Consulent Ds. D. BROEDERSEN, bd. te zijn losgemaakt en ontslagen, nam heden namiddag afscheid van ons, naar aanleiding van 1 *Cor.* XV: 58. *Zoo dan, mijne geliefde Broeders! zijt standvastig enz.* Dus is TWISK vakant.

GROSTHUIZEN EN AVENHORN staan vakant te worden. Zie Febr. 1826.

EDAM.

ZUNDERDORP, den 24sten Febr. Onze naar *Engelum* beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer R. REDDINGIUS, nam heden, na beloofdlijke losmaking van zijne betrekking op de Classis van *Edam*

Edam en deze Gemeente, afscheid van ons, predikende over 1 *Joh.* II: 24a.

Kandidaten tot den H. dienst worden uitgenoodigd, hunne gaven in deze Gemeente te laten hooren, en zich, met de vereischt wordende stukken, te vervoegen bij den Consulent der Gemeente, Ds. R. A. VAN DEURSEN, Pred. te *Nieuwendam*.

KWADIJK, den 5den Maart. Heden ontvingen wij het berigt, dat Ds. H. A. VAN DER VEN, Pred. te *ter Aa*, zich verpligt had gevonden, voor onze, op zijn Wel Eerw. uitgebragte beroeping, te bedanken.

EDAM. Zie Febr. 1826.

DURGERDAM. Zie Febr. 1826.

HOLIJSLOOT EN UITDAM. Zie Febr. 1826.

LANDSMEER staat vakant te worden. Zie Jan. 1826.

PURMERLAND vakant. Zie Aug. 1825.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

MELIS EN MARIENKERKE, den 6den Jan. 1826. Ter vervulling der alhier bestaande vakature, is het volgende zestal gemaakt:

DD. J. H. HANEWINKEL, Predd. te *Kleyerskerke* S. LUIJMES, te *Westkapelle*. G. LEHMAN DE LEHNSFELD, te *Westmaas*. W. VERVOORN, te *Domburg*. J. BAGEVOS, te *Nieuw Beijerland*. en J. W. ERMERINS, te *Krouwenpolder*.

Uit de drie eersten, welke op het drietal stonden, is beroepen Ds. J. H. HANEWINKEL, Pred. te *Kleyerskerke*, die deze beroeping, in afwachting der vereischte goedkeuringen, heeft aangenomen.

AAGTEKERKE, den 16den Febr. 1826. Onze Leeraar Ds. J. MEERBURG SNARENBERG, van hier naar *Oud-* en *Nieuw Gastel*, beroepen zijnde, heeft, na beraad, voor die beroeping bedaakt.

ST. LAURENS EN BRIGDAMME. Onze

Digitized by Google

Leeraar Ds. J. SANDERS VAN DEN HEUVEL, naar *Cortgene*, onder de Clasfis van *Goes*, beroepen zijnde, heeft die beroeping, onder inwachting der vereischt wordende goedkeuringen, aangenomen. Zoo dat

ST. LAURENS EN BRIGDAMME staat vakant te worden.

KLEVERSKERKE, staat vakant te worden. Zie Febr. 1826.

ZIERIKZEE.

ST. ANNALAND, den 12den Maart. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. VERSPRILLE, van hier beroepen naar *Zuidland*, onder de Clasfis van *Brielle*, nam heden van ons afscheid, met eene Leerrede over *Hand.* XX: 32a: *En nu Broeders! ik bevele u Gode*; om naar de hem roepende Gemeente te vertrekken; na dat zijn Wel Eerw. op gisteren den 11den dezer, door Ds. B. FRIDERICHS, Pred. te *Tholen*, Gecommitteerde bij het Klasfikaal Bestuur van *Zierikzee*, daartoe gevolmagtigd, van zijne betrekkingen tot onze Gemeente en van de Clasfis is ontslagen.

BRUINISSE vakant. Zie April 1825.

ZONNEMAIRE vakant. Zie Nov. 1825.

SEROOSKERKE. Zie Jan. 1826.

GOES.

Het Klasfikaal Bestuur van *Goes*, is voor dit jaar 1826. zamengesteld, als volgt:

1825. Praefes. G. BLAAUBEEN, Pred. te *Goes*.

1825. Adfesfor. C. COLMSCHATE, Pred. te *Goes*.

1826. Scriba. D. A. BUIJT, Pred. te *Nisse*.

1826. Secundus. W. L. VAN OOSTERZEE, Pred. te *Goes*.

Gecommitteerden:

Leden:

1823. J. AB UTRECHT DRESSELHHIS, Pred. te *Wolphaarsdijk*.

1825. J. POPPE, Pred. te *Oudelande*.

1826. W. L. VAN OOSTERZEE, Pred. te *Goes*.

1826. P. J. LANDSKNECHT, Pred. te *Wisfekerke*.

1826.

Digitized by Google

1826. H. M. VAN DER BILT VAN KLOETINGEN, Oud Ouderling te *Kloetingen*.

Secundi:

1825. J. DAGEVOS, Pred. te *Kruiningen*.

1825. C. VAN DEN BRINK, Pred. te *Krabbendijke*.

1826. J. H. C. BURGERHOUDT, Pred. te *Wemeldingen*.

1826. G. KAMERMAN, Pred. te *Kloetingen*.

1826. W. VAN CITTERS, Oud Ouderling te *Goes*.

HOEDEKENSKERKE, den 14den Februarij. Ter vervulling van de vakature alhier, werd heden, in eene Kerkelijke Vergadering, gemaakt het volgende zestal van Predikanten:

DD. R. SCHOUTEN, J. HESS, G. H. SCHUTTER, W. DE. RAPPER, G. J. LETTE en O. KLINKENBERG, Predd. te *Kattendijke*, *Venhuizen*, *Oosterland*, *Nederhemert*, *Nieuwerkerk* en *Sluipwijk*.

De drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, werd daaruit beroepen Ds. R. SCHOUTEN, Pred. te *Kattendijke*, die, na beraad, zulks heeft aangenomen.

'S HEER ABTS EN SINOUTSKERKE, den 26sten Januarij 1826. Heden heeft men alhier, Ds. P. ANEMAAT, voor de op hem uitgebragte beroeping bedankt hebbende, op nieuw geformeerd, het navolgende zestal:

DD. F. CANTER ALTA, S. J. EVERAARS, G. H. SCHUTTER, J. MEERBURG SNARENBERG, T. J. CONRADI en A. SOETERMEER, Predd. te *Retranchement*, *St. Philipsland*, *Oosterland*, *Aagtekerke*, *Bommel* en *Burgt*.

De drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, werd daaruit beroepen, Ds. F. CANTER ALTA, die deze beroeping, na beraad, heeft aangenomen.

JERSEKE, den 5den Maart. Onze tegenwoordige Leeraar, Ds. A. FONHOFF, na zijne herstelling, uit eene gevaarlijke ziekte, voor het eerst weder predikende over *Psalm* CIII: 1—5. maakte ons, aan het einde zijner Leerrede, niet zonder aandoening, bekend, met het onverwacht

Digitized by Google

afsterven, van eenen onzer vorige Leeraars, den Wel Eerw. en zeer geleerde Heer J. W. KÖNIG, gepensioneerd Garnisoens-Predikant van *Bergen* in *Henegouwen*, den 27sten Januarij aldaar in den ouderdom van ruim 53 jaren overleden; terwijl hij ons bij die gelegenheid opwekte, om ons door geloof en Godzaligheid, voor ons stervens-uur voor te bereiden.

CATS vakant. Zie Jan. 1826.

BIESELINGEN. Zie Jan. 1826.

BAARLAND. Zie Febr. 1826.

OVEZANDE EN DRIEWEGEN vakant. Zie Febr. 1826.

CORTGENE. Zie Febr. 1826.

IJZENDIJKE.

RETRANCHEMENT, den 26sten Febr. 1826. Drie weken geleden, maakte onze Leeraar, Ds. F. CANTER ALTA, ons bekend, dat zijn Eerw. eene beroeping had ontvangen, naar de Gemeente van *'s Heer Abts en Sinoutskerke*, onder de Classis van *Goes*; heden gaf zijn Eerw. ons berigt, dat hij dezelve, onder inwachting der vereischte Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen, heeft aangenomen.

IJZENDIJKE, den 20sten Februarij 1826. Aan den Eerw. Kerkeraad dezer Gemeente, is gunstig handopening verleend, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het overlijden van den Wel Eerw. Heer G. O. POST.

HOUTENISSE. Zie Oct. 1825.

GROEDE vakant. Zie Nov. 1825.

UTRECHT.

UTRECHT.

Het Klassikaal Bestuur van *Utrecht*, bestaat voor dit jaar uit de volgende Leden:

Praeses, E. VAN BEUNINGEN, Pred. te *Utrecht*.

Adsessor, L. MEERENS, Pred. te *Utrecht*.

Scri-

Digitized by Google

Scriba, F. L. ABRESCH, Pred. te *IJsselstein.*
Secundus, M. JORISSEN, Pred. te *IJsselstein.*
Gecommitteerden:
M. JORISSEN, Pred. te *IJsselstein*, Sec. G. H. VAN BOLHUIS, Pred. te *Baambrugge.* J. BRAVE, Pred. te *Maarsen*, Sec. H. VAN SCHELLE, Pred. te *Lopik.* G. J. VAN DER KUIJP, Pred. te *Breukelen*, Sec. E. L. DE BRUIN, Pred. te *Wilnis.* W. E. ROMENIJ, Pred. te *Montfoort*, Sec. G. STERNHOFF, Pred. te *Jutphaas.* H. ANGELKOT, Ouderling, te *Utrecht*, Sec. Mr. H. HOOFD GRAAFLAND, Ouderling, te *IJsselstein.*

MIJDRECHT, den 26sten Februarij. Na dat onze Leeraar, Ds. G. VAN SCHELLE, van hier beroepen naar *Loosduinen*, van zijne betrekkingen op de Classis van *Utrecht* en deze Gemeente, behoorlijk ontslagen was, heeft zijn Wel Eerw. heden van ons afscheid genomen, met 2 *Cor.* VI: 1. *En wij [als] medearbeidende bidden u ook, dat gij de genade Gods niet te vergeefs moogt ontvangen hebben.* Dus is

MIJDRECHT vakant.

TER AA, den 5den Maart. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. A. VAN DER VEN, van hier naar *Kwadijk* beroepen zijnde, heeft die beroeping in beraad genomen, doch gaf ons heden berigt, dat hij voor dezelve bedankt had.

VLEUTEN vakant. Zie Maart 1825.

UTRECHT. Zie Dec. 1825.

HARMELEN vakant. Zie Dec. 1825.

JUTPHAAS staat vakant te worden. Zie Febr. 1826.

AMERSFOORT.

DE BILT staat vakant te worden. Zie Nov. 1825.

LEUSDEN Zie de *Berigten* achter het *Kerk-Nieuws.*

WIJK.

VEERNENDAAL. Zie Febr. 1826.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

OOSTERMEER EN EESTRUM. De beroeping van Ds. G. T. HARDERS, Predikant te *Windweer* en *Lula*, tot Predikant te *Oostermeer* en *Eestrum*, is, den 6den Maart 1826, uit naam van het Klassikaal Bestuur van *Leeuwarden*, door den Praeses en Scriba van dat Klassikaal Bestuur, geapprobeerd geworden, als overeenkomstig de Kerkelijke Reglementen, en om de Koninklijke approbatie verzocht.

ENGELUM. Den 5den Maart 1826, is hier des voormiddags, als Predikant, in den heiligen dienst bevestigd geworden, Ds. E. L. REDRINGIUS, van *Zunderdorp* onder de Classis van *Edam*, herwaarts overgekomen. De bevestigingsleerrede werd gedaan, bij afstand van den Consulent, door deszelfs Schoonvader, Ds. E. NAUTA, Predikant te *Edens* en *Spannum*, die tot onderwerp zijner verhandeling had verkoren, *Joh.* XX: 21. *Gelijkerwijs mij de Vader gezonden heeft, zende ik ook uliieden.*

Des namiddags aanvaardde de bevestigde Leeraar zijnen dienst, met eene Leerrede over 2 *Cor.* VII: 2. *Geeft ons plaatse.*

GARIJP, SUAMEER EN EERNEWOUDE vakant. Zie Nov. 1825.

VROUWENPAROCHIE vakant. Zie Dec. 1825.

JELSUM. Zie Febr. 1826.

HARLINGEN.

ACHLUM EN HITZUM vakant. Zie Nov. 1824.

MIDLUM. Zie Nov. 1825.

BOLSWAARD staat vakant te worden. Zie Dec. 1825.

WINS EN ENGWIER staat vakant te worden. Zie Jan. 1826.

SNEEK.

Digitized by Google

SNEEK.

JUTRIJP EN HOMMERTS vakant. Zie Sept. 1823.

OUDEGA EN KOLDERWOLDE vakant. Zie October 1823.

GOINGA, GAUW EN OFFINGAWIER staat vakant te worden. Zie Dec. 1825.

NIJEGA EN ELAHUIZEN vakant. Zie Febr. 1826.

DOKKUM.

NES OP HET EILAND AMELAND. Den 26den Februarij heeft onze Predikant W. VETTER, zullende vertrekken naar *Venewouden*, afscheid gepredikt: de tekst was *Hand.* XXIII: 30*b*. *Vaart wel.*

VEENWOUDEN. Den 5den Maart is Ds. W. VETTER, bevestigd, door Ds. W. NI BOLT, Pred. te *Akkerwoude*, Consulent. De tekst was 1 *Thess.* V: 12, 13. *Wij bidden u Broeders, erkent de genen die onder u arbeiden* enz. De Bevestigde begon zijn werk met een intre-predikatie, waarvan de tekst was 1 *Petr.* V: 2. het woord *Weidet.*

NIJKERK, (IN OOSTDONGRADEEL) den 19den Febr is alhier beroepen Ds. J. DOUWES, Pred. te *Zuiderhuisterveen*, welke, na beraad, voor dat beroep bedankt heeft, en daar van den 5den Maart zijne Gemeente kennis gegeven.

FOUDGUM EN RAARD, den 5den Maart. Heden is alhier bevestigd, Ds. J. R. VAN EERDE. De Heer T. POSTHUMUS, Predikant te *Waaxens* en *Brandgum*, en Consulent, deed eene bevestigings Leerrede over *Matth.* XIII: 52. *Een iegelijk Schriftgeleerde in het Koningrijk der hemelen onderwezen, is gelijk een heere des huizes, die uit zijnen schat nieuwe en oude dingen voortbrengt.* Onze Predikant begon zijnen dienst, met *Luk.* X: 42*a*. *Een ding is noodig*, aan den Heer VAN EERDE, gelijk ook aan Ds. ROMEIN, Pred. te *Burum*,

zijn, door het Klassikaal Bestuur van *Dokkum*, acten van Lidmaatschap der Classis bezorgd.

HOLLUM EN BALLUM OP HET EILAND AMELAND. Op eene voordragt van den Staatsraad, Directeur Generaal, voor de zaken der Hervormde Kerk, enz. Z. M. den Koning aangeboden, is door Hoogstdenzelven tot Pred. aldaar benoemd, de Heer J. KEIZER, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, welke naar Kerkorde zal worden beroepen.

GERKESKLOOSTER. Zie Nov. 1825.

AALZUM EN WETZENS vakant. Zie Dec. 1825.

HEERENVEEN.

BEETSTERZWAAG, BEETS EN OLTERTERP. Den 5den Januarij 1826, is, ingevolge de stemming der daartoe geregtigden, door den Kerkeraad tot Predikant dezer Gemeente beroepen, de Wel Eerw. Heer J. BURAAR, Pred. te *Hoogvliet*, die deze beroeping, in afwachting der vereischte approbatien, heeft aangenomen.

AENGWIRDEN, den 26sten Februarij. Heden morgen maakte onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. BREMER, aan het einde zijner leerrede ons bekend, dat hij op den 23sten dezer, eene beroeping naar de Gemeente te *Roden*, onder de Classis van *Assen*, had ontvangen, en dat zijn Eerw. ons, zoo immer mogelijk, heden over veertien dagen, den uitslag zijner keuze zoude mededeelen.

JOURE. Den 12den Jan. is, ingevolge de stemming der daartoe geregtigden, door den Kerkeraad, tot Predikant dezer Gemeente beroepen, de Wel Eerw. Heer J. J. WASSENAAR, Pred. te *Burgt op Texel*, die deze beroeping, in afwachting der noodige approbatien, heeft aangenomen.

OUDELEMMER EN OUDETRIJNE. Den 31sten Januarij is, ingevolge de stemming der daartoe geregtigden, door den Kerkeraad tot Pre-

Predikant dezer Gemeente, beroepen, de Weg. Eerw. Heer H. STENHUIS DIJKEN, Kandidaat tot den H. Dienst, bij het Provincial Kerkbestuur van *Groningen*, die deze beroeping, in afwachting der vereischte goedkeuringen, heeft aangenomen.

PEPERGA EN BLESDIJKE, den 26sten Februarij. Onze Leeraar, Ds. S. RIENSTRA SLOTHOUWER, nam heden afscheid van ons, met eene Leerrede over *Matth.* VII: 24—27. *Een iegelijk dan, die deze mijne woorden hoort, en dezelve doet, dien zal ik vergelijken bij een wijs en voorzigtig man*, enz. Zijnde alzoo

PEPERGA EN BLESDIJKE vakant.

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

WIJHE. Zie Nov. 1825.

DEVENTER.

DEVENTER. Onze Leeraar A. A. KUVEL, is door Z. M. bij besluit van den 8sten Febr. l. l. wegens toenemende ligchaamszwakheid, emeritus verklaard, en de Kerkeraad heeft daarop handopening verzocht, tot het beroepen van eenen anderen Leeraar.

WIERDEN vakant. Zie Mei 1825.

OLST vakant. Zie Jan. 1826.

KAMPEN.

BLOKZIJL vakant. Zie Dec. 1825.

OLDEMARKT. Zie Jan. 1826.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

WINDEWEER EN LULA. Onze Leeraar, Ds.

G.

Digitized by Google

G. T. HARDERS, maakte ons op den 15den Januarij l. l. bekend, dat hij, den 9den bevorens, eene beroeping ontvangen had, naar de Gemeente van *Oostermeer* en *Eestrum*, onder de Clasfis van *Leeuwarden*; en op den 29sten Januarij vernamen wij, dat hij zich verpligt had gevonden, die beroeping aan te nemen.

NOORDLAREN. Onze Leeraar, Ds. P. BOELES, gaf ons den 19den Januarij l. l. het berigt, dat hij eene beroeping van de Gemeente van *Roden*, onder de Clasfis van *Assen* ontvangen had, en den 2den Februarij, maakte hij ons bekend, dat hij voor gemelde beroeping had bedankt.

ADUARD, den 26sten Februarij 1826. Onze Leeraar, Ds. A. VAN DER SLUIS, maakte ons op den 20sten November des vorigen jaars bekend, een beroep naar de Gemeente van *Bonda*, in *Oostvriesland*, te hebben ontvangen, en op den 11den December, hetzelve te hebben aangenomen. Na dat zijn Wel Eerw. op den 20sten van zijne betrekkingen op de Clasfis van *Groningen* en op onze Gemeente, door den Gecommitteerden van het Klasfikaal Bestuur, Ds. J. E. WINTER, Pred. te *Zuidhorn*, volgens de wet was ontslagen, nam hij heden voormiddag afscheid van ons, naar aanleiding van 1 *Joh.* II: 24 en 25.

VISVLIET. Onze Leeraar, Ds. J. P. AUWEN, gaf ons den 19den Februarij l. l. kennis, dat hij eene beroeping had ontvangen, van de Gemeente te *Vrouwen-Parochie*, onder de Clasfis van *Leeuwarden*, en den 26sten Februarij berigtte hij ons, die beroeping, na beraad, te hebben aangenomen.

WINSCHOTEN.

WINSCHOTEN vakant. Zie Febr. 1826.

AP-

APPINGADAM.

JUKWERT. Zie Aug. 1825.

MEETHUIZEN vakant. Zie Oct. 1825.

HARKSTEDE EN SCHARMER vakant. Zie October 1825.

KOLHAM staat vakant te worden. Zie Dec. 1825.

MIDDELSTUM.

USKWERD, den 11den Febr. 1826. Heden overleed alhier, in den ouderdom van 49 jaren, de Wel Eerw. Heer P. TAAPKENS, sedert den jare 1821 Pred. alhier, nalatende eene Weduwe, Mejufvrouw G. VAN MAAR, en vier kleine Kinderen, voor welke het jaar van Gratie, door den Ring, zal worden waargenomen.

TINALLINGEN, den 19den Febr. 1826. Heden gedacht onze Leeraar, Ds. L. D. WESTERLOO, bij de voormiddag-godsdienstoefening, aan het treurig afsterven van eenen onzer voormalige Leeraren, den Wel Eerw. zeer gel. Heer P. TAAPKENS. Op den 3den Mei des jaars 1801 in den h. dienst onder ons bevestigd, genoten wij twintig jaren lang zijn onderwijs en verkeer, en mogten de zeeste vruchten van zijnen Evangelie-arbeid, vereenigd met een stil ingetogenen wandel, plukken. Van hier, naar de grootere Gemeente van *Ukswerd*, vertrokken zijnde, was hij daar, omstreeks vijf jaren, werkzaam, tot dat hij op den 11den dezer overleed, in den ouderdom van 49 jaren. Aandoenlijk was voor onze Gemeente, welke hem, grootelijks beminde, de herinnering, bij deze gelegenheid, aan het geen hij voor haar was, en zal dezelve, met de deswege ons gedane opwekkingen, dan ook bij vernieuwing strekken, om 's mans nagedachtenis lange onder ons in zegening te doen blijven.

ULRUM vakant. Zie Julij 1823.

ANDEL vakant. Zie Aug. 1823.

WET-

Digitized by Google

WETZINGHE EN SOUWERD vakant. Zie Sept. 1825.

UITHUIZEN vakant. Zie Dec. 1825.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

'S HERTOGENBOSCH, den 15den Febr. 1826. In de buitengewone Vergadering op heden alhier gehouden, is mede attestatie van Lidmaatschap dezer Classis afgegeven, aan Ds. H. O. J. BECKING, bevestigd Pred. te *Oss*. 8.

BERLICUM EN ROSMALEN vakant. Zie Aug. 1825.

ENGELEN staat vakant te worden. Zie Jan. 1826.

OOIJEN vakant. Zie Febr. 1826.

BREDA.

BREDA. Het Kiesraad, Bestuur van *Breda*, bestaat, ingevolge besluit van Z. M. den Koning, voor dit jaar, uit de volgende Leden:

Praeses. W. VAN VOLSON, Pred. te *Breda*.

Adsessor. G. BRINS, Pred. te *Chaam*.

Scriba. A. CHRISTIANSE, Pred. te *Ginneken*.

Gecommitteerden:

J. DE LEEUW, Pred. te *Rosendaal*. B. VAN DER BROM, te *Zevenbergen*. H. WESSELS, te *Terheide*. C. J. L. SCHULDER, te *Steenbergen*. A. L. KALBERMER, Ouderling te *Breda*.

Secundi:

P. VAN GOOR, van den Scriba, G. J. VAN MOURIK, Predd. te *Oosendrecht*. J. DE HEER, te *Geersbroidenberg*. P. J. VAN DER GRIENT, te *Moerdijk*. H. J. BROM, te *Willemstad*. A. J. VAN ALPHEN, Ouderling te *Dongen*.

LAGE ZWALUWE, den 13den Febr. 1826. De Staatsraad Directeur der Hervormde Kerk enz. heeft

heeft, bij besluit van den 25sten Oct. 1825. N°. 4. ter kennisse van den Kerkeraad gebragt, dat door Z. M. den Koning, voor als nog, geene bepalingen zijn gemaakt, omtrent de uitoefening, door hoogst dezelve, van het regt van collatie in deze Gemeente, en dat uit dien hoofde, behoudens hetgeen ten deze vervolgens door Z. M. mogt worden goedgevonden, de Kerkeraad dienaal zelf een beroep vermag uittebrengen, en dit beroep op de gewone wijze aan de Koninklijke goedkeuring te onderwerpen. Op grond van dit besluit, heeft de Kerkeraad, in tegenwoordigheid van den Wel Eerw. Heer H. WESSELS, Pred. te *Terheide* bij *Breda*, gekoomeerd het navolgende twaalftal:

DD. J. S. ZORN, Predd. te *Stand daar Buiten*. J. LANGENBERG, te *Noordeloos*. J. VAN DER GRIENT, te *Meerkijk*. A. T. BRAUSAR, te *Oudenbosch*. J. BEGEMANN, te *Dongen*. VAN DEN BROEK, te *Etten*. J. HOOG, te *Krimpen aan de Lek*. G. E. STAAT, te *Heerjansdam* en *Kijfhoek*. E. HERINGA, te *Beusichem*. VAN EDEN, te *Opijnen*. J. H. VAN DEURSEN, te *Nieuwendam*. en T. J. WINOLDI, te *Egmond aan Zee*.

De zes eersten op het zestal, en de drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, is daaruit beroepen, Ds. J. S. ZORN, Pred. te *Stand daar Buiten*, die deze beroeping, onder inwachting der noodige approbatien, heeft aangenomen.

OUD EN NIEUW GASSELT, den 13den Maart 1826. Ds. J. MEERBURG SNARENBERG, Pred. te *Aagtekerke*, voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping hebbende bedankt, blijft als nog

OUD EN NIEUW GASSELT vakant.

HOOGE ZWALUWE. Zie Dec. 1825.

DINTELOORD EN PRINSLAND staat vakant te worden. Zie Jan. 1826.

KRUISLAND vakant. Zie Febr. 1826.

HEUS-

Digitized by Google

HEUSDEN.

'S GRAVENMOER. Zie Dec. 1825.

BESOIJEN vakant. Zie Febr. 1826.

EINDHOVEN.

VALKENSWAARD EN WAALRE, den 16den Februarij 1826. Ter vervulling der vakature, ontstaan door het vertrek van Ds. J. A. ZORN, naar *Stand daar Buiten*, is heden, ten overstaan van den Consulent alhier, Ds. W. MEENDERINK, Pred. te *Bergeik* c. a., door den Kerkeraad, het volgende twaalf-, zes- en drietal geformeerd:

DD. ROSS, Predd. te *Rheede*. HEIJMANS, te *Budel*. HANEWINKEL, te *Ravestein*. W. MEENDERINK, te *Bergeik* c. a. DEUSSEN, te *Zomeren*. EVERWIJN, te *Neerbosch*. D'ALMARAS, te *Beek*. KREMER, te *Heene*. NOUHUIS, te *Ossendrecht*. SPAAN, te *Hoogeloon*. VAN GELDER, te *Almen* en HENRIJ, te *Sluis*.

Op het zestal werden geplaatst:

DD. ROSS, HEIJMANS, HANEWINKEL, W. MEENDERINK, DEUSSEN en EVERWIJN.

Op het drietal werden geplaatst:

DD. ROSS, HEIJMANS en HANEWINKEL.

En uit dit drietal is beroepen, Ds. D. P. ROSS, Pred. te *Rheede*, bij *Arnhem*.

NUNEN vakant. Zie Jan. 1824.

DRENTHE.

ASSEN.

GASSELTER NIEUWVEEN, den 26sten Februarij 1826. Heden werd onze Leeraar, Ds. J. SCHOTSMAN, onder ons bevestigd, door Ds. A. J. HARTMAN, Pred. te *Gasselte*, en Consulent dezer Gemeente. De Bevestiger had ten Tekst *Spreuk.* XXIX: 18*a*. *Als er geene profetie is, wordt het volk ontbloot.* Terwijl onze nieuwe Leeraar, ook op

Digitized by Google

op de [illegible] eene intrede heeft gehad met eene Leerrede over *Philipp.* IV. 10, 11. *Ik ben grootelijks verblijd* enz.

RODEN vakant. Zie Oct. 1825.

MEPPEL.

KOLDERVEEN. Zie Febr. 1826.

KOEVERDEN.

ODOORN. Zie Dec. 1825.

WAALSCHE KERK.

VOORBURG vakant.

SCHIEDAM vakant. Zie Maart 1825.

AMSTERDAM. Zie Dec. 1825.

DORDRECHT staat vakant te worden. Zie Dec. 1825.

LEEUWARDEN. Zie Jan. 1826.

LIMBURG.

MAASTRICHT.

STEVENSWAARD vakant. Zie Oct. 1825.

PROTESTANTSCHE KERKEN IN NEERLANDS OOST- EN WEST-INDIË.

OOST-INDIË.

Zie Julij en October 1824.

WEST-INDIË.

SURINAME. Hervormde Gemeente, eene Predikantsplaats vakant.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

WADDINGSVEEN, AMERSFOORT, NIEUWPOORT } vakant.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

AMSTERDAM, den 10den Maart 1826. De Wel Eerw. en zeer geleerde Heer J. F. SCHLOSSER, oudste Predikant bij het Evangelisch Luthersch Kerk-Genootschap, en laatstelijk Emeritus Pred., van de Gemeente van *Delft*, ontsliep alhier op zijeren, in den hoogen ouderdom van 89 jaren, en bijna zes maanden. Van *Jever* geboortig, had hij zich, na het volbrengen zijner Akademische Studiën, op eene van Duitschlands Hooge Scholen, in het jaar 1763 herwaarts begeven, en bij het Eerw. Consistorie der Evangelisch Luthersche Gemeente alhier, aangemeld, om, onder het getal der Proponenten, bij dezelve te worden aangenomen. Dit, na een behoorlijk doorgestaan onderzoek geschied zijnde, bekleedde zijn Eerw. dien rang tot den jare 1766, als wanneer hij, tot Predikant in de Gemeente van *Amersfoort* beroepen zijnde, na op den 17den October, alhier tot den Helligen Dienst te zijn ingezegend geworden, op den 26sten dier zelfde maand, dat beroep aanvaardde. Niet lang echter mogt deze zijne eerste Gemeente, 's Mans Herderlijke zorg genieten, daar hij, reeds in het jaar 1768, naar de Gemeente van *Zwolle*, als Adjunct van haren toenmaligen hoogbejaarden Leeraar, wijlen Ds. C. GRENSING, verplaatst werd. Van daar in den jare 1774, naar die van *Delft* beroepen, heeft hij het

Pre-

Predikants-Ambt in deze laatste, tot in den jare 1804 alleen, en van toen af met behulp van eene Adjunct waargenomen, tot dat in den jare 1807, de zwakheid des ouderdoms zijn Eerw. noodzaakte, de daar aan verknochte werkzaamheden geheel te staken, en hij zich met zijne Echtgenoote herwaarts begaf, om zijne overige dagen alhier, in den kring zijner familie te slijten.

In zijne onderscheidene Gemeenten, steeds getrouw en ijverig in de vervulling zijner Ambtspligten, was zijn hoogste streven meer om nuttig te zijn, dan te schitteren. Eene uitgebreide kunde, een fijn oordeel en een sterk geheugen, gepaard met opgeklaarde denkbeelden, welke hij bij een aangenaam, minzaam en vredelievend verkeer wist mede te deelen, maakte hem geacht en bemind bij zijne Gemeente, en bij velen zijner tijdgenooten, van welke hij de meeste vóór zich heeft zien ten grave dalen. Eene gezonde ziel, in een gezond ligchaam, mogt tot in zijne grijsheid zijn deel zijn.

Eene achtingswaardige Echtgenoote, in een tweede Huwelijk, zijne thans bedroefde Weduwe, Vrouwe GEERTRUIJ KLIJN, was als een navolgingswaardig voorbeeld van trouwe Huwelijks-liefde, voor den Eerw. Grijsaard, de zorgvuldigste en teederbarugste verzorgster. Uit vroeger Huwelijk, met wijlen Vrouwe ... WEHLING, laat hij eenen Zoon na, die, bij eigene bittere ramp, nu ook met het diepst gevoel, het verlies betreurt van zijnen braven Vader, wiens aandenken zeker bij allen, die den waardigen Man van nabij gekend hebben, steeds in zegening zal blijven.

DELFT, den 19den Maart 1826. Den 11den dezer ontving de Kerkeraad uit *Amsterdam* berigt, dat onze voormalige Leeraar, de Wel Eerw. en zeer gel. Heer J. F. SCHLOSSER, — in

wiens getrouwe Herderlijke zorg, zich deze Gemeente van het jaar 1774 tot in 1807, en dus gedurende meer dan 30 jaren, heeft mogen verheugen, — aldaar op den 9den bevorens, in den gezegenden ouderdom van 89 jaren en bijna zes maanden, overleden was. Onze tegenwoordige Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer G. G. LAND, maakte ons dit sterfgeval daags daar aan, in zijne voorafspraak naar *Ps.* XC: 10. als bij voorraad bekend, doch bepaalde ons daarbij nader op heden, in eene meer opzettelijke lijkrede op den waardigen ontslapenen, met wien ook hij betuigde, na in het jaar 1804, tot deszelfs Adjunct te zijn geroepen en aangesteld, van dien tijd af tot in 1807, als wanneer de overledene zijnen dienst onder ons geheel had nedergelegd, en zich, tot ons innig leedwezen, naar *Amsterdam* begeven, om aldaar in het midden zijner familie, zijne overige dagen in rust door te brengen, in eene even vertrouwelijke en aangename gemeenzaamheid, als naauwe betrekking verkeerd te hebben. Zijn Eerw. tot tekst *Hebr.* XIII: 7. gekozen hebbende, herinnerde der Gemeente eerst, hoe voorbeeldig de ontslapen Leeraar, gedurende eene zoo aanmerkelijke reeks van jaren in haar midden gearbeid en geleefd had; hoe hij (gelijk zich de oude van dagen onder hare leden nog met een dankbaar genoegen zouden te binnen brengen,) als de echte bode des vredes, de voor en nog bij zijne komst in haar midden plaats gehad hebbende verdeeldheid, spoedig door de meest gepaste middelen had weten te doen wijken, voor eene sedert niet weder gestoorde rust en eensgezindheid, en voorts in alle zijne ambtsverrigtingen, met den meesten ijver getracht, aan derzelver groote doel te beantwoorden, en vooral ook in zij-

nen

nen omgang, door les en voorbeeld, allen alles te worden; gaande de Spreker daarna, in het tweede, toepasselijke deel zijner rede, over tot de ernstigste en hartelijkste opwekking van zijne toehoorderen, om, naar de vermaning, in den tekst vervat, ook aan dezen hunnen ontslapenen Leeraar, steeds in zegening te blijven gedenken, zijn einde aan te zien en zijn werkdadig geloof na te volgen.

WINSCHOTERZIJL vakant.

WILDERVANK EN VEENDAM vakant.

HAARLEM vakant. Zie Aug. 1825.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

KANHUIZEN. Aldaar heeft Ds. W. VEENHUIS, afscheid gepredikt, ten tekst hebbende *Hand.* XX: 27. *Want ik hebbe niet achter gehouden, dat ik u niet zoude verkondigd hebben allen den raad Gods.*

Uit eene nominatie van Kandidaten is, ter vervulling der vakature, eerst beroepen de Kandidaat B. H. RITGS, doch die, om eene beroeping in de Gemeente van *Oldendorp*, voor de onze bedankte, en daarop de Kandidaat ... KOOPMANS, die het in beraad heeft genomen.

ESKELUM. De tekst van den Wel Eerw. E. H. MECIMA, ter nieuwe verbinding, na het bedanken voor eene beroeping naar de Gemeente van *Roden*, in *Drenthe*, is geweest 2 *Kon.* IV: 13*b*. *Ik wone in het midden mijns volks.*

BONDA. De Wel Eerw Heer R. VAN DER SLUIS, is, na gunstig verkregene approbatie de-

zer beroeping, herwaarts overgekomen, is ook door den Hoog Eerw. Heer Superintendent, en Pred. te *Weener*, A. FOLMER, in den h. Dienst bevestigd, en heeft intrede gedaan, waarvan de Correspondent de Teksten evenwel nog niet kan opgeven.

OLDENDORP. De approbatie op de beroeping van den Kandidaat RIOTS, in deze Gemeente, is reeds ingekomen.

HAMSWERUM }
EMBDEN } vakant.
OLDERSUM }
KERKBORGEN }

JARSUM staat vakant te worden. Zie Jan. 1826.

WIRDUM. Zie Jan. 1826

UPHUIZEN staat vakant te worden. Zie Jan. 1826.

CANUM vakant Zie Jan. 1826.

IEDERHOVE. Zie Jan. 1826. onder *Jarsum*.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

ULZEN. Onze Leeraar de Wel Eerw. Heer P. DAMSTÉ, maakte den 18den December d. v. j. aan de Gemeente bekend, dat hij eene beroeping naar *Meethuizen* ontvangen, en in beraad genomen had, den 1sten Januarij d. j. verklaarde hij, voor die beroeping te hebben bedankt, zich op nieuw aan de Gemeente verbindende.

EMLENKAMP, den 19den Febr. 1826. Na dat onze jongste Leeraar J. SCHOTSMAN, van hier naar *Gasselter Nieuwveen* beroepen, door den Koninklijken Overkerkeraad dezer Graafschap, behoorlijk van zijne betrekking, op de Eerw. Classis en deze Gemeente, ontslagen was, heeft zijn

Digitized by Google

zijn Eerw. dezen dag afscheid van ons genomen, met *Philipp.* I: 27. *Alleenlijk wandelt waardiglijk het Evangelie van Christus enz.* Zoo dat te

EMLENKAMP de jongste Leeraarsplaats vakant is.

NIEUWENHUIS vakant. Zie October 1825.

KONINGRIJK PRUISSEN.

EVANGELISCHE KERK.

KLEEVE.

KLEEVE vakant. Zie Nov. 1825.

KREITS WEZEL.

IJSSELBURG vakant. Zie Mei 1825.

BERIGTEN.

De Predikants Weduwen, trekkende uit de Klassikale Weduwenbeurs van *Nijmegen*, worden bij deze uitgenoodigd, om, na beloken Paschen, en dus na den 2den April dezes jaars, tegen overgave van eene eigenhandige kwitantie, als mede (voor zoo veel zij buiten deze Classis wonen,) van eene behoorlijke attestatie de vita, eene toelage te ontvangen van één honderd vijf en zeventig guldens, en wel ten huize van den Wel Ed. Heer en Mr. R. SCHIMMS, van *Haven-carspel*, Advocaat, wonende te *Nijmegen*, in de Matenmakersstraat, Wijk C. No. 395.

Overigens worden de Buiten- en Binnenleden, die nog een jaar of langeren tijd aan de Weduwenbeurs mogten verschuldigd zijn, of binnen kort twee jaren zouden ten achteren komen, verzocht het door hen verschuldigde ter plaatse en in handen voormeld, ten spoedigsten te voldoen, met uitdrukkelijke herinnering aan de bepaling der wet, dat die

gedurende twee jaren nalatig gebleven is, het door hem verschuldigde aan de Weduwenbeurs te betalen, daar door van zelve van alle regt en aanspraak op dezelve komt te vervallen.

Nijmegen,
13den Maart 1826. M. JONGENEEL,
ook uit naam zijner Mede-Quaest.
Predikanten te *Nijmegen*.

Voor de *Waldenzen* al verder ontvangen, en aan de Heer L. BOUSQUET, Koopman te *Amsterdam*, overgemaakt de volgende sommen:

Van de Gemeente van	*Didam*,	*f* 5: 07^{s}.
— — — — —	*Doetinchem*,	- 86: 80.
— — — — —	*Keppel*,	- 26: —
— — — — —	*Gendringen*,	- 6: 42^{s}.
— — — — —	*Groenlo*,	- 10: —
— — — — —	*Zelhem*,	- 13: 75^{s}.
— — — — —	*Steenderen*,	- 15: 06.
	Te zamen	*f* 113: 11^{s}.

Zutphen,
den 6den Maart 1826. J. VAN DER LINDEN,
Quaestor en Scriba van het
Klasfikaal Bestuur van
Zutphen.

In de Gemeenten, uitmakende de Clasfis van *Bommel*, is ten behoeve onzer *Waldenzer* Geloofsgenooten, gecollecteerd de somma van *f* 334: 09.

Gameren,
den 20sten Maart 1826. De Scriba van het
Klasfikaal Bestuur van
Bommel.
W. J. CROL.

De Kerkeraden, onder het Klasfikaal Bestuur van *Rotterdam*, worden verzocht, opgave te doen

doen van het montant der penningen, bij hunne Gemeenten, ten behoeve der *Waldenzen* ingezameld, met gefrankeerde brieven, aan den Scriba van dat Bestuur, voor den 20sten April eerstkomende.

VAN BRANDENBURGH.

Delfshaven,
den 14den Maart 1826.

De Scriba en Quaestor van het Classikaal Bestuur van *Alkmaar*, herinnert aan de Gemeenten in de Classis van *Alkmaar*, dat de Klassikale Quota, ten spoedigste vrachtvrij, aan hem gezonden moeten worden.

De Scriba en Quaestor van het Kl. Bestuur voorn.

Alkmaar,
den 11den Maart 1826.

H. E. VINKE.

De Ondergeteekende Predikanten van *Amersfoort*, hebben het genoegen wederom te berigten, dat sedert hunne laatste annonce, de onderstaande giften, ten behoeve der Gemeente van *Leusden*, bij hen ingekomen, of als ingezameld ter hunner kennis gebragt zijn, als:

Uit *Amersfoort*	f 77: 60
Uit *Amsterdam*, het volgende:	
Door Ds. WILDSCHUT, van N. N. acht Sijndicaat-Coupons, zamen .	- 100: —
Per brief aan Ds. LAAN, een Bank Billet, N°. 1031. groot . .	- 100: —
Door Ds. BREIJL, van N. N. .	- 100: —
Door Ds. DE KEIZER . . .	- 80: —
Van w. s., 2 Coupons Werkelijke Schuld	- 24: 75
Van N. N.	- 6: —
Van N. N.	- 5: —

Aan

Aan Ds. VAN MEETEREN, in contanten, van twee Personen . . . f 18: —
Uit *Rotterdam*, van N. N. . . 10: —
Uit *Haarlem*, door Ds. J. VAN DER ZANDT, een Wisfel, groot . . - 120: 70
Uit *Groningen*, door Ds. M. GOUVERNEUR . . . . . - 300: —
Uit *Hasselt*, door Ds. GRIETHUIJZEN, 3 Bank-Billetten, zamen . . . - 75: —
Van de *Vuursche*, door Ds. J. DERMOUT - 17: —
Van *Eemnes Buitensdijks*, door Ds. TER WEEME . . . . . - 46: 50
Van *Leijdschendam*, door Ds. VOCKESTAERT, 1 Coupon . . . . - 22: 50
Uit *Houten*, door Ds. R. HELLENDOORN - 8: 35

Wij betuigen, bij dezen, wederom onzen hartelijken dank aan allen, die met zoo veel onbekrompenheid ons behulpzaam waren, in het bevorderen der belangen van deze Gemeente. Wij achten het niet onnoodig, te herinneren, dat ons doel daarhenen strekt, om eene Gemeente van bijna zevenhonderd Hervormden, van eene geschikte Kerk en Predikants-woning te voorzien, en alzoo het voorregt aan dezelve te verzekeren, door Z. Majesteit, onzen Koning toegestaan, om door een eigen Leeraar geleerd en opgebouwd te worden in ons allerheiligst geloof; een voorregt, dat zij sedert bijna twee Eeuwen moest missen. Ook de kleinste giften tot bereiking van dit oogmerk, zijn en worden met dankbaarheid aangenomen. En ter bevordering van dit doel, heeft zich in de Gemeente van *Amsterdam*, eene Commissie vereenigd, bestaande, behalve uit de Wel Eerw. Heeren: BROES, VAN MANEN en WILDSCHUT, Predikanten aldaar, uit de Wel Ed. Geb. Heeren: de Ridder, H. AMESHOFF en A. HANSSEN, Notaris, welke zich op ons verzoek belast hebben, met de ontvangst dier giften,

Digitized by Google

ten, welke de Godsdienstige ijver van *Amsterdams* Hervormde Gemeente, tot bevordering van ons weldadig doel, zoude willen bijdragen, een voorbeeld, dat wij niet nalaten kunnen te wenschen, dat ook in andere plaatsen van ons Vaderland, navolging vinde!

De Predikanten van *Amersfoort*:

Amersfoort, 14den Maart 1826.

P. J. LAAN,
W. BREIJL, en
M. VAN MEETEREN,
welke zich met de ontvangt der penningen belast hebben.

De Quaestor van het Klassikaal Bestuur te *Deventer*, verzoekt de Kerkeraden der Gemeenten, onder dit ressort, dat hem, zoo spoedig mogelijk, behalve de jaarlijksche quota's, ook de collecten voor noodlijdende Kerken en Personen, volgens Sijnodaal besluit in de Gemeenten te verzamelen, alsmede die tot oprigting van een hospitaal, onder de *Waldenzen*, franko mogen toegezonden worden, voor zoo ver hier aan niet reeds voldaan is.

Deventer, den 15den Maart 1826.

P. C. MOLHUIJSEN,
Pred. te *Deventer*.

De Ondergeteekende heeft het genoegen te kunnen melden, dat alle de Protestantsche Gemeenten, onder het Klassikaal Bestuur van *Brussel*, penningen hebben ingezameld, ten behoeve der *Waldenzen*, en dat de volgende sommen zijn uitgereikt; als, door de Protestantsche Gemeenten, de Nederd. en Fr. Hoogduitsche.

Te *Brussel* . . .	*f* 432 : 92.
— *Gend* . . .	337 : 66½.

Te

Te *Antwerpen*	f 118	80.
— *Deur*, (Fr. Gem.)	- 14	64.
— *Ostende*	- 57	[illegible]
— *Maria Hoorneheke*	- 2	50.
En door de Protest. Garniz. Gem. te *Doornik*, (Fr. Gem.)	- 27	80.
Te *Filvoorde*	- 10	18.
— *Dendermonde*	- 59	53.
— *Namen*	- 81	37.
— *Oudenaarde*	- 11	48.
— *Bergen in Henegouwe*	- 65	—
— *Charleroi*	- 13	50.
— *Doornik*, (Ned. Gem.)	- 36	—
— *Mecheleu*	- 9	—
— *Brugge*	- 87	—
— *Leuven*	- 13	—
— *Ath*	- 10	—
— *Menen*	- 12	03.
Nog ontvangen van den Wel Eerw. Heer GANSCH, Veld Pred. bij het Reg. Zwitsers, te *Namen* en *Charleroi*	- 23	60.
En van N. N. 2. Goudstukken	- 20	—
te zamen	f 1427	97.

De Scriba des voornoemde Klassikaal Bestuurs
PAUW.

Hoofdbestuurders van het Nederlandsch Genootschap: *tot zedelijke verbetering der Gevangenen*, berigten mits dezen, ingevolge verzoek van den geëerden Schrijver, dat zij zijne *Proeve van een dertiental Godsdienstige en Zedekundige overdenkingen, enz.* tot het bedoeld einde, bij de inzending vermeld, met alle aandacht, welke die geschrift verdient, hebben ingezien en overwogen; en dat het, ten gevolge hier van, hen is voor-

voorgekomen, dat dit werk, alhoewel met de beste oogmerken opgesteld, en eenen man verrâdende die, bij veelerlei kunde, vlijt en naarstigheid paart, om onderscheidene redenen, door of van wege voornoemd Genootschap, en ten gebruike der Gevangenen, niet kan worden aanbevolen.

De achtenswaardige Schrijver, dit werk terug verlangende, zal hiertoe gelegenheid vinden, bij den Ondergeteekenden, onder de bloote vermelding der zinspreuk, en het motto waaraan hetzelve kennelijk is.

Amsterdam, 2den Maart 1826. In naam van Hoofd-Bestuurders, W. H. WARNSINCK, Ed. *Algemeene Secretaris.*

LETTER-NIEUWS.

J. van der Heij en Zoon, te *Amsterdam*, geven uit, en hebben aan de Intekenaren afgeleverd:

J. L. KWALDS, *Christelijk Huis- en Handboek*, of *Bespiegelingen op elken dag des Jaars.* Uit het Hoogduitsch. Eerste Deel. In gr. 8vo., met gegraveerden Titel, en het Portret van J. L. KWALD. De prijs is, bij Inteekening *f* 6: — en buiten Inteekening *f* 6: 60.

Het tweede Deel hiervan volgt eerstdaags, terwijl alle de vier Deelen, nog in den loop dezes jaars zullen worden uitgegeven.

Bij J. Noman, Boekhandelaar te *Zalt-Bommel*, zal men den eersten April het licht zien, en mede verkrijgbaar bij C. C. L. van Staden, op de Waal bij de oude Schans, No. 77, te *Amsterdam*.

I. *Omstandig Verhaal*, betreffende den overgang van drie Israelitische huisgezinnen te *Zalt Bommel* woonachtig, tot den Hervormden Christelijken Godsdienst, in brieven, door

door R. MACALISTER LOUW, Predikant der Hervormde Gemeente te *Zult Bommel*, aan dezelfs voormaligen Ambtgenoot, S. CROMMELIN, thans Predikant der Hervormde Gemeente te *Leeuwarden*, gr. 8vo. à 75 cents.

Ook is nog gedrukt en te bekomen:

II. VAN EMDEN, *Kleine Catechismus der H. Godgeleerdheid*, à 25 cents.

III. P. J. ENTROP, *De Herder-Kerkelijke Joodsche, Christenen- en Turksche Godsdienst*, met 24 Platen, in plaats van *f* 3: 90, *f* 1: 80.

IV. *Godzvruchtige leeren, overdenkingen en gebeden* van ELISABETH ROEVE, door WATTE, in plaats van *f* 1: 25, 65 cents.

V. MUTSCHILLA, beknopte beschrijving van den welstand en de godsdienstige gezindheden des volks, ten tijde van JEZUS Komst en omwandeling op aarde, beschouwd als bijdragen van het regt verstand en nuttig lezen van het Evangelie, met vier fraaije platen, voor den geringen prijs van 90 cents.

VI. ROZENMULLER, *Geschenk uit Christelijke liefde aan Jongelingen en jonge Dochters*, tot raad en leering voor hun geheele leven. Naar het Hoogduitsch, door JORISSEN, Predikant te *Zierikzee*, à *f* 2: 40.

VII. ROZENMULLER, *korte inhoud der Bijbelgeschiedenis*, een leer- en leesboek voor de jeugd, vierde druk, 2 stukjes, à 40 cents.

VIII. MOUW, *Bekoopte, maar zakelijke Geschiedenis der Bijbel*, van uit het oude als nieuwe Testament, naar de vatbaarheid der jeugd ingerigt, 2de druk, à 25 cents.

IX. ——— *Leerzame verhalen van eenige godvruchtige menschen en kinderen*, zoo uit de gewijde als ongewijde geschiedenis, ter een voorheeld der jeugd, 30 cents.

X. ——— *De Geschiedenis van* TOBIAS, een Leesboek voor de jeugd, of de wegen der Goddelijke Voorzienigheid 20 cents.

XI. KAMMERER, *Zedekundige Lessen voor Jongelingen*, tweede verbeterde druk, *f* 1: 25.

XII. *Gulsluisvriend der Landlieden*, in plaats van *f* 3: 60, *f* 1: 80.

XIII. MUTTER, *Geschiedenis van het Lijden van Jezus Christus*, *f* 1: 25.

XIV. Tweede verbeterde en merkelijk vermeerderde druk van L. F. MARTINET, *Catechismus der Natuur*, verkort en, naar den tegenwoordigen staat der Natuurkennis verbeterd,

Digitized by Google

tenk) door J. A. ULKENS, met 11 fraaije uitstaande en gekleurde platen, groot 550 pag. f 4: 90.

XV. *Vervolg op den Catechismus der Natuur*, door wijlen J. P. MARTINET, door P. N. MUIT, 2 deelen, of 5de en 6de deel, in plaats van f 8: 50. f 4: 80.

Bij H. G. A. Thieme, te *Zutphen*, is gedrukt en alom te bekomen:

Der Priesteren pligt, den Kerke den Bijbel te geven, en te verklaren, voorgeschreven door de R. Cat. Kerk, door L. VAN ES, Théol. Doct., prijs f 1: 25.

Tevens zijn nog bij denzelfden Uitgever zeer weinige exemplaren te bekomen: van de terugkeering van een aantal R. Cat. Huisgezinnen, in het Hertogdom *Baden*, tot het Evangelische Christendom, door H. G. TZSCHIRNER, 2de druk, prijs 55 cents. Dit alom gezocht werkje, waarvan in den korten tijd van twee maanden in *Duitschland*, meer dan 12000 exempl. verkocht werden, zal ook bij Nederlanders, die eenigzins het leerstellige der R. C. Godsdienst weten willen, welkom zijn.

Bij J. W. Brouwer, te *Leeuwarden*, wordt uitgegeven:

I. P. BROUWER PZ., *Onderzoek naar het doel en bestoop van het schrijven van Paulus, in de elf eerste hoofddeelen van den brief aan de Romeinen*, a f 2: 40.

Van denzelfden Schrijver zijn nog slechts eenige exemplaren te bekomen, van: *Proeve eener opheldering en verdediging van het Bijbelsch verhaal, aangaande de schepping der wereld; benevens aanmerkingen omtrent den watervloed, van tijde van Noach*, a f 1: 10.

II. *Over de beteekenis in het nieuwe Testament*, a 90 cents.

III. G. H. LAUTS, *Brief en Boeit, een Ambtsspiegel voor Geestelijken*, a f 1: 50.

IV. G. DE WAL, *Oratio de Glaris Prisae Jureconsultis, Novae Franequerae*, d. 7. Octobris 1818. *Accedunt Adnotationes de Vita, Fatis et Scriptis Jureconsultorum*, a f 6: 90.

V. A. D. GRAVE VAN LIMBURG STIRUM, *Tafel, aanwijzende het proportioneel Zegel, dat men gebruiken*

moet voor onderhandsche Akten van Verhuring, Onderverhuring, Huurvernieuwing, Overdragt of weder-afstand van Huur, van Onroerende Goederen, berekend overeenkomstig de Wet van 31 Mei 1824. a 25 cents.

OPWEKKING BIJ DE LENTE.

De onderwijzende Landman met zijne Kinderen, in Leerzame gesprekken over den Landbouw en de Landhuishoudkunde, waarvan de inhoud is:

Het nut van den Landbouw, over de Woningen, Stalling, Berg, Schuur, Moestuinen, Moesvruchten, Boomgaarden, Wei- en Hooilanden, Hooibouw, Stalvoeder. Voorts Eigenschappen der Runderbeesten, derzelver kweeking en verzorging. Melken der Koeijen, en Melkvruchten over de Schapen, en derzelver nuttigheid, en verder over de Bijbedrijven van den Landman, door J. HAZEU, cz. uit eene veeljarige ondervinding en Letterarbeid opgemaakt; strekkende te gelijk, tot een zedelijk onderwijs, voor de Jeugd. Dit aangenaam, leerrijk en nuttig werkje, versiend met platen, word a *f* 1 : 50. uitgegeven te *Amsterdam*, bij de Boekverkoopers ten Brink en de Vries, en verder alom.

Bij R. J. Schierbeek, te *Groningen*, is van de pers gekomen: *De tweede vermeerderde en verbeterde druk* van het Handboek der Genees- en Verloskunde van het Vee, *ingerigt naar de behoeften van het Koningrijk der Nederlanden*, door Dr. A. NUMAN, Hoogleeraar aan 's Rijks Vee-artsenijschool, te *Utrecht*. Behalve dat het Werk, van ingeslopene onnauwkeurigheden gezuiverd, onderscheidene afdeelingen met nieuwe hoofdstukken over belangrijke Ziekten vermeerderd en aan sommige onderwerpen meerdere uitgebreidheid gegeven is, is deze uitgave nog verrijkt met een stukje *over het Hoefbeslag des Paards*. Dit Werk, in gr. 12mo, met eene kleine letter, zeer compres gedrukt, is buiten het voorwerk (42 bladz.) groot 568 bladz., met twee uitslaande Platen, alom voor den geringen prijs van *f* 2 : 40. te bekomen.

Bij

Digitized by Google

Bij den Boekhandelaar J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, is van de pers gekomen en alom verzonden:

I. M. DE JOUY, *De Kluizenaar in Italië*, of Aanteekeningen en Aanmerkingen op de Zeden en Gewoonten der Italianen, in het begin der Negentiende Eeuw, 3 deelen kompleet, met gegraveerde titels en vignetten.

II. SATURNUS, *Gedenkwaardigheden uit den Ouden en Nieuwen Tijd*, 4 deelen kompleet.

III. *De Nieuwe Trenck*, of de Gedenkschriften van den Baron DE KOLLI, betrekkelijk tot zijne geheime Zending, enz. één deel kompleet, met gegraveerden titel, vignet en portret.

IV. *Keur van nuttige en aangenaame Mengelingen*, Jaargang voor 1825 kompleet.

——————————— 1826, N°. I.

Het tweede Stuk van dezen Jaargang is ter perse, en zal met primo April het licht zien.

V. BISSCHOFF, *de Geestenbezweerders in de negentiende eeuw*, of de gevolgen van het Geloof aan Toovertkunst en Spokerijen, één deel kompleet met platen.

VI. *De Hertogin* DE LA VALLIERE, *of de Levensgeschiedenis van eene der Minnaressen van* LODEWIJK XIV., door Mevrouw DE GENLIS, één deel kompleet, met gegraveerden titel en vignet.

VII. J. J. GOSSELIN, *Alphabetische Naamlijst der Gemeenten en derzelver onderhoorigheden*, uitmakende het Koningrijk der Nederlanden, enz. enz. eerste deel.

Het tweede en laatste deel is ter perse, en zal zoo spoedig mogelijk volgen.

VIII. *Historisch Archief*, of Verzameling van Echte Stukken van Koningen, Vorsten, Staatsmannen en vermaarde Personen der negentiende Eeuw, door P. O. WITSEN GEYSBEEK, N°. I.

IX. A. L. BARRAZ, *Weelde en Verval, of het Amsteldamsch Parijs.* — Hekeldicht.

Onder de Vaderlandsche Reizigers bekleedt JAN HAAFNER, voorzeker eene uitstekende plaats, en zijne werken zijn steeds, door het letteruinnend publiek, op hoogen prijs gesteld geworden, en niet dan te regt: want HAAFNER kende de Oost Indische bezittingen, waarvan hij ons zulke schoone tafereelen ophangt, door en door; een groot gedeelte zijn's levens had hij in onderscheidene betrekkingen, te midden der Indianen, doorgebragt, hunne zeden, hunne Godsdienst, hunne overleveringen en oudheden waren hem eigen; de schoone landen die hij beschrijft, had hij van het eene punt tot het andere doorkruist, hij was er gelukkig en vergenoegd, en deze zielsgesteltenis verspreidde eenen bekoorlijken gloed over alles, wat hij ons van deze verafgelegene gewesten verhaald.

Zijne Reizen, hoezeer reeds voor eenige jaren uitgegeven, hebben voor ons niets van derzelver belangrijkheid verloren, want de Indianische Volken en Landen zijn nog dezelfde die zij voor vijftig en honderd jaren waren. Daarenboven is het oogpunt van beschouwing van HAAFNER, met betrekking tot Indië, dat van het geheele regenwoordig beschaafd Europa; niet warmer verdedigt men thans dan hij deed, de regten der verdrukte Indianen, noch ijvert men sterker tegen slaverij en verguizing der menschheid.

Niet alleen, als een stout en ondernemend Reiziger, ook als welsprekend Schrijver moesten wij HAAFNER bewonderen. Zijn stijl zoo onderhoudend bij het doorgaande verhaal, verheft zich, wanneer het onderwerp zulks medebrengt, tot eene wezenlijk dichterlijke hoogte. Men leze slechts zijne algemeene Beschrijving van *Ceilon*, die zijne Reizen daar der Bilaak voorafgaat, en oordeele, of wij hier te veel van HAAFNER zeggen.

De Ondergeteekende, door aankoop eigenaar geworden zijnde van de Reizen door opgemoemden Schrijver, gedenkt:

Lotgevallen op eene Reise van Madras over Tranquebar, naar het Eiland Ceilon.

Reise door het Eiland Ceilon.

Reize in eenen Palanquin; of Lotgevallen en merkwaardige Aanteekeningen op eene Reize langs de Kusten Orixa en Choromandel,

heeft gemeend het Vaderlandsch letteruinnend publiek geenen ondienst te zullen doen, er eenen *goedkoopen twee-*

den

den druk, *Post-formaat*, in vier deelen, van uit te geven, iedder deel à f 1: 10. zonder, en f 1: 50. met Platen; terwijl buiten Inteekening de prijs verhoogd wordt tot op f 1: 50. en f 1: 80.

De Inteekening op deze Werken, welke in gr. 8vo. f 17: 40. kosten, staat, volgens prospectus, behalve bij den Ondergeteekenden, alom in dit Rijk, open tot ulting April 1826.

Amsterdam, [illegible]

den 28ste [illegible] 1826.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

Proeve eener omschrijvende Verklaring, over het Evangelie naar MATTHEUS. Bladz. 277
F. A. DE CHATEAUBRIAND, De Martelaren, of de zegepraal van den Christelijken Godsdienst. Eerste Deel. 284
Tafereelen der broosheid van het menschelijk verstand. Uit het Engelsch vertaald. 290
N. G. VAN KAMPEN, Proeve eener Geschiedenis der Kruistogten naar het Oosten. Eerste Deel. 293
J. A. FESZLER, ARISTIDES en THEMISTOKLES. Naar den derden druk uit het Hoogduitsch vertaald. Eerste en tweede Deel. 298
De Negerstaat van HAITI of SINT DOMINGO. 304
DE GRAAF DE FORBIN, Reis naar de Levant. Uit het Fransch. Eerste, tweede en laatste Stuk. 308
Reis naar *Mark* en *Bergsland*. 315

MENGELWERK.

J. H. TRIEPER, JUNIOR., Verhandeling over de Geschiedenis des Vaderlands, het waardigst voorwerp onzer beschouwing. 317
Over de uitvinding van het Papier. (*Vervolg en Slot van Bladz.* 198.) 331
De Kwakers in *Amerika*. 340
Over de verschillende Planten, die in vele Landen tot Thee gebezigd worden. 342
De Ezel van den Bisschop. 344
Letterlijke handhaving der Wetten in *Engeland*. 345
Bemoediging. (*Dichtstukje.*) —

Akademie - Nieuws. 347
School - Nieuws. 348
Kerk - Nieuws. 358
Berigten. 393
Letter - Nieuws. 399

Digitized by Google

BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN,
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor APRIL 1826.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blauwburgwal en
de Bergstraat, N°. 320.

MDCCCXXVI.

De Prijs is 6 Stuivers.

Digitized by Google

Digitized by Google

BOEKBESCHOUWING.

BIJBEL voor de Jeugd. Door J. H. VAN DER PALM. *XIVde Stuk. Te* Leijden, *bij* D. du Mortier *en* Zoon, 1825. 195 *Bladzz. In kl. 8vo. De prijs is f* 1: 20.

Dit Deeltje, het tweede Stukje uitmakende der Bijbelsche Tafereelen, uit de Geschiedenis der Rijken van *Israël* en *Juda*, stelt den hoofd-inhoud voor van 2 *Kon.* IX—XVII., en beschouwt dus, in negen Hoofdstukken, de regering van JEHU, van JOAHAZ en JOAS, van JEROBEAM II, van ZACHARIA, SALLUM en MENAHEM, van PEKAHIA en PEKACH, vervolg der regering van ACHAZ, de tusschenregering, de regering van HOSÉA, de wegvoering der tien Stammen, en den staat der Israëlitischen Lands, na de wegvoering der tien Stammen. Het zal nauwelijks noodig zijn op te merken, dat de zoo nauwkeurige navorscher niet alleen van het tweede boek der Koningen, maar ook van de Kronieken, en van de Profetische Schriften, die hier in aanmerking komen moeten, een oordeelkundig en zeer gepast opheldernd gebruik gemaakt heeft, waarvan men dan ook menige toelichting hier dank weten moet. Diezelfde eerbied voor den Bijbel, welken men met het hoogste regt, altoos in de Schriften van VAN DER PALM, met een uitstekend genoegen opmerkt, en de vorige Deeltjes van dit in ons oog allerbelangrijkst werk kennmerkt, straalt ook in dit veertiende overal door. Onderusschen toont de bekwame Schrijver ook hier en daar duidelijk den opmerkzamen aan, dat hij oordeelkundig

Digitized by Google

denke en niet schroomt zijne gevoelens vrijmoedig vóór te dragen, noch ook die aanleiding den lezer te verschaffen, welke hem noopte om, bij verschil van gevoelens, zijne eigene keuze te volgen, en het voor en tegen te wikken en te wegen.

Tot een voorbeeld, diene het volgende:

„ Ik spreek van *Oosterische verhalen*, omdat inderdaad vele achting-waardige, met het gezag der Bijbelsche Openbaring hartelijk ingenomene Uitleggers, dit niet voor eene ware geschiedenis houden, maar voor een leerzaam verdichtsel, in den Oosterschen smaak; gelijk JEZUS zich van dergelijke verdichte verhalen, tot inprenting en opheldering zijner leer, gewoonlijk bediende: en zooveel kan men bijkans voor zeker houden, dat althans JONA zelf dit verhaal niet heeft te boek gesteld, maar een ander gewijd Schrijver in lateren tijd. Velen echter meenen, dat al het hier vermelde aan den Profeet dadelijk is overgekomen, en hebben eene niet ongelukkige vlijt besteed, tot het oplossen der zwarigheden, tegen hun gevoelen ingebragt. In dit geval kan men de zending van JONA naar *Nineve* in geen ander tijdperk plaatsen, dan onder de regering van JEROBEAM II; waarom ook hier eene korte melding van dezelve gemaakt moest worden. Doch hoe men hierover ook denke, het is buiten twijfel een allerleerzaamst verhaal; waarin men de volgende gewigtige waarheden zich, op eene onderhoudende wijs, aanschouwelijk ziet voorgedragen. God bepaalt ieders lot en werkkring hier beneden: het is vruchteloos, zich hieraan te willen onttrekken; daardoor berokkent men slechts zich zelven onheil, en Gods Opperbestuur handhaaft zich: opregte boete en berouw zijn onfeilbare middelen, om Gods ongenoegen te ontwapenen; en Hij, wiens lank-

moe-

moedigheid nooit uitgeput is, gaat noode tot strenge strafoefening over: niets is onredelijker en onbetamelijker, dan der menschen onvergenoegdheid, gemelijkheid en gekrenkte eigenliefde, die menigwerf hunne harten sluit voor mededoogen en barmhartigheid, en ook den anders goeden en braven zich zelven kan doen vergeten, zoodat hij berispelijk wordt in het oog van God en menschen. Deze en andere gewigtige Godsdienstige, zedelijke en karakterkundige waarheden, leert ons het kleine Boekje van JONA; en het gebruik, door JEZUS van sommige daarin vervatte bijzonderheden gemaakt, moet het ons bovendien nog hooger doen waarderen."

Wij voor ons houden het stellig voor eene ware gebeurtenis, voor eene *res facti*.

Belangrijk zijn de hier voorkomende aanmerkingen, omtrent JEHU en zijne regering, in de beoordeeling van wien en welke VAN DER PALM, hier de meest mogelijke onpartijdigheid heeft zoeken te bewaren. Wij stemmen dan ook in de hoofdzaak met den Hoogleeraar in, alleen meenen wij eene bedenking te moeten maken. Zijn Hooggeleerde meent, dat JEHU, eerst nadat hij van spijs en drank verzadigd was, aan de ontzielde Koningin (dat Monster, IZEBEL!) dacht, en dat hij toen, strijdig met den hem bekenden Profetischen last, welke luidde, dat IZEBELS lijk onbegraven, door de honden zou verteerd worden, bevel in goeden ernst zou gegeven hebben, om haar als eene Konings-Dochter te begraven. Maar JEHU kon, blijkens de geschiedenis, zeer goed veinzen, en zijne oogmerken verbergen: waarom zou men dan niet gelooven, dat hij zulks ook nu gedaan, en alleen dat bevel gegeven zal hebben, om en zich zelven te overtuigen, dat de Godspraak omtrent haar reeds vervuld was, en alzoo daarvan voor zijne Dienaren

ren een waarheidlievend gebruik te maken? Dit, dunkt ons, wordt door de uitkomst bevestigd. Dit leert de aanspraak, welke JEHU, naar 2 *Kon.* IX: 36, 37. op het ontvangen berigt hield: *Dit is het woord des Heeren, dat hij gesproken heeft* enz. Wij geven dit gaarne den Hoogleeraar in bedenking, als ten minsten eene nadere overweging waardig.

Het geen hier voorkomt, ter uit den wegruiming van bedenkingen en zwarigheden, bij voorbeeld, uit sommige tijdsbepalingen, en de opvolging der Koningen, en tot verzekering dus van het gezag der Bijbelsche Schrijvers, verdient alle behartiging, en bewijst eene naauwkeurige en oordeelkundige overweging, voorwaar in een werk als dit is, van het grootste aanbelang. Aanmerkingen als de volgende, offschoon dan geheel niet nieuw, lazen wij hier echter met groot genoegen:

„De waarheid, die ons zoo eenvoudig schijnt: er is maar één God, Schepper en Regeerder van alles, was eene verborgenheid, of werd voor strafbare lastertaal gehouden. Zoo er een Wijze was, die haar meende ontdekt te hebben, hij durfde haar niet openlijk leeren; in de geheimenissen fluisterde men ze elkander toe; en het was niet de zekerheid, het was alleen de hooge waarschijnlijkheid er van, die men beweerde. Aan de Bijbelsche Openbaring alleen, aan de Openbaring des Christendoms in het bijzonder, is het te danken, dat eene leer, die voormaals, als het toppunt der menschelijke wijsheid, slechts aan ingewijden werd bekend gemaakt, thans bij alle beschaafde volken, in de scholen en kinderkamers onderwezen wordt."

Wegens de onderhoudende voorstelling der in de H. Boeken aangeteekende bijzonderheden, uit het beschouwde tijdvak, — om de belangrijke aan-

vul-

valling, uit eenige schriften der gelijktijdige Profeten, en 't geen een door ervaring en onderzoek welgroeiend verstand natuurlijk zich voorstelt, en niet minder ook, uit hoofde van de nuttige wenken, bij gepaste gelegenheden gegeven; bijzonder ook voor den jeugdigen Lezer, lazen wij dit Stukje, hoe zeer dan ook van eenen eenigzins anderen aard en bewerking zijnde, dan de meeste der vorige, met veel goedkeuring en genoegen, en twijfelen er niet aan, of het zal met nut gebruikt worden.

PROEVE eener vrije behandeling van den Heidelbergschen Catechismus, in den geest van het gezuiverd Christendom, overeenkomstig het beginsel der Kerkhervorming. Door J. VAN DER LINDEN V. S., *Christen-Leeraar bij de Hervormden te* Kantens. *Te* Groningen, *bij* W. van Boekeren, 1825. *XII en* 200 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1 : 50.

Het beginsel der Hervorming in verband te brengen, met het Kerkelijk Leerboekje van *Heidelberg* afkomstig, is het doel, dat de Eerw. VAN DER LINDEN zoekt te treffen. Door de opdenvinding geleerd, dat al te groote schroomvallighed, het licht niet op den kandelaar, maar onder een dekmat plaatst, waarvan schier niemand voordeel trekt, verklaart hij reeds lang gewoon te zijn, een vrij onderzoek voor te staan en te volgen, door niets anders gebonden, dan door de Openbaring, welke JEZUS van den Hemel bragt. Wanneer de proeve hier geleverd, wanneer die weg betreden wordt, door bevoegde regters wordt goedgekeurd, zal hij misschien dezen zijne opgezette taak ten einde brengen. Deze proeve behandelt de tien eerste Afdeelingen.

Om den geest der Hervormde denkwijze, reeds sedtsmond te doen opmerken, waarvan velen zich helaas! al te onkundig betoonen, vangt VAN DER LINDEN te regt aan, met de woorden van Art. VIII der Nederlandsche Geloofsbelijdenis, op te noemen, dezelve te verklaren en, naar den geest en de strekking der Nederlandsche Geloofsbelijdenis, de waarde, het aanzien en gebruik van den Catechismus, bij de Hervormden te bepalen. VAN DER LINDEN, erkent het goede en de waarde van het genoemd Onderwijsboeksken, maar waarschuwt te regt tegen het misbruik, daarvan niet zelden gemaakt. Wat ons betreft, voegt hij er met vrijmoedigheid bij, indien tijden en omstandigheden dit anders medebrengen, wij zouden, om het heil van onze Christelijke Broeders en Zusters, gaarne eene handleiding bij het grondig onderwijs verlangen, in alles meer berekend naar de behoeften van den tijd, en geschikt voor de bevatting van het algemeen. Ondertusschen heeft het gebruik, om naar de volgorde en den leiddraad van genoemden Catechismus, de waarheden en pligten van den besten Godsdienst, des Zondags nademiddags voor de Gemeente te behandelen, bij de Hervormden nog plaats, en nu zal deze proeve moeten leeren, hoe men zulks dan ook nog wel kan blijven volgen, zonder groot nadeel, ten minsten zonder verloochening van het zekere beginsel, dat alleen de Bijbel de toetssteen der waarheid is, in den Godsdienst.

Is het niet, wanneer men zich dit voorstelt, als of VAN DER LINDEN in den waan verkeerd heeft, dat de Hervormde Hoogleeraren en Predikanten, tot nu toe met deze zaak zeer verlegen geweest zijn? Indien dit het geval is, moet hij wel zeer onkundig zijn, van de denk- en handelwijze der Gereformeerde Predikanten, en hopen wij,

Digitized by Google

wij, dat hij zich spoedig van die dwaling zal laten genezen, door eenigen van zijne Ambtsbroeders, naar of over den Catechismus te hooren prediken. Reeds lang hebben Hoogleeraren en Predikanten geweten, hoe zij den Catechismus gebruiken, en de waarheden, en pligten van den Christelijken Godsdienst behandelen moeten; naar aanleiding der Afdeelingen, die beurtelings volgen; zonder eenigermate inbreuk te maken, op het vaste fondament der Hervorming, — dat geen menschelijk gezag, maar alleen de Bijbel beslissen moet, wat waarheid is, en wat de Christenen dus gelooven en beoefenen moeten tot zaligheid.

De Schrijver heeft zich zeer bevlijtigd, om verscheidene uitdrukkingen van den Catechismus regt te buigen, (om zijn eigen woorden te bezigen,) en dit is hem soms ook zeer goed gelukt; maar hij zou wel gedaan hebben, met te doen opmerken en duidelijk te verstaan te geven, dat de beide opstellers van den Catechismus, zich met naauwgezetheid, aan Bijbelsche uitdrukkingen gehouden, en daarvan zich doorgaans bediend hebben; waaruit dus volgt, dat de Leeraar verpligt is, als Uitlegger der H. Schriften, daarvan den waren zin aan te wijzen, en dus de heilige leer der waarheid te verkondigen. Ieder een gevoelt dan ook van zelf, dat dit volkomen strookt, met het echte kenmerk der Hervorming, en dat men alzoo de *Bijbelsche* leer voordraagt, naar de orde van behandeling in den Catechismus gevolgd, maar geene menschelijke, voor 't minst faalbare begrippen, zoekt te verdedigen of te verspreiden, of ook den schijn zelfs aan te nemen, als of men de uitspraak, verklaring, of opvatting van een menschelijk leerboekje, eenigzins geltijk wilde leeren stellen, met de verklaringen des alleen onfaalbaren Bijbels.

Naar ons inzien heeft de Eerw. VAN DER LIN-

den, zich dan hier te veel moeite gegeven, vooral wanneer wij in aanmerking nemen, den tegenwoordigen tijd en de verordeningen, welke met zoo veel wijsheid en bedachtzaamheid gegeven zijn. Ieder heeft zijne wijze van zien, en hoewel dikwijls met onzen Schrijver overeenstemmende, in de opvatting van zaken, kunnen wij hem toch niet in alles onzen bijval geven; en zoo zal het met velen gaan. Dit levert evenwel geene zwarigheid op, men predike slechts de leere des Bijbels, 't zij dat men dit naar aanleiding der Afdeelingen van den genoemden Catechismus, 't zij naar denen of genen tekst van den Bijbel, daartoe opzettelijk uitgekozen, doe, en zorge, dat de toehoorders duidelijk vernemen, bij elk Hoofdstuk of Afdeeling, of gedeelte van het schoon geheel, wat wij te gelooven en te beoefenen hebben tot zaligheid. Ieder eenigzins ervaren Predikant, zal dan ook, bij elke der twee en vijftig Afdeelingen van den Catechismus, gelegenheid genoeg vinden, om waarlijk verstandig en stichtelijk tot de Gemeente te spreken, en haar naar en uit den Bijbel te onderhouden.

Wij verklaren ten minsten, daarin zoo veel moeijelijks niet te vinden, en het heeft ons, zelfs bij de breedvoerige behandeling van het H. Avondmaal, in dien Catechismus, niet aan aanleiding ontbroken, om Christelijk de Gemeente te onderhouden, en de noodige verscheidenheid tevens in acht te nemen.

Naar ons oordeel, had dus deze proeve wel achter wege kunnen blijven, daar ze voor hen, die het uitmuntend onderwijs onzer Hoogleeraren genoten hebben, overtollig is, en anderen ook, welke in eene opgeklaarde denkwijze smaak vinden, en naar het Evangelie zich hun leiden, dezen wegwijzer zeker niet behoevenis terwijl de zulken, die liever hunne eigene begrippen en voor-

oor-

oordeelen volgen, dan zich te bevlijtigen, om de zaken, waarheden en pligten gemoedelijk te onderzoeken, in dit geschrift voorzeker geenen smaak zullen vinden. Het is thans, Gode zij dank! bij de Hervormden zoodanig gesteld, dat men voorwaar over geene knellende banden, of willekeurige menschelijke bepalingen zich beklagen kan. Men make dus van zijne Christelijke vrijheid, een dankbaar gemoedelijk gebruik, en bevlijtige zich, door de waarheid in liefde te betrachten, de reine geloofsleer naar den Bijbel, met naauwgezetten ernst, overtuigend voor te stellen, 't zij dat men den Catechismus als Handleiding bezigt, 't zij dat men zoogenoemde vrije tekften behandelt, en zorge, van nergens niet alleen het bijgeloof, maar ook niet het ongeloof en twijfelzucht, onvoorzigtig te stijven.

Dit een en andere zij echter niet gezegd, met voorbijzien van het goede, dat men in deze behandeling der opgenoemde Afdeelingen aantreft. Het blijkt hier trouwens allerwege, dat VAN DER LINDEN, van het Protestantsche Christelijk beginsel uitgaande, zich bevlijtigt, om geregeld te denken en te leeren; maar ook, dat het hem om waarheid te doen is, en om anderen tot het ware geloof op te leiden, of daarin te versterken. Zijn stijl is ook niet verwerpelijk, en zijne uitdrukkingen zijn doorgaans met voorzigtigheid en wel overdacht gekozen. Wij hopen dus, dat hij in zijnen kring veel nut stichten, en het Rijk der waarheid bevorderen zal.

Tot eene proeve der wijze van behandeling, schrijven wij hier het volgende over:

„ Ik neem, tot de behandeling van dit derde punt, aanleiding uit de 15de vraag. Wij bepalen evenwel voor als nog niet, hoe, langs welken weg, door wat middel of persoon, de Allerhoogste die jammerlijke verblinding van het menschdom

dom zal opheffen, dien alles vernielenden stroom van het zedenbederf stuiten, en aan zijne kinderen de verlorene rust van hunne harten weder schenken; even weinig als wij, op het voetspoor van den Catechismus, de vereischten in hem, die daartoe van God bestemd is, met scherpe lijnen omschrijven willen. Neen — onzer kortzigtigheid indachtig, en vastelijk geloovende, hoe God zoo weinig aan één middel gebonden is, dat Hem veeleer duizend middelen ter beschikking openstaan, zouden wij het eerroof achten, dien aangaande iets stoutelijk te bepalen: maar dit neemt ons de vrijheid niet weg, om het daarvoor te houden, dat God, om niet verijdeld te worden in die wijze en liefderijke oogmerken, welke Hij bij de formering van den mensch bedoelde, het ontwerp niet zal laten varen, om beide zijne eer te handhaven en het geluk van zijn redelijk schepsel te bevorderen, langs wegen, die zijne wijsheid denkt en zijne liefde beschikt."

„Wilden wij voor een oogenblik aannemen, dat God in staat was, zijn hoofddoel op te geven, of dat Hem hinderpalen in den weg gelegd konden worden, om daartoe te geraken, wel, dan moesten wij wel zeer bekrompen van den Heer der wereld denken; wij moesten Hem dan ten minste tot de menschelijke zwakheid en kortzigtigheid verlagen, die niet altijd kan, hetgene zij wil. Maar strookt dit ook met de erkentenis van zijne almagt, voor welke niets te hoog of te wonderlijk is? met de erkentenis zijner wijsheid, die de geheele reeks der gebeurlijke dingen van alle eeuwigheid doorziet? met de erkentenis van zijne liefde, die hooger dan de hemel reikt? of ook met de erkentenis van zijne onafhankelijkheid, die, verheven boven ieder toeval, alle uitkomsten aan zich onderwerpt, en die

die leidt naar zijnen heiligen wil? Neen — zonder openbare verloochening van Gods wezen, kunnen wij die stellingen niet toelaten."

„ Het zij dan al eens zoo, gelijk wij dit in gemoede erkennen, dat de toestand der menschen een bejammeringwaardig aanzien vertoont: het verstand zij droevig verdwaasd; het hart ellendig misvormd; de neigingen en gezindheden mogen verwilderd en de trekken van Gods beeld, in zoo verre, bij den mensch diep verdonkerd zijn: maar, zou dan die zwakke mensch, wiens grondslag in het stof is, zulk eene scheuring in het Goddelijk ontwerp maken kunnen, dat de opperste magt beperkt, de opperste wijsheid verbijsterd, en de liefde in hare weldadige uitvloeiselen gestremd wierden? Neen, — zoo veel verwarring kunnen de zamengezworene krachten der natuur niet aanrigten; zoo veel wanorde kan nog veel minder de mensch in de zedelijke wereld daarstellen."

„ Ons moge het dikwijls toeschijnen, dat alles op Gods wereld in oproer staat, en zich aankant tegen heiliger bedoelingen: maar ook daar, waar wij God ledig denken, is Hij werkzaam, en, verheven boven alle eindige krachten, beraamt Hij zijne ontwerpen zonder gedruisch, maar voert die eindelijk met majesteit uit. Waarom zou het dus boven het bereik van Zijne inzigten of van Zijn vermogen staan, om ook hier het goede te doen geboren worden uit het kwade? Schept Hij niet het licht uit de duisternis? roept Hij niet uit verwarring orde? gebiedt Hij niet uit den dood het leven?"

„ Vereenigen wij dit alles met het plan van opvoeding, dat God, wel langzaam, maar zeker, bij het geslacht der menschen, in ieder tijdperk schijnt gevolgd te zijn, dan bestaat er toch alle re-

Digitized by Google

reden, om te vermoeden, dat dit plan eens eindelijk zijne voltooijing naderen zal."

„De bemoeijenissen van enkele groote mannen, die God in elke eeuw en onder ieder volk verwekte, en die, al vast niet zonder betrekkelijk nut gesticht te hebben, van het tooneel hunner werkzaamheden afstapten, en de invloed van groote wereldgebeurtenissen op verstandsbeschaving en zedelijkheid, bewijzen, even goed, als het hulp biedend onderwijs, dat God aan enkele menschen schonk, ten duidelijkste, dat Hij zijne kinderen, schoon van Hem afgedwaald, nooit vergat; zij wijzen ons op een rusteloos voorwaarts streven naar hooger en algemeener doel; dat bij het Goddelijk plan van opvoeding, ten grondslag ligt, en zich met den tijd eens heerlijk ontwikkelen moet. Mag er intusschen iets van dat uitzigt op de herstelling van het menschdom worden, dan zal God daarvan alleen de eer hebben, die zoo vele en onderscheidene krachten aan zijn eindelijk ontwerp dienstbaar maakt; terwijl deze onze bespiegeling, al sticht zij ook geen ander nut, dan dat zij ons, van achteren, in dat eerbiedig gevoel voor God versterkt, niet geheel vruchteloos zal gerekend worden."

„Wat mij betreft; deze leiding van gedachten te volgen, hield ik voor oneindig verkieslijker, dan den Allerhoogste door stoute beparingen omtrent den aard, de wijze hoe en de vereischten der verlossing aan banden te leggen, of Hem door minder wijsgeerige bespiegelingen van het weelderig vernuft, van voren, tot eene weldaad te verpligten, die het zijne Wijsheid gelieven mogt, geheel vrij en ongehouden, alleen aangespoord door menschengeluk, te eenigen tijd, daar te stellen."

De

De VREDEBODE. Christus is onze vrede — en kommende heeft Hij door het Evangelie vrede verkondigd, u die verre waart en dien die nabij waren. Efez. II: 14, 17. I. *Te* Groningen, *bij* W. Zuidema, *Boekdrukker en Boekverkoper.* 100 *Bladz. In kl.* 8vo. *De prijs is* 40 *Cents.*

De Hamburger *Friedensbote*, een Tijdschrift van eenen Godsdienstigen aard, waarvan om de veertien dagen een Stukje uitkomt, en 't welk vooral voor minvermogende, maar niet geheel ongeoefende lezers geschreven wordt, gaf aanleiding tot dezen Vredebode, voor den Nederduitschen Lezer. De Verzamelaar besloot, om uit het Hamburgsche het meest geschikte, soms ook wat gewijzigd, over te nemen, en daarbij eigene opstellen, of van anderen te voegen, en alzoo bij genoegzame aanmoediging, jaarlijks vier Stukjes, zamen een Deeltje uitmakende, in het licht te geven.

Moge, (dus luidt het slot van het Voorberigt,) ook deze bode niet verfmaad of veronachtzaamd worden. Zijne komst is met vrede, zijn oogmerk welmeenend. Zich vriendelijk in den kring zijner lezeren plaatsende, wenscht hij niets meer, dan hen met zijne korte vertogen, verhalen, leerzame anekdoten, nuttige spreuken, of ook eene enkele keer, door het mededeelen van een godsdienstig gedicht of gezang, te stichten. Als hun medezeizigen naar de eeuwigheid, waarvan hij het gewigt zeer diep gevoelt, zal hij ten minste zorg zoeken te dragen, dat hij hun den tijd door geene beuzelingen ontroove."

Eenvoudige, ernstig denkende Christenen, zullen

len dezen Vredebode zeker gaarne ontvangen, en met genoegen hooren.

Indien deze onderneming wel slaagt, hopen wij, dat de Stukken zoo min mogelijk van vreemden bodem zullen ontleend worden.

De Engelsche HERVORMDE KERK, benevens haren invloed op onze Nederlandsche, van den tijd der Hervorming aan. Door W. BROES. *Te* Delft, *bij* de Wed. J. Allart, 1825. *Eerste Deel, X en* 315 *Bladzz. en het Tweede Deel, IV en* 408 *Bladzz. De prijs der beide Deelen is f* 7: 70.

Over den invloed der Engelsche op onze Nederlandsche Hervormde Kerk, valt voor den kenner der Geschiedenis, voorzeker nog al wat te zeggen, en de tegenwoordige gesteldheid des tijds, maakt het voor ons ook, zoo niet ten pligt, althans tot eene belangrijke bezigheid, daarover na te denken, ten einde daaruit nuttige gevolgtrekkingen af te leiden. Daarvan overtuigd, oordeelde dan ook de Eerw. BROES, daarover eens opzettelijk na te moeten denken, en in zijne tusschen uren, het een en andere op het papier te brengen, en alzoo ontstond het werk, waarover wij nu onzen lezer moeten onderhouden. Tot eene ordelijke behandeling van dit onderwerp, begreep hij te regt, eerst eene korte beschrijving van de Engelsche Hervormde Kerk, te moeten geven, 't welk geschied is in het eerste Deel, en daarop te laten volgen, eene aanwijzing van den invloed dier Kerk op de onze, welke het tweede Deel vult.

De Schrijver vangt dan aan, met eene levensschets

schets van TH. CRANMER, welke in dezer voege behandeld is, dat *eerst*, omtrent de Kerkhervorming in *Engeland*, eenig berigt gegeven wordt, tot op den tijd toe, dat CRANMER optreedt, dan vermeld, het bedrijf van dezen Kerkvoogd, bij de Hervorming der Engelsche Kerk, en *eindelijk* het beleid zijner onderneming nader ontwikkeld en beoordeeld wordt. Deze schets is zeer omzigtig, en met veel gematigdheid geschreven, beantwoordt aan de Geschiedenis, en doet ons met BROES zeggen:

„ Wij mogen dan dezen hervormer, hoezeer ook boven alle bekrompenheid van zijne eeuw, noch boven alle gebrek in 't geheel verheven, roemen als een man van groote gave, van uitnemende wijsheid, van uitgebreid en edel bedrijf. Als grondlegger der hervormde Kerk in Engeland verdient hij *groot* te heeten, en heeft hij eerste[illegible] zijn vaderland, maar ook geheel de Protes[illegible]tsche Kerk, ja Europa, en de wereld zelfs [illegible]ur aan zich verpligt; want hoe hoog is niet [illegible]geland, in weerwil van eerst opgekomene woes[illegible]stormen, bij toedoen zijner kerkhervorming, [illegible]agt en rijkdom opgestegen, en dit niet alleen [illegible] eigen geluk en roem, maar ook eenigermate [illegible] voordeele van vrijen en zuiveren Godsdienst, [illegible]eel Europa door, en in onzen tijd tot ver[illegible]iding van het Evangelie in de verstgelegene [illegible]den der wereld! "

Hierop volgt de levensschets, van den niet minder beroemden, onvermoeiden Schotschen Hervormer JOHN KNOX. Tot inleiding dient ook hier een beknopt verhaal van 't geen aan zijnen invloed en zijne groote medewerking is vooruitgegaan, onder de regering van JACOBUS V, en een gedeelte van het opvolgend Regentschap, tot aan den moord des Aartsbisschops van St. Andreas BEATON, in het jaar 1546. Vervolgens ter

Digitized by Google

zake getreden, heeft BROES zich vier tijdvakken voorgesteld, het eerste gaande van den tijd af, dat KNOX onder de belegerden, op het Slot van ST. ANDREAS predikte, tot aan de vestiging der zoogenaamde Congregatie, of van het verbond ter bescherming van de nieuwe leer, tot in het jaar 1558 of 1559, twaalf jaren. Het tweede beschrijft die Congregatie in opstand, of wel, vereenigd met ELIZABETH, in oorlog tegen de Regenten en *Frankrijk*, slechts negentien, doch zeer gewigtige en bange maanden. Het derde, vertoont dezelfde Congregatie in zegepraal; de Franschen geweken, de Regenten gestorven, en het vrije Parlement, voortgaande tot het invoeren van den nieuwen Godsdienst, met afschaffing van den Roomsch Katholijken, tot aan de komst van MARIA uit *Frankrijk*, in haar Schotsche Rijk, 1561. Het vierde, hoe de Hervorm[illegible] bij velerhande ondermijning en gevaar zich sta[illegible] de houdt, onder het bestuur van MARIA, er[illegible] haren afstand onder het Regentschap, tot aan [illegible]g dood van KNOX, 1572.

Het was ons een wezenlijk genoegen, het g[illegible]stig oordeel hier te lezen van BROES, over [illegible] waarlijk edelen man, wiens hart geheel [illegible] voor de beste zaak, en er daarom ook alles v[illegible] over had. Hij was wel, gelijk hier ook is [illegible] gemerkt, niet zonder gebreken, maar, behal[illegible] dat het moeijelijk te bewijzen zou zijn, dat d[illegible] welke een koel beschouwer nu meent op t[illegible] merken, in hem en onder zijne omstandigheden, dezen naam verdienen, kunnen wij de overige zeer goed voorbijzien, en zullen wij, wanneer wij 's mans ware grootheid ons voorstellen, er zeker ons niet aan ergeren.

De Schrijver gaat nu over, tot de vergelijking van de *Episcopale* en *Presbijteriaansche*, of *Schotsche* Kerk, ten aanzien van den *Liturgischen* vorm.

vorm. Eerst beschrijft BROES den Eerdienst, bij de *Episcopale* Kerk, vooral met betrekking tot hare Liturgie, en laat daarop zijne beoordeeling volgen, steeds in vergelijking met en tegenoverstelling van den vrijen, door Liturgie weinig bepaalden eerdienst der *Presbijterianen.*

Met veel bedaard- en zachtheid, is deze beoordeeling geschied, en offchoon zij dan ook, gelijk niemand anders verwachten kan, niet ten voordeele uitvalt, van de *Episcopale* gebruiken, zal zelfs een aan het oude gehechte Engelschman, dezelve zonder op te stuiven kunnen lezen. De voorslagen, om hier of daar bij onzen openbaren Eeredienst, ook eene en andere geringe verandering te maken, worden met de verstandige, behartigenswaardige aanmerking besloten: dat eene ontijdige en drijvende invoering van het goede, (vooral, wanneer men het kort na de bepaling, of den voorslag, (dit voegen wij er bij) weder laat glippen,) terwijl zij den vrede en de liefde stoort, ook zelfs het beste *kwaad* maakt.

De volgende Afdeeling, beschouwt de *Methodisten*, noemt het goede en verkeerde op, en maakt opmerkzaam op de gevolgen, daar uit pit te leiden, ook met toepassing op ons eigen Vaderland.

Nu ontvangen de Kwakers eene beurt, en eindelijk, de overige Disfenters. Voorzeker is de lezing van de berigten daar over, zoo min aangenaam, als het opmaken en ter neder stellen van dezelve vermakelijk geweest zal zijn, voor den Vervaardiger van dit boekdeel; gelijk hij dan trouwens ook zelf bij herhaling getuigt. BROES, heeft ondertusschen niet enkel als Berigtschrijver in dezen gehandeld, maar zich zoo veel mogelijk beijverd, om zijn verslag belangrijk te maken, niet alleen door er zijne aanmerkingen en vergelijkingen tusschen te voegen; maar ook door aan het slot

Digitized by Google

drie belangrijke punten te beschouwen. Wij zullen ze met 's mans eigene woorden opgeven:

„ *Eerst* zoek ik de overeenstemming aan te wijzen, welke de beschrevene godsdienstvrijheid heeft, met den geest des Engelanders. *Ten andere* zal ik trachten te onderzoeken, in welke maat zoo groote verscheidenheid en zoo onbepaalde vrijheid van Godsdienst getuigenis geven aan den godsdienstigen zin, daarnevens hoe ver die aan den echt godsdienstigen zin bevorderlijk, of wel schadelijk zij. *Eindelijk* zal ik eenige opmerkingen wagen, over 't geen de wet behoort te zijn, en de Overheid behoort te doen, omtrent zulke godsdienstpartijen, als, dus verre niet gevestigd, zouden wenschen, gelijk met de vroegere, toegelaten en beschermd te worden."

Deze voorwaar belangrijke zaken en onderzoekingen, zijn hier met veel schranderheid aangeroerd, met voorzigtigheid ontwikkeld, en te gelijk met kennis van zaken en waarheidsliefde, zoodanig beantwoord, dat men er de behartiging in onzen tijd wel van mag aanbevelen, en wij voor ons verklaren, er grootendeels zeer ons zegel aan te hechten. Zie hier een staal;

„ Intusschen, gelijk ik gezegd heb, leveren dezelfde opmerkingen den sleutel voor het omzigtig en gemiddeld antwoord op de vraag, welke was voorgesteld. Gelijk overal in de besmette wereld rein en onrein vermengd zijn; zoo ook vertoont de verdeelde kerk in Engeland, en waar het zij, iets goeds en iets kwaads. De scheure, bij haar ontstaan en hare voortdurende wijdte, was eene proef van vurige waarheidsliefde, tevens van bekrompene twistgierigheid. Met hare voortgaande heeling, gaan vergezeld en laauwe onverschilligheid en wijze gematigdheid. Ik wenschte, dat dit, bij het beoordeelen van onze eeuw, en het vergelijken derzelve met die van onze Vade-

ren

ren, wierd ter harte genomen. Gij! ik bid u, wil ons niet terugvoeren in den tijd dier voorouderen, als ware het een gouden tijd; wanneer Puritemen en Episcopalen, Remonstranten en Contraremonstranten om der waarheids wil elkander in het aangezigt vlogen. En gij verheft onze eeuw niet zoo hoog, aan welker geroemde verdraagzaamheid de miskenning van het echte Evangelie, koude twijfelarij en wereldzin zoo overvloedig deel hebben. Vermaant ons liever, gij beiden, en leidt ons, om het prijselijke der voorvaderen met het prijselijke der nakomelingen, het vaste en warme geloof, met wijsheid en liefde zaamtevoegen! In Engeland heeft, sints eenigen tijd, die gelukkige en edele zamenvoeging begonnen zich te vertoonen, zoovéel door den band van — het voegt niet hier een' sektenaam te noemen — van echten zin voor het Evangelie en ijverigen arbeid voor hetzelve, Episcopalen, Presbyterianen, Kwakers en hoe ze ander heeten mogen, hartelijke broeders zijn."

„ Het ander gedeelte van de voorgestelde vraag: in hoe ver de verscheidenheid, vooral de onbepaalde vrijheid van godsdienstbelijdenis in Engeland, aan den godsdienstigen zin bevorderlijk of wel schadelijk zijn, is mij nog overig. Het antwoord mag kort wezen. De voordeelen, welke met zulke gesteldheid der kerk verbonden zijn, heeft het geschrift: over de vereeniging der Protestanten in de Nederlanden, (1) opzettelijk aangewezen. Ik mag dit dus voorbijgaan. Doch er zijn ook doorgaans groote nadeelen aan vast; en vooral schijnt de onbepaalde vrijheid om voorstanders van nieuwe godsdienstbegrippen tot eene gemeente te verzamelen, iets zeer gevaarlijks te wezen."

(1) Door dezelfden Schrijver.

„Is de kerk, in eenig land, in een groot getal gemeenten verdeeld, aan de klejnen daaronder ontgaat veel van het plegtige, opwekkende, en roerende, 't welk in talrijke godsdienstige vergaderingen zich voordoet. Die Engeland bezocht hebben, weten in hunne berigten niet genoeg uit te drukken de mate van koudheid en droogheid, welke hun toeschenen gespreid te zijn in de kerkjes, waarin zij de Vrijdenkers, Unitarissen en Universalisten vergaderd vonden. Niet alleen door de soort van predikatie of wel redevoering, maar ook van wege het klein getal der verzamelden, het zwakke gezang, en het kamergebouw, schenen alle leven en godsdienstvuur te ontbreken."

„Aan sekten is het, vooral in de eerste tijden van derzelver bestaan, eigen: op het bijzondere geloofsstuk, waarom zij zich hebben afgescheiden, de geheele aandacht te rigten. Men ontmoette het weleer bij de Doopsgezinden in de verwerping des kinderdoops, bij de Calvinisten ten opzigt van de leer der voorverordinering, bij de Remonstranten in de verzekering, welke Professor van der Mersch telkens, bij de aanbeveling der armen, pleegde te herhalen, dat tot hunne gemeenschap allen werden toegelaten, die beleden, dat Jezus is de Christus, en van ongeregtigheid afstaan. Is dit niet voor iets schadelijks te houden? Niet alleen worden hier door de leerredenen twistgierig en onaangenaam eenzelvig; maar ook worden aan het geloof en godsvrucht, terwijl die een enkel voedsel tot overlading toe ontvangen, de overige, veelal betere spijzen onttrokken. Sack verhaalt van de Universalisten, dat bij hen nagenoeg elke leerrede een betoog bevat, dat eindelijk alle menschen door Christus tot Zaligheid staan hersteld te worden. Ik verkies het zoo weinig als de Vijgeboomiaansche oefening, wel-

welke niet ophoudt te bewijzen, dat niet dan een klein getal uitverkorenen, bij alle mogelijkheid, kan zalig worden."

Ook de Aanteekeningen en Bijlagen achter aan, verdienen vergeleken te worden. 't Geen onlangs door eenen der Predikanten, uit het naburig *Duitschland*, over *Holland* en *Engeland* gezegd is, die in *'s Hage*, den Hoogleeraar van ECK, ter gelegenheid van de Sijnode, die nuttige rede hoorde uitspreken, herinnerden wij ons, toen wij dit belangrijk werk van onzen BROES in handen namen, en wij hopen, dat die Duitscher, overeenkomstig de daartoe openlijk gegevene uitnoodiging, over den staat der Engelsche Kerk en gebruiken, een opzettelijk werk schrijven zal, waarvoor hij reeds getoond heeft, zeer wel berekend te zijn. Daar onze ruimte ons niet meer toelaat, laten wij de beschouwing van het tweede Deel, tot eene volgende gelegenheid liggen.

PROEVE eener Geschiedenis der Kruistogten naar het Oosten, tot op de herovering van Ptolemais *in het jaar* 1291. *Door* N. G. VAN KAMPEN. *Tweede Deel. Tot aan den ondergang des Duitschen Kruislegers in* 1190. *Te* Haarlem, *bij de Erven* F. Bohn, 1824. XII *en* 452 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3: 90.

Dit tweede Deel vangt aan met het derde boek, dat, in twee Hoofdstukken, den tweeden Kruistogt behandelt. Vooraf gaat weder eene schets van den toestand van *Europa*, in de eerste helft der twaalfde Eeuw, namelijk van *Duitschland* en *Rome*, *Frankrijk*, *Denemarken*, de *Slavonische* Rijken, en *Hongarijen*, de *Noormannen*, *Italië* en *Engeland*, en dan volgt de beschrijving van

Digitized by Google

den Kruistogt zelven; deszelfs voor- en nadeelen, verschillende ontmoetingen en bedrijven, en eindelijken rampzaligen afloop. VAN KAMPEN heeft ook niet verzuimd, met een woord, van den insgelijks rampspoedigen togt naar het Noorden, tegen de *Wenden*, aan het slot te gewagen.

Het vierde boek, levert de Geschiedenis van den tweeden tot den derden Kruistogt, en is verdeeld in drie Hoofdstukken, waarvan het *eerste* de dertien laatste jaren van Koning BOUDEWIJN III, het tweede de Regering van AMAURIJ, en het derde de heerschappij beschouwt van BOUDEWIJN IV en GUIJ van *Lusignan*, tot op de veroovering van *Jeruzalem*, door SALADIN. Zeer kort en juist heeft VAN KAMPEN, in deszelfs begin, den hoofd-inhoud van het derde Hoofdstuk, en van het volgende boek, dus opgegeven:

„ Op het oogenblik, dat men vreesde, of hoopte, het in de grondvesten geschokte Rijk van *Jeruzalem* den laatsten slag te zien toebrengen, of het door den moed der vertwijfeling behouden te zien: hield de dood der beide Regenten, die het bedreigden of verdedigden, voor eenigen tijd het zwaard in de schede. NOUREDDIN, de vreesselijke vijand der Christenen, de gebieder of leenheer van den *Tigris* tot de watervallen des *Nijls*, was dood, en zijn geest was niet op zijne kinderen of naastbestanden overgegaan, die integendeel elkander de erfenis des overledenen betwisten. Maar die geest rustte in dubbelde mate op hem, dien hij zelf bijkans gedwongen had, de loopbaan der krijgs- en der staatzucht te volgen, — op JOSEPH SALADIN, NOUREDDIN's stedehouder in *Egijpte*, die reeds bij het leven diens grooten mans naar *onafhankelijkheid* getracht had, en thans nog een stouter doel, vereeniging van NOUREDDIN's magt in *zijne* handen, in 't oog durfde vatten. Doch deze onderneming te gelijk met den oorlog tegen de Chris-

Christenen te besturen, was den *Sultan*, nog kwalijk op den zetel bevestigd zijnde, ondoenlijk: en de vereeniging der twee Mogendheden in *Syrië*, hoezeer van verschillenden Godsdienst, en door Volkshaat bezield, was in dat geval niet onmogelijk. — De Christenen van hunnen kant waren niet in staat, van den dood des *Atabeks* van *Damaskus*, al dat voordeel te trekken, 't welk men zich daarvan scheen te mogen belooven. De erfgenaam des troons was een dertienjarig kind; en de Grooten des Rijks twistten over het voogdij- en het Regentschap. Zoo had er dan eene zekere korte wapenrust tusschen de Christenen en *Muzelmannen* plaats, die weldra tot kleine, minbeduidende gevechten en strooperijen oversloeg. tot de vreesselijke *Aijoubiet*, meester van de geheele magt zijns Beschermheers en des weldoeners van zijn huis, met geringe moeite, het zwakke, verdeelde Koningrijk van *Jeruzalem* vergruisde, en *nu* de slapende Christenheid wekte tot eene groote, maar bijkans nutteloze poging, die haar, terwijl er om *Damaskus*, *Aleppo* of *Mosul* gestreden werd, met oneindig minder inspanning waarschijnlijk veel beter zou gelukt zijn. Dit is de belangrijke inhoud van het tegenwoordige Hoofdstuk, en het volgende Boek."

In dit derde Hoofdstuk, wordt men alzoo van tijd tot tijd op SALADIN opmerkzaam gemaakt, die eene zoo voorname rol, vervolgens, verder in de Geschiedenis der Kruistogten speelt. Nu zoo veel van de handelwijze der *Muzelmannen*, en van de Christenen in het laatst der elfde Eeuw onzer jaartelling, te hebben moeten vermelden, dat geschikt is, om zachter, waarlijk over de eersten, en alleroongunstigst over de laatsten te doen oordeelen, vraagt VAN KAMPEN niet zonder reden: Is het naar den natuurlijken loop der dingen, en in de orde der Voorzienigheid, te

verwonderen, dat de eerſten de zegeprael hadde, de tweeden de nederlaag ontvingen?

Het vijfde Boek, eindelijk, beſchrijft den derden Kruistogt, en heeft twee Hoofdſtukken, waarvan het *eerſte* de gebeurtenisſen in *Europa*, en *Klein-Azië*, tot op den dood van Keizer FREDERIK I, en het tweede, het voorgevallene in *Paleſtina*, tot den dood des Hertogs van *Zwaben* ſchetst, met tusſchen ingevoegde en den lezer toelichtende aanmerkingen. Hier leert men Keizer FREDERIK bewonderen, maar beklagen tevens, dat hij zich ook al liet vervoeren, om in een vreemd land, zonder eigenlijk wat goeds te ſtichten, te ſterven. Zonder eigenlijk wat goeds te ſtichten, zeggen wij; VAN KAMPEN kon toch, dit Deel ſluitende, naar waarheid ſchrijven:

„Zoo had dan deze derde kruistogt reeds weder meer dan honderdduizend menſchen verſlonden, zonder *eenig* doel te hebben bereikt; immers het behoeft wel geene herinnering, dat de onderwerping van den *Sultan* van *Ikonium*, niet langer duurde, dan Keizer FREDERIK's leven. Slechts éene inſtelling had Hertog FREDERIK tot ſtand gebragt, die dezen kruistogt niet alleen, maar alle volgenden overleefde, en nog, na het plengen van ſtroomen bloeds, in de velden van *Pruisſen*, *Koerland* en *Lijfland*, de vrucht van beſchaving, welvaart en maatſchappelijke orde heeft doen rijpen. Het was de *Duitſche orde*, eerst, gelijk de beide andere, ſlechts eene inriging van menschlievendheid voor behoeftige pelgrims uit *Duitschland*, door een' bijzonder' perſoon, die met zijne vrouw te *Jeruzalem* vertoefde, opgerigt, doch naderhand door FREDERIK van *Zwaben* tot eene geestelijke Ridderorde verheven, die alléén voor zijne Natie moest dienen, welke door de *Hospitaliten* en *Tempelieren*, meestal uit andere Volken beſtaande, te weinig naar verdienſten geſchat werd."

Wij

Wij roemen de naauwkeurigheid, moeite en onpartijdigheid, waarmede de Heer VAN KAMPEN ook dit Deel bewerkt heeft, en erkennen gaarne dat hij al het mogelijke gedaan heeft, om de behandeling der onaangenaamste stof, minder verdrietelijk, zullen wij zeggen? — of eenigzins nuttig te maken.

Er is inderdaad, uit zoodanig eene beschrijving der Kruistogten, veel te leeren. Wij verlangen naar het derde Deel.

INVALLENDE GEDACHTEN. Door AS. DOUER, *A. L. M. Phil. Doctor en Leeraar der Doopsgezinden te Zwolle. Tweede Stukje. Te Zwolle, bij* H. AS. ZOON DOUER, 1824. 80 *Bladz. In kl.* 8vo. *De prijs is* 80 *Cents.*

Aangemoedigd door de goede ontvangst van het eerste Stukje (1), laat de Eerw. DOUER er dit tweede op volgen. Hij heeft in hetzelve, meer dan in het eerste, de invallende gedachten, soms door bijkomende gedachten uitgewerkt. Gelijk het vorige eindigde met N°. 84, zoo vangt dit met N°. 85. aan, zoodat de Nommers doorloopen, hier eindigende met N°. 165. Ook de hier voorkomende, hebben wij doorgaans met goedkeuring gelezen; zij getuigen van des Schrijvers christelijke denkwijze en leveren stof tot ernstig nadenken op. Tot bevordering van het goede oogmerk des Schrijvers, nemen wij hier N°. 149 en 150 over, die veel betrekking op elkander schijnen te hebben.

„ N°. 149.

(1) Beschouwd voor de maand Februarij des vorigen jaars, bladz. 171 en 172.

„ N°. 149. Terwijl *Zedelijkheid* en *Godsdienst* op een wagen zaten, waarvan *Rede* de Voerman was, werden zij ingehaald door *Verlichting*, te paard zittende, die den wagen wilde voorbijrijden; maar de Rede sloeg met de Zweep op het Paard van Verlichting, en zeide tot deze: gij moet achter blijven, en buiten 't bereik van mijne Zweep. — In vele andere Landen, zeide Verlichting, rijde ik voor uit. — Maar hier te *lande*, hernam de Rede, mag dat niet geschieden, zelfs niet al rijden wij stapvoets, ja zelfs niet, al stonden wij stil. — Waarom mag dat hier niet geschieden, vroeg Verlichting? — 't Is, antwoordde Rede, omdat gij veel te driftig zijt, en omdat wij u daarom niet kunnen bijblijven."

„ N°. 150. *Wijsheid*, eens op eene aangeneme plaats komende, vond daar zitten *Zedelijkheid* en *Godsdienst*, uitrustende en vertrouwelijk met elkander pratende. Dat ziende zeide zij tot deze: hoe, mijne Vriendinnen, zit gij hier op uw gemak te rusten? Weet gij dan niet, dat *Verlichting* u zoekt intehalen, en niet verre meer van u verwijderd is? — Ja, was haar antwoord, dat weten wij wel; maar wij hebben ook reeds Maatregelen genomen, om haar het voorbijrijden te beletten. — Verlaat u daar niet op, hernam Wijsheid: want Verlichting zegt, (en ik geloof, dat zij gelijk heeft) dat ook zelfs het hoogste Geregtshof geene magt bezit, om haar met geweld terug te houden. Men kan mij beletten, zegt zij, in 't openbaar te spreken, maar te meer spreek ik in 't verborgen. En in allen gevalle kan mij het voortgaan door niemand bewist worden: vermits die voortgang meestal geschiedt op eene onzigbare wijze. — Daarom, mijne Vriendinnen, voer Wijsheid voort, rade ik u, om terstond te laten inspannen, en om u zoo veel mogelijk te spoeden, ja als gij denkt, dat twee paarden voor uw wagen niet ge-

genoeg zijn, om er dan liever vier te nemen, opdat gij moogt vooruit blijven, en niet ingehaald worden: en nog eens, als ook zelfs dan nog het laatste mogt gebeuren, (want de Verlichting is driftig van aard) zoude ik van oordeel zijn, dat het uwe zaak is, om haar niet nors of stuurs te bejegenen, maar veeleer om bij wijze van minnelijke schikking, u onderling met elkander te vereenigen, en met de verlichting eene gemeenschappelijke zaak te maken, Gode tot Verheerlijking, en tot heil voor het Menschdom."

Eenvoudige menschen zullen hier vooral goed voedsel voor hunnen geest en naar hunne vatbaarheid vinden.

Na het gereedmaken van deze beschouwing, ontvingen wij ook:

Het derde en laatste Stukje, 114 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is* 80 *Cents.*

Hetzelve bevat N°. 166—231. en is voorzien van eene korten inhoud der drie Stukjes. Wij kunnen er hetzelfde gunstig getuigenis van geven. In N°. 179. lezen wij onder anderen ook: als gij mij (*de waarheid*) lief hebt, dan moet gij mij zoeken op het tooneel der wereld, maar niet op het tooneel der verbeelding. Zou de Eerw. DOYER, dachten wij, dit schrijvende, wel genoeg gedacht en zich de gevolgtrekkingen daarin begrepen behoorlijk hebben voorgesteld? Want, indien men dit eens toepaste op zijne boekjes? om niets meer te zeggen. N°. 209., waarvan het opschrift is: *Onderzoeker* en *Werkezel*, behelst eene zamenspraak, die de lachspieren in werking kan brengen, maar het verachtelijke doet gevoelen, van eene zoogenaamde werkzame ledigheid, of ijdelen waan en vertoon van grooten ijver met een groot niet met al te verrigten, — een bespottelijk euvel waaraan niet alleen meer bejaarde menschen van beide sekse,

Digitized by Google

sen, maar ook zelfs jonge lieden helaas! in onzen tijd maar al te veel en vaak ziek zijn. Hoe zoer dit alles verdichting is, behelst het echter eene waarheid, die den verstandigen niet zelden aanleiding geeft, om met weedom te vragen: helaas! heet dat beantwoorden aan 's menschen verhevene bestemming?

Het heeft ons verwonderd, dat in dit werkje, 't welk zeker niet geschreven is voor zulken, die men denken kon dat zij Grieksch verstaan, soms woorden en uitdrukkingen voorkomen, uit die taal.

Of het gebruik van den Regenboog in N°. 221. gemaakt, geen valsch vernuft heeten kan, laten wij den Schrijver liefst zelven beantwoorden.

Wij wenschen hartelijk, dat het goede Christelijk doel van den Eerw. DOUER, bij velen bereikt worde.

Algemeen Aardrijkskundig WOORDENBOEK. *Door* J. VAN WIJK ROELANDSZOON, *onder medewerking van onderscheidene Vaderlandsche Aardrijkskundigen. Te* Dordrecht, *bij* J. de Vos *en* Comp. *en* J. Pluim de Jaager. *M—P. van pag.* 481—1016. *en Q—T. van pag.* 1017—1496. *In gr.* 8*vo. De prijs der beide Stukken is f* 10: 50.

Reeds meer dan eens, bij dit nuttig en voor den Verzamelaar zeker niet gemakkelijk werk, onzen lezer bepaald hebbende, behoeven wij over de inrigting, de uitvoering en het doel, nu niets anders te zeggen, dan dat wij, bij het doorbladeren dezer beide deelen, bevonden hebben, dat de Heer, VAN WIJK, daarin, op dezelfde wijze is voortgegaan, en deswegens dus ook dezelfde aan-

Digitized by Google

aanmoediging verdient. Natuurlijk zijn vele artikelen maar even aangeroerd, andere uitvoeriger geschetst, en in verscheidene zal men opmerken, dat VAN WIJK voorzigtiglijk zich gewacht heeft, om vooruit te loopen: bij voorbeeld, ten aanzien van de Zuid-Amerikaansche Landen en Plaatsen, de Griekische en andere. Hier en daar dunkt ons echter, heeft de groote voorzigtigheid ook wel eens schraalheid veroorzaakt. Ten blijke dat eene meerdere volledigheid hier en daar de waarde van dat Woordenboek verhoogt, kunnen wij ons onder andere beroepen, op het artikel *Moskou*. De goede Vaderlandsche denkwijze, straalt in sommige artikelen duidelijk door, en blijkt hier door waarheidsliefde tevens geregeld te zijn. Men zie, bij voorbeeld, het artikel *Nangasacki*, de *Nederlanders*, *Spanje* enz. Enkele Sprookjes zijn hier ook opgenomen, welke voor bijgeloovige lezers ten minsten, door een *men zegt*, of men *geeft voor*, wel hadden mogen zijn toegelicht. Voor den handel heeft VAN WIJK ook gezorgd, door de Muntspeciën en het Papierengeld in betrekking te brengen, tot de bij ons gebruikelijke. Waarom de bevolking van zoo vele Plaatsen, in ons Vaderland, niet opgegeven is, begrijpen wij niet; ons dunkt, dat dit velen aangenaam geweest zijn, en weinig ruimte genomen zoude hebben. Hoe veel er ook op ééne bladzijde gebragt is, leest men echter alles gemakkelijk.

Ter verdere aanprijzing, en tevens om den Lezer eenig genoegen te verschaffen, nemen wij ten besluite het artikel *Moskou* over.

„ MOSKOU, Rus. gouv., bijna midden in Eur. Rusland, tusschen de gouv. Twer, Wladimir, Rjäsau, Tula, Kaluga en Smolensko, of tusschen 52. 54. en 56. 20. L. en 54. 40. en 56. 30 N. B. gelegen, en op 474½ V. M. 1,282,800 inw. bevat-

vattende. Het land is golvende, tamelijk vruchtbaar, hier en daar, met hoogten en zeer groote bosschen bezet. De grond is meestal klei- en zandachtig; ook vindt men er heiden en moerassen. STORCH telt er 109 meren en 2610. riv., waarvan de Wolga, de Oka en Moskwa de voorn. zijn, en van November tot Maart gewoonlijk toeliggen. De luchtsgesteldheid is er gematigd. De winter kan men rekenen 5 maanden te duren. Het land behoort tot de best bebouwde van het rijk. De voortbr. zijn: zomer- en winterkoren, hoewel voor de groote bevolking niet altijd genoegzaam; tuingroenten, rapen, wortelen, uijen, knoflook, kool, komkommers, aspergies, weinig boomvruchten, veel pruimen; vlas, hennip, hop en genoegzaam hout. Het vee is ook niet genoegzaam, en moet aangevoerd worden. Er zijn 10 paardenstoeterijen, die gedeeltelijk aan de kroon behooren; ook wild, beeren en wolven. Het delfstoffelijk rijk geeft onderscheidene soorten van steen, pot- en tichelaarde, kalk, gips, alabaster en ijzer. De fabr. leveren laken, hoeden, zijde, leder, chits, katoen, linnen, zeildoek, tafelgoed, papier, verlakte goud- en zilverwaren, koperwerk, glas, porselein, aardewerk, vitriool, suiker, talk, kaarsen, was, olie, brandewijn, likeuren, mout, bier, enz. terwijl er ook zaag-, koren- en kruidmolens gevonden worden. De binnenlandsche handel is zeer uitgebreid, en doet zelfs Moskou eenen rang onder de grootste koopsteden bekleeden. De wegen zijn voortreffelijk; ook de riv. Oka en Moskwa bevorderen de gemeenschap. De inw. zijn allen Russen; schoon er in Moskou van alle oorden des rijks, en uit andere deelen van Europa en Azië gevonden worden. De heerschende godsdienst is de grieksche; maar in de hoofdstad vindt men ook alle andere godsdiensten. De stan-

standen zijn: adel, geestelijken, burgers en boeren: de laatsten deels vrij, deels als lijfeigenen. Voorheen bevatte Moskou ook de gouv. Jaroslaw, Kostromo, Wladimir, Rjäsau, Kaluga en Tula. De tegenwoordige inrigting kreeg het in 1781. Behalve eenen gouverneur, heeft het nog eenen opperbevelhebber. Het brengt aan belasting 9,525,000 roebels op. Het is in 11 kreitsen verdeeld, en de hoofdstad is Moskou. 2. Rus. kreits, bijna in het midden van voorm. gouv., op circa 23 V. M., 336,000 inw. bevattende. De grond is golvende, met kleine heuvels, en door de Moskwa, met eenige beken, alsmede door 5 meren en eenige moerassen bespoeld. Er zijn zand-, steen-, krijt- en kalksteengroeven. 3. De eerste hoofdstad des Rus. rijks; eene tweede verblijfplaats van den keizer, de zetel van vele hooge ambtenaren, eenige afdeelingen van den senaat, de synode, den aartsbisschop, den gouverneur, enz. Zij is zeer bekoorlijk, op verscheidene heuvels, amphitheatersgewijze gelegen, en door de Moskwa bespoeld. Zij beslaat eene oppervlakte van 16,120,800 vademen, welke ontzaggelijke ruimte, door eenen aarden wal en eene gracht is omringd, doch niet overal met straten en gebouwen, maar ook met tuinen en weiden is bezet. Moskou heeft 14 poorten, en was voor den bekenden brand van 1812, in 20 hoofddeelen, en 88 wijken verdeeld, die tot 4 distr. gebragt werden, als: 1. het *Kremlin* of de vesting, in het midden der stad, aan de Moskwa gelegen, welke door muren en grachten, van het overige gedeelte der stad, was gescheiden, behalve dat zij met hetzelve, door 5 groote poorten en 2 bruggen, gemeenschap had; doch deze vestingwerken deden de Franschen in 1812 springen; terwijl zij het Kasteel, het paleis der oude Czaars, een lomp Gothisch gebouw,

verwoestten; echter is het laatste gedeeltelijk hersteld. Het Kremlin bevatte daarenboven de gebouwen van de synode, van den senaat, het tuighuis, het paleis van den metropolitaan, het monnikenklooster *Tschudow*, het nonnenklooster *Woschesenkoi*, alwaar verscheidene keizerinnen en grootvorsinnen begraven zijn, en 32 kerken, elk met 5 torens, waaronder de *Iwan Weliki*, met 22 klokken (de *Anna Iwanowna* van 48,000 pond is gevallen), de voorn., en de hoofdkerk, de *Uspenskoi*, *Archangelskoi*, *Spaskoi*, *Blagoweschtschenkoi*, *Strekenskoi* en *Spas Nikolskoi*, *Galstundskoi* de rijkste zijn; in de hoofdkerk worden de keizers begraven. 2. *Kitaigorod* of de eigenlijke stad, die eenen halven cirkel om het Kremlin beschrijft, met eenen aarden wal omringd is, en 4 poorten heeft. Zij is meestal van steen gebouwd, heeft zeer veel door den brand geleden; doch is grootendeels weer hersteld, en bevat vele groote en opene plaatsen, waaronder de groote markt. Hier is het middelpunt van den Moskovischen handel; hier ziet men de koop en pakhuizen, de rijkste winkels, maar ook 2 hoofdkerken, 4 kloosters, de drukkerij der universiteit, enz. 3. *Bielogorod*, het derde distr. der stad, ligt rondom het tweede, is in 1812 bijna geheel verteerd; doch veel schooner herbouwd. Tot de voorn. gebouwen behooren: het vondelingshuis, de universiteit, de munt, enz. Ook zijn hier drie opene plaatsen, waaronder de *Ochotnoi Räd* of Vogelmarkt. 4. *Semlanoigorod*, hetwelk de overige deelen der stad omvangt, en met eenen aarden wal omgeven is. Het bevat de meeste baden en drie vijvers, en was bijna geheel verbrand in 1812. Behalve deze 4 stadsafdeelingen, zijn er nu nog 30 voorsteden, die rondom dezelve heen liggen, doch ook allen binnen de stads wallen besloten zijn, en van wel-

welke de Grusinische, de Tartaarsche en de Duitsche voorstad de voornaamste zijn. In de voorsteden vond men het groote keizerlijke paleis van keizerin CATHARINA, thans verbrand; 5 monnikenkloosters, het Demidonsche paleis, veele hospitalen, alsmede de beide Russische en Duitsche begraafplaatsen. Moskou was zeker eene der grootste, maar tevens slechtst gebouwde steden van Europa, daar zij meer van het Aziatische, dan van het Europische had, en men er somtijds de ellendigste hutten naast de heerlijkste paleisen vond. Na den zesdaagschen brand van 1812 is zij veel schooner herrezen; hoewel, uit hoofde dat ¼ der gebouwen in ruïnen moest blijven staan, de regelmaat veel verhinderd is. Men telt er 64 groote en 521 kleine straten, 10 hoofd- en 275 andere kerken, 24 kloosters, 56 openbare gebouwen, 9 opene plaatsen, 6,187 steenen en 644 houten winkels, 64 openbare en in het geheel 607 baden, 216 fabrijken, 194 brouwerijen, 9,148 huizen, en des zomers 166,515 (doch des winters, wanneer de adel met deszelfs stoet, in de stad komt 225,030) inw. Op weinige plaatsen is de brand meer zigtbaar, dan aan eenige publieke gebouwen en scholen. De prachtige kerk van den Verlosser, die keizer ALEXANDER, ten aandenken van de dapperheid der stad, laat optrekken, is nog niet vokooid. De straten zijn geplaveid; doch blijven ondanks de zorg der regering, morsig. Men telt er 100 bruggen. Verder is hier eene universiteit met eene bibliotheek, eene snijkamer, eene kamer van naturaliën, een kruidtuin, een instituut van opvoeding, chemisch laboratorium, ziekenhuis, 28 professoren, 12 adjuncten, enz., maar nog weinige studenten; 1 grieksch geestelijk seminarium, 1 groot gymnasium, eene heel- en geneeskundige akademie, veeartsenijschool, kreits- en andere lagere scholen, eene kostschool voor

den adel, een opvoedingsgesticht voor militairen. Verder een genootschap voor Rus. geschiedkunde en oudheid, een voor genees- en natuurkundige wetenschappen, een voor werktuigelijke kunsten, enz. Wetenschappelijke en kunstverzamelingen, zoo van de kloosters, als van bijzondere personen, zelfs het Jablonowsche kunstkabinet, zijn verloren geraakt. Echter is Moskou de eigenlijke zetel der Rus. letterkunde; er zijn verscheidene drukkerijen en boekwinkels. Men telt hier niet minder dan 52 liefdadige gestichten, waaronder het groote *Demidowsche* vondelinghuis, met 5000 kinderen, en het *Golizynsche* hospitaal, uit een ziekenhuis, gasthuis en kraamvrouwenhuis bestaande. De fabr. leveren vooral: zijde, laken, kaarten, valsch goud en zilver, linnen, hoeden, leder, kaarsen, sterke dranken, bier, klokken, lijm, suiker, enz., terwijl er verder allerlei soorten van handwerken gevonden worden. Maar vooral levert de handel aan velen een bestaan op; daar zij de grootste koopstad in het binnenland is, en met alle havens gemeenschap heeft, zoo dat zij over de O. zee zelfs met O. en W. Ind. waren, handelt. Verder doet zij zulks met Duitschland, Perzië, Turkije, China en Midden-Azië. De waren van al deze landen worden hier tegen Eur. verruild, en met dezelve in en buiten 's lands gehandeld. Ook is Moskou het middelpunt van den wisselhandel, en de winkels zijn hier de rijkste van het geheele land. Men telt er 2864 koopliedden, die een kapitaal van 45 mill. roebels in den handel hebben."

„ Daar Moskou des winters de voorn. verblijfplaats van den adel is, vindt men er ook alle vermaken der groote steden, als: schouwburgen, bals, concerten, cassino's, ijswinkels, enz. De baden zijn goed, en er zijn vele openbare tuinen, 4 boulevards en een heerlijke omtrek."

HER-

Digitized by Google

HERINNERINGEN en WENKEN, ter onderhouding van het geleerde, voor jonge Lieden, welke de Scholen hebben verlaten. Verzameld en uitgegeven door W. H. SURINGAR. *Eerste Deel. Te* Amsterdam, *bij* G. J. A. Beijerinck, *en te* Leeuwarden, *bij* G. T. N. Suringar, 1825. *VIII*, 92, 112 *en* 92 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 2: 70.

Om de inrigting zoo wel als het doel, dat de Titel opgeeft, van dit werkje, den Lezer eenigzins te doen kennen, zijn wij wel verpligt, den Inhoud af te schrijven. Men leze dus hier denzelven:

„ Inleiding, door W. H. SURINGAR. Overzigt van hetgeen in ons Vaderland is bewerkstelligd ten nutte van jonge lieden, welke de scholen hebben verlaten, door denzelfden. Iets over geregelde werkzaamheid in het algemeen, door J. C. BEIJER. Iets over de voortgezette oefening in het schrijven, door N. SWART. Bijbelsche geschiedenis, door H. VAN HEIJNINGEN. Overzigt van de Algemeene Geschiedenis, door P. BURGGRAAF. Tijdrekenkundige tafel der Wereld-geschiedenis. Aardrijkskunde, door J. VAN WIJK ROELANDSZN. Beschouwing der Hemelsche Ligchamen, door J. A. OOSTKAMP. Over eenige bijzonderheden uit het Plantenrijk, door J. P. TRAUTMANN. Iets over eenige Merkwaardige Boomen, door denzelfden. Gezondheidsregelen voor het opluikend geslacht, door W. GORDE. Over de slechte gewoonten, door H. VAN LOGCHEM. Herinneringsles over de liefde tot het Vaderland, door Mr. A. BAKE. De edele Dochter, door A. B. VAN MEERTEN, geb. SCHILPEROORD."

„ *Dichtstukjes.* Aan de Nederlandsche Jongelingen, door H. VAN LOGCHEM. Meisjes waarde en meisjes-geluk, door Mr. C. P. E. ROBIDÉ VAN DER AA. Brief van EUSEBIA aan haare dochter LAURA, door P. MOENS. Vragen tot eigene oefening. Antwoorden op dezelve.'

Bekend is de lofwaardige Prijs-Verhandeling van dezen Schrijver, bij het Nut van 't Algemeen uit verdienste met het eermetaal bekroond, (1) en men ziet, uit deze opgave van den inhoud, dat hij deze Mengelingen, of Verzamelingen, deze Stukken uitgeeft, als ten vervolge; of liever om nader aan te dringen, en in werking te doen komen, het door hem daarin voorgestelde, ten nutte der Jeugd, en alzoo ook van de geheele Maatschappij. Met eene gunstige vooringenomenheid, vingen wij daarom ook de lezing van dit Boekdeeltje aan, en reeds de Inleiding bevestigde deze onze verwachting. Jongelingen en Jonge Dochters, worden daarin aangesproken, die de Scholen verlaten hebben. „Om tot eene gepaste handleiding te verstrekken, ten einde het goede op de Scholen geleerd te onderhouden, en verder en verder in beoefening te brengen, is dit geschrift voor u jeugdige Vrienden, opzettelijk bestemd."

„ Met belangstelling zult gij dan wel (schrijft SURINGAR) deze en de volgende bladen ontvangen, gelijk zij u uit waarachtige deelneming in uw waar en duurzaam geluk worden aangeboden. Moeijelijk is de taak, welke wij voor onze rekening nemen, en wij zouden twijfelen om op den duur wel te slagen, vestigden wij niet onze hoop op — en waren wij niet verzekerd van de

(1) *Over de oorzaken van het vervloeijen der aangeleerde kundigheden bij Jonge Lieden, na het verlaten der Scholen.*

Digitized by Google

de medewerking van een aantal verdienstelijken opvoedkundigen en onderwijzers in ons Vaderland.

„ Immers het moeijelijke van die taak zoude gij dan zeker eenigermate beseffen, wanneer wij u onder de aandacht brengen, dat wij ten oogmerk hebben dit werkje zoo interigten, dat zich het nuttige met het aangename pare, dat er voor verscheidenheid gezorgd worde, en dat alles, zoo veel mogelijk, tevens de strekking hebbe, om u het geleerde te doen onderhouden. — Onder dit geleerde, behoort zoo wel het *verstandelijk* als *zedelijk* goede. Wij zullen u daarom de op de scholen verzamelde kundigheden hoofdzakelijk *herinneren*, en deze *herinneringen* zoo inrigten, dat zij tevens *wenken* bevatten tot voortzetting en uitbreiding uwer aanvankelijke beschaving. Wij zullen u voorts van tijd tot tijd eenige vragen ter beantwoording voorstellen, ten einde u aanleiding te geven, om bij u zelven te ontdekken, of uw geheugen in de bewaring van het geleerde getrouw zij gebleven, en tevens om daardoor uw oordeel te scherpen. Wij zullen wijders trachten u het belang van *eigene* oefeningen te doen kennen. U aansporen en pogen in staat te stellen tot eene doelmatige inrigting derzelven, door u bekend te maken met de voor u meest noodzakelijke en bruikbare kundigheden, en met eenige gepaste hulpmiddelen tot verkrijging daarvan."

„ Niet alleen willen wij ons echter bezig houden met de vorming van uw *verstand*. Neen! ook het *zedelijk* goede wenschen wij voornamelijk en boven alles bij u te bewaren, te bevestigen, uit te breiden. Het is toch niet genoeg veel goeds te *weten*; het komt vooral aan op veel goeds te *doen*. Staat gij, na het verlaten der school, meer op u zelven; — wachten u menigvuldige verzoekingen; — zult gij eenmaal het

groote tooneel der wereld betreden; — het kan dan niet ongepast zijn, dat men u gedurig uwe pligten herinnere, of die ontwikkele. Dat men u meer en meer opleide tot uwe ware en verhevene bestemming. Dat men u tegen afwijkingen en kwaad gezelschap waarschuwe, en u tot goede en edele menschen zoeke te vormen; dat men u het beminnelijke der deugd, het afschuwelijke der ondeugd, het voordeelige der eerste, het rampzalige der laatste, in voorbeelden uit de oudere en nieuwere geschiedenis aantoone. Dat men u wijze op God, den liefderijken bestuurder van aller menschen en ook van uw lot: van dien God, die de leidsman was uwer kindschheid, en wien te kennen en te dienen u, in alle tijdperken uws levens, boven alles moet ter harte gaan; want, *de vreeze des Heeren is het beginsel van alle wijsheid, en van het kwade te wijken is verstand.*"

„ Daar gij nu eenigermate met onze oogmerken bekend zijt, zoo mogen wij ook vertrouwen, dat dezelve eenigen bijval zullen vinden, en dat gij gaarne deze HERINNERINGEN en WENKEN zult ontvangen en u ten nutte maken. — Zoo zoogende voor de bewaring van het verstandelijk en zedelijk goede, zoo u steeds meer en meer beijverende, zult gij, die de *hoop* zijt uwer ouderen en de hoop des Vaderlands, eenmaal de *roem* uwer ouderen en de roem des Vaderlands worden. Jongelingen en jonge Dochters! Dat geve God!"

Hartelijk wenschen wij, dat dit oogmerk bereikt worde, en twijfelen ook geenszins daaraan, wanneer men zich van dit nuttig werkje bediene, dat zich door belangrijk- en verscheidenheid zeer aanprijst. Dit weinige zij ter gepaste aanbeveling genoeg! Ter bereiking van het doel, wenschen wij niet vele Deeltjes, en eenen zoo laag mogelijk gestelden prijs.

Over

Over de BEMOEDIGING van den VOLKSGEEST der Nederlanders. Bij gelegenheid van de Tentoonstelling der Voorwerpen van Nijverheid, te Haarlem, *in de maand van Julij* 1825. *Te* Amsterdam, *bij* de Gebroeders Diederichs, 1825. 23 *Bladz.* *In gr.* 8vo. *De prijs is* 30 *Cents.*

Ook in het Franch te verkrijgen, onder den Titel:

Sur L'ENCOURAGEMENT de L'ESPRIT PUBLIC dans le royaume des Pays-Bas. A l'occasion de l'exposition Publique des Produits de L'industrie Nationale à Harlem, *au mois de Juillet* 1825. *à* Amsterdam, *chez les* Frères Diederichs, 1825. 30 *Pag.* *De prijs is* 40 *Cents.*

De ongenoemde Schrijver, vindt het zeer noodzakelijk; om den volksgeest (*L'Esprit Public*) gelijk men wel spreekt, bij onze Landgenooten op te wekken, opdat dezelve ook in dezen meer naar den Engelschen gelijken moge. Wie nu zal niet erkennen, dat hij daarin ten minsten eenigzins gelijk heeft?

Het komt hem voor, dat onze Natie cijnsbaar blijft aan alle Natiën, bij gebrek aan genoegzamen Volksgeest, maar ook dat dit kwaad door somige inrigtingen en bepalingen, nog in de hand gewerkt wordt. Ook dit zal niet ligtelijk iemand, die eenigzins bekend is met de zaken, geheel kunnen loochenen.

Naar zijne gedachten is niets meer in staat, om de oogen der Nederlanders, tot bevordering van eigene welvaart te openen, dan zoodanig eene ten toonstelling der voortbrengselen van inlandsche nijverheid, als de Stad *Haarlem* in het vorige jaar, heeft opgeleverd.

Voorzeker is dit middel hoog te roemen. Hij oordeelt, dat de *Patenten*, te weten zoo gemakkelijk als dezelve ook aan vreemdelingen afgegeven worden, den Nationalen Geest zeer tegenwerken. Wij gelooven ook dat ze wel wezenlijke nadeelen toebrengen. De ondervinding spreekt hier.

Een en ander middel hier aangeprezen, verdient voorzeker de aandacht van velen, vooral van hen, die den meesten invloed hebben, of ten minsten hebben kunnen, om den Volksgeest op te wekken. Wij prijzen zeer het goede oogmerk van den Verhandelaar, en wenschen dus, dat ook zijne poging het kwade tegenwerken, en het goede bevorderen zal.

Wij vinden het daarom goed, dat onze Zuidelijke Landgenooten, zoo velen zij met onze Landtaal nog niet genoeg bekend zijn, deze werken in het Fransch lezen kunnen.

De welmenende Schrijver, neme het ons echter niet kwalijk, dat wij hier bijvoegen moeten, dat wij niet alles even juist hier bevonden hebben, dat de groote zaak in zoo weinige bladzijden niet is af te doen, en dat in dezen wat meer dan eene oppervlakkige beschouwing vereischt wordt.

AANMERKING.

De Recensent van de TAFEREELEN *der broosheid van het menschelijke verstand, of karakterstrekken enz.* (1) kent geheel den Heer BENZUPETER niet, verblijdt zich zeer over het gunstig getuigenis, aangaande zijn Ed. door eene achtingwaardige hand, aan de Redactie van dit Tijdschrift, onlangs medegedeeld, en laat de Aanmerkingen van den Vertaler van dat werk, natuurlijk voor zijne rekening.

(1) Zie Boekzaal Maart 1. L. bladz. 290—293.

MEN-

MENGELWERK.

UITLEGKUNDIG BEOEFENENDE BESCHOUWING

VAN *Rom.* XI: 19—36.

door

J. W. C. TENGKINCK,

Predikant te *Zaandam.*

De mensch helt wel tot hoogmoed over, en vervalt er zeer gemakkelijk toe, om zich zelven te verheffen, zelfs wel ten koste en ten nadeele van anderen. De *eigenliefde*, die vruchtbare moeder van veel goeds, wanneer men zich door dezelve verstandig leiden laat, — ons met zulke wijze en weldadige oogmerken van den Schepper ingedrukt, kan er ons, door het redeloos misbruik, toe vervoeren, dat wij trotsch worden, uit de hoogte op anderen nederzien, onze mitsten verachten; zoo, dat wij ook de grootste voorregten, zelfs die wij in het zedelijke genieten, aanmerken, als zegeningen die ons toekomen, welke wij boven andere verdienen, en waarvan anderen met regt verstoken zijn.

Zijn wij niet zorgvuldig op onze hoede, dan dwalen wij zelve ook in dezen af, en bezondigen ons grootelijks; daar het onmogelijk is, God te behagen, zonder een nederig beltaan en gedrag.

Hoe wijs en goed, heeft dus de Heere zulks niet gehandeld, met tegen dwaze zelfsverheffing en ziel schadelijke trotschheid, zoo ernstig, als veel-

veelvuldig en dikwerf te waarschuwen, met zijne geliefde Jongeren en Zendelingen, daarover zoo vaak te onderhouden, en hun te leeren, door voorbeeld en onderwijs, hoe zeer zij daartegen, en zelve op hunne hoede zijn, en hunne medemenschen, ook de geloovigen, wapenen moesten.

Dat gewigtig, en dikwerf bevestigd woord, 't welk eenmaal vooral op eene treffende wijze bewaarheid worden zal: *Vele eerſten zullen de laatſten, en vele laatſten de eerſten zijn?* door eene allerleerzaamste gelijkenis (1) zelfs aanschouwelijk gemaakt, behoort hier ook wel degelijk toe, en blijkt door Apostel PAULUS, die geheel met des Heeren Geest vervuld was, regt begrepen en in zijn Apostolisch onderwijs, voor oogen gehouden te zijn. Wij beroepen ons, onder andere, ter bevestiging thans op dit Hoofdstuk, en op het aangewezen gedeelte daarvan, waarmede wij u nu een weinig wenschen bezig te houden. Dat toch is zoodanig, dat wij er de hooge wijsheid van den verlichten man uit proeven moeten, en er nog ook wel wat belangrijks uit leeren kunnen.

De wijze man had zich bediend van eene vergelijking, en vervolgt dezelve in dit 19de vers verder. Ten einde te doen zien, ja zijne Christen Lezeren, als te beter te leeren gevoelen, hoe onvoegzaam het zijn zou, dat zij, zoo velen zij uit de Heidenen voortgesproten, van Heidensche afkomst waren, zich nu, daar zij Christenen geworden, en tot Gods volk dus aangenomen waren, zich trotschelijk verheffen, met verachting op de Israëliten of Joden nederzien, en hen smadelijk, als verworpenen, veroordeelen zouden, stelde PAULUS dat van ouds uitverkorene volk

(1) *Matth.* XX: 1—16.

volk voor, als den *Stam* van eenen *Olijfboom*, die in het Oosten zoo welig tiert, en van eene groote waarde is, voorzien van takken, of twijgen. Volgens de aloude beloftenissen, was de CHRISTUS, de MESSIAS, het licht, en het heil der wereld, uit dezen Stam voortgesproten (IX: 3.)

Hij was ook 't allereerst onder hen opgetreden, en had zich voornamelijk tot die Natie bepaald. Denkt aan *Matth.* XV: 22—28. en X: 6. zijne Discipelen en eerste belijders en vereereresen, waren uit de Joden.

Te *Jeruzalem* was de eerste Christenkerk op den grooten Pinksterdag opgerigt, en had zich, na en naar het houden van PETRUS altoos hoogst belangrijke redevoering, toen uitgesproken, uitgebreid, zoodat de takken zich overal verspreidden.

Vele Joden beleden den CHRISTUS, en geloofden in Hem. Nog veel grooter echter was het getal der ongeloovigen en halstarrigen onder dat volk, hoe vele teekenen onder hen ook gegeven waren. Het meerendeel had zich op eene zeer onwaardige wijze gedragen. Zij zelve hadden dus de aanleiding gegeven, om het Evangelie aan de Heidenen te doen verkondigen; gelijk trouwens ook het weldadig, onbekrompen en menschlievend plan en de wil van God (zijn onveranderlijk Raadsbesluit) zulks medebragt, en dit, naar de heerlijke belofte, door de Heilige Profeten gedaan, geschieden moest.

Dit had en verkreeg van tijd tot tijd meer, door den merkbaren zegen des Heeren, eene allergewenschte uitwerking. Vele mannen en vrouwen, aanzienlijken zoowel als geringen, van *Griekenland* en *Italië*, te *Athene*, te *Korintha*, maar ook van *Rome*, betoonden zich daarmede ingenomen, en lieten zich doopen in den naam van JEZUS den CHRISTUS, en werden dus leden van het Godsrijk.

Daar

Digitized by Google

Daar alzoo vele Joden, als onwaardige, onvruchtbare en dorre takken werden afgehouwen, werden vele Heidenen daarentegen als in dezelver plaats in den stam ingelijfd, en de Heidenen konden het daarvoor aanmerken, dat zij hunne aanneming, aan der Joden verwerping, eenigermate te danken hadden.

Dit moest hen nu wel zeer verblijden, maar vooral niet trotsch maken. *Vele eersten* waren nu wel *de laatsten*, en *vele laatsten de eersten* geworden; maar zij mogten zich daarop niet verheffen, noch de Joden als voor altoos verstooten verachten.

De Apostel laat hen verstandiglijk in zijne gedachten zelve spreken, in den persoon van éénen, — die Christenen uit de Heidenen, — welke er dus zeer toe overheiden, om zich boven de Joden te verheffen; en de aanmerking maken: uit uwe eigene gegronde redenering volgt toch dat het waar is: *zij*, die natuurlijke takken, *zijn afgehouwen, opdat wij (of ik) zoude ingeënt worden!* Of hebben wij dat misschien niet goed begrepen, is die gevolgtrekking niet juist en goed?

Men ziet derhalve, dat de H. Schrijver zelf, door zich eenen tegenwerper voor te stellen, eene bedenking wilde voorkomen, door ze uit den weg te ruimen.

Wij zijn verlangende naar zijn antwoord, 't welk wij gerustelijk vooronderstellen kunnen, voldoende te zullen zijn, maar 't geen ons daarom niet te minder belangrijk zal voorkomen.

Vs. 20. *Het is wel.* Gij hebt gelijk, uw besluit is juist, ik heb daar niets tegen, het is zoo als gij zegt.

Die natuurlijke takken zijn door ongeloof afgebroken en gij staat door het geloof.

Niet Gods wil, of willekeur, of besluit, maar *hun ongeloof* heeft hen doen vallen, terwijl gij,

door

door te geloven, in het Rijk Gods ingelijfd en daarvan gelukkige leden geworden zijt.

Gijlieden hebt dus veel wijzer gehandeld, dit gemige ik tot uwe eer, en zij hebben zich dwaasselijk aangesteld.

Dit moet u evenwel niet hoogmoedig maken, daar gij alles aan de Goddelijke genade, en niets aan uwe waardigheid te danken hebt. — God is zoo goed over u geweest, van zich over u te ontfermen en u Jezus te doen verkondigen. Houd dit wel voor oogen, spiegel u in de ongelukkige verdwaasde Joden: *zijt niet hooggevoelende maar vreest*, wacht u, dat gij niet tot dezelfde dwaasheid vervalt, verhef u niet, ziet niet uit de hoogte op minder gelukkigen neder, denk, 't geen anderen gebeurd is, kan ook mij overkomen. Handel bedachtzaam en voorzigtig. Zie met naauwgezet- en schroomvalligheid toe, dat gij niet in hetzelfde oordeel valt.

Gedrag u toch waardiglijk uwer roeping en verkiezing — werk uwes zelfs zaligheid met vreeze en beven.

Zie zorgvuldig toe, dat gij de pligten der Godzaligheid met allen ijver en voorbeeldig betracht, en zoek alzoo uwe roeping en verkiezing vast te maken. (1).

Vs. 21. *Indien God de natuurlijke takken niet gespaard heeft, zie toe dat hij ook mogelijk u niet spare.*

De Griekſche woorden laten hier toe, of vorderen liever, eene meer ſtellige vertaling, en duiden eene ſterke bevestiging aan. In dezer voege is dit te verſtaan: heeft God de Joden, die toch de *beminden* waren, om hunner *Vaderen wil*, uit hoofde van hunne trotschheid en ongeloof, niet ge-

(1) 1 *Cor.* X: 12. *Zoo dan die meent te ſtaan, zie toe dat hij niet valle.*

gespaard, hij zal, hij zou u dan ten minsten ook niet sparen, wanneer gij u aan dezelfde dwaasheid mogt schuldig maken. God verhoede het! maar vervalt gij ook als zij tot trotschheid en ongeloof, dan wordt gij ook zeker zelf afgehouwen. Daaraan moogt gij niet twijfelen, wees dus wel op uwe hoede!

Vs. 22. *Zie dan de goedertierenheid en de strengheid Gods.* Sla derhalve bidden wij u beide, en aan de eene zijde Gods groote *goedertierenheid*, zijne genade, en aan den anderen kant zijne *gestrengheid* gade, en verlies dezelve toch vooral niet uit het oog. Dit is u hoogst nuttig en kan voor u voordeelig werken. Gij hebt de beide voorbeelden voor u, ter waarschuwing en ter bemoediging.

Gods gestrengheid wel over degenen die gevallen zijn, maar zijne goedertierenheid over u.

Gods heilige gestrengheid ziet gij in de afgevallene ongeloovige Joden, die buiten het Koningrijk Gods zich door hunne dwaasheid gesloten vinden, en ongelukkig dus vielen; maar Gods groote menschenliefde, zijne weldadige gezindheid, zijne aanbiddelijke, inderdaad verwonderlijke barmhartigheid, in, over, jegens u.

Zie dan toch zeer toe, dat gij niet trotsch wordt, maar blijf vooral nederig, dankbaar, en doe zien, dat gij waarachtig gelooft, dat gij Christen zijt.

Ik moet u dat ten allersterkste aanraden. Het is toch maar *voorwaardelijk*, dat ik u doe voorkomen, als het voor- en toonbeeld van Gods liefderijke gezindheid.

Indien gij namelijk blijft in de goedertierenheid, door u te houden aan uw geloof, en u te gedragen naar uwe belijdenis. *Anderzins toch zult ook gij afgehouwen worden.* Hoe getrouw betoont zich ook hier de Apostel! Hij predikt de waar-

waarheid, zoo als het geschieden moet, zonder aanneming des persoons, zonder vleijerij, zonder eenige achterhoudendheid, en zonder te vragen dus, hoe of het smaken of opgenomen zal worden; juist zoo, als de Heer zelf hem was voorgegaan: indien gij hen navolgt, *zoo zeg ik u, dat gij dergelijks omkomen zult.* (1)

Volgt gij de Joden na, en onderscheidt gij u niet ten uwen voordeele van hen, zoo hebt gij ook hetzelfde lot met hen te duchten. Ik voorzeker het u als Apostel, dan wordt ook gij afgehouwen.

Na alzoo zijne gegevene ernstige waarschuwing, maar verdiach te hebben aangedrongen, met te werken vooral ook op de eigene overtuiging, op het verstand zijner lezeren, zonder een enkel oogenblik zijn doel uit het oog te verliezen, keert hij tot het begonnen onderwerp, waar over hij nog meer te zeggen had, terugt om te doen gevoelen, dat God, gelijk hij daarom vs. 1 en 2. uitdrukkelijk verklaard had, zijn volk niet *verstooten* heeft. Neen, God had hen niet, maar zij Hem verstoten. Niet de Heere, maar zij zelve waren de oorzaak van hunne groote vernedering en zwaarte val. Dit mogen wij wel als eene algemeene waarheid overal verkondigen, ten aanzien van alten, die door ongeloof en trotsheid buitengesloten worden.

De Leeraars, kunnen dit niet te ernstig predikten. De geest van het Christendom, dat ons Gods liefde in CHRISTUS, zeer regt doet kennen, verplicht ons daartoe.

God heeft dat Joodsche volk ook niet voor altoos verworpen, Hij heeft hen geenzins overgegeven, niet de deure der genade voor hen gesloten. De gelegenheid is ook nog voor hen open;

(1) *Luc.* XIII: 5.

open; God is nog bereid, om hen weder aan te nemen.

Stellig predikt de Apostel, hier, deze leer nu vervolgens, *eerst* in *vs.* 23 en 24, bewijst *verder* deze leer nader, en trekt er *eindelijk* de heilzaamste, de schoonste gevolgen uit.

Vs. 23 is het: *Maar ook zij, indien ze in het ongeloof niet blijven, zullen weder ingeënt worden.*

Men heechte hier vooral op de betuiging des Apostels, welke hier voorkomt, als eene voorwaarde zonder welke niet: *Indien zij in het ongeloof niet blijven*, wanneer zij van hun ongeloof afstand doen, hetzelve laten varen, zich verbeteren. Anders zeker niet, God heeft eenmaal die voorwaarde, dien regel vastgesteld, en daarvan kan niet worden afgeweken. Wie ongeloovig is, en in zijn ongeloof volhardt, stort even zoo zeker in het verderf, en blijft even zoo vast buitengesloten, als hij verworpen zal worden, die van het geloof zich afwendt en tot de Heidensche beginselen en levenswijze terugkeert.

Een en dezelfde regel, is hier voor allen onverzoepelijk vastgesteld.

Maar, komt de ongeloovige van zijne dwaasheid te rug, dan zal hij weder worden aangenomen, dan is God bereidvaardig en genegen, om hem weder als een verschen tak in den vruchtbaren Stam in te enten.

De Apostel blijft ook hier nog bij hetzelfde, door hem zoo verstandig gekozen beeld, om te bewijzen, dat de Jood nog niet van God verstooten is.

Hij laat er op volgen: *God toch is magtig, hen weder in te enten*, in te lijven.

Men zou anders zeggen en vragen: hoe kan dat geschieden, daar zij eenmaal uit- en afgevallen zijn!

Maar,

Maar, wanneer wij hier een blik werpen op Gods Alvermogen, dan vervalt deze zwarigheid geheel. Wie herinnert zich hierbij niet, dat de Heere JEZUS zelf, op deze wijze en in dergelijk geval, ook de aandacht, op Gods *Almagt*, wel gewoon was te vestigen?

Als de Discipelen de moeijelijkheid zich voorstelden, en zwaarmoedig vraagden: *Heer! wie kan dan zalig worden?* antwoordde de Meester: — den menschen moge dit moeijelijk, ja, onmogelijk voorkomen, maar niet alzoo bij God: *Want God zijn alle dingen mogelijk* (1). Het kan en zal dus zeker geschieden, en elk Jood, die zijn ongeloof varen laat, zal weder worden ingelijfd.

Vs. 24, beredeneert de Apostel dit nog nader, en voegt er iets tot bevestiging voor het verstand zijner lezeren bij, opdat zij deze zijne zoo belangrijke leer, zoo veel te beter zouden kunnen begrijpen.

Het geen met hen zelve (Christenen uit de Heidenen) gebeurd was, gelijk zij wisten, konde hun dit ophelderen, en zeer gemakkelijk doen gelooven.

Dit wilde hij hen doen opmerken, daarom schreef hij: *Want indien*, vermits *Gij* (hij vervolgt dus in het enkelvoudige den twijfelaar dien hij zich voorstelde toe te spreken) *afgehouwen zijt, uit den olijfboom die van nature wild was en tegen nature in den goeden olijfboom ingeënt zijt?* Men dient zich hierbij voor te stellen, 1.) dat de Joden gewoon waren, de loten van hetzelfde soort den boom in te enten, en dat het in hun oog geheel strijdig was, een takje van eenen wilden boom in eenen tammen in te kepen; maar ook 2.) dat de vette olijfboom, liever enten ontvangt van eenen tammen, dan van eenen wil-

(1) *Luc.* XVIII: 27. vergel. ook *Matth.* XIX: 26.

Digitized by Google

wilden boom; dat het gemakkelijker is, enten van eenen *tammen* op eenen *wilden*, dan omgekeerd in te voegen, en eindelijk, dat het ingeënte takje gewoonlijk, aan het groeijen geraakt, zijne eigene geaardheid behoudt, en dat door de vruchten bewijst.

Houden wij dit op het oog, dan zien wij, dat de H. Schrijver hier zeggen wil: — is dit met u gebeurd, hebt Gij, een tak van eenen wilden boom, in eenen tammen en vetten olijfboom kunnen worden ingeënt, door Gods alvermogen en barmhartigheid, *Hoe veel te meer zullen deze dan, die natuurlijke takken zijn, in derzelver eigenen olijfboom ingeënt kunnen worden?*

Hoe veel te eerder is dit dan te denken, hoe veel gemakkelijker te gelooven, met hoe veel gerust- en zekerheid dit van Gods genadig alvermogen te verwachten. Zij zijn nakomelingen van ABRAHAM, voortgesproten uit het oude volk Gods; wat wonder dus, indien zij weder geloovig geworden, en te rug keerende, eene gemakkelijke en zekere aanneming deelachtig worden, en dezelfde voorregten met alle Christenen genieten mogen!

Vs. 25. De Apostel alzoo, naar zijne verstandige gewoonte, zijnen lezer voorbereid en op het regte standpunt gebragt hebbende, gaat nu eenen stap verder, om bij hem de zaak van mogelijkheid en waarschijnlijkheid tot zekerheid te brengen, en tot eene zaak des geloofs en der aangename verwachting op te voeren.

Daarom vervolgde hij: *Ik wil toch* (verder) *niet dat gijlieden* (de lezers worden nu in het meervoudige weder aangesproken,) *onbekend zijt, mijne broeders! met deze verborgenheid*, (*opdat gij niet wijs zijt bij u zelve*). Dit laatste kan beteekenen: opdat gij u geene verkeerde dingen voorstellen, geene averegtsche gedachten voeden,

gee-

geene verkeerde berekening maken meugt; maar ook: opdat gij u niet dwaasselijk en hoogmoedig meugt verheffen, en de Joden te zeer verachten. Liefst neme ik het laatste als gevolg aan, en het eerste als bedoeld, zie XII: 16. De Apostel spreekt hier van eene *verborgenheid* in dien zin, dat hij wil doen gevoelen, dat zij nog eerst noodig hadden, die zaak van hem te vernemen, daar zij hun nog geheel bleek onbekend te zijn.

Weske was nu die *verborgenheid?* PAULUS zegt het ons zelf, met de onmiddelijk volgende woorden van dit vers: *dat de verharding voor een deel over Israel gekomen is, tot dat de volheid der Heidenen zal zijn ingegaan.*

Zij meenden en maakten elkanderen wijs, dat de Joden nu verstooten en de Heidenen in hunne plaats verheven en aangenomen waren; zoo dat God nu de Joden geheel voortaan aan hun eigen lot zoude overlaten.

Maar dit was een geheel verkeerd begrip. 't Is waar, de Joden waren nu niet meer bij uitsluiting Gods volk, — zij hadden nu geene uitsluitende voorregten meer; — de Heidenen waren nu zoo wel geroepen, om tot het volk des Heeren over te gaan, als de Joden, en zij waren ook bij God, door hun geloof aangenaam, terwijl de verstokte en ongeloovige Joden, Gods ongenoegen tegen zich verwekt hadden; maar daarom was voor hen de mogelijk en gelegenheid niet afgesneden, om weder, benevens anderen, kinderen des Koningrijks te worden. In tegendeel, zij konden dit nog, en zouden daartoe ook verder gelegenheid erlangen, hoe zeer ook hun voorregt, als volk, voor altoos had opgehouden, met de nieuwe huishouding der genade.

Niet geheel ook, dit moest men wel opmerken, maar voor een *gedeelte* slechts, hadden de Joden zich verhard betoond, en zoo lang de *volheid der*

Digitized by Google

Heidenen, de groote menigte van allerlei volken niet zou zijn overgekomen tot, niet zou zijn ingegaan in de Christelijke Kerk, zal hun de gelegenheid blijven, om ook zich te laten doopen en van de zegeningen des Christendoms te verzekeren met, en even zoo wel als, alle anderen.

Dit zal ook niet vruchteloos geschieden; neen, van tijd tot zal er een deel van *Israel* bekeerd worden tot den Heere, en zich beroemen in CHRISTUS, als het zaad der vrouwe, het zaad ABRAHAMS, den zoon DAVIDS, den CHRISTUS, den Vredevorst, den zaligmaker der wereld, en zich naar zijnen naam noemen.

Vs. 26. En alzoo zal geheel Israel zalig worden. Hier moeten wij zeker het woord (οὕτω) alzoo drukken, als gevende zeker en duidelijk de wijze te kennen, waarop PAULUS hier verstaan wil worden.

Op die wijze zullen er van tijd tot tijd tot het Christendom uit de Joden velen overkomen, en het dus geenszins blijven, bij dat klein gedeelte, 't welk tot nu toe in JEZUS geloofd heeft. Op die wijze zal men kunnen zeggen, wordt *geheel Israel zalig*, zullen allen, die waarlijk zich waardige nakomelingen van ABRAHAM betoonen, behouden, der zaligheden van het Messiasrijk deelachtig worden, waarvan de Profeten te voren veelmalen, en met zoo veel geestdrift voorspellend gesproken hebben.

Alzoo zal Gods onwankelbare trouw meer en meer, ook ten aanzien van dit volk, bevestigd worden. Alzoo zullen de Godspraken van tijd tot tijd derzelver volkomene vervulling erlangen.

Gelijk geschreven is. Te voren had de Apostel, uit de H. Schriften des Ouden Verbonds doen opmerken, dat het over Israël wegens hunne onbekeerlijkheid overgekomen onheil, alzoo voorspeld was; maar nu wil hij dan ook doen zien, dat die gunstigere uitzigten, welke hij voedde en met ver-

vertrouwen verzekerde, insgelijks uit het Oude Testament bevestigd kunnen worden.

Hij haalt daarom aan *Jes.* LIX: 20. *En daar zal een Verlosser tot Zion komen, namelijk voor hen die zich bekeeren van de overtreding in Jakob, spreekt de Heere.*

En *Jer* XXXI: *vs.* 31—34. waarvan het begin luidt: *Ziet de dagen komen, spreekt de Heere, dat ik met den huize Israels en Juda een nieuw verbond zal maken.*

En het slot: *Want ik zal hunne ongeregtigheid vergeven, en hunne zonden niet meer gedenken.*

Zoo goedertieren is God, zoo vergevingsgezind en weldadig dus, dat er ook nog voor Israël heil met zekerheid te verwachten is.

Maar hoe? als Joden? Dit lezen wij nergens, maar het strijdt ook met den geest van het Evangelie, volgens welken het onderscheid tusschen Volken en Volken als zoodanig heeft opgehouden. Niet als Joden, of als volk, maar als *Christenen* zullen zij begenadigd worden, allen die uit hen van tijd tot tijd den Heere JEZUS zullen leeren te erkennen en te vereeren.

Dit staat dan vast, *God heeft zijn volk niet verstooten*, en de deur der genade staat nog voor Israël open, en zal voor hen geopend blijven; en wel met een gelukkig gevolg, tot aan de voleinding der eeuwen; wanneer de *volheid*, de groote menigte van alle volken der wereld, uit alle deelen der aarde, daartoe bestemd, zal ingaan in de zaligheid.

Vs. 28. *Zoo zijn zij dan*, dus gaat de Heilige Schrijver verstandig voort, *wel vijanden aangaande het Evangelium, om uwent wille, maar aangaande de verkiezing zijn zij beminden, om der Vaderen wil* Men moet het eene zoowel als het andere in aanmerking nemen, en niet alleen zich voorstellen aan de eene zijde, dat zij, wegens hun

Digitized by Google

ongeloof en verstoktheid, ten aanzien van het Evangelie, vijanden zijn en zich betoond hebben van God, en dat wel ten uwen voordeele, maar ook, aan den anderen kant, dat zij, naar de wijze en vrije verkiezing Gods, toch, wegens hunne afkomst, *beminden* waren, zoodat het dus geheel niet te verwachten was, dat God hen geheel verstooten, en de gelegenheid tot berouw en genade benemen zou, hoe zeer zij zich dat ook al waardig gemaakt mogen hebben.

Vs. 29. God is toch niet als de menschen. Neen, *de genadegiften en de roeping Gods zijn onberouwelijk*. Hij is de onveranderlijke en getrouwe. — God heeft geen berouw over zijne gedane belofte; 's menschen verkeerdheden doen Hem zijne barmhartigheid niet vergeten. — zijne genade is groot gelijk Hij zelf. — Hij blijft ook de Joden roepen tot bekeering, en als zij, en zoo velen zij daaraan gehoor geven, zullen zij zeker aangenomen, in liefde, als met open armen ontvangen worden.

Nog kan de Apostel, als van dit onderwerp niet scheiden, dat hem zoo dierbaar en voor zijne lezers zoo noodzakelijk is.

Hij bezigt nog ééne vergelijkende tegenstelling, tot voltooijing van zijn betoog.

Vs. 30 en 31. *Gelijkerwijs toch ook gijlieden eertijds Gode ongehoorzaam geweest zijt, maar nu barmhartigheid verkregen hebt, door dezen ongehoorzaamheid; alzoo zijn ook deze nu ongehoorzaam geweest, opdat ook zij door uwe barmhartigheid (aan u geschied) barmhartigheid verkrijgen mogen.*

Zoo iemand ooit gedacht heeft, dat PAULUS hier aan Israël een bijzonder voorregt als volk, in 't vervolg, onder de bedeeling des Evangeliums, zoude beweerd hebben, die moet zich hierdoor wel laten genezen. Schoon, overtuigend en edel

is

is hier zijne redenering, en besluit, uit het gene gebeurd was, tot het gene gebeuren zal.

Wat was er gebeurd? De Heidenen waren, hoe zeer ook afgeweken, en hoe verre ook verwijderd, evenwel door Gods barmhartigheid geroepen, en de gelooviger hunner tot 's Heeren volk in CHRISTUS aangenomen, daar de Joden zich ongehoorzaam en ontrouw betoonden.

Zoo mag men dan ook met grond verwachten, dat de barmhartige God, de Joden, die zich zoo ongehoorzaam betoond hebben, niet aan hun lot overlaten, maar der Heidenen voorregt, zegen en zaligheid weder zal doen werken, om de Joden tot berouw en inkeer te doen brengen, opdat ook zij, — velen hunner, — den CHRISTUS erkennen, en schapen zijner kudde, burgers des Hemels, kinderen Gods worden mogen.

Heerlijk denkbeeld! Der Joden val, der Heidenen zaligheid, en der Heidenen geluk, tot zegen voor Israël!

Beminnelijk Evangelie! ô Groote goedertierenheid Gods, ô weldadige schikking!

Vs. 32. Want God heeft ze allen onder de ongehoorzaamheid besloten, opdat Hij ze allen zou de barmhartig zijn.

Allen, zoo Joden als Heidenen, zijn onder de toelating Gods zeer afgeweken, beiden, allen hebben zij hunnen weg bedorven.

In stede echter van ze allen nu te *verstooten*, gelijk ze allen verdiend hadden, heeft Hij, naar zijne ontfermende goedheid, allen weder in de gelegenheid willen stellen, om te regt te komen en behouden te worden; namelijk door het Evangelie van Hem, die komende in de wereld vrede verkondigd heeft, den genen die verre en hun die nabij waren; (1) opdat Hij ze allen tot een

(1) *Efez.* II: 13.

één zoude vergaderen, en het moge worden ééne kudde onder éénen Herder. Dit, deze heerlijke beschouwing nooptè nu den, met eenen heiligen ijver, bezielden man, om met geestdrift uit te roepen, volgens *vs.* 33.

1. *O diepte des rijkdoms beide der wijsheid en der kennisse Gods.* — O heerlijke, onbepeilbare, onbegrijpelijke grootheid van Gods wijsheid en kennis! welk eene wijsheid, welk een verstand openbaart zich hier van God! Hoe worden wij niet, door deze beschouwing, opgeleid, om onze minderheid bij God te gevoelen en te erkennen. Welk een onbegrijpelijk wijs en genadig beramen van God, tot heil van ons geslacht, zoo voor Joden als Heidenen. *Luk.* I: 32.

Wie zou dit hebben kunnen denken, dit beramen?

Hoe ondoorzoekelijk zijn zijne oordeelen, maar ook, *hoe onnaspeurlijk zijne wegen!*

Dit overtreft onze hoogste gedachte! dit, voorzeker! is grooter, dan dat iemand der stervelingen het had kunnen vermoeden. Zoo veel orde uit zoo veel verwarring, zoo veel goeds uit zoo veel kwaads, — zoodanig een heil uit zoo groot een ongeluk!

Hier duizelen wij, en moeten onze verbazing met aanbidding uitdrukken.

Vs. 34. *Wie toch heeft den zin des Heeren gekend*, of *wie is zijn raadsman geweest?* antwoord: niemand! Niemand had dit kunnen denken, dit raden, dit vermoeden; dit is Goddelijk en boven het menschelijk bepaald, bekrompene begrip verheven.

Vs. 35. *Of wie heeft hem eerst gegeven, en het zal hem weder vergolden worden?*

Dat door PAULUS hier op *Job.* XLI: 2. gedoeld, of dat hij daarvan gebruik gemaakt heeft, willen wij gaarne met andere uitleggers toestemmen.

Maar

Maar, hetgeen meer beteekent, de heerlijke zin, de zekere waarheid, hier zoo schoon vraagswijze voorgesteld, is: noch Jood noch Heiden had of heeft iets van God te vorderen. Het is enkel zijne genade, waardoor beiden bevoorregt worden van God. Zijne roeping tot zijne gemeenschap en heil door CHRISTUS, is geheel ongehoudene, enkel onverdiende goedheid.

Zoo moeten *wij* dan ook, zoo moeten alle Christenen erkennen, volgens *vs.* 36. *Zoo is dan alles uit Hem, en door Hem, en tot Hem!*

En allen moeten Hem de eere, de hulde, de aanbidding en de dankzegging nu en eeuwig toebrengen, voor eene zoo groote genade.

En dat doet PAULUS dan hier ook zelf ten voorbeelde van alle Christenen, zoo dat niemand hem daarin, in hartelijkheid en geestdrift, overtreffen kan. Hoe schoon ving PAULUS aan, en hoe heerlijk eindigde hij dit belangrijk onderwerp! zoodanig, als men van zulk een groot man verwachten kon.

Nu aan het einde van deze beschouwing gekomen, hebben wij dus gelegenheid gehad, om op te merken, dat wij het er geenszins voor behoeven te houden, dat PAULUS hier als Profeet de herstelling der Joden, als volk, geleerd zoude hebben, hoe velen zulks ook gemeend en geloofd hebben. 't Is waar, op zich zelve is in deze vooronderstelling niets kwaads gelegen, maar dezelve komt ons evenwel voor, met den geest van het Christendom niet overeen te komen en alzoo verwerpelijk te zijn (1).

Ge-

(1) Na alles zoo veel wij vermogten getoetst te hebben, komt ons dit als zeker voor. Bij God heeft noch besnijdenis eenige kracht, noch voorhuid, Hij wil een nieuw schepsel. Zij zijn niet het zaad ABRAHAMS, die van dezen grooten Man afstammen, maar zijne navolgers, zijn zijne regte kinderen, zonder onderscheid van afkomst. Bij den Heere

Gelijk men de woorden der Heilige Schrift's niet te weinig behoort te laten beteekenen, zoo moet men er ook niet te veel uit afleiden, niet meer dan zij zelve blijken bedoeld te hebben.

Wij ontvangen hier nieuwe en groote aanleiding, om des Apostels vernuft, diepe menschenkennis, schranderheid en doelmatige manier van betoogen en redeneren, te bewonderen: maar niet minder, om met verrukking te staren, op zijnen heiligen ijver, en warme geestdrift voor de groote en goede zaak. ô Bezielde velen die geest!

Hier blijkt het, hoe hij geheel Christen was, vervuld met vurige liefde voor God, en met ware genegenheid voor de menschen.

Welk

Heere is noch Jood, noch Heiden, noch Italiaan, noch Griek, noch Man noch Vrouw, noch Vrije noch Dienstbare, als zoodanig aangenamer, maar Hij wil dat allen Christenen worden, en alzoo naar zijne genade, door CHRISTUS, tot de kennis der waarheid komen, en langs dien weg zalig zullen worden. JOANNES DE DOOPER, predikte reeds: *Meent niet bij u zelven te zeggen: wij hebben Abraham tot eenen Vader! want ik zegge u, dat God zelfs uit deze steenen Abraham kinderen kan verwekken.* De Heiland zelf verklaarde: *Doch ik zegge u, dat velen zullen komen van Oosten en Westen, en zullen met Abraham, Izaak en Jakob aanzitten in het Koningrijk der Hemelen; en de Kinderen des Koningrijks zullen uitgesloten worden* De gelijkenis van den wijngaard ontleend, *Matth.* XXI: 33—45, hoe sterk spreekt dezelve ook in deze niet? Men vergelijke ook die van de bruiloft, *Matth.* XXII. voorkomende.

Ondertusschen willen wij hiermede volstrekt niet schijnen zelfs iets gezegd te hebben, ter vermindering, ook in het allergeringste, van die hoogachting, welke ook wij zoo vele groote Uitleggers der schriften toedragen, met wier gevoelens wij in deze bijzonderheid niet volkomen overeenkomen. Genoeg als wij het maar in de hoofdzaak eens zijn, dat de deure der genade voor niemand gesloten is, en dat wij allen moeten trachten te overtuigen van de grootheid der Goddelijke genade in CHRISTUS, en hen bidden: *Laat u met God verzoenen.* 2 *Cor.* V: 20.

Digitized by Google

Welk een uitmuntend voorbeeld ter navolging, geeft hij hier den Christen-Leeraar, om met verstandig overleg, maar tevens met eerlijkheid en ter goeder trouwe, zonder bewimpeling, de waarheid te verkondigen, om zoo menschen te behouden.

Hier leeren wij allen van hem:

1.) Om nooit trotschelijk ons, op onze voorregten te verheffen, maar ons te bevlijtigen, om ons waardiglijk dezelve te gedragen; *vele laatsten zullen de eersten, en vele eersten de laatste worden.*

2.) Om ons te spiegelen, in de voorbeelden van ongeloof en verharding; en des te meer op onze hoede te zijn. *Matth.* VIII: 12. XXI: 41.

3.) Om niet te wanhopen omtrent de bekeering van afgewekenen, maar alles aan te wenden wat mogelijk is ter hunner redding. Dat wil God.

4.) Om werkzaam te zijn, ter uitbreiding van het Evangelie onder *Joden* en *Heidenen*, zonder uitzondering. *Matth.* XXII: 9.

5.) Om hooge, zeer hooge denkbeelden ons te vormen, van Gods wijsheid, goedheid en barmhartigheid, in het daarstellen van het middel tot heil der menschen, van zondaren. *O Diepte des rijkdoms!*

6.) Om alles goeds wat wij in het zedelijke genieten, aan Gods genade toe te kennen, geloovig te erkennen, uit, door en tot Hem zijn alle dingen, en vuriglijk te wenschen, dat wij met onze medemenschen, Hem mogen verheerlijken tot in eeuwigheid! Amen.

OVER HET GETAL DER JODEN, OP DE WERELD.

De Geographische Ephemeriden, berigten ons het volgende, over het getal der Joden, dat wij onze lezers zullen mededeelen.

„ Wij

Wij vinden de Joodsche Natie, thans in alle wereldeelen verspreid, maar nergens als een op zich zelf staand volk, en ook niet, met uitzondering van eenige Poolsche en Arabische Dorpen, als de eenige bewoners eener plaats. Hun getal is ook sedert den tijd, dat hun rijk het meeste bloeide, namelijk onder het bestuur van DAVID en SALOMO, niet zeer veranderd. Toen telden zij vier millioenen zielen, thans zal hun getal omtrent drie millioenen, tweemaal honderd duizend bedragen. De volgende tafel, bevat het getal in onderscheidene Landen en Staten.

In *Beijeren*	53,402
— *Saksen*	1,300
— *Hannover*	6,100
— *Wurtenberg*	9,068
— *Baden*	16,936
— *Hessen, Keur-Vorstendom*	5,170
— *Hessen, Grooot-Hertogdom*	14,982
— de overige Staten van het *Duitsch Verbond*	18,248
— *Frankfort aan den Main*	5,200
— *Lubek*	400
— *Hamburg*	8,000
— *De Oostenrijksche Staten*	453,545
— *Het Koninkrijk Pruisen*	134,980
— *Rusland*	426,908
— *Polen*	232,000
— *Groot-Brittanje*	12,000
— *Frankrijk*	60,000
— *De Nederlanden*	80,000
(Hier van in *Amsterdam* 20,100)	
— *Zweden*	450
— *Denemarken*	6,000
— *Zwitserland*	1,970
— *De Italiaansche Staten*	36,900
— *De Jonische Eilanden*	7,000
— *Krakau*	7,300

In

Digitized by Google

In *Europeesch Turkijen* . . .	321,000
— *Azië*	138,000
— *Afrika*	504,000
(Hier van alleen in *Marokko* en *Fez* 300,000.)	
— *Amerika*	5,700
— *Australië*	50

In *Spanje* en *Portugal*, werden zij voorheen geduld; thans echter vindt men hier geene Joden meer. In *Noorwegen*, bestond nooit een Jood. *Zweden* heeft hen eerst in later tijd opgenomen. In de *Oostenrijksche Staten*, genieten zij in sommige Provinciën meerdere, in andere mindere voorregten. In het *Britsche Rijk*, waren zij nooit regt op hunne plaats, hoewel zij die regten bezitten, welke andere Gezindheden, die niet tot de heerschende Kerk behooren, genieten (1). In het *Russische Rijk*, werden zij geduld, maar staan onder eene strenge Controle. In alle de Staten van het *Duitsche Verbond*, in *Frankrijk* en de *Pruisische Staten*, genieten zij de regten van eenen Staats-burger, maar worden niet tot Ambten van den Staat toegelaten. (In de *Nederlanden*, genieten zij alle vrijheden en voorregten, in welke zich de overige inwoners mogen verblijden. *De Vertaler.*)

(1) Mij dunkt de Joodsche Baron ROTSCHILD, die de Jood der Koningen genoemd wordt, is in *Engeland* wel degelijk op zijne plaats.

De Vertaler.

Digitized by Google

IETS OVER ENGELAND, IN HET LAATST VAN DECEMBER 1825.

De laatste weken van het jaar 1825 waren, uit een commercieel oogpunt beschouwd, de ongelukkigste, die *Engeland* sedert eene eeuw geschokt hebben, en de tooneelen en treurige gevolgen zijn slechts met die te vergelijken, welke in 1720 door het zoogenoemde barsten der zuidzee-zeepblaas veroorzaakt werden. Toen toch had, gelijk weder onlangs, een dwaze geest van speculatie de Natie bezield; men slichtte, gelijk in den voorleden zomer, Handel-Vereenigingen onder de zonderlingste benamingen, en op de onvoldoendste gronden, met menschen, niet slechts uit den stand der kooplieden, maar ook van adel, en met regtsgeleerden en de geestelijkheid aan het hoofd kregen zij vertrouwen, en door kunstgrepen van de schandelijkste soort, werden de aandeelen tot verbazende prijzen opgejaagd, tot dat de oogen der verblinde Natie plotsling open gingen, en jeder op eens nu even zoo gretig werd, om weder van zijne aandeelen ontslagen te worden, als men voorheen geijverd had die te krijgen, en nu daalden de prijzen ontzettend, en duizende, min of meer rijke familien, werden arm. — Maar niettegenstaande dit vreeselijk waarschuwend voorbeeld, sloegde nevenwel dit jaar een hoop bedriegers, de Natie andermaal in zulk een onheil te storten. Er ontstonden ontelbare Handel-Maatschappijen, ieder dag baarde een nieuw plan om rijk te worden, en het scheen als of er eindelijk geheel geene armen meer zijn zouden. Bij vele dezer was het valsche en bedriegelijke blijkbaar, dewijl sommigen van die planmakers dikwijls directeurs van twee of meer zulke vereenigingen waren, wel-

Digitized by Google

welkers wederzijdsche voordeelen met elkanderen streden. Echter slaagden bijna allen, en ten minsten wisten de directeurs enz. hun voordeel wel te behartigen. Dit duurde nu zoo lang het kon, het vertrouwen in den koophandel was grenzenloos, er kwam van alle kanten geld, de bank van *Engeland* vermeerderde hare noten wel slechts weinig, maar de banken der Provinciën, die ruim 800 in getal zijn, vermeerderden de hare met verscheidene millioenen, nog meer echter vermeerderden de middelen van omloop door wisfels, zoo dat eindelijk de bank van *Engeland* tot 4 per cent moest disconteeren. Deze omstandigheid gaf nieuw voedsel aan den Speculatiegeest, vele Bankiers namen bij de Nationale Bank geld op, tot deze lage renten, en leenden dit weder aan anderen op wisfels tegen 5 pCt., en hierbij namen zij niet altoos de noodige voorzigtigheid in acht.

Na eenigen tijd bedaarde echter de zucht voor Actiën eenigzins, en de Speculanten trokken nu naar de Markt der voortbrengselen van de volkplantingen, men dreef de prijzen van suiker, koffij, specerijen, boomwol en zijde tot zulk eene hoogte, dat geen Fabrikeur meer koopen kon, en dat vele Fabrieken moesten stil staan. Dit was het teeken tot terugwerking, ieder wilde thans verkoopen; de prijzen van de voortbrengselen der volkplantingen daalden thans nog sneller, dan zij gestegen waren, en met deze die der aandeelen, van welke eindelijk sommige geene waarde meer hadden. Verscheidene huizen raakten sout, verlegenheid en eindelijk wantrouwen vervingen de plaats van het voorgaand vertrouwen; de Bank wilde voor vele der eerste huizen niet meer disconteeren, dewijl door den overvloed der middelen, die in omloop waren, zich ook de wisselcours tegen *Engeland* gekeerd had, en eindelijk begon het

geld even zoo zeldzaam te worden, als het voorheen overvloedig geweest was; eenige Banken der Provinciën moesten ophouden met betalen. Deze banken hebben namelijk het regt, om voor contant geld, dat men bij haar nederlegt, of op goederen en wisfels, Banknoten te geven, die in den omtrek in omloop zijn, maar steeds bij het vertoonen der Banknoot, in geld moeten veranderd worden. Natuurlijk bezitten zij niet altoos zoo veel geld, en eene plotselinge vermeerdering harer schuldeischers dwingt haar dan, om met betalen op te houden, of zelfs wel Bankroet te gaan. Sommige dezer, maakten hare Noten ook bij Londonsche Bankiers betaalbaar, en deze omstandigheid verwekte ook wantrouwen op deze, vooral op diegene onder hen, die met verscheidene Provinciale Banken in verbindtenis stonden. Deze Bankiers mogen geene Noten uitgeven, zij bewaren slechts gelden, van welke zij geene renten betalen, maar die men echter iederen dag kan terug krijgen. Om evenwel voordeel van deze gelden te trekken, koopen zij Staatspapieren voor dezelve, of schieten op Hijpotheken of wisfels, en houden slechts zoo veel geld in kas, als zij door een tot gebruik noodig achten. Men vindt in *Londen* zeventig zulke Bankiers, zij hebben alle verscheidene Compagnons, meestal lieden van een groot vermogen. Maar nu begon het publiek opeens deze Bankiers te wantrouwen. Duizenden liepen om hun geld te halen, verscheidene huizen betaalden binnen weinige dagen, tienduizend tot honderd twintig duizend ponden, en bleven evenwel staan, maar alle waren hiertoe niet voorbereid, en zes moesten de betaling opschorten. Dit gaf een vreeselijken schok en eene gisting, die verscheidene familiën voor den oogenblik radeloos maakte, en andere geheel te grond deed

deed gaan. Het geld ontbrak alom, de Simspapieren daalden, de Koophandel begon stil te staan, en als het zoo voortgegaan was, dan zou er niets minder dan een Staats-Bankroet hebben moeten volgen. Maar de Bank van *Engeland* hielp waar zij kon, en gaf zelfs weder Banknoten van één en twee ponden uit, die zij lang had ingetrokken, om daardoor de stremming op het land te verhinderen, waar ook, op vele plaatsen, de rijkste burgers de Banken ondersteund hadden; de voornaamste Kooplieden van *Londen* vereenigden zich, en verklaarden hun vertrouwen op de Londonsche Bankiers, onder welke één huis weder begonnen had te betalen, en de rijke Jood RODSCHILD, ontbood weder geld uit *Frankrijk*. Alle deze maatregelen herstelden het vertrouwen in zoo ver, dat thans het ergste is doorgestaan, en de gisting bedaard is.

Mogt dit geschrevene, ook onze Natie tot leering dienen! maar ach de menschen schijnen niet te willen leeren.

DE KUNST EN SCHRANDERHEID VAN EENEN BEVER, IN DE BEVERJAGERSCHAP.

(*Door den Heer* GEOFFROY SAINT-HILAIRE.)

Voor eenige jaren, zat in de Koninklijke Menagerie, van den Planten-Tuin te *Parijs*, een Bever, die tot de *Rhone-Bevers* behoorde, welke naar de wijze der Water-rotten afzonderlijk leven. Dat geen, wat ik hier van dit beest gezien heb, bewijst buiten twijfel, dat deze Bevers, bij gemoegzame aansporing, zich ook van hunne aangeborene bekwaamheid als hulpmiddelen, tegen

onvoorziene hindernissen of ongevallen, weten te bedienen.

Onze Bever, kreeg ter bescherming tegen de gevoelige winterkoude niets meer, dan een eenigzins rijkelijker strooisel; de nachten werden kouder, en de valdeur van zijn hok had alom spleten, zoo dat het dier bedacht wierd, om zich tegen het koude weder beter te beveiligen. Men was gewoon aan den Bever, zoowel om hem bezigheid in den nacht te bezorgen, als ook, ter voeding en om te kunnen knagen, eene portie groene boomtakken te geven, welker schors des morgens steeds afgeknaagd was. Ook werd hem regelmatig des avonds, eer zijn luik werd nedergelaten, zijn overig uit groente en ooft bestaand voedsel gegeven. Het had nu overdag geslneeuwd, en in eenen hoek van zijn hok lag eene tamelijke hoeveelheid sneeuw.

Alle deze dingen waren nu bouwstoffen, die den Bever ten dienst stonden, en die hij aan hunne naaste bestemming onttrok, om die thans ter oprigting van eenen muur te bezigen, die hem tegen de koude en buitenlucht beschermen kon. Hij bediende zich van de takken, om die door de tralien, die voor zijn hok stonden, te vlechten. Deze arbeid kwam volkomen overeen met dien van mandenmaken. De gevlochtene takken lieten eenige openingen overig, die de Bever nu met zijnen ganschen voorraad vulde, de repen, de appelen, hen stroo werden daartoe gebezigd, en alles in gepaste stukken voor zich eene vulling doorsnijden, en doorknaagd. Eindelijk, even als of het beest wist, dat er nog een andere hok vereischt wierd, om het geheel daarmede te bedekken, gebruikte hij hiertoe den sneeuw, en hiermede werden nu alle kleine mogelijke overige openingen gevuld. De meer bedekte twee derde gedeelten van de deur, en de Bever had hij alles, wat hem tot voedsel gegeven dagen, daar-

daartoe besteed, zoo dat hij voor deze reis niets gebruikt had.

Des morgens bleek het, dat het luik van het hok-dopt de sneeuw aan den muur vastgevrozen was, men kon het slechts met moeite openen, en nu zag men het gebouw in den nacht gesticht. De Oppasser, was hierover zoo verbaasd, dat hij het werk van den Bever niet aanroerde, maar mij riep om het te beschouwen.

GEDACHTENIS VIERING DER VIJFTIGJARIGE ECHTVERBINDTENIS

VAN

DOMINICUS VAN DER SCHAAF,

met

ANTJE JANS DE WOPKES Z.

Den 31sten van Lentemaand 1806.

Voorgelezen in eenen Vriendenkring.

door

D. VAN DER SCHAAF.

De vlugge tijd, wiens eeuwenkringen,
Onmerkbaar zinken in het niet,
Schept vreugde voor de stervelingen,
Maar plant ook doornen van verdriet: —
Op 't levenspad, door vlugtige uren,
Die wij op dezen bol verduren,
Beperkt, bloeit niet alleen de roos
Van reine vreugde en zaligheden;
Men moet ook soms op doornen treden,
Die smarte baren voor een poos. —

Gelijk een droom vervlegt ons leven,
Onz' jaren zijn een schaduwbeeld,
Dat wij zeer snel voorbij zien zweven;
Wijl 't vreugde, ramp, of angsten teekt, —
De reeks van vijftig volle jaren,
Die 't Albestuur ons wilde sparen,
Bekroont onz' echt op dezen dag,
Wijl zagen welvaartsbronnen stroomen
Maar ons ook rampen overkomen
Wier schrikbeeld ik vol angsten zag. —

Het zoet en 't zuur van 't huislijk leven,
Gevlochten in den huwlijksband,
Leerde ons naar 't eelste doelwit streven,
Veradelde onzen echten stand; —
Elkaar in dreef heid op te beuren,
Vereend te juichen, of te treuren,
Bij 't heilgenot, of smartsgevoel,
Op 't Godsbestuur ons te vertrouwen,
Op Hem in nood ons hoop te bouwen,
Dit was 't door ons bepoogde doel. —

Gelijk in lieve lentedagen,
Waarin de schepping jeugdig bloeit,
Hoewel door enk'le buijen, — vlagen
Geteisterd, alles welig groeit;
Zoo was de lente van ons leven.
Een enk'le dag werd slechts omgeven
Door donk're wolken, van verdriet,
In voorspoed mogten wij ons baden;
Door reine vreugde ons hart verzaden,
Wij kenden 't woen der stormen niet.

Doch daar de gloed der zonnestralen
De planten in den zomertijd
Verzengt, wanneer geen' regens dalen
En 't dorstig aardrijk open splijt;
Of daar de donders en orkanen,
Wier zwarte nacht de Zon doet tanen, Het

Het woud ontwort'len door hunn' kracht, —
Verwoesting in hunn' vanen voeren, —
Op d'ondergang der schepf'len loeren, —
En 't al doen beven voor hunn' magt: —

Daar zagen wij pas aan de kimmen
Van onzen besten levenstijd
Den dagenad des zomers klimmen,
Wiens heerlijk schoon het hart verblijdt, —
Of ons genoegen werd bestreden
Door de ijsselijkste tegenheden,
Als door een brandend zonnevuur;
Wij moesten met de felste rampen,
Als met het woên der stormen kampen,
Het onheil trof ons in dat uur.

Een treurig lot werd ons beschoren,
Door Staatsorkanen, van mijn ambt
Beroofd, moest ik mijn' klaagstem smoren,
Als een die met de golven kampt: —
Mijn val in *Vriesland* te bewerken
Kon de verbitt'ring niet beperken;
Men dreef m' ook uit mijn Vaderland,
Ik moest als balling hoop'loos zwerven,
Den raad en troost van vrienden derven,
Door nijd en boosheid overmand.

Een edle Fries, (1) wiens liefdewerken
Mijn dankbaar harte nooit vergeet,
Wilde ons nog door zijn' bijstand sterken,
Toen 't onheil ons op 't felst bestreed; —
Naast Hem schiep God in Holland vrienden, (2)
Wier menschenmin en deugd verdienden,

Der

(1) De Hoog Wel Geb. Heer Jr. B. D. T. VAN SIERSMA.
(2) De Wel Ed. Geb Heeren Mr. D. HOOFT GZ. Heer van *Vreeland*, Mr. J. GERLVINCK, Heer van *Castricum*, en VAN LOON, enz.

Digitized by Google

Dat ik hunn' weldaên ook bezong;
Gendegt — de Algoedheid deed ons smaken,
Dat zij voor ons nog wilde waken;
Toen wreedhuist ons op 't wreedst' besprong. —

Buikstoot! 'k herdenk uw medelijden,
Dat ons in nood een' schuilplaats schonk,
1791. Onz' redding mogt uw hart' verblijden,
Toen boosheid krachtloos nederzonk,
Gij zaagt verheugd haar' list bezwijken,
Toen God op 't onverwachtst' deed blijken,
Den wond'ren weg van zijn bestuur:
Hij schiep het heil uit de ongelukken,
Die ons nog verder wilden drukken,
Verlossende ons ter goeder uur.

Het volk van *Castricum* te stichten
Werd door gezag mij wel belet,
Doch 't Godsbestuur scheen 't zoo te rigten,
Hier werd aan 't onheil perk gezet;
1791. De Vechtstroom lenigde onze smarten,
Wij vonden in der burg'ren harten
Te *Wesop* gulle vriend'lijkheid; —
In de armen van de rust' gezegen,
Aanbad ik daar de wond're wegen,
Langs welke God ons had geleid.

Mijn dankbaar hart' wijdt vreugdeklanken,
Aan 't braaf geslacht van Vader HOOFT,
Mijn welvaart had ik hun te danken,
Toen nijd ons alles had ontrooid;
1791. Ons, in den poel van ramp gezonken,
Werd door die braven hulp geschonken,
Menschlievend' boden z' ons de hand,
Om ons, na zoo veele ongelukken,
Aan 't ons vervolgend' kwaad te ontrukken,
Verheffende ons tot bet'ren stand. —

De

De stille rust' mogt ons verkwikken
Te *Wesop* aan de zilvre Vecht,
Vier jaren schenen oogenblikken;
Mijn hart' bleef echter nog gehecht
Aan hen, die met genegene ooren
Voorheen mijn' leermal wilden hooren,
Zij drongen mij met zacht geweld,
Om mij als Leeraar te overreden; —
En — 'k werd in eer en waardigheden
Door Vrieslands Hoogste Magt herstield! — 1795.

Onz' welvaardszon was pas aan 't klimmen,
Of 'k werd gewekt uit mijne rust',
Uw' roepstem noodde mij, ô! *Limmen!*
'K aanvaardde 't dienstwerk weêr met lust; 1795.
Zoo huwde 't aan 't vergenoegen,
Zoo smaakten wij, na lustig zwoegen,
Het stil genot van heil en vreê,
God kroopde onedos uiet dubb'len zegen,
Wij plukten zelfs op doornen wegen
Nog roosen drijven op ons' beê!

— —

Nog eens werd onze rust' geschonden
Door 't krijgs rumoer in 't vreedzaam oord,
't Weêrbarstig' lot sloeg diepe wonden, 1799.
Ons stil genoegen werd gestoord:
Wij moesten have en goed verlaten,
De plunderzuchtige soldaten
Vernielden in hunn' razernij
Onz' meubelen en huisieraden,
Onz' woning werd een prooi dier kwaden,
Niets bleef voor ónnze woede vrij. —

— —

Uw' liefde, ô *Limmen's* Christen scharen!
Bewoog mij, met vernieuwden lust,
Mijn dankjoon met uw lied te paren,
Toen 't oorlogsvuur was uitgeblusch't:

Wij zagen lieflijk aan de kimmen
De gulden zon des vredes klimmen,
Na 't doorstaan van veel smarte en leed;
Wij mogten ruimer adem halen,
Verkwikt, door de aangename stralen,
Die Vrede op Neêrland glanzen deed.

De tijd, dien 'k bij u mogt verduren,
Hoewel een twaalfjaar'ge kring,
Vervloog als ras verdwijnende uren,
Bij zoete en zure wisseling;
Van minvermogenden en rijken
Zag ik daar liefde en achting blijken,
Die elk gulhartig ons bewees;
Hieraan met dankbaarheid te denken,
Konde ons nog rein genoegen schenken,
Schoon onz' gelukszon hooger rees. —

1807. De stille Vecht aan Sichsche boorden,
Bij *Nederhorst* bood ruste en vreugd,
Daar was 't, dat ons op nieuw bekoorden
De Bergsche vrienden onzer jeugd: —
Doch in de weêbe van ons leven
Was nog het smartgevoel geweven
Van *Kortenhoefsche* eêntoonigheid;
1810. Daar zagen wij de vreugd verdwijnen,
Ons rein genoegen raakte aan 't kwijnen:
Doch beter lot was ons bereid! —

1814. Waar de Amstelstroomen stadwaarts vloeijen,
Langs *Ouderkerks* verrukkend oord,
Mogt vreugde en welvaart voor ons bloeijen;
Daar werd de rust ons niet gestoord: —
Ik zag aan d' avond van ons leven
Door Amstels Burg'ren ons omgeven,
Wier vriendenkring ons smaken deed:
Genoegens, aan de deugd verbonden,
Verkwikkende in die avondstonden,
Verbannende al het vorig leed. —

Het

Digitized by Google

Het lot scheen 't negental der jaren,
Door ons beleefd op *Amsterveenzigt*,
Te zullen sluiten; doch bezwaren,
Bezweken voor de kracht der deugd:
Het waren HORUFFTS en GERLVINCKS spruiten,
Die deez' verbuizing wilden sluiten,
Hunn' weldaden werden toen vergoot
Door 't aanbod, om 't hoogov'rig leven,
Ons dit verblijf te willen geven;
Tot dat de dood onze oogen sloot.

Voor u zal dan mijn juichtoon rijzen,
ô HORUFFTS en GERLVINCKS eel geslacht!
'k Moet dankbare achting u bewijzen,
U door mijn hart lang toegebragt:
Nu zijn de zorgen weggevloden,
Gered uit angsten en uit nooden,
Lacht ons 't genoegen vriend'lijk aan,
Beschikt door dotverwisselingen,
Daar voor- en onspoed ons omringen,
Op onze lange levensbaan.

Hoe zalig is het rein genoegen,
Omringd door dezen vriendenkring,
Dat wij bevrijd van 't angstig zwoegen,
Genieten na die wisseling!
Zoo rolden vijftig levensjaren,
Die 't Albestuur ons wilde sparen,
Vereenigd door den huw'lijksband,
Zoo mogen wij, na ramp en lijden,
Ons in Gods wijs bestuur verblijden,
Geleid aan 's Hoogsten Vaderhand.

ô! Mogt de Algoedheid verder waken,
Dat, daar des levens winter dagt,
Geen' felle stormen ons genaken,
Terwijl geen ramp thans schrik aanjagt;
ô! Mogt, bij 't klimmen onzer dagen,
Des Hemels gunst ons onderschragen,

Bij

Digitized by Google

Bij 't ongeboren gebot van rust,
De Zon van heil haar gulden lieden,
Verhelderd op onze zeer dorn dalen,
Gelijk de dauw de velden kust!

En daar wij reeds de zilv'ren vlokken
Van d' ouden, — konden wintertijd
Zien kroonen onze grijze lokken,
Wijl 't leven naar den eindpaal glijdt,
Dat ons Gods band dan ondersteune,
Onz' zwakheid op zijne Almagt leune, —
Zijn' liefdezorg ons steeds omring',
Dat de avond van dit aardsche leven
Door geene wolken worde omgeven,
Van onheil of bekommering! —

Dat lot moge U, ook overkomen,
ô! Vriendenkring op 't aardsch tooneel,
U vloeije 't heil menigvolle stroomen
Genoegen, zij uw dagzaam deel! —
De Algoedheid moge uw leven rekken,
Gods liefde u met haar' vleug'len dekken,
Op dat geen rampen onner druk,
Het aardrijk, ademe enkel zegen,
Geen distel gewijes op uwe wegen,
Uw erfdeel zij het! wat ligtuk!

Zal eens de bloem des levens sneven,
Door 's doods gewelt, zeis gewelt,
Dan schenke ons God een beter leven,
Verheven boven 's doods gewelt,
Dan dage in ons die blijde morgen,
Welks rijzend licht alle aardsche zorgen
Voor eeuwig als een dauw verdwijnt,
Dan klinke 't lied der Eng'len koren
Verrukkende in onz' oor'en,
Dan zijge onze ongst in 't Hemel-Land.

Amstelvreugd. D. VAN DER SCHAAR.

28 Maart 1844.

AKADEMIE-NIEUWS.

LEIJDEN.

Den 10den Maart 1826. Heden overleed alhier, na langdurige verzwakking en smarten, in den ouderdom van ruim 66 jaren, de Wel Ed. Hooggel. Heer J. C. KRAUSS, *Med. Doct.* en rustend Hoogleeraar in de Faculteit der Geneeskunde, aan deze Hoogeschool; een man, door allen, die zijne waarde kenden, hooggeschat, en wiens nagedachtenis voor velen, die van zijn onderwijs vlijtig gebruik maakten, en voor welke hij alles over had, nog lang dierbaar zijn zal.

UTRECHT.

De verjaardag dezer Akademie, zijnde gewoonlijk den 26sten Maart, is nu, wegens het op dien dag invallende Paaschfeest, gevierd op den 17den dier maand. De Hooggeleerde Heer J. R. DE BRUEIJS, *juris Doct. et Prof.* hield eene redevoering, *de Oeconomia politica, si prudenter colatur, optimo prosperitatis civium ac civitatis praesidio*, behelzende een betoog, *dat eene voorzigtige beoefening der Staatshuishoudkunde den besten waarborg oplevert, voor de welvaart van den burgerstaat.* Bij deze gelegenheid deelde hij, met gepaste aanspraken, de behaalde eereprijzen uit, welke toegewezen waren, door de Faculteit der Geneeskunde, aan S. P. SCHELTEMA, Med. Cand. alhier, door die der bespiegelende Wijsbegeerte en Letterkunde, aan W. MUURLING, *Lit. Cand. et Theol. Stud.* alhier; en door die der Godgeleerdheid, aan C. HODIJER, Theol. Cand. alhier, alsmede de vereerende getuigschriften, welke de Faculteit der bespiegelende Wijsbegeerte en Letterkunde had toegekend, aan J. C. VAN THIELEN, *Lit.*

Digitized by Google

Lit. Cand. et Jur. Stud. en aan J. F. WETTER, *Lit. Cand. et Theol. Stud.*; beide mede Uhser. Eindelijk droeg hij de waardigheid van *Rector Magnificus*, over aan zijnen, door Z. M. den Koning benoemden, Opvolger, den Hooggel. Heer B. F. SUERMAN, *Med. Doct. et Prof.*

Het Secretariaat van den Akademischen Senaat is, ter dezer gelegenheid, overgegaan van den Hoog Eerw. Heer J. HERINGA, E. Z. *Theol. Doct. et Prof.* op den hooggel. Heer C. A. VAN EINSCHUT, *Juris Doct. et Prof.*

De nieuwe prijsvragen, op welke de antwoorden moeten worden ingezonden, vóór of op den 10den Jan. 1827, zijn de volgende:

QUAESTIO MEDICA.

Exponantur singulae causae praedisponentes, inprimis ex fabrica partium continentium derivandae, quae diversis herniis abdominalibus ansam dare possunt.

QUAESTIO LITERARIA.

Quae fuerunt Ciceronis placita de origine, proposito et felicitate civitatum?

QUAESTIO PHYSICO-MATHEMATICA.

Comparentur et dijudicentur methodi, instrumenta, formulae, quibus inquiratur in solidorum corporum expansionem per calorem.

QUAESTIO BOTANICO-OECONOMICA.

Detur accurata descriptio Botanica et Oeconomica arborum, *Ulmi campestris Aesuli Hippocastani*, *Tiliae Europaeae*, *Quercus Roboris*, *Fagi sylvaticae*, *Iuglandis regiae*, *Pini sylvestris* Linn., *Salicis viminalis*, *Populi moniliferae*, nec non *Ribis rubri*.

QUAESTIO THEOLOGICA.

Demonstretur doctrinam morum Christianam, ne-

neque monachicam esse dicendam, neque mysticam. Requiritur, ut ex *indole* et *argumento* doctrinae morum Christianae ducatur eam nequaquam congruere cum doctrina morum, quam proposuerunt vel Monachi vel Mystici. In hisce vero non ad *singulorum* illorum sententias respiciatur, sed ad eam doctrinam et praecepta, quae *universe* vel Monachis vel Mysticis fuere propria.

QUAESTIO IURIDICA.

Quaeritur, quae vis fuerit cum juris consuetudinarii, tum vero scripti sive Romani in legem Codicis civilis Francici.

Ita ad quaestionem respondeatur, ut, generatim tradita divisione in regiones quae vel iure scripto vel consuetudinario imprimis utebantur, hujusque diversitatis causis expositis, dicatur de diversorum illorum iurium vi in universa legum capita, ut inde appareat, in quibus maxime Codicis locis seu capitibus ius Romanum, in quibus vero ius consuetudinarium probaverit legislator.

SCHOOL-NIEUWS.

WAGENINGEN.

Den 19den Maart 1846. Heden werd alhier, op de gewone wijze, de halfjaarlijksche Promotie van en prijsuitdeeling aan de Leerlingen onzer Latijnsche Scholen, in het Kerkgebouw der Hervormden, gevierd.

De Rector opende deze plegtigheid met eene Verhandeling, en sprak ten slotte derzelve op eene pligtmatige en hartelijke wijze den Edel Achtbaren Heer Mr. M. A. VAN OMMEREN, (welke als Burgemeester dezer Stad ten gevolge van Z. M. besluit van den 14den Junij 1825, mede als Curator zie-

zinning had genomen, zijn, waarna de bevorderingen naar hoogere klassen en uitdeeling van prijzen en getuigschriften plaats hadden. Prijzen ontvingen op de tweede orde der hoogste klasse: T. DE VOOGT, op de tweede orde der vierde klasse, C. F. VAN SETTEN, en op de tweede orde der tweede klasse, H. BUDDINGH; terwijl op dezelfde klassen met getuigschriften werden vereerd, M. A. VAN OMMEREN, A. C. METZ BEEK en W. G. VAN RIJN.

Alle welke Jongelingen hunnen dank aan Curatoren betuigden, met het reciteren zunner *gratiarum actiones*, in Latijnsche Dichtmaat: waarna deze plegtigheid door den Rector met de gewone aanspraken gesloten, en door Muzijk aangevangen, afgewisseld en geeindigd, tot genoegen aller aanwezenden is afgeloopen.

MIDDELBURG.

Den eersten Maart Heden is hier, volgens gewoonte, de halfjarige promotie der Leerlingen onzer School, in de openbare gehoorzaal dezer Stad, plegtig gevierd. Bij deze gelegenheid hebben twee zeer uitmuntende Leerlingen, F. Z. ERMERANS en J. VOOSBERGEN, die met prijzen en openlijke lofbetuiging tot de Akademische lessen bevorderd waren, hunne redevoeringen, met veel toejuiching, gehouden, de eerste de *Ciceronis dicto: contemnere divitias, maximae sunt cerevisiae quaestus*: de tweede *de Publicolam mediocrem virum, non genus humanum mentitis*. Twee andere, ook voortreffelijke jongelingen, H. VAUS en H. BUDDINGH, die tot de tweede orde der eerste klasse met prijzen zijn bevorderd, hielden vervolgens hunne declamatien, ook met toejuiching, de eerste *de publicolam, virum amicum simulatis*, de tweede *de Q. Horatio Flacco, vate bovum*.

Voorts werden, deels zonder, deels met eere-prijzen, waarvoor de begunstigden aan Heeren

Cu-

Curatoren, allen in Diemmar, hunnen dank betuigden, tot hoogere klassen bevorderd, de navolgende Leerlingen: van de tweede klasse, tot de tweede orde der eerste klasse, J. A. VAN EIJK en A. H. G. FOKKER, met prijzen van naarstigheid en wegens vorderingen in de Mathesis, doch J. A. M. W. LE SAGE TEN BROEK, met een getuigschrift, en V. LISSA, op de gewone wijze. Van de tweede tot de eerste orde der derde klasse, R. B. VAN DEN BOSCH, met een prijs, J. APPEL, met een getuigschrift, en een prijs wegens vorderingen in de Mathesis.

Van de vierde klasse tot de tweede orde der derde klasse J. H. NIEMANN, met een gewonen prijs, en eenen wegens vorderingen in de Mathesis, J. C. F. VERWAIJEN, op de gewone wijze. Van de eerste orde der vijfde klasse tot de vierde klasse E. A. FORSTEN, op de gewone wijze. Van de tweede orde der vijfde klasse insgelijks tot de vierde klasse A. A. FOKKER, A. DE RONDE BRESSER, G. BORKING, met fraaijere prijzen, wegens het overwinnen van den Major; doch met gewone prijzen tot de eerste orde der vijfde klasse, H. M. HÖLSCHER en M. J. HOOGVLIET; met een Getuigschrift A. P. VAN CITTERS; op de gewone wijze, P. N. J. LETTE ANEMAET, J. F. PAUWELS, L. J. DE MARRÉE. W. LOOSE en A. LOOSE. Van de eerste orde der zesde klasse tot de tweede orde der vijfde klasse A. M. SNOUCK HURGRONJE, met een prijs. Van de tweede tot de eerste orde der zesde klasse J. J. BEUSEKOM, I. J. SNOUCK HURGRONJE, C. VAN DER LEK DE CLERCQ en J. VAN RIEL, met prijzen. In dit halfjaar zijn er geene nieuwelingen aangekomen, maar is de school verlaten door W. PRINS, G. VAN EIBERGEN, CH. H. J. JUTTING en H. M. HÖLSCHER.

Deze geheele plegtigheid, met muzijk begonnen, voortgezet en geëindigd, is tot bijzonder genoegen der aanzienlijke aanwezigen, in de beste orde afgeloopen.

Digitized by Google

UTRECHT.

Den 22sten Maart. Heden mogten wij alhier, onder voorzitting van den Heere Burgemeester en verdere Heeren Curatoren van ons steeds bloeijend Gijmnasium, in de Luthersche Kerk, de eervolle bevordering vieren van de Latijnsche Schooljeugd. De Rector van ons Gijmnasium, S. NIJHOFF, opende en bestierde de plegtigheid, en dacht met aandoening en dankbaarheid aan den Wel Eerw. zeer gel. Heer H. SMITH, rustend Predikant bij de Hervormden alhier, en Curator van ons Gijmnasium, onlangs overleden. Hierna werden met prijzen tot de Akademische lessen bevorderd: A. COENEN, die ook den Griekschen prijs bekwam, R. VAN DER VOORT, W. J. KÜLLER. De eerste hield eene Redevoering: *de T. Pomponii Attici Praestantia, e Corn. Nepotis vita eius imprimis conspicua*, toonende bijzonder aan uit het leven van ATTICUS, door CORN. NEPOS beschreven, de voortreffelijkheid van dezen Romein; de tweede sprak: *de Theseo Romuloque, non una re comparandis*, en vergeleek in eenige bijzonderheden ROMULUS met THESEUS; de derde handelde: *de bello, quod Cijrus minor cum Artaxerxe fratre gessit; tristissimo*, verhalende den droevigen broeder-oorlog tusschen den jongen CIJRUS en ARTAXERXES DEN HEUGVASTEN. Verder gingen met prijzen over, van de tweede orde der eerste school tot de eerste orde van dezelve, W. C. E. DE GEER, J. J. D. NEPVEU, wordende J. F. MEELBOOM, buitengewoon, met eenen prijs van deze orde tot het Akademisch onderwijs bevorderd; daar deze tevens van zijne vlijt in de Griekische taal een loffelijk Getuigschrift bekwam; van de eerste orde der tweede school, tot de tweede orde van de eerste, J. A. M. MENSINGA, ook met een loffelijk Getuigschrift, omdat hij den Griekschen prijs aan zijnen Makker, buiten het lot, had afgestaan; en met

met een tweede Getuigschrift wegens zijnen ijver in de Wiskunde, A. C. STUCKI, W. GOUDA QUINT, mede met den Griekschen prijs; van de tweede orde van dezelve tot de eerste orde, A. W. VAN BRAKELL, door het lot de eerste, J. C. EIJKMAN, ook met loffelijke melding van zijne vlijt in de Wiskunde, J. H. MOLKENBOER, die met B. LEGUÉ ook met lof vermeld werd, wegens bijzonderen lust in de Wiskunde; en ontving A. W. VAN VREDENBURGH twee loffelijke Getuigschriften, het eerste, omdat hij door het lot den gewonen prijs miste, en het ander van zijne zucht voor de Wiskunde, welk laatste mede bekwam J. WITTOP KONING; van de eerste orde der derde school tot de tweede orde der tweede, J. G. J. VAN ITTERSUM, C. SPEELMAN, die door het lot ook het loffelijk Getuigschrift van de Wiskunde afstond aan H. H. VAN ROMONDT, de derde was C. VAN DER GOES, bekomende P. F. VAN DEN STEEN den buitengewonen prijs voor zijne vorderingen in het Grieksch; van de tweede orde der derde school tot de eerste orde van deze, W. H. VAN DER VOORT, ontvangende ook eenen prijs voor het Grieksch, W. R. NIJHOFF, die mede van de Wiskunde een loffelijk Getuigschrift ontving, A. VERKERK; van de eerste orde der vierde school tot de tweede orde van de derde G. L. HOUEL, P. LOTH ONNEN, C. TH. VAN DER BRUGGHEN, en kreeg C. W. VAN VOORST VAN BEEST een loffelijk Getuigschrift van vlijt en zedigheid; van de tweede orde der vierde School werden geroepen tot de eerste orde van dezelve J. A. M. ZIMMERMAN, J. A. C. VAN HEUSDE en P. J. VAN SCHERMBEEK, ook met een loffelijk getuigschrift, daar hij zoo vlijtig was en oplettend op het onderwijs; en eindelijk gingen van de vijfde School tot de tweede orde der vierde School over, buitengewoon, om dat hij in de Latijnsche vertalingen geene fou-

Digitized by Google

ten had gehad, in het gansche halfjaar, A. J. GRONEMAN, hierna J. C. INCKEL, ENNO ERPLING VAN GOUDOEVER, tevens beiden met een loffelijk Getuigschrift van bijzondere naarstigheid en zedigheid, H. H. PROPER, buitengewoon, en J. G. W. WOLTERBEEK.

De gewigtige plegtigheid is, in tegenwoordigheid van eene talrijke en aanzienlijke Vergadering, voorspoedig verrigt, en door Orgelmuzijk van tijd tot tijd veraangenaamd.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

HOEVELAKEN, den 12den Maart. Onze Leeraar Ds. J. D. DE VOS, eene beroeping naar de Gemeente van *Bruinisse*, onder de Classis van van *Zierikzee*, ontvangen hebbende, berigtte ons heden, na beraad, voor dezelve te hebben bedankt.

VELP, den 2den April. Onze beroepen Leeraar H. J. VAN 'T SANT, werd heden plegtig tot den dienst van het Evangelie bevestigd, door den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. J. METELERKAMP, Theol. Doct. en Predikant te *Delft*. De bevestiger sprak naar aanleiding van 1 *Tim.* VI: 20a. *O Timotheus! bewaar het pand u toebetrouwd.* De handoplegging geschiedde, behalve door den bevestiger, en den Consulent Ds. P. ROSS, Predikant te *Rheede*, ook door Ds. J. C. BOOT en W. OVERDUIN, Predikanten te *Arnhem*, door DD. A. BONEBAKKER,

Predd.

Digitized by Google

Predd. te *Roozendaal*, D. J. WOLTERBEEK, te *Oosterbeek*, H. HULSTEIN, te *Varik*, en C. J. WIJNANDTS, te *Warnsveld*.

Na den middag hield de bevestigde zijne intrerede, naar aanleiding van *Philipp.* IV: 13. *Ik vermag alle dingen door Christus die mij kracht geeft.*

RHEEDE. Onze Leeraar Ds. P. ROSS, zal in het laatst van Junij, van hier, naar *Valkenswaard* vertrekken.

NIJMEGEN.

LEEUWEN, den 26sten Maart. Den 12den dezer gaf onze Leeraar J. A. COENEN, ons berigt, dan hij eene beroeping ontvangen had naar de Gemeente van *Zonnemaire*, en heden vernamen wij van hem, dat hij zich, na beraad, had verpligt gevoeld, voor die beroeping te bedanken.

HORSSEN vakant. Zie Febr. 1822.

WINSSEN vakant. Zie Nov. 1822.

OOIJ EN PERSINGEN vakant. Zie Dec. 1822.

WIJCHEN EN LEUR vakant. Zie April 1824.

SLIJK EWIJK EN OOSTERHOLT vakant. Zie Nov. 1824.

BEMMEL. Zie September 1825.

HERWEN, AERDT EN PANNERDEN. Zie Maart 1826.

HEMMEN staat vakant te worden. Zie Maart 1826.

ZUTPHEN.

AALTEN, den 26sten Maart 1826. Nadat onze tweede Leeraar, Ds. R. O. AITTON, als beroepen aan de *Hooge Zwaluwe*, op den 22sten dezer, in eene daartoe gehoudene Kerkeraads-Vergadering, door den Gecommitteerden uit de Classis van *Zutphen*, Ds. S. TEN BOKKEL HUININK, van zijne betrekkingen tot die Classis, en door den Kerkeraad, van die tot onze Gemeente, was ontslagen; nam zijn Eerw. op heden namiddag, afscheid van dezelve, met eene, mede voor den

Digitized by Google

Feestdag gepaste Leerrede, over *Hebr.* XIII: 20, 21. *De God nu des Vredes, die den grooten Herder der schapen door het bloed des eeuwigen Testaments uit den dooden heeft wedergebragt, [namelijk] onzen Heere Jezus Christus, die volmake u in allen goeden werke*, enz.

AALTEN. Uit eene nominatie door den Staatsraad, Directeur Generaal voor de Zaken der Hervormde Kerk, den Koning aangeboden, en waarop geplaatst waren de Heeren: H. VAN STERDEN, Pred. te *Maurik*, R. P. MENSINGA, Pred. te *Koeverden*, en J. N. VAN DER ZANDT, Pred. te *Grave*; is de Predikant H. VAN STERDEN, door Z. M. benoemd tot Predikant van *Aalten*, en zal aldaar naar Kerkorde, worden beroepen.

ZUTPHEN, den 9den April. Onze Leeraar, Ds. R. STEMBERG, van hier naar *Rotterdam* beroepen, heeft die beroeping in beraad genomen.

T I E L.

OMMEREN, den 27sten Maart 1826. Onze Leeraar, Ds. H. VERMEER, maakte ons, den 19den dezer bekend, dat hij eene beroeping naar *Heerewaarden* ontvangen en in beraad genomen; en dezen morgen, dat hij voor dezelve bedankt had.

TIEL. In de Vergadering van het Klasikaal Bestuur van heden, den 29sten Maart, verzocht en verkreeg, Ds. J. GERRITSEN, bevestigd Predikant te *Zoelen*, Admisie als Lid dezer Classe.

BUURMALSEM, alhier zal D. V., den 16den dezer maand April, onze beroepen Leeraar J. G. HARGER, door Ds. A. LOSGERT van *Zoelmond*, worden bevestigd.

WADENOIJEN. Den 9den April, maakte onze Leeraar, Ds. J. M. VAN HULSTEIJN, ons bekend, dat hij eene beroeping naar *Veenendaal*, onder de Classis van *Wijk*, ontvangen en in overweging genomen had.

MAU-

Digitized by Google

MAURIK. Onze Pred. Ds. H. VAN STERDEN, berigtte ons, dat hij had ontvangen eene beroeping naar de Gemeente van *Aalten*, Classis van *Zutphen*, en dezelve had in beraad genomen.

ECK EN WIEL staat vakant te worden. Zie Febr. 1826.

B O M M E L.

DEIL EN ENSPIJK, den 12den Maart 1826. Heden hadden wij het genoegen, dat onze nieuwe Leeraar, G. A. VAN LIMBURG BROUWER, Theol. Doct. en Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, onder ons bevestigd werd, (bij afstand van Ds. W. LAMMERÉE, Pred. te *Geldermalsen*, en Consulent dezer Gemeente,) door onzen vorigen Leeraar, Ds. J. C. RIEHM, Theol. Doct. en Pred. te *Zalt-Bommel*, met 2 *Cor.* IV: 7. *Maar wij hebben dezen schat in aarden vaten, op dat de uitnemendheid der kracht zij Godes, en niet uit ons.*

De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en den Consulent, door de H. H. G. J. VAN NOUHUIS, Pred. te *Rumpt*, J. H. BETTING, te *Beest*, P. J. COOLHAAS, te *Vuren* en *Dalem*, H. KOK, te *Gorinchem* en J. E. KIST, te *Zeist*.

De bevestigde deed des nademiddags zijne intrede met 2 *Cor.* IV. 5. *Want wij prediken niet ons zelven, maar Christus Jezus den Heere, en ons zelven, (dat wij) uwe dienaars (zijn) om Jezus wille.*

HEEREWAARDEN, den 16den Maart. Ds. A. LOSGERT, van *Zoelmond*, voor de beroeping naar deze Gemeente bedankt hebbende, is op nieuw geformeerd het volgende zestal:

DD. H. VERMEER, Predd. te *Ommeren*. H. HULSTEIN, te *Varik*. H. A. J. CALKOEN, te *Hurwenen*. D. I. H. VAN TUSSENBROEK, te *Zuilichem* en *Nieuwaal*. J. J. BUIN, te *Hellouw* en J. LEIJDS, te *Hedel*.

Digitized by Google

De drie eersten op het drieval geplaatst zijnde, is daar uit beroepen, Ds. H. VERMEER, Predikant te *Ommeren*.

TUIL, den 19den Maart. Onze Leeraar Ds. A. VAN ECK, nam heden van ons afscheid, en legde ten grondslag zijner laatste Leerrede onder ons, *Matth* VII: 24—27. Zoo dat

TUIL vakant is.

METEREN, den 2den April 1826. Heden is onze beroepen Leeraar Ds. H. J. VELDWIJK, Kandidaat bij het Provincial Kerkbestuur van *Zuid Holland*, in den h. dienst onder ons ingetegend, door den Consulent dezer Gemeente, Ds. W. LAMMERÉE, Pred. te *Geldermalsen*,

De bevestiger predikte over *Col.* IV: 17*b*, *Ziet op de bediening die gij aangenomen hebt in den Heere, dat gij die vervult*, terwijl de oplegging der handen, behalve door den Bevestiger, ook geschiedde door de H. H. W. A. VAN EEDEN, J. H. BROUWER, J. C. MULLER en PH SPECHT GRIJP, Predd. te *Optijnen* en *Heesselt*, *Waardenburg* en *Neerijnen*, *Ophemert* en *Tiel*. Onze Leeraar aanvaardde zijn dienstwerk in het namiddaguur onder ons, met eene Leerreede over 1 *Cor. II*: 7. *Maar wij spreken de wijsheid Gods (bestaande) in verborgenheid, die bedekt was, welke God te voren verordineerd heeft tot onze heerlijkheid, eer de wereld was.*

HEEREWAARDEN, den 6den April. Ds. H. VERMEER, van *Ommeren*, voor het beroep alhier bedankt hebbende, zoo noodigt de Kerkeraad van *Heerewaarden*, bij deze H. H. Kandidaten en Proponenten uit, om op het beroep alhier te komen prediken; waartoe zij worden verzocht de noodige getuigschriften in te leveren, bij den Consulent dezer Gemeente Ds. H. A. J. CALKOEN, Pred. te *Hurwenen*.

POE-

VOORBERGIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819.

EST vakant. Zie Oct. 1825.

HARDERWIJK.

GARDEREN. Den 19den Maart 1826, maakte onze Leeraar Ds. H. SLOTHOUBER, ons voor acht dagen bekend, dat zijn Eerw. eene herhaalde beroeping naar de Gemeente te *Veenendaal*, ontvangen had, Heden mogten wij van zijn Eerw. vernemen, dat hij ook voor deze beroeping bedankte.

SCHIPLUIDEN. Van hier is verzuimd te melden, dat onze Leeraar Ds. C. LOREIJN, ons op den 5den Februarij l. l. kennis gaf, van het afsterven van den Wel Eerw. zeer gel. Heere G. WOUSTER, emeritus Predikant te *Breda*, weleer Leeraar in deze Gemeente, ons bij die gelegenheid opwekkende, om aan onze Voorgangers die ons het woord Gods gesproken hebben, te gedenken.

HARDERWIJK. Zie Nov. 1825.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

DELFT vakant. Zie Febr 1826.

VOORBURG staat vakant te worden. Zie Febr. 1826.

ROTTERDAM.

RHOON. Op den 23sten Febr. 1826, is alhier tot Herder en Leeraar, op vertoonde collatie van den Hoog Wel geb. Heer Grave VAN BENTINCK, beroepen, de Wel Eerw. Heer M. HEFTING, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gro-*

Digitized by Google

ningen, welk beroep door zijn Wel Eerw. is aangenomen.

DELFSHAVEN, den 9den April 1826. Heden werd onze nieuwe Leeraar Ds. J. C. VAN DER VELDE, van *de Bilt*, tot ons overgekomen, in den dienst onder ons bevestigd, door deszelfs Ambtgenoot, Ds. D. J. VAN BRANDENBURGH, met *Luk.* VI: 40. *De discipel is niet boven zijnen Meester: maar een iegelijk volmaakt, (discipel) zal zijn gelijk zijn Meester.* De bevestigde deed zijne intrede met *Matth.* XXVIII: 20 *Ziet ik ben met ulieden alle de dagen tot de voleinding der wereld.*

SCHIEDAM vakant. Zie October 1825.

ROTTERDAM, Zie Dec. 1825.

HOOGVLIET staat vakant te worden. *Zie* Febr. 1826.

ROTTERDAM vakant. Zie Maart 1826.

IJSSELMONDE. Zie Maart 1826.

L E I J D E N.

NOORDWIJKERHOUT, den 15den Maart 1826. Onlangs vierden wij eene plegtigheid, welke alhier op deze wijze nimmer plaats had. Deze Gemeente namelijk, (sedert onheugelijke jaren eene der kleinste van *Zuidholland*, doch gedurende het verblijf van onzen tegenwoordigen Leeraar de helft in getal van Leden toegenomen,) had het Godsdienstig genoegen daar door, een viertal Kinderen, alle in dezelfde maand geboren, den H. Doop te zien toedienen. Talrijk was de opkomst, hartelijk de deeleeming, zigtbaar de aandoening, vooral opgewekt door de Dooprede, bij die gelegenheid over *Ps.* CXXVII: 3*a*. *Ziet de Kinderen zijn een erfdeel des Heeren!* gehouden.

SASSENHEIM, den 9den April. Heden werden 17 Ledematen, onder welke een van 81, 3 van ruim 60 en twee van veertig jaren, plegtig ingezegend. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. G.

VAN

VAN DEN ES, Theol. Doct. hield bij dse gelegenheid eene Leerrede over *Eph.* II: 10. en betoogde des Christens goddelijke oorsprong en bestemming tot deugd.

NIEUWKOOP. Nadat onze Leeraar, H. J. VAN RIJNDORP, op den 20sten Maart, in tegenwoordigheid van den Consulent, van zijne betrekking op deze Gemeente was losgemaakt, door den Wel Eerw. Heer J. HERNK., Pred. te *Woubrugge*, als daartoe gecommitteerd, door het Klassikaal Bestuur van *Leijden*, heeft zijn Eerw. op tweeden Paaschdag afscheid gepredikt, sprekende, naar aanleiding van 2 *Tim.* II: 8*a*. *Over den invloed, welke de gedachtenis aan Jezus opstanding moet uitoefenen op Leeraar en Gemeente, bij hunne scheiding van elkander.* Dus is

NIEUWKOOP vakant.

OUDSHOORN EN DE GNEPHOEK. Onze nieuwe Leeraar, H. J. VAN RIJNDORP, van *Nieuwkoop* tot ons overgekomen, werd heden, den 2den April, onder ons ingezegend, bij afstand van den Consulent, door den Wel Eerw. Heer G. LEHMAN DE LEHNSFELD, Pred. te *Westmaas*, met eene Leerrede over 1 *Cor.* IV: 1, 2. terwijl de Bevestigde des namiddags zijne Intrede deed, met eene Leerrede over *Rom.* I: 16*a*. *Ik schame mij des Evangeliums Christi niet, want het is eene kracht Gods tot zaligheid een iegelijk die gelooft.*

HOOGMADE EN RIJPWETERING. Na verkregene handopening, is alhier beroepen Ds. G. VAN DEN BERG, Pred. te *Zandvoort*, die deze beroeping heeft aangenomen.

VOORHOUT EN DE KAAG. De Bevestiging heeft ter bepaalder tijd, geen voortgang kunnen hebben, door de ongesteldheid van den Beroepenen, en is dus uitgesteld.

ALPHEN. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer W. J. SIEVERTS, heeft zijn Emeritaat gevraagd, en bij

Digitized by Google

bij een Koninklijk besluit, van den 8sten Februarij N°. 145. salvo honore et stipendio, dat verkregen, het welk met den eersten Julij aanvang zal nemen. Dus

ALPHEN staat vakant te worden, de handopening door den Kerkenraad, is reeds gevraagd en verkregen.

BOSKOOP. Onze beroeping, zie de Boekzaal der vorige maand, heeft ook de Koninklijke goedkeuring ontvangen, de beroepene wordt dus eerlang verwacht.

DORDRECHT.

DORDRECHT, den 2den April 1826. De oudste onzer dienstdoende Predikanten, de Wel Eerw. Heer G. VAN KOOTEN, vierde heden avond, in de Groote Kerk, plegtige gedachtenis van zijnen vijf en twintig jarigen vervulden Evangeliedienst, in deze Gemeente, ten grondslag zijner rede leggende, hetgeen aangaande Apostel PAULUS, *Hand.* XXVIII: 15*b*. wordt berigt, dat hij, namelijk, na zijne bijna volbragte reize naar *Rome*, op het zien der broederen, die hem van die stad met bewijzen van hoogachting en toegenegenheid waren te gemoet gekomen, God dankte en moed greep.

Zijn Eerw. toonde aan, welke eene warme dankstof de uitkomst van vijf en twintig jaren hem opleverde, als hij zich thans voor den geest brengt, of den tegenwoordigen gelukkigen toestand van ons Vaderland, na zoo hevig geschokt en diep vernederd te zijn; of den meer gezegenden invloed, welken het Christendom, in weerwil van veler onverschilligheid en tegenstand, zoo wel in onze Gemeente, als in de Vaderlandsche Kerk verspreidde, of de inmengselen van Gods bewarende, ondersteunende en verblijdende genade, te midden van de felste slagen des tegenspoeds, die hij had ondervonden of nog heden ondervond. Daarna wees zijn Eerw. de gronden aan, waarop hij, na

zoo

zoo veel onderzocht en beleefd te hebben, voor de toekomst moed greep; opdat de Gemeente, ter hare leering en vertroosting mogt weten, waaraan hij, zelfs in de ure des doods, vast hield.

Treffend, aandoenlijk en roerend was de gansche voordragt, niet alleen door het gevoel des harten, hetwelk den Redenaar welsprekend maakte, maar ook door het standpunt, hetwelk hij zich gekozen had, als of hij voor het laatst tot zijne Gemeente sprak, zoo dat het was, als of wij eenen stervenden vader tot zijne geliefde kinderen hoorden spreken.

Algemeen was ook in de Gemeente de belangstelling, zijn Eerw. werd door al zijne Ambtgenooten en de Leden der Kerkeraden naar den predikstoel in statigen optogt vergezeld. De Gemeente was, in zulk eene menigte te zamen gekomen, dat derzelver gezigt verbazing verwekte; en velen hebben, zoo door woorden als door daden van liefde, aan den dag gelegd, hoe hoog zij eenen man achten, die, niettegenstaande het hem aan genoegzaam gezigt tot lezen ontbreekt, echter niet alleen, als Herder en Leeraar, maar ook in het Kerkelijk Bestuur en Schoolwezen met eenen onvermoeiden ijver werkzaam is.

God spare zijn Eerw. nog lang tot genoegen van zijne betrekkingen en vrienden, tot nut der Gemeente, en tot een voorbeeld en sieraad in het Christendom!

NIEUW-LEKKERLAND, den 7den April 1826. Onze Leeraar, Ds. A. J. DIEMONT, heeft eene, op vertoonde Acte van Collatie van den Wel Edel Gestrengen Heer P. A. BOELLAARD, op hem uitgebragte beroeping, in de Gemeente van *Tuil*, na beraad, aangenomen.

RIJSOORT EN STREVELSHOEK. Den 9den April is alhier, de beroepen Leeraar, Ds. D. DAGEVOS, in den Heiligen Dienst bevestigd, door

Ds.

Digitized by Google

Ds. G. C. SPAAN, Pred. te *Heerjansdam* en *Kijfhoek*. De Bevestiger predikte over *Hand.* VIII: 8. *En daar werd groote blijdschap in die Stad.* De Bevestigde had ten tekst, 1 *Cor.* XV: 14. *En indien Christus niet opgewekt is, zoo is dan onze prediking ijdel, en ijdel is ook uw geloof.*

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK vakant. Zie Sept. 1825.

OTTOLAND EN NEDERBLOKLAND vakant. Zie Sept. 1825.

KLAASWAAL staat vakant te worden. Zie Maart 1826.

GOUDA.

BERKENWOUDE, den 19den Maart. Op den 5den Maart, maakte onze Leeraar, Ds. L. F. F. KOCH, ons bekend, dat hij eene beroeping naar de Gemeente van *Piershil*, onder de Classis van *den Briel* had ontvangen, en op heden berigtte hij ons, dat hij zich verpligt had gevonden, voor die beroeping te bedanken.

VIANEN, den 24sten Maart 1826. Heden had hier eene belangrijke plegtigheid plaats. Een aantal van zes en dertig Leerlingen, van onderscheiden jaren en kunne, werd openlijk, na afgelegde belijdenis, tot Leden van Jezus Kerke aangenomen, en plegtig ingewijd, met namen: H. VAN DIJK, C. HARTOG, A. VEEN, J. NIEUWPOORT, J. VREEM, R. H. VAN KOUTEN, J. BILDENBEEK, S. DE JOODE, TRUNTJE BOODE, GEERTRUI VAN DEN BERG, LAMBERDINA TEN ERVE, HELENA PETRONELLA DINES, WILHELMINA NOORLAND, MAAGJE DUWEL, CORNELIA VISSER, MARGARETA MARIA RICHTER, WIJNTJE VERBOOM, ELEONORA JACOBA BUCHAUEN, MAGDALENA ENGELHART, ADRIANA VAN WERKHOVEN, D. VEEN, F. HOMBURG SERV. Z., R. JUCHENS ANT. Z., J. H. WIGGERS, NEELTJE WANSLEBEN, BEERTJE VEEN, PETRONELLA BEIJEN, GEERTRUI HOGÉÉ, WILLEMINA HOORNENBURG, SARA SOPHIA VAN ECK, L. S. F.

DUP-

Digitized by Google

DUPPEN, W. F. K G. J. F DE MEIJ MECIMA, BELIA VAN WERKHOVEN, CHARLOTTE POULINE RAAFF en ANTONIA SARA VAN DUIJL, bijkans de helft, gaf bij deze gelegenheid in 't openbaar, blijken van hunne kennis en oefening, in de waarheden van den Christelijken Godsdienst, en toonden dat zij in de Bijbelleer, Kerk-geschiedenis, en pligten van den Godsdienst, niet geheel onbedreven waren. Zedigelijk en verstandig, beantwoordden zij de vragen deswegens gedaan.

Algemeene belangstelling en te vredenheid over hunne vorderingen, maar vooral blijdschap en dankbaarheid over de voortreffelijkheid van onzen Godsdienst, vervulde de harten.

Een der Leerlingen L. S. P. DUPPEN, bedankte openlijk hunnen Leeraar, voor het gegeven onderwijs: en alles eindigde zoo, dat men ook voor de toekomst hiervan iets goeds mag hopen.

OUDEWATER, den 9den April. Heden is onze beroepen Leeraar, Ds. G. STEENHOFF, onder ons bevestigd, door zijnen Ambtgenoot Ds. M. A. JENTINK, met eene Leerrede over *Jes.* LV: 10, 11. De Bevestigde, aanvaardde des namiddags zijnen dienst, en had daartoe ten tekst, 1 *Cor.* II: 2.

EVERDINGEN. Omtrent het overlijden van den Pred. R. A. CHEVALLIER, aldaar, is nog geen legaal berigt voor de Boekzaal ingekomen.

BRIELLE.

PIERSHIL, den 2den Maart 1826. Ds. H. J. VEENEKA, Pred. in *'t Woud*, bedankt hebbende, heeft men op heden een nieuw viertal van Predikanten geformeerd, bestaande uit: DD L. F. F. KOCH, P. SOETERS, P. SPIERING en P. J. VAILLANT, respective Predd. te *Berkenwoude*, *Ravenswaaij*, *Ouderkerk* (aan *den IJssel*) en *Spijkenis*. Op het tweetal zijn geplaatst: DD. L. F. F. KOCH en P. SOETERS, en is daar uit beroepen, Ds. L. F. F. KOCH, Pred. te *Berkenwoude*, onder de Classis

van

Digitized by Google

van *Gouda*. Maar ook deze beroeping vruchteloos afgeloopen zijnde, blijft

PIERSHIL nog vakant.

ZUIDLAND, den 19den Maart. Heden werd onder ons bevestigd, Ds. J. VERSPRILLE, door deszelfs Behuwd-Broeder Ds C. GILTAIJ, Pred. te *Oud-Vossemeer*, aan wien de Consulent, op verzoek, dit werk had afgestaan, met eene Leerrede over 1 *Cor.* XVI: 10*b*. terwijl de Bevestigde zijn dienstwerk aanvaardde, met eene Leerrede over *Rom* I: 13*b*.

OUDDORP OP GOEREE, den 24sten Maart 1826. Heden maakte onze Leeraar, Ds. A. G. VAN DIJKHUIZEN, ons, in de Avond Godsdienstoefening bekend, dat hij eene beroeping had ontvangen naar de Gemeente van *St. Annaland*, onder de Classis van *Ziezikzee*, en dat hij dezelve had in beraad genomen.

ZWARTEWAAL, den 27sten Maart 1826. Heden had er wederom eene voor deze Gemeente aangename plegtigheid plaats, zes en tachtig kinderen van zes tot twaalf jaren oud, onderwijs genoten hebbende in de eerste beginselen der Bijbelgeschiedenis, der Christelijke Zedeleer en der Kerkelijke Geschiedenis, werden in het openbaar op eene eenvoudige wijze onderzocht, in hoe verre zij zich dit onderwijs ten nutte hadden gemaakt, en de bewijzen welke men hier van vernam, waren naar wensch. Onze Leeraar Ds. J. DE JONG, hield bij deze gelegenheid eene korte Leerrede, sprekende naar aanleiding van *Ps.* CXIX: 9. over den Bijbel als het beste boek, om uit hetzelve reeds vroeg de jeugd te onderwijzen. De kinderen zongen bij afwisseling toepasselijke stukjes, en werden vervolgens met boekgeschenkjes vereerd. Hierop reciteerde eene der meisjes een dichtstukje, getiteld de Bijbel, terwijl een der jongens uit aller naam voor de ontvangene prijs-

jes

jes bedankte, en zoo werd dit kinderfeest tot genoegen van eene groote ook van elders toegevloeide schare, en met dankzegging aan God besloten.

PIERSHIL, den 28sten Maart. Alzoo Ds. J. F. J. KOCH, voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping heeft bedankt, heeft men heden het werk der beroeping ten vierde male hervat. Op de nominatie zijn geplaatst:

DD. C. GILTAIJ, J. VAN SCHAICK, J. VAN STEENBERG en J. DAGEVOS, respective Predd. te *Oud Vossemeer*, *Korendijk*, *Heenvliet* en *Nieuw Beijerland*.

Uit het geformeerde tweetal, bestaande uit DD. C. GILTAIJ en J. VAN SCHAICK, is beroepen Ds. C. GILTAIJ, Pred. te *Oud Vossemeer*, onder de Classis van *Zierikzee*.

BRIELLE, den 29sten Maart. Ds. C. G. MONTIJN, bevestigd als tweede Predikant te *Middelharnis*, en Ds. J. VERSPRILLE, Pred. te *Zuidland*, zijn tot Leden dezer Classis verklaard, en is hun Eerw. deswegens acte gegeven

STAD AAN HET HARINGVLIET vakant. Zie Julij 1825.

STELLENDAM staat vakant te worden. Zie Maart 1826.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

Het Klassikaal Bestuur van *Amsterdam*, heeft op de gewone wijze Ds. H. J. CALKOEN, Predikant te *Sloterdijk*, tot Lid der Classis verklaard.

AALSMEER. Op den 28sten Maart i. alhier uit het volgende twaalftal:

DD. P. VAN AMEROM, VAN STEEDEN, HAZEU, EGERDING, DE VISSER, VAN DER VEN, NAHUIJS, VAN BALEN BLANKEN, BROEKHOF, VISCH, HATTINK en VAN DEN BERG, Predd. te *Nootdorp*, *Maurik*, *Abcoude*, *Ochten*, *Herkitgen*, *Ter Aa*, *Scherpenzeel*,

zeel, *Wognum* en *Wadwai*, *Heinoo*, *Zuidwolde*, *Rijssen* en *Zandvoort*.

Op het zestal geplaatst:

DD P. VAN AMEROM, VAN STEEDEN, HAZEU, DOERDINK, DE VISSER en VAN DER VEN.

En op het drietal:

DD. VAN AMEROM, VAN STEEDEN en HAZEU.

Weduwt, op den 11den April, ten overstaan van onzen Consulent Ds. A. VAN KEERBERGEN, Pred. te *Kuilstraat*, tot onzen Leeraar is beroepen Ds. P. VAN AMEROM, Pred. te *Nootdorp*.

HAARLEM.

ZANDVOORT, den 26sten Maart. Onze Leeraar, Ds. G. VAN DEN BERG, maakte ons op den 19den dezer bekend, dat hij eene beroeping had ontvangen, naar de Gemeente van *Hoogmade* en *Rijpwetering*, onder de Clasis van *Leijden*, en heden vernamen wij, dat zijn Eerw. zich verpligt had gevonden, deze beroeping, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen, aan te nemen. Zoo dat

ZANDVOORT staat vakant te worden.

HAARLEM, den 29sten Maart 1826. In de Vergadering van het Klasikaal Bestuur, werd heden de Heer P. E. VAN DER ZEE, als bevestigd Pred. van *Jisp*, Lid der Clasis van *Haarlem* verklaard, en de Acte daartoe voor zijn Eerw opgemaakt, welke vervolgens hem ter hand gesteld is.

HAARLEM. De Wel Eerw. Heer G. KUIPER, is, op deszelfs verzoek, wegens zijne ongesteldheid, door Z. M. bij besluit van 8 Februarij, l. l. gunstig, Emeritus verklaard, salvo honore et stipendio. De Gemeente hoopt, dat, op het ingeleverd verzoek, om handopening, eerlang een gunstig besluit volgen zal.

BEVERWIJK, den 9den April. Wij mogten heden het genoegen smaken, dat twee Jongelingen, met name THOMAS DE WOLFF en CORNELIS VAN

LAN-

LANGELAAN, in den Morgen-Godsdienst, openlijk door onzen Leeraar ondervraagd werden, aangaande de Godsdienst en zedeleer des Bijbels. — Zij verwierven door hunne kunde, gepaste vrijmoedigheid en nederigheid, de goedkeuring en toejuiching van allen; waarna zij, met een aantal anderen, reeds vroeger onderzocht, op de thans gewone wijze aan de Gemeente voorgedragen, en als Leden van dezelve bevestigd en ingezegend werden.

ALKMAAR.

ALKMAAR. Acten van Klassikaal Lidmaatschap zijn van wege het Klassikaal Bestuur afgegeven, aan de Wel Eerw. Heeren J. J. SLOT, E. ROMAR en S. RIENSTRA SLOTHOUWER, als bevestigde Predikanten te *Schermerhorn*, *Winkel* en *Haringkarspel* en *Dirkshorn*.

WARMENHUIZEN, den 5den Maart 1826. Bij het eindigen van onze Voormiddag-Godsdienstoefening, berigtte ons onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer G. JELGERSMA, de ontvangst der tijding van den dood van een' onzer waardigste Voorgangeren, den Wel Eerw. zeer gel. Heer W. VAN NIEUWSTADT, sedert den 10den November 1775 tot den 15den Augustus 1779, Predikant in deze Gemeente. Die weinigen onder ons, welke dien vriend hunner zielen gekend hebben, hoorden dit berigt met deelneming aan, en bij dezen blijft zijne nagedachtenis in zegening.

HARINGKARSPEL. den 12den Maart. Onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer S. RIENSTRA SLOTHOUWER, werd heden onder ons in zijnen dienst bevestigd door den Consulent van deze Gemeente, den Wel Eerw. Heer G. JELGERSMA, Pred. te *Warmenhuizen*, welke bij deze gelegenheid predikte over *Hebr.* XIII: 7. *Gedenkt uwer Voorgangeren enz.* De Bevestigde aanvaardde 's namiddags zijn dienstwerk en sprak over *Joh.* IX: 4. *Ik moet werken de werken des genen, enz*

GRAFT. Den 24sten Maart is uit het te voren gemelde drietal, tot Herder en Leeraar dezer Gemeente beroepen, Ds. P. VAN AMEROM, Pred. te *Nootdorp*, welke dit beroep 14 dagen heeft in beraad gehouden.

SCHAGEN, den 26sten Maart. Heden hadden alhier, twee buitengewone plegtigheden plaats. Wij hadden eerst het genoegen, dat in den namiddag Godsdienst, eene jonge dochter, met name JOHANNA MARGARETHA BAERT, openlijk voor de Gemeente, belijdenis deed der Christelijke Geloofs- en Zedeleer, en der Bijbelsche Geschiedenissen, overeenkomstig de Sijnodale verordeningen, op het Godsdienstig onderwijs bepaald. Met eene bescheidene vrijmoedigheid, gaf zij de gronden op, waarop onze eerbiedwaardige Godsdienst rust, alsmede deszelfs voortreffelijke waarheden, bemoedigende beloften en schoone pligten, die de brave Christen en edele mensch kennen, gelooven, betrachten en hem versieren moeten. Na de eenparige toestemming van den Kerkeraad, werd deze jonge dochter, door onzen Leeraar, den Wel Eerw. Heer J. J. VAN DER SLUIS JOHZ., met eene hartelijke aanspraak, tot Lidmaat dezer Gemeente verklaard.

De andere plegtigheid, welke er heden onder ons plaats had, was de bediening des H. Doops, aan twee andere jonge dochters, zijnde de zusters NEELTJE en MAARTJE HOUVAST. Voor weinige dagen hadden zij, met nog 23 andere leerlingen den Hervormden Christelijken Godsdienst aangenomen, en werden nu, door Belijdenis en Doop met ons vereenigd, aan den Hemelschen Vader, met eene toepasselijke aanspraak opgedragen.

WAAL EN KOOG OP TEXEL, den 27sten Maart. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. LEMKE, van zijne betrekking op deze Gemeente ontslagen zijnde, heeft heden afscheid van ons genomen, bij eene Leerrede over *Openb.* III: 34.

Ten

Ten zelfden dage heeft de Kerkeraad, na verkregene handopening, alhier tot Herder en Leeraar beroepen, den Wel Eerw. Heer J. P. DE LANG, Pred. te *Lutkewierum*, onder de Clasis van *Sneek*, en de beroepingsacte hem toegezonden.

KOLHORN, den 2den April. Heden is onze Leeraar, Ds. H. LEMKE, als Predikant alhier bevestigd, door Ds. J. A. DE HOLLANDER, Pred. te *Barfingerhorn*, Consulent dezer Gemeente, en heeft des namiddags zijnen dienst onder ons aanvaard. De bevestigingsredé werd gehouden over *Matth.* XXVIII: 20, de intrerede over *Matth.* XIII: 31—33.

PETTEN vakant. Zie Oct. 1825.

OOSTEREND op TEXEL. Zie Dec. 1825.

HUISDUINEN vakant. Zie Febr. 1826.

ALKMAAR Zie Febr. 1826.

DE BURGT op TEXEL staat vakant te worden. Zie Febr. 1826.

KOEDIJK. Zie Maart 1826.

NOORDSCHARWOUDE. Zie Maart 1826.

HOORN.

OBDAM, den 19den Maart. Heden avond is, onder Voorzitting van Ds. L. VISSER Predikant te *Spanbroek* en *Opmeer*, als Consulent dezer Gemeente, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. E. ROMAR naar *Winkel*, door den Kerkeraad dit drietal geformeerd: DD. D. J. FABER, Predd. te *Molquerum*; A. K. RIEDEL, te *Lollum*; en P. BOELES, te *Noordlauer*; waar uit aanstonds beroepen is: Ds. D. J. FABER, Pred. te *Molquerum*, Clasis *Sneek*, Ring *Workum*, in de Provincie *Vriesland*.

TWISK, den 24sten Maart. Na verkregene handopening van het Departement, voor de zaken der Hervormde Kerk, is de Kerkeraad heden bijeengekomen, om ter vervulling der vakature,

veroorzaakt door het vertrek van Ds. H. J. CHLGOEN, eene Nominatie van Predikanten, ten overstaan van den Consulent, Ds. D. BROEDELET DZ., te formeren, en dien ten gevolge werd het volgende twaalfstal gemaakt:

DD. W. F. OVERHOFF, Predd. te *Uitgeest*. H. SCHREIJ, te *Oist*- en *Westerblokker*. J. CLAUS, te *Middelie* en *Akswijk*. G. BLOEMSMA, te *Wormerhuizen*. A. DIEFERNEE, te *Midwand*. A. SCHILT, te *Bunschoten* en *Spakenberg*. G. BIRRIUS, te *Westerwoldsheef*. G. VAN WARMELO, te *Portugaal*. G. A. J. A. ROMKES, te *Urk*. J. J. VAN DEINSE, te *Heilo*. T. VAN SPALL, te *Andijk*. L. VAN DER HORST, te *Oosthuizen*.

Hier uit ontstond het volgende zestal:

DD. W. F. OVERHOFF, J. CLAUS, H. SCHREIJ, J. J. VAN DEINSE, A. SCHILT en J. A. ROMKES, met het lot tegen T. VAN SPALL.

Op den 31sten April daaraanvolgende, is de Kerkeraad met den Consulent andermaal vergaderd, en heeft het volgende drietal geformeerd:

DD. W. F. OVERHOFF, H. SCHREIJ en J. CLAUS.

Waar uit terstond beroepen is, de Wel Eerw. Heer H. SCHREIJ, Pred. te *Oost*- en *Westerblokker*, aan wien de Beroepingsbrief is toegezonden.

ABBEKERK EN LAMBERTSCHAAG, den 2den April. Heden maakte ons, onze Leeraar, Ds. D. BROEDELET DZ. bekend, dat hij eene beroeping ontvangen had, naar de Gemeente van *Burgerdam*, welke hij in beraad nemen wilde, en weldra vernamen wij, heden den 16den dezer, van zijn Eerw. dat hij zich verpligt gevonden had, deze beroeping, onder inwachting der noodige approbatien, aan te nemen. Zoo dat

ABBEKERK c. a., staat vakant te worden.

GROSTHUIZEN EN AVENHORN staat vakant te worden. Zie Febr. 1826.

SCHEL-

SCHELLINGHOUT staat vakant te worden. Zie Maart 1826.

SPANBROEK EN OPMEER staat vakant te worden. Zie Maart 1826.

AARDSWOUD vakant. Zie Maart 1826.

E D A M.

LANDSMEER, den 27sten Maart 1826. Onze Leeraar, Ds. D. DAGEVOS, van hier beroepen naar *Rijsoort* en *Strevelshoek*, den 22sten dezer behoorlijk ontslagen zijnde, van zijne betrekking op deze Gemeente en de Clasis van *Edam*, nam heden afscheid van ons met 2 *Tim.* II: 8, *Houd in gedachtenis, dat Jezus Christus uit den dooden is opgewekt.*

DURGERDAM. Ter vervulling der alhier nog bestaande vakature, is den 27sten Maart een nieuw beroep gedaan, en uitgebragt op Ds. D. BROEDELET DZ., Pred. te *Abbekerk* en *Lambertschaag*. De Correspondens wacht het verdere berigt.

KWADIJK, den 28sten Maart 1826. Heden is, onder het bestuur van den Consulent dezer Gemeente, Ds. L. J. VAN DAM, dit zestal van Predikanten geformeerd:

DD. H. HENNIJ, Predd. te *Egmond Binnen* en *Op den Hoef*. T. J. WIJNOLDIJ, te *Egmond aan Zee*. D. BROEDELET DZ., te *Abbekerk* en *Lambertschaag*. C. M. SCHOLTE, te *Noordwijkerhout* L. VAN PLATERINGEN, te *Akersloot* en L. E. DE HAAN, op het *Kamper-Eiland*.

Vervolgens dit drietal:

DD. H. HENNIJ, T. J. WIJNOLDIJ en L. VAN PLATERINGEN.

Waaruit dadelijk beroepen is de Wel Eerw. Heer H. HENNIJ, Pred. te *Egmond Binnen* en *Op den Hoef*.

HOLIJSLOOT EN UITDAM, den 2den April. Onze nieuw beroepen Leeraar Ds. W. J. VAN RIJKOM,

kom, Kandidaat bij het Provincial Kerkbestuur van *Noord-Holland*, werd heden in den dienst dezer Gemeente bevestigd, door derzelver Consulent Ds. T. KLIPPINK, Predikant te *Broek* (*in Waterland*,) welke bij die gelegenheid sprak over de voortreffelijkheid van het Leeraarsambt, naar aanleiding van 1 *Timoth.* III: 1. *Dit is een getrouw woord: zoo iemand tot een Opzienersambt lust heeft, die begeert een treffelijk werk.* De bevestigde begon des namiddags zijn dienstwerk hier, met de behandeling van *Johannes* eersten brief I: 5. *Dit is de verkondiging, die wij van hem gehoord hebben, en wij u verkondigen, dat God een licht is en gansch geene duisternis is in hem.* De oplegging der handen geschiedde door den Consulent en Ds. W. HORST, Predikant te *Zuiderwoude* en *Uitdam*.

PURMERLAND. Heeren Kandidaten tot den H. dienst worden uitgenoodigd, om hunne gaven alhier te laten hooren, en zich vooraf te vervoegen bij den Consulent dezer Gemeente, Ds. D. BROODELET, Pred. te *Purmerende*.

EDAM. Zie Febr. 1826.

ZUNDERDORP staat vakant te worden. Zie Dec. 1825.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

NIEUW EN ST. JOOSTLAND, den 9den April. Onze geachte Leeraar, Ds. L. JUTTING, vierde heden dankbare gedachtenis van zijnen 25 jarigen Evangeliedienst, in de Gemeenten van *Hoofdplaat*, *Breskens*, *Zandvoort*, *Jisp*, en nu bijna zes jaren onder ons, ten tekst nemende 1 *Thess.* II: 19, 20. *Want, welke is onze hope of blijdschap enz.* Wij verblijden ons, met onzen waardigen Leeraar, dank-

dankbaar voor zoo vele blijken van hulp en goedheid Gods, die hij, in den loop zijner bediening mogt ondervinden, en vereenigen ons met zijnen opregten wensch, dat de Heer zijnen Evangelie arbeid onder ons, verder doe zijn tot eenen uitgebreiden zegen.

OOSTKAPELLE. Het heeft Z. M. behaagd, onzen geachten Leeraar, den waardigen grijsaard Ds. H. A. SCHUTTE, bij besluit van den 8sten Febr. l. l. N°. 145., Emeritus te verklaren, salvo honore en met bepaald pensioen. Zoo dat

OOSTKAPELLE staat vakant te worden.

MELIS EN MARIENKERKE. Zie Maart. 1826.

ST. LAURENS EN BRIGDAMME staat vakant te worden. Zie Maart 1826.

KLEVERSKERKE staat vakant te worden. Zie Febr. 1826.

Van de beroepingen, uitgebragt op de Predikanten van *Domburg* en van de *Vrouwenpolder*, is bij den Correspondent nog geene legale kennisgeving ingekomen.

ZIERIKZEE.

ELKERZEE, den 12den Maart 1826. Onze Leeraar J. J. KUIJPER, deelde ons heden voormiddag in zijne voorafspraak het berigt mede, dat den 24sten Febr. l. l. in den ouderdom van circa 52 jaren te *Leijden* overleden was de Hooggeleerde Heer C. EKAMA, sins vele jaren met roem het Hoogleeraarambt bekleed hebbende, en tot het einde zijns levens een sieraad van de Hoogeschool te dier stede. Vroeger heeft hij in deze Gemeente als Leeraar het Evangelie des heils verkondigd, en zoo door leer als voorbeeld ons den weg der zaligheid aangewezen, acht jaren te weten van 1797 tot 1805 mogten wij hem als onzen Herder en Zielenzorger bezitten, terwijl zijn aandenken nog steeds in zegening blijft onder ons, Onze Leeraar maakte van deze gelegenheid

Digitized by Google

gebruik, met ons opteweken, om ons naar de voorschriften van het Evangelie hoe langs zoo meer stiptelijk te gedragen en alzoo voor het sterfuur voortebereiden.

ST. ANNALAND. Onze Leeraar J. VERSPRILLE, van hier beroepen naar *Zuidland*, Classis van *Brielle*, heeft, na den 10den Maart l. l., door Ds. B. FRIEDERICHS, Pred. te *Tholen*, daartoe van wegens het Klassikaal Bestuur van *Zierikzee*, gekwalificeerd zijnde, ontslagen te zijn van zijne betrekking tot deze Gemeente, en tot de Classis van *Zierikzee*, afscheid genomen van deze Gemeente, op den 10den Maart l. l., met eene Leerrede over *Hand.* XX: 32a. *En nu Broeders! in bevele u Gode.*

BRUINISSE vakant. Zie April 1825.

ZONNEMAIRE vakant. Zie Nov. 1825.

SEROOSKERKE. Zie Jan. 1826.

GOES.

CATS vakant. Zie Jan. 1826.

BIESELINGEN. Zie Jan. 1826.

BAARLAND. Zie Febr. 1826.

OVEZANDE EN DRIEWEGEN vakant. Zie Febr. 1826.

CORTGENE. Zie Febr. 1826.

HOEDEKENSKERKE. Zie Maart 1826.

'S HEER ABTS EN SINOUTSKERKE. Zie Maart 1826.

IJZENDIJKE.

HOOFDPLAAT. Op den 19den Maart l. l., heeft PETRONELLA JOHANNA BOODSGEZEL, openlijk, en tot algemeen genoegen der Gemeente, belijdenis van haar geloof afgelegd, daarop is zij, door onzen Leeraar Ds. T. R. HUIJSERS, plegtig bevestigd en ingezegend geworden.

BIERVLIET, den 27sten Maart 1826. Na dat alhier wederom laatstleden Vrijdag avond het H. Avondmaal, gelijk sedert 1820. jaarlijks heeft plaats ge-

Digitized by Google

geland, gevierd, en bij de gelegenheid de Leerlingen, die door onzen Leeraar, den Wel Eerw. Heer B. VAN BASSELAAR, in tegenwoordigheid der Kerkeraads aangenomen waren, plegtig aan de Avondmaals tafel waren bevestigd, hadden wij heden het genoegen, voor eene talrijke Vergadering, in onze morgen Godsdienst-oefening, in het openbaar belijdenis te hooren afleggen, door onzes Leeraars eenige overgebleevene Dochter WILNANDA CHRISTINA MARIA VAN BASSELAAR en JOHANNA MARIA DUIVENBE, gehuwd aan den Heer J. B. A. MABILOT, en haar beide, na het tot algemeen genoegen afleggen derzelve, doelmatig en plegtig te hooren, Lidmaat verklaren en bevestigen; bij welke gelegenheid, onze Leeraar aan de eerste eenen Bijbel, en aan de laatste de kleine schriften van het Nederlandsch Godsdienstig Traktaatgenootschap, onder toepasselijke aanspraken ter hand stelde, zijnde de geheele plegtigheid tot algemeen genoegen afgeloopen.

IJZENDIJKE, den 5den April 1826. Heden vergaderde de Kerkeraad dezer Gemeente, om, handopening verkregen hebbende, eenen anderen Leeraar, in plaats van wijlen den Wel Eerw. Heer G. O. POOT, te beroepen, en heeft tot dat einde, uit een zestal van Predikanten, bestaande uit:

DD. J. A. JANSSEN, J. C. MEIJER, T. R. HUIJSERS, D. VAN BASSELAAR, C. SCHIETEKATTE en J. P. HOFMAN, respective Predikanten te *St. Anna ter Muiden*, *Waterland* (*Kerkje*), *Hoofdplaat*, *Biervliet*, *Nieuwendijke* en *Breskens*.

Op het drietal geplaatst:

DD. JANSSEN, MEIJER en HUIJSERS.

Waarop beroepen is Ds J. A. JANSSEN, aan wien de acte van beroeping is toegezonden.

ST. ANNA TER MUIDEN, den 9den April 1826. Heden maakte onze Leeraar, Ds. J. A. JANS-

jaarsein, ons bekend, dat zijn Eerw. eene beroeping naar de Gemeente van *Ijzendijke*, ontvangen, en dezelve in beraad genomen had.

HOUTENISSE Zie Oct. 1825.

GROEDE vakant. Zie Nov. 1825.

RETRANCHEMENT staat vakant te worden. Zie Maart 1826.

U T R E C H T.

U T R E C H T.

UTRECHT. Onze beroepene Leeraar, Ds. A. FRANKEN, zal op den 7den Mei aanstaande (D. V.) in den dienst dezer Gemeente bevestigd worden, en een aanvang maken, met zijn werk onder ons.

JUTPHAAS, den 19den Maart 1826. Onze, naar de Gemeente van *Oudewater*, beroepen Leeraar, Ds. G. STEENHOF, na vooraf op den 17den dezer van zijne betrekkingen, op den Kerkeraad en de Classis, door den Gecommitteerde, uit het Klassikaal Bestuur van *Utrecht*, Ds. F. L. ABRESCH, Predikant te *IJsselstein*, in tegenwoordigheid van den Consulent Ds. W. TERNOOIJ APEL, Pred. te *Vreeswijk*, te zijn losgemaakt en ontslagen, nam heden nademiddag afscheid van ons, naar aanleiding van *Rom.* XI: 36. *Want uit Hem, en door Hem en tot Hem zijn alle dingen, Hem zij de heerlijkheid in der eeuwigheid. Amen.* Alzoo is dan

JUTHAAS vakant.

DE MEERN. Onze Leeraar Ds. J. BORIUS; Th. Dr. heeft op den 28sten Maart l. l., eene beroeping naar *de Bilt* ontvangen, en ons daar van op Zondag, den 2den April kennis gegeven; terwijl hij vervolgens op den 9den dezer ons bekend maakte, deze beroeping, onder inwachting der noodige approbatien, te hebben aangenomen. Zoo dat eerlang

DE

Digitized by Google

De MEERN wederom gal vakant worden.
VLEUTEN vakant. Zie Maart 1825.
HARMELEN vakant. Zie Dec. 1825.
MIJDRECHT vakant. Zie Maart 1826.

AMERSFOORT.

DE BILT. Na dat onze Leeraar, J. C. VAN DE VELDE, op den 22sten Maart van zijne betrekking zoo op onze Gemeente, als op de Classis van *Amersfoort* ontslagen was, door Ds. M. VAN MARTEREN, Pred. te *Amersfoort*, daartoe door het Klassikaal Bestuur gecommitteerd, en in tegenwoordigheid van onzen Consulent Ds. E. HERINGA, Pred. te *Blaauwkapel*, zoo heeft zijn Eerw. den 27sten Maart, van ons afscheid genomen, met eene Leerrede over 1 *Thess.* III: 8. *Want nu leven wij, indien gij [vast] staat in den Heere.*

De Kerkeraad, heeft hierop terstond ter vervulling der vakature, onder bestuur van den Consulent, het volgende twaalftal gemaakt:

DD. J. BORSIUS, Predd. aan *de Meern*. A. LAMBRECHTS, te *Lienden*. R. HELLENDOORN, te *Houten*. E HERINGA, te *Blaauwkapel*. T. E HERMSEN, te *Bunnik* en *Vechten*. D J. D. DE VOS, te *Hoevelaken*. K. HERINGA, te *Beusichem* D. J. WOLTERBEEK, te *Oosterbeek*. H. J. HATTINK, te *Rijssen*, A. H. BLAAUW, te *St. Maartensdijk*. J. C. VAN DOORNE, te *Bahr* en *Lathum* en J. VAN DEN BROEK, te *Pernis*.

Van dezen zijn de zes eersten op het zestal, en de drie eersten op het drietal geplaatst, en is daar uit beroepen, de Wel Eerw. Heer J. BORSIUS, Pred. aan *de Meern*, die deze beroeping heeft aangenomen.

LEUSDEN Zie de *Berigten* achter het *Kerk-Nieuws*.

WIJK.

ODIJK, den 26sten Maart. Onze Leeraar, DR. TH.

TH. P. BEROSMA, Theol. Doct., op den 15den dezer, eene beroeping ontvangen hebbende naar *Ottoland* en *Nederblokland*, maakte ons heden bekend, dat hij voor dezelve had bedankt.

VEENENDAAL, den 10den Maart. Ds. J. H. VAN DIEST, te *Heigeb*, voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping bedankt hebbende, werd door den Kerkeraad, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. J. TENCKINCK, Pred. te *Renswoude*, andermaal beroepen, Ds. H. SLOTHOUBER, te *Garderen*. — Daar zijn Eerw. ook nu goedvinden kon, voor onze beroeping te bedanken, kwam de Kerkeraad den 3den April, weder bijeen, om in bijzijn van den Consulent, het beroepingswerk te hervatten, en maakte het volgende twaalftal:

DD. J. M. VAN HULSTEIJN, J. LULOFS, J. VAN BROEKHUISEN, G. ROMIJN, J. TENCKINCK, G. J. COOLHAAS, C. W. KERSTEN, J. A. VAN BRUNINGK VAN HELSDINGEN, A. VAN DEN BRANDHOF, A. A. E. BONNET, A. F. KERSTEN en J. G. H. SANDERINK, respective Predikanten, te *Wadenoijen*, *Meppel*, *Balk*, *Bodegraven*, *Renswoude*, *Ameroingen*, *Rhenen*, *Elst*, *Leersum*, *Over-Langbroek* en *Driebergen*.

De zes eersten op het zestal, en de drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, is tot Leeraar beroepen, Ds. J. M. VAN HULSTEIJN, Pred te *Wadenoijen*, aan wien daarvan kennis gegeven is.

WERKHOVEN, den 9den April. Onze beroepen Leeraar, Ds. W. F. DE LEU, Kandidaat van den H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, werd heden onder ons bevestigd, door zijnen Behuwd-Broeder, Ds. L. VISSER, Pred. te *Spanbroek* en *Opmeer*, beroepen te *Koudijk*, aan wien de Consulent, Ds. H. G. J.

VAN

VAN DOESBURGH, Pred te *Neder-Langbroek*, deze beurt had afgestaan.

De Bevestiger sprak, naar aanleiding van 2 *Cor.* V: 11*a*.

De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, door DD. J. VAN DOESBURGH, TH. P. SERGSMA, Theol. Doct. en J. HONDIUS, Predikanten te *Wijk* bij *Duurstede*, *Odijk* en *Vreeland*.

De Bevestigde Leeraar aanvaardde zijne bediening met eene Leerrede, over 1 *Petr.* IV: 11.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN staat vakant te worden, naardien, door Z. M. den Koning, bij besluit van den 1sten Maart 1826, N°. 82, aan Ds. A. KUIJPERS, Pred. alhier, het Emeritaat met een jaarlijksch pensioen goedgunstig is geaccordeerd geworden.

VROUWENPAROCHIE, den 13den Februarij 1826. Is hier, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. D. HOLWERDA, naar *Rolde*, onder de Classis van *Assen*, ingevolge de stemming van daartoe geregtigden, tot Predikant alhier beroepen, Ds. J. P. AUWEN, Pred. te *Visvliet*, onder de Classis van *Groningen*, die, na beraad, deze beroeping heeft aangenomen.

Den 7den April daaraanvolgende, is deze beroeping, van wege het Klassikaal Bestuur van *Leeuwarden*, geapprobeerd geworden, en om de Koninklijke approbatie verzocht.

ENGELUM, den 29sten Maart 1826. Is Ds. E. LUBELEU REDDINGIUS, Predikant alhier, tot Lid der Classis van *Leeuwarden* verklaard geworden.

OOSTERMEER EN EESTRUM. De beroeping van Ds. G. T. HARDERS, Pred. te *Windeweer* en

en *Lula*, onder de Classis van *Groningen*, tot Predikant alhier, heeft reeds de Koninklijke goedkeuring bekomen.

JELSUM. De beroeping van Ds. J. J. MENKEMA, Pred. te *Oosterwierum*, onder de Classis van *Sneek*, tot Predikant van deze Gemeente, heeft reeds de Koninklijke goedkeuring verkregen.

GARIJP, SUAMEER EN EERNEWOUDE vakant. Zie Nov. 1825.

HARLINGEN.

SINT JACOBI PAROCHIE. Den 20sten Maart was voor deze Gemeente een treurige dag, want op denzelven stierf haar Leeraar, de Wel Eerw. zeer geh. Heer H. J. THEMMEN, in den ouderdom van bijna 68 jaren. Uit een geslacht afkomstig, dat niet weinig Leeraars aan de Hervormde *Kerk* van Nederland, en onder dezelve mannen van naam en geleerdheid geschonken had, werd hij in de *Nieuwe Scheemda* in het *Oldambt*, den 27sten April 1758. geboren. Zijne ouders waren J. H. THEMMEN, die aldaar het Evangelie verkondigde, gelijk zijn Grootvader P. THEMMEN, ook gedaan had, en Vrouwe JACOMINA ALBERDINA NAUTA, van deftigen huize. Na op meer dan eene school in de Latijnsche en Griekische talen onderwezen te zijn, begaf hij zich naar *Groningen*, waar hij met lof en vlijt zijne letteroefeningen onder de beroemde mannen, die destijds deze Akademie tot luister en sieraad verstrekten, voltooide. In den jare 1782 Kandidaat geworden, beriep hem de Gemeente van *Opende*, daar hij den 31sten Augustus 1783 bevestigd werd, en dezelve gedurende ruim 10 jaren het Evangelie verkondigde. Door deze Gemeente den 20sten Augustus 1793 tot Leeraar verkoren, nam hij ons beroep aan, en begon den 29sten November daaraanvolgende zijnen dienst in ons midden. Den langen tijd van 32 jaren nam hij met getrouwheid en ijver zijnen ge-

gewigtigen post, de bevordering onzer eeuwige belangen, onder ons waar. De aanzoeken van andere; en, onder dezelve, vrij aanzienelijke Gemeenten, afslaande, verkoos hij bij ons te blijven, gelijk hij dan ook tot zijnen dood toe gedaan heeft.

Op den eersten dag dezes jaars predikte hij nog tweemaal, dan dit was ook het laatst, dat wij het woord der waarheid uit zijnen mond hoorden: want spoedig daarop kluisterde het podegra, aan welks toevallen zijn Eerw., die anders een gezond en sterk ligchaam bezat, nu en dan onderhevig was, hem aan een leger, waarop hij bijna drie maanden met geduld en gelatenheid lag; op zijn sterfbed betuigende, dat hij op de eigen gronden stierf, welke hij ruim 42 jaren, in twee onderscheidene Gemeenten, voor zondaren gelegd had, om op dezelve, in het geloof aan onzen dierbaren Verlosser, gerust de eeuwigheid in te kunnen stappen.

Zijn Eerw. was gehuwd met Mejufvrouw IJMENA JOHANNA RENKEMA, drie jaren geleden reeds gestorven, en zag uit dezen echt 9 kinderen geboren, van welke een veelbelovende zoon, onder het oog van zijnen vaderlijken Oom, den beroemden Amsterdamschen Geneesheer P. H. THEMMEN, tot de Heelkunst opgeleid, in den bloei zijner jaren, even als eene Godvreezende Dochter, aan het ouderlijk hart ontscheurd werden. Drie Dochters van welke twee gehuwd zijn, betreuren met de Gemeente haren braven en zorgvuldigen Vader, doch vinden tevens hare opbeuring in de Christelijke vertroostingen, bij het afsterven onzer dierbaarste panden, welke de Vaderlijke mond haar zoo menigmaal voorgehouden heeft.

's Mans vriend en nabuur, de Wel Eerw. Heer G. ONTHUIJS, Pred. te *Minnertsga*, als Consulent, de eerste beurt op den eersten Paasdag hier

waarnemende, bepaalde ons bij dit verlies, in eene uitvoerige voorafspraak aan den overledenen gedenkende, en troostte ons met dien Heiland, die door zijne opstanding uit den dood de bitterheden des doods, door de hoop op leven en onsterfelijkheid, lenigt en wegneemt.

Achting voor den overledenen, vervaardigde voor hem het volgende Grafschrift:

De Grijsaard, die hier rust,
Deed twee en dertig jaren,
Met ijver, trouw en lust,
Op 's Heilands kruis ons staren,
En wacht hier in dit graf,
Dat thans zijn lijk moet boeijen,
Zijn' Heer gelaten af,
Daar onze tranen vloeijen.

ACHLUM EN HITZUM. Den 21sten Maart is, ingevolge de stemming der daartoe geregtigden, door den Kerkeraad tot Predikant dezer Gemeente beroepen, de Wel Eerw. Heer J. T. DIJKSTRA, Pred. te *Oudwoude* en *Westergeest*, die, na beraad, voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping bedankt heeft.

SNEEK.

NIJEGA EN ELAHUIZEN, den 13den Febr. 1826. Onder het bestuur der Consulenten, de Heeren H. MUNTINGH en I. VAN BROEKHUIZEN, Predikanten te *Harich* en *Balk*, is heden alhier tot Pred. beroepen, de Wel Eerw. Heer L. ADRIANI, Pred te *Tjerkgaast*, *Donjega*, *St. Niklaasga*, *Idskenhuizen* en *Legemeer*, onder de Classis van *Heerenveen*; aan wien de Beroepsbrief is toegezonden.

NIJEGA EN ELAHUIZEN, den 27sten Februarij 1826. Heden ontving de Kerkeraad berigt, dat de Wel Eerw. Heer L. ADRIANI, Pred. te *Tjerkgaast* c. a., voor de beroeping in deze Gemeente had bedankt.

OOS-

Digitized by Google

OOSTERWIERUM, den 2den April 1826. Na dat onze, naar *Jelsum* verroepen, Leeraar, Ds. J. MENKEMA, op den 31sten Maart l. l., door den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur, den Wel Eerw. Heer, J. DORENBOS, Pred. te *Deersum*, van zijne betrekkingen op deze Gemeente, en de Classis van *Sneek* was losgemaakt, heeft zijn Wel Eerw. op heden afscheid van ons genomen, met eene Leerrede over 2 *Petr.* I: 10 en 11. *Daarom, broeders, beneerstigt u te meer om uwe roeping en verkiezing vast te maken. Want dat doende zult gij nimmermeer struikelen* enz.

GOINGA, GAUW EN OFFINGAWIER, den 9den April 1826. Onze van hier, naar *Oosterend* op *Texel*, beroepen Leeraar, H. L. STEINFORT, nam heden afscheid van ons, met eene Leerrede over *Matth.* XXVIII: 7c. *Ziet! ik heb het uliaden gezegd*

JUTRIJP EN HOMMERTS vakant. Zie Sept. 1823.

OUDEGA EN KOLDERWOLDE vakant. Zie October 1823.

DOKKUM.

NIJKERK, (IN OOSTDONGRADEEL). Na dat reeds twee Predikanten die hier beroepen waren, hadden bedankt, heeft men Ds. J. C. VENEMA, Pred. te *Rensmageest* beroepen, welke ook, na beraad, bedankt heeft.

HOLLUM EN BALLUM OP HET EILAND AMELAND, den 27sten Maart. Ds. J. BRAAR, voorheen behoorlijk losgemaakt zijnde van zijne Gemeente, en naar *Gerkesklooster* zullende vertrekken, nam heden van ons afscheid, in de Kerk van *Hollum*, predikende over 1 *Joan.* II: 18*a*. *Kinderkens het is de laatste ure.*

Deze Gemeente zal niet lang vakant blijven, dewijl Z. M. als Unicus Collator, tot Predikant be-

noemd heeft, Ds. J. KEIZER, Kandidaat tot den H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*. Het beroep is zoo spoedig mogelijk Kerkelijk gemaakt, waar bij geadsisteerd heeft, Ds. H. GOUDSCHAAL, Pred. te *Holwerd*, als Consulent, Ds. KEIZER heeft het zelve aangenomen, ook is het reeds geapprobeerd door het Klassikaal Bestuur van *Dokkum*.

Met verlangen zien wij onzen beroepen Pred. te gemoet; te meer daar ook thans het naburig NES vakant is.

GERKESKLOOSTER, den 2den April. Heden is onze beroepen Pred., Ds. J. BRAAK, in den Dienst ingezegend, door T. A. ROMEIN, Pred. te *Burum*, Consulent dezer Gemeente, met 1 *Petr.* V: 2. *Weidt de kudde Gods die onder u is.*

De Bevestigde begon zijn werk, met eene Leerrede over 1 *Samuel* III: 8*b*. *Zie hier ben ik, want gij hebt mij geroepen.*

RENSMAGEEST, den 2den April. Ds. J. C. VENEMA, maakte ons op heden bekend, dat hij voor het beroep van *Nijkerk*, voor ruim veertien dagen op hem uitgebragt, had bedankt.

OUDWOUDE. Ds. J. T. DIJKSTRA, maakte ons op goeden Vrijdag, den 24sten Maart bekend, dat hij een beroep ontvangen had, naar *Achlum*. Den 9den April berigtte ons zijn Wel Eerw., dat hij voor dat beroep had bedankt.

AALZUM EN WETZENS vakant. Zie Dec. 1825.

NES OP HET EILAND AMELAND vakant. Zie Maart 1826.

HEERENVEEN.

AENGWIRDEN, den 12den Maart 1826. Heden deelde onze Leeraar, Ds. J. BREMER, ons het berigt mede, dat hij zich verpligt gevoelde, de ontvangene en ons voor veertien dagen, aangekondigde beroeping, naar de Gemeente van *Roden*, onder de Classis van *Assen* aan te nemen, on-

onder inwachting der vereischte goedkeuringen; zoo dat dien ten gevolge de Gemeente van

AENGWIRDEN, binnen kort vakant zal worden.

TJERKGAAST, den 28sten Maart. Onze Leeraar, Ds. L. ADRIANI, maakte ons den 19den Februarij l. l. bekend, dat hij had ontvangen, eene beroeping naar de Gemeente te *Nijega* en *Elahuizen*, onder de Classis van *Sneek*, en den 5den Maart berigtte zijn Eerw. ons, dat hij voor die beroeping bedankte, terwijl zijn Eerw. bij die gelegenheid, zich op nieuw aan ons verbond, nemende tot tekstwoorden *Philipp.* I: 25*b*. *Ik zal blijven.*

LANGWEER, den 5den Maart. Heden werd ons door onzen Leeraar, Ds. H. SCHLIKKER kennis gegeven van het overlijden van den Wel Eerw. zeer geleerden Heer H. CANNEGIETER. Zijn Eerw. aanvaardde in deze Gemeente, de Evangelie-bediening in het jaar 1778, en dezelve mogt zeven jaren van zijnen nuttigen Evangeliedienst genoot hebben. Schoon het vertrek van zijn Eerw. van hier reeds sedert vele jaren heeft plaats gehad, leeft zijn aandenken nog in deze Gemeente, en zal steeds bewaard blijven bij allen, die hem gekend hebben.

BEESTERZWAAG, BEETS EN OLTERTERP. Zie Maart 1826.

JOURE. Zie Maart 1826.

OUDELEMMER EN OUDETRIJNE. Zie Maart 1826

PEPERGA EN BLESDIJKE vakant. Zie Maart 1826.

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

WIJHE, den 26sten Maart 1826. Heden werd de-

Digitized by Google

deze Gemeente alleraangenaamst verrast met twee groote zilveren Bekers, door den Wel Edelen Groot Achtbaren Heer J. VAN DE POLL, JZ. Lid der Gedeputeerde Staten van *Over IJssel*, alhier woonachtig, voor weinige dagen aan den Kerkeraad ten geschenke gezonden, om bij de viering van het H Avondmaal gebruikt te worden, aan welke deze Gemeente zoo zeer behoefte had. Ook heeft gemelde Heer voor drie jaren ons Kerkgebouw, met de noodige koperen Kroonen, Blakers en Lesfenaar op den Predikstoel versierd, welke laatste bestendig door zijn Ed. Groot Achtbaren, met het noodige waschlicht, bij den Avond-Godsdienst wordt voorzien.

Voor deze en meer andere weldaden deze Gemeente bewezen, zij het ons vergund, zijn Ed. Groot Achtbaren hierdoor openlijk onzen warmen en opregten dank toe te brengen, hartelijk wenschende, dat zijn Ed. Groot Achtbare nog lang tot welzijn dezer Gemeente, hetwelk zijn Ed. Groot Achtbare zoo zeer behartigt, in ons midden moge verblijven.

WIJHE, den 2den April 1826. Heden werd onze van *Tuil* beroepen Leeraar, Ds. A. VAN ECK, onder ons bevestigd; door deszelfs Vader, den Hoog Gel. Heer C. FRANSEN VAN ECK, Hoogleeraar te *Deventer*, bij afstand van den Consulent J. EBELING, Pred. te *Windesheim*. De Bevestiger predikte bij die gelegenheid over *Mark.* XII: 37*b*. *En de menigte der schare hoorde hem gaarne*; terwijl de Bevestigde des nademiddags zijne Intrede hield, hebbende tot tekst 2 *Cor.* I: 24*b*. *Maar wij zijn medewerkers uwer blijdschap.* God geve, dat de, juist op dezen dag in zijn 73ste levensjaar tredende, Hoogleeraar, benevens deszelfs waardigen zoon nog lange ten dienste van CHRISTUS Kerk mogen werkzaam zijn.

DE-

Digitized by Google

DEVENTER.

DEVENTER, den 4den April. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het Emeritaat van onzen Leeraar A. A. KUVEL, is heden dit twaalftal gemaakt:

DD. B. VELS, Predd. *Twello*. P. MANDEN, te *Wilpe*. J. A. DOMPELING, laatst Pred. te *Zierikzee*, thans Prof. bij het Athenaeum te *Deventer*. J. RADERMACHER SCHORER, te *Harderwijk*. D. G. BORGHSTEIJN, te *Muiderberg*. L. W. DE GRIENT DREUX, te *Franeker*. H. H. EVERS, te *Hengelo*. J. MOLL, JAKZ. te *Hazerswoude*. F. W. RAPPARD, te *Grootebroek*. A. ROELOFS, te *Appeldoorn*. D. BLOEMERS, te *Keppel*. A. VAN ECK, te *Wijhe*. de twee laatsten tegen J. S. WOR, te *Gorinchem*. en A. BROWN, te *Elkum*, bij loting

Op den 18den April dit vijftal:

DD. D. G. BORGHSTEIJN, Predd. te *Muiderberg*. B. VELS, te *Twello*. J. MOLL, JAKZ. te *Hazerswoude*. J. RADERMACHER SCHORER, te *Harderwijk*. en Prof. J. A. DOMPELING, te *Deventer*.

WIERDEN vakant. Zie Mei 1825.

OLST vakant. Zie Jan. 1826.

KAMPEN.

BLOKZIJL vakant. Zie Dec. 1825.

OLDEMARKT. Zie Jan. 1826.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

WINDEWEER EN LULA staat vakante te worden. Zie Maart 1826.

ADUARD vakant. Zie Maart 1826.

VISVLIET staat vakant te worden. Zie Maart 1826.

APPINGADAM.

MEETHUIZEN, den 30sten Jan. Ds. P. DAMSTÉ,

STE, Pred. te *Ulsen*, in het Graafschap *Bentheim*, voor de beroeping tot Predikant onder ons bedankt hebbende, werd heden beroepen, de Wel Eerw. Heer J. WIJCHGRAM, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, welke deze beroeping, onder inwachting van de vereischte approbatiën, heeft aangenomen.

KOLHAM, den 27sten Maart. Nadat onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. SPECKMAN, den 21sten l. l. van zijne betrekking op deze Gemeente en op de Classis van *Appingadam* was los gemaakt, door den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. BEGEMAN, Pred. te *Siddeburen*, als Gecommitteerden van het Klassikaal bestuur, in bijzijn van den Wel Eerw. zeer gel. Heer H. W. HEMMES, Pred. te *Slochteren*, als Consulent, nam zijn Wel Eerw. op heden afscheid van ons, ten tekst zijner Leerrede hebbende, 1 *Thess.* V: 23. *De God des vredes zelfs enz.* Dus is

KOLHAM vakant.

JUKWERT. Zie Aug. 1825.

HARKSTEDE EN SCHARMER vakant. Zie October 1825.

MIDDELSTUM.

USKWERD, den 11den Febr. De Eerw. Heer P. TAAPKENS, slechts sedert weinige jaren Leeraar in deze Gemeente, overleed heden in den ouderdom van 49 jaren, van welke ruim de helft, in de verkondiging des Evangeliés besteed, deze en der Gemeente van *Tinallingen*, waren toegewijd.

Zijn Eerw. die te *Vlagtwedde* werd geboren, en te *Groningen* aan de Latijnsche en Hoogeschool, de tot zijn' post noodige kundigheden opdeed, werd al ras als Leeraar te *Tinallingen* geplaatst; alwaar hij door een leerzamen, vriendelijken omgang, en braaf levensgedrag spoedig aller harten won. Na te dier plaats een en ander beroep van de hand te hebben gewezen, kwam hij in 1821. tot ons over. Hoezeer door velen niet

naar

Digitized by Google

naar verdienste geacht, was hij echter steeds ijverig in het volbrengen van zijn pligt; zelfs nog, na dat het katechiseren, gedurende den gestrengen winter van 1822, hem eene uitterende ziekte had veroorzaakt, nam hij, hoe zeer zwak van ligchaam, onafgebroken den dienst waar, tot den 1sten Januarij l. l., toen hij in eene treffende rede afscheid nam van de Gemeente, welke hij, weinige weken daarna, voor altijd verliet; nalatende, uit een gelukkig huwelijk van 12 jaren, met Mejufvrouw G. K. V. MAAR, 4 nog zeer jonge kinderen.

De Gemeente verliest in hem een braven en ijverigen Leeraar en Raadgever: want behalve andere kundigheden, bezat hij, in eene buitengewone mate, de gaaf, om zich beknopt, duidelijk en bevattelijk te kunnen uitdrukken, en, bij zijn onderwijs, elke waarheid aanschouwelijk te maken; terwijl hij door een godvruchtigen wandel een voorbeeld ter navolging strekte.

Des overledenes nabuur en vriend, de Eerw. Heer A. J. COSTERUS, Predikant te *Rottum*, heeft in de eerste predikbeurt, als Consulent, (na eene voorafspraak uit *Ps.* LXXXVIII: 19. *Gij hebt vriend en medgezel ver van mij gedaan, mijne bekenden zijn in duisternis*,) naar aanleiding van *Ps.* CXIX: 19*a*. *Ik ben een vreemdeling op aarde*, der Gemeente onder het oog gebragt, wat zij in hem verliest, en dezelve opgewekt, om het door den ontslapenen gegeven onderwijs, althans na deszelven henen gaan, in acht te nemen en op te volgen.

ULRUM vakant. Zie Julij 1823.

ANDEL vakant. Zie Aug. 1823.

WETZINGHE EN SAUWERD vakant. Zie Sept. 1825.

UITHUIZEN vakant. Zie Dec. 1825.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

ENGELEN, den 27sten Maart 1826. Heden heeft onze Leeraar Ds. C. J. WELLE, beroepen te *'s Gravenmoer*, na vooraf op den 24sten dezer van zijne betrekking op onze Gemeente en de Classis van *'s Hertogenbosch*, te zijn losgemaakt, afscheid gepredikt, met *Philipp.* I: 27*a*. *Alleenlijk wandelt waardiglijk het Evangelie van Christus.*

BERLICUM EN ROSMALEN vakant. Zie Aug. 1825.

OOIJEN vakant. Zie Febr. 1826.

BREDA.

ROZENDAAL. Uit eene nominatie door den Staatsraad Directeur Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk, den Koning aangeboden, en waarop geplaatst, waren de Heeren: G. VAN NOUHUIS, Predd. te *Osfendrecht*. J. H. KERSTEN, te *Sint van Gent*. en J. M. VAN DEN BROEK, te *Etten*. is de Predikant G. VAN NOUHUIS, door Zijne Majesteit benoemd tot Predikant te *Rozendaal*, en zal aldaar naar Kerkorde worden beroepen.

HOOGE ZWALUWE, den 9den April 1826. In plaats van onzen waardigen Leeraar Ds. J. H. SCHOLTZE, door Z. M. onzen Koning, na veeljarigen en nuttigen dienst, in deze Gemeente, gunstig emeritus verklaard, salvo honore et stipendio, werd heden de tot ons, van *Aalten*, onder de Classis van *Zutphen*, overgekomen Leeraar R. O. AITTON, in den h. dienst bevestigd door Ds. P. FAASSEN DE HEER, Predikant te *Scheveningen*, (bij afstand van den Consulent der Gemeente, Ds H WESSELS, Pred. te *Ter Heide*,) met *Josua* I: 5*b*. *Gelijk als ik met Moses geweest ben, zal ik met u zijn. Ik zal u niet be-*

ge-

Digitized by Google

geven, noch zal u niet verlaten. De bevestigde verbond zich daarop aan ons met eene Leerrede over 2 *Thess.* III, 1—5. *Voorts, broeders, bidde voor ons, — lijdzaamheid van Christus.*

DINTELOORD EN PRINSLAND staat vakant te worden Zie Jan. 1826.

KRUISLAND vakant. Zie Febr 1826.

LAGE ZWALUWE. Zie Maart 1826.

OUD EN NIEUW GASSELT vakant. Zie Maart 1826.

HEUSDEN.

DOEVEREN EN GENDEREN, den 5den Maart 1826. Onze Leeraar Ds. J. DUIJZER, doet Z. M. gunstig emeritus verklaard zijnde, salvo honore et stipendio, heeft heden, na vooraf door Ds. C. W. PAPE, Lid van het Klasikaal Bestuur, van zijne betrekkingen op deze Gemeente, en de Classis van *Heusden* ontslagen te zijn, van ons afscheid genomen, met *Philipp.* I: 27. *Alleenlijk wandelt waardiglijk enz.*

Nog eene reeks van jaren dure de rust des waardigen mans, en hij ondervinde bij dezelve al die vreugde, welke het Evangelie oplevert, dat hij eenen geruimen tijd onder ons verkondigd heeft.

ALMKERK, den 19den Maart. Heden greep in deze Gemeente eene zeldzame plegtigheid plaats, een persoon van 41 jaren, die in zijne kindschheid niet gedoopt was, ontving dit heilige bondzegel, en werd alzoo der Christelijke Kerk ingelijfd, na alvorens met nog 58 andere personen, belijdenis des geloofs te hebben afgelegd. Onze Leeraar Ds. J. E. T. COX, hield eene op deze omstandigheid toepasselijke Leerrede; eene talrijke ook van elders toegevloeide schare, woonde deze plegtigheid met veel aandacht en eerbied bij.

LOON OP ZAND, den 9den April. Onze van *Prins-*

Prinsland overgekomen Leeraar, Ds. A. FAAS-EN, werd heden onder ons in den h. dienst bevestigd, door deszelfs voorganger Ds. J. LENDS, Predikant te *Hedel*, bij afstand van den Consulent dezer Gemeente. De bevestiger sprak bij die gelegenheid over *Deut.* XXXIII: 11a. *Zegen Heere zijn vermogen — wel bevallen*; terwijl de bevestigde zijn dienstwerk aanvaardde, met *Rom.* I: 13. *Op dat ik ook onder u eenige vrucht zoude hebben, gelijk als ook onder de andere heidenen.*

's GREVELDUIN EN VRIJHOEVEN KAPELLE, den 12den Maart 1826. Heden avond hadden wij het genoegen eene plegtigheid bij te wonen, welke nooit in deze Gemeente, voor zoo verre wij weten, heeft plaats gehad. WILLEM PETRUS GUTTELING, zoon van Ds. C. GUTTELING, Pred. alhier, heeft in het openbaar voor eene groote schare, met bijzondere vrijmoedigheid en vaardigheid, belijdenis van de leer des Geloofs afgelegd.

'S GRAVENMOER, den 2den April 1826. Onze van *Engelen* herwaarts beroepen Leeraar, Ds. C. J. WELLE, geagreëerd door den Hoog Wel Geboren Heer Jonkheer J. DE COURT, Vice Consul van Zijne Majesteit den Keizer aller Russen, en van Z. D. H. den Hertog van *Oldenburg*, als Vrijheer dezer vrije Heerlijkheid en Ambachts-Heerlijkheid, werd heden door den Consulent Ds. C. GUTTELING, Pred. te *'s Grevelduin* en *Vrijhoeven Kapelle*, onder ons in den h. dienst bevestigd, met *Spreuken* XXV: 13. *Een trouw gezant is den genen die hem zenden, enz.* De bevestigde aanvaardde zijne bediening, met eene Leerrede over *Eph.* IV: 12b. *Tot opbouwing des ligchaams van Christus.*

In de jongste vergadering van het Klassikaal Bestuur

ruur van *Heusden* van Maart, is aan Ds. J. LEIJDS, als bevestigd Pred. te *Habijlpmienbroek* en den *Hr*, acte van Lidmaatschap verleend.

BESOIJEN vakant. Zie Febr. 1826.

EINDHOVEN.

NUNEN vakant. Zie Jan. 1824.

VALKENSWAARD. Zie Maart 1826.

DRENTHE.

ASSEN.

RODEN, den 12den Maart 1826. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. B. H. STERINGA KUIPER, naar *Winschoten*, is hier, op den 3den November 1825, door Stemgeregtigden, de volgende Nominatie gemaakt:

DD. C. G. S. BEGEMANN, Predd. te *Gulpen*. C. ALBERTI, te *Ruinerwold*. E. H. MECIMA, te *Esculum*. P. BOELES, te *Noordlaren*. K. O. NIEWEG, te *Sebaldeburen* en J. F. SCHÖNFELD, Kandidaat te *Groningen*.

Waaruit, op den 12den December, ingevolge de stemming der daartoe Geregtigden, door den Kerkeraad is beroepen Ds. E. H. MECIMA, Pred. te *Esculum*.

Deze, na beraad, voor de beroeping bedankt hebbende, zijn op den 11den Januarij 1826, bij de Nominatie gevoegd, Ds. H. W. HAZELHOFF, Predd. te *Engelbert* en H. DOORENBOS, te *Smilde*.

Uit welke aangevulde Nominatie, op den 16den derzelve maand beroepen is, Ds. P. BOELES, Pred. te *Noordlaren*.

Doch Ds. P. BOELES, insgelijks, na beraad, bedankt hebbende, is de vorige Nominatie, op den 13den Februarij vermeerderd met Ds. J. BREMER,

Digitized by Google

Mag. Pred. te *Aengwirden*, L. PANNENBORG, M. *Dijkeyer* en J. VAN DEN BROEK, te *Vlagtwedde*, en daar uit is op den 20sten Februarij beroepen, Ds. J. BREMER, Pred. te *Aengwirden*, die deze beroeping, onder inwachting den vereischte approbatien, heeft aangenomen.

MERPEL.

KOLDERVEEN. Zie Febr. 1826.

KOEVERDEN.

ODOORN, den 2den April. Heden werd Ds. J. SRUCKMAN, van *Kolham*, onder de Classis van *Appingadam*, tot ons overgekomen, in den Heiligen Dienst alhier bevestigd, door Ds. J. P. AMSHOEF, Pred. te *Emmen*. De Bevestigde Leeraar, aanvaardde zijne bediening onder ons, met eene Leerrede over *Matth.* XIII: 44. *Het Koningrijk der hemelen, is gelijk een schat in den akker verborgen* enz.

KOEVERDEN, den 9den April. Met deelnemende aandoening vernamen wij in de vorige week, dat een onzer vroegere Leeraren, de Wel Eerw. Heer R. ALBERTHOMA CHEVALLIER, den eersten van deze maand, in den bloei zijner jaren, door eenen alleronverwachtsten dood, is ontrukt aan zijne Echtgenoote, en de Gemeente van *Everdingen*, Provincie *Zuid Holland*. Onze oudste Leeraar, Ds. A. L. MEIJER, die bijna drie jaren, gedurende welken tijd hij de onze was, met hem in de beste vriendschap leefde, sprak heden voormiddag hierover, in eene breedvoerige voorrede tot ons; gewaagde van den vroeggestorven Leeraar, op eene hem allezins vereerende wijze, vermaande, om, daar toch de mensch hoe vast hij staat, loutere ijdelheid is, ons dit treurig sterfgeval ten nutte te maken, ter vroegtijdige bereiding voor de eeuwigheid. Waartoe wij bidden, dat de dienst onzer tegen-

woor-

woordige Leeraren, die als broeders zamenwonen, strekken moge.

WAALSCHE KERK.

DORDRECHT, den 1sten April 1826. Ter vervulling der vakature, welke eerstdaags door het vertrek van Ds. P. J. L. HUET, naar *Amsterdam* zal ontstaan, heeft de Kerkeraad der Waalsche Gemeente alhier, de noodige handopening gezocht en bekomen.

UTRECHT, den 5den April 1826. De Wel Eerw. Hooggeleerde Heer, Prof. J. H. PARKER, sedert Mei 1812, Pred. bij de Waalsche Gemeente alhier, heeft zich uit hoofde der mentgvuldige en steeds toenemende bezigheden, aan zijn Hoogleeraar-Ambt verbonden, in gemoede verplicht gevonden, het Herder- en Leeraar-Ambt onder ons neder te leggen; en de Kerkeraad heeft hem, offschoon ongaarne, zijn ontslag niet kunnen weigeren. Hij hield op heden onder, uit zijne Afscheidsrede, tot zijne tekstwoorden nemende *Hand.* XXIV: 24. *Hij hoorde hem van 't geloof in Christus.* — Lang moge zijn Wel Eerw. voor zijne overige betrekkingen, bewaard blijven! Alzoo is

UTRECHT vakant.
VOORBURG vakant.
SCHIEDAM vakant. Zie Maart 1825.
AMSTERDAM. Zie Dec. 1825.
LEEUWARDEN. Zie Jan. 1826.

LIMBURG.

MAASTRICHT.

STEVENSWAARD. Bij besluit van Z. M. den Koning, van den 22sten Febr. l. l. No. 122. Ds. C.

G.

G. J. BEGEMANN, Pred. te *Gulpen*, c. a. benoemd zijnde tot Predikant in deze Gemeente, werd zijn Eerw. op den 13den Maart l. l., door den Kerkeraad alhier, volgens Kerkorde beroepen, welke roeping zijn Eerw. heeft aangenomen, en is dezelve op den 8sten dezer reeds, van wege het Klassikaal Bestuur van *Maastricht*, Kerkelijk goedgekeurd, zoo dat wij hope hebben van binnen korten tijd onzen nieuwen Leeraar, onder ons bevestigd, en zijnen dienst te zien aanvaarden.

GULPEN. Deze Gemeente staat eerstdaags vakant te worden, door het bovengemeld aanstaand vertrek van onzen Leeraar C. G. S. BEGEMANN, naar de Gemeente te *Stevenswaard*, waar van zijn Eerw. ons op den 19den Maart l. l. van den Predikstoel kennis gaf; doch heeft Z. M. onzen Koning reeds bij Besluit van den 19den Maart l. l. N°. 104. gunstig willen voorzien in de spoedige vervulling dezer vakature, door de benoeming van Ds. C. J. BULS, Pred. te *Schenkenschans*, met last, dat dezelve dien ten gevolge naar Kerkorde alhier zal worden beroepen.

URMOND EN GREVENBICHT. Bij besluit van Z. M. den Koning, den 8sten Febr. l. l. N°. 145. werd onze Leeraar Ds. A. H. VOGET, gunstig Emeritus verklaard salvo honore, met een jaarlijksch pensioen van *f* 600: — ingaande met primo Julij aanstaande, waardoor deze Gemeente eerlang staat vakant te worden, en wenschen wij vurig, dat het Z. M. gunstig behage, op voordragt van zijn Excellentie, Hoogst deszelfs Minister voor de Kerkelijke zaken der Protestanten, spoedig in onze geestelijke behoefte, door het benoemen van eenen nieuwen, voor ons geschikten Leeraar te willen voorzien, daar deze Gemeente eene der grootste Protestantsche Gemeenten in deze streken is.

PRO-

Digitized by Google

PROTESTANTSCHE KERKEN VAN HEERLANDS OOST- en WEST-INDIE.

OOST-INDIE.

Ste Julij en October 1824.

WEST-INDIE.

SURINAME. Hervormde Gemeente, eene Predikantsplaats vakant.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

WADDINGSVEEN,
AMERSFOORT } vakant.
NIEUWPOORT

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

PURMEREINDE, den 10den Maart. Heden avond had bij onze Gemeente de hartelijke plegtigheid plaats, te weten, dat zes Jongelingen: J. KLOPPER, C. VISSER, W. STRUIVING, E. KLEISING, J. JOMER, J. BULKES, en drie jonge Dochteren: G. BULKES, E. ZAALBERG en A. OSSEBAARD, na alvorens, in tegenwoordigheid van eene Commissie van Heeren Ouderlingen F. STEFFENS en E. STAPEL, Belijdenis van hun Geloof te hebben afgelegd, plegtig met eene bijzondere aanspraak, door den Wel Eerw. Heer C. SWAAN, Pred. bij deze Gemeente, tot Leden derzelve aangenomen, en als zoodanig bevestigd werden. De Leeraar hield, tot onderlinge opwekking, voorts eene korte Leerrede, over Gen. XVII: 10, terwijl de plegtigheid zelve met eene algemeene aanspraak aan de Bevestigden besloten werd.

ZIERIKZEE, den 24sten Maart 1826. Heden avond hield, bij de Evangelische Lutherische Gemeente alhier, eene, op dien tijd en wijze tot hiertoe bij haar nog niet gebruikelijke, Godsdienstige plegtigheid plaats. De Gemeente verbond, namelijk, met de herinnering van JEZUS dood, de viering van het H. Avondmaal. Ten zeven ure nam de Godsdienstoefening met het Gezang eenen aanvang. Hierop hield de Wel Eerw. Heer C. RIEKER, Leeraar bij deze Gemeente, eene toepasselijke Leerrede, naar aanleiding van *Luk.* XXIII: 47—50. waarna de Gemeente, op de voornoemde wijze, plegtig gedachtenis vierde van den dood des Zaligmakers. Groot was de toevloed van aanschouwers, zigtbaar de belangstelling in al het geen er ter dezer gelegenheid gebroken en verrigt werd, en niet onbevreedigd keerde ieder naar zijne woning terug, eenen rijken schat van troost, bemoediging en opwekking derwaarts medenemende.

WINSCHOTERZIJL vakant.

WILDERVANK EN VEENDAM vakant.

HAARLEM vakant. Zie Aug. 1825.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

NEERMOER, den 1sten Maart. Heden overleed onze oudste Leeraar, de Wel Eerw. Heer C. C. CLINGE, na eene sukkeling van weinige weken, in den gezegenden ouderdom van 78 jaren, waarvan wij ruim 52 jaren de gezegende vruchten mogten plukken; zijnde in 1773. in Oct. onder ons, als Kandidaat, tot jongsten Predikant in-

ingezegend. Door het vertrek van De. H. J. KLUGKIST, naar *Greetzijl*, werd hij onze oudste Leeraar in 1777. En na het vertrek van zijnen nieuwen Ambtgenoot, den Wel Eerw. Heer G. WIARDA, naar *Emden*, in 1787. bleef zijn Wel Eerw. hier alleen, en 21 jaren ijverig werkzaam; maar ook is in de Boekzaal van Dec. 1823, breeder medegedeeld, dat wij den opbouw onzer Nieuwe Kerk en groote verbetering aan andere Kerkelijke Gebouwen, aan zijne waarneming van den dubbelen dienst, grootendeels verschuldigd zijn; toen teffens vermeld is, met welke uitstekende eerbewijzingen de viering zijner 50 jarige bediening heeft plaats gehad. In Dec. 1808, werd hem tot Ambtgenoot weder toegevoegd de Wel Eerw. Heer T. HAMER, met wien hij steeds in de welmeenendste en gulste vriendschap verkeerde, en beide zamenwerkten ter onzer opbouwing in het Geloof.

Onze waardige overledene was de jongste Zoon van den Wel Eerw. Heer J. H. CLINGE, Pred. te *Freeren*, in het *Graafschap Lingen*, en CATHARINA ROSETTA WERNTLS. Hij verloor echter dien waardigen Vader reeds in het 6de jaar zijns ouderdoms. Doch zijne teeder godvruchtige Moeder, die in April 1788, in den ouderdom van 78 jaren alhier ten grave daalde, bestemde hem, benevens zijne vijf Broeders tot den Evangeliedienst, en daartoe te *Lingen*, op de Scholen. Een van dezelve werd reeds door den dood opgeroepen, vóór dat hij zijnen Akademischen loop volbragt had; en eenen tweeden riep de Heer ook vroeger van zijnen post af, geacht Evangeliedienaar zijnde in *Zeeland*, alwaar de drie overigen ook in den h. dienst zijn gekomen, en met onzen overledenen, als den laatsten van allen, het zeldzaam voorregt hadden, van meer

dan 50 jaren, getrouwe arbeiders te zijn bevonden.

Onze CLINOS verbond zich in Nov. 1786. in den echt met Juffer JAN MARIUS MAKERS, alias, bij welke zijn Wel Eerw. drie dochters verwekte, welke zaaien, benevens de nog eenige overgebleevene zuster des overledenen, de Jufvrouw BLOKKERS, te *Emden*, hem met hoog regt, zeer betreuren.

Verscheidene en dusronder aanzienlijke beroepingen, wees zijn Wel Eerw. uit verkiesbaarheid aan onze Gemeente, van de hand.

Tot dien tijd toe onbelemmerd in den dienst bezig, predikte hij voor het laatst den 8 Jan. l. l. Op den 8sten Maart werd zijn lijk rouwstatig ter aarde besteld, en door zijnen Ambtgenoot eene plegtige Lijkrede gehouden over 2 *Tim. IV*: 6. 's mans gedachtenis, als eene regtvaardigen, blijve bij ons in zegening, voor de Weduwe zal een half jaar gepredikt worden; en vervolgens door onzen overgebleven Leeraar, de volle dienst der vakature zoo lang worden waargenomen, dat de die gelden een Monument op het Graf van den Overledenen kan gesticht worden.

HAMSWERUM. Uit eene nominatie der H. H. Predikanten H. TER HAAR, te *Veeplum*, G. VERTOR, te *Cirkwerum* N. TER HAAR, te *Anonwolde*, F. HOMER, te *Neerwinder* H. STROOMAN, te *Nuttermoer*, P. A. KROGER, te *Ider horen*, en den Kandidaat A. BEETER, is de eerstgenoomde beroepen; terwijl DD. HOMER en STROOMAN, voor de nominatie bedanks hebben.

EMDEN, den 31sten Maart. Op verzoeke vergunning, om in onze Nederduitsch-Gereformeerde Gemeente, in de plaats van den overledenen Hoog Eerw. Heer H. MEDER, wederom eenen zesden Leeraar te mogen beroepen, is zulks, door het Hooge Koninklijk Hanoversch Kabinets-Ministerium, in zoo verre toegestaan, dat de be-

ro-

roepene den dienst van het Evangelie, hebbende onzen tegenwoordigen oudsten Leeraar, in de Hoogduitschen Taal, zal verrigten, en, na gemaakt gros en zestal, is daaruit een drietal geformeerd, van de Wel Eerw. Heeren:

DD. BERMAN, Predd. te *Bremen*, en ALTHAUS, te *Detmolt*, en HITTER, te *Appingedam*, welke, volgens bij onze Gemeente plaats hebbende gewoonte, op den 28sten Mei, den 4den en den 11den Junij op de Nominatie zullen komen prediken.

KANHUIZEN. Ook de Kandidaat KOOMANS, thans zich in de Gemeente van *Finsum*, beroepen zijnde, heeft voor onze beroeping bedankt.

CANUM. De Kandidaat KOOMANS, uit eene te *Saren* gemelde Nominatie beroepen zijnde, heeft deze beroeping aangenomen.

UPHUIZEN. Ds. DALHOFF, heeft aldaar reeds afscheid gepredikt; waarvan de tekst echter den Correspondent nog niet gemeld is.

UPHUIZEN alzoo vakant. Terwijl WIRDUM door de intrede van Ds. DALHOFF, weder vervuld is; ofschoon de Correspondent ook daar van nog geen legaal berigt heeft ontvangen.

OLDERSUM. } vakant.
KERKBORGEN }

JARSUM staat vakant te worden. Zie Jan. 1826.

IEDERHOVE. Zie Jan. 1826. onder *Jarsum*.

OLDENDORP. Zie Maart 1826.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

EMLENKAMP de jongste Leeraarsplaats vakant. Zie Maart 1826.

NIEUWENHUIS vakant. Zie October 1825.

KONINGRIJK PRUISSEN.

EVANGELISCHE KERK.

KLEEVE.

KLEEVE vakant. Zie Nov. 1825.

KREITS WEZEL.

IJSSELBURG vakant. Zie Mei 1825.

BERIGTEN.

In het Klasikaal Ressort van Nijmegen, is voor de Waldensen verzameld, de somma van *f* 516,42c. welke door den ondergeteekenden is overgemaakt aan den Heer L. BOUSQUET, te *Amsterdam*.

M. JONGENEEL,
Scriba van het Klasikaal
Bestuur van *Nijmegen*.

In Maart voor de *Waldensen* ontvangen, en naar *Amsterdam* overgemaakt, de navolgende sommen:

Van de Gemeente van	*Borkulo*,	*f* 12: —
— — — — —	*Gelselaar*,	- 2: 85
— — — — —	*Geesteren*,	- 5: 25
— — — — —	*Hummelo*,	- 7: 37s.
— — — — —	*Zutphen*,	-364: 95s.
— — — — —	*Drempt*,	- 7: 23
— — — — —	*Zevenaar*,	- 10: —
— — — — —	*Angerlo*,	- 15: 52s.
— — — — —	*Lathum*,	- 4: 15
— — — — —	*Doesburg*,	- 85: 52s.

Zutphen,
den 3den April 1826.

J. VAN DER LINDEN,
Quaestor en Scriba van het
Klasikaal Bestuur van
Zutphen.

In

In de Classis van *Harderwijk*, is door den ondergeteekenden voor de *Waldensen* ontvangen, en aan den Heer L. BOUSQUET, te *Amsterdam*, overgemaakt:

Van de Gemeente van	*Harderwijk*,	f 78: 35
— — — — —	*Hierde*,	14: 45
— — — — —	*Putten*,	7: 30
— — — — —	*Voorthuizen*,	37: 30
— — — — —	*Barneveld*,	19: —
— — — — —	*Kootwijk*,	—: 75
— — — — —	*Garderen*,	4: 8
— — — — —	*Elspeet*,	2: —
— — — — —	*Vorgten*,	9: —
— — — — —	*Veessen*,	6: 50
— — — — —	*Heerden*,	10: 63
— — — — —	*Epe*,	15: 50
— — — — —	*Vaassen*,	25: —
— — — — —	*Nunspeet*,	20: —
— — — — —	*Oldebroek*,	25: 11
— — — — —	*Hasterwolde*,	5: —
— — — — —	*Elburg*,	33: 15
	Te zamen	f 313: 6

Harderwijk,
den 16den Maart 1826.

G. LUMBERS,
Scriba en Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Harderwijk*.

GOUDA, den 2den April. Het bedrag der Collecten voor de *Waldensen*, in de gezamenlijke Gemeenten, onder het Klassikaal Ressort van *Gouda*, is f 915: 95 cents; welke gelden door den ondergeteekenden, met goedvinden van

den Heer G. J. DE CHAUFEPIÉ, uit 's Hage, aan den Heer L. BOUSQUET, te Amsterdam zijn overgemaakt:

J. D. WINHOFF,
Scriba van het Klassikaal Bestuur van Gouda.

De Ondergeteekenden, door de Predikanten van Amersfoort uitgenoodigd, om hun Eerw's. in in het verzamelen van liefdegaven, ter opbouw eener Kerk en Pastorie, te Leeuden, behulpzaam te zijn; gelijk in de Boekzaal der vorige maand in het algemeen berigt is; brengen thans meer bijzonder ter kennis der Amsterdamsche Gemeente, dat zij zich die uitnoodiging hebben laten welgevallen, en zich gaarne zullen bezigen met de besorging der gaven, welke men tot het gemeende einde mogt willen uitreiken: niet twijfelende aan veler liefdevaardigheid, om door hunne bijdragen de stichting eener Nieuwe Protestantsche Gemeente, in ons Vaderland te helpen bevorderen.

Amsterdam,
den 13den April 1826.

H. AMESHOFF,
W. BRÖKE,
A. HANSEN,
W. C. VAN MANEN,
D. H. WILDSCHUT.

De Kerkeraden der Gemeenten onder het Klassikaal Ressort van Middelburg, welke de gelden, volgens aanschrijving des Bestuurs van den 17den Febr. 1826. N°. 4., te collecteren, voor het Fonds voor middelbare Kerken en Personen, in de Maanden Maart en April, nog niet hebben ingezonden, worden aangemaand, om dit ten spoedigsten

sten te doen, op dat zij hun verzoek te overeenkomstig der gemelde collecte, geene verstrekking ondervinden.

Middelburg, den 13den April 1806.

De Scriba en Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Middelburg*.
B. VAN DER FEEN.

De Ondergeteekenden, Predikanten der Hervormde Gemeente te *Amersfoort*, hebben wederom het genoegen te berigten, dat sedert hun laatste berigt, bij hen, voor de Gemeente van *Leiden*, ingekomen, of wel als ingezameld ter hunner kennis gebragt zijn, de navolgende liefdegiften, als:

Uit *Amersfoort* van N. N.	f	10: 40
Uit *Utrecht* het bedrag eener Collekte in de Ned. Herv Kerken	-	1630: 40
Nog door Ds. WOLTERBEEK	-	29: —
— — Ds. HUGENHOLTZ	-	10: 56
— van N. N. aldaar	-	25: —
— door den Heer J. KOL voor N.N.	-	50: —
Uit *Amsterdam* van N. N. in goud	-	20: —
Uit *Bunnik* door Ds. HERMSEN	-	63: 10
Uit *Kampen* door Ds. HOEK	-	12: 37
Uit 's *Gravenhage* door de Predikanten aldaar	-	224: —
Uit *Leyden* door Ds. EGELING	-	140: —
— —— —— Ds. KATS	-	46: —
— —— van diverse personen	-	66: 60
Uit *Westbroek* door Ds. RUPPEL	-	10: —
Uit *Driebergen* door Ds. SANDBRINK	-	41: 15
Uit *Zierikzee* door Ds. JORISSEN	-	58: 42
Uit *Echteld* door Ds. SPECHT GRIJP van *Tiel* overgemaakt	-	5: 57
Uit *Montfoort* door Ds. ROMMENIJ	-	11: 50
Te *Warmond* door Ds. KOOIJ ingezameld	-	50: 40

Uit *Rotterdam* het bedrag eener collekte in de Ned. Herv. Kerken	f 479 : 05
Uit *Rotterdam* van diverse personen	126 : —
Uit *Schiedam* door Ds. DIBBITS	135 : —
Uit *Vlaardingen* door Ds. J. TEN BOSCH	37 : 20
Uit de *Moerm* door bezorging van den Heer LIXRAVE	33 : 50
Te *Haastrecht* door Ds. DIEMONT ingezameld	50 : 10
Uit *Amsterdam* per brief aan Ds. VAN MEKEREN een bankbillet	25 : —
Uit *Nieuw Loosdrecht* door Ds. DE HAAS	40 : 67
Van *Uitgeest* door Ds. OVERHOFF per brief aan Ds. LAAN 1 coupon groot	12 : 35
Van *Vreeswijk* door Ds. TER NOOIJ ARBL	5 : 65
Van *Jutphaas*	23 : —
Van *Wijk bij Duurstede* door Ds. VAN DOESBURGH	51 : 05

Eindelijk moeten wij nog berigten, dat in het berigt der voorgaande maand bij de annonce: *uit Rotterdam van N. N. f* 10. verzuimd is er bij te voegen: *door bezorging van den Heer* A. HENKEMAN.

Ziet daar, geliefde Medechristenen! weder een verblijdend bewijs, dat wij ons niet vergeefs tot de weldadigheid van de Hervormden in *Nederland* gewend hebben, om de Gemeente van *Leiden* het voorregt der reine Evangelieprediking te verzekeren, en boven alles, dat ons vertrouwen op den Heer der Gemeente bij deze groote onderneming niet is beschaamd geworden.

Wij betuigen weder onzen opregten dank aan allen, die met zoo veel liefde ons tot hiertoe hunne giften geschonken hebben, of tot de inzameling behulpzaam geweest zijn, en wij bevelen hun en allen vriehden van onzen gezegenden

Gods-

Godsdienst, de belangen der Gemeente van *Leiden*, verder ten dringendste aan; op dat het ons nog onbrekende ons geworden moge, en dit werk, met zoo veel geestdrift en onder zoo vele blijken van Gods goedkeuring begonnen, gelukkig voltooid worde, tot een blijvend gedenkteeken van den ijver van Nederlandsche Hervormden voor den Godsdienst hunner Vaderen.

De Predikanten van *Amersfoort*:

Amersfoort, P. J. LAAN,
14den April 1826. W. BREUL, en
M. VAN MEETEREN,
die zich met de ontvangst der penningen belast hebben.

Door de Hervormde Gemeenten onder het Ressort der Classis van *Sneek*, is, ten behoeve der Waldensen, bijeengebragt en aan den Wel Eerw. Heer G. S. DE CHAUFEPIÉ, in *'s Gravenhage*, overgemaakt, de somma van *f* 248: 67½.

Sneek, H. TIMMERS,
den 11den April 1826. Scriba van het Klassikaal Bestuur van *Sneek*.

Voor de Waldensen, is in het Klassikaal Ressort van *Dokkum*, aanvankelijk gecollecteerd:

Te *Dokkum*,	*f*	111:	60
— *Rensemageest*,		15:	40
— *Holwerd*,		9:	35
— *Ternaard*,		16:	—
— *Anjum*,		14:	—
— *Ferwerd*,		10:	—
— *Engwierum*,		7:	35
— *Morrha*,		9:	—
— *Waaxens*,		1:	39
— *Ee*,		15:	30

Te

Te *Wa*,	f	7: 42
— *Wieldrecht*,		4: 5
— *Hardinxveld*,		6: 70
— *Giessendam*,		14: 75
— *Binderdaard en Jonna*,		16: 45
— *Hardinx*, enz.		14: 60
— *Hoeve*, enz.		3: 75
— *Peizenn*,		5: 25
— *Zuiderhuisterveen*,		4: —
— *Doutumwoude*, enz.		22: —
— *Bleiswijk*, enz.		6: —

De Quaestor van het Klasfikaal Bestuur te *Deventer*, heeft ontvangen ten behoeven der Waldensen:

Van de Gemeente te *Deventer*,	f	311: —
— — — — — *Delden*,		101: 15
— — — — — *Markelo*,		10: 10
— — — — — *Hengelo*,		30: —
— — — — — *Wenepe*,		11: —
— — — — — *Dieperveen*,		4: 15
— — — — — *Olst*,		7: 35
— — — — — *Rijssen*,		37: 65
— — — — — *Holten*,		14: 20

De Quaestor voorn.
P. C. MOLHUIJSEN.

Van de navolgende Gemeenten, onder het ressort der Classis van *'s Hertogenbosch*, zijn door den Ondergeteekenden de onderstaande gelden voor de Waldensen ontvangen, dewelke ten dienste derzelve, door den Scriba des Klasfikalen Bestuurs, den Heer J. C. MASMAN, zijn overgemaakt aan den Heer L. BOUSQUET, Koopman te *Amsterdam*, als:

Van

Van de Gemeente van	*Helvoirt*	f. 20 : —
— — — —	*Kuijk*	225 : —
— — — —	*Engelen*	5 : —
— — — —	*Oosterwijk*	61 : —
— — — —	*Kuijk*	80 : —
— — — —	*St. Michielsgestel*	[illegible]
Gestel en Schalkwijk		25 : 05
— — — —	*'s Hertogenbosch, Nederduitsche Gemeente*	444 : 50
— — — —	*Hilvarenbeek*	6 : —
— — — —	*Waalwijk*	8 : —
— — — —	*Oijen*	6 : —
— — — —	*Tilburg*	67 : 48½
— — — —	*Boxtel*	5 : 90
— — — —	*Haaijen en Dinther*	2 : —
— — — —	*Vierlingsbeek*	5 : 30
— — — —	*Blitterswijk*	10 : —
— — — —	*Grave*	25 : 05
— — — —	*Boxmeer*	11 : 10
	Te zamen	f 747 : 1 ½

's Hertogenbosch, den 12den April 1826.

Z. M. JONGEN, Pred.

Van de Waalsche Gemeente te *'s Hertogenbosch*, zijn door den ondergeteekenden, voor de *Waldensen* ontvangen, en aan den Heer A. BOUSQUET, te *Amsterdam*, overgemaakt f 100 : —

's Hertogenbosch, den 12den April 1826.

J. D. COCHERET.

Van de Evangelisch Luthersche Gemeente, te *'s Hertogenbosch*, zijn door den ondergeteekenden voor de *Waldensen* ontvangen, en door den Heer

Heer J. D. COCHERET, aan den Heer L. ROUQUET, te *Amsterdam*, overgemaakt f 31: 92½.

's Hertogenbosch, J. J. TER LAAG,
den 18den April 1826. Evang. Luth. Pred.

Ten behoeve der *Waldensen*, zijn in de onderstaande Gemeenten, der Classis van *Heusden*, de navolgende sommen ingezameld, welke bereids door den ondergeteekenden, aan den Wel Eerw. Heer G. S. DE CHAUFEPIÉ, Predikant bij de Waalsche Gemeente, in *'s Gravenhage*, zijn toegezonden:

Heusden en *Herpt*	f 124: 80
Dooveren en *Genderen*	— 11: 40
Aalburg en *Heesbeen*	— 5: 50
Wijk	— 10: 30
Keen	— 8: 17
Esthen en *Drongelen*	— 10: 16
Meeuwen en *Haaguwd*	— 8: 10
Batijlontenbroek en *Hill*	— 10: —
Vlijmen	— 3: 20
Dussen	— 20: —
Werkendam en *de Werken*	— 88: 80
Almkerk en *Emmichoven*	— 10: —
Uitwijk en *Waardhuizen*	— 3: —
Op en *Neerandel*	— 9: —
's Gravelduin Kappelle	— 80: 75
Waspik	— 49: —
Raamsdonk	— 93: 70
's Gravenmoer	— 10: 47½
Sprang	— 18: 90
Besoijen	— 12: 35
Waalwijk	— 75: —
Baartwijk en *den Elshout*	— 4: 50
Drunen en *Nieuwkuijk*	— 5: 75
Loon op Zand	— 11: 20
	f 580: 5½

Ten

Ten behoeve van het Hospitaal, in de Valleijen van *Piemont*, is aan den Heer L. BOUSQUET, te *Amsterdam*, uit *Rotterdam* verzonden, en bij zijn Ed. ontvangen.

Van Ds. C. J. L. SCHULLER, Pred te *Steenbergen*, en Praetor van den Ring van *Bergen op Zoom*. het provenu van in dien Ring gecollecteerde penningen *f* 173: 16 cents.

Van Ds. H. S. VAN RUSOORT LULIUS, Pred. te *Klundert*, de gecollecteerde penningen bij zijne Gemeente: *f* 24: —

Van Ds HERM. JO. KROM, Pred. te *Willemstad*, idem *f* 14 40

Uit de hand te koop, een genoegzaam nieuw Kerk-Orgel, geschikt voor eene talrijke Dorps-Gemeente, zijnde met dertien Stemmen verdeeld: op twee Klavieren van C tot F met twee Balken, en aangehangen Pedaal, zijnde een compleet 8 voets werk, benevens twee viervoets werken voor kleine Kerken, te bevragen bij den Orgelmaker J. T. VAN GELDER, in de Warmoesstraat, N°. 192. te *Amsterdam*, brieven franko.

LETTER-NIEUWS.

NADER BERIGT,

Nopens de Hoogduitsche uitgave der beoefeningsleer van E. KIST.

In de Boekzaal voor Februarij j. l., plaatste ik eene *uitnoodiging aan de Godsdienstige Nederlanders*, om eene Hoogduitsche Uitgave, van het bovengenoemde werk, en deszelfs verspreiding in *Duitschland*, te helpen bevorderen. Nauwlijks zag die Boekzaal het licht, en was zelfs nog niet in mijne handen, of verscheidene vereerende brieven

van verblijden mij grootelijks met eene inteekening op dat Werk, eene zelfs van den Utrechtschen Hoogleeraar BUYNEN, voor twaalf Exemplaren, niet bijgevoegde toegewijding op meerdere bekeering, in geval de aangekondigde vertaling van de verwachting mogt voldoen.

Welk een vertaferd en veel belovend begin! Is het mogelijk, dat ik daarin den zekeren voorbode meende te zien, van ruime medewerking hier te Lande; om den voortreffelijken arbeid van den onvergetelijken R. KIST, ook in het Binnenland te doen kennen en waarderen met gezegende vruchten. Sedert dien tijd, hebben verscheidene der Amsterdamsche Predikanten zich verbonden, om mijn doel te bevorderen, en zijn mij van onderscheidene plaatsen Bijdragen ter hand gesteld geworden, onder welke er ook zijn, om daardoor Exemplaren aan Duitsche Mede-Christenen te kunnen schenken.

Intusschen hebben wellicht velen mijne uitnodiging niet gelezen; of zijn door eene lange reeks van edelmoedige Bijdragen voor allerlei behoeften, schier uitgeput; of worden door den buitengewonen drijk des tegenwoordigen tijds te zeer gegneld, om hun menschlievend hart in dadelijke medewerking aan nuttige ondernemingen te openbaren. Misschien ook staan velen in het vermoeden, dat de aangekondigde en reeds eenigsints gevorderde Vertaling, in alle gevalle wel in het licht zal komen, en zij dus den nieuwen van dien arbeid gerustelijk kunnen afwachten, alvorens daarin een dadelijk deel te nemen.

Dan, hoe dit zij; in den naam van mijnen vriend, Ds. A. VAN DER KUILEN, Predikant bij de Hervormden te *Wallsee* bij *Wezel*, die zich, ten gevolge van mijnen herhaalden en sterken aandrang, met de Hoogduitsche vertaling der beknopte Beoefeningsleer van R. KIST, echter slechts *voorwaardelijk, dusdan heeft, besloten is*, dat eene Inteekening op dat Werk door zijn Eerw. volstrekt noodig geacht wordt; en hij daartoe oorlogs, door middel van den Duitsch Tijdschrift, ook zijne Landgenooten heeft uitgenoodigd, den termijn openstellende tot Mei eerstkomende; *en dat misschien de al of niet verschijning van dien Hoogduitschen arbeid, alleen zal afhangen van den uitslag der Inteekening.*

Deze verklaring zal, hoop ik, menigen hoogschatter van den onsterfelijken KIST opwekken, tot eene dadelijke Inschrijving op deszelfs vertaalde Beoefeningsleer; het zij tot eigen gebruik, of ten behoeve der Duitsche Mede-Christenen, hier te Land en in *Noord-Amerika*, (wier Afgezant Ds. JAMES REILLEY, in het afgeloopen jaar, een uitstekend onthaal in *Nederland* gevonden heeft, en wien een edelmoedig geschenk van een aantal Exemplaren der voortreffelijke

Digitized by Google

lijke Beoefeningsleer, in hunne taal overgebragt, zeker tot dankbare blijdschap en uitgebreid nut zou strekkken;) en om daardoor tevens eene belangrijke onderneming te bevorderen, die voor het naburig *Duitschland*, vooral in deze dagen, eene wezenlijke behoefte schijnt te zijn, blijkens de voorheen medegedeelde getuigenis vam een' beroemden Hoogleeraar daar te Lande, en eene krachtige aanprijzing van den Heer Super Intendent ROSS.

De bovengenoemde Vertaler, een man van kunde en Evangelische Godsvrucht, wien het heil zijner Mede-Christenen ernstig ter harte gaat, heeft zich bereidwillig verklaard, om den uitslag der Inschrijving op het bewuste werk afwachten, tot het einde van Mei eerstkomende; met bijvoeging der hier volgende bepalingen, in geval de uitslag gunstig mogt zijn voor zijne onderneming.

1. Beide Deeltjes, op goed drukpapier, met eene duidelijke letter, zullen kosten *f* 2: — Nederl., doch op schrijfpapier omtrent 60 cents hooger.

2 Wie voor tien Exemplaren inteekent, behoudt het elfde vrij.

3. De betaling geschiedt voor het geheel, bij de aflevering van het eerste Deeltje.

4. De aflevering geschiedt franko te *Zutphen*, en wel van het eerste Deeltje, tegen het einde van dezen Zomer, en van het tweede Deeltje omstreeks het einde van den herfst.

Overigens zou het den Vertaler, (die van lage baatzucht vreemd is;) even zeer als mij, verblijden, wanneer dit ridder berigt die gunstige uitwerking mogt hebben, dat de vertaalde Beoefeningsleer van E. KIST, niet alleen in het licht kon komen, maar ook ten dienste der onvermogenden, voor een' lageren prijs verkrijgbaar worde gesteld, terwijl eene onverhoopte geheele mislukking mij des te meer zou smarten, daar ik, uit innige hoogachting voor den beroemden E. KIST, en uit opregte belangstelling in het heil mijner Duitsche Landgenooten, mijnen bovengenoemden, voor die taak bekwamen, Vriend, tot de bewuste onderneming, met den sterksten aandrang opgewekt en tot mijne blijdschap, eindelijk heb overgehaald, zoo dat hij met dien arbeid reeds merkelijk gevorderd is.

J. C. C. KALCKHOFF,
Predikant te *Laren*,
bij *Zutphen*.

NB. De Brieven worden verzocht vrachtvrij tot *Zutphen*.

In 's Grayenhage, wordt bij de Erve J. Thierry en C. Mensing en Zoon uitgegeven.

Naamregister der Predikanten, zoo van de Nederduitsche als Waalsche en Engelsche Kerken, met derzelver standplaatsen, gelegen in het Koningrijk der Nederlanden, enz. mitsgaders een *Naamregister der Curatoren en Professoren* van de drie vermaarde Hooge Schoolen, der twee Athenaeums en der Illustre Schoolen: alsmede der *Rectoren*, *Conrectoren* en *Praeceptoren*, van de Latijnsche Scholen in het gemelde Koningrijk der Nederlanden, enz. veranderd tot den eersten April 1826. à 90 Cents. Dezelven zijn alom te bekomen.

Joh. van der Heij en Zoon, te *Amsterdam*, geven heden uit:

Bijdragen tot de Natuurkundige Wetenschappen, verzameld door H. C. VAN HALL, W. VROLIK en G. J. MULDER, eerste deel. No. 1.

Het is het voornemen der Redactie van dit Tijdschrift, om alle drie maanden een Nommer hiervan uit te geven, welke bij het einde des jaars een deel zullen uitmaken, bestaande in twee stukken. Het eerste stuk bevat alleen Oorspronkelijke Bijdragen, welke geplaatst zullen worden, naar deze volgorde der vakken: I. *Natuurkunde*, II. *Scheikunde*, III. *Geologie en Mineralogie*, IV. *Plantkunde*, V. *Dierkunde*, *met de vergelijkende Ontleedkunde*, terwijl eindelijk: *Geschiedkundige Stukken*, of van genoegden aard aan het einde van dit eerste stuk zullen voorkomen — Het tweede stuk behelst alleen Boekbeschouwing en korte Wetenschappelijke Berigten, naar de behoeften van ons Vaderland ingerigt. De inhoud van dit eerste No. is:

Eerste Stuk. Voorrede door G. MOLL, over deze verbeterde bereiding der olie, waarvan sich horologie- en instrumentmakers bedienen. G. VANACHTER, beschrijving van gewigten, om de dijkzeilen te bepalen; met opmerkingen van den Hoogleeraar MOLL. P. ALMA, verschijnsel, bij de bereiding van het *acidum nitroso-nitricum* waargenomen. G. J. MULDER, over het *acidum rosacicum* en een zuur, uit hetzelve vervaardigd. S., over het zwart in de gerafinneerde Suiker. G. J. MULDER, herhaling der plan-

tus-ontleding van ROSIKET. E. O. DUMORTIER, over het geslacht der *Wilgen* (Salix) en de natuurlijke familie der *amentaceae*. TINANT, JUN., opmerkingen over den grond en de gewassen der Provincie *Luxemburg*. H. C. VAN HALL, inhandsche soorten van *Rizomorpha*. W. VROLIK, waarneming van wormen, in de longaders en slagader, de nekken der luchtpijp en de lengzelstandigheid van eenen *Dauwwisch*, (Delphinus Phocaena) gevonden. G. MOLL, over eene vermoedelijke nieuwe ontdekking in den *Stillen Oceaan*. Verslag wegens het genootschap, ten bevordering der natuurlijke historie te *Groningen*.

Tweede Stuk. Boekschouwing, E. RONING, over de zelfontvlamming van den phosporus. C. M. VAN DIJK, over het gebruik der plantaardige en dierlijke kool, tweede uitgave. P. MICHEL, Agrostologie Belgique. C. J. TEMMINCK, Monographies de Mammalogie. C. PFEIFFER, Naturgeschichte Deutscher Land- und Süsswasser-Mollusken. Abth. I en II. J. J. KAGENBACH, Monotolyce novum Coleopterorum genus. P. L. VAN DER LINDEN, Monographiae Libellulinarum Europearum Specimen. *Wetenschappelijke Berigten.*

Berigt van Inteekening op eene Geschiedenis van *Griekenland*, van de vroegste tijden tot op onzen tijd, gedeeltelijk naar de Werken van GILLIES en MITFORD, met eene Kaart, door N. G. VAN KAMPEN.

De ondergeteekenden hebben de eer te berigten, dat zij aan alle Boekhandelaren des Rijks hebben verzonden een Berigt van Inteekening, wegens de Uitgave van bovengenoemd werk, het welk dadelijk ter perse zal gelegd worden.

Zij vertrouwen, dat het onnoodig is, iets ter aanbevéling te voegen, bij eene onderneming, waarvan een, bij het Nederlandsch Publiek, zoo geacht Schrijver de bewerking heeft op zich genomen, maar vermeenen met verwijzing op het uitvoerig, door hen verzonden, Berigt, (dat in alle boekwinkels gratis te bekomen is) dat het genoegzaam zal zijn, *het Plan van Inteekening* te vermelden.

1. Het werk zal worden gedrukt in groot 8vo. met de letter van het Berigt van Inteekening.

2. Door *compresse* druk, zal de Schrijver trachten hetzelve in 6 a 7 deelen te vervatten.

3. Bij inteekening wordt de prijs van *ieder vel druks van zestien bladzijden*, gesteld: *drukmediaan* 12½ cent, *fraai Velin papier* 15 centen, en de *Kaart* fa: — [Buiten

een inteekening, *drukmediaan* 15 centen, *fraai Velin papier* 17½ cent, en de *Kaart* [2: 60]. Eerst bij de aflevering van elk deel wordt, tegen quitantie der Uitgevers, voldoening verlangd.

4. De naamlijst der H. H. Inteekenaren, wordt voor het eerste deel des werks geplaatst. De inteekening staat open tot den 8 *Mei* aanstaande, in welken tijd de Uitgevers geene opgaven van inteekening zullen aannemen, en hunne oplage regelen.

Men kan inteekenen bij de ondergeteekenden, en bij alle Boekhandelaren, zoo wel in de Zuidelijke als Noordelijke Provinciën des Rijks, alwaar de inteekenlijsten voorhanden zijn.

Delft en *Dordrecht*, Wed. J. ALLART.
20 Maart 1826. J. DE VOS & Comp.

Berigt der uitgave van eenige Nederlandsche Zeereizen, met aanmerkingen en opheldering, door R. G. BENDER en J. VAN WIJK ROELANDSZOON.

Verheft zich de Nederlander met regt op de groote oorlogsdaden zijner voorvaderen, de diensten door hunne zeereizen en ontdekkingen aan land- en volkenkunde bewezen, verdienen niet minder bij een dankbaar nageslacht bewaard en aangegen vreemde miskenning beveiligd te worden. Daar echter de berigten hieraan zeer zeldzaam gewonden zijn, meenen de ondergeteekenden door eene algemeen verkrijgbare uitgave van dezelve, zoo wel voor deze verdiensten eene eerezuil te stichten, als door eene doelmatige bewerking, gelijk die van bovengenoemde bekende schrijvers te wachten is, voor Ouderdom en Jeugd eene zoo nuttige als aangename lecture te bezorgen.

Overtuigd dat zulk eene onderneming bij den Nederlander geene aanbeveling zal behoeven, hebben zij slechts, om de oplage te kunnen bepalen, eene inteekening geopend, waarvan een breedvoerig berigt bij alle Boekhandelaren des Rijks *gratis* te bekomen is.

De uitgave zal geschieden in 10 à 12 deeltjes, waarzulks noodig is, van kaartjes voorzien, en waarvan de prijs is gesteld; op *drukmediaan papier* *f* 1: 25, buiten inteekening *f* 1: 50, op *Velijn papier* *f* 1: 80, buiten inteekening *f* 2: 20, de *kaartjes* elk *f* —: 20, buiten inteekening *f* —: 30.

De inteekening staat open tot den laatsten Junij 1826.

Dordrecht,
April 1826. J. DE VOS & Comp.

Bij

Bij den Boekhandelaar J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, is van de pers gekomen en alom verzonden:

I. *Voortingenomenheid en vooroordeel; eene oorspronkelijke Noordhollandsche Familie-Geschiedenis* enz. één deel kompleet, met gegraveerden titel en vignet, de prijs is *f* 3: 60.

De uitgever vertrouwt, dat deze oorspronkelijke geschiedenis niet anders, dan welkom aan het Publiek zijn kan, daar men in dezelve menigvuldige trekken van ware vaderlandsliefde, verdragzaamheid en goede trouw aantreft, en waarbij men ook van diepen eerbied voor Gods wijs bestuur en vaderlijke voorzorg, omtrent zijne schepselen, geheel doordrongen wordt, zoo dat dit boek eene nuttige en aangename lektuur oplevert.

II. De Hertogin DE LA VALLIERE *of de Levensgeschiedenis van eene der Minnaresses van* LODEWIJK XIV. door Mad. DE GENLIS, één deel kompleet, met gegraveerden titel en vignet, *f* 3: —

III. SATURNUS, *Gedenkwaardigheden uit den Ouden en Nieuwen Tijd*, 4 deelen kompleet, *f* 9: 60.

IV *Het Slagtoffer van Vrouwelijken Haat*, door Onschuld en Deugd gered, een tafereel uit den laatsten Oorlog in *Duitschland*, één deel kompleet, met gegraveerden titel en vignet, *f* 2: 40.

V. *De Nieuwe Trenck of de Gedenkschriften van den Baron* DE KOLLI, betrekkelijk tot zijne geheime Zendding, enz. één deel kompleet, met gegraveerden titel, vignet en portret van FERDINAND VII. *f* 2: 50.

VI. GEORGE III. *Zijn Hof en zijne Familie*, bevattende eene menigte belangrijke en weinig bekende gebeurtenissen, betreffende de Zeden, de Gewoonten en de Levenswijze van dien Monarch, 2 deelen kompleet, met het portret, *f* 5: 50.

Bij J. Noman, Boekhandelaar te *Zalt-Bommel*, is heden van de Pers gekomen, en mede verkrijgbaar bij C. C. L. van Staden, Boekhandelaar op de Waal, bij de Oude Schans, No. 77. te *Amsterdam*.

I *Handleiding tot de Geschiedenis der Klassische Letterkunde van de Grieken en Romeinen.* Ten gebruik

bruike voor Onderwijzers en Leerlingen, inzonderheid voor Jongelingen op Gijmnasiën, Atheneën en Akademiën, van W. D. FUHRMANN, Evangelisch Kerkleeraar te *Hamm*, in het Graafschap *Mark*. Uit het Hoogduitsch vertaald, omgewerkt, vermeerderd en naar de behoeften van den Nederlandsche beoefenaar der oude Letterkunde ingerigt, door Mr. E. C. D'ENGELBRONNER. Eerste Deel. Tweede Stuk. 30 Vellen druk, bij inteekening à 12½ cents per vel van 16 bladz. gr. 8vo. is het bedrag à *f* 3: 75.00

II. *Nieuw Magazijn van Anekdoten*, Karakterschetsen, kleine Verhalen enz. Een Leesboek voor de Jeugd van alle standen, kl. 8vo. in nette kartonnen band, *f* 1:—

III. *Iets voor de vrienden van de beta-leerwijze dat Heeren* PRINSEN, *of Wederlegging der Aanmerkingen, tegen de gewoonte leesleerwijze voorkomende in het werkje*, getiteld: Vrijmoedige Gesprekken van een Schoolonderwijzers Gezelschap. Iets voor de Vrienden van het Lagere Schoolwezen, groot 8vo. à 60 cents.

IV. J. V. MEIDINGER, *Fransche Spraakkunst*, naar het Hoogduitsch. Vierde naar de behoefte van den tegenwoordigen tijd, geheel omgewerkte druk, ten gebruike op de Scholen en bij het bijzonder onderwijs; alsmede ten dienste van hen, die zich zelven in deze taal willen oefenen, groot 8vo. à *f* 2:—

V. *De Rozestruik*, 2de deel No. 1. voor 1826, bij inteekening der 6 nummers *f* 3:60. Een Maandwerk dat onder twee maanden met een No. vervolgd wordt, elder No buiten inteekening 80 cents. Van het 1 deel No 1—6. zijn nog zeer weinige complete exemplaren te bekomen, tegen inteekenprijs van *f* 3:60.

BERIGT VAN INTEEKENING.

De ondergeteekende is voornemens met het jaar 1827, *Een West-Indisch Tijdschrift, ter bevordering van verstandelijke en zedelijke beschaving, te Paramaribo in Suriname*, uit te geven, indien een genoegzaam aantal Inteekenaren, de nodige kosten zal goedmaken. In dit Tijdschrift, dat te *Paramaribo* zal gedrukt worden, bedoelt men de mededeling, voor al wat ten aanzien der West-Indische Koloniën en Landen van *Amerika*, belangrijk zijn kan, voor Koophandel, Landbouw, Kunsten en Wetenschappen. Terwijl de Redacteur hoopt, dat het voormelde Tijdschrift ruime deelneming moge vinden, verwit-

wittigt hij de geëerde begunstigers, dat een uitvoeriger Berigt bij de Heeren J. MULLER en COMP. en C. J. A. BEIJERINCK, Boekhandelaren, te *Amsterdam*, als mede bij de eerste Boekhandelaren in de voornaamste Steden van het Rijk, *gratis* verkrijgbaar is, en dat bij dezelfde Heeren gedurende de maanden April en Mei, lijsten ter inteekening gereed zullen liggen. De prijs voor ieder Jaargang, is bepaald op *f* 7: —, franko *Amsterdam*. Voor een der eerste Nommers zal eene Alphabetische Naamlijst der Inteekenaaren geplaatst worden.

De Uitgever van het West-Indisch Tijdschrift te *Paramaribo*, in de Kolonie *Suriname*.

D. KANNOIESSER,
Evang. Luth. Predikant.

DRUKFEILEN.

In de Boekzaal van Maart, bl. 398. reg. 4. staat *Maria Hoarnebeke* lees: *Maria Hoorebeke*, en reg. 12. van onderen, de Scriba des voornoemde Klassikaal Bestuurs lees: de Scriba des voornoemden Klass. Bestuurs.

Digitized by Google

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

J. H. VAN DER PALM, Bijbel voor de Jeugd. XIVde Stuk. Bladz. 409
J. VAN DER LINDEN V. S., Proeve eener vrije behandeling van den Heidelbergschen Catechismus. 413
De Vredebode. 421
W. BROES, De Engelsche Hervormde Kerk, benevens haren invloed op onze Nederlandsche. Eerste en tweede Deel. 422
N. G. VAN KAMPEN, Proeve eener Geschiedenis der Kruistogten naar het Oosten. Tweede Deel. 293
AS. DOUER, Invallende Gedachten. Tweede Stukje. 433
——— Derde en laatste Stukje. 435
J. VAN WIJK ROELANDSZOON, Algemeen Aardrijkskundig Woordenboek. Twee Stukken. M-T. 436
W. H. SURINGAR, Herinneringen en wenken, voor jonge Lieden. Eerste Deel. 443
Over de bemoediging van den Volksgeest der Nederlanders. 447
Sur l'Encouragement de l'Esprit Public. —
Aanmerking. 448

MENGELWERK.

J. W. C. TENCKINCK, Uitlegkundig beoefenende beschouwing van *Rom.* XI: 19—36. 449
Over het getal der Joden, op de Wereld. 467
Iets over *Engeland*, in het laatst van December 1825. 470
De kunst en schrandérheid van eenen Bever, in de gevangenis. 473
Gedachtenis viering der vijftigjarige Echtverbindtenis van D. VAN DER SCHAAF en A. J. WOPKESZ. (*Dichtstukje.*) 475

Akademie - Nieuws. 483
School - Nieuws. 485
Kerk - Nieuws. 490
Berigten. 540
Letter - Nieuws. 549

Digitized by Google

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor MEI 1826.

Te AMSTERDAM, bij

DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,

op den Singel, tusschen den Blauwburgwal en de Bergstraat, N°. 320.

MDCCCXXVI.

De Prijs is 6 Stuivers.

Digitized by Google

Digitized by Google

BOEKBESCHOUWING.

De Engelsche HERVORMDE KERK, benevens haren invloed op onze Nederlandsche, van den tijd der Hervorming aan. Door W. BROES. *Te* Delft, *bij* de Wed. J. Allart, 1825. *Eerste Deel, X en* 315 *Bladzz. en het Tweede Deel, IV en* 408 *Bladzz. De prijs der beide Deelen is f* 7: 70.

(TWEEDE BESCHOUWING.)

Met reden oordeelde BROES het onnoodig, om ook voor het tweede Deel eene Voorrede te plaatsen. Alleen berigt hij, wegens de dikte van dit Boekdeel, eene Afdeeling over de Protestantsche Kerk in *Noord-Amerika*, achter gehouden te hebben, om ze in het Maandschrift van den Amsterdamschen Ring vervolgens te gebruiken; en dat hij geene noodzaak gevonden heeft, om de Latijnsche, Hoogduitsche en Fransche Bijlagen in het Nederduitsch over te brengen, daar dit voor zeer velen (voor welke dit boek eigenlijk dan geschreven zal zijn) onnoodig, ja, tot verliez zou zijn geweest, en anderen gernst het hun vreemde in het lezen voorbij mogen gaan. Wij vonden dit te kenmerkende, om het hier niet met een woord aan te stippen. Hier is inderdaad ook vaste spijs opgedischt, maar geene melk voor zuigelingen. Vele ongeleerden zullen echter hier ook veel kunnen opmerken, BROES heeft hen ook niet vergeten. Overtuigd om gegronde redenen, dat de Engelsche Hervormde Kerk, van vroeg aan, door alle tijden, zeer merkbaren invloed gehad heeft, op onze Nederlandsche Her-

Digitized by Google

vormde Kerk, biedt BROES de Resultaten van zijn onderzoek, naar dien invloed, hier het geoefend Publiek aan:

„Ik doe dat, (zegt hij,) met te meer vrijmoedigheid, als ik verklaar, dat ik, bij de mededeeling van mijn gebrekkig werk, niet bedoel, in het vermelde opzigt te leeren, wat buiten mij de historiekenner niet weten zou, maar dat ik dit blootelijk in gedachte wil brengen, en daardoor te onzer tijd de aandacht rigten naar dat groote volk, van hetwelk, immers met opzigt tot het dierbaar pand van het Protestantisme, naast Jezus Christus, onzen grooten beschutsheer, heil en zekerheid voor ons het meest te verwachten zijn."

„Ik heb, (dus vervolgt hij,) mijne verhandeling in twee deelen verdeeld, van welke het eerste de redenen zal opgeven, om welke het te vermoeden is, dat de Engelsche hervormde Kerk op onze Nederlandsche onderscheiden en grooten invloed heeft uitgeoefend; het ander den medegedeelden en ontvangen invloed, volgens de kerkgeschiedenis, dadelijk aanwijzen. Het eerste gedeelte, 't welk niet meer dan inleiding en voorschikking aanbiedt, zou kunnen toeschijnen overtollig te wezen. Ik meen echter, dat het velerhande nuttigheid kan hebben; te meerder nog, dewijl het, een beknopt overzigt der Staatsgeschiedenis van beide volken opleverende, den minkundigen in staat stelt om wél te bevatten, 't geen vervolgens uit de Kerkgeschiedenis zal worden aangevoerd.

Vooraf wordt alzoo de groote gelijkheid, in weinige bladzijden aangewezen, welke de Engelsche Hervormde Kerk, van vele zijden, heeft met onze Kerk, en iets van de Staatkundige betrekking gezegd, welke de landen, waarin de eene en de andere Kerk gezeteld zijn, het Engelsche Rijk,

Digitized by Google

Rijk, en het Nederlandsche Gemeenebest, van de Kerkhervorming af, naauw verbonden heeft. Deze eerste Afdeeling, welke als eene Inleiding, immer eenigzins, kan worden beschouwd, is besloten, met deze opgave:

„ Eerst zal ik de Engelschen en Nederlanders beschouwen als doorgaans in vrede, zelfs naauw verbonden, en slechts enkele reizen in oorlog; vervolgens de groote gelijkheid aanwijzen, welke innerlijk zich voordoet in de Engelsche en de Nederlandsche staatspartijen; eindelijk de tijdperken van Leycester en Willem III herinneren, toen de twee volken eenigerwijs waren vereenigd onder de besturing van hetzelfde hoofd. Doch liefst wijd ik aan dit onderzoek eene bijzondere afdeeling, eensdeels om de groote verscheidenheid der stof, anderdeels om den lezer ergens eene geschikte rustplaats te beschikken."

Dan volgt de afdeeling of voorloopige verhandeling, die, naar den inhoud, het opschrift heeft:

DE ENGELSCHEN EN NEDERLANDERS NAAUW VERBONDEN ALS VOLKEN.

Den loop der geschiedenis volgende, toont BROES aan, hoe *Engeland* en *Nederland* doorgaans als Zusters verbonden waren; eene uitdrukking, welke hier zeker met opzet gekozen is, en stoffe oplevert tot verder nadenken; men leze er vóóral de aanteekening des Schrijvers achter aan, over na. BROES bepaalt dan de aandacht opzettelijk, bij twee overeenkomsten, welke, bij het vergelijken der Staatsgeschiedenissen van *Engeland* en *Nederland*, 't meest in 't oog vallen, namelijk: 1.) Dat bij beide volken, eene doorgaande worsteling van twee partijen zich voordoet; en 2.) De groote, schier volkomene gelijkheid, van die partijen en beginselen. Na dit inderdaad met veel beleid, schrander- en omzigtigheid kortelijk

Digitized by Google

ze hebben afgehandeld; stelt de Schrijver de nauwe betrekking voor, bij welke de twee volken, beurtelings aan elkander eenen Souvereinen Regeerder hebben toegeschikt, bedoelende den tijd van LEICESTER bij ons, en van WILLEM DEN DRIDDEN bij de Engelschen. Dit lezen wij met een bijzonder genoegen, het getuigt van des Schrijvers kennis aan de geschiedenis, en van zijn schrander oordeel, zoo wel als van zijne edele denkwijze. Al ware het hierom alleen, verdiende dit werk in het Engelsch te worden overgebragt.

Nu nader tot het doel gekomen, spreekt BROES in de volgende afdeeling, over den invloed van de Engelsche Hervormde Kerk op de Nederlandsche. Tot eene meer geregelde behandeling heeft hij, niet ongeschikt, drie tijdvakken onderscheiden; waarvan het *eerste* zich, van den aanvang der Nederduitsche Hervormde Kerk, uitstrekt tot FREDRIK HENDRIK, of den vasten staat derzelve Kerk, ingevolge van de Dordrechtsche Synode, en de gematigdheid der Remonstrantsche geschillen; het *tweede* den langen loop omvat, der daarop gevolgde meer gewone tijden, en het *derde* begint van de laatste jaren, wanneer in *Engeland* de groote ijver van Zendelings- en Bijbel-Genootschappen ontvonkte.

Bij de behandeling van het eerste Tijdvak, is eerst de *Staats* invloed aangewezen, en wordt daarop de invloed geschetst die uit de Engelsche Kerk aankomt, en alzoo aangewezen, wat de Engelsche Kerk aan de Nederlandsche, met op zigt tot allerlei vakken van wetenschap, welgeregeld bestuur, gepaste onderwijzing enz. ter opbouwing en verfraaijing, heeft toegebragt. Hier worden dus in aanmerking genomen, de verdedigings schriften van den Godsdienst, de uitlegging van den Bijbel, de voordragt van de Gods-

Godsdienstleer, het Katechetisch onderwijs, de Leerredenen en stichtelijke Geschriften. Ook dit laatste is met veel kennis van zaken behandeld, en, hoewel BROES zich verklaart, veelal voornamelijk tot het ambt van verhaler ten aanzien der geschiedenis, te bepalen, zijn echter de tusschengevoegde aanmerkingen van dien aard, dat het nut der lezing daardoor niet weinig bevorderd wordt. Hoewel het artikel *Leerredenen* hier breedvoeriger behandeld, en BROES meer in bijzonderheden getreden is, dan men wel zou hebben kunnen vorderen, wegens de strekking van dit werk, vindt men hem echter hier zoo geheel thuis, dat men zeer gaarne hoort, en men aanstaande en jonge Leeraars wel mag aanbevelen, om het hier gezegde op te merken, en ter hatte te nemen.

In aanmerking nemende, dat het tegenwoordige doorgaans eene grootere belangstelling opwekt dan het verledene, heeft BROES gepordeeld eene bijzondere afdeeling te moeten toewijden, aan de beschouwing der vraag, over den invloed der Engelsche op de Nederlandsche Kerk, in de laatste *dertig* jaren. Ter dezer gelegenheid, worde dan bijzonder gehandeld, over de met zoo veel geestdrift in dit tijdvak aangevangen en voortgezette zucht tot uitbreiding van het Evangelie, en tot verspreiding des dierbaren Bijbels, waarin de Nederlanders de Engelschen zeer loffelijk navolgen, en zijn de doorgaans heilzame uitwerkingen aangewezen, welke de Nederlandsche Kerk kan gerekend worden, aan den invloed van het Engelsche voorbeeld vooral te danken te hebben. Om den geest den lezer te doen kennen, waarin de Eerw. Schrijver dit onderwerp behandelt, achten wij het nuttig, het volgende over te nemen:

„Voor de rijkste en schoonste vrucht, echter,

uit hen Nederlandsche zendeling en bijbelgenoot-schap uitspreken, mag men houden, de nauwere vereeniging der Protestanten, waarin onze leeftijd zich mag verblijden. De waardige hoop, een man, in wiens voorbeeld sommige ijveraars konden aanschoorden te zien, hoe nauwgezette regtzinnigheid, bij verdraagzaamheid, door den band van eenhoeder hoofd en een christelijk hart, zich vereenigen zamen voegen, heeft niet gestarzeld dit op de meriken, en men mag niet schromen hem openlijk te te stemmen. Waarlijk! de scheuring van indat tijd groot onverstand en onchristelijke ijverzucht indien bij de drie vroegere eeuwen verschoonlijk, is in onze eeuw ligt te verschoonen, die haar ongeheeld wil laten, of wel zoo ver zij geheeld is, van nieuw met lasterlijke aanklagt van vredelievenden, zoekt op te rijten? Maar wie heb geene groote zorg, dat het goede, 'tgeen te deezen aanzien sedert eenige jaren is gesticht geworden, ligt door een klein getal zonderlingen aan worden neergeworpen. Reeds was men het twisten over eenige duistere vragen, welke de praktijk des christendoms niet behoefde, en die hiedeer daaraan groote hindernis toebragten, moede geworden; de toenadering der onderscheidene Protestantsche gezindten ging, bij het licht van bijbelsche godgeleerdheid, van lieverlede voortt; nu verscheen het zendelingsgenootschap; vervolgens het bijbelgenootschap, om de vereeniging langs zoo meer voor te bereiden; en eindelijk vindt eene nieuwe kerkvergadering geene zwarigheid meen, om de vereeniging te voltooijen; immers, zoo ver de christelijke liefde binnischt, en wijsheid haar schijnt aan te raden. Aan deze hengelijke omkeering hebben, meen ik, de vermelde inrigtingen veel toegebragt. De laatste, het bijbelgenootschap, heeft die oogschijnlijk bevorderd, en zulks zonder dekkel, vermits zij

Lu-

Lutheranen, Doopsgezinden, Remonstranten en Hervormden gelijkelijk onder hare leden aanneemt, en die tevens aan het hoofd van haar bestuur pleegt te stellen; maar ook was de zendelingsmaatschappij van deze zelfde zijde niet zonder verdiensten, al ware het ook alleen door het voorbeeld, 't welk zij openlijk gaf van naauwe verbroedering met de zuster broedergemeente: en misschien vindt zij eene meerdere openbaarheid van de uitgebreidheid haars omtreks, welke vroeger de voorzigtigheid ontried, allengs niet meer ongeraden. Wij zouden dan, ter proeve, dat de kerkelijke afscheiding, die om gewigtige redenen voortduurt, de eenheid der liefde niet met al wegneemt, het geheele Protestantendom in twee uitgestrekte vrije genootschappen, ook uitwendig en zigtbaar vinden vereenigd."

„ Ziet daar den gewigtigen invloed, welken de Engelsche kerk op de Nederlandsche gehad heeft, nog gedurende de laatste jaren, waarin alle gemeenschap tusschen het eene en het andere land, van wege het verbod eens scherpen oorlogs, hoogst moeijelijk was."

Wij zijn gevorderd tot de laatste afdeeling, gewis niet het minst veler aandacht trekkende, daar zij de vraag beschouwt: *Wat invloed, bij het dreigend aanzien van het Roomsche Katholicisme, voor de Nederlandsche Protestantsche Kerk, tot hare beveiliging, uit Engeland mag verwacht worden?* De Schrijver heeft er ruim vijftig bladzijden aan toegewijd.

Nog meer wordt het verlangen tot de lezing opgewekt, door dezen aanvang, welke iets wezenlijks moet doen verwachten:

„ Zie, lezer! in het opschrift, aan het hoofd dezer laatste afdeeling mijns werks geplaatst, wat oogmerk ik mij bij hetzelve, niet het minst, heb voorgesteld. Ik schetste de gedaante der Engel-

sche kerk, om daaruit te berekenen, wat die voor de Nederlandsche kerk in tijd en wijle zijn kan; den vroegeren invloed van de Engelsche kerk op onze Nederlandsche wees ik aan, om daaruit te ramen, wat gunstigs de laatste van de eerste, bij zulke of zulke omstandigheid, mag hopen: en hetgeen mij tot dit berekenen en ramen heeft opgewekt, is mijne overtuiging, dat er sinds de laatste tijden voor de Protestantsche kerk in 't gemeen, en voor onze Nederlandsche in 't bijzonder, geen klein gevaar te vreezen is. Zeer wensch ik, over het gezegde oogmerk van mijn geschrift, mijne lezers, voor ons scheiden, opzettelijk te onderhouden. In de openlegging van het oogmerk is de aanwijzing opgesloten van het meest heilzame gebruik: en mag, of kan ik hieromtrent onverschillig zijn, vooral bij een belang, 't welk zoo groot is als de beveiliging en de behoudenis onzer reine en vrije Protestantsche kerk?"

„Men zal reeds vermoeden, dat ik het gevaar onder het oog heb, 't welk, vooral sedert de jongste groote veranderingen van Europa, van de zijde der R. Katholijke kerk, dreigende is. Men zal misschien te gelijker tijd vreezen, dat ik de zorg voor dat gevaar, gelijk gezegd wordt dat velen doen, ver zal overdrijven; gedeeltelijk door zwaarhoofdigheid, gedeeltelijk door de onverdraagzame achterdocht, welke den hervormden ligt aankleeft. Ik zoek mij daarvoor te wachten; ik wil veeleer, gelijkelijk opgevende, wat geruststellend en wat bekommerend is, met kouden zin het een tegen het ander berekenen, en, aan het slot van die berekening, over het gewigt des dreigenden gevaars zoeken te oordeelen."

Met rondborstige bescheidenheid, heeft zich BROES hier overal uitgedrukt, en getoond, dat hij zoo min behoort, tot die zwaarmoedigen zon-

der

Digitized by Google

der verstand, die door bekrompene gevoelens en stroeve vooroordeelen gedreven, alles aan de zwartste zijde beschouwen, als tot de zulken die ligtzinnig en onbedachtzaam de zaken en gebeurtenissen aanmerken, zonder zich den tijd te gunnen, om ernstig na te denken, het kwade te zien, en zich te vereenigen met die bedachtzame edelen, welke Christelijk werkzaam zijn, om, met Gods hulp, de onheilen voor te komen, en af te wenden.

Wij wenschen zeer, dat velen, zoo wel onder de meer, als bij de min aanzienlijken, het hier gezegde, lezen en herlezen zullen, maar ook dat het uitwerking hebben moge. Ten einde alle voorbarige bedenkingen voor te komen, zal het niet ondienstig zijn, dit slot, waarmede wij ons volkomen vereenigen, hier te laten volgen:

„ Voor de Protestantsche kerk in haar geheel is, ik herhaal het, niet te vreezen. Haar ondergang is, onder het bestuur des Almagtigen, genoegzaam afgekeerd door den geest des tijds; en dezelve is onder die bescherming te veiliger, van wege hare groote uitgestrektheid, omdat zij, *hier* onderdrukt zijnde geworden, *dáár* hare vrijheid zou handhaven of van den aanval verwijderd blijven; *hier*, op haren ouden bodem neêrgeworpen geworden, *elders* in een Roomsch land herrijzen zou. Ging het niet evenzoo bij de vroegere hervorming, welke door het Christendom in de wereld is ingevoerd?"

„ Onbedwingbaar voor alle menschelijke magt is de magt van begrippen, welke zich in eenige eeuw heeft gevestigd. Men moest, om het Katholicisme, 't welk voor de duisternis der Xde eeuw past, in onzen tijd weder te doen zegevieren, de duisternis der Xde eeuw terugbrengen. Doch wat mensch, wat Paus, Koning, of Keizer vermag dit?"

„ Ne-

Digitized by Google

„Nevens 't geen ik den geest der eeuw noem, heb ik het hooge Gods bestuur vermeld; trouwens van God alleen, niet van menschen, is onze beschermingen. Maar het voegt ook, nevens het bestuur der Voorzienigheid, den geest der eeuw te vermelden; die is van Gods hoog bewind niet afgescheiden. Dezelve is veeleer het uitdruksel van haren Raad, welke de tijden van eeuwigheid overzien hebbende, den stand, de meerdere of mindere vordering van iederen tijd, heeft afgebakend. Met gretige armen omhelzen wij dit geloof. Vaagt het niet de zorg weg, dat het klimmende licht, midden onder het klimmen, tot duisternis keeren, en het Rijk, waaromtrent de Koning ons laat bidden: „*o Vader: dat het komet!*" verre verachteren zou? Neen! o hemelsche Voorzienigheid! dat zult gij niet toelaten. Er moge teruggang, ja groote en beklagelijke, te vreezen zijn, doch geen ondergang. Er moge hagchelijke strijd, er mogen hier en daar in het uitgestrekte leger, kostbare verliezen te duchten wezen; doch geen nederlaag. Dat zult gij niet toelaten! Wij willen dan met vrees geloof voegen, en met waakzaamheid vasten moed vereenigen. Wij willen dan de gevaren, waarmée ons reine en vrije, ons allerdierbaarst geloof bedreigd wordt, voor groot en bekommerend achten; doch toezien, dat onze vrees tot geen ander einde strekke, dan om aan uwe zijde *onverwinbaar* te wezen."

In de aanteekeningen achter aan geplaatst, heeft de kundige en schrandere Schrijver zelf verklaard, niet zonder zorge te zijn, dat zijn geschrift hier en daar zal voorkomen over de Engelsehen al te gunstig te oordeelen, maar behalve het geen hij zelf hierop geantwoord heeft, moeten wij verklaren, dat dit ons voorkomt, slechts voorkomen of schijn te zijn; daar zoo wel het gebrekkige als het goede aangestipt is, en

Digitized by Google

en waarheidsliefde hier overal blijkt de pen bestuurd te hebben. Men zoeke BROES slechts goed te verstaan.

Dat de Heer CAPPADOCE, blijkens eene aanteekening van den Schrijver, het geschrijf van BROES, (zeer Christelijk voorzeker!) *Godslasterlijk* en *Duivelachtig*, heeft gelieven te noemen, verdient waarlijk geene wederlegging. Voor dusdenkende menschen is dit geen werk, zij zijn daar nog niet vatbaar voor. Wij roemen de zachtmoedigheid, bescheidenheid en gematigdheid, overal in dit werk doorstralende, zeer, maar *niet* minder ook, de waarheidsliefde, ernst en getrouwheid, welke hetzelve kenmerkt. Mogten vooral ook de hier gegevene wenken ter waarschuwing werken.

Men moet wel niet zwaarmoedig zijn, maar ook aan den anderen kant vooral niet ligtzinnig wezen. *Tela praevisa haud nocent.* Wij houden het daarvoor, dat de Eerw. BROES, met dit werk, een zeer nuttigen arbeid verrigt heeft, hopen dat het niet oppervlakkig zal gelezen worden, (wanneer men er weinig aan zoude hebben,) en wenschen er vele vruchten van.

GEDENKWAARDIGHEDEN uit het openbare leven van sommige Apostelen, volgens het verhaal van den heiligen Geschiedschrijver LUKAS; *met opheldere en praktikale aanmerkingen voorzien, door* J. CLARISSE. *Dienende ten vervolge op* H. C. BERGEN'S *gedenkwaardigheden uit het leven van* JEZUS. *Tweede verbeterde Druk. Te* Leyden, *bij* A. *en* J. Honkoop, 1825. *Eerste Deel XXX en 376 Bladzz. en Tweede Deel VIII en 480 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs der beide Deelen is f 6: —.*

Wij houden het, wat sommigen ook ten nadee-

deele van onzen tijd uitkramen, en hoe boos zij ook hunne eigene landgenooten afschetsen, voor een zeer gunstig teeken, wanneer zulke boeken, als wij hier een voor ons hebben, gezocht, met bijval gelezen, en de Schrijvers en Uitgevers, door een aanmerkelijk debiet aangemoedigd worden.

De Hoogleeraar CLARISSE, die zich beijverd heeft, om dit werk regt nuttig te maken, en wel met een gelukkig gevolg, vernam met genoegen, dat er een herdruk vereischt wierd, en besloot daarom ook gaarne, om dezen zijnen vroegeren arbeid te herzien en te verbeteren. Hij beklaagt zich wel, dat hij zich niet eerder hiertoe heeft kunnen zetten, omdat hij niet verwacht had, dat dit noodzakelijk worden zou; maar wij kunnen echter verzekeren, dat de moeite niet gering is, door zijn Hoog Eerw. hieraan besteed, en dat er dit werk veel door gewonnen heeft. Naar waarheid kon hij schrijven: Ik heb voorts niet alleen, gelijk van zelfs sprak, de drukfouten, die in de veelvuldige afdrukfels der eerste uitgave waren ingeslopen, verbeterd, maar ook getracht, den zin en meening mijner woorden, nog duidelijker en bestemder dan te voren uit te drukken, en den stijl doorgaans minder mat of stroef, maar meer vloeijend te maken; ten einde alzoo nog beter alle misverstand voor te komen, en voor het nuttig gebruik des werks te zorgen. Wij vinden het onnoodig, de geheele inrigting van dit werk hier op te geven, uit hoofde dat zeer velen daarmede reeds, door de eerste uitgave, genoeg bekend zijn. Men treft hier overal den kundigen Uitlegger, den schranderen beoordeelaar, den getrouwen Christelijken Leeraar aan. Alles is ingerigt om waarlijk nut te stichten, en vele aanmerkingen zijn van dien aard, dat ze bijzonder de aandacht trekken, en die onzen geheelen bijval wegdragen. Zoo lezen wij, bij voor-

Digitized by Google

voorbeeld, bij de behandeling van het ontzettend geval met ANANIAS en SAPPIRA, met groot genoegen, deze opmerking: „ Zoo diende dit geval dan ter bevestiging van het gezag der Apostelen, hetwelk zonder deze strafoefening geheel verloren gegaan, of immers grootelijks verzwakt zoude zijn. Dat gezag te handhaven, was des ook hoogstwaarschijnlijk het voorname doel van God, met deze buitengewone bezoeking." Wij gelooven dit zeker, en meenen, dat die berucht-te man en vrouw, zeer slechte bedoelingen gehad hebben, en dat het hun voornemen geweest is, om, wanneer de Apostelen zich door hen hadden laten misleiden, gelijk zij verwachteden, immers hoopten, daarvan ten nadeele van de goede zaak, en ter vermindering van de achting en het gezag dier Heilige Mannen, in vereeniging met de verklaarde vijanden van den Heere JEZUS, gebruik te maken.

Eene kleine aanmerking, drong zich *en* bij de lezing van het nuttig gebruik, hier van dit geval gemaakt, *en* ook meermalen elders bij ons op, of namelijk de bekwame Schrijver, hier en daar niet wat veel, of liever velerlei, uit den tekst ter leering heeft afgeleid; welke wij daarom ter zijner eigene beoordeeling, hier ter neder schrijven. Alle leeringen echter, dit moeten wij er bijvoegen, ook die welke ons voorkwamen niet regelregt, noch voornamelijk in den tekst op te merken te zijn, of elders meer duidelijk bedoeld schijnen, zijn nuttig en behartigenswaardig. Hen is alzoo doorgaans belangrijk, ook wat CLARISSE in vijftig bladzijden aangemerkt heeft, over de redevoering van STEFANUS, *Hand* VII. schoon wij voor ons, eene meerdere kortheid hier aangaande meenden te hebben mogen verwachten. Wij willen er een staaltje uit aanvoeren, om te doen blijken, hoe oordeelkundig CLARISSE is te

werk

werk gegaan, en hoe hij den lezer van elke bijzonderheid, als partij wil leeren trekken.

„ Dan zij (*hunne lijken*) werden naar Sichem „ overgebragt, en in het graf geplaatst, dat Abra„ ham van Hemors zonen van Sichem voor geld „ gekocht had."

„ [Drie zwarigheden leveren deze woorden op, welke wij niet geheel kunnen voorbijgaan wegens den ophef, dien men er wel eens van gemaakt heeft, doch waarbij wij ons, in eene lezing tot stichtelijk onderwijs, slechts kortelijk kunnen ophouden. Zij zijn de volgenden. 1.) „ Mozes „ zegt, dat niet Abraham, maar Jakob van de „ zonen Hemors een' akker gekocht heeft (Gen. „ XXXIII: 19); maar dat Abraham's koop met „ zekeren *Efron* gesloten was (Gen. XXIII: 16)." 2.) „ Stefanus zegt, dat alle de Patriarchen in „ Kanaän begraven zijn, terwijl Mozes alleen van „ Jozef gewaagt. 3.) „ En Stefanus wil de Va„ deren te Sichem begraven hebben, daar Mozes „ van Machpela spreekt, dat er wel 24 uren van „ af lag." — Deze bedenkingen, oppervlakkig beschouwd zijnde geenszins zonder gewigt, verliezen hetzelve echter bij bedaardere overweging. Want, wat de tweede en derde betreft, deze zijn zeer gemakkelijk op te losfen. Te Machpela, tegen over, dat is, aan de Oostzijde van Mamre of Hebron, is Jakob, volgens zijne begeerte, door Jozef en zijne broederen ter aarde besteld (Gen. XLIX: 29 en volgg.) En dit ontkent Stefanus niet, wiens woorden: *zij werden naar Sichem gebragt*, zeker alleen betrekking hebben op Jakobs zonen, en niet op Jakob zelven. Nu berigt de oude Geschiedenis die overvoering naar Sichem en begravenis aldaar wel alleen van Jozef (Gen. L: 25. Exod. XIII: 19. en Jos. XXIV: 32.): maar zij zegt niet, dat hetzelfde geene plaats gehad heeft met deszelfs broederen;

het

het is dus zeer mogelijk, gelijk eene oude Joodsche overlevering, aan welke Stefanus waarschijnlijk kennis gehad heeft, medebrengt, dat, namelijk, ook de overige zonen van Jakob te Sichem begraven zijn. — De eerste zwarigheid zou dan nog alleen over zijn, en inderdaad ons moeite baren, zoo wij niet wisten, hoe dikwerf in oude Handschriften de eigen namen door de afschrijveren verkeerd geschreven zijn, welke de Oordeelkunde wederom leert te regt brengen. Men kan dan met grond gissen, dat Stefanus in het geheel hier geenen naam genoemd heeft, in welk geval iemand bij vergissing dien van Abraham, in plaats van Jakob, bij den tekst zal hebben aangeschreven: of, hetgeen welligt nog eenvoudiger is, dat het woord *Jakob*, door den Diaken, in navolging van Jos. XXIV: 32. (op welke plaats hij blijkbaar doelt) gebruikt, bij verkorting IAB geschreven was, en daaruit door een volgend afschrijver, die toevallig de I niet duidelijk zag, ABraham gemaakt is. Hoe het zij, uit hoofde van het vroeger aangemerkte is het wel zeker, dat Stefanus Mozes niet wedersproken heeft; daar het voorzeker even weinig zijn oogmerk, als veilig voor hem zijn kon, onware gebeurtenissen, tegen het gezag diens ouden Wetgevers aan, ten aanhooren eens Joodschen Raad, te verdichten: maar wel, om het geloof dier Vaderen aan de Goddelijke beloften, hoewel buiten hun erfland verkeerende, bij hun sterven te doen opmerken."

„En dit is ook voor ons, Christenen, voorbeeldig en beschamend, terwijl wij, met meerder licht bedeeld, vaak minder vast op Gods toezeggingen bouwen. Dan — wij mogen ons hierbij wijders herinneren, dat wij op niets buiten God vertrouwen mogen. Hoe veelmalen begaan wij deze tweede dwaasheid! En, hoezeer moet ons het verhaal van den hongersnood, die in zulke

streken heerschte, waar men anders op de grootste vruchtbaarheid altijd rekende, daarvan aftrekken! Doch die honger, zoo algemeen en snerpend, maar door God gebruikt om Israël in Egypte te brengen, doet ons in een sprekend voorbeeld opmerken, hoe zelfs het natuurlijk kwaad en de schijnbare wanorde in de regering der wereld, tot Gods verhevenste einden moeten medewerken — En moet ons dit, bij dergelijke omstandigheden, eerbiedig doen zwijgen; wij mogen ons zevens onder dezelven opbeuren, door uit Jakobs lotgevallen waar te nemen, dat de vromen in algemeene Lands- en Volksplagen wel mede deelen, maar daarom niet minder door God gadegeslagen, verzorgd en begunstigd worden. Eene opmerking, welke een weldadig licht verspreidt over vele duistere wegen van Gods bestuur over de wereld — De redding uit dien hongersnood, den Israëlieten, zoowel als den Egyptenaren, door Jozefs wijsheid en trouw op zijnen verheven' post beschikt, leert ons, hoe veel een wijs en braaf Man uitrigten, ja hoe zeer hij ten zegen van duizenden verstrekken kan, en wekt ons des op, om toch, door beschaving van verstand en hart, ons in staat te stellen, om onzen natuurgenooten van dienst te zijn. — Smaken wij dan het vermaak al niet, om, met Jozef, onzen Vader of Ouders door weldadigheid onzen dank te kunnen betoonen, — of om zulken, die ons grievend beleedigden, in plaats van wraakoefening, met gunstbetooningen te overhoopen, — wij zullen echter in het weldoen van anderen, ja in het streven naar bekwaamheid, om der menschelijke Maatschappij dienstig en noodzakelijk te worden, een zeer verheven genoegen ondervinden. — Dit, door eerbied voor God en Jezus Christus, met liefde, geloofsvertrouwen en dankbaarheid, bestuurd en veredeld, zal ons voorbe-

rei-

Digitized by Google

reiden voor het sterfuur, dat, gelijk het voor al die oude Vaderen eens dáár was, vroeger of later ook voor ons slaan zal. Gelukkig, zoo wij alsdan, zonder buitengemeene bezorgdheid voor onze begraafplaats, op Gods toezeggingen gerust, in het gegrond geloof aan zijne vergevende genade in Jezus Christus, met een bevredigd geweten, en de herinnering van een wel doorgebragt leven, onz hoofd mogen nederleggen, om, na de zoete ruste des grafs, in den morgen der eeuwigheid dankbaar en vrolijk te ontwaken. — Geef Gij ons, o God van Abraham, Izaäk en Jakob, Vader van Jezus Christus en — in Hem ook van ons! dit aardsch, kort en vergankelijk leven, als eene oefenschool voor de onsterfelijkheid, opregt, getrouw, en naar uwen ons geopenbaarden wil, te bezigen! Amen.]"

Onder de lezing van de verrasschende aanmerking: — dat PAULUS te *Tarsus*, na zijnen overgang tot het Christendom, en voor dat hij als Apostel bijzonder en regtstreeks werkzaam was en bleef, den tijd die hem hier van zijnen handen arbeid, en van het voorstaan der zaak van het Evangelie overschoot, naarstiglijk zal hebben besteed, aan het lezen van Griekische Dichters, en andere beroemde Schrijvers; maakten wij de bedenking, of die groote man, zich dien tusschentijd niet bijzonder zal hebben ten nutte gemaakt, om zoo bekwaam te worden voor het groote werk zijner hooge roeping, als hij zich naderhand betoond heeft? Hij zal toch ook aan de Hoogeschool te *Jeruzalem*, aan de voeten van een man als GAMALIËL neêrgezeten en der Griekische taal magtig, wel de gelegenheid gehad hebben, om het een en andere van de Griekische Wijsgeeren en Dichters te vernemen. Hoe het zijn moge, de altoos ijverig werkzame man, heeft zich van dien tijd van voorbereiding zeker uit-

Digitized by Google

nemend bedlend, en zijne heilige roeping niet uit het oog verloren; op welk laatste CLARISSE hier vooral ook gedrukt heeft.

Zeer menschkundig en waarheidlievend, heeft de Hoogleeraar de gebeurtenissen en bedrijven, welke in dit belangrijk Bijbelboek voorkomen, voorgesteld en toegelicht, en er bijzonder zijn werk van gemaakt, om de Apostelen in het ware licht voor te stellen, en zoo over hunne bemoeijingen en lotgevallen, zoo over hunne woorden en daden te doen denken, als met de waarheid meest overeenkomstig is.

Tot een staal van de meest mogelijke onpartijdigheid, door hem in deze met alle zorgvuldigheid in acht genomen, zal wel het volgende bij uitnemendheid verstrekken kunnen, het welk wij daarom, ter verdere aanprijzing van dit nuttig werk, nu overnemen:

„ *Hand.* XXIII: 2—5. Maar — de Opperpriester Ananias gelastte zijne dienaren, om hem op den mond te slaan. — Waarop Paulus hem toevoegde: „ U zal God slaan (*en straffen*). Gij, „ witgepleisterde muur! (*schijnheilige Huichelaar!*) Zit Gij ook nog neder, om mij volgens de Wet te oordeelen, daar Gij met verachting van de Wet bevel geeft om mij te „ slaan?" — Thans zeiden de bijstanders (*de Dienaren van den Opperpriester*): „ Den Hoogenpriester van God — scheldt Gij (*dien*) uit?" En Paulus gaf ten antwoord: „ Ik wist niet, „ mijne Broeders! (*ik dacht er niet aan, ik had niet genoegzaam op gelet*), dat hij Opperpriester was; (*anders had ik mij wel gewacht, zoo te spreken*); want daar staat geschreven „ (*Exod.* XXII: 28.) „ Eenen Overheidspersoon „ „ onder uw Volk, moogt Gij niet beleedigend „ „ aanspreken." "

„ [Over dit gedrag is de Apostel door velen be-

bevig gegispt: en inderdaad schijnt hij, noch geheel en al onkundig te hebben kunnen zijn van de hooge waardigheid van Ananias, noch zelfs, al ware hij van dezelve onkundig geweest, dan nog geheel van verkeerd gedrag te zijn vrij te pleiten; daar hij immers niet één Lid van den hoogen Raad, van den oudsten aan tot den jongsten toe, hoonen of beleedigen mogt. Het zij zoo, dat Ananias voor een slecht mensch bekend stond en dat hij ook geenzins op eene wettige wijze het Hoogepriesterambt bekleedde (hetgeen al lang vóór hem vele Hoogepriesters, en onder hen, bij voorbeeld, Kaïfas, ook niet gedaan hadden); ja, laat ons veronderstellen, dat hij in deze Vergadering (zoo als evenwel niet waarschijnelijk is, omdat het onderzoek een punt van den Godsdienst betrof, en omdat hij zulk een bevel aan de dienaren kon geven; maar laat het zijn, dat Ananias) thans geen Voorzitter was, en geene uiterlijke teekenen zijner aangematigde waardigheid vertoonde; in allen gevalle werd hij door de overige Raadsheeren als hun Medelid erkend, en, in hem te beleedigen beleedigde Paulus allen, de geheele hooge Vergadering. — Hij schijnt dan veel eer zelf te gevoelen en te belijden, dat hij door drift vervoerd, zich onbetamelijk gedragen had. En de Geschiedenis bevestigt dit, vermits Ananias geen leed overkwam. Toen wij den Apostel te voren (in de XXIV Afdeeling) *Elymas* zoo hard en gestreng hoorden aanspreken en met Gods straffen bedreigen, zagen wij, dat dit geenzins ijdel en zonder gevolg was. De man werd blind; ten bewijze, dat Paulus als Apostel, en niet als vergramd, hartstogtelijk mensch gesproken had. Hier is het geheel anders: gelijk trouwens de toorn van Paulus thans ontstak over eene beleediging, *hem* persoonlijk aangedaan, terwijl hij op Pafos geijverd had voor de beleedigde eer zijns

grooten Meesters. En, hoe billijk ook zijne verontwaardiging ware, en hoe nabijliggend de verzoeking tot zulk eene hevigheid alhier zijn mogt, wij moeten verre zijn van dezelve goed te keuren. Want het is een zeer verkeerde waan, dat al wat de Bijbelheiligen deden, goed en regt was. Echter moeten wij ons hieraan ook niet te zeer ergeren, of in ons geloof laten schokken. Een Apostel toch was en bleef altijd een mensch, vatbaar voor zwakheden en wangedrag. Reeds een en andermaal is ons zulks, in den loop der verhalen van Lukas, voorgekomen. En hier, — welk een afstand van den volmaakt heiligen Jezus ontdekt zich in zijnen Leerling niet! Terwijl de groote Meester de vinnigste slagen en mishandelingen stilzwijgend en grootmoedig verduurt; terwijl hij den sluwen Kaifas wel met mannelijke vrijmoedigheid, maar tevens op eene betamelijke en bescheidene wijze, — wel met edel gevoel zijner waarde, maar zonder eenig schelden of dreigen, en zoo beantwoordt, dat hij den dienaar, die hem dadelijk mishandelt, met bedaardheid en waardigheid kan toevoegen: „indien ik kwalijk „gesproken heb, betuig mij van het kwade, maar „indien wel, waarom slaat Gij mij?" terwijl dan de Heer der heerlijkheid zich gelijk blijft in zachtmoedigheid, zelfsbeheersching en betoon van gevoel voor betamelijkheid en erkentenis van de waardigheid der aardsche Regters: stuift Paulus, deszelfs leerling en dienaar, terstond op het hooren van een onregtvaardig bevel van Ananias, nog vóór het ontvangen der beleedigende vuistslagen, in boosheid op, vervalt tot scheldwoorden en verwenschingen, en vergeet, welken eerbied hij aan de Overheden verschuldigd is. — Leeren wij er uit, wie wij ook zijn, *met ootmoedigheid bekleed te zijn*, en voor ons zelven toe te zien. Het kwaad ligt ons zoo nabij. Kon het eenen

Pau-

Digitized by Google

Paulus, eenen wijzen, bedachtzamen, vromen, Christelijken Paulus overkomen; ach! wie onzer zal dan zich zelve in veiligheid achten? ô! Hoe spoedig vervalt zelfs de zachtmoedigste mensch onder sommige omstandigheden tot toorn! En, als men zich in dezen toegeeft, hoe ligt volgt als dan gekijf, getier, vegten, schelden, dreigen, verwenschen, ja somtijds moord en doodslag! ô! Wij worden zoo ras door allerlei zonde besprongen en weggesleept! Eer wij er om denken, heeft de eene of andere misdadige hartstogt ons verstand, ons hart vermeesterd en ons tot verkeerde daden, althans tot zondige woorden vervoerd. Al hebben wij het al vrij verre gebragt in de beheersching van ons zelven en de beoefening van ware deugd; het is nog altijd dringend noodzakelijk, om, *meenende te staan, toe te zien dat men niet valle!* Eéne onverwachte ontmoeting, één woord, één oogwenk, ééne vleijende of onbillijke bejegening kan ons van de ingebeelde hoogte onzer volmaaktheid doen neêrtuimelen. *Waakt en bidt!* is daarom eene les, welke 's Apostels voorbarigheid en drift ons op nieuw herinnert en inscherpt."

„ Intusschen, hoe weinig wij dezelve kunnen verontschuldigen; — hoe zeer wij ons aan hem te spiegelen en ons te wachten hebben voor zulke overijlde inwilligingen van opkomende drift, waarover men zich van achteren schamen moet; — en wij ook in het bijzonder hen, die in hoogheid en gezag gesteld zijn, altijd, ook wanneer zij verkeerd handelen, met vereischten eerbied en bescheidenheid moeten bejegenen: — echter moeten wij tevens vermijden, *eensdeels*, om uit dit bedrijf van Paulus, een ongegrond gevolg te trekken tot betwijfeling zijner Goddelijke ingeving; daar toch deze niet het levensgedrag, maar de prediking der Apostelen betrof: — maar ook

anderzijdsch, dat wij hem te gestreng en hard zouden vonnissen. Wie kan ontkennen, dat zulk eene opwelling van menschelijke drift den hoogst gevoeligen, ook op het punt van eer zeer gevoeligen Paulus hier zeer nabij is? Wie moet niet toestaan, dat indien immer of ergens, hier zeker en thans het driftig worden en uitvaren al zeer natuurlijk en verschonelijk was? Wie altoos, die eene hand in zijnen eigenen boezem steekt, — of eens terug ziet naar bijzonderheden van soortgelijken aard in zijn vorig leven, — zal den steen tegen den Apostel durven opnemen, of dien ten minste niet ras weder met schaamte uit de hand laten vallen? ô! Hoe menig een stuift terstond op bij het minste woord, dat hem onaangenaam is of tegen zijn gevoelen inloopt, en raast en tiert zonder gewigtige aanleiding, zonder reden! En, zou zoo iemand over Paulus durven oordeelen, — over den man, die getergd werd tot even regtmatig als hooggaand misnoegen? Het was toch gansch niet zonder reden, dat Paulus hevig en diep verontwaardigd was; en het geen hij Ananias scherp genoeg toeduwde, was evenwel letterlijk waar. Zijne daad was zeer schandelijk. Reeds blijkt zij dat te zijn, als wij ze in verband brengen met het oogmerk, waarmede de Slotvoogd den gevangenen Paulus voor den Raad gebragt had: of, was dat beantwoorden aan deszelfs vertrouwen, dat men weigerde den man te hooren spreken? was het niet eene aanmatiging, en tevens eene ruwheid, over welke de Romein met reden gebelgd moest zijn? Maar bovendien, welk eene handelwijze! Eenen ongelukkigen gevangene noodeloos te mishandelen, — hem te beletten, zich vrij te verdedigen, — hem onverhoord te slaan; en dat — eenen Romeinschen burger, tegen wien zich de Romeinsche Stadvoogd zelfs iets dergelijks niet veroorloofd had, — en dat eenen

Volks-

Digitized by Google

Volksgenoot, die nu in Romeinsche handen gevallen was; — en zulks — zonder dat hij iets miszegd, ja daar hij zijne reden even beleefd en vriendelijk, als mannelijk en deftig aangevangen, en allen als „geliefde Broeders," aangesproken had: — welk een laag en snood bestaan! Te lager, daar de gevangene zich niet verweren kon. Te snooder, naar mate Ananias, die te voren ook bij de Romeinen gevangen was geweest, te eer uit eigen ramp medelijden en menschlievendheid had behooren te leeren. Het hart van dezen Priester was dan in waarheid zeer bedorven; hij, huichelachtig voor de Wet ijverende, verbrak dezelve door zijne gezindheden, door zijne onwettige aanmatiging, en nu ook wederom door schandelijk misbruik van aangematigd gezag, door eene hoogst onedelmoedige, ja geheel onregtvaardige handelwijze. Gelijk nog hedendaags velen doen, die voor Gods wet en eer met den mond geweldig ijveren; terwijl zij heimelijk baatzucht, wellust, optmenschtheid, en andere gruwelijke ondeugden voeden — Van zijne zijde verdiende hij dan wel de straffe aanspraak en bedreiging van Paulus, welker vervulling misschien sommigen naderhand in zijn treurig uiteinde hebben opgemerkt, daar hij inderdaad vijf jaren later van onder de puinhoopen, waarin hij zich verstoken had, voor het licht getrokken en ter dood gebragt wierd. Maar zonder nu daarover te willen oordeelen, zoo veel is wel zeker; de Apostel had hem in zijne waardigheid behooren te ontzien. Dit verklaart en bevestigt hij zelf; — ter bestraffing van zulke Christenleeraren, die zich wel eens ongerijmd op het voorbeeld der oude Profeten beroepen, en de vrijheid genomen, of liever, op eene onbetamelijke wijze zich verstout hebben om de aardsche Overheden in het aangezigt te

hoonen. Welk onbeſuisd gedrag in onze dagen wel minder dan voorheen gevolgd wordt, maar toch niet geheel zonder alle voorbeeld is, en misſchien wel eens weder door ſommiger onvoorzigtige of boosaardige opſtokingen dezen of dien zou kunnen ſmakelijk gemaakt worden. Laat ons wenſchen en bidden, dat niemand onzer geliefde Leeraren — hoezeer ook met de gemoedelijkſte getrouwheid in hunnen ambtsbediening, gelijk betamelijk is, verkeerende, en daartoe gepaste vrijmoedigheid, zonder lafhartige menſchenvrees aankweekende; — laat ons bidden, dat niemand hunner tot zulk eene ongelukkige aanmatiging vervalle, maar elk hunner beſtuurd worde door den geest der gematigdheid en des ootmoeds! Paulus, *die* toch vrij wat meer gezags had dan zij, erkende zijnen misſlag. En — zullen wij ook *dit* niet in hem opmerken, hetgeen helaas! zoo zeer zeldzaam, — en toch zoo betamelijk niet alleen, maar ook zoo ſchoon, zoo groot en edelmoedig is? ô! Dat wij desgelijks altijd gereed zijn, om op de eerſte overtuigende aanwijzing onzer misſlagen, in plaats van ons daarover te vertoornen en er tegen in te leggen, veel eer dezelven te erkennen, af te keuren en opregtelijk te verbeteren. Hier mede kunnen wij niet te vaardig zijn, en alle uitſtel daarentegen is zorgelijk en een ongunſtig teeken van de geſteltenis van ons hart. Hier in dan, en in zijne verdere behoedzaamheid, zij Paulus ons weder ten voorbeelde!"

Wij twijfelen geen oogenblik, of velen zullen zich over dezen herdruk verblijden, en hopen, dat door het gebruik van dit werk, eene groote winst geſchieden zal, voor het reine Christendom.

VER-

Digitized by Google

VERVOLG van PROEVE eener vrije behandeling van den Heidelbergschen Catechismus, in den Geest van het gezuiverd Christendom, overeenkomstig het beginsel der Kerkhervorming. Door J. VAN DER LINDEN V. S., *Christen-Leeraar bij de Hervormden te* Kantens. *Te* Groningen, *bij* W. van Boekeren, 1825. *VIII en 216 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f 3: —*

De Eerw. VAN DER LINDEN, levert hier de tweede proeve zijner behandeling, van den Heidelbergschen Katechismus, waarin hij twaalf Afdeelingen, en wel van de XIde, tot de XXIIste Afdeeling ingesloten, verklaart, of liever leert zien, hoe die vrijelijk, behoudens eene goede uitlegkunde, en een bevredigend geweten, en dus eerlijk en vrij kunnen blijven gebruikt worden, tot zekeren leiddraad voor het openbaar Godsdienstig onderwijs. De Steller toont ook in deze proeve, overal een liberaal Godgeleerde te zijn, die er zich bijzonder op toelegt, om de volksvooroordeelen, die hier en daar nog maar al te zeer huisvesten, en ook door sommigen, van welke men dit niet moest kunnen verwachten, aangekweekt, en, om welke reden dan ook, gestijfd en versterkt worden, tegen te gaan. Niemand die oordeelen kan, zal ook kunnen ontkennen, dat hij zich doorgaans duidelijk hier verklaard heeft, noch ook dat hij dikwijls zeer goed geslaagd is, in het voordragen en bevestigen van zijn gevoelen. Wij geven hem gaarne, en van ganscher harte dus ook in dezen de eere, welke hem toekomt. Dit neemt echter de vrees niet weg, die wij voeden, dat hij, met deze uitgave, zijn loffelijk doel niet bereiken zal. VAN DER LINDEN schijnt ons toe hier te veel, en daar te weinig ge-

Digitized by Google

gedaan, en ook te weinig bepaald zich te hebben voorgesteld, voor welke lezers hij eigenlijk schreef, ook vinden wij hier en daar aanleiding, om te vragen: of hij wel genoeg op de behoefte van den tegenwoordigen tijd heeft acht gegeven? Hij had, dunkt ons, daartoe roeping gevoelende, liever in eenige afdeelingen, of vertoogen moeten aanwijzen, in welken geest en met welk oogmerk dit leerboekje is opgesteld; hoe dit doel met dat van de gezegende Kerkhervorming overeenstemt, en op welk eene wijze de Leeraars zich van dezen leiddraad nog, naar de behoefte en omstandigheden van onzen tijd, ter gelegenheid van het openbaar onderwijs in de geloofs- en zedeleer van het Evangelie, met vrucht kunnen bedienen.

Hoe voegzaam had hij dan niet bepaaldelijk eens kunnen spreken, over de beste manier waarop de Protestantsche Leeraars, in dezen veel beteekenenden tijd, kunnen en behooren te waken, tegen die woelingen van on- en bijgeloof, die hier meer bedekt, daar meer openlijk, thans worden aangewend, om ontrouw te worden, en te maken aan de groote, goede en heilige zaak van het reine Evangelie! Hier zou het hem waarlijk aan geene stof ontbroken hebben, en daardoor zou hij wezenlijk iets belangrijks hebben kunnen verrigten. Hoe veel gebruik zou hij dan ook niet hebben kunnen maken, van het voorbeeld van Jezus zelven, en van zijne Heilige Gezanten, welke belangrijke aanwijzingen geven daartoe, bij voorbeeld, niet ook de gelijkenissen, van den Zaligmaker zoo verwonderlijk wijs uitgesproken, aan de hand!

Ons dunkt, dat men vooreerst althans, tot eene zoogenaamde verklaring en behandeling van den Catechismus, afdeeling voor afdeeling, genoeg, ja meer dan genoeg geschreven heeft.

Wij

Wij herhalen het, wij willen niets onttrokken hebben, aan den lof, die den *Kantenschen* Leeraar toekomt, en van het wezenlijk goede, dat hier wordt aangetroffen, zonder daarom de vrijheid voor ons te vinden, om alles goed te keuren, of deze bijzondere behandeling en uitgave, als geschikt maar de behoefte van onzen tijd, onbepaald aan te prijzen.

Bij gelegenheid der behandeling van de XIIde Afdeeling, herhaalt VAN DER LINDEN, niet ten onregte, de aanmerking; dat CHRISTUS op sommige plaatsen *Koning* beteekent, en geeft toe, dat de H. Schrijvers van het O. en N. Testament, zich wel van beeldrijke voorstellingen bediend hebben, toegepast op de behoefte van personen, tijden en plaatsen, om de voortreffelijkheid van den Verlosser, en het zegenrijke van zijne verdiensten uit te drukken. Maar hij gaat te ver met te beweren, 1.) dat dit laatste alleen, vast gehouden, en al het andere als geene gangbare munt meer, voor de Christenen van onzen tijd, moet beschouwd worden, en, 2.) dat, aan het woord CHRISTUS of MESSIAS, overal eenvoudig de beteekenis van KONING moet gegeven worden, en dat men in de boeken des N. Verbonds, geen anderen zin aan dat woord gehecht heeft. Wij ontkennen niet, dat deze eene zeer gemakkelijke manier is, maar vragen, of dit alles waarheid is en Bijbelsch goed kan genaamd worden?

Zonder ons hier over nu in 't breede uit te laten, willen wij den Schrijver wel eens wijzen, bij voorbeeld, op *Joan.* IV: 25, en vragen, of niet de gelijkenis van het onkruid in de Tarwe, ons behoort te leeren, om niet, dan met omzigtigheid en zachtheid, 't geen ons verkeerd of overdreven voorkomt, te keer te gaan? Wij zijn verzekerd niet noodig te hebben, iets meer te zeggen, om den Eerw. VAN DER LINDEN, ons vol-

volkomen te doen begrijpen, dat wij opzetelijk slechts dit ééne aanstipten, en verder in bedenking geven.

Er is nog ééne vraag, welke ons op het hart ligt, en die wij meenen even vrijmoedig, als de Schrijver gewoon is, hier te moeten ter neder schrijven. Te weten, of het in een geschrift als *het tegenwoordige*, waarin het toch geen oogmerk kan zijn, om eene apologie te geven van zich zelven, wel voegt, zoo herhaalde reizen van zijn bijzonder gevoelen te spreken. Wij lezen hier, bij voorbeeld:

„ Verlichting van het verstand staat bij mij op hoogen prijs, en nimmer stelt zij zich edeler punt, dan den godsdienst voor; zij vloeit ook in op alles, wat zuiver Christendom heet. Even hoog waardeer ik ook den troost des Evangelie's, die ons verzekert, dat wij, schoon zondaren in ons zelven, toch belang bij God verwekken; dat Hij ons niet vergeet, al vergeten wij Hem; dat Hij ons opzoekt, al dwalen wij ook moedwillig van Hem af. Omtrent zelfverbetering en zelfvolmaking, wie onzer zou daaromtrent onverschillig denken? Wat mij betreft, ik al vast niet, die veeleer geloof, dat zij het doel der Verlossing is, en van alle inrigtingen, die God door JEZUS maakt."

En bij de behandeling der XIVde Afdeeling:

„ De Catechismus doet ons hierbij opmerken, dat de Voorzienigheid hier dezen weg bewandeld heeft, opdat het zaad, in MARIA ontvangen, een *heilig* zaad zou zijn, *zedelijk rein* en *onzondig*. Wat ons betreft; wij erkennen gaarne, dat wij JEZUS uit zijnen ganschen wandel kennen als een onvergelijkelijk voorbeeld van heiligheid en onschuld; wij gelooven tevens, dat het menschdom aan zoodanigen Verlosser behoefte had, in welken dat vereischte gevonden werd, en die daar-

om

om elders geroemd wordt (Hebr. VII: 26.) als heilig, onnoozel, onbefmet en afgescheiden van de zondaren: maar wij hebben ons daarom nog niet kunnen overtuigen, dat die beteekenis van het woord *heilig* op de bedoelde plaats, bij Luk. I: 35, de eenigste is, of daar volstrekt gevorderd wordt. In tegendeel, *dat heilige*, of, zoo als het ook vertaald mag worden, die *heilige* (1 Joann. V. 4. verg III: 9.) kan ook den zin hebben van *heerlijk* en *voortreffelijk* (Matth. VII: 6.); men kan het ook nemen in de beteekenis van *toegewijd aan God*, *bestemd tot een godsdienftig einde* (Luk. II: 23.), of *verordend tot zekere hooge betrekking*, gelijk daarom de *profeten en apostelen* met den naam van *heilig* bestempeld worden (Efez. III: 5). Vreemd dunkt het ons derhalve niet, dat het op de aangehaalde plaats eene befchrijving is van den *Messia*, wiens bestemming nog veel verhevener, dan die der apostelen of profeten was, en in dat woord *heilig* vinden wij alzoo eenen duidelijken weerflag op die grootsche teekening, welke de Engel van JEZUS, aangemerkt als den *Messia*, geeft in het 31fte en 32fte vs. Het verband schijnt dus die beteekenis te vorderen, en zij wordt bevestigd door de opmerking, dat de *Heilige Gods* en *Messia* voor eensluidende woorden gelden."

Wij zullen nu wel niet noodig hebben, aan te wijzen, dat VAN DER LINDEN, hier vele ruwe onbekookte uitdrukkingen, en daarop gevestigde dwalende, foms fchadelijke gevoelens, te keer gaat, en ten toon ftelt, daar zulks, uit 't geen door ons gezegd is, reeds genoeg kan worden opgemaakt. Alleen vragen wij, of hij wel altoos voor het volks-onderwijs de mate gehouden, en die perken zich voorgefteld heeft, welke men niet behoort te overfchrijden, om doel te treffen?

Men

Digitized by Google

Men leert hier dan des Schrijvers bijzondere gevoelens, over onderscheidene punten, als omtrent de hooge hoedanigheden van den eerbiedwekkenden persoon van CHRISTUS, aangaande het oogmerk van zijn roerend lijden en sterven, omtrent den Heiligen Geest, nopens de opstanding der dooden; ten aanzien van 's Heilands toekomst ten oordeele, enz. of meer of minder duidelijk kennen; gevoelens, die aan den onderzoeklievenden lezer van 't geen van tijd tot tijd is in het licht gekomen, geheel niet nieuw voorkomen zullen; maar die evenwel geenszins alle, als boven alle, ook gegronde, tegenspraak verheven, aangemerkt kunnen worden.

Ernstig en Christelijk, zijn 's mans toespraken, en met kracht wordt overal aangedrongen, om toch zijne Christelijke belijdenis, met een voorbeeldig levensgedrag te bevestigen.

Men leze dus met een oordeel des onderscheids, plege vooral met de H. Schriften geloovig raad, en zorge van noch aan de eene zijde, noch aan den anderen kant te zondigen.

Ten slotte, en ter bevestiging van 't geen wij gezegd hebben, omtrent het welmeenend oogmerk des Schrijvers, nemen wij het volgende over:

„ Om evenwel door deze aanmerking geen voedsel te geven aan de traagheid of achterlijkheid van anderen, die zoo gaarne hunne voorbedachte verkeerdheden en onbestredene lusten met den naam van onopzettelijke zwakheden bestempelen, zoo moeten wij al verder aanmerken, dat het oordeel van JEZUS, hoe *billijk* ook in den straks genoemden zin, toch in een ander opzigt door de hoogste *regtvaardigheid* zal onderscheiden zijn. Ook dit punt voert de Catechismus aan op het slot des antwoords, waarvan de zin deze is: *de vijanden van* JEZUS *en van*

het

het goede zullen zijn straffend misnoegen ondervinden."

„ Ja zij, die, schoon den wil van God kennende, evenwel overeenkomstig denzelven niet geleefd, maar veeleer den raad des Allerhoogsten tegen zich zelven verworpen, en het Evangelie van JEZUS smaadheid aangedaan hebben, zij zullen, bij de wederkomst van onzen Heer, geheel de schrikkelijke gevolgen van hun gedrag, en de treffende uitwerkselen van zijn veroordeelend vonnis, tot hunne eigene schade en schande, ondervinden. Ten minste, hoe gematigd en billijk wij ons ook de regterlijke uitspraak van JEZUS mogen voorstellen, zoo zouden wij evenwel het geheele wezen Gods verwoesten, indien wij het gemeen begrip van regtvaardigheid, ter gunste van opzettelijke zondaren en halstarrige versmaders van het Evangelie, bij de uitoefening van JEZUS regterlijk gezag, varen lieten. Neen! droevig gemis van- of smartelijk verlies aan gelukzaligheid zal altijd het deel wezen van hen, die zich door de langmoedigheid van God niet tot bekeering leiden lieten, en eenmaal wordt hun de wrange vrucht van hetgene zij hier zaaiden te eten gegeven, bij den oogst des Heeren."

„ Mij dunkt, eene voorstelling, als deze, is bij uitnemendheid geschikt, om den roekeloozen zondaar, bij een ernstig oogenblik, tot nadenken te brengen, en, vereenigd met de gedachte aan Gods ontfermende genade, die even goed als groot is, heeft zij, gelijk ik hoop, meermalen het zaad van ware boetvaardigheid in de ziel van anders zorgelooze en onnadenkende menschen gelegd. Wanneer die voorstelling verstandig geleid wordt, dan voert zij niet tot wanhoop of vertwijfeling; zij doet de behoefte aan vergeving uitkomen; sterkt het geloof aan Gods genade door de tastbare ervaring van zijne lang-

langmoedigheid bij zooveel vroegere zondenschuld, en een reiner beginsel van bekeering wordt aanvankelijk in de ziel gelegd. Ook van deze zijde, heeft dus de beschouwing van jezus toekomst haar onmiskenbaar nut."

GEDICHTEN en REDEVOERINGEN van P. NIEUWLAND. *Te* Amsterdam, *bij* ten Brink en de Vries, 1824. *XXIV en* 201 *Bladzz. In kl.* 8vo. *De prijs is f* 1: 50.

Wij juichen van ganscher harte deze onderneming toe, daar wij ook, tot de bewonderaars van wijlen den beroemden P. NIEUWLAND, behooren, lazen met veel genoegen, de korte Voorrede van den Heer JERONIMO DE VRIES, gerigt aan den Eerw. C. W. WESTERBAAN, en twijfelen geen oogenblik, of met deze uitgave, zal velen een wezenlijke dienst bewezen zijn.

Het belangrijk boek behelst: Gedichten, — Navolgingen, uit oude Dichters, — vertaalde Fragmenten uit oude Dichters, betreffende den staat der zielen, na dit leven, — vertalingen naar het Latijn van den Heer JERONIMO DE BOSCH. — Eenige gelegenheids verzen, — en Redevoeringen en Verhandelingen.

Met blijdschap vernamen wij hier, dat, offchoon zij ook twee bezitters van het kopijregt, niet hebben kunnen goedvinden, om aan het verlangen van den Heer DE VRIES, tot het uitgeven van alle de Gedichten, welke reeds het licht zagen, en die door NIEUWLAND zijn nagelaten, te voldoen: dat men het gunstig vooruitzigt voeden mag, dat de nagelatene Gedichten, waarvan wij met grond ons zoo veel goeds beloven, in gelijk formaat als deze bundel, eerstdaags het licht zul-

Digitized by Google

len zien, waardoor men den een goed en goedkoop geheel van des Hoogleeraars Gedichten, zich zal kunnen aanschaffen.

Op een klein proefje, willen wij den Lezer onthalen, want meer laat ons de ruimte niet toe. Anders kozen wij het gedicht ter vertroosting van den Heer Mr. J. M. VAN PABST, wegens het overlijden zijner Vrouw, SARA AGATHA HOP; nu bepalen wij ons bij de overzetting van een Dichtstukje, uit een oud Grieksch Toneeldichter:

Denkt gij, Niceratus! dat zij, die in dit leven
Aan weelde en overdaad zich schandelijk overgeven,
Gods wraak, ook na hunn' dood, steeds onbemerkt ontgaan?
Daar is een heilig oog, dat alles gaê blijft slaan;
In 't rijk der schimmen zijn twee onderscheiden' paden,
De vromen kiezen 't eene en 't ander voert de kwaden;
Want zoo de booze en vrome een zelfde lot verwacht,
Hen 't aardrijk beiden dekt in d'eindeloozen nacht,
Zoo roof, misleid, en steel, doe alles u ten voordeel!
Doch, mensch! bedrieg u niet, daar is een heilig oordeel,
Dat God eens namaals als Aartsrichter vellen zal,
God, die beheerscher is van 't uitgebreid heelal,
Wiens naam geen menschentong kan uiten naar zijn waarde!
Hij reikt, tot 's boozen straf, zijn leven hier op aarde.

De KLUIZENAAR in Italië, of Aanteekeningen en Aanmerkingen op de zeden en gewoonten der Italianen. In het begin der Negentiende Eeuw. Naar het Fransch van M. DE JOUY, *Lid van de Fransche Akademie. Eerste Deel IV en 412, Tweede Deel 431. en Derde Deel 455 Bladzz. Te* Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren. *In gr. 8vo. De prijs der drie Deelen is f 10: 80.*

„Men late zich (zegt de Vertaler,) niet misleiden door den titel, welke de reeds, ook bij onze landgenooten, zoo voordeelig bekende, Fransche Auteur, DE JOUY, aan dit werk heeft gegeven, en dien wij, bij de vertaling, letterlijk hebben gevolgd, en men verbeelde zich dus niet daarin eenen ouden, afgeleefden, van de zamenleving afgezonderden, en zich alleen aan den godsdienst gewijd hebbenden grijsaard te zullen aantreffen. Integendeel, men vindt daarin eenen vrolijken, geestigen, alles onderzoekenden, en opmerkenden vluggen Franschman, die, op zijne reis door *Italië*, niet alleen het land, de steden, dorpen, bergen, bosschen en rivieren beschrijft, maar ook de Italianen zelven, hunne zeden, gewoonten, karakters, dwaasheden en goede hoedanigheden gadeslaat, en die daardoor, hoezeer er reeds verscheidene beschrijvingen, van dat land, in het licht zijn gekomen, om zoo te spreken, de laatste hand aan dat werk heeft gelegd, door in de kleinste bijzonderheden te treden, en alles met een naauwkeurig oog te beschouwen, terwijl hij, door het inlasschen van verhalen en wetenswaardige gebeurtenissen, die vervelende eentoonigheid, welke niet zeldzaam in reis- en landbeschrijvingen wordt aangetroffen, heeft weten te vermijden, en daardoor den leestlust gaande houdt."

Wij

Digitized by Google

Wij hebben dit te meer afgeschreven, om dat het ons is voorgekomen, dat dit oordeel naar waarheid geveld is.

Om de verscheidenheid, en tevens de reis-orde van den Kluizenaar te doen kennen; zouden wij zeker wel de Opschriften der LXXII Afdeelingen, dienen af te schrijven; eene moeite echter welke sommigen wel als ondankbaar aanmerken, en zelfs lastig zouden kunnen noemen. Ons daarvan dus, met verlof van den Lezer, ontslaande, berigten wij, dat ons uit de lezing gebleken is, dat de afreize van *Parijs* geschied is, en voortgezet over *Lijon*, *Chamberi*, den Berg *Zenis*, *Turin*, *Alexandrie* (wel te verstaan niet van *Egijpte*) *Bobbio*, *Genua*, *Plaisance*, *Parma*, *Spezzia* en *Pisa*, welke Plaatsen dan ook meer of minder breedvoerig beschreven worden, of waarvan althans het een en andere, dat bijzonder de aandacht des Reizigers trok, ten tijde van zijn oponthoud aldaar, en van zijne wandelingen in dezelve, hier opgeteekend is.

Dit geschiedt in het eerste Deel, waarin dan ook des Schrijvers vaarwel aan *Turin*, zijne schets van de zeden der bewoners van *de Apennijnen*, van den opstand der *Plaisantijnen*, en van het bezetten van, en het gedrag der *Franschen*, te *Pisa* voorkomt, benevens de beschrijving van eenen Zonderlingen, en van eene onverwachte, zeer galante Profetes.

Daar de Afdeelingen doorloopen, behelst het tweede Deel, N°. XXVII—XLVIII. Hier volgt men den Schrijver naar *Florence*, *Boboli*, *Livorno*, *Sienna*, *Tivoli* en *Rome*, en treft een allerlei aan, geschetst naar de wijze van zien, en de bijzondere denkwijze des Reizigers. Hij spreekt over de *Toskaansche* Feesten, over de *Pisantijnen*, den weg naar *Rome*, over die weleer zoo beroemde Hoofdstad van *Italie*, eenige van derzelver merkwaardigheden, de zeden der Ingeze-

Digitized by Google

tenen, de St. Pieters Kerk, het Vatikaan, het Conclave, enz., deelt ons zijne soms luimige, soms meer ernstige, ook vergelijkende aanmerkingen mede, en neemt ons voorzeker voor die Stad, en 't geen daar omgaat, niet zeer in. Daar de Schrijver niet alleen bij dag, maar ook bij nacht, onder het goed geleide van eenen geschikten wegwijzer, dezelve doorkruiste, verneemt men verscheidene bijzonderheden, die men ook niet elders zoo aantreft.

Het derde Deel, vangt aan met Afdeeling XLIX, waarvan het opschrift is: Wijsgeeren en Keizers, en eindigt met de LXXIIste, waar boven staat: *Een Middagmaal.*

Zijne laatste dagen in *Rome*, zijn uitstapje van *Rome* naar *Napels*, en zijne terugkomst aldaar, vermelde de Heer JOUY, in dit Deel, spreekt bijzonder over *Napels*, den Vesuvius, *Pompeji*, *Portici*, de Golf van *Napels*, de Adriatische Zee, *Bologna*, *Ferrare*, *Arquin*, *Venetië* en *Milaan*, en bepaalt de aandacht bij de *Sicilianen*, de *Carbonari*, bij de Vasten avond vrolijkheden, en bij de Staatkundige bemoeijingen, en mercantiele denk- en handelwijze der *Italianen*, oud en nieuw zich herinnerende en vergelijkende.

De Heer JOUY schetst, gelijk hij reisde, en houdt den lezer dus niet lang, bij een en hetzelfde onderwerp op. Hij reist met zijne vrouw in het land der *Cicisbees*, en vergeet voorst ook de vrouwen niet. Offschoon reeds verder in jaren gevorderd, is de schoone sekse echter wel door hem gadegeslagen, en alhoewel de verkeerdheden welke hij bij haar ontdekt, niet onopgemerkt voorbijgaande, blijken echter de schoonheden hem niet ongevoelig te laten. Hij kruidt zijne beschrijvingen, schetsen en opgave van oudheden, en van nieuwere geschiedenissen, met een aantal Anekdoten en voorkomende gevalletjes, die soms vermaken, maar soms ook van eenen meer ernstigen

aard

Digitized by Google

aard zijn. Aan eenen jongen Student, die hem een *fidus Achates* geworden was, en hem poogde te bewegen, om ook naar *Modena* te gaan, zeide hij:

„ Gelooft gij dan niet dat ik een wezenlijk „ leedwezen gevoeld heb, zoo dikwijls ik de eene „ of andere plaats heb moeten doorrijden, zon- „ der dezelve te kunnen bezigtigen? Dit was „ nog onlangs het geval, toen ik naar *Ravenna* „ reisde, en mij te *Rimini* niet kon ophouden. „ Gij ziet het, ik reis alleen voor mijn vermaak; „ ik houd bijna geene aanteekeningen, want ik „ ben aan niemand rekenschap verschuldigd, dan „ aan mij zelven; als ik een boek over *Italie* „ wilde schrijven, dan zoude ik gansch anders „ handelen, doch ik wensch alleen eenige her- „ inneringen, van dit schoone land, met mij in „ *Frankrijk* terug te brengen, en het geluk dat „ ik gehad heb van u aan te treffen, zal mij dus „ ook aan uwe geboorteſtad doen denken."

Hoewel de schoonheden van *Italië* hem bekoorden, blijft hij niet in gebreke, ook de verkeertheden, het kwade, onaangename en ongelukkige met vrijmoedigheid voor te stellen. Schoon Roomsch Katholijk, verfoeit hij echter de Jesuiten, de geweldadigheden en wandaden, bij voorbeeld, van den Bartholomeus nacht. Met eerbied vervuld voor ware geleerdheid, en den beoefenaren der schoone kunsten zeer genegen, haalt hij ook de dwaasheden, eigenzinnigheden, en trotschheid van zulken die zich zelven, door hunne luimen en gebreken ten toon stellen, door. De Politieken, krijgen ook hunne beurt, en hij oordeelt met voorzigtige vrijmoedigheid. Men moet echter vooral in aanmerking nemen, wanneer hij reisde en schreef.

Tot een staal diene het volgende:

„ Van het kleine pleintje (te *Venetië*) naast het *Sint Marcus-plein*, heeft men het uitzigt op de

Digitized by Google

zee. Ik bleef stil staan voor een reusachtig standbeeld van NAPOLEON, van wit marmer, hetgeen in het midden van het plein is opgerigt. Welke eerbewijzingen heeft men niet verspild aan den man, die, volgens de uitdrukking van den heer DE FONTANES, niets anders heeft ontstroond, dan de regeringloosheid, dat *Frankrijk* dus niet door hem zegevierde, maar dat het hem in staat stelde om de overwinnaar der wereld te worden; dat het zijn *genie* heeft bewonderd en zijnen roem heeft verbreid, dit is nog eenigermate te begrijpen: doch dat overwonnen volken, of liever, dat door hem aan zijne zegekar geboeide volken, zijnen roem hebben verhoogd, en daardoor hunne eigene schande hebben verbreid, dit is onbegrijpelijk, en dit is wel de grootste vernedering, welke de mensch zich zelven kan aandoen.... *Venetië* onderworpen! *Venetië*, de hoofdplaats van een departement, in het koningrijk van *Italië*! *Venetië* geheel vernederd, zonder koophandel, zonder veerkracht, zonder wijsheid, zonder eigen bestuur! Welk een onderschrift heeft dat *Venetië*, onder het standbeeld van BONAPARTE doen plaatsen? Verwonder u lezer, wanneer gij verneemt, welk eene lage vleijerij daar onder geplaatst is: *De koophandel van* VENETIË *aan Keizer* NAPOLEON. — Verontwaardigd keerde ik dit standbeeld den rug toe, en ik begaf mij naar eene andere plaats."

„ Nergens waar men zich in *Italië* bevindt, moet men zich veel met de menschen ophouden; want hij, wiens hart wel geplaatst is, ondervindt dan te veel teleurstellingen. *Italië* is bevallig, verleidelijk en betooverend, het is even als die schoonheden onder de vrouwen, welke men bemint, of waant te beminnen, met welke men zich vermaakt, doch welke ons geene achting inboezemen; doch *Italië* is, met dat al, het vaderland der kunsten. *Venetië* heeft het licht aan eene menigte beroemde mannen geschonken, het is

het

Digitized by Google

het vaderland der groote schilders, welke de Venetiaansche school hebben daargesteld; het is het vaderland van GOLDINI en CANOVA. Veel meer dan overal elders, vindt men daar schilderijen van PAUL. VERONESSE, van TITIAAN en van TINTORET. Men vindt daar eene menigte boekerijen, in welke zeldzame en fraaije werken, zoowel als belangrijke handschriften bewaard worden. Hier werd de drukkunst, weinig tijds na derzelver uitvinding, tot eene volmaaktheid gebragt, welke men nog nergens heeft kunnen overtreffen. In de nabijheid van het paleis, bewaart men de boekerij van APOSTOLO ZENO, in het klooster der Dominicanen. Wanneer eenig vorst, zich ongerust mogt maken over de voorgewende vorderingen der verlichting des volks, en het hem in het hoofd kwam, om de boekerijen te vernietigen, dan zoude ik hem eenen zeer goeden en aan het doel beantwoordenden raad, kunnen geven. Hij behoefde slechts eene wet te maken, waarbij het aan zijne onderdanen verboden werd, boeken te bezitten, welke zij niet gelezen hadden, en dan durf ik verzekeren, dat er menig een zoude zijn, die zelfs het boek niet zoude bezitten, waarvan men hem als den schrijver beschouwt."

„De godsdienst scheen mij in *Venetie* toe dezelfde te zijn, zoo als ik dien genoegzaam overal in *Italië* heb gevonden: zeer veel uiterlijke plegtigheden en genoegzaam geene Evangelie zedeleer; overal den schijn van godsdienst en nergens de ware godsvrucht."

Men zal dit werk, in uren van uitspanning met genoegen lezen, maar bevinden, dat het met *Italië* en de *Italianen*, van LADIJ MORGAN niet vergeleken kan worden. Jammer is het, dat in de vertaling het Latijn zoo geradbraakt is, dat zoo dikwijls de Accus. voor den Nom. voorkomt, en de correctie niet gelukkiger uitgevallen is.

Digitized by Google

Maria of het Legaat. (geen Roman.) Door de Vertaaster van FÉNÉLONS *godsdienstige beschouwingen, Te* Leyden, *bij* de Wed. D. du Saar, 1825. *VIII en* 158 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1: 80.

Mijn doel, (zegt de Schrijfster,) bij het publiek maken der geheele geschiedenis!

„ Het is tweeledig. Eene aanzienlijke geboorte, een groot verstand, schoonheid, bevalligheid, zie daar voorregten, welke gewis behooren tot die, waarop de meeste bezitters zich vrij wat laten voorstaan. Nu wilde ik u dan, *vooreerst*, door eene daadzaak overtuigen, dat beschaving van verstand en hart (het eenige, dat de eigenlijke waarde van den mensch verhoogt) niet bij *uitsluiting* aan eene aanzienlijke gehoorte is verknocht, ja dat, indien jonge lieden uit de hoogere standen geen *getrouw* gebruik maken van de middelen, welke zij, boven anderen, genieten, tot volmaking van hunne kennis en deugd, zij zich dan wel eens op zijde gestreefd, ja zelfs voorgekomen konden vinden, door eenig meisje of jongeling, op wiens burgelijke afkomst sommige hunner gewoon zijn met een *petit air dédaigneux* neer te zien."

„ Maar vooral wilde ik, *ten tweede*, de bijzonder schrandere, vlugge, schoone en bevallige onder alle standen overreden, dat de Predikers wel te regt mogt uitroepen: dat *schoonheid bedrog, en bevalligheid ijdelheid is*, en dat ook zelfs datgeen, hetwelk de verwaten sterveling, in zijnen overmoed, als een onverliesbaar eigendom beschouwt, (de vermogens namelijk van zijnen geest) hem niet meer ten dienst staat, zoodra het den eenigen Uitdeeler van alle goede gaven behaagt om derzelver werking te belemmeren. Gij die u ook hierin boven anderen bedeeld ziet! wat ik u bid-

den

den mag, vergeet niet, dat het u *gegeven*, door God gegeven is; dat gij het u zelven niet verschaffen kunt, en dat het *bezit* u ook niet waarborgt voor het *behoud*. Geniet uw voorregt in afhankelijkheid van den grooten Gever, met dankbaarheid voor zijne gunstige onderscheiding, (*gunst* toch was het, geene *belooning*; deze immers volgt eerst op het wél besteden der verleende gaven?) en waarschuwend klinke de taal onzes Heeren u in de ooren: „*Van hem, wien veel gegeven is, zal ook veel gezocht worden.*"

Die oogmerk, wie zal het wraken, die zoo geleerd heeft edel te denken, en zich boven de vooroordeelen der wereld, die dikwijls zoo elendig zijn, dat men niet weet schier of er meer voor zich zelven mede te lachen, of de menschen te beklagen, te verheffen? De vraag is maar, of het hier aangewend middel, het ware, of ten minsten een der besten is, welke den menschkunde aanprijst? Wij erkennen, dat het zoogenaamd aanschouwelijk maken, veel, zeer veel voor zich heeft, om op jeugdige harten ook uit den beschaafden stand, voor welke dit werkje geschreven is, te werken. Wij stemmen ook gaarne toe, dat de jeugdige MARIA, de hoofdpersone, hier zoodanig op den voorgrond geplaatst is, en dat hare denkwijze en omstandigheden, op zulk eene wijze hier voorkomen, dat zij niet alleen de aandacht zeer trekt, maar ook aan de eene zijde als zeer beminnenswaardig, edel en voortreffelijk, waarlijk teeder Godvruchtig, goedkeuring en bewondering wekt, en aan den anderen kant, als een voorwerp van medelijden en beklag, over hare omstandigheden treuren doet. — Wij voegen er nog bij, dat ook overal de zucht om iets wezenlijk goeds te stichten, en zaden van innerlijke Godsvrucht, in het jeugdige hart te strooijen, en te doen wortelen en werken, doorstraalt.

En

En evenwel kunnen wij niet zeggen, dat ons dit boekje regt bevallen is. Men treft hier, dunkt ons, een al te dof en overdreven gevoel aan. Men zwerft hier, mogen wij het zoo zeggen, te veel in eene denkbeeldige wereld rond. Het gevoel of gemoed, ontvangt hier te weinig voldoening. Er bestaat niet die eerbied, welke de belangstelling gaande houdt en opwekt. Men zou de lieve MARIA, om haar voorbeeld treffend te doen werken, vooral op onze Jufferschap, gaarne meer en nader hebben leeren kennen, en op haar sterfbed haar Christelijk geloof, met de troostvolle en zalige uitwerkselen daarvan hebben zien uitkomen. — Er is te veel dat gemist kan worden, en te weinig, dat hier den indruk gelukkig had kunnen wijzigen. Anderen zullen er welligt, echter wat anders over denken.

Wij wenschen, dat het goede oogmerk bereikt moge worden.

GEDICHTEN voor Kinderen, door Vrouwe KATHARINA WILHELMINA BILDERDIJK. *Derde, vermeerderde Druk. Te* Haarlem, *bij* de Erven F. Bohn, 1824. 128 *Bladzz. In* 12*vo. De prijs is* 60 *Cents.*

Het vereert niet alleen de bekwame Dichteres, maar ook het Nederlandsch Publiek in ons oog, dat deze Gedichten voor Kinderen, voor de derdemaal gedrukt moesten worden.

Wat moet het lieve kinderen niet verblijden, hier te lezen:

Van kindren zelfs versmaadt God niet
Het stamelend gebed te hooren;
En niet één klankjen van hun mond,
Gaat voor zijn goedheid ooit verloren.

Hoe opwekkend voor ouderen, om de lieve kleinen reeds vroeg te leeren bidden.

MEN-

Digitized by Google

MENGELWERK.

ÉÉNHEID VAN HET GELOOF DER PROTESTANTSCHE KERK.

Door een Lid van de Societeit der Vrienden, (Kwakers.)

De bedenking, die de beſtrijders van het Protestantendom ſteeds opperden en herhaalden, en die, op zwakke gemoederen, vaak een nadeeligen invloed had, was de beſchuldiging van gebrek aan éénheid, onder de Kerkhervormers. Men wendde voor, dat eene leer, die zoo vele verſchillende leerſtelſels gedoogde, geene ware leer zijn kan, en dat dit verſchil van gedachten den ondergang van het Protestantendom na zich ſleepen zou. Ja, men durſde zelfs deszelfs nabijzijnden val voorſpellen, en zich vleijen, dat het grootſte gedeelte van hen, die het omhelsd hadden, zich eindelijk door allerlei wind van leer zou den laten medeſlepen, en dus eens wederkeeren tot een ſtelſel, dat eene grootere éénheid, onder het ſchild van een zigtbaar Hoofd, opleverde.

Is deze voorſpelling nu vervuld? Zijn deze hoop, deze vrees verwezenlijkt? Men behoeft ſlechts de oogen te openen, om het tegendeel te zien. Niet alleen toch in het land, waar het Protestantendom, om zoo te ſpreken, geboren is, maar zelfs in die oorden, waar het op het heviger vervolgd is, zien wij het nog ſtaan en zich uitbreiden. Wij vinden, dat de Protestanten bijna de voltrekte meerderheid der Inwoners uitmaken, in *Zweden*, *Denemarken*, *Pruiſſen* en *Sakſen*;

Digitized by Google

sen, in de meeste Staten van het Noordelijk *Duitschland*, zoo wel als in *Wurtenberg*, en de Groot-Hertogdommen *Darmstad* en *Bade*. Hun getal is aanzienlijk in de *Nederlanden*, *Zwitzerland*, ja, zelfs in *Frankrijk*; men vindt hen in *Beijeren*, *Oosteurijk*, *Bohemen* en *Hongarijen*, ja zelfs in alle deelen van het uitgestrekte *Russische Rijk*. Zij hebben de meerderheid niet slechts in *Engeland* en *Schotland*, maar ook in de Vereenigde Staten van *Noord-Amerika*. In *Azie*, zoo wel als in *Afrika*, overtreft hun getal dat der Roomschgezinden, en zij slagen in de bekeering van de Heidensche Volken dezer Landen tot het Christendom, veel gunstiger, dan hunne wederpartijders. Verstrooid over alle deelen van den Aardbol, is hun getal verbazend groot. Maar, wat beteekent dit getal, en hoe kan dit iets ten hunnen voordeele bijdragen, bij hen, die de waarheid tot hun gids kiezen? Laat ons eerst zien, of het regt aan de zijde der Protestanten is, en hen dan tellen. Wij zeggen eens voor al: dat er twee en vijftig millioenen Protestanten in *Europa* gevonden worden, maar laten wij ons liever haasten, om te onderzoeken of de rede en de waarheid aan hunne zijde is.

Hooren wij eerst de tegenwerping: „Hoe vele verschillende Sekten telt men niet onder den algemeenen naam van Protestanten! Alle koesteren meeningen, die geheel uit elkanderen loopen, zij zoeken zich zelfs niet eens te vereenigen; zoo men eenige Protestanten in *Duitschland* hier van uitzondert, die warsch van den naam *Kalvinisten* en *Lutherschen*, welke niets meer beteekent, eindelijk zich tot eene *Evangelische Gemeente* vereenigd hebben."

Eer ik zeg, wat ik door *het geloof der Protestanten* versta, moet ik eenige anmerkingen ma-

zaken. In het midden dezer schijnbare verwarring, en niettegenstaande dit verschil van gedachten, heerscht echter eene opregte harmonie, die men elders te vergeefs zal zoeken, onder deze verschillende Sekten. De reden hier van is blijkbaar, en wordt gevonden in dit grondbeginsel van het Protestantendom: *Vrijheid van onderzoek en geweten*, een beginsel thans door hen allen aangenomen.

Het is billijk, ja zelfs noodig toetestemmen, dat dit niet altijd zoo geweest is, en dat in de eerste tijden der Hervorming eene laakbare bitterheid tusschen de onderscheidene partijen heerschte; maar wie weet niet, dat in dit tijdperk de twisten van allerlei soort vergezeld gingen met eene drift, die niet geschikt was om te vereenigen.

Er blijft nog eene belijdenis over, die betrekkelijk is tot eene nieuwe gebeurtenis, maar de waarheid is nooit partijdig. Het is waar, dat niet lang geleden, een klein Zwitzersch Kanton een voorbeeld van onverdraagzaamheid heeft gegeven, dat niet kan verdedigd worden; maar dit zijn slechts ligte schaduwen in de schilderij van het Protestantendom, die den schitterenden luister der opregte vereeniging te meer doen uitkomen, welke heerscht in deze groote familie van Protestanten. Ik verkies den naam *Protestant* te houden, niet slechts, om dat die hunne scheiding van de Roomsche Kerk herinnert, maar vooral, om dat die hun vast besluit te kennen geeft, om zich in zaken, die de Godsdienst betreffen, aan geen menschelijk juk te onderwerpen en God alleen tot Rigter over hun geweten te erkennen.

Deze vereeniging heeft in de laatste jaren verbazende vorderingen gemaakt, en hoewel het raadselachtig schijnen mag voor oppervlakkige verstanden, die in de verschillende sekten der Protestanten even zoo vele verschillende godsdiensten mee-

meenen te zien, zal ik evenwel bewijzen, dat alle deze sekten in de hoofdpunten, het wezen van den godsdienst overeenstemmen, en dat zoo er nog eenige punten van verschil tusschen de eene en andere overblijven, deze moeten beschouwd worden als punten van minder belang, of liever als zoo vele middelen om den geest van onderzoek gaande te houden, die dient om het heilig vuur der waarheid voedsel te geven.

Het zijn toch eigenlijk geene punten der leer, die de Protestanten verdeelen, maar wel verschil over de leerwijs, en men zal immers gaarne willen toestemmen, dat dit laatste in godsdienstige zaken slechts als een bijvoegsel moet beschouwd worden. Men rekent, bij voorbeeld, in het rijk van *Groot-Brittanje* omtrent vijf en twintig verschillende sekten van Protestanten, die zich van elkanderen onderscheiden, zoo wel door namen als door verschil in hun stelsel van onderwijs, of in de bijzondere wijze van eeredienst, die zij wederkeerig hebben aangenomen. Evenwel kan men onder dit groot getal slechts drie of vier in het oog loopende *verscheidenheden* ontdekken in dat geen, wat de *leer* betreft. Eigenlijk gesproken zou men twee groote klassen kunnen stellen, die hen allen bevatten; ik wil aan die Protestanten, die de eerste klasse uitmaken, den naam van *Bijbelsche* of liever *Evangelische* geven, en die van *Moralisten* aan de aanhangers der tweede klasse. Ik beschouw de eerste als zulke, die zoowel hunne leer als hunne zeden steeds pogen te doen overeenstemmen met het geen in de gewijde schriften geleerd wordt, zonder eenig vreemd inmengsel te gedoogen, als zulke die den letter door den geest, en den geest door den letter verklaren; terwijl de tweede streven om hunne uitlegkunde te doen overeenstemmen met een of ander der nieuwe stelsels van die Wijsgeeren,

die

die in onze dagen bijna opgetreden. Ik tastjede openhartig, dat ik de voorkeur aan de eerste klasse geef, maar ik moet eenen zoonpregt zeggen, dat ver het grootste getal dezer laatste, die het gezag der rede alleen overdreven hebben, echter zonnen, dat hun geloof daardoor niet geschokt, of hunne liefde werkeloozer geworden is.

Niemand denke echter dat ik, als ik het rationalisme tak, dan daardoor op eenigerhande wijze de voorregten der rede zoude aanvallen, die het edelsteenvermogen van den mensch is, dat hij van zijnen Schepper heeft ontvangen, of haar uit het gebied van den godsdienst zou bannen. Er zijn zoo veele waarheden, die deze ons leert, welke vatbaar zijn voor stellige bewijzen; er zijn andere, moeijelijker te verklaren, die eene taaibare blijkbaarheid hunnen ontvangen, het zij door eene grondige kennis van de wetten der natuur, het zij door eene oudheidkunde, gegrond op de kennis der oude talen, die zulke snelle en verbazende voorderingen gemaakt heeft, sedert de Kerkhervorming; maar er zijn echter ook andere waarheden, die het menschelijk verstand niet bereiken kan, maar die het geloof evenwel moet toestemmen, de wijk wij, hoe onbegrijpelijk zij ook schijnen mogen, vast overtuigd zijn, dat zij wezenlijk bestaan. Deze zijn de *verborgene dingen*, zoo als mozes zegt, *die voor den Eeuwigen, onzen God zijn, terwijl de geopenbaarde voor ons en onze kinderen zijn.*

Alle verlichte Protestanten erkennen en eerbiedigen dit onderscheid, maar men vindt in alle menschelijke maatschappijen enkele personen, die den middenweg verlaten, welken de voorzigtigheid als den veiligsten aanprijst.

Voor het overige vindt men deze nieuwe Kerken

in alle landen, zoowel in de Romsche als in de Protestantsche.

Deze laat ons eene volkomene vrijheid van onderzoek, zoo zeker mag vender van het regte pad kunnen ijlen, zoo een ijveriger dan de zeven stroom van verkeerde verklaring niet bezwijkt. Alle de Protestanten leeren uit den *Bijbel*, en sedert eenige jaren is dit leeren goed afgemeter geworden; alle beschouwen dit boek, als nutig tot leering, overtuiging, verbetering en onderwijs.

Niet altoos zijn deze gewijde schriften zoo verstandvatbaar, en worden dit mag dagelijks meer, door de hulp der Bijbelgenootschappen, welker opkomst beschouwd kan worden als een nieuw gunstbewijs der goede Voorzienigheid, maar zelfs de grondtekst is aangenamer geworden door de meerdere luisterheid, die het gaat geest der geleerden, op welke het Protestantendom zich zeer zoem mag dragen, hier over verspreid heeft.

De Protestanten van allerlei benaamingen, zijn, door den Bijbel tot kennen gekomen, voor vele geenen bevrijd; dewijl wezenlijk alle waarheden, die den grondslag van den godsdienst uitmaken, in dit boek zoo juist en stellig geleerd worden, dat deze geene voorwerpen van twist meer zijn kunnen, en slechts dan, als men zaken van minder belang behandelt, bespeurt men verschil van denkbeelden, dat, gelijk ik reeds zeide, niet gevaarlijk zijn kan, dewijl dit onderzoek bijna altoos ten voordeele der waarheid uitloopt. Maar daar men deze stelling ligt als overdreven zou kunnen beschouwen, zal ik die wat nader ontwikkelen, en tot dat einde de wezenlijkste punten opgeven, in welke, zoo ik mij verbeelde, alle Protestanten overeenstemmen.

Het zou mogelijk beter zijn, als ik hiertoe slechts

slechts bijbelsche uitdrukkingen bezigde, maar ik denk, dat ik duidelijker zijn zal, als ik die onder de gedaante eener eenvoudige redenering voordrag, en al wat ik ten dezen opzigte zeggen wil, tot vier punten bepaal.

Deze vier hoofdzaken nu loopen:

I. *Over God en de Schepping.*

II. *Over* JEZUS CHRISTUS *en de Verlossing.*

III. *Over de gevolgen der Schepping.*

IV. En eindelijk *Over de gevolgen der Verlossing.*

I. *Over God en de Schepping.* Alle Protestanten erkennen het bestaan van een Opperwezen, de eerste oorzaak van al wat bestaat. De rede leert ons dit; de Openbaring bevestigt dit, en beide komen overeen in Hem alle mogelijke volmaaktheden toeteschrijven. — Onder alle soorten van schepselen nu, die door dit Wezen op aarde geplaatst zijn, is er één, dat zich onderscheidt door eene soort van voortreffelijkheid, die meer bestaat in de vermogens van de ziel, dan in de krachten des ligchaams. Dit schepsel nu is de mensch, die, volgens den Bijbel, *naar Gods beeld gemaakt is.* Maar daar nu *God een Geest is*, zoo kan deze overeenkomst slechts gelegen zijn in het geestelijk gedeelte van den mensch; dat wij de ziel noemen, en dewijl wij zien, dat de dieren in hunne meeste werkzaamheden slechts bestuurd worden door een instinct, dat hen op dezelfde wijze doet handelen, terwijl de mensch zijn voordeel raadpleegt en zich naar zijnen wil bepaalt, zoo zijn wij bevoegd om te besluiten, dat de naauwste overeenkomst, die er bestaat tusschen den Schepper en zijn schepsel, de mensch, gelegen is in het *oordeel*, *den wil* en *de vrijheid.*

Toen de mensch geschapen was, kwam hij *rein* uit de hand van God; zijn geluk was ongestoord, zijn staat volmaakt. Maar deze zalige toestand duurde niet lang. De mensch, wiens geestelijke over-

Digitized by Google

[illegible] met zijnen Schepper het gebruik van *verstand*, *wil* en *vrijheid* veronderstelde, zou hierop weinig gebruik hebben kunnen maken, zoo hij geene plichten vervullen, geene misslagen had moeten vermijden. Om deze reden werden hem eenvoudige en juiste wetten gegeven, gemakkelijk om te volvoeren. Hij overtrad die evenwel, en deze ongehoorzaamheid beroofde hem van de voorregten, die met zijnen eersten staat gepaard gingen, namelijk van *geluk* en *onschuld*; en daar hij zijne nakomelingen niet kon nalaten, wat hij door zijne zonde verloren had en niet meer bezat, zoo volgt hieruit, dat het gansche menschelijk geslacht niet anders zijn kan, dan ADAM geworden is na den val, waarvan de gevolgen noodzakelijk, op alle zijne afstammelingen moesten nedervallen.

Hier van, dat de mensch thans geplaatst *is*, in eenen *ontaarden staat*, dat is in eenen staat veele minder is dan die, in welken de mensch verkeerde in den oogenblik zijner schepping. Maar, hij na op hetzelve tijdstip van zijnen val, ontving hij de belofte van zijnen liefderijken Vader, dat er een tijd zou komen, in welken hij de voorregten, die hij door zijne zonde verloren had, zou kunnen herkrijgen, door middel van eenen *Verlosser*.

II. *Over* JEZUS CHRISTUS *en de Verlossing.* — Op den door God bepaalden tijd, die buiten twijfel de beste was, heeft Hij zijne beloften vervuld, die Hij had laten bevestigen door vele Profeten, die Hij verwekt had in het midden van een volk, door hem verkozen, op dat de kennis van Hem niet geheel verloren zou gaan op aarde, in het midden van de duisternis der Afgoderij, die haar bedekte. Deze Verlosser nu is JEZUS, geboren te *Bethlehem* in een Stal, opgevoed in geringe omstandigheden, en die gedurende drie jaren, door het Joodsche land trok,

goed

eddoende, genezende de kwalen van ziel en
chaam, predikende de blijde tijding des heils,
erende, zoo als niemand ooit leerde, eene
ine, eenvoudige, naar de natuur van den mensch
schikte leer. Evenwel werd Hij door zijne
id- en tijdgenooten verworpen, en door hen
kruist, maar Hij is ook ten derden dage weder
gewekt, en vervolgens ten hemel gevaren, in
tegenwoordigheid zijner leerlingen.

Deze JEZUS, dat is *Zaligmaker*, was de CHRIS-
s, bestemd om de menschen, wiens gestalte en
tuur Hij had aangenomen, en wien Hij in alles
lijk was, uitgenomen de zonde, te verzoenen
et dien God, wiens Geest en kracht Hij bezat,
met wien Hij was, voor dat de wereld was:
ij beamen allen, dat de Verlosser het Godde-
te met het menschelijke heeft vereenigd, maar
wijze van vereeniging, is eene verborgen-
id, gelijk die der vereeniging van ziel en lig-
aam, gelijk die der hoogere vermogens van
n mensch en zijner driften.

Door eene onbepaalde gehoorzaamheid, zelfs
het ondergaan van den schandelijksten dood,
eft Hij het evenwigt der menschelijke natuur
rsteld, en aan de menschen een volmaakt voor-
eld ter navolging gegeven, dewijl Hij tevens
Goddelijke Regtvaardigheid heeft verheerlijkt,
or zich vrijwillig over te geven tot een offer,
j, die alleen een onbevlekt offer zijn kon.

Eindelijk, Hij heeft in zijn persoon, zoo als
j ons verschenen is, gedurende zijn verblijf
aarde, de volmaktste vereeniging der mensch-
id zonder smet, met die wonderbare trekken,
e slechts het deel der Godheid zijn kunnen,
n toon gespreid.

III. *Gevolgen der Schepping.* — De mensch is
zijnen oorsprong staat, aan den dood onder-
orpen, zoo wel als de overige dieren; die

was het onafscheidelijk gevolg der zonde, maar daar hij zamengesteld is uit ligchaam en geest, die gedurende dit leven zoo naauw vereenigd zijn, dwingt ons alles om te gelooven, en de Openbaring verzekert dit ook, dat als de dood komt, het ligchaam wel wederkeert tot het stof, waaruit het genomen is, maar dat de Geest wederkeert tot God, die hem gegeven heeft. — De afwisselingen van dit kortstondig leven verkondigen genoeg, dat zijn geestelijk bestaan met hetzelve niet zal ophouden; en deze verwachting van een onbepaald toekomend, die hem nooit verlaat, deze verwachting, die het hart van den deugdzamen met eene blijde vreugde, en dat van den booswicht met eenen onuitsprekelijken schrik vervuld, schenkt hem, om zoo te spreken, de bewustheid zijner onsterfelijkheid, die voor hem of het volmaakst geluk, of het allergrootst ongeluk zijn moet.

IV. *Gevolgen der Verlossing.* — Door middel der verlossing, verkrijgt de mensch een eeuwig geluk, hoe zeer hij zich dit ook onwaardig heeft gemaakt, door zijne overtredingen der Goddelijke bevelen; het offer van zijnen Verlosser, wischt alle die vlekken uit, waarmede hij besmet is; deze vergeving wordt hem uit genade geschonken; het is toch eene ware *genade*, maar hij kan hiervan evenwel geen genot hebben, dan door zich aan zekere voorwaarden te onderwerpen.

De eerste is het *berouw*, dat eene opregte belijdenis zijner misslagen insluit, vergezeld door leedwezen, omdat hij die begaan heeft, en van een vast besluit om niet weder in dezelve te vervallen.

De tweede is de *verbetering*, die, zal zij krachtig zijn, gesteund moet worden door *waakzaamheid* en het *gebed*; beide brengen hem tot de

zelfs-

zelfskennis; de eerste waarschuwt hem voor het gevaar, de tweede schraagt en helpt hem dit te overwinnen. Zoo hij volhardt, zoo hij met ijver loopt naar het doel, hem voorgesteld, zonder ooit om te zien, voegende dagelijks deugd bij deugd, dan heeft in hem eene wezenlijke verandering plaats, en deze verandering is niets anders dan de inwendige *wedergeboorte*, die zijne natuur veredelt, en hem allengs tot zulk een trap van volmaaktheid en heiligheid opleidt, dat hij eene allernaauwste vereeniging, zoo in zijne oogmerken als in zijne gezindheid, voelt met zijnen Goddelijken Verlosser, zoo dat hij kan beschouwd worden als in gemeenschap met hem staande.

Dan bezit hij het *geloof*, dat hem de verzekering geeft, van de vervulling der beloften door God in zijn woord aan den mensch gedaan, die in hem alle onrust en zorg verdrijft, dewijl hij niet op vleesch, maar op God alleen vertrouwt.

Dan bezit hij ook de *hoop*, die hem alle de rampen, aan dit leven verknocht, doet verdragen, dewijl hij aan geene zijde der grenzen van dezen tijd die stad ziet, „ die fondamenten heeft, en van welke God kunstenaar en bouwmeester is," want zijne hoop is gegrond op dit woord van zijnen Zaligmaker: „ In het huis van mijnen Vader zijn vele woningen. — Ik ga henen om u plaats te bereiden."

Eindelijk dan bezit hij de *liefde*, de uitnemendste van alle deugden, die ook dan niet zal ophouden als het geloof verandert in aanschouwen en de hoop in genot. Door de gedurige oefening dezer deugden, die alle de overige in zich bevatten, wordt hij dagelijks meer en meer gelijk aan zijn Goddelijk voorbeeld, en schoon hij dit nooit geheel bereiken zal, zoo zijn evenwel de pogingen, die hij aanwendt om dit te bereiken, noch voor hem, noch voor zijne broederen verloren.

Digitized by Google

Het is zeker, dat zijne eigene krachten niet voldoende zijn, om tot dezen staat van volmaaktheid en heiligheid te komen, maar God hoort zijne gebeden, Hij schenkt hem zijnen *Goddelijken Geest*, niet in zigtbare vlammen, maar evenwel niet minder krachtig; die verwarmt het hart, verlicht het verstand, versterkt het geloof, schraagt de hoop, is de ziel der liefde, die schenkt zegestreeks en onafscheidbaar alle de hemelsche gaven aan zwakke sterfelingen, die zijnen heerlijken invloed voelen, zonder dat zij bijna zijne werking bespeuren, dewijl de middelen, waardoor die gewrocht worden, ontelbaar verschillen.

Dit is de korte inhoud van datgeen, dat ik beschouw als het *algemeen geloof der Protestantsche Kerk* uitmakende, en als men de punten wel beschouwt, die hier in het kort zijn voorgedragen, zal men moeten toestemmen, dat er niets belangrijker is, dewijl zij alles in zich bevatten, wat betrekking heeft tot het tegenwoordig en toekomend leven. Maar nu vraag ik: welke denkbeelden kunnen de menschen koesteren, die met deze zouden te vergelijken zijn? Derhalve, zoo er al in stukken van minder belang ontelbare verschillen plaats hebben, zoo deze vooral in de leerwijs gevonden worden, welker beginselen gegrond zijn in de gewijde schriften, terwijl echter de wijze aan zeer verschillende uitleggingen onderworpen is; zoo er, gelijk de Apostel beveelt, „zorg wordt gedragen, om de eenheid des geestes door den band der liefde te bewaren," wie kan dan met grond zeggen: dat de Protestantsche kerk eene verdeelde kerk is?

Uitgenomen *Engeland*, een klein gedeelte van *Duitschland* en *Zwitzerland*, waar men, aan het geen men *Heerschende Kerk* noemt, een voorrang verbonden heeft, zien wij alom deze verschillende sectes elkander onderling schragen, en als het

ons eene voor allen nuttige onderneming te doen is, die tot algemeen voordeel van den godsdienst strekken kan, dan is de eenegezindheid, die hier heerscht, even zoo voldoende als wonderbaar. Men ziet hiervan een treffend voorbeeld in de oprigting der Bijbelgenootschappen, en dit vindt men ook bijna in alle die andere Genootschappen, die de tegenwoordige eeuw heeft zien geboren worden, het zij door het verspreiden van godsdienstige schriften, het zij door zendingen onder de Heidenen, het zij door de bekeering der Israëliten, het zij door de verbreiding eener Godsdienstige opvoeding, onder de lagere klassen der Maatschappij, het zij door de hervorming der Gevangenen en Hoeren, het zij eindelijk ter uitvoering van elk menschlievend oogmerk van dezen aard, in welken de Godsdienstige Geest de eerste beweegreden is.

De Protestantsche Kerk, is *één* door haar geloof; *één* door haar *Hoofd*, dewijl zij geen ander Hoofd erkent, dan JEZUS CHRISTUS; zij is insgelijks *één* door haar *doel*, het welk is om aan hare Leden, alle mogelijke hulpmiddelen te bezorgen, om te werken aan hun onderwijs, stichting, zaligheid, het welzijn van elk hunner, en van het Vaderland, en eindelijk, om den mensch heiliger te maken in dit leven, en hem voor de toekomst te bereiden.

De Schrijver van de *Revue Protestante*, T. I. 5me livraison; Mai 1825, uit welk werk dit stuk vertaald is, prijst hetzelve ten sterksten, schoon hij er te regt bijvoegt, dat elk voelt, dat dit voor veel grooter ontwikkeling vatbaar is, en het als onvolledig beschouwt, om dat de Sacramenten, stoffelijke teekenen van een onzigtbaar geloof, de openbare Eeredienst, de Gebeden, het Gezang, de vermaningen noodig zijn voor onze

behoeftige natuur, en dus te regt ook als tot ons geloof behoorende moeten beschouwd worden. De mensch is toch op deze aarde geen zuivere Geest. De Geschiedenis, het Evangelie, de treurige ervaring, herinneren ons dit al te duidelijk.

Ik wil hierbij geene andere aanmerkingen maken, want elk Protestant, die dit stuk, dat waarlijk treffend is, en de zaak van het Protestantendom onpartijdig handhaaft, met aandacht leest, zal het ontbrekende gemakkelijk kunnen aanvullen. DE INZENDER.

EENE BIJDRAGE VOOR DE VERLICHTE DENK- EN CHRISTELIJKE HANDELWIJZE DER HOOGE ROOMSCH-KATHOLIJKE GEESTELIJKHEID.

Bij gelegenheid der bekendmaking van een Stukje getiteld: *Des Herrn Pfarrers* MUDRY *in* Versoix, *sechs lezte wochen. Eine neue Entsetzungs geschichte aus der Schweiz, als bytrag zur Kirchen- und Staatsgeschichte. Aus dem Französischen ubersetzt von einem Christlich-Katholischen Geistlichen. Aarau* 1825. — geeft zeker Duitsch Tijdschrift, deze verklaring, welke wij hier overgezet laten volgen, omdat wij ons verbeelden, dat dezelve bij onze Landgenooten ook wel bekend zijn mag. — Het kan niet anders, dan aangenaam wezen, over een voorval, hetwelk de Staatkundige Nieuwsbladen van onzen tijd, veelvuldig heeft bezig gehouden, eene naauwkeurige vertaling te ontvangen, gelijk hetzelve hier, door de mededeeling van echte stukken, op eene voldoende wijze geleverd wordt. De Heer Pastoor MUDRY, heeft deze oorkonden zelf laten drukken, even voor dat hij *Zwitzerland* verliet, en naar *Engeland* reisde. Mij, zegt de Hoog-

duit-

Digitized by Google

duitsche Overzetter, kwam derzelver uitgave belangrijk voor, daar men hier eenen wijzen en edelen Priester, in strijd ziet met de heerschende Geesten des tijds; daar men hier leert, hoe oudere en nieuwere gebeurtenissen, in 't bijzonder afzettingen, in het Katholijke *Zwitzerland*, beoordeeld moeten worden; daar deze gedenkstukken ons toonen, in welken geest thans een groot deel onzer Geestelijkheid, in den Wijnberg des Heeren arbeidt, — daar wij, eindelijk, hier aanleiding erlangen, om er opmerkzaam te maken, van waar zulk een bederf in ons Vaderland komt, en — van wien, en hoe hetzelve zou kunnen verholpen worden. Men bedriege zich niet, met de zacht- en verdraagzaamheid des tijds. In de plaats van verketteringen en verdoemingen, zijn de verdenkingen en eerrooverijen, voor de geloofs-vierscharen de veroordeelingen, zonder verhoor en regter, in stede van inkerkeringen en verbrandingen, ambts-ontzettingen en verdrijvingen gekomen; en in eenen tijd, waarin het vleijen (bouleren) om gunst en het haken naar en het najagen van voordeelen, met opoffering van geloof, overtuiging en zedelijkheid, toon en mode geworden is, zijn de middelen om tot het doel te geraken, voor Godsdienst, waarheid, regt en het algemeene welzijn, voor Kerk en Staat, even gevaarlijk.

De hoofd-inhoud, van het uit de hier medegedeelde echte stukken ontleend verhaal, van het voorgevallene, is dit: — *Versoix* behoorde nog tot het Bisdom van *Chambery*, toen de Heer MUDRIJ, te voren Vicarius (Plaatsbekleeder,) in *Savoijen*, in het jaar 1816, de Pastoorsplaats aldaar aannam. Spoedig daarop ging deze Parochie, met de overige het Kanton *Geneve* nieuwlings ingelijfd, tot het Bisdom van *Freyburg* over, en werd geljktijdig een zamenweeffel van lasterin-

gen

gen tegen den Pastoor van *Versoix* aangeheven. Toen de Bisschop het nieuw gebied van zijn Kerspel voor de eerstemaal bezocht, werd den Heer MUDRY, in zijne tegenwoordigheid voorgeworpen, dat hij, uit gehechtheid aan de Regering van *Geneve*, het Protestantismus prediktes. In het jaar 1820, liet de Bisschop hem onverwachts alle zijne op het onderwijs betrekking hebbende schriften, leerredenen en schetsen ontnemen, en naar *Freyburg* voeren. Men nam eenen langen tijd, om ze te toetsen, en vond eindelijk toch geenen grond tot eene aanklagt. Dat men daarover eenigzins verlegen was, werd blijkbaar uit een (brief) briefje, waarmede de Bisschop, den 23sten Julij 1821, de terugzending der schriften begeleidde, luidende: „Ik grijp in der haast „eene gelegenheid aan, welke zich aanbiedt, „om u uwe Predikatsiën terug te zeuden; zij „werden getoetst, maar daarin niets gevonden, „dat strijdig is met de Leere der Katholijke Kerk. „Eenige derzelver zijn bijzonder voortreffelijk, „en indien Gij dezelve nog wildet uitwerken, „zouden ze van de grootste nuttigheid zijn. „Voor het overige doen zij den Opsteller eere aan. „Ik heb geen tijd, u nu meer te zeggen."

Hierop had eenige rust plaats, tot dat weder geheel onvoorziens, zonder voorafgegane aanmanning, aanvrage, verhoor of gevorderde verantwoording, op den 25sten Mei 1824, den Heer MUDRY een Bisschoppelijke brief bezorgd wierd, waar van de inhoud was: „Men heeft mij berigten tegen u ingezonden, die mij bedroefd „hebben. Gij schikt u niet geheel naar de Sta„tuten (verordeningen) van het Bisdom, ten „aanzien der Priesterlijke kleeding. De uwe „heeft weinig onderscheid van die eenes we„reldlijken, men houdt zelfs uwe zeden en uw „geloof voor verdacht. Ik weet ook, dat uwe

„Col-

„ Collegen (bijna alle) u niet met goede oogen „ aanzien; ik geloof daarom u goed te raden, „ als ik u verzoeke, uwe plaats te verlaten. In- „ tusschen blijven uwe volmagten nog zes maan- „ den van kracht."

De Pastoor antwoordde, gelijk het eenen man voegde, die deze onwaardige mishandeling gevoelde, en herinnerde voorloopig den Bisschop, dat deze hem zelf, den 18den Augustus 1824, het verlof tot het dragen, der nu vergoordeelde kleeding, schriftelijk gegeven had. Spoedig daarop echter, en wel op den 15den Augustus 1824, nam hij van zijne Gemeente in de Kerk afscheid, terwijl hij den grond en de aanleiding daartoe openlijk bekend maakte. De smart daar over was algemeen en groot. Ten spoedigsten kwam de Gemeente zamen, en binnen vier en twintig uren, ging een door de aanzienlijkste inwoners van het Kerkelijk ressort van *Verfeik* vervaardigd, en met vijfhonderd vijftig onderteekeningen voorzien Smeekschrift gereed, hetwelk door eigene Afgevaardigden, naar *Freiburg* gezonden, en waarin de Bisschop verzocht werd, om zijne bevelen terug te nemen. „ De Heer MUDRU," (zoo drukte zich onder andere dit geschrift aan den Bisschop uit) „ geuiet ons vertrouwen en onze „ liefde. Onze Kerk, die tot zijne aankomst, „ bijna geheel verlaten was, kan nu naauwelijks „ het aantal van zijne toehoorders bevatten. Hij „ was der kranken troost, der armen hulp, der „ ongelukkigen raadgever, de bevorderaar der „ goede zeden en van den Godsdienst voor on- „ ze Jeugd. De daadzaken zijn echt en bekend, „ geen enkel mensch in de geheele Gemeente, „ zal dezelve ontkennen, en wij betreuren het „ zeer, dat zij niet ten uwe kennis gekomen „ zijn? overtuigd, dat de laster, waarvan onze „ Pastoor het voorwerp wierd, als door zijn

„ ge-

„ geslag en Ambts-bediening wederiegd, afge-
„ wezen zoe zijn geworden; of dat men hem
„ ten minsten zijne aanklagers zou genoemd heb-
„ ben, om ze te antwoorden en hem alzoo te
„ beschamen. Was daarvoe geen tijd meer, Ge-
„ nadige Heer? Is het wel ook te laat geregtigheid te oefenen?"

Deezen stap hadden zijne tegenstrevers niet verwacht. De Bisschop hoorde de Afgevaardigden, verzekerde hun, dat hij met genoegen de onschuld van hunnen Pastoor en de valscheid der zagen hem gerigte beschuldigingen zag openbaar worden, dat hij den inhoud van zijn Schrijven op den 25sten Mei terug nam, en hen magtigde, om den Heer MOORY in zijnen naam te melden, dat hij gerust zijne plaats behouden en dien brief als niet ontvangen aanmerken konde.

Over zoodanig een antwoord ontstond, gelijk men ligt denken kan, gejuich en vreugde in de Gemeente. De Municipale Raad zond, op den 2den September, eenen vriendelijken brief van dankbetuiging aan den Bisschop, en op den 5den werd een feest gevierd, waaraan de geheele Gemeente deel nam. Er verliepen twee maanden, toen er, over dit feest en des Pastoors gedrag daarbij, in het *Ultra* Montanische Parijzer Blad (*l'Ami de la Religion et du Roi*) een hatelijk, valsch en lasterlijk artikel verscheen, waarover de Heer MOORY voornemens was aan den Bisschop te schrijven, hem zijne ontevredenheid en smart uit te drukken, en hem te vragen, wat in deze omstandigheid van hem gedaan moest worden?

Maar eer dit nog geschiedde, volgde er een, deze reis tot den verlangden uitslag volkomen en onfeilbaar berekend, slottooneel, 't welk de Heer MOORY zelf aldus verhaalt: — Mijn brief werd geschreven, en zou den 15den Januarij (1825.)

af-

Digitized by Google

afgezonden worden, toen den avond van den 14den, de Heeren CHANEU, Koorheer van *Stäffis* en MAIRE, Pastoor van *Confignan*, onder den naam van Afgevaardigden des Bisschops van *Lauzanne* en *Genève*, bij mij intraden. Daar ik zulke echte borgen der verzoening van den Bisschop ontvangen, zelfs ook in alles naauwkeurig zijnen wil gedaan had, en op verder niets opmerkzaam geworden was, zag ik in den beginne, in dit bezoek, slechts eene aangename betuiging van het leedwezen over het boosaardig artikel in het genoemde Tijdschrift; en dacht, dat deszelfs steller, die den Bisschop zeer goed bekend zijn moest, eene ernstige vermaning zou hebben te verwachten. Edoch een zeker soort van teruggehouding en afstand, waarachter zich die Heeren Afgevaardigden verschansten, verwekte verdacht en daarop volgde spoedig de beslissing van mijn lot. De Heer CHANEU trok een brief uit den zak, wees mij daarin omstandig het zegel en de onderteekening van den Bisschop aan, en las hierop het volgende mij voor: Dat ik uit hoofde van de openlijkheid der ergernis, door de verschijning van een artikel in het Tijdschrift: *l'Ami de la Religion et du Roi* ontstaan, op staanden voet alle Geestelijke verrigtingen staken moest; — dat ik, in tegenwoordigheid van den Maire, de doop-, trouw- en sterfregisters had af te geven, gelijk ook de kerksleutels, en den inventaris van alle kerkelijke cieraden, en dat ik terstond door mijne onderteekening had te verzekeren, dat ik de kerk van *Versoix* niet weder betreden zou. Bij dit bevel was nog gevoegd, dat men den eersten Sijndicus der Republiek *Genève* van dit voorgevallene vertrouwelijk mededeeling doen moest.

Wat konde ik doen?

Ik onderteekende de verlangde belofte, verzocht de Afgevaardigden, den Bisschop de af-

scheids

scheide groet van eenen zijner Broeders te bezorgen en hem te zeggen, dat ik gehoopt had, in hem eenen beschermer en vader te zullen vinden, dat echter mijne dwaling niet van langen duur geweest was, en dat de gevolgen daarvan voor mij treurig genoeg waren. Ik verlangde alleen het bewijs mijner afzetting, of ten minsten een afschrift daarvan, 't geen mij echter volstrekt geweigerd werd. Die Heeren gingen daarop heen, en twee dagen later heb ik *Verfbie* verlaten.

Wat dunkt den lezer daarvan? Er is geene reden, om de echtheid van dit stuk te verdenken. Wij zullen er geene aanmerkingen bij behoeven te maken. Gelukkig Nederland! onder eenen zoo regtvaardigen Koning!

2 Mei 1826. DE INZENDER.

BEDENKINGEN OVER DE VERBINDTENIS VAN DEN ATLANTISCHEN, MET DEN STILLEN OCEAAN, DOOR DE LANDENGTE VAN PANAMA, OF DARIEN.

Door den Vrijheer van ZACH.

Om het plan dezer vereeniging, over het welk dikwijls gesproken is, uit te voeren, zijn er onlangs Maatschappijen, uit aandeelen bestaande, opgerigt, die waterbouwkundige Britten gelast hebben, alle de werken op te nemen, welke hiertoe vereischt worden, en te beslissen of deze vereeniging al of niet uitvoerbaar is. Behalve de moeijelijkheden, die de natuur oplevert, en die wij nu waarschijnlijk wel dra zullen kennen, zijn er echter nog andere zwarigheden, die van eenen zedelijken, Staatkundigen, Huishoudelijken en Commercieelen aard zijn, en die wel verdienen in aanmerking te komen.

Reeds

Reeds in 1559 werden er, onder de regering van PHILIPPUS II, twee verschillende voorstellen gedaan, ter vereeniging dezer beide Zeeën, door de landengte. In het eerste, wilde men zich tot dat einde bedienen, van de tot op vijf mijlen van *Panama* bevaarbare rivier *Chagre*; in het andere dacht men de rivieren *Chamaluzón* en *San Miguel*, in de *Hudsonsbaai* te vereenigen.

Op het einde der regering van KAREL III, had een Franschman, om deze vereeniging te bewerkstelligen, de rivier *San Juan* voorgeslagen, die uit het Meer *Nicaragua* ontspringt, het welk van den Stillen Oceaan, door eene Landengte is gescheiden, die niet meer dan twaalfduizend toisen bedraagt, en ligt kon doorgegraven worden.

In het jaar 1545 was er reeds eene verbindtenis te land, tusschen beide deze Zeeën, aangelegd; ten dienste van deze, en voor het overbrengen van de voortbrengselen der Provinciën *Peru* en *Chili*, van de eene Zeekust naar de andere, werd toen het oude *Panama* gebouwd. Maar deze Stad, werd in 1763, door den Engelschen Admiraal, Sir HENRIJ MORGAN veroverd, geplunderd en verbrand. De Inwoners der verwoeste Stad, bouwden vervolgens vier mijlen ter zijde eene nieuwe Stad, die beter, fraaijer en prachtiger is, dan de oude. Deze, aan de Kust van den Stillen Oceaan, gelegene Stad en *Porto Bello*, die tegen over dezelve, aan de Kust der Atlantische Zee, gelegen is, waren de twee Stapelplaatsen en Magazijnen, van alle rijkdommen der nieuwe Wereld, die van daar naar het Moederland, de Volkplantingen en elders gezonden werden. Jaarlijks kwamen te *Panama*, de met goud, zilver, en de overige voortbrengselen van *Peru* en *Chili* beladene Vloten, en hare ladingen werden gedeeltelijk langs den *Rio de Chagre*, gedeeltelijk op muil-ezels naar *Nombre*,

Ter Dist gebragt, eene Zeehaven, die als onge-rond en ongemakkelijk, in later tijd verlaten werd, en in deszelfs plaats werd, in het jaar 1584, de Stad *Porto Bello* in de Golf van *Mexico*, gebouwd, van waar dan door Spaansche Galliotten deze waren, om die naar *Europa* te brengen, werden afgehaald. In het jaar 1591, werd deze Stad ook door den Engelschen Admiral FARRAR, geplunderd, en in 1739, het de Britsche Admiraal VERNON, hare vestingwerken fleechten, die echter in het vervolg weder hersteld werden.

Door de Spaansche Regering, werden echter in 1740, andere maatregelen ter vervoering dezer waren genomen. De rijkdommen van *Peru*, werden namelijk, door het zeilen om Kaap *Horn*, (of *Horen*) uit de Zuidzee, naar de Atlantische gebragt. Het bleek, dat deze vaart korter, min kostbaar, gemakkelijker, en in Oorlogstijden veiliger was. Van dien tijd af, hield het transport te land door de engte van *Darie* op, en de steden *Nieuw Panama* en *Porto Bello*, hebben haren voorgaanden luister, rijkdom en welvaart grootendeels verloren.

De gewezene Minister der Fransche Republiek, aan het Hof van *Madrid*, de Heer BOURGOING, heeft, in zijn werk over *Spanje*, nog andere redenen opgegeven, om welke *Spanje* noch de vereeniging der beide Zeeën, zou kunnen gedogen. De scherpzinnige Franschman, heeft van deze zaak in eenen Profetischen geest gesproken; wanneer, zegt hij, dit plan ooit uitgevoerd werd, dan zal dit geschieden door een vrij geworden volk, dat in de eerste verrukking over zijne verlossing, zulk een reuzenwerk kan uitvoeren.

Heden, en in den tegenwoordigen staat der zeevaart, is de voorheen zoo gevreesde naar om Kaap *Horn*, eene gewone zaak geworden.

Een

Een aantal Koopvaardijschepen, van alle zeevarende volken doen jaarlijks deze reis, zonder gevaar of ongeval. Wat beteekent, ook eene koude van drie graden onder het vriespunt? De zeelieden in de Noord-Baltische en witte Zee, vooral de Walvischvangers, moeten met geheel andere gevaren worstelen, dok behoeft men immers in den winter niet om Kaap *Horn*, te zeilen.

Anderen hebben voorgeslagen, om in plaats van de Landengte *Darie* door te steken, en breede, diepe kanalen voor groote vaartuigen te graven, liever ijzere banen (Rijtwais) aan te leggen. Maar dan blijft het losten en laden aan beide Kanten voortduren. Dit had ook plaats op de Landengte van *Suez*, zoo dra dus de Kaap *de Goede Hoop* ontdekt werd, bezigde men dezen landweg niet meer.

Onder alle vorderingen der menschelijke kunsten en wetenschappen, zijn weinige zoo verblijdend als die, welke de scheepvaart tot den tegenwoordigen staat van volmaaktheid verheven hebben, waarbij eene reis om de aarde, eene weinig beteekenende zaak geworden is, die zoo min gevaarlijk schijnt, als een togt van *Douvres* naar *Calais*. Welk een onderscheid, als men de hedendaagsche gewaagdste zeereizen, met die der verloopene Eeuwen, bij voorbeeld de ongelukken van Lord ANSON wil vergelijken! Niet slechts schepen, die het eigendom van den Staat zijn, en van welke men zou kunnen ondersteellen, dat aan dezelve meer kosten en zorg besteed werd, maar ook Koopvaardijschepen ondernemen deze reis, en volvoeren die veilig en spoedig. Terwijl ik dit schrijf, loopt een Koopvaardijschip uit *Leverpool*, *Calcutta* genoemd, onder Kapitein STROJAN in de Haven van *Genua*, dit heeft in den tijd van twintig maanden, van welke het zich zes in de Havens van *Rio Janeiro*,

Valparaiso, *Callao*, *Batavia* en *Calcutta* heeft opgehouden, zijnen Togt om de aarde volbragt, en hierbij geen man verloren, en geene schade geleden.

In het jaar 1799, heeft de Spaansche Korvet, *San Ignacio de Loijola*, Kapitein D. JACINTO DE SAVIA, binnen acht maanden en elf dagen, om de aarde gezeild. Het was den 22sten December 1798, van *Passages* vertrokken, tot de overvaart naar *Callao*, had het slechts honderd, en drie dagen gebezigd; de terugreis van *Guayaquel* naar *Passages*, had het in honderd en elf dagen, op den 18den Augustus van 1799 volbragt. Was het noodig, dan zou ik vele soortgelijke voorbeelden kunnen aanhalen.

DE KONINGIN ELEONORA.

Nadat EDUARD I, Koning van *Engeland*, in het jaar 1282 *Wales* had veroverd, gaf hij in 1284 den Adel dezer Provincie, die hunne Prinsen LEWELLIN en GRIJFFITH verloren hadden, vrijheid, om eenen nieuwen Prins tot hunnen Gouverneur te kiezen.

De hardheid, waarmede zich de Officieren des Konings in *Wales* hadden gedragen, had hen afkeerig gemaakt van het Engelsch Bestuur, en zij gaven op alle aanbiedingen aan hen gedaan, steeds eenparig antwoord, dat zij zich gewillig aan de heerschappij van een Prins of Opperhoofd uit hun eigen land, of aan den Koning zelven zouden onderwerpen, maar nooit iemand gehoorzamen, die niet in *Wales* geboren was, of zich daar ophield.

Om nu hunne genegenheid te winnen, en hunne nationale vooroordeelen te vleijen, bedacht EDUARD het volgend zinrijk, maar gevaarlijk middel. Koningin ELEONORA was op het punt om te be-

bevallen, en de Koning zond haar het bevel, om oogenblikkelijk naar *Wales* te komen.

Het was in het begin van 1284, en in het midden van een strengen winter, toen de Koningin in hare zwangerheid te paard, en door den slechten weg van *Camville* bij *Dunnoij* in *Essex*, waar zij een gedeelte van den winter had doorgebragt, vertrok, om zich naar *Dewizes* in *Wiltshire* te begeven, waar toen het Koninklijk hoofdkwartier was. Van daar werd zij naar de woning van GALFRIDES DE CAMVILLE, in *Sommertshire* gebragt, het hoofdkwartier van den Koning was echter in het naaste dorp, dat thans onder den naam van *Kengscamel* bekend is. Zij werd vervolgens uit dit verblijf heimelijk, onder het geleide van GALFRIDES DE CAMVILLE, naar het slot *Carnavon* gebragt, waar zij door hem aan de bescherming van zijnen zoon WILLIAM DE CAMVILLE, haren Kamerheer en Gouverneur van het slot werd toevertrouwd.

Toen de tijd der verlossing naderde, beval de Koning de aanzienlijksten en den Adel van *Wales*, bij hem te *Rhudland* te komen, om over hunne belangens te raadplegen, en nadat hij eindelijk door GRIFFITH LIWIJD, dien hij voor dit berigt Ridder maakte, de tijding had ontvangen, dat de Koningin ELEONORA van eenen zoon bevallen was, zoo zeide de Koning tot den Adel, dat, daar zij lang gewenscht hadden, dat hij hun een Regent zou geven, hij nu aan hunne begeerte zou voldoen, indien zij den persoon, dien hij dezen post zou opdragen, de verschuldigde gehoorzaamheid beloofden. Zij gaven hierop hunne toestemming, mits dat hij in *Wales* geboren was. De Koning verklaarde hun toen, dat de voor hun bestemde persoon in hun land geboren was, geen woord Engelsch kon spreken, en dat zijn leven zonder vlek

Digitized by Google

was. Nadat zij hunne toestemming herhaald hadden, maakte hun de Koning bekend, dat zijn eigene pas in het slot te *Caernavan* geboren zoon, hun toekomende Prins zou zijn. De Adel, hoewel in hetbegin verrast, dat zij in den voor hen gespannen strik gevangen waren, troostede zich echter dan met de hoop, dat de jonge Prins, de wijl hij in *Wales* geboren was, ook in het gewest deer zou resideren. In deze verwachting werden zij echter teleurgesteld. Want daar, deze zoon door van *Urongus*, den ouden zoon van den Koning, deze Prins, *EDWARD* genaamd, de naaste aanspraak op de Engelsche Kroon kreeg, zoo maakt natuurlijk het minder belang voor het grootste swigten, en hij werd aan het Engelsche Hof opgevoed.

Toen Prins EDWARD den ouderdom van 15 jaren bereikt had, aanvaarde hij plegtig het Regentschap over *Wales*, en ontving de hulde van alle vrije landeigenaren dezer Provincie. Deze gebeurtenis verblijdde de inwoners van *Wales* zeer. Zij beschouwden hem als hunnen heer, en hunne toegenegenheid bleef standvastig, ook zelfs in den oogenblik, dat hem vervolgens, als Koning groet; zij verlieten hem nooit, en heldenden zijn dat in hunne gezangen op eenen zoo roerenden, teedelijken toon, dat dit noch de vrees voor zijne vijanden, noch de lengte van den tijd ooit heeft kunnen doen vergeten.

De gebeurtenis der geboorte van dezen Prins kenmerkt niet flechts de vereeniging van het Vorstendom *Wales* met *Engeland*, maar ook den oorsprong van den titel *Prins van Wales*, die sedert steeds door de oudste zonen der Engelsche Koningen gevoerd is.

DE

DE NACHTEGAAL EN DE ECHO.

(*Eene Fabel.*)

Uit het *Fransch.*

De Nachtegaal, steeds naijverig, om onze oren aan hare zangen te boeijen, vond zich eens gestoord, door eenige schreden van zich, eene stem te hooren, die met de hare in tijdes overeenstemde, en ook eveneens door de voorbijgangers bewonderd werd. Zij mogt hare stem nu eens verheven, — dan weder zachter, nu schielijk, — dan langzaam doen hooren; — zij mogt haar gezang verdubbelen, — of een veranderd geluid aanheffen, — dit alles vermogt niets. Het een, zoo wel als het andere werd, ondanks hare beproevingen, volmaakt nagebootst. Nu gelooft zij zeker eene mededingster te hebben, en zwijgt van gramschap; — maar — ook nu zweeg de stem, die haar bevorens zoo gekweld had. Terwijl de Nachtegaal verwonderd over dit geval in stilte nadenkt, — komt hare zuster, de Vlinder-uil, helpt haar uit den droom, en geeft haar eene juiste beschrijving van de Echo, die hare sooinen zoo geregeld gevolgd had. Hiermede zag de Nachtegaal niet enkel hare eigenliefde gevleid, maar ook haren moed volkomen opgewekt. Zij verheugt zich nu in dit voorregt, — en, in de vrolijke overtuiging van in zich zelve, hare tegenstreefster te vinden, kon zij zich niet weerhouden, haar vorig gezang, in dezelfde vrolijkheid als wel eer, thans op nieuw aan te vangen."

Bij het vertalen dezer *Fabel*, was ik tevens dacht op de les, in dezelve gelegen, — en, mij is voorgekomen deze te zijn: Zij doet s de Nachtegaal vergelijken, bij eenen Dichter

of anderen Geleerde, die, met eene valsche eerzucht bezield, waant, dat geen schepsel zijne waarde evenaart: die door zijnen trots zoo ver gedreven, zich aanmatigt, alleen den toon te mogen voeren, en, die het beneden zich acht, met zijne medeschepselen een gelijke loopbaan te betreden.

Wie is, zoodanig beschouwd, niet van zelve afkeerig van zulk een hatelijk gedrag! Liever willen wij hen, die ons op zijde komen, gelaten dulden, liefst de vruchten van hunnen akker, ons ten nutte maken, en pogen om met hun naar dezelfden roem te dingen, zoo al niet, om hen, allengskens, te boven te streven.

U. V. L.

DE VLINDER.

Elk schepsel der Godheid vervult den beschouwer
Met eerbied en lof:
Van Zonnen en Sfeeren in d'eeuwige ruimte
Tot 't wormpje in het stof.

Hoe groot is de Godheid, weergalmt door de ruimte
Van 't meetloos heelal:
Hoe groot is de Godheid, is 't loflied der Seraphs
Met hemelsch geschal.

Hoe groot is de Godheid, roept peinzend de Wijsgeer,
't Wordt donkere nacht,
Hoe meer ik beschouwe, hoe meer ik bewonder
Des eeuwigen magt.

De schepping is heerlijk, de schepping is Godlijk,
Elk schepsel geeft stof,
Om vrolijk te juichen, om dankbaar t'aanbidden
Des eeuwigen lof.

Vooral ook de Christen, geleerd door de lessen
Van JEZUS zijn Heer,
Aanbidt in den Schepper zijn liefdrijken Vader,
Hij ducht Hem niet meer.

Hij

Digitized by Google

Hij kene zijnen luister, hij ziet zijne grootheid,
Hij buigt voor zijn troon,
Verrukt en verwonderd, maar noemt Hem ook Vader
In JEZUS zijn Zoon.

Elk schepsel der Almagt, dat leert en vertroost hem
In 't aardsche verdriet:
Mijn Schepper, gelooft hij, die alles verzorgde,
Vergeet mij ook niet.

Hij slaat met verrukking aandachtig zijne oogen,
Daar alles hem leert,
Hoe groot Hij moet wezen, hoe magtig en liefdrijk,
Die alles regeert.

Zelfs 't rupsje, der vlinder beschouwt hij met eerbied,
Schoon klein voor het oog,
En bij dat beschouwen ontvangt hij vertroosting
Voor 't hart van omhoog.

De rups moet al kruipend haar onderhoud zoeken,
Ook zoo rolt beneên,
Met moeite, met zorgen door 't strijdperk der aarde
Het leven daar heen.

Zoo is ook de mensch hier een aardworm te noemen,
Zoo magtloos en klein:
En 't leven op d' aarde zal steeds voor den sterv'ling
Zeer moeijelijk zijn.

Hij ziet straks het wezen der rups weêr verandren,
In 't hulsel der pop:
Zoo komt eens een eindpaal aan zwerven en moeite,
En 't leven houdt op.

De rups schijnt verstorven, maar ziet eens, daar scheidt zich
Het hulsel van een:
De vlinder ontdekt zich en vliegt door de bloemen
En velden daarheen.

Zoo breekt eens de morgen der eeuwigheid 't hulsel
Van 't aklige graf:
Zulk denkbeeld was 't zeker, dat JEZUS den Christen
Van 't sterven eens gaf.

Digitized by Google

De vlinder krijgt een hulsel, hij schijnt geneck ver-
storven,
De vlinder herleeft,
In 't ruim van de schepping, ook zoo is hen denkbeeld,
Dat jezus ons geeft:
Van dood en verrijzen, van 's vrolijk herleven,
Na ramp en verdriet:
Wat mij dan op d' aarde ook moeilijks moog treffen,
'k Vertwijfel toch niet.

Hij, die aan het rupsje, na 't zwerven ontkruipen,
Het hulsel eens gaf,
Dat hulsel deedt splijten, breekt ook eens de kluister
Van 't aklige graf.

Hij, die aan den vlinder nieuw leven verleende,
Schenkt ook eens aan mij,
Na 't doien en zwerven, na 't wonen in 't duister,
Dat ik me verblij.

Als nieuw en herschapen, als vlug en verheerlijkt,
O Zalig genot!
In 't ruim van de schepping, bij Hem, die mij vormde,
Mijn Vader en God.

Gemoedigd dan d' aarde, al was het doorkropen,
In moeite en verdriet:
'k Moet zeker eens sterven, maar sterf dach, dat
weet ik,
Voor altoos dan niet.

Mijn jezus breekt zeker van 't graf eens de kluister,
En dan leve ik vrij,
Van 't juk van den koning voor bange verschrikking,
'k Leef zalig en blij.

'k Vlieg dan door de schepping, (gelijk eens de vlinder
Op bloemen en kruid,)
'k Pluk dan eens de rozen der eeuwige lente,
Mijn lijden is uit.

E. A. BOERMAN,
Pred. te *ter Heide*.

A K A.

Digitized by Google

AKADEMIE-NIEUWS.

LEYDEN.

Den 2gden April. Heden aanvaardde de Heer J. VAN DER HOEVEN, Math. Mag. Phil. Nat. et *Med. Doct.* de hem opgedragene waardigheid van buitengewoon Hoogleeraar in de Faculteit der Wis- en Natuurkundige Wetenschappen, aan deze Hoogeschool, met het houden eener plegtige Inwijdings Redevoering: *De diligenti veritatis studio, praecipua naturae interpretis dote*; Dit is: Over de zorgvuldige beoefening der waarheid, als de hoofd eigenschap van den Natuuronderzoeker.

UTRECHT.

Den 18den April, had alhier voor de eerstemaal, eene openbare Promotie plaats, volgens de wijze, zeer onlangs bij besluit van Zijne Majesteit den Koning voorgeschreven, en wel in deze, door den Akademischen Senaat, nader bepaalde orde. Na dat, namelijk de Heer J. P. VERLOREN, Zoon van den Heer P. VERLOREN, J. U. D. en Raad dezer Stad, zijne Regtsgeleerde Verhandeling, *De jure Emphyteutico*, in de Akademische Gehoorzaal, zeer gelukkig had verdedigd, gingen de Professoren, uitmakende den Akademischen Senaat, in hunne Raadkamer, ten einde over de verdiensten van den Kandidaat te oordeelen. Na dat dit geschied, en het Senaatsbesluit opgemaakt was, keerden zij in de Gehoorzaal terug, waar de benoemde Promotor, de Hooggeleerde Heer H. ARNTZENIUS, de Katheder beklom, en, ten aanhooren van een aantal der aanzienlijkste Mannen, en van de Akademische Jeugd, de plegtige handeling der Promotie, tot *Juris Romani et ho-*

hodierni Doctor verrigtte, daarbij bekendmakende, dat den Kandidaat de *hoogste lof*, bij dezen werd toegekend.

Ten zelfden dage, is de Heer JUSTUS HEINRICH KOCH, sedert vele jaren Praeceptor der Latijnsche School alhier, en Custos der Akademische Bibliotheek, als mede onlangs, door Zijne Majesteit den Koning, aangesteld tot Lector in de Hoogduitsche Taal, door den Akademischen Senaat, *honoris caussa*, bevorderd, tot *Philosophiae Theoreticae Magister et Literarum Humaniorum Doctor*.

Den 27sten April, werd, op de bovenvermelde wijze, met toekenning vanden hoogsten lof, tot *Juris Romani et hodierni Doctor* bevorderd, de Heer JACOBUS ADOLPHUS CAROLUS ROVERS, *Philos. Theoret. Magister et Lit. Hum. Doctor*, na zeer gelukkig, in de Akademische Gehoorzaal, te hebben verdedigd zijne *Commentatio juridica*, in *M. Tullii Ciceronis orationem pro Q. Roscio Comoedo*.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

RHEEDE staat vakant te worden. Zie April 1826.

NIJMEGEN.

LENT, den 22sten Maart 1826. Heden had in het midden dezer Gemeente eene zeer aandoen-

Digitized by Google

doenlijke plegtigheid plaats. Onder een groot getal, die openlijk door onzen Leeraar A. R. RUTGERS, tot Leden der Gemeente werden bevestigd, bevonden er zich een getal van acht, meest zeer oude van dagen, die meerendeels diep in de zeventig en in de zestig waren, en daaronder bovendien een grijsaard van 73 jaren met zijn beide zonen.

MAASBOMMEL. Heden den 23sten April gaf onze Leeraar J. A. T. MONHEMIUS, ons berigt van het overlijden van Ds. J. M. VAN HULSTEIJN, laatst Pred. te *Wadenooijen*, die ook hier, gedurende één jaar, het Evangelie verkondigd heeft, en maakte ons dat sterfgeval ten nutte, met eene Leerrede over *Ps.* XXXIX: 5.

WAMEL. Onze Leeraar J. T. ENDTS, maakte ons, met bijvoeging van nuttige vermaningen en opwekkingen, op den 23sten April, het overlijden bekend van Ds. J. M. VAN HULSTEIJN, laatst Pred te *Wadenooijen*, die ook ons, gedurende den tijd van vijf jaren, het woord Gods verkondigd heeft.

HERWEN, AART EN PANNERDEN, den 6den Mei. Ds. A. RETZ, Pred. te *Putten*, voor de beroeping herwaarts bedankt hebbende; is de Kerkeraad den 22sten Maart l. l., weder bijeengekomen, om eenen Leeraar te verkiezen; en heeft het volgende zestal van Predikanten gemaakt:

DD. L. F. T. KOCH, Pred. te *Berkenwoude* en *den Achterbroek*. A. LOSGERT, te *Zoelmond*. W. J. A. LOSGERT, Kandidaat tot den H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*. H. J. LA VERGE, te *Abbenbroek*. J. ALPHERTS, te *Herwijnen*, en J. H. BETTING, te *Beest*.

De drie eersten werden op het drietal geplaatst, waaruit Ds. L. F. T. KOCH, Pred. te *Berkenwoude* en *den Achterbroek*, is beroepen geworden, welke dit beroep, na beraad, heeft aangenomen.

BEMMEL. Op den 2den April l. l. is in deze Ge-

Gemeente, nu met die van *Rijsen* vereenigd, onze beroepen Leeraar, J. C. BOUW, bevestigd. De Bevestiger, T. VERWEEL, Pred. tot *Eist*, aan wien de Consulent Ds. H. CORNEN, Pred. te *Geno*, deze plegtigheid wel had willen afstaan, hield eene Leerrede over *Joh.* III: 16. de Bevestigde predikte tot intrede over 1 *Cor.* I: 23—25.

HORSSEN vakant. Zie Febr. 1822.

WINSSEN vakant. Zie Nov. 1822.

OOIJ EN PERSINGEN vakant. Zie Dec. 1822.

WIJCHEN EN LEUR vakant. Zie April 1824.

SLIJK EWIJK EN OOSTERHOLT vakant. Zie Nov. 1824.

HEMMEN staat vakant te worden. Zie Maart 1825.

ZUTPHEN.

AALTEN. Ingevolge collatie van Z. M. den Koning, is alhier Kerkelijk beroepen, Ds. H. VAN STEEDEN, Pred. te *Maurik*, welke beroeping door denzelven, in afwachting van de vereischte approbatie, is aangenomen.

ZUTPHEN, den 16den April. Onze Leeraar Ds. B. STEMBERD, van hier beroepen naar *Rotterdam*, heeft die beroeping aangenomen.

ZUTPHEN, den 23sten April. De Wel Eerw. Heer C. G. HERHAUS, thans Predikant te *Warmveld*, doch in den jare 1824, wegens aanhoudende ongesteldheid, die hem buiten staat hield tot de waarneming van zijnen dienst, door Z. M. goedertig verklaard zijnde, Emeritus salvo honore, en op een jaarlijks pensioen van vier honderd en vijftig Guldens, is door de goede hand zijnes Gods over hem, zoo volkomen herstelde, dat hij naar den vurigen wenschen zijnes harten de prediking van het Evangelie heeft kunnen hervatten, en vervolgens op eene collatie van zijn Hoog Wel geb. de Heer C. O. HELDEWIER, Heer van *Est* en *Opijnen*, Kerkelijk met de Gemeente van *Elst* beroepen zijnde, en de beroeping aan-

ge-

genomen hebbende, eerstdaags daar heen staat te vertrekken. Hij die een wonder is van Gods magtige liefde, predike ook nog lang en tot rijken zegen de wonderen van Gods genade in Christus Jezus!

DOETINCHEM, den 23sten April. Onze Leeraar P. H. HUGENHOLTZ, Theol. Doct., van hier beroepen naar *Harderwijk*, nam heden van ons afscheid, naar 2 *Thess.* II: 15—17. *Zoo dan Broeders! staat vast enz.*

De Kerkeraad van zijne Excellentie, den Directeur Generaal, tot de Zaken der Hervormde Kerk, handopening tot het vervullen van deze Leeraarsplaats ontvangen hebbende, heeft den 23sten April dit zwaskial uitgebragt:

DD. J. H. HATTINK, Predd. te *Rijssen*. T. F. BERGSMA, Th. Dr. te *Odijk*. A. BROWN, te *Elburg*. G. J. VAN DORSBURG, te *Neerlangbroek*. J. MOLL, te *Haarsteeuwde*. D. J. WOLTERBEEK, te *Oosterbeek*. C. J. SCHEURLEER, te *Almelo*. J. COOPS, te *Corsbi*. J. B. H. BRUINIER, te *Hillegom*. J. BROEKMAN, te *Barneveld*. L. M. LOBRY, te *Zwammerdam*. en J. H. VAN DIEST, te *Hengelo*.

Den 27sten April daarmit dit zegel:

DD. HATTINK, BROWN, MOLL, SCHEURLEER, COOPS en VAN DIEST.

Waarmit eerstond beroepen is, de Wel Eerwzeer geb. Heer H. J. HATTINK, Pred. te *Rijssen*, aan wien de beroepsbrief is toegezonden.

T I E L.

MAURIK. Onze Leeraar Ds. H. VAN STERREN, heeft de beroeping naar de Gemeente van *Aalten*, aangenomen, onder inwachting der benoodigde goedkeuringen. Zoo dat

MAURIK zoolang vakant zal worden.

BUURMALSEM, den 16den April. Heden werd onze nieuwe Leeraar, Ds. I. G. HARGER, onder aan bevestigd door Ds. A. LOSERT, Pred.

te

te *Zoelmond*, met het houden eenet leerrede over *Matth.* XXVIII: 19b. *Leerende haar onderhouden alles wat ik u geboden heb*, en met de oplegging der handen ook van den Consulent Ds. BURGER, van *Tricht*, en de Predikanten VAN DIKST, van *Buren*. HERINGA, van *Beusichem*. CORELL, van *Erichem*. LAMMERÉE, van *Geldermalsem*. VAN LIMBURG BROUWER, Th. Doct van *Deil* en *Enspijk*. en VELDWIJK, van *Meteren*.

De bevestigde predikte des namiddags over *Joann.* X: 10.b. *Ik ben gekomen op dat zij het leven en overvloed hebben.*

WADENOIJEN. Den 16den April maakte ons Ds. J. CORELL, Pred. te *Avezathen*, in den namiddag Godsdienst bekend, dat onze Leeraar Ds. J. M VAN HOLSTEIJN, die zelf door ongesteldheid was verhinderd den predikdienst waar te nemen, voor de beroeping naar *Venendaal* had bedankt, en onder ons zoude blijven.

Dan niet lang mogten wij ons daar over verblijden, want zijne ongesteldheid verergerde dermate, dat hij reeds den 18den daaraanvolgende, des ochtends ten half zeven ure, voor de kracht der koorts bezweek, en in den Heere ontsliep, deze Gemeente herderloos, en eene bedroefde Weduwe Mejufvrouw E. E. VAN DER ROEST, met vijf zonen en twee dochters nalatende. Ruim 26 jaren was hij te *Wamel* en *Dreumel*, te *Maasbommel* en *Alfen*, en alhier, in den dienst des Evangeliums, getrouw en ijverig werkzaam, na dat hij zich vooraf aan de hooge Schooien van *Duisburg* en *Utrecht*, tot denzelven had voorbereid en bekwaam gemaakt, en in zijne geboortestad *Nijmegen*, onder het getal der Proponenten was aangenomen. Hij wordt door zijne Gemeente betreurd, en door den Kerkenraad is, ten blijke van deszelfs achting, voor de overledenen, gedurende zes weeken, den rouw aangenomen. De Ringbroeders zullen voor de We-

Digitized by Google

ze na het eindigen van het sterk vierendeel s, gedurende het jaar van gratie den dienst rnemen, en de Consulent Ds. R. VERWEY, van umpt, heeft, den 23sten de eerste beurt ver- ende, de lijkrede gehouden, ten tekst bij die genheid behandelende, *Prediker* VII: 1b. *er is de dag des doods ens.*

CKEN WIEL, den 23sten April. Na dat onze *Edam* beroepen Leeraar Ds. J. J. W. VAN STRA EN, I. I. Vrijdag, door den Gecommitteerden het Tiellsche Klassikaal Bestuur, Ds. P. SPECHT P., van zijne betrekking op deze Gemeente, Kerkeraad en de Classis was losgemaakt, ft hij heden afscheid gepredikt, met *Hand.* XX: n 27. *Daarom betuige ik — alle den raad Gods.* dat deze Gemeente nu vakant is, maar daar eeds handopening tot het doen eener beroe- ; verleend en de collatie der Predikantsplaats even is, zal zij niet lang vakant blijven.

B O M M E L.

ST, den 30sten April 1826. Heden werd er, door den Consulent dezer Gemeente, tot der en Leeraar bevestigd, de Wel Eerw. r G. G. BIERHAUS. De Bevestiger sprak over *lm* CIII: 1, 2 en 22. de Bevestigde, over *dr.* I: 23, 24.

UILICHEM EN NIEUWAAL, den 14den . Heden maakte onze Leeraar, Ds. D. J. H. TOSCHENBROEK, ons bekend, eene beroe- ; ontvangen te hebben, naar de Gemeente *Kwadijk*, onder de Classis van *Edam*, en hij deze beroeping had in beraad genomen.

OEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Nov. 1819

EBREWAARDEN vakant. Zie April 1826.

UIL vakant. Zie April 1826.

HARDERWIJK.

HARDERWIJK, den 7den Mei 1826. Onze oudste Leeraar, Ds. L. BOUMAN, bij besluit van Z. M. d. d. 14den Augustus l. l., het Emeritaat verkregen, en voor het einde des jongstverledenen jaars, zijn Dienstwerk onder ons geëindigd hebbende, is vervolgens door Ds. G. LAMERS, zijnen Ambtgenoot, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Harderwijk*, van zijne betrekking op de Classis en Gemeente van *Harderwijk* losgemaakt, en heden werd deszelfs opvolger, Ds. P. H. HUGENHOLTZ, Theol. Doct., van *Doetinchem* herwaarts overgekomen, onder ons bevestigd, door deszelfs jongsten Ambtgenoot, Ds. J. RADERMACHER SCHORER, met eene Leerrede over 1 *Cor.* IV: 1., des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijn Dienstwerk, predikende over *Jac.* V: 19, 20.

HARDERWIJK. Zie Nov. 1825.

ZUID-HOLLAND.

S GRAVENHAGE.

VOORBURG, den 23sten April 1826. Heden nam onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer, A. VAN VLOTEN, vóór zijn vertrek naar *Alkmaar*, van ons afscheid, met eene Leerrede over 2 *Joan.* VIII. *Ziet toe voor u zelven, dat wij niet verliezen, het geen wij gearbeid hebben, maar eenen vollen loon ontvangen mogen.*

VOORBURG, den 1sten Mei 1826. De Kerkeraad van *Voorburg* heeft, onder opzigt van den Consulent, H. VAN HEUNINGEN, Predik. te *Rijswijk*, na verkregen handopening, van zijne Excellentie, den Staatsraad, Directeur-Generaal,

voor

Digitized by Google

voor de Zaken van den Hervormden Eeredienst, heden gemaakt het volgende tweetal:

DD. J. MOLL JZ., Predd. te *Hazerswoude*. H. J. VAN HOORN, te *Maasland*. A. BROWN, te *Elkum*. A. L. EVERWIJN, te *Voorthuizen*. A. H. BLAAUW, te *Maartensdijk*. J. M. J. HOOG, te *Krimpen aan de Lek*. P. H. VOCKESTAERT, te *Leijdschendam*. A. ROELOFS, te *Apeldoorn*. J. DERMOUT, te *Vuursche*. C. DE VISSER, te *Herkingen*. J. J. DENIER VAN DER GON, te *Naaldwijk* en M. B. ROMENIJ, te *Montfoort*.

Waarvan op het zestal geplaatst zijn:

DD. J. MOLL JZ., H. J. VAN HOORN, A. BROWN, A. L. EVERWIJN, A. H. BLAAUW en P. H. VOCKESTAERT.

Ten zelfden dage, heeft de Kerkeraad gemaakt dit tweetal:

DD. J. MOLL JZ. en H. J. VAN HOORN, daaruit geëligeerd J. MOLL JZ. en nadat dit voorgestelde tweetal, en deze electie door de Edele Achtbare Heeren Burgemeester en Wethouders der Stad *Delft*, als Ambachtsheeren van *Voorburg* gunstiglijk waren geapprobeerd, tot Herder en Leeraar in de Gemeente van *Voorburg* beroepen, den Wel Eerw. zeer geleerden Heer J. MOLL J. Z., Pred. te *Hazerswoude*, die deze beroeping in beraad genomen, en daarna voor dezelve bedankt heeft.

NOODDORP, den 30sten April. Den 2den dezer maand, gaf onze Leeraar P. VAN AMEROM, ons kennis, eene beroeping te hebben ontvangen naar de Gemeente van *Graft*, en dezelve in beraad te hebben genomen, den 16den berigtte hij ons dat hij voor die beroeping bedankt, maar een andere naar *Aalsmeer* ontvangen had, en heden verklaarde zijn Eerw. ons, laatstgenoemde beroeping te hebben aangenomen.

DELFT, den 12den Mei 1826. Na dat onze jongste Leeraar, Ds. A. FRANCKEN, als beroepen

nam de Gemeente van *Utrecht*, op den 14den April l. l., in eene daartoe belegde Kerkraads-Vergadering, van zijne betrekking tot de Classis, den Kerkraad en de Gemeente van ontslagen; door dezelfs Ambtgenoot, Ds. J. B. JENTINK, daartoe door het Klassikaal Bestuur van *'s Gravenhage* gecommitteerd, heeft zijn Wel Eerw. den 16den April van ons afscheid genomen, met eene Leerrede over *Joh.* XV: 10a. *Indien gij mijne gebooden bewaart, zoo zult gij in mijne liefde blijven.*

Ter vervulling der vakature hier door veroorzaakt, heeft de Kerkraad de navolgende Nominatie, en beroeping uitgebragt.

Twee:

DD. W. STROES JANSEN, Predd. te *Westzaandam*. J. MOLL JZ. te *Huizerwoude*. A. C. ROËLL, te *Goederede*. C. W. KERSTEN, te *Rhenen*. J. E. STITS, te *Renkum* en *Heelsum*. H. J. TOL, Theol. Doct., te *Kampen*. J. BRAVE, te *Maarsen*. H. J. ROMEIJ, te *Zwolle*. G. WALLER, te *Boisward*. H. E. VINKE, Theol. Doct., te *Alkmaar*. P. H. VOCKESTAERT, te *Leidschendam* en *Wilsveen*. G. BAX, Theol. Doct., te *Brielle*.

Zeven:

DD. J. BRAVE, W. STROES JANSEN, J. MOLL, JZ. A. C. ROËLL, P. H. VOCKESTAERT en G. WALLER.

Drieën:

DD. W. STROES JANSEN, J. BRAVE en J. MOLL JZ.

En uit de bovenstaande Nominatie, is op heden beroepen, de Wel Eerw. Heer W. STROES JANSEN, Pred. te *Westzaandam*, en is aan zijn Wel Eerw. daar van kennis gegeven.

ROTTERDAM.

ROTTERDAM, den zesten Maart 1816. Door de Groote Kerkraads-Vergadering der Nederduitsche Hervormde Gemeente alhier, is, na verkregen handopening, ter vervulling der vakature, ver-

oorzaakt door het overlijden van den Wel erw. zeer geleerden Heer W. VAN NIEUWSTADT, t een te voren gemaakt gros, het volgende malsal geformeerd:

DD W. N. MUNTING, Predd. te *Hoorn*. H. J. L, Theol. Doct., te *Kampen*. I. CORSTIUS, te *kuizen*. B. STEMBERG, te *Zutphen*. S. G. JO-SSEN, te *Zierikzee*. J. BRAVE, te *Maarssen*. M. N METEREN, te *Amersfoort*. H. B. VINKE, Theol. Doct., te *Alkmaar*. W. W. VAN BEUZEKOM, te *aasluis*. B. VAN DER FEEN, te *Middelburg*. H. J. N HOORN, te *Maasland* en A. VERWIJS, te *Deter*.

Vaar uit den 21sten dier maand, is gemaakt zestal:

DD. W. N. MUNTING, H. J. TOL, Theol. Doct., VAN DER FEEN, S. G. JORISSEN, M. VAN METE-I en B. STEMBERG.

Op den 5den April, zijn hier uit op het drie gebragt:

DD. B. STEMBERG, S. G. JORISSEN en B. VAN FEEN, met het lot tegen M. VAN METEREN, *Amersfoort*.

n den 7den daaraanvolgende beroepen, de Eerw. zeer gel. Heer B. STEMBERG, Pred. te *phen*, die deze beroeping heeft aangenomen.

OTTERDAM, den 23sten April. Heden d heeft onze algemeen Hooggeachte oudste raar, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer J. RP, S. S. Theol. Doct., door Z. M. onzen ing, gunstiglijk emeritus verklaard, na alvo door Ds. D. J. VAN BRANDENBURGH, Pred. te *shaven*, daartoe door het Klassikaal Bestuur *Rotterdam* gecommitteerd, van zijne betrek en tot deze Gemeente, en de Classis van *rdam*, te zijn ontslagen, zijn gewoon dienst in deze Gemeente besloten, met eene pleg-aandoenlijke en doelmatige Leerrede, over

Gen. XLVIII: 21 *Ziet, ik sterve, maar God zal met uiieden wezen.*

Zijn Wel Eerw. heeft, sedert het jaar 1778, den H. Dienst volbragt te *St. Annaland*, in *Tholen*, te *Axel* in *Staats-Vlaanderen*, te *Noordwijk aan Zee* in *Rhijnland*, te *Loga*, in *Oostvrieslaud*, en meest sedert 1789, in onze Gemeente. Ligchaams zwakheid, heeft voor zijn Wel Eerw. de rust begeerlijk en noodzakelijk gemaakt. — Alle zijne Ambtgenooten, en de geheele Gemeente, die grootelijks belangstellen, in den geliefden Ambtgenoot, opregten vriend, getrouwen en ijverigen Leeraar en Herder; bidden vurigtijk om de verlenging zijner dagen, en de toeneming zijner kracht, op dat hij, in voldoening aan den wensch ook van zijn eigen hart, waar hij zal mogen en kunnen, nog lange medewerke aan het heil dezer Gemeente, en den bloei van JEZUS Kerk, waaraan hij in onderscheiden betrekkingen, en veelerlei opzigten, zoo vele jaren met zegen en vrucht heeft mogen arbeiden.

ROTTERDAM, den 7den Mei. Heden is onze van *Bolsward*, tot ons overgekomen Leeraar, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer R. ADRIANI, in den Dienst dezer Gemeente bevestigd, door eenen zijner Ambtgenooten, den Wel Eerw. zeer geleerden Heer S. GREGOOR, met 2 *Cor.* VIII: 23, 24. *Het zij Titus, hij is mijn medegezel, en medearbeider bij u; het zij onze broeders, zij zijn afgezanten der Gemeenten, en een eer van Christus. Bewijst dan aan hen de bewijzen uwer liefde, en onzer roem van u, ook voor het aangezigt der Gemeente.* De Bevestigde heeft zijn Dienstwerk aanvaard, met eene Leerrede over 1 *Thess.* III: 11. *Doch onze God en Vader zelf, en onze Heer Jezus Christus rigtte onzen weg bij u.*

HOOGVLIET, den 23sten April. Ds. J. BUSSAAR,

SAAR, nam heden, na van zijne betrekkingen op deze Gemeente, en de Classis van *Rotterdam*, te zijn losgemaakt, door Ds. D. J. VAN BRANDENBURGH, Pred. te *Delfshaven*, daar toe gecommitteerd van het Klassikaal Bestuur van *Rotterdam*, afscheid van ons, met *Rom.* VIII: 35. *Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus?* Dus is

HOOGVLIET vakant.

SCHIEDAM vakant. Zie October 1825.

IJSSELMONDE. Zie Maart 1826.

RHOON. Zie April 1826.

L E I J D E N.

BOSKOOP, den 7den Mei. Heden werd onze beroepen Leeraar, G. G. VAN DEN BROEK, van *Klaaswaal* overgekomen, in den H. Dienst onder ons bevestigd, door den Consulent, L. M. LOBRIJ, Pred. te *Zwammerdam*, met eene Leerrede over *Spr.* XVI: 20*a*. *Die op het woord verstandiglijk let, zal het goede vinden.*

De bevestigde deed des namiddags zijne intrede, predikende over *Jac.* I: 21*b*. *Ontvangt met zagtmoedigheid enz.*

VOORHOUT EN DE KAAG. Den 7den Mei. Was ongesteldheid de oorzaak, dat de bevestiging op den te voren bepaalden tijd niet kon voortgaan, (zie de Boekzaal der vorige maand,) heden hadden wij het genoegen, dat onze beroepene Leeraar G. RUITENSCHILD, Theol. Doct. in zijnen dienst wierd ingezegend, bij afstand van den Consulent Ds. W. M. KOOIJ, Pred. te *Warmond*, door den Wel Eerw. Heer G. J. SCHACHT, Theol. Doct. en Pred. te *Leijden*, met eene Leerrede over *Philipp.* II: 29. *Ontvangt hem dan in den Heere met alle blijdschap.*

De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, ook door den Hoogleeraar SURINGAR en DD. D. HALDER, te *Valken-*

burg. SCHILLINGER, te *Rijnsburg*. PACIUS, SCHEER VAN GROIN, te *Lisse*. MEURS SCHOLTEN, te *Noordwijkerhout*. VAN DER ES, Theol. Doct., te *Sassenheim*. MEURER, te *Hillegom*. en EVERWIJN, te *Voorhuizen*.

De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijne bediening, met eene Leerrede, over de voortreffelijkheid der Evangeliebediening, naar aanleiding van 2 *Cor*. III: 6.

HAZERSWOUDE, den 7den Mei. Onze Leeraar J. MOLL JACOBSZ., maakt ons den 4den dezer bekend, dat hij in het begin deze week eene beroeping van *Voorburg* ontvangen en in beraad genomen had, en heden vernamen wij, dat hij zich heeft verpligt gevonden, voor die beroeping te bedanken.

NIEUWKOOP vakant. Zie April 1826.

HOOGMADE en RIJPWETERING. Zie April 1826.

ALPHEN staat vakant te worden. Zie April 1826.

DORDRECHT.

OTTOLAND en NEDERBLOKLAND, den 9den April 1826. Op den 15den Maart is alhier door den Kerkeraad, in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, tot Leeraar beroepen geworden, de Wel Eerw. zeer gel. Heer R. J. BERGEMA, Theol. Doct. en Pred. te *Odijk*; doch welke, na beraad, voor deze beroeping heeft bedankt.

WIJNGAARDEN en RUIGBROEK vakant. Zie Sept. 1825.

SLAASWAAL staat vakant te worden. Zie Maart 1826.

NIEUW LEKKERLAND staat vakant te worden. Zie April 1826.

GOU-

GOUDA.

EVERDINGEN, den 1sten April. Heden morgen overleed, geheel onverwachts, onze hartelijk beminde Leeraar, de Wel Eerw. zeer geleerde R. A. CHEVALLIER, in den ouderdom van ongeveer 34 jaren, na in drie onderscheidene Gemeenten, eerst te *Koeverden*, in *Drenthe*, drie jaren, vervolgens te *Luik*, van 1819 tot 1823, en eindelijk onder ons den overigen tijd van zijn leven, met veel ijver en getrouwheid het Evangelie van onzen Heer verkondigd te hebben. Zijn Eerw. was de derde zoon van wijlen den Wel Eerw. zeer gel. Heer R. CHEVALLIER, Leeraar bij de Waalsche Gemeente te *Amsterdam*, en Mejufvrouw JACOBA ARNOLDA ELISABETH HAESEBECK; hij doorliep, onder het opzigt van zijnen vader zijne letteroefeningen, die hem geschikt maakten, om met den besten uitslag de Akademische lessen te kunnen bijwonen. Na zich in de voorbereidende Wetenschappen aan het Athenaeum illustre te *Amsterdam*, bekwaam gemaakt te hebben, ging zijn Eerw. naar *Leijden*, om aldaar de hoog Geleerde Heeren VAN VOORST en VAN DER KAM te hooren, en alzoo voor den Predikdienst gevormd te worden. In April 1819 trad zijn Eerw. in den Echt met Mejufvrouw JOHANNA IMPERREUR EDELINCK, (dochter van wijlen den Wel Eerw. Heer H. EDELINCK en FENNA VAN DEN,) die billijke tranen weent over 't gemis haren Echtgenoot, gelijk ook wij treuren over 't verlies van eenen braven en ijverigen Leeraar. Den 2den April heeft de Wel Eerw. zeer geleerde Heer D. ROMAR, PZ. Pred. te *Haarlem*, en Consulent dezer Gemeente, eene toepasselijke Leerrede uitgesproken, waarin hij ons, tot aanleiding van *Ps.* CXLIV: 4. de korthed en onbestendigheid van 's menschen leven voor-

stelde, en ons aanspoorde tot eene bestendige en aanhoudende zorg voor ons eeuwig geluk, op dat de dood ons niet onvoorbereid, in de eeuwigheid zoude overbrengen; waarna wij ernstig vermaand werden, om toch nimmer onzen gestorvenen Leeraar en de lessen, die hij ons zoo dikwijls volgens het Evangelie, ook over dood en eeuwigheid, gegeven had, te vergeten.

Het annus gratiae zal voor de weduwe, door de Predikanten van den Ring, worden waargenomen.

BERKENWOUDE, den 16den April. Heden voor 14 dagen vernamen wij, dat onze Leeraar Ds. L. F. F. KOCH, eene beroeping had ontvangen naar de Gemeente van *Herwen*, *Aardt* en *Pannerden*, en heden maakte hij ons bekend, *dat hij* zich verpligt had gevonden, onder inwachting der noodige approbatien, deze beroeping aan te nemen, zoo dat

BERKENWOUDE staat vakant te worden.

BRIELLE.

STAD AAN HET HARINGVLIET vakant. Zie Julij 1825.

STELLENDAM staat vakant te worden. Zie Maart 1826.

PIERSHIL. Zie April 1826.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

AALSMEER. Ds. P. VAN AMEROM, Pred. te *Nooddorp*, heeft de beroeping naar onze Gemeente, onder inwachting der noodige goedkeuringen, aangenomen.

KOR-

Digitized by Google

KORTENHOEF. Onze Leeraar Ds. G. C. CALLENBACH, naar de Gemeente van *Mijdrecht* beroepen zijnde, heeft ons op den 4den Mei kennis gegeven, voor deze beroeping te hebben bedankt.

HAARLEM.

WESTZAANDAM, den 14den Mei. Heden morgen gaf onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer W. STROES JANSEN, ons te kennen, dat hij eene beroeping naar *Delft* ontvangen, en dezelve in beraad genomen heeft.

ZANDVOORT staat vakant te worden. Zie April 1826

HAARLEM. Zie April 1826.

ALKMAAR.

OOSTEREND OP TEXEL, den 16den April 1826. Onze beroepen Leeraar, Ds. H. L. STEINFORT, is op heden, door Ds. J. J. WASSENAAR, Pred. aan *den Burgt*, in zijne bediening onder ons bevestigd, met eene Leerrede over *Joan.* XVII: 20, 21. *Ik bidde niet alleen voor deze, maar ook voor de geenen, die door hun woord in mij gelooven zullen. Op dat ze alle een zijn, gelijkerwijs gij Vader in mij, en ik in u, dat zij ook in ons een zijn: opdat de wereld geloove, dat gij mij gezonden hebt.* De Bevestigde aanvaardde zijn dienst, met eene Leerrede over 2 *Cor.* II: 14, 15, 16, 17. *En Gode zij dank, die ons allen tijd doet triompheeren in Christus* enz.

EGMOND AAN ZEE, den 16den April. Onze Leeraar, Ds. TH. J. WIJNOLDIJ, gaf ons den 2den dezer kennis, dat hij te *Aardswoud* beroepen was; dan heden mogten wij vernemen, dat zijn Wel Eerw. voor die beroeping bedankt, en besloten had, om nog bij ons te blijven.

GRAFT, den 27sten April. Ds. P. VAN AMERÖM, Pred. te *Nooddorp*, voor de beroeping bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad, onder bestuur

stuur van den Consulent Ds. J. METZ, Pred. te *West*, en *Oostgraftdijk*, de volgende nominatie gemaakt:

DD. A. A. RIEDEL, Predd. te *Lollum*. E. ROMAR, te *Winkel*. MENSMA VAN WILLES, te *Kapelle*. J. METZ, te *West* en *Oostgraftdijk*. J. POTHOFF, te *Driehuizen* en *Zuidschermer*. en H. A. VAN DER PEN, te *ten Aa*.

Op het drietal:

DD. RIEDEL, ROMAR en VAN WILLES.

Waaruit terstond beroepen is, Ds. A. A. RIEDEL, Pred. te *Lollum*, aan wien de acte van beroeping is toegezonden.

ALKMAAR, den 7den Mei. Heden werd onze Leeraar A. VAN VLOTEN, in zijnen dienst onder ons ingezegend door zijnen Ambtgenoot, den Wel Eerw. Heer A. BIERSON, met eene Leerrede over 2 *Cor.* V: 14. *De liefde van Christus dringt ons.* 's Avonds aanvaardde onze bevestigde Leeraar zijnen dienst, met eene Leerrede over 1 *Cor.* III: 21b. *Alles is uwe.*

KOEDIJK, den 7den Mei. Heden werd onze Leeraar, Ds. L. VISSER, van *Spanbroek* en *Opmeer* tot ons overgekomen, bevestigd, door den Wel Eerw. Heer T. O. SCHOMAKER, Pred. te *Hoogwoude*, aan wien de Consulent Ds B. BRUINS, Pred te *Schoorl*, de bevestigingsbeurt had afgestaan. De Bevestiger predikte over *Hand.* V: 42. Des namiddags deed onze Leeraar zijne Intre-rede, met *Jaan.* VIII: 12.

NOORDSCHARWOLDE, den 7den Mei 1826. Onze beroepen Leeraar L. M. COSTERUS, werd heden onder ons bevestigd, door deszelfs Behuwdbroeder J. S. VAN DER LINDEN VAN SPRANKHUIZEN, Pred. te *Ursem*, aan wien onze Consulent Ds. J. VAN AMEREN, Pred. te *Oudkarspel*, dit werk had afgestaan. De Bevestiger predikte bij die gelegenheid, over 1 *Cor.* I: 24b. *Wij pre-*

dien Christus, de kracht Gods en de wijsheid Gods. De bevestigde aanvaardde onder ons zijn ambt, met eene Leerrede over de gemijkenis van den Zaadzaaijer, volgens *Luk.* VIII: 4—15.

PETTEN vakant. Zie Oct. 1825.

HUISDUINEN vakant. Zie Febr. 1826.

DE BURGT op Texel kan vakant te worden. Zie Febr. 1826.

WAAL EN KOOG op Texel. Zie April. 1826.

HOORN.

OOSTER- EN WESTERBLOKKER. Onze Leeraar Ds. H. SCHAAP, beroepen zijnde in de Gemeente van *Twisk*, heeft, na beraad, voor die Beroeping bedankt, en ons van dit besluit kennis gegeven, in eene Leerrede over *Hand.* XXIV: 16. *En hierin oefene ik mij zelven, om altijd eene onergerlijke conscientie te hebben bij God en de menschen.*

GROSTHUIZEN EN AVENHORN. Na dat onze Leeraar L. MAAGH COSTERUS, van hier beroepen naar *Noordschaarwoude*, door den Heer J. VAN SLOOTEREN, Praeses van het Klassikal-Bestuur van *Hoorn*, van zijne betrekkingen op de Classis en deze Gemeente, behoorlijk was ontslagen, heeft zijn Beruf op den 2sten April in de Kerk van *Avenhorn*, zijn achtjarig dienstwerk onder ons besloten, naar aanleiding van den tweeden brief van *Joh.* vs. 8. *Ziet zo voor u zelven, dat wij niet verlieren, 't geen wij gearbeid hebben, maar een vollen loon mogen ontvangen.*

AARDSWOUD. Dr. T. J. WIJNOUDT, Pred. te *Egmond aan Zee*, voor de beroeping alhier uitgebragt, bedankt hebbende, is de Kerkeraad, onder voorzitting van den Consulent T. G. SCHUMAKER, Pred. te *Hoogwoud*, op nieuw overgegaan, tot het formeren van het volgende drietal:

DD. T. ADAMA POLLIUS, Predd. te *St. Maarten* en *Valkoog*. B. BRUINS, *Schoorl*, *Groet* en *Kamp*.

en

en S. R. SLOTHOUWER, te *Haringhaarspel* en *Dirkshorn*.

Welke nominatie aan den Heer dezer Heerlijkheid ter agreatie is toegezonden.

SPANBROEK EN OPMEER, Ds. L. VINKER, van hier beroepen naar de Gemeente van *Koedijk*, is op den 28sten April l. l. door den Praeses van het Klassikaal Bestuur van *Hoorn*, Ds. J. VAN SLOOTEREN, van zijne betrekkingen op deze Gemeente en de Classis, behoorlijk losgemaakt; en heeft den 30sten daaraanvolgende van ons afscheid genomen, naar aanleiding van *Joh. XV: 20a. Gedenkt des woords, dat ik u gezegd heb.*

Heden op den 12den Mei, zijn na verzochte en verkregene handopening van het Departement voor de zaken den Hervormde Kerk, en met toestemming van den Hoog Wel Geb. Heer BARON VAN WASSENAAR, Heer van *Spaubroek*, en den Hoog Edel Geb. Heer Jonkheer G. VAN DER MINDEN, Vrijheer van *Spaubroek*, in tegenwoordigheid van den Consulent Ds. T. G. SCHOMAKER, Pred. te *Hoogwoud*, op het drietal gebragt:

DD. D. M. MIEDEMA, Predd. te *Warns* en *Schaark*, M. DE STRUIVING, te *Westwoud* en *Binnenwijzend*, en G. C. VAN BALEN BLANKEN, te *Wognum* en *Wadwai*.

En daaruit terstond beroepen Ds. M. D. MIEDEMA, Pred. te *Warns* en *Scharl*, in de Provincie *Friesland*.

TWISK, den 1sten Mei. Door dien Ds. H. SCHEN, voor onze op zijn Eerwt uitgebragte beroeping alhier bedankt had, vond zich de Kerkeraad verpligt, om zijne pogingen, ter vervulling der vakature alhier, te herhalen. Dezelve vergaderde thans daartoe, met den Consulent Ds. D. BROENDERS DZ., Pred. te *Abbekerk*, C. A. en vormde het navolgend zeetal van Predikanten, als:

DD. ED. F. OVERHOFF, J. A. H. VAN IJSSEL GROOTHUIS,

HUIS, J. CLAUS, H. SCHREIJ, G. JELGERSMA EN A. SCHILT, Predikanten te *Uitgeest*, *Woudenberg*, *Middelie* en *Akwijk*. *Ooster*- en *Wester Blokker*, *Warmenhuizen* en *Burschoten*.

Hieruit werd den 9den Mei ten overstaan des Consulents, door den Kerkeraad dit drietal gemaakt:

DD. W. F. OVERHOFF, J. H. VAN IJSSEL GROOTHUIS en H. SCHREIJ, Predikanten te *Uitgeest*, *Woudenberg*. en *Ooster*- en *Wester Blokker*.

Waaruit terstond beroepen werd de Wel Eerw. Heer W. F. OVERHOFF, Predikant te *Uitgeest*, aan wien de beroepsbrief is toegezonden.

Tot Praetor van den ring van *Spanbroek*, is gecontinueerd Ds. T. G. SCHOMAKER, Predikant te *Hoogwoud*, en tot Scriba is benoemd Ds. G. VAN GUTENBEEK, Pred. te *Zijbekerspel*.

SCHELLINGHOUT staat vakant te worden. Zie Maart 1826.

OBDAM. Zie April 1826.

ABBEKERK EN LAMBERTSCHAAG staat vakant te worden. Zie April 1826.

E D A M.

DURGERDAM, den 27sten Maart. Na dat Ds. P. SOETERS, te *Ravenswaaij*, de beroeping op zijn Wel Eerw. uitgebragt, had van de hand gewezen, is de Kerkeraad heden wederom bijeen gekomen, ten einde het beroepingswerk te hervatten, en heeft, onder voorzitting van den Consulent Ds. C. STEENHAUER, Pred. te *Ransdorp*, c.a. het volgende zesral gemaakt, bestaande uit;

DD. D. BROEDELET DZ., Predd. te *Abbekerk* en *Lambertschaag*. H. A. VAN DER VEN, te *Ter Aa*. C. DE GROOT STIFFRIJ, te *Pijnaker*. G. CANNE, te *Stichtsenberg*. P. I. VAN DER GRIENT, aan den *Moerdijk*. en C. C. CALLENBACH, te *Kortenhoef*.

Waarvan de drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, daaruit terstond is beroepen Ds. D. BROEDE-

Digitized by Google

DELET DZ., Pred. te *Abbekerk* en *Lambertschaag*, die deze beroeping, onder inwachting van Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen, heeft aangenomen.

LANDSMEER, den 18den April. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. D. DAGEVOS, naar *Rijsoort*, zijn heden, onder het bestuur van den Wel Eerw. Heer J. G. TOUSSAINT, Pred. te *Ilpendam*, als Consulent, op een zestal geplaatst:

DD. H. HENRIJ, T. J. WIJNOLDIJ, J. STERK, D. BROEDELET DZ., J. CLAUS, en L. C. VAN DER MEULEN, Predd. te *Egmond-Binnen* en op *den Hoef*, te *Egmond aan Zee*, te *Breesch Nieuwland*, te *Abbekerk* en *Lambertschaag*, te *Bruinisse* en te *Heenhoven*.

Uit welk zestal op het drietal werden geplaatst: DD. STERK, HENRIJ en CLAUS.

Waaruit beroepen is Ds. J. CLAUS, Pred. te *Middelie*, die deze beroeping heeft in beraad genomen.

NIEUWENRAM, den 20den April. Heden had in deze Gemeente, eene aangename plegtigheid plaats. Onze Leeraar Ds. R. A. VAN DEURSEN, deelde aan 45 zijner Leerlingen eereprijsjes uit. Na dat hij eerst eene korte redevoering gehouden had, over het nut dat er in het onderzoek des Bijbels gelegen is, onderzocht hij zijne Leerlingen in de Geschiedenissen des Bijbels, en de gepaste en vrijmoedige antwoorden der Leerlingen bewezen overtuigend, dat zij in den Bijbel geene vreemdelingen waren. Daarna, onder doelmatige aanspraken, de prijsjes uitdeelende, wierd hem hiervoor, in naam van allen, door eene der Meisjes DEBORA GOEDE genaamd, hartelijk dank betuigd. Eene aanzienlijke schare van toehoorders verhoogde den luister van dit Kinderfeest, hetwelk Gode ter eere eindigde.

OOST-

OOSTHUIZEN, den 23sten April. Heden werd deze Gemeente door haren Leeraar, L. VAN DER HORST, bepaald bij het treurig afsterven van de Wel Edel geborene Vrouwe ELIZABET VAN FORREST, Echtgenoote van den Wel Edel geboren Heer, Mr. F. VAN BREDEHOFF DE VICQ, Vrijheer van *Oosthuizen* enz., op den 20sten dezer maand, te *Hoorn*, ten gevolge van eene langdurige verzwakking, in den bloei hares levens ontrukt, aan haren Echtgenoot, haar talrijk kroost, en hare overige aanzienlijke betrekkingen. Met innerlijke deelneming en aandoening, werd het berigt van haar afsterven door ons ontvangen, en hartelijk vereenigden wij ons met de huide, die harer nagedachtenis gebragt werd, als eene achtingwaardige Christin, die den weg des opregten geloofs in CHRISTUS, en der ongeveinsde Godzaligheid bewandelde; die haar langdurig en smartelijk lijden met Christelijke gelatenheid en moed verduurde, en in de hope des eeuwigen levens, zalig ontsliep. God, bidden wij, vertrooste den diep bedroefden Echtgenoot, en de treurende kinderen, door de gedachte dat hunne dierbare afgestorvene zalig is, en zij haar zullen wederzien; en geve gewenscht gevolg, aan de vermaningen die wij bij deze treffende gelegenheid ontvingen van onzen Leeraar, in zijne Leerrede over 2 *Tim.* IV: 7 en 8. om, ook op het voorbeeld der zalig ontslapene, ons leven aan Christus te wijden, op dat ook ons sterven eenmaal ons gewin zij.

NIEUWENDAM, den 7den Mei. Heden had in deze Gemeente eene plegtigheid plaats. Twee der Leerlingen van onzen Leeraar Ds. R. A. VAN DEURSEN, met namen GRIETJE BOZ en ELIZABETH EELTJES, gaven openlijk rekenschap van haar geloof. Na dat eerst een woord

gesproken was, over *Matt.* XVI: 15. werden zij onderzocht in de Geloofs en Zedeleer, Bijbelsche en Kerkelijke Geschiedenissen. Gepast en vrijmoedig waren de antwoorden dezer jeugdige Belijdsters, en overtuigend toonden zij de leer van het dierbaar Evangelie te kennen. Treffend waren de aanspraken des Leeraars aan deze zijnen Kweekelingen, hartelijk de dankbetuiging, door de oudste der Leerlingen aan haren Leeraar gedaan; terwijl alles afsliep met erkentenis aan den Koning der Kerke, die niet ophoud het rijk van waarheid en deugd uit te breiden.

ZUNDERDORP, den 8sten Mei. De Kerkenraad der Hervormde Gemeente alhier, verlangende hoe eerder zoo liever eene beroeping te doen, noodigt H. H. Candidaten tot den H. dienst uit, hunne gaven voor de Gemeente te laten hooren, en zich met de vereischt wordende geruigschriften te vervoegen bij den Consulent der Gemeente, Ds. R. A. VAN DEURSEN, Pred. te *Nieuwendam.*

EDAM, den 7den Mei. Ds. J. J. W. VAN STAVEREN, van *Eck* en *Wiel*, tot ons overgekomen, werd heden in den h. dienst alhier bevestigd, door zijnen waardigen Vader, Ds. J. S. VAN STAVEREN, Pred. te *Haarlem*, predikende bij deze gelegenheid over 1 *Cor.* III: 9a. *Wij zijn Gods medearbeiders*; terwijl de Bevestigde des nademiddags zijne bediening onder ons aanvaardde, met de behandeling van *Colos.* IV: 3. *Biddende met eenen ook voor ons, dat God ons de deure des woords opene, om te spreken de verborgenheid van Christus.*

KWADIJK, den 10den Mei. De Wel Eerw. Heer H. HENNIJ, Pred. te *Egmond Binnen* en *op den Heef*, voor onze beroeping bedankt hebbende, vonden wij ons op nieuw verpligt, het be-

eroepingswerk te hervatten. Onder voorzitting van onzen Consulent Ds. L. J. VAN BAM, werd uit zestal van Predikanten geformeerd:

DD. D. J. H. VAN TUSSENBROEK, Predd. te *Zuidschem* en *Nieuwkuijk*. S. L. NAPIUS, te *Waardenburg*. J. BUIN, te *Beesd*. N. P. GREIDANUS, te *Schandam* en *Ijpersheim*. L. VAN PLATERINGEN, te *Altenlooi*. en W. BEKKER, te *Oudendijk*.

Vervolgens dit drietal:

DD. D. J. H. VAN TUSSENBROEK, J. C. BUIN en N. P. GREIDANUS; en waarmit dadelijk beroepen, de Wel Eerw. Heer D. J. H. VAN TUSSENBROEK, Pred. te *Zuidschem* en *Nieuwaal*.

BURMERLAND. Zie April 1826.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

KLEVERSKERKE, den 4den Mei 1826. Na onze Pred. Ds. J. A. HANEWINCKEL, beroepen door *Melis* en *Marienkerke*, door eenen Geeomitteerden van het Kiesfikaal Bestuur van *Middelburg*, ontslagen was van zijne betrekking bij de Gemeente; nam zijn Wel Eerw. heden van hen afscheid, met *Job* XIII: 9a. *Zal het goed zijn, hij u zal ondersoeken?* Zoo dat KLEVERSKERKE vakant is.

MELIS EN MARIENKERKE, den 7den Mei 1826. Ds. J. A. HANEWINCKEL, van *Kleverskerke*, ons overgekomen, is heden alhier in den Heilnst bevestigd, door Ds. A. LOOSE, Pred. te *Zandvliet*, bij afstand van den Consulent dezer Gemeente Ds. S. LUIJNES, Pred. te *Westkapelle*. Bevestiger behandelde *Matth.* XVIII: 20. terwijl de Bevestigde zijne Intrede deed, met *Hebr.* 3a.

ONZE LIEVE VROUWEN POLDER, den

16den April 1826. Heden maakte ons, onze Leeraar, Ds. J. W. ERMERINS, bekend, dat hij eene beroeping ontvangen had naar *Gastel*, en zich verpligt had gevonden, dezelve aan te nemen: Zoo dat

ONZE LIEVE VROUWEN POLDER staat vakant te worden.

DOMBURG. Van hier is nog geen berigt aan den Correspondent gezonden.

ST. LAURENS EN BRIGDAMME staat vakant te worden. Zie Maart 1826.

OOSTKAPELLE staat vakant te worden. *Zie* April 1826.

ZIERIKZEE.

OUD VOSSEMEER, den 16den April. Gaf onze Leeraar C. GILTAIJ ons, op den 9den April berigt, van het ontvangen eener beroeping naar de Gemeente van *Piershil*, onder de Classis van *Brielle*, heden mogten wij vernemen, dat zijn Eerw. besloten had, voor de beroeping naar *Piershil* te bedanken, terwijl hij zich op nieuw aan ons verbond, naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 5. het laatste gedeelte. *Ik zal u niet verlaten.*

THOLEN, den 23sten April 1826. Heden namiddag, bij gelegenheid der nabetrachting op het H. Avondmaal, herinnerde één onzer Leeraars, Ds. J. SLOTEMAKER, ons en zich zelven, met ootmoedige erkentenis aan God, aan zijnen, in vijf onderscheidene Gemeenten, vervulden veertig jaren Evangeliedienst; naar aanleiding van 2 *Sam.* VII: 18*b*. *Wie ben ik Heere Heere! dat gij mij tot hiertoe gebragt hebt.*

BRUINISSE vakant. Zie April 1825.

ZONNEMAIRE vakant. Zie Nov. 1825.

SEROOSKERKE. Zie Jan. 1826.

ST. ANNALAND vakant. Zie April 1826.

GOES.

KATTENDIJKE, den 12den Maart. Onze Leeraar Ds. R. SCHOUTEN, die ons den 19den Fe-

Digitized by Google

Februarij kennis had gegeven, dat zijn Wel Eerw. een beroep had ontvangen naar *Hoedekenskerke*, berigtte ons heden, hetzelve te hebben aangenomen.

JERSEKE, den 9den April. Onze Leeraar Ds. A. FONHOFF, die ons den 2den April had bekend gemaakt, eene herhaalde beroeping ontvangen te hebben, naar de Gemeente van *Biesetingen*, berigtte ons heden, voor dezelve te hebben bedankt, en verbond zich op nieuw aan ons, met eene leerrede over *Hebr.* XIII: 1. *Dat de broederlijke liefde blijve.*

BAARLAND, den 17den April. Na dat Ds. G. LEHMAN DE LEHNSFELD, Pred. te *Westmaas*, voor de beroeping, den 20sten Januarij l. l., op zijn Eerw. uitgebragt, had bedankt, wendde de Kerkeraad, den 5den dezer bij herhaling, deszelfs pogingen aan, ter vervulling der vakature en formeerde het volgend zestal van Predikanten:

DD. J. C. MEIJER, te *Waterland* (*Kerkje*). J. P. HOFMAN, te *Breskens*. J. DAGEVOS, te *Nieuw-Betijerland*. G. J. LETTE, te *Nieuwerkerke*. J. POPPE, te *Oudelande*. en A. B. HAGEN, te *Heinkenszande*.

Plaatste daaruit de drie eersten op het drietal, beriep Ds. J. C. MEIJER, en mogt heden vernemen, dat zijn Eerw. besloten had bovengenoemde beroeping, onder afwachting der noodige approbatien, aan te nemen.

OVEZANDE EN DRIEWEGEN, den 27sten April. Heden ging de Kerkelijke Vergadering alhier op nieuw over, tot het doen van een beroep, en heeft uit een drietal, waarop geplaatst waren:

DD. D. P. DE LANGE, W. DE RAPPER en J. POPPE, Predikanten te *Aalst*, *Nederhemert* en *Oudelande*.

Beroepen Ds. D. P. DE LANGE.

CATS vakant. Zie Jan. 1826.
BIESELINGEN. Zie Jan. 1826.
CORTGENE. Zie Febr. 1826.
HOEDEKENSKERKE. Zie Maart 1826.
'S HEER ABTS EN SINOUTSKERKE. Zie Maart 1826.

IJZENDIJKE.

WATERLAND (KERKJE), den 16den April 1826. Op heden vernamen wij, bij afwezendheid van onzen Leeraar Ds. J. C. MEIJER, door den Wel Eerw. Heer C. SCHIBTEKATTE, alhier den predikdienst vervullende, dat gemelde onze Leeraar, deze beroeping naar de Gemeente van *Baarland*, onder de Classis van *Goes*, ontvangen en in beraad genomen had; terwijl zijn Eerw. ons op den 23sten berigte, dat hij zich verpligt gevonden had, dezelve beroeping, onder inwachting der vereischte approbatien, aan te nemen. Zoodat

WATERLAND (KERKJE) staat vakant te worden.

St. ANNA TER MUIDEN, den 23sten April. Onze Leeraar Ds. J. A. JANSSEN, maakte ons heden bekend, dat zijn Eerw. voor de beroeping naar *IJzendijke* bedankt had; terwijl hij zich op nieuw aan ons verbonden heeft.

RETRANCHEMENT, den 30sten April. Onze Leeraar Ds. F. CANTER ALTA, op den 27sten dezer, behoorlijk losgemaakt zijnde, van zijne betrekkingen op de Classis van *IJzendijke* en op deze Gemeente, nam heden afscheid van ons met eene Leerrede over *Hand.* XI: 23*b* *En vermaande hen allen, dat zij met een voornemen des harte, bij den Heere zouden blijven.* Zoo dat

RETRANCHEMENT vakant is

HOUTENISSE. Zie Oct. 1825.
GROEDE vakant. Zie Nov. 1825.
IJZENDIJKE. Zie April 1826.

UTRECHT.

Bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, zijn in deszelfs Vergadering van den 8sten, 9den en 10den Mei geëxamineerd, en tot den H. dienst toegelaten: de Heeren H. R. DE HOLL, J. H. DUMANS, O. SPOELSTRA VAN GOCH, H. BERKENBOSCH, C. J. VAN STRAATEN en J. RENEMAN, allen Kandidaten in de Letteren en de Godgeleerdheid, aan de Hooge School te *Utrecht*.

UTRECHT.

MIJDRECHT, den 18den April. Ter vervulling der vakature, is alhier het volgende tweealftal gemaakt:

DD. C. C. CALLENBACH, Predd. te *Kortenhoef*. H. LANGENBERG, te *Noordeloos*. A. HAZEU, te *Abcoude*. D. DOEDES, te *Ingen*. H. ASTRO, te *Benthuizen*. P. B. A. BORSER, te *Op*- en *Neer*-*Andel*. H. KOOPS WIGGERS, te *Driel*. H. A. VAN DER VEN, te *ter A*. A. P VAN GRONINGEN, te *Bleskensgraaf*. J. G. TEN DALL, te *Burgharen*. H VAN BLOKHUIZEN, te *Ketel* A. LOSGERT, te *Zoelmond*.

De zes eersten op het zes, en de drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, is daaruit beroepen, de Wel Eerw. en zeer geleerde Heer C. C. CALLENBACH, Pred. te *Kortenhoef*, welke, na beraad, heeft bedankt.

UTRECHT, den 7den Mei. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. A. FRANCKEN, van *Delft*, tot ons overgekomen, in den Heiligen Dienst alhier bevestigd, bij afstand van Ds. L. MERENS, door zijn behuwd Oom, den Hoog Eerw. Heer Prof. G. VAN OORDT, met 1 *Cor.* III: 11 en 10*b*. *Niemand kan een ander fondament leggen, dan 't gene gelegd is, 't welk is Jezus Christus. — Maar een iegelijk zie toe, hoe hij daarop bouwe.* De Bevestigde heeft 's avonds zijne Intrede gedaan, daar toe tot tekst nemende *Eph.* I: 20*b*—23.

God heeft Christus gezet tot zijne regterhand in den Hemel. — Verre boven alle Overheid, en macht, en kracht, en heerschappije, en allen naam, die genaamd word niet alleen in deze wereld, maar ook in de toekomende; — En heeft alle dingen zijnen voeten onderworpen, en heeft hem der Gemeente gegeven tot een hoofd boven alle dingen. — Welke zijn ligchaam is, en de vervulling des genen, die alles in allen vervult.

JUTPHAAS, den 10den Mei 1826. Ingevolge de Collatie, door den Hoog Welgeboren Heer, Baron J. J. DE GEER, Heer van *Rijnhuizen*, bragt de Eerw. Kerkeraad dezer Gemeente, in tegenwoordigheid van den Consulent Ds. W. TERNOOIJ APEL, van *Vreeswijk*, het beroep herwaarts uit, op den Wel Eerw. zeer geleerden Heer J. DERMOUT, Theol. Doct., en Pred. aan *de Vuursche*, het welk door zijn Wel Eerw. in beraad genomen is.

VLEUTEN vakant. Zie Maart 1825.

HARMELEN vakant. Zie Dec. 1825.

DE MEERN staat vakant te worden. Zie April 1826.

AMERSFOORT.

DE BILT. Onze Gemeente zal, zoo wij hopen, niet lang Herderloos blijven; daar het beroep alhier op Ds J. BORSIUS, Pred. aan *de Meern*, uitgebragt, reeds de Koninklijke en Kerkelijke goedkeuringen verkregen heeft.

LEUSDEN. Zie de *Berigten* achter het *Kerk-Nieuws*.

WIJK.

VEENENDAAL. Zie April 1826.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN. Den 18den April 1826, over-

erleed op *Camstraburen*, onder het behoor n deze Stad, na een langdurig en smartelijk den, in den ouderdom van bijna 70 jaren, . P. S. RUSSING, Emeritus Pred. van *Nijkerk*, der de Classis van *Dokkum*.

JELSUM. Den 9den April 1826, werd hier, s voormiddags, in den Heiligen Dienst beves- d, Ds. J. J. MENKEMA, van *Oosterwierum*, on- r de Classis van *Sneek*, tot deze Gemeente ergekomen, bij afstand van den Consulent, . D. A. ESCHER, Pred. te *Stiens*, welke, naar leiding van *Joh.* XXI: 15—17. verklaarde, ler bepaalde en betoogde, deze stelling: *Liefde Jezus, is een noodzakelijk vereischte in eenen raar, van Jezus Godsdienst en Gemeente.* Des nemiddags, aanvaardde de Bevestigde Leer- hier zijnen dienst, met eene Leerrede, over n. I: 16. *Ik schame mij het Evangelie van istus niet, want het is eene kracht Gods tot gheid, een iegelijk die gelooft.*

ARIJP, SUAMEER EN EERNEWOUDE nt. Zie Nov. 1825.

ROUWENPAROCHIE. Zie April 1826.

EEUWARDEN staat vakant te worden. Zie l 1826.

OSTERMEER EN EESTRUM. Zie April 1826.

HARLINGEN.

IDLUM, den 2den April 1826. Onze be- en Leeraar Ds. J. FOLKERSMA, Kandidaat bij Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, werd n onder ons in den dienst des Evangelies ntigd, door Ds. R. M. CLOPPENBURG, Pred. te *aldum*, die als Consulent dezer Gemeente dit verrigtte, predikende over 2 *Cor.* XIII, 9b. *wenschen ook dit, namelijk uwe volmaking.* oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger, door DD. D. P. FARRET en LAURMAN, Predd. te *Harlingen* en *Herbaijum*.

De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijn dienstwerk, met eene Leerrede over *Hand.* IV. 12a. *De zaligheid is in geenen anderen.*

BOLSWARD, den 16den April 1826. Nadat onze Leeraar, Ds. R. ADRIANI, van ons, naar de Gemeente van *Rotterdam*, zullende vertrekken, in eene Kerkraadsvergadering, gehouden den 10den van deze maand, in tegenwoordigheid van den Wel Eerw. Heer J. CAHAIS, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Harlingen*, van zijne betrekking op voornoemde Classis en deze Gemeente ontslagen was, heeft zijn Wel Eerw. heden zijne afscheidsrede gehouden, naar aanleiding van 1 *Tim.* I. 5. *Maar het einde des gebods is liefde, uit een rein hart, en [uit] eene goede conscientie, en [uit] een ongeveinsd geloof.*

BOLSWARD, den 7den Mei 1826. Tot het werk der beroeping van eenen nieuwen Leeraar bijeengekomen zijnde, heeft de Kerkeraad op den 27sten April l. l., daartoe geformeerd de navolgende Nominatie:

Twaalftal:

DD. B. VELS, H. DE HAAN HUGENHOLTZ, D. BRUINS, D. G. BORGSTEIN, J. J. W. DIEMONT, H. E. VAN IJZENDIJK, J. CAHAIS, J. BAKKER, J. E. RIST, J. H. VAN IJSSEL GROOTHUIS, S. TALMA en R. RODENBURG MENTZ, de laatste met het lot tegen Ds J. BRAVE, Predd. te *Twello*, *Amstelveen*, *'s Graveland*, *Muiderberg*, *Haastrecht*, *Medemblik*, *Wimarsum*, *Buitenpost*, *Zeist*, *Woudenberg*, *Leermens*, *Burgwerd* en *Maarsen*.

Zestal:

DD. B. VELS, D. BRUINS, J. J. W. DIEMONT, H. E. VAN IJZENDIJK, H. DE HAAN HUGENHOLTZ en D. G. BORGSTEIN.

Drietal:

DD. B. VELS, H. DE HAAN HUGENHOLTZ en D. G. BORGSTEIN.

Uit welk drietal van Predikanten heden door den Kerkeraad beroepen is, de Wel Eerw. Heer B. VELS, Pred. te *Twello*.

SINT JACOBI PAROCHIE vakant. Zie April 1826.

ACHLUM EN HETZUM vakant. Zie April 1826.

S N E E K.

JUTRIJP EN HOMMERTS vakant. Zie Sept. 1823.

OUDEGA EN KOLDERWOLDE vakant. Zie October 1823.

NIJEGA EN ELAHUIZEN vakant. Zie April 1826.

OOSTERWIERUM vakant. Zie April 1826.

GOINGA, GAUW EN OFFINGAWIER vakant. Zie April 1826.

D O K K U M.

AALZUM EN WETZENS vakant. Zie Dec. 1825.

NES OP HET EILAND AMELAND vakant. Zie Maart 1826.

NIJKERK (IN OOSTDONGRADEEL) vakant. Zie April 1826.

HOLLUM EN BALLUM. Zie April 1826.

H E E R E N V E E N.

BEETSTERZWAAG c. a. Op Zondag den 7den Mei l. l had de plegtigheid der bevestiging en intrede van onzen beroepenen Leeraar, den Wel Eerw. Heer J. DUSAAR, alhier plaats. De tekst der bevestigingsrede, die door den Consulent dezer Gemeente, den Wel Eerw. Heer J. C. FISSCHER, Pred. te *Ureterp* c. a, geschiedde, was *Matth.* XXVIII: 20. het laatste gedeelte. De intrede, met welke onze nieuwe Leeraar zijn dienstwerk onder ons begon, had tot onderwerp 2 *Cor.* XII: 9a. *Mijne genade is u genoeg.*

JOURE. Zie Maart 1826.

OU-

OUDELEMMER EN OUDETRIJNE. Zie Maart 1826

PEPERGA EN BLESDIJKE vakant. Zie Maart 1826.

AENGWIRDEN staat vakant te worden. Zie April 1826,

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

WIERDEN vakant. Zie Mei 1825.

OLST vakant. Zie Jan. 1826.

DEVENTER. Zie April 1826.

KAMPEN.

BLOKZIJL, den 1sten Mei. Onze beroepen Leeraar J. M. LE COULTRE *van Stellendam*, wordt door onze Gemeente met verlangen te *gemoet* gezien.

OLDEMARKT. Zie Jan. 1826.

GRONINGEN.

GRONINGEN. Op den 10den en 11den Mei 1826. zijn, door het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, tot den predikdienst toegelaten, de Heeren: C. H. VAN HERWERDEN, P. HOFSTEDE DE GROOT, W W. BOEKHOUDT, P. ABRESCH, TJ. JANSSONIUS en P. CONRADI FLORISON, Kandidaten in de Letteren en Godgeleerdheid aan de Hoogeschool te *Groningen*.

GRONINGEN.

WINDEWEER EN LULA. De Heer G. T. HARDERS, die den 18den April door den Heer J. MULDER, Pred te *Groningen*, als Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur van *Groningen*, van zijne betrekking op onze Gemeente en op de Classis van *Groningen*, ontslagen was, nam den

23sten

Digitized by Google

23sten dierzelfde maand van ons afscheid, met eene Leerrede over *Openb.* III: 3 het eerste lid.

ADUARD vakant. Zie Maart 1826.

VISVLIET staat vakant te worden. Zie Maart 1826.

APPINGADAM.

GODLINZE, den 14den April. Heden werden wij door den dood beroofd van onzen geachten Leeraar, den Wel Eerw. zeer gel. Heer R. GROENENDAAL. Eene hevige ongesteldheid maakte een einde aan zijn leven, na dat hij den ouderdom van 74 jaren bereikt, en daar van 40 jaren onder ons het Evangelie des vredes en der zaligheid met veel ijver en getrouwheid verkondigd had. Zijn Eerw. laat twee meerderjarige kinderen na, uit een eerste huwelijk verwekt, welke kinderen het verlies van hunnen liefderijken en zorgdragenden Vader, hartelijk betreuren; terwijl wij met hun treuren over het gemis van onzen braven godvruchtigen en dengdzamen Leeraar, die als een regtschapen dienaar van J. C. beide door leer en wandel ons zocht te stichten, en steeds aan onze volmaking arbeidde.

De Wel Eerw. zeer gel. Heer N. WESTENDORP, Pred. te *Losdorp*, heeft op den 23sten dezer, den waardigen mans gedachtenis gevierd, in eene lijkrede voor eene talrijke schare uitgesproken, leggende ten grondslag *Philipp.* I: 21. *Want het leven is mij Christus, het sterven is mij gewin.*

JUKWERT. Zie Aug. 1825.

HARKSTEDE EN SCHARMER vakant. Zie October 1825.

MEETHUIZEN. Zie April 1826.

KOLHAM vakant. Zie April 1826.

MIDDELSTUM.

ULRUM vakant. Zie Julij 1823.

ANDEL vakant. Zie Aug. 1823.

WETZINGHE EN SAUWERD vakant. Zie Sept. 1825.

UIT-

Digitized by Google

UITHUIZEN vakant. Zie Dec. 1825.
USKWERD vakant. Zie April 1826.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

BOKSMEER, den 19den Maart 1826 Andermaal genoot deze Gemeente het genoegen, dat zij openlijk belijdenis van de leer des Christelijken Geloofs hoorde afleggen, door Mej. CHRISTINA JACOBA VAN LEEUWEN, en de beide Dochters van onzen waardigen Leeraar Mej. WILHELMINA ELISABETH en HENRIETTA ANNA RUTTINCK. Uit hare welgepaste antwoorden bleek, dat zij behoorlijke begrippen hadden van onze Christelijke Geloofs en Zedeleer, zoo als ook van de Geschiedenissen des Heiligen Bijbels, en zij zijn, dus met volle goedkeuring van Kerkeraad en Gemeente, als Ledematen onder vele aandoeningen bevestigd geworden.

ENGELEN, den 23sten April 1826. Ter vervulling der vakature alhier, door het vertrek van Ds. J. C. WELLE, naar 's Gravenmoer veroorzaakt, heeft de Kerkeraad, onder Bestuur van den Consulent der Gemeente, Ds. Z. DE JONGH, Pred. te 's Hertogenbosch, het navolgend twaalfzes en drietal van Predikanten gemaakt.

Twaalftal:

DD. J. F. HOFF, Predd. te Veen J. F. PFANNEBECKER, te Vlijmen. H. VAN NOORDEN, te Bruchem. Z. TH. DE JONGH, te Opheusden. J. C. MASMAN, te St. Migchielsgestel. L. VOERMAN, te Baardwijk. T. VAN SPALL, te Andijk. L. F. F. KOCH, te Berkenwoude. P. VAN DUGTEREN, te Boxtel. P. D. WELTER, te Well en Ammerzode. J. J. KAM, te Drunen, en J. DUIJZER, te Helvoirt.

Zes,

Zestal:

DD. HOFF, PFANNEBECKER, VAN NOORDEN, DE JONGH, MASMAN en VOERMAN.

Drietal:

DD. HOFF, PFANNEBECKER en VAN NOORDEN.

En is daaruit beroepen de Wel Eerw. Heer J. T. HOFF, Pred. te *Veen*, dewelke na beraad, dezelve beroeping, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatien, heeft aangenomen.

BERLICUM EN ROSMALEN vakant. Zie Aug. 1825.

GOIJEN vakant. Zie Febr. 1826.

BREDA.

GASTEL, den 21sten Maart 1826. Heden is de Kerkeraad van *Oud-* en *Nieuw Gastel*, wederom overgegaan tot het uitbrengen van eene beroeping; waartoe op het zestal gebragt zijn:

DD. J. W. ERMERINS, Predd. te *Lieve Vrouwe-Polder*, J. VAN DEN BROEK, te *Pernis*, A. HAZEU, te *Abkoude*, R. HAIJENS DE BRUIJN, te *St. Antonie Polder*, P. G. JONGBLOED, te *Grgot Zundert*, en J. HIRSCHIG, te *Ankeveen*.

Op het drietal:

DD. ERMERINS, VAN DEN BROEK en HIRSCHIG.

Waaruit beroepen is, de Wel Eerw. Heer J. W. ERMERINS, die deze beroeping, onder inwachting der Koninklijke en Kerkelijke goedkeuringen, heeft aangenomen.

STAND DAAR BUITEN, den 23sten April. Nadat onze Leeraar J. S. ZORN, beroepen naar *Lage Zwaluwe*, namens het Klassikaal Bestuur van *Breda*, van zijne betrekkingen op Kerkeraad en Gemeente, door deszelfs Lid R. VAN DEN BROEK, Predikant te *Zevenbergen*, behoorlijk was ontslagen, nam hij heden van ons afscheid, na gehou-

dene

dene Leerrede over *Joan.* XVII: 11b. *Heilige Vader! bewaarze in uwen naam.* Dus is alweder

STAND DAAR BUITEN vakant.

LAGE ZWALUWE, den 7den Mei. Heden werd de Wel Eerw. Heer J. S. BORN, tot ons van *Stand daar Buiten* overgekomen, bevestigd door Ds. H. MAANDAG, Pred. te *Dubbeldam*, bij afstand van den Consulent, P. J. VAN DER GRIENT, Pred. te *Moerdijk* De Bevestiger nam tot tekst *Luc.* X: 16 De Bevestigde deed zijne Intrede, met *Joan.* XIV: 6.

GEERTRUIDENBERG. Voor dezen Ring, zijn voor dit jaar op nieuw benoemd tot Praetor, Ds. H. WESSELS, Pred. te *ter Heide*, tot Scriba, P. J. VAN DER GRIENT, te *Moerdijk*.

DINTELOORD EN PRINSLAND staat vakant te worden Zie Jan. 1826.

KRUISLAND vakant. Zie Febr 1826.

ROZENDAAL. Zie April 1826.

HEUSDEN.

LOON OP ZAND. Van hier is vergeten te berigten, dat onze Leeraar, Ds. J. LEIJDS, de Collatie naar de Gemeente van *Hedel*, van Z. M. onzen Koning ontvangen hebbende, op den 13den October l. l., zijn afscheid gepredikt heeft, met *Phil.* I: 27.

VEEN, den 8sten Mei Onze Leeraar, J. H. HOFF, die ons acht dagen geleden, kennis gaf, van eene ontvangene beroeping naar *Engelen*, onder de klasse van *'s Bosch*, berigtte ons heden, dat hij dezelve had aangenomen.

BESOIJEN vakant. Zie Febr. 1826.

DOEVEREN EN GENDEREN vakant. Zie April 1826.

EINDHOVEN.

ASTEN, den 4den April. Onze hoogbejaarde Leeraar, Ds. C. JANSSEN, welke bijna 50 jaren door

door leer en wandel, deze Gemeente gesticht heeft, bij besluit van Z. M. den Koning verklaard zijnde Emeritus salvo honore et stipendio, ingaande met den 1sten April j. l., werd heden ten overstaan van den Gecommitteerden van het Klassikaal bestuur van *Eindhoven*, Ds. H. A. HEIJMANS, Pred. te *Budel*, van zijne betrekkingen op deze Gemeente en Classis eervol ontslagen, in de tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, D. VALKENBURG, Pred. te *Deurne*, aan wien tot nadere beschikking, bij de reeds gunstig verleende handopening, de dienst in deze Gemeente is opgedragen.

Ds. D. VALKENBURG voldeed uit hoofde van de zwakheid van onzen Emeritus Pred. C JANSSEN, in deszelfs plaats, op den 2den dezer, aan de bij het afscheid gebruikelijke plegtigheden. Moge de Goddelijke hulp en zegen, onzen grijzen Leeraar, gedurende de dagen zijner rust, gunstig blijven vergezellen.

NUNEN vakant. Zie Jan. 1824.

VALKENSWAARD. Zie Maart 1826.

D R E N T H E.

Het Provinciaal Kerkbestuur, heeft geëxamineerd en tot den Heiligen Dienst toegelaten, de navolgende Kandidaten, in de Letteren en Godgeleerdheid, aan de Akademie van *Groningen:*

Op den 10den Mei, LUCAS SCHUKKING en JOANNES WILHELMUS BOUWMEESTER.

Op den 11den Mei, DIRK VAN HOORN en JAN FREDERIK SCHÖNFELD, J. C. Fil.

En op den 12den Mei, ELTJE JAKOB BORGESIUS, J. G. Fil. en BEREND BOELMAN.

A S S E N.

RODEN. Zie April 1826.

MEPPEL.

KOLDERVEEN. Zie Febr. 1826.

WAALSCHE KERK.

AMSTERDAM, den 10den Mei. Laatstleden Zondag, den 7den dezer des voormiddags, werd de Wel Eerw. zeer geleerde P. J. L. HUET, Theol. Doct., onder ons bevestigd, door zijnen Oom, den Wel Eerw. zeer geleerden Heer J. TEISSÈDRE L'ANGE, met 1 *Cor.* XII: 5. *Daar is verscheidenheid der bedieningen, en het is dezelfde Heer.* De Bevestigde, deed des avonds zijne Intrede, met 2 *Cor.* IV: 5*b*. *Wij zijn uwe dienaren, om Jezus wille.*

LEEUWARDEN, Waalsche Kerk, den 14den Mei 1826 Onze nieuwe Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel Heer P. J. J. MOUNIER. Theol. Doctor en Kandidaat is heden, in den morgengodsdienst, met oplegging der handen, in zijne betrekking met onze Kerk, bevestigd, door zijnen Vader, den Wel Eerw. zeer gel. Heer P. MOUNIER, Pred. bij de Waalsche Gemeente te *Rotterdam*, en heeft in den avond Godsdienst zich aan onze Gemeente verbonden. De oplegging der handen is geschied, door den Bevestiger, en door de Wel Eerw. zeer gel. Heeren D. TIJSSEN en L. VALK, Predikanten bij de Nederduitsche Hervormde Gemeente, alhier. De Bevestiger en de Bevestigde beide indachtig aan het gewigtig Christenfeest van dezen dag, hebben tot onderwerp hunner Leerredenen genomen, de eerste *Rom.* VIII: 9. het tweede gedeelte. *Zoo iemand den geest van Christus niet heeft, die komt hem niet toe*; en de laatste het verzoek van *Eliza* aan zijnen ter hemel varenden Meester *Elias*, tweede boek der *Koningen* hoofdst. II: 9. het laatste gedeelte. *Dat toch twee deelen van uwen geest op mij zijn.*

VOOR-

Digitized by Google

VOORBURG vakant.
SCHIEDAM vakant. Zie Maart 1825.
DORDRECHT vakant. Zie April 1826.
UTRECHT vakant. Zie April 1826.

LIMBURG. enz.

MAASTRICHT.

STEVENSWAARD. Zie April 1826.
GULPEN ſtaat vakant te worden. Zie April 1826.
URMOND EN GREVENBICHT ſtaat vakant te worden. Zie April 1826.

PROTESTANTSCHE KERKEN IN NEERLANDS OOST- EN WEST-INDIË.

'S GRAVENHAGE. De Commisſie tot de zaken der Protestantſche Kerken in *Neerlands Oost- en West-Indië*, ziet het verlies van haar waardig Medelid OCKERSE, vergoed door de benoeming van den Wel Eerw. Heer A. LENS, Predikant bij de Nederduitſche Hervormde Gemeente te *'s Gravenhage*. Zijn Eerw. is als Lid der Commisſie benoemd door Z. M. den Koning, bij beſluit van den 23ſten April 1826, N° 159. ingevolge de gezamenlijke voordragt van den Minister van Marine en Kolonien, met die van den Staatsraad, Directeur Generaal voor de Zaken der Hervormde Kerk enz.

De Commisſie twijfelt niet, of dit nieuw benoemd Lid zal, onder den zegen des Algoeden, in den geest der liefde, door ijver en belangſtelling met haar zamenwerken voor de belangrijke Indiſche Gemeenten, die zoo zeer behoefte aan

Godsdienstig onderwijs, herderzorg en bestuur van waardige Leeraren ondervinden, tot welker meerdere vervulling, gebed en medewerking van onze Vaderlandsche Christenen, broederlijk aanbevolen en ingewacht wordt.

OOST-INDIË.

Zie Julij en October 1824.

WEST-INDIË.

SURINAME. Hervormde Gemeente, eene Predikantsplaats vakant.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

ROTTERDAM, den 3den Mei 1826. Onze Leeraar, de Wel Eerw Heer P. WEILAND, van Z. M. den Koning, bij Hoogstdeszelfs besluit van den 31sten Maart l. l., het Emeritaat salvo honore et stipendio verzocht en bekomen hebbende, is de Kerkeraad, na gevraagde en verkregene handopening, tot de vervulling dier vakature, overeenkomstig de wetten onzer Broederschap, overgegaan, en heeft benoemd den Wel Eerw. Heer S. BONGA, Predikant te *Nieuwkoop* en *Zevenhoven*, die zulks, onder inwachting der Koninklijke goedkeuring, heeft aangenomen. Dus staat

NIEUWKOOP vakant te worden.
WADDINGSVEEN, AMERSFOORT, NIEUWPOORT } vakant.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

VLISSINGEN, den 30sten April 1826. Heden avond hadden wij het genoegen, volgens een bij onze

Digitized by Google

onze Gemeente plaats hebbend gebruik, weder eenige leerlingen tot Leden van Jezus Kerk, openlijk voor eene talrijke schare, te zien aannemen en bevestigen, door onzen Leeraar, Ds. J. L. BECKER, die bij deze gelegenheid behandelde: 2 *Tim.* III: 14a. *Maar blijf gij in het geen dat gij geleerd hebt en u toebetrouwd is.*

HAARLEM, den 12den Mei 1826. De groote Kerkeraad der Ev. Luth. Gemeente alhier, heeft, ter vervulling van de plaats van tweeden Leeraar bij deze Gemeente, open gevallen door het overlijden van den Wel Eerw. Heer H. MOLKENBOER, op den 16den April l. l., uit een vooraf gemaakt zes- en drietal, tot haren Leeraar verkoren, den Wel Eerw. Heer J. G. LIERNUR, Predikant bij dn Ev. Luth. Gemeente te *Zutphen*. Deze beroeping door den beroepenen aangenomen en vervolgens door de Koninklijke zoo wel als Kerkelijke goedkeuring bekrachtigd geworden zijnde, mag de Gemeente zich vleijen, de voor noemde vakature als nu weldra weder vervuld te zullen zien.

WINSCHOTERZIJL vakant.

WILDERVANK EN VEENDAM vakant.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

BONDA, den 20sten Maart 1826. Op den 12den der vorige maand werd onze beroepen Leeraar R. VAN DER SLUIS, in den Evangeliedienst alhier bevestigd. Deszelfs Behuwd-Vader, de Wel Eerw. Eerw. Heer S. A. H. BEGEMANN, Predikant te *Norg in Drenthe*, hield, bij afstand van den Hoog Eerw. Heer A. FOLMER, Superintendent en

Digitized by Google

Predikant te *Weener*, 's voordenmiddags de bevestigingsleerrede, naar aanleiding van *Lukas* XVI: 31. 's nadenmiddags aanvaardde de bevestigde zijn Evangeliedienstwerk, naar aanleiding van 1 *Joan.* I: 1, 3 en 4.

UPHUIZEN. Op den tweeden Paschdag, des 's namiddags, nam de Wel Eerw. Heer S. DALHOFF, sedert het jaar 1812, Pred. alhier, en beroepen naar *Wirdum*, van deze Gemeente afscheid, naar aanleiding van 1 *Thess* II: 13. *Daarom danken wij ook God zonder ophouden* enz.

EMDEN. De Wel Eerw. en zeer geleerde Heer ... ALTHAUS, Pred. te *Detmolt*, door het overlijden van deszelfs Ambtgenoot, verhinderd zijnde, op de Nominatie te komen prediken, heeft de Kerkeraad moeten overgaan, tot *het* aanvullen van het te voren gemeld drietal, en *in* deszelfs Vergadering van den 5den dezer, daarop gebragt den Wel Eerw. zeer geleerden Heer C. H. METGER, voorheen Pred. te *Dijkhuizen* en *Neustadt Gödens*, en thans Rector der Latijnsche Scholen alhier.

EMDEN, den 2den Mei. Heden in de Coetuëele Vergadering stonden binnen de Wel Eerw. Heeren, F. H. HESSE, B. H. LEDING, B. H. RIGTS en H. KOOPMANS, bevestigde Predikanten, in de Gemeenten van *Loga*, *Groot-Borssum*, *Oldendorp* en *Canum*, verzoekende stem en zitting in deze Vergadering, welke Hun Eerw's, op vertooning van hunne Confirmatie-brieven, geredelijk werden toegestaan.

FREEPSUM. De Hoog Eerw. Heer Superintendent en Predikant alhier, H. TER HAAR, gaf ons kennis, eene beroeping in de naburige Gemeente te *Hamswerum* ontvangen, en ook van dezelve aangenomen te hebben. Wij moeten alzoo berigten, dat

FREEPSUM staat vakant te worden.

HAMS-

Digitized by Google

HAMSWERUM. De Hoog Eerw. Heer Superintendent, en Pred. te *Freepsum*, H. TER HAAR, door ons tot Herder en Leeraar beroepen, heeft dit beroep aangenomen.

OLDERSUM } vakant.
KERKBORGEN }

JARSUM staat vakant te worden. Zie Jan. 1826.

IEDERHOVE: Zie Jan. 1826. onder *Jarsum*.

NEERMOER vakant. Zie April 1826.

KANHUIZEN vakant. Zie April 1826.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

EMLENKAMP de jongste Leeraarsplaats vakant. Zie Maart 1826.

NIEUWENHUIS vakant. Zie October 1825.

KONINGRIJK PRUISSEN.

EVANGELISCHE KERK.

KLEEVE.

KLEEVE vakant. Zie Nov. 1825.

KREITS WEZEL.

IJSSELBURG vakant. Zie Mei 1825.

BERIGTEN.

De Ondergeteekende Scriba en Questor van het Klasikaal Bestuur van *Zutphen*, heeft, in de maand April, voor de *Waldensen* ontvangen,

Van de Gemeente van *Hengelo*,	. . *f*	15: 58
— — — — — — *Rekken*,	. . . -	4: —
— — — — — — *Laren*,	. . . . -	24: 61
— — — — — — *Warnsveld*,	. . -	30: —
— — — — — — *Aalten*,	. . . -	20: 20
— — — — — — *Westervoort*,	. . -	3: 20
Transporteere	*f*	97: 59

Digitized by Google

Per Transport	f 97: 59
Van de Gemeente van *Node*, ...	6: 50
— — — — — — — *Breedevoort*, . .	5: —
— — — — — — — *Eijbergen*, . .	9: 05
Te zamen	f 118: 14

Zutphen, den 29sten April 1826. J. VAN DER LINDEN.

ROTTERDAM, den 22sten April. Voor de *Waldensen* is ontvangen, van de Gemeente van *Bergen op Zoom*, ... f 105: 65
Van den Predikant van *IJsselmonde*, . 15: —

f 120: 65

Welke Gelden zijn gebragt onder het algemeen beheer der Commissis voor de *Waldensen*, bij de Waalsche Kerken dezer landen gevestigd.

Voor de *Waldensen* is ontvangen, onder het Ressort der Classis van *Leijden*, en naar *Amsterdam*, aan den Heer L. BOUSQUET, overgemaakt:

Leijdens Ingezetenen, . . .	f 1830: 72
Heeren Studenten, ...	49: —
Aarlanderveen, ...	25: 80
Bodegraven, ...	20: —
Hillegom, ...	40: —
Katwijk Binnen, ...	25: —
Katwijk aan Zee, ...	56: 45
Koudekerk, ...	11: —
Leijderdorp, ...	57: 65
Leijmuiden, ...	11: —
Lisse, ...	31: 75
Nieuwkoop, ...	8: 55
Nieuwveen, ...	6: —
Noorden, ...	5: —
Transporteere	f 2177: 92

Noord.

Digitized by Google

Per Transport	f 2177: 92
Noordwijk Binnen,	22: —
Noordwijk aan Zee,	11: 50
Oudewetering,	5: 70
Rhijnsburg,	9: 25
Rhijnzaterwoude,	5: 80
Sassenheim,	48: —
Valkenburg,	26: —
Voorhout,	17: 15
Voorschoten,	128: 82
Warmond,	45: 25
Woerden,	108: 50
Woubrugge,	19: —
Zevenhoven,	7: —
Zoeterwoude,	20: —
Te zamen beloopende	f 2651: 89

D. HALDER,
Scriba en Quaestor.

Bij de onderscheidene Gemeenten, onder de Classis van *Edam*, zijn ten behoeve der *Waldenzen* ingezameld, en door den Scriba van het Klassikaal Bestuur aan den Wel Eerw. Heer G. S. DE CHAUFEPIÉ, te *'s Gravenhage*, overgemaakt, de volgende liefdegiften, als van

Edam,	f 79: 15
Warder,	6. 65
Etershem en *Schardam*,	10: —
Beets,	50: —
Oudendijk,	10: 60
Oosthuizen,	30: 50
Middelie,	4: 50
Purmerende,	86: 55
Beemster,	35: 45
Kwadijk,	12: 40
Ilpendam,	9: 20
Transporteere	f 335: —

Digitized by Google

Per Transport	*f* 335: —
Landsmeer, ...	- 11: 75
Buikslooot, ...	- 26: 40
Monnikendam, ...	- 67: 05
Broek in *Waterland*, . . .	- 161: —
Zunderdorp, ...	- 3: 06
Nieuwendam, ...	- 40: —
Durgerdam, ...	- 10: —
Ransdorp en *Schellingwoude*, . .	- 10: —
Holijsloot.	- 2: 09
Zuiderwoude en *Uitdam*, . .	- 4: 40
Het Eiland Marken, . . .	- 23: 32½
Totaal	*f* 694: 07½

W. BOOMKAMP,
Scriba van het Klasfikaal
Bestuur van *Edam*.

Den Binnen- en Buitenleden van de Weduwebeurs, der voormalige Klásse van *Schouwen*- en *Duiveland*, wordt bij dezen herinnerd, dat, volgens het bestaand Reglement, de Contributiën voor gemelde Beurs, moeten betaald worden, voor het eindigen der maand Augustus, van elk jaar, om voor te komen de boeten, op het later overmaken derzelve, bij gezegd Reglement bepaald.

Zierikzee, JOH. DE WIT.
den 12den Mei 1826. Quaestor Vid.

Door de Hervomde Geneente, onder het Ressort der Klasse van *Zierikzee*, is, ten behoeve der *Waldensen*, bijeengebragt, en aan den Wel Eerw. Heer G. S DE CHAUFEPIÉ, in *'s Gravenhage*, en door zijn Eerw. aan den Heer L. BOUSQUET, Koopman te *Amsterdam*, overgemaakt de som van . . . . . *f* 403: —

Zierikzee, F. PLEIJTE.
1 Mei 1826. Quaestor van het Klassikaal
Bestuur van *Zierikzee*.

De

De Ondergeteekenden, Predikanten der Hervormde Gemeente van *Amersfoort*, berigten bij deze, dat sedert den 14den April, de onderstaande giften voor de Gemeente van *Leusden*, bij hen ontvangen, of ter hunner kennis gebragt zijn, als:

Uit *Amersfoort*, in het Kerkzakje gevonden	f 3: —	
Uit *Utrecht* door Prof. HERINGA ontvangen	- 10: 40	
Uit *Zuilen* door Ds. VAN VLOTEN	- 20: —	
Uit *'s Hage* door Ds. MOLENAAR	- 40: —	
Uit *Groningen* (behalve het vroeger opgegevene) door Ds. GOUVERNEUR	- 60: 87 5	
Uit *Leijden* van N. N.	- 3: —	
Uit *Wilnis* en *Oudhuizen* door Ds. E. L. DE BRUIN	- 13: 70	
Uit *Mijdrecht* door denzelfden .	- 21: 65	
Nog van denzelfden	- 5: 20	
Uit *Voorschoten* door Ds. WEIJERS	- 61: 75	
Uit den Ring van *Alphen* . . .	- 5: —	
Uit *Loenen aan de Vecht* door Ds. SWEIGHOLT	- 12: 25	
Uit *Voorburg* 1 Russische Coupon verschenen 1 Jan. 1826. N°. 93003.	- 50: —	
Van Diakenen der Hervormde Gemeente te *Rotterdam*, in onderscheidene collecten bij den openbaren Godsdienst voor *Leusden* gevonden . . .	- 13: 40	
Door Ds. BREIJL uit *Amsterdam* van N. N.	- 10: —	
Bij denzelven een verzegeld pakje met het opschrift: *voor de Gemeente van Leusden*, bij de Heeren van de Directie der Nieuwe Kerk te *Amsterdam*, in de collecte van April gevonden . .	- 3: —	

Wij betuigen op nieuws onzen opregten dank aan allen, die met zoo veel Christelijke liefde onze pogingen ondersteunen; en wij bevelen de zaak de-

dezer Gemeente verder aan de belangstelling van alle vrienden van den Godsdienst aan, opdat wij in onze hoop, om eerlang eene genoegzame som tot volvoering van onze weldadige oogmerken, bijeen te hebben, niet beschaamd mogen worden.

De Predikanten van *Amersfoort:*

P. J. LAAN,
W. BREIJL, en
M. VAN MEETEREN,

In de Provincie *Groningen*, is, ten behoeve der *Waldensen*, tot het oprigten van een *Hospitaal* enz. gecollecteerd:

In het resort der Classis van	*Groningen*	*f* 728:89½
— — — — — —	*Winschoten*	- 302:75
— — — — — —	*Appingadam*	- 149: 35
— — — — — —	*Middeistum*	- 124:22
	Te zamen	*f* 1304:90

De Secretaris van het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*,
M. CREMER, JZ.

Door den Praeses van het Klassikaal Bestuur van *Breda*, zijn, ten behoeve der *Waldensen*, ontvangen, en aan den Hoog Eerw. Heer G. S. DE CHAUFEPIÉ, ter verdere bezorging opgezonden de volgende bijdragen, als:

Van *Breda*,	. .	*f* 137: —
— *Ginneken*,	.	- 50: —
— *Moerdijk*,	.	- 2: —
— *Drimmelen*,	.	- 14: 40
— *Made*,	. .	- 6: —
— *De Leur*,	.	- 8: 57½
— *Dongen*,	. .	- 6: 30
— *Oud Gastel*,	.	- 3: 10
		f 227: 37½

Breda, den 24sten April, 1826.

De Praeses voornoemd,
W. VAN VOLKOM.

Door

Digitized by Google

Door den Ondergeteekenden is wederom aan den Wel Eerw zeer gel Heer G. S. DE CHAUFEPIÉ, in 's *Hage*, ten behoeve der Waldensen overgemaakt:

Van de Gemeente *Woudrichem* . . . *f* 8 : —
— — ——— *Giesen* . . . . . 3 : 75
— — ——— *Rijswijk* . . . . . 2 : 90

Zoo dat hiermede het bedrag der gelden in de Gemeenten onder het ressort der Classis van *Heusden*, eene som beloopt van *f* 584 : 70½.

C. W. PAPE,
Scriba en Quaest. van het Klassikaal Bestuur van *Heusden*.

De Kerkeraden der Gemeenten, onder de Classis van *Heusden*, welke de ingezamelde gelden voor het fonds der noodlijdende Kerken en Personen, nog niet hebben ingezonden, worden verzocht zulks ten spoedigste franco aan den Ondergeteekenden te doen, en hem alzoo in staat te stellen, tot het overmaken van het montant der geheele collecte.

C. W. PAPE,
Scriba en Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Heusden*.

Ten behoeve der Waldensen, is in de Gemeenten, uitmakende de Classis van *Eindhoven*, ingezameld de somma van *f* 184 : 70.

Eindhoven,
den 11den Mei 1826.

De Scriba en Quaest. van het Klassik. Bestuur van *Eindhoven*.
J. DE GIDS.

In

In het Klasikaal ressort van *Meppel*, heeft men voor de *Waldensen* verzameld.

Te *Meppel*,	*f* 156:	50
— *Kolderveen*,	- 6:	60
— *Nijeveen*,	- 3:	50
— *Havelte*,	- 12:	27½
— *Wapserveen*,	- 4:	—
— *Vledder*,	- 13:	70
— *Diever*,	- 7:	62½
— *Dwingelo*,	- 9:	15
— *Ruinen*,	- 7:	50
— *Hoogeveen*,	- 101:	81
— *Zuidwolde*,	- 11:	11½
— *Koekange*,	- 2:	82½
— *Ruinerwolde*,	- 12:	—
Te zamen	*f* 345:	60

Dit geld is, volgens deszelfs oogmerk, verzonden en wel bezorgd bij den Heer L. BOUSQUET, te *Amsterdam*.

Hoogeveen, den 12den Mei 1826.

De Scriba en Quaestor van het Klasikaal Bestuur van *Meppel*.

J. R. BÖTTICHIUS MEURS.

De Heeren Predikanten onder de Clasis van *Utrecht*, worden bij deze uitgenoodigd, om de teksten welke hun Eerw. hebben voorgenomen, op den aanstaanden Dank- en Bededag, in hunne eigen en in vacerende Gemeenten, te behandelen, uiterlijk op Vrijdag den 16den Junij 1826, te willen zenden aan de Ondergeteekenden, ten einde dezelve te doen plaatsen op de lijst der teksten, welke als naar gewoonte zal worden uitgegeven door de Boekhandelaars KEMINK en ZOON.

LET-

Digitized by Google

LETTER-NIEUWS.

Bij de Boekhandelaars Kemink en Zoon, te *Utrecht*, is van de pers gekomen, en a 60 cents te bekomen:

De nagelatene Dichtlievende uitspanningen, van A. DE JONG, eerste Stukje, als mede ook de Wapenkaart, der oude Edelen en Aanzienlijken der Provincie *Utrecht*, bestaande in zeshonderd twintig, in 't koper gesnedene Wapens, op negen bladen mediaan papier, met de Alphabetische Naamlijst, à f 3: 60. en op Linnen geplakt à f 9: —; Nog is bij dezelven voor den verminderden prijs van 45 cents te bekomen, het van ouds vermaarde *Bijbels Lusthof*, van C. VAN SICHEM, verrijkt met tweehonderd vier en vijftig Afbeeldingen uit het Oude en Nieuwe Testament, zeer nuttig voor de Jeugd, om in de Bijbelsche Geschiedenissen ervaren te worden.

Bij de Boekverkoopers ten Brink en de Vries, te *Amsterdam*, wordt met succes uitgegeven en is alom te alom te bekomen:

Merkwaardige bijzonderheden, inhoudende de nieuwste ontdekkingen in de Natuurkunde, Natuurlijke Historie, Land- en Volkenkunde, op alle gedeelte van den Aardbol, door J. G. SOMMER, uit het Hoogduitsch. 2 Deelen, groot Octavo, met Platen, a f 7: 20. kunnende dit Werk beschouwd worden als eene bijdrage en vervolg op het werk van ZIMMERMAN, over de aarde en hare bewoners. Deszelfs inhoud is: de *Zoutzee Indorskoe*, en deszelfs omtrek. Verhaal van de gelukkige beklimming van den top des *Montblanc*. De wandelende steen te *Castle*. STUARD, in *Schotland*. Het Eiland *Madera*. Reis van den Generaal MINUTOLI, naar *Egypte*. Inzameling der eijeren van de Schilpadden aan de *Ororioko*. Het Koningrijk *Fezzan* in *Afrika*, en deszelfs bewoners. Reis in het noordelijk *Afrika*. Over de Sneeuw en IJsbergen in de *Battinsbaai*. De Amerikaansche Krokodillen. *West Kaledonien* aan de westkust van *Noord-Amerika*. Waarnemingen op eene reis van *Bukarest* naar *Konstantinopolen*. BANKES wonderbare ontdekkingen in het steenachtig *Arabië* en *Kurdistan*. Reis door *Georgie* en *Perzie*, in 1817 en 1818. De *Samum* of *Somieli*. Over de *Gems* en *Gemzenjacht*. De Waterval te *Niagara*, in

Noord-

Digitized by Google

Noord-Amerika. *Nieuw Orleans.* en deszelfs omtrek. *Buenos Ayros.* De Philippijnsche Eilanden Het Eiland van Prins WALLIS. De aardbeving van *Carakas*, op den 26sten Maart 1812. De groep van rotzen bij *Adersbach* in *Bohemen.* Leefwijze en gewoonten der Russen, in 't Stadhoudersschap van *Kasan.* De Tartaren te *Kasan.* *Port of Isle de France*, en reis naar het Eiland *Bourbon.* Over de Volkplantingen aan den mond der Rivier *Celaimbia* in *Noord-Amerika.* Reis van BOIE door *Noorwegen.* De vlakte van *Troja.* en reis van ARAIO, om de wereld.

NB. Het derde deel is op de pers en volgt eerstdaags.

W. Linders, Boekhandelaar te *Rotterdam*, geeft uit en is alom te bekomen:

V. C. WAGENSEIL, Nieuw Geschiedkundig Jaarboek, of Verzameling van merkwaardige gebeurtenissen, op elken dag van het jaar, eerste Deel, à *f* 2: 50.

Zinrijke Vertellingen, van Persische, Arabische en andere Geleerde en beroemde Oosterische Schrijvers, een boekje voor jonge en oude Lieden, à *f* 1: 20.

Het onwederlegbaar Vraagboekje, over het getal 666, uit *Openbaringen* XIII: 18, redeneerkundig wederlegd, door L. J. EIDMAN, à 25 cents.

Heden zijn bij de Boekverkoopers, Blussé en van Braam, te *Dordrecht*, van de pers verschenen en alom verzonden:

I. G. VAN KOOTEN, *Feestrede ter viering van zijnen 25jarigen Evangeliedienst in de Hervormde Gemeente van Dordrecht.*

II DE PROTESTANT, *Tijdschrift voor de Evangelische Christenheid in het Koningrijk der Nederlanden*, achtste Deel, No. 1 en 2.

III. M VON PFISTER, *Eugenia van Nordenstern*, of *het Slagtoffer der Vooroordeelen*, 2 Deelen, met platen. Deze geschiedkundige Roman, behoort onder dezulken, welke eene edele strekking hebben, en die buitendien zoo belangrijk en vloeijend geschreven is, dat elk dezelve met belangstelling en genoegen lezen zal.

Bij

Digitized by Google

Bij de Boekverkoopers, ten Brink en de Vries, te *Amsterdam*, en verder alom, wordt ingeteekend: Op een *zeer min kostbare Uitgave*, van het sedert lang *uitverkochte Werk*, getiteld: *Historie van den Heer* WILLEM LEVEND, door ELIZABETH BEKKER, Wed. Ds. WOLFF en AGATHA DEKEN, hetwelk in acht Deeltjes, op post Formaat, zal worden uitgegeven. De prijs bij inteekening, is voor elk Deeltje a *f* 1: 20. en buiten inteekening a *f* 1: 50.

Bij den Boekhandelaar F. Holtkamp, te *Sneek*, is uitgekomen en alom verzonden:

Merkwaardige Levensgeschiedenis van KAREL LOMBORD, (een oorspronkelijke Nederlandsche Roman) door OSTAM, de prijs is *f* 2: 75.

Praktische Handleiding in de eerste beginselen der Vorwleer, voor Scholen en Huisgezinnen met 13 Platen, door H. M. REIDSMA, de prijs 70 cents.

Bij de Boekhandelaars W. Brave Jr. te *Amsterdam*. Mede Bleijke, te *Rotterdam*. W. Zuiderma, te *Groningen*, en F. Holtkamp, te *Sneek*, is te bekomen: *Reglement op de uitoefening van Kerkelijk opzigt en tucht*, voor de Nederlandsche Hervormde Kerk, en *Reglement op de zamenstelling en werkzaamheden der Kerkeraden bij de Hervormde Gemeenten*, in het Koningrijk der Nederlanden, gearresteerd door de Algemeene Sijnode, en goedgekeurd bij besluit van Z. M. den Koning, den 28sten September en den 16den November 1825. à 40 cents.

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

W. BROES, De Engelsche Hervormde Kerk, benevens haren invloed op onze Nederlandsche. Eerste en tweede Deel. *Tweede Beschouwing.* Bladz. 561
J. CLARISSE, Gedenkwaardigheden uit het openbare leven van sommige Apostelen. Eerste en tweede Deel. 571
J. VAN DER LINDEN V. S., Vervolg van Proeve eener vrije behandeling van den Heidelbergschen Catechismus. 585
P. NIEUWLAND, Gedichten en Redevoeringen. 592
M. DE JOUY, De Kluizenaar in Italië. Eerste, Tweede en Derde Deel. 594
MARIA of het Legaat. 600
KATHARINA WILHELMINA BILDERDIJK, Gedichten voor Kinderen. Derde vermeerderde Druk. 602

MENGELWERK.

Eenheid van het Geloof der Protestantsche Kerk. 603
Eene Bijdrage voor de verlichte denk- en Christelijke handelwijze der hooge Roomsch-Katholijke Geestelijkheid. 616
Bedenkingen over de verbindtenis van den Atlantischen, met den Stillen Oceaan, door de Landengte van *Panama*, of *Darien*. Door den Vrijheer van ZACH. 622
De Koningin ELEONORA. 626
De Nachtegaal en de Echo. (*Eene Fabel.*) 629
De Vlinder. (*Dichtstukje.*) 630

Akademie - Nieuws. 633
Kerk - Nieuws. 634
Berigten. 677
Letter - Nieuws. 685

Digitized by Google

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor JUNIJ 1826.

Te AMSTERDAM, bij

DE ERVEN D. OMDER DE LINDEN EN ZOON,

op den Singel, tusschen den Blauwburgwal en de Bergstraat, N°. 320.

MDCCCXXVI.

De Prijs is 6 Stuivers.

Digitized by Google

Digitized by Google

BOEKBESCHOUWING.

Kerkelijke RAADVRAGER en RAADGEVER. Tweede Deel, eerste Stuk. Door JODOCUS HERINGA, ELIZA's z. *Te* Utrecht, *bij* J. G. van Terveen *en* J. de Kruijff, 1825. *VIII en* 214 *Bladzz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 1:80.

Wij vreesden reeds, dat er van dezen Kerkelijken Raadvrager en Raadgever, niet meer zoude uitkomen, toen de uitgave van dit tweede Deels eerste Stuk werd aangekondigd. Het verblijdt ons dus, in de gelegenheid te zijn, den lezer met dit vervolg bekend te maken. Ons herinnerende, wat wij in dit Tijdschrift, voor Augustus van het jaar 1820, over het eerste Stuk, reeds uit overtuiging naar waarheid berigt hebben, verwachtten wij al aanstonds, ook van dit vervolg, het gunstigst getuigenis te zullen kunnen geven. Reeds de inhoud kan niet anders dan belangrijk voorkomen. Het eerste Stukje behelst een broederlijk woord, van Professor BOUMAN, aan de Protestantsche Leeraars in ons Vaderland; ter gelegenheid van het geen in deze dagen, door de Roomsche Kerk, tegen de Protestanten onderneemen wordt. Het tweede, van den Hoogleeraar Alven, heet proeve van raadgeving en opwekking, tot een betamend gebruik van de zegeningen der Kerkhervorming. Het derde, is iets van den Predikant J. VAN MARIENHOFF, ter aanwijzing van oorzaken der mindere vruchtbaarheid van eene echte Evangelieprediking, bij vele toehoorderen. In het vierde, beschouwt de Predikant S. CROMMELIN, de Evangeliebediening, als

een middel tot des Leeraars eigene zedelijke volmaking? Het vierde, van den Hoogleeraar zelven, heeft tot opschrift: De dienaar van CHRISTUS, niet meerder dan zijn Heer. Het vijfde, behelst bedenkingen van eenen ongenoemden, over de plegtige nieuw-jaars wenschen, van den Prediksstoel, met een toevoegsel van den Uitgever, en het laatste een Herderlijke brief der Sijnode van de Hervormde Kerken, der Volkplanting van *de Kaap de Goede Hoop*, aan alle hunne Mede-Christenen, inzonderheid die Leden hunner Gemeenten zijn.

Ten aanzien van N°. 1, heeft de Hoogleeraar den Lezer te regt doen opmerken, dat zijn vierde Ambtgenoot, onder het opstellen, geene kennis kon dragen van sommige verschijnselen onzen tijds, welke later en reeds na dat dit broederlijke woord gedrukt was, te voorschijn zijn gekomen. BOUMAN spreekt hier een woord op zijnen tijd, tot zijne Mede-arbeiders in den wijngaard des Heeren, verklaart rondnit, dat hij te voren, het gevaar minder kennende, zijne Gemeente bij de voorregten der Protestantsche belijdenis niet altijd met zoo veel zorgvuldigheid opmerkzaam gemaakt heeft, als hij nu wel wenschte gedaan te hebben; en vraagt daarom: hoe kan ik dus de opregtheid van mijn berouw beter toonen, dan door mijne Mededienaren, tegen de navolging mijner dwalingen en tekortkomingen, te waarschuwen? Ondertusschen heeft zijn Hoog Eerw. zich met even zoo veel zachtheid als ernst uitgedrukt en de Leeraars opgewekt om te waken. Welk nadenkend Protestantsch Christen, zal dit, in onzen tijd, niet noodzakelijk vinden? Ook deze roepstem zij dus niet vruchteloos gesproken!

Zeer eigenaardig volgt hierop het tweede Stukje, waarin de Hoogleeraar HERINGA, twee proeven

ven levert, de eerste naar aanleiding van *Zal.* V: 1. gehouden 2 November 1823, en de andere naar *Eph.* V: 8. uitgesproken op den laatsten van October 1824. Beide zijn ze, naar des Hoogleeraars eigene ernstige, duidelijke en zeer doelmatige wijze, ingerigt, verdienen wel gelezen en bewaard te worden, en kunnen verstrekken, om den jongen Leeraar te doen zien, hoe hij zijne Mede-Christenen, op eene doelmatige manier, kan en behoort opmerkzaam te maken, op en hen te leeren, om zich waardiglijk te bedienen, van den onwaardeerbaren zegen der Kerkhervorming.

De Eerw. MARIENHOFF, bepaalt de aandacht kortelijk in N°. 3, bij des menschen gesteldheid, *voor*, *onder* en *na* de Evangelieprediking, waardoor dikwerf het wenschelijkst gevolg van de verkondiging van 's Heeren woord, verhinderd wordt, en wijst tevens aan, wat men te vermijden en in acht hebbe te nemen, om waarlijk gesticht te worden. Het blijkt duidelijk, dat de Schrijver, een man van jaren en ondervinding, over dit zijn onderwerp vaak heeft nagedacht. Hier komen ook goede waarschuwingen en hartelijke opwekkingen ter verbetering voor.

De Eerw. CROMMELIN, hield, nog te *Zalt-Bommel* zijnde, twee voorlezingen, in de Rings-vergadering, daar ter Stede, de eene over de *voortreffelijkheid en moeijelijkheid der Evangeliebediening*; de andere, *over de Evangeliebediening, als middel tot des Leeraars eigene zedelijke volmaking*; deze behaagden den Hoogleeraar, en het was hem dus aangenaam, de tweede hier te kunnen plaatsen, en om tevens van de eerste, hier en daar, bijzonder ter inleiding, gebruik te maken. Op eene gemoedelijk ernstige wijze, doet CROMMELIN hier zien, hoe de Evangeliebediening met getrouwheid waargenomen, strekt, tot den

Leeraars zedelijke vormking, 1.) door de betrekking, in welke hij als Evangeliedienaar gesteld is, 2.) door de strekking zijner bediening, 3.) door den aard der werkzaamheden, aan dezelve verbonden, 4.) door bijzondere omstandigheden in welke hij komt, 5.) door sommige middelen, welke hij gebruiken moet, tot eene gelukkige waarneming van zijn ambt, 6.) door tijdelijke voordeelen en genoegens, welke met deze bediening verbonden zijn, 7. door lasten en ongenegtheden, van welke zij niet vrij is, en ten 8sten, door de ervaring van Goddelijke hulp, zegen en vergelding, op welke hij altijd staat kan maken. Gelijk deze voorlezing zeer gepast was, voor eene Ringsvergadering, — eene vergadering van Leeraren uit den omtrek, die zamenkomen, om, behalve het handhaven der goede orde te bevorderen in de Kerk Gods, tevens elkanderen op te bouwen, en tot wederkeerig nut te verstrekken, ook door het naauwer toehalen van den band der liefde; — alzoo verdiende zij ook de hier haar toegewezene plaats, in den *Kerkelijke Raadgever*, wij lazen dezelve met een bijzonder genoegen, en durven dezelve allen Leeraren gerustelijk aanbevelen.

Tot een tegenhanger als 't ware, heeft de schrandere Hoogleeraar, hier zeer juist het vijfde Stukje op laten volgen, waarin eerst het noodige gezegd wordt, ter toelichting van 's Heilands gezegde, en vervolgens daarvan gebruik gemaakt, voor de tegenwoordige Christen-Leeraren, in ons eigen Vaderland.

Oordeelende dus des Hoogleeraars voortreffelijk oogmerk te bevorderen, nemen wij er het volgende uit over:

„ Is Hij dan de Heer en Zender, zijn zij de Dienaren en Gezanten, behoeft het dan wel herinnerd te worden, dat zij, niet meerder, maar minder zijn, dan Hij? Zij zullen dit, even gear-

Digitized by Google

gaarne als de Apostelen, erkennen. En nogtans, gelijk onze Heer het dezen op het hart drukte, zóó hebben zijne tegenwoordige Dienstknechten en Gezanten deze herinnering gedurig noodig, *deels*, om hen tot hun werk aanteporen, *deels*, om hen te bemoedigen, onder de bezwaren, aan hun ambt verbonden."

„ Het werk van eenen Dienstknecht en Gezant des Heeren is zwaar: niet zóó zeer voor den Man, die zijn eenigste werk maakt van de openbare leerredenen; noch voor hem, die zich vergenoegt, met slechts zóó veel te doen, als bestaanbaar is in het oordeel van burgerlijke of kerkelijke regtbanken: maar voor den Man, die zijne pligten wegt, naar het voorschrift van zijnen Heer en Zender. Deze beschouwt zich zelven, als zijnde geheel en al het eigendom van zijnen Heer: en gevolgelijk als eenen, die al zijne zielsvermogens en ligchaamskrachten behoort te besteden in den dienst van zijnen Meester; en als eenen, die, in alles, bij allen, ten allen tijde, in alle omstandigheden, zich behoort te gedragen, als een Dienstknecht van Christus. Hij beschouwt de boodschap, hem toevertrouwd, als gerigt tot allen, die dezelve, uit zijnen mond, kunnen en willen hooren; doch tevens als eene boodschap, welke, aan de verstanden van onderscheidene menschen voorgedragen, aan vele harten aangeprezen, en toegepast wordende op de zeer verschillende gemoedsgesteldheid, betrekkingen, aangelegenheden en omstandigheden des levens, in den Gezant vereischt eene opmerkzaamheid, schranderheid, wijsheid en voorzigtigheid, als mede eene kloekmoedigheid, zachtmoedigheid, nederigheid en bezadigdheid, welke door aanhoudende oefening, gepaard met waken en bidden, verkregen wordt. Hij beschouwt zich, als eenen Dienaar der

menschen, om des Heeren wil: die nijd bekoort bereid te zijn, om, niet alleen den heiligen te voeten, maar ook den nog geheel onreinen de handen en het hoofd, te wasschen; die zich, met alle zorgvuldigheid, bevijtigt, om hunne onreinheden en zonden regt te kennen, hun [illegible] aanwijzen, tegen dezelve te waarschuwen en te vermanen, hun de reinigingsmiddelen, door Christus verordend, aanprijzen, in het gebruik dier middelen hun voortegaan, en hun dezelve, naar eens iegers behoefte, toeredienen."

Welk een moeijelijke en lastige arbeid! „Hoe veel vruchtelooze moeite moet hieraan besteed worden! Hoe weinig rust, gemak, genoegen van zinnelijke gehoegtes, valt hierbij den Leeraar te beurte!" Indien iemand, op deze wijze, zich zelven beklagt, (en, ach! hoe lig rijzen zulke klagten op, in het trage, met zich zelve ingenomene en eerzuchtige hart!) hij bedenke: „de Dienstknecht is niet meerder, dan zijn Heer, en de Gezant niet meerder, dan zijn Zender!" Zoudt Gij, Dienaar en Leerling van Christus, den arbeid ontzien, welken uw Heer en Meester niet ontzag? Zoudt Gij U niet vereerd achten, met eene boodschap te brengen, met welke Gods eeniggeboren Zoon, als Gezant zijns Vaders, van den hemel tot ons is nedergedaald? Zoudt Gij aarzelen, om een Dienstknecht van menschen te zijn, daar Hij, die waardig is van Engelen gediend te worden, de Dienstknecht is geworden van menschen, van zondaren, van de onreinsten, zelfs van zijnen verrader? Zoudt Gij uw gemak, uwe rust, uw aardsch genot, niet willen opofferen, aan uwe hemelsche roeping, daar uw Heer en Meester het zijne spijze achtte te zijn, den wil van zijnen Zender te doen en dienst werk te volbrengen?"

„Zoo

„ Zoo veel opwekking en drang, tot getrouwen, offchoon dan ook lastigen en voor dwaze eerzucht vernederenden arbeid, is er gelegen, in het woord des Heeren: „ de Dienstknecht is „ niet meerder, dan zijn Heer; de Gezant is „ niet meerder, dan zijn Zender."

„ Niet minder ligt er, in dit woord, ter bemoediging van de tegenwoordige Evangeliedienaars, onder de bezwaren, aan hun ambt verbonden. Bezwaren? Ja, wel niet te vergelijken met die der apostolische bediening; bezwaren, niet van een zwervend leven, van honger en kommer, van banden en gevangenissen, van steeniging of kruisdood: maar toch bezwaren, niet slechts voor onzen zinnelijken lust, of voor onze onmatige zelfsliefde en eerzucht, maar ook voor ons Christelijk geloof, voor onze menschlievendheid, voor onzen redelijken Godsdienstijver, voor onze liefde tot CHRISTUS en zijne Gemeente. Hoe menig een Leeraar klaagt er niet, over eenen te bekrompenen kring van werkzaamheid, over geringe aanmoediging tot zijn werk, over schrale besoldiging, over afgelegenheid van standplaats, over onherbergzame woning, over ontbering van genoegens des gezelligen levens, of over andere bezwaren, die de ligchamelijke gezondheid ondermijnen, de helderheid des geestes en de opgeruimdheid des gemoeds belemmeren? Hoe menig een ziet er niet te vergeefs uit, naar aanzienlijker standplaats; terwijl hij moet zien, dat jongere, min ervarene, welligt minder geschikte Ambtsbroeders, boven hem worden gesteld? Hoe menig een gevoelt zich niet gegrieved, door het wantrouwen, de onleerzaamheid, de ongezeggelijkheid, den tegenstand, de bedilzucht, den laster, de verachting, van hen, aan wier onderwijs en verbetering hij, naar zijne

beste overtuiging en naar de maat zijner krachten, arbeidt? Hoe menig een treurt er niet, over de traagheid, den onwil, het ongeloof en de zedeloosheid, van neuchristenen, en over de vóóroordeelen, de stijfzinnigheid, de inbeelding, de hooghartigheid en de meesterachtigheid, van menschen, die wanen meer verlicht te zijn dan hij, maar wier wijsheid te weinig vreedzaam en bescheiden is, en zich te weinig door goede werken kenbaar maakt, om ze te kunnen houden voor de wijsheid, die van boven is? Dit alles valt niet te loochenen: en ik ben er verre af, van deze en soortgelijke bezwaren, aan het ambt der hedendaagsche Euangelie dienaren verbonden, te willen verkleinen. Dit alleen wensch ik, dat niemand, die het ambt zelve waardeert, zich door dezelve zal laten afschrikken; dat niemand, die hetzelve, uit reine beginselen, heeft aanvaard, hetzelve verlate, of in zijnen moed en ijver verslappe; en, dat niemand de onwaardeerbare zegeningen, met eene getrouwe waarneming van de Euangelie-bediening verbonden, gering schatte. En voorts zij het elken getrouwen Navolger van CHRISTUS genoeg: „ een Dienstknecht is niet meerder, dan „ zijn Heer, noch een Gezant, dan zijn Zen„ der." Zouden wij, mijne Broeders! de bezwaren, (zoo Gij wilt, het kruis,) ons opgelegd, niet gewillig, niet gaarne, niet vrolijk, achter CHRISTUS dragen? Zouden wij meerdere eer, meerder genot, meerderen voorspoed, op ons werk verwachten, dan Hem te beurte viel, die niets in eigendom had, om er zijn hoofd op nederteleggen; die de gestaltenis van eenen Dienstknecht aannam; die Gode gehoorzaamde tot in den dood, ja tot in den kruisdood toe; die weenen moest over Jeruzalems onverstand, over Kapernaums ongeloof, over Nazareths ver-

har-

harding; die zich te beklagen had, over de traagheid van zijne beste Leerlingen, over de zwakheid van den Man, die eene Rots moest zijn, over de onmatige drift van zijnen Boezemvriend, over het verraad van eenen Vertrouweling; die, zich zelven van eene onberispelijke wijsheid, Godsvrucht en menschenliefde, bewust, nogtans geduldig het tegenspreken der zondaren heeft verdragen, en, beladen met den schimp, den laster en den vloek, van Priesters en Raadsheeren, van ingebeelde Wijzen en schijnvromen, op den eisch eener opgeruide menigte, de verschrikkelijkste martelingen doorstond, tot dat Hij het alles, alles voor ons volbragt had, en zijnen laatsten adem uitblies? Waarlijk! mijne Broeders! wij moeten afzien van de hooge eer, welke wij verlangen, om Leerlingen, Dienaars en Gezanten van Christus te zijn, of wij moeten ook Hem willen volgen, in ontbeering, opoffering en lijdzaamheid, en, zoo Hij er ons toe mogt roepen, in het sterven voor de zaak van waarheid en Godzaligheid, van Godsdienst en Christendom."

Daar men dikwerf maar al te zeer naprat, zonder na te denken, verdienden de bedenkingen over de openlijk nieuwejaars-wenschen van den predikstoel, in N°. 6. voorkomende, hier wel geplaatst te worden. Het misbruik neemt geenzins het gebruik weg. Wij zijn het in den geest met den ongenoemden en met den Hoogleeraar, hier volkomen eens.

Niet onbelangrijk, is ook de herderlijke brief der Sijnode, in het jaar 1824. (November), aan de Kaap gehouden, waarin de Eerw. BERRANGÉ, te voren te *Bloemendaal* Predikant, de Voorzitter was.

Het verblijdt ons, dat wij eerlang het tweede stukje, van dit tweede Deel te verwachten hebben,

Digitized by Google

ben; en hopen er den lezer dus boek spoedig eenig verslag van te geven. De Heer HERINGA, Richte nog lange, ook door deze verzameling, veel nut in de Gemeente des Heeren!

De WARE VERGENOEGDHEID voor alle menschen verkrijgbaar, of Lessen van Christelijke Levenswijsheid; door J. CORSTIUS, *Predikant te* Enkhuizen. *Tweede Deel. Te* Groningen, *bij* R. J. Schierbeek, 1825. 216 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2: —

Het zelfde gunstig getuigenis als van het eerste, kunnen wij ook van dit tweede Stukje geven. De Eerw. CORSTIUS, heeft ook dit met gemoedelijken ernst geschreven, en drukt er zich doorgaans in uit als een man van ervaring, die met 't geen hij of zelf ondervonden of opgemerkt heeft, de kennis en het regte gebruik van de H. Schrift vereenigt. Hij zoekt steeds het vellig midden te houden, tusschen eene te bezwarende en al te oppervlakkige beschouwing van zaken en omstandigheden, en doet hier op onderscheidene manieren kennen, dat en hoe de ware vergenoegdheid eene rijke en zekere bron is van gelukzaligheid. De Inhoud is:

„ I. De ware aard der vergenoegdheid. II. Bijbelsche voorbeelden van ware vergenoegdheid. III. Het tijdelijk nut der tegenspoeden. IV. Het geestelijk en eeuwigdurend nut der tegenspoeden. V. Hoe moeten wij ons onder het lijden gedragen, om er door geoefend te worden? VI. Vervolg van het voorgaande. VII. Het gebruik der wereld. VIII. De genoegens van een godzalig leven. IX. Raadgevingen tot vergenoegdheid in bijzondere omstandigheden."

Wij

Wij wenschen dit nuttig werkje vele lezers toe, en willen, ten einde den geest eenigzins nader te leeren kennen, en het goede oogmerk van den Schrijver te bevorderen, er iets tot slot uit overnemen:

„ERAST is een vlijtig kerkganger; en zelfs, op zijne wijze, een ijveraar voor de voorvaderlijke regtzinnigheid. Op zondag onthoudt hij zich van alle handel en bedrijf, en wil niet gedoogen, dat zijne vrouwelijke huisgenooten zich met eenig ligt handwerk bezig houden."

„Deze naauwgezetheid is in hem niet af te keuren, zoo zij maar uit de regte bron voortsproot. Maar hij beschouwt die ingetogenheid als eene schatting, welke hij aan den godsdienst verschuldigd is, en waarvoor het hem vrijstaat aan zijne zucht tot vermaak bot te vieren. Na tweemaal ter kerke gegaan te zijn, meent hij zijnen pligt wel volbragt en vrijheid te hebben, om den avond onder het spel door te brengen. Hij heeft zich eene vaste taak opgelegd, om dagelijks een hoofdstuk in den Bijbel te lezen; maar hij doet het geheel werktuigelijk en geeft zich dikwijls, weinige oogenblikken daarna, aan verstrooijingen over, die elken goeden indruk uitwisschen. Hij meent zich iets te moeten laten welgevallen, om met den godsdienst in eene vreedzame betrekking te blijven. Daarom heeft hij ook nu en dan, voor de viering van het Avondmaal, enkele dagen van devotie, gedurende welke hij zich van alle vermakelijkheden onthoudt, en zijn blind geweten het feestmaal van zelfbehagen genier. En als die plegtigheid is afgeloopen, houdt hij zich voor het verledene gerustgesteld en begint eene nieuwe rekening."

„Daarentegen schijnt AMALIA zeer gevoelig voor den godsdienst te zijn. Zij roeme den Bijbel als het schoonste en verhevenste boek; zij kan

kan met vuur en geestdrift eenige treffende gedeelten van de fraaiste psalmen en liederen opzeggen. Zij laat zich dikwijls vinden onder het gehoor van zulke leeraars, die de aandoenlijkste tafereelen der Bijbelsche geschiedenis op eene aandoenlijke wijze weten te schilderen. Maar met hetzelfde genoegen is zij in den schouwburg, bij de vertooning van een belangwekkend treurspel. Als er gesproken wordt over dood en eeuwigheid, dan wordt haar hart week en ontspringen tranen uit hare oogen; maar zij kan sevens met ligtzinnige dartelheid deel nemen aan allerlei uitspanningen. Hare godsdienstigheid is niet meer dan verfijnde zinnelijkheid en eene zekere soort van dweeperij, die alleen de verbeelding bezig houdt, maar het gemoed onverbeterd laat. Andere menschen zeggen haar, dat zij een goed hart heeft; zij gelooft het, omdat zij zich niet bewust is van haat, afgunst en booze begeerten, maar zij vergeet de ijdelheid en onbestendigheid van haar karakter, waardoor zij voor de grootste misstappen blootstaat. De godsdienst, waarmede zij ingenomen meent te zijn, moet haar nimmer eenig vermaak hinderen. Zij rekent het schande te zijn, dien geheel te verzuimen, maar stelt in de stipte waarneming daarvan geen belang, daar zij meent boven uiterlijkheden verheven te wezen."

„ NIKANDER onderscheidt zich weder van de beide vorige karakters. Hij heeft geen behagen in de vermaken der wereld, maar leeft alleen voor zijne affaire. Hij is een voorbeeld van vlijt en naarstigheid, en onderscheidt zich, in die opzigt, voordeelig van vele lieden in zijnen stand. Maar voor den godsdienst schijnt hij geen tijd over te hebben; althans de middelen, om godsdienstiger te worden, worden zeldzaam door hem gebruikt. Wordt hem de onbetamelijkheid hier-

hiervan onder het oog gebragt, dan meent hij zich te verontschuldigen met een' stelregel, die dikwijls misbruikt wordt: „ de waarneming van het beroep is ook godsdienst." Hij zou de waarheid daarvan met zijn voorbeeld bevestigen, indien hij verkeerde onder gepaste indrukken, dat zijn werk hem te doen was gegeven door God, en dat hij daarom getrouwelijk werken moet, terwijl het dag is, en daarenboven in alle zijne ondernemingen met God raadpleegde, van het welgelukken van dezelve Hem altijd de eer gaf, en zich in alles, wat zijne hand vindt om te doen, door echt godsdienstige beginselen liet besturen. Maar eene geheel andere gesteldheid is in zijn hart levendig; het geld is zijn afgod; daaraan offert hij zijne rust en krachten op, terwijl hij, daar de ingewortelde gierigheid van een werkzaam man minder aanstoot geeft, dan eenige andere ondeugd, zich met zijn geweten kan verzoenen door de gedachte aan zijne ingetogenheid, arbeidzaamheid en een zeker terloops waarnemen der godsdienstige plegtigheden."

„ Het is niet zeldzaam, dat zulke menschen, die God en de wereld te gelijk willen dienen, in zekere mate vergenoegd zijn. Zij kunnen niet ontkennen, de wereld lief te hebben, maar meenen, dat zulks, mits het maar niet tot uitersten overslaat, zeer wel bestaanbaar is met den godsdienst. Zij hebben den aard van beide, van wereld en godsdienst, niet onderzocht, de voordeelen, die ze opleveren, niet vergeleken. Zoo zij dit deden met onpartijdige liefde tot de waarheid en met hartelijke zucht, om eene goede en onberouwelijke keus te doen ten eeuwigen leven, dan zouden zij met hunnen toestand niet langer tevreden kunnen zijn, en ontwaar worden, dat de rust, waarin zij leefden, niets meer was,

dan

dan de vrucht van onkooping van het gewisse door aardsgezindheid en zelfbedrog."

„Het is er echter verre van daan, dat alle gebruik der wereld te ontraden, of voor de ware vergenoegdheid nadeelig zoude zijn. Schoon misschien minder gevaarlijk, is echter het bestaan der zoodanigen, welke negtens zeldzamer voorkomen, zeer berispelijk, die zich, uit eene angstvallige nauwgezetheid, een ruim en onbekrompen genot van de zegeningen der aarde meenen te moeten onthouden."

Het HUISSELIJK LEVEN. Drie Leerredenen, gehouden in de Nieuwe Israëlitische Kerk, te Hamburg, *door Dr.* G. SALOMON. *Uit het Hoogduitsch. Te* Amsterdam, *bij* de Gebroeders van Arum, 1825. *Uitgegeven voor rekening van den Vertaler. 76 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is 90 Cents.*

De tekst van de eerst hier voorkomende Kerkelijk Joodsche Leerrede, is *Psalm* CXXVII: 1. *Zoo de Heer het huis niet bouwt, te vergeefs arbeiden dezelve bouwlieden daar aan.* De zin, die daar aan hier gegeven wordt, door Dr. SALOMON, is: Huisselijke welvaart kan alleen door Godvrucht bevorderd worden. Alzoo heeft dan de Godsdienstige Redenaar, niet onredelijk, daar uit aanleiding genomen, om op den eersten Sabbath, ons huis te beschouwen, als een huis Gods, op den tweeden, *Spreuk.* XXXI: 30 tot tekst hebbende, de Godvruchtige en zuinige huisvrouw te beheffen, en op den derden, over *Psalm* CXIX: 54. het gevallige en deugdlievende huisgezin voor te stellen. Deze drie Leerredenen, maken dus zo-

zeker een geheel uit, van welke de Joodsche Leeraar, de eene onmiddelijk op de andere heeft laten volgen, en die hij uitgaf, als eene proef zijner predikwijze, waarover hij een toegevend oordeel inroept. Daar er, zegt hij, tot heden toe, onder ons (Joden) geene Redenaars gevormd worden, zal de verstandige beoordeelaar, mijne Leerredenen, minder aan de regelen der Redeneerkunde en der Kanselwelsprekendheid, dan aan die van onzen Godsdienst toetsen. Wij roemen te zeer het goede oogmerk, des naar het ons voorkomt vromen Schrijvers, die zich zeer ten zijnen voordeele zoekt te onderscheiden, dan dat wij aan dit verzoek niet zouden willen voldoen. De Lezer moet in 't oog houden, dat hier een Joodsche Rabbi spreekt, tot zijne Israëliten, die, zoo min als hij, het onwaardeerbaar voorregt genieten, van in den Heere JEZUS den Middelaar Gods en der menschen te kennen, en dus nog door Hem, den waren MESSIAS, niet weten tot God te gaan. Men begrijpt dan, waarom de naam van JEZUS hier niet genoemd is. Men zal zich dan ook niet ergeren, dat hier het bij de Joden zoo geheiligd zevental, in elke Leerrede getrouw in acht genomen is.

In de eerste Leerrede wordt geleerd: I. Zal ons huis een huis Gods zijn, dan moeten wij uit hetzelve alle Afgoden verbannen, die daarin nog aanwezig zijn; II. Dan moet, de eenige God als zoodanig erkend, en door ons aangeroepen worden; III. Dan moeten wij anderen niet slaafs navolgen, maar ons zelfstandig, vrij in onzen kring bewegen. IV. Dan moet in ons huis gebeden worden. V. Dan moeten wij daarin ook Feestdagen vieren. VI. Dan moet, om het even wie daar binnen treeds, geloovigen of ongeloovigen, belijders van God of Godloochenaars, in ons huis een heiligdom in de oogen blinken,

en niemand het wagen durven, daar rustverstorend binnen te treden. VII. Dan moet, eindelijk, ook op ons altaar een altijd brandend vuur aanwezig zijn. Op deze zeven zuilen wordt het hier voorgestelde huis gegrondvest.

De Godvruchtige Vrouw, die alleen prijzens waardig is, moet, volgens de tweede Leerrede, bezitten: 1.) een vroom gemoed, 2.) een gezond verstand, 3.) eene bescheidene inborst, 4.) een waakzaam oog, 5.) eene weldoende hand, 6.) grootheid van ziel en 7.) verhevene moederliefde. Zie daar het zevengesternte, *hetwelk* aan den hemel der Godvruchtige Vrouw glinstert! Zal uw huis een huis Gods worden, dan kan het dezen hemel, en deze hemel dat gestarnte niet ontberen.

Zoo lang wij in onze huizen, ons niet over eene goede inrigting kunnen verheugen, zijn dezelve ook geene huizen Gods. Dit is de overgang tot de laatste Leerrede, Gods wet moet die inrigting daarstellen. Gods wet is het middelpunt, dat allen vereenigt, en het schoonste *lied* onzer vreemdelingschap. 1.) Het beziele den vader; 2.) het make de moeder gelukkig, 3.) het zij de spiegel, waarin de kinderen zich beschouwen, 4.) vroegtijdig leeren zij den hemel, 5.) Spade de wereld kennen; 6.) in zulk een huis ontstaat niets toevalligs, en 7.) beraden wandelt men daar door het leven.

De lezer ziet nu, welke de orde van behandeling is, en welke de hoofdpunten zijn. Deze opgave leert hem, dat de Schrijver, als een welmeenend ijveraar, ernstig werkzaam is, om een Godvruchtig huiselijk leven, onder zijne geloofsgenooten te bevorderen. Wij wenschen, dat zij naar hem hooren en zijne goede vermaningen op zullen volgen. De uitwerkingen kunnen dan niet anders, dan zeer voordeelig zijn.

Tot

Digitized by Google

Tot een staal, brengen wij gaarne het volgende bij:

„ Ik herhale het. Gij kunt uwe kinderen niet spade genoeg met de wereld bekend maken; want als de wereld in het jeugdige hart haar' intrek neemt, dan trekt God daaruit. Gij zult, hoop ik, aan deze woorden geene, verkeerde beteekenis geven. Het is mijn doel niet u aan te raden, dat gij uwe kinderen nimmer voor de wereld zoudt opvoeden: hen niet zoudt voorbereiden voor hunne toekomende wereldsche bestemming, door de beoefening van kunsten en wetenschappen en datgene, waardoor de mensch zich vaak voordeelig van anderen kan onderscheiden, wanneer hij het schoone met het nuttige weet te verbinden! Wie zal en mag op zijnen weg stilstaan of zou met den tijd geenen gelijken tred trachten te houden, die ons gebiedt voort te gaan en voort te streven. Neen! als ik zeg: wanneer de wereld in het jeugdige hart haren intrek neemt, dan trekt God daaruit, wil ik u opmerkzaam maken, Geliefden! dat gij de leden uwes gezins niet laat genoeg met wereldsche gezindheid en zinnelijk genot kunt bekend maken. De zucht naar waarheid vertoont zich kennelijk in den ontluikenden mensch: even zoo komen zijne gevoelens onopgesmukt aan het licht en zijne gedachten en wenschen, zijne deugden en onvolkomenheden, zijn haat en zijne liefde. Waakt en zorgt voor dezen waarheidszin, dien de wereld hun ontwringen wil; — want, wat is er in de wereld? Daar is de logen gewoonte geworden. Niet het liegen in woorden: het geheele aanzijn is daar logen. Wat men elkander zegt, meent men niet; wat men meent, zegt men niet. — Men lacht daar, en is ontevreden; men liefkoost daar zonder te beminnen; men reikt

elkander daar de hand toe en wondt elkander met het verborgen wapen van nijd en ijverzucht. — Wilt gij uwe kinderen met deze onnatuurlijkheid, deze vermomming, deze huichelarij, deze verstoktheid reeds vroeg bekend maken, zoodat zij haar zien, haar opmerken en mogelijk nabootsen? Moeten zij in de gelegenheid gesteld worden, het getal der geveinsden en wanstaltigen te vermeerderen; gemaaktheid en behendigheid voor deugd; list en doortraptheid voor wijsheid te houden? Zullen zij in lateren tijd niet genoeg in staat zijn, zich grootmoedig en onverschrokken, opregt en onbewimpeld tegen het kwaad te verzetten, en voor het goede openlijk uit te komen? Zullen zij in den kring van uw huisgezin tot zulk eene vernedering gebragt worden, dat zij naderhand het leven intreden, zonder moed, zonder broederliefde, zonder menschelijk gevoel voor al wat groot en heilig is? — Ook het wereldsche genot moet hun niet te vroeg deelachtig gemaakt worden. Van nature is de mensch ligt te voldoen. Aanschouwt het kind, hoe gelukkig, hoe dankbaar het is bij het ontvangen eener kleinigheid. Wordt deze wenk door ons wel altijd opgemerkt? Geenszins! Wij leeren hun veeltijds te vroeg de geneugten der wereld deelachtig worden en de wereldsche dwaasheden kennen. — „Leer mij de kunst om te leven!" Deze vraag deed eens een Jongeling aan eenen ervaren grijsaard. Zij bestaat in twee zaken: ontberen en onthouden. Worden onze zonen en dochters in deze kunst onderwezen, of wel in die om vroegtijdig uit de vreugdebron der wereld te putten? Moeten onze zonen en dochters dan, in het gewaad der ijdelheid, de rol van wereldlingen leeren spelen, die hun hart aan de aarde verpanden en de waarde des levens in opschik en weelde stellen, en daardoor

den

Digitized by Google

den lust verliezen voor het betere en verhevenere? Niet alzoo, geliefden! Als het u te doen is om Godgevallige huisgezinnen te vormen, dan moeten Gods inzettingen u ten lofzang zijn; want deze behelzen waarheid, en waarheid is het, wat uwen kinderen uit woorden en daden, uit houding en gebaarden moet blijken. Zegt met onzen Psalm: ik duld voor mijne oogen niets, dat schandelijk is; geene list, geenen hoogmoed, geene valschheid, geene logentaal: en uwe zonen en dochters zullen in waarheid opgroeijen. Gods inzettingen moeten u ten lofzang zijn; want Gods wet eischt matigheid, reinheid, eenvoudigheid, in uwe woning, uwe kleeding, uwe genoegens, en in uwe uitspanningen. Zoo wordt ze geleerd, de groote kunst om wel te leven in dat gezin, waar men zich beroemen mag: Gods inzettingen zijn mij ten lofzang in het huis mijner vreemdelingschap."

Hierbij mogen wij ook wel uitroepen: *hoort! hoort!* Christenen, dat geen Jood u tot beschaming verstrekke!

HANDLEIDING tot (de) regte viering van het Heilig Avondmaal, bestaande in Overdenkingen en Geboden, met aanwijzing van eenige Psalmen en Gezangen bij die gelegenheid, ten gebruike voor ningeoefenden, door WILLEM DAVID OROMMÉ, *Predikant bij de Hervormde Gemeente te* Voorhout, *Schrijver van den Biddenden Christen, enz. Te* Amsterdam, *bij* J. H. den Ouden. *XVI en 229 Bladzz. In kl. 8vo. De prijs is 90 Cents.*

Een stichtelijk boekje, van eenen tachtig jarigen

Christen Leeraar, die zijne heilige bediening met liefde, en met eenen vurigen ijver plagt waar te nemen, ook nog in eenen ouderdom dien maar weinigen bereiken, en die de zulken, welke er zich al over verblijden mogen, maar zeldzaam toelaat, zoo wakker en levendig werkzaam te zijn. Eerst toen het reeds voor twee derde gedeelten was afgedrukt, kwam den Eerw. GROMMÉ, het *Evangelisch Avondmaals Boekje*, van den Haagschen rustenden Leeraar, VERWEIJ, wien hij roemt, in handen, alzoo kon het drukken niet wel meer gestaakt worden, en bij het doorlezen, bevond hij ook, dat er in plan en uitvoering zoodanig een onderscheid plaats vond, dat beide deze werkjes, zeer goed tevens, naar zijn inzien, het licht konden zien. VERWEIJ schreef voor Protestanten in het algemeen, en hij zoekt, met dit zijn werkje, vooral voor eenvoudigen van den Hervormden Godsdienst, voor jonge Krijgslieden en Dienstbaren, nuttig te wezen. Het boekje bevat twee Deelen, en daarin drie Stukjes.

Hetzelve vangt aan, met eene korte belijdenis des geloofs, voor de zulken, die zich tot des Heeren H. Avondmaal willen begeven, in vragen en antwoorden.

Daarop volgen elf Overdenkingen, het eerste Stuk uitmakende, over den aard van het H. Avondmaal, en de verpligting tot het Christelijk gebruik, van deze heilige en heilzame verordening, in de Christelijke Kerk.

Het tweede Stuk, behelst twaalf Overdenkingen, over de gesteldheden, waarmede men tot des Heeren Tafel komen moet.

Hierop volgt het tweede Deel, eenige, dat is acht, onderrigtingen bevattende, nopens de *pligten*, welke wij op den dag van het Avondmaal, te betrachten hebben.

Het derde Stukje, eindelijk, heeft zeven Hoofdstuk.

Digitized by Google

ikjes, om te doen zien, wat men na het ge-
ndene Avondmaal te betrachten hebbe; waar
hter nog gevoegd is, eene aanwijzing van
nige Psalmen en Gezangen.

Breedvoeriger, kunnen wij den inhoud niet
geven; en het zal ook, naar wij vertrouwen,
noegzaam zijn, om den Lezer te doen opmer-
n, dat de Eerw. GROMMÉ, zich zeer heijverd
eft, om niets over te slaan, wat men al tot het
, Avondmaal, tot de voorbereiding daartoe en tot
nabetrachting op hetzelve, gewoon was te bren-
n. Zelfs de tien Geboden, het Geloof en het
nze Vader, zijn door hem niet vergeten, zoo
in als het geen verder in het bekende Avondmaals
ormulier, in den Heidelbergschen Catechismus en
de Nederlandsche Geloofsbelijdenis, hierop be-
ekkelijk voorkomt. Alles ademt hier hartelijke
odsvrucht en eenen heiligen Christelijken ijver.
ader GROMMÉ, heeft zich alle moeite gegeven,
n hen, die geheel aan deze leiding uitsluitend
woon zijn, of zich overgegeven hebben,
odanig te onderrigten, dat zij er een goed ge-
uik van maken, en den invloed mogen gevoe-
n en betoonen, op eene waarlijk Christelijke
nk- en handelwijze. Wij kunnen dit niet an-
rs dan prijzen, en wij houden ons ten vollen
ertuigd, dat hij niets vuriger verlangde, dan dat
k de eenvoudigsten, die ruwe vooroordeelen
ogen verlaten, waartoe een verkeerd begrepen en
kwerf jammerlijk misbruikt menschelijk stelsel,
n minsten bij eenigen, aanleiding blijkt gegeven
hebben.

Men oordeele uit het volgend staaltje:

„ Wij moeten tot des Heeren Tafel naderen
et *eene heilige vrijmoedigheid des geloofs, gelijk*
nderen tot kunnen vader en aan zijne tafel na-
ren. Wij moeten geene *slaafsche* vreeze koes-
ren, als of God ons daar als een harde Mees-

ter, streng in zijne eischen, en zeer opletteud op onze misslagen zoude voorkomen! Tegen zulke ongeloovige en moedeloozе gedachten moeten wij zorgvuldig strijden; maar met vrijmoedigheid tot den troon en de tafel der genade naderen. Niet, dat wij ons zouden laten voorstaan, iets verdienstelijks van ons zelven mede te brengen; maar als zulken, die eenen Hoogepriester hebben, die medelijden met onze zwakheden hebben kan; want, gelijk *verwaandheid* den gastheer beleedigt, zoo mishaagt Hem ook eene Hem *wantrouwende schuwheid*; daardoor toch schijnt het, als of wij twijfelden aan de opregtheid van deze noodiging, en of er wel genoeg voorraad mogt zijn. Hieraan hapert het velen bij het gebruik van het H. Avondmaal; zij komen niet als vrienden en kinderen aan de tafel van hunnen vader; zij komen bevende, verbaasd en vol ontroeringen. Hunne bekommering over de grootheid van dezen maaltijd, — het gevaar, om daar onwaardig te verschijnen, maakt hen verlegen, en belet hun, geloof, hoop en liefde te oefenen. Deze ongeloovige verlegenheid moet men zorgvuldig trachten tegen te gaan, omdat zij Gods eere benadeelt, — ons zelven schadelijk is, en aan anderen den moed beneemt. Wij moeten denken, dat wij met eenen God te doen hebben, die gereed is, onze ongeveinsde begeerten, in zijn zij gebrekkig, te hulp te komen. Hij handelt met ons naar zijne groote barmhartigheid, en niet naar zijne strenge regtvaardigheid. Men moet dan alle onnoodige vreeze verbannen, en zich zelven toeroepen: *Wat buigt gij u neder, o mijne ziel! En waarom zijt gij onrustig in mij? Hoop op God! want ik zal Hem nog loven!*"

Wij hebben dus eerbied voor des Schrijvers grijze haren, en voor de gemoedelijke Godsvrucht; van den nu reeds, hopen wij, zaligen CROMMÉ, (1) maar

(1) Hij overleed in Maart, van 1825.

maar onze onpartijdigheid en waarheids gevoel, noopt ons tevens, om te verklaren, dat het geheel er zi te stelselmatig uitziet, om het boekje voor onzen tijd algemeen aan te prijzen. Wij bezitten daartoe betere handleidingen, en verblijden ons zeer, dat men vrij algemeen, een minder bekrompene, min menschelijke, meer Evangelische wijze van denken heeft aangenomen, welke beter voegt, voor den heerlijken Geest van het Christendom, die den geloovigen sticht, veredelt, verbetert, vertroost en verheerlijkt.

CHRISTELIJK FEESTBOEKJE voor Protestanten, door BERNARDUS VERWEIJ. *In* 's Gravenhage, *bij* de Wed. J. Allart, 1824. *VIII en* 256 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 1: 50.

In denzelfden geest en smaak, niet als het onmiddelijk voorgaande, zoo even door ons beschouwde werkje, maar als het Avondmaalsboekje van den rustenden Haagschen Predikant, is dit boekje, ten gebruike voor de Christelijke Feestdagen, bij de Protestanten geschreven, en verdient derhalve alle aanprijzing.

De eerste Afdeeling, bepaalt de aandacht, bij de viering van den Zondag, de tweede, bij het Kersfeest, het derde, bij het Paaschfeest, de vierde, bij de viering van den Hemelvaartsdag, de vijfde, bij die van het Pinksterfeest. Dan is er nog een tweede Stukje bijgevoegd, om te dienen voor de Godsdienstige viering, van bijzondere plegtigheden, op den laatsten avond des jaars, op Nieuwjaarsdag, op Bededagen, Dankdagen, en op den Verjaardag des Konings. Deze onderwerpen zijn hier op eene waardige wijze behandeld, en zoodanig, dat men alle reden heeft, om er zeer meer te vreden te zijn. Voor

een stichtelijk boekje als dit is, kunnen wij zeer wel een dozijn van die uitheemsche lettervruchten, met welker vertalingen wij gedurig als overstroomd worden, missen. Het verstand, wordt er door verlicht, het hart verwarmd, en het gemoed ongevoelig, in eene stemming gebragt, zoo als wij dezelve bij de schoone Christelijke Feesten, door de Protestanten, met zoo veel reden gevierd, hoe langer zoo algemeener wenschen. De stijl is levendig en de taal zuiver, maar ook de voorstelling duidelijk en verstaanbaar voor allen. Wij twijfelen er dus ook geheel niet aan, of dit boekdeeltje zal wel bevallen, met genoegen gelezen worden, en wij hopen ook veel nut stichten.

Tot een proefje ter verdere aanprijzing, diene het volgende:

„ OP DEN VERJAARDAG DES KONINGS."

„ Niets is voor Volk en Vaderland belangrijker, dan eene goede Staatsregeling en een vaderlijk bestuur. Is er thans eenig gedeeke van Europa, hetwelk op zulk een geluk roemen kan, het is *Nederland*, in onze dagen, begunstigd met eene Staatsregeling, welke de welbegrepene volksvrijheid verzekert; geregeerd door eenen Vorst uit een geslacht, dat zulke groote herinneringen oplevert en door heldendaden beroemd is. Geen weldenkend ingezeten kan de groote liefde des Allerhoogsten daarin miskennen. De verhooging van het Huis van Oranje was de bede van allen, die het wel meenden, in de dagen van ons verloren zelfbestaan en van onze rampen. De komst van onzen geliefden Koning tot zijnen troon, was de stof van vreugde en dank, toen onze bevrijding spoedig weder bedreigd werd. En van dat oogenblik af aan, verbonden wij de duurzaamheid en toeneming van 's Lands

wel

zielzijn met *het leven* des onvermoeid-werkzamen, zich zelven opofferenden Konings."

„ Wie houdt hierom ook niet de *jaarlijksche verjaring* van den Monarch voor eene regt gepaste gelegenheid tot het houden van een plegtig DANKUUR in het gewijde Bedehuis? De christelijke Synode der Hervormde Kerk deed dus zeer wel, met (in 1820), in den geest der natie, te verklaren, „ dat dezelve verlangde, dat er *op den* „ 24 *Augustus*, *den verjaardag van Zijne Majesteit*, onzen geliefden en geëerbiedigden Koning, jaarlijks eene korte en doelmatige godsdienstoefening, op zulk een uur van genoemden dag, als de plaatselijke omstandigheden vorderen, zal gehouden worden, ten einde het Opperwezen te danken voor de verlenging van het leven Zijner Majesteit en daarvoor te bidden, met uitnoodiging der Kerkeraden, om hiervan aan de Regering kennis te geven, en dezelve ter bijwoning van deze godsdienstoefening uit te noodigen. Voorts is de Directeur Generaal der Protestantsche Eerediensten verzocht, hiertoe gunstig mede te werken, en van dat Synodaal verlangen aan de overige Protestantsche Kerkgenootschappen mededeeling te doen." Van dat oogenblik af is dan ook, op den dag van des Konings verjaring, overal in ons Vaderland, zulk een godsdienstig uur gevierd, en worden in hetzelve dankzeggingen en gebeden tot den Allerhoogsten, wegens die gelukkige gebeurtenis, opgezonden."

„ Hoe *gewigtig* is in mijn oog, en zoo zal het ook voor elken warmen vriend des Vaderlands zijn, deze verjaring van onzen geëerbiedigden Vorst. Wel geregeerd te worden is eene weldaad, die niet ieder land te beurt valt. Vele oorden van Europa kunnen hiervan tot bewijs verstrekken. Waar is intusschen een plekje gronds,

op

op welken men billijker wetten, eenen zachteren regeringsvorm vindt, dan in Nederland? Waar staat aan het hoofd des bestuurs waardiger persoon, die, met meerdere bezorgdheid, het belang der onderdanen weegt, en dag en nacht daarop peinst, dan in Nederland? Is overzulks het leven van zulk een' mensch niet belangrijk, en de verlenging zijner jaren voor het Volk ten zegen? Met welk eene deelneming beleeft elk beminnaar van orde en rust, hierom den dag, op welken men weder een jaar tot de dagen des Konings ziet toegevoegd! Met deszelfs leven staan duizende aangelegenheden in verband, welke bijzonder aan zijne hooge zorg zijn toevertrouwd, en die hij, met beleid, zoodanig weet te regelen, dat hierdoor de vrede van buiten, en de rust van binnen bewaard blijven."

„De verlenging van des Konings leven is, in mijn oog, gewigtig, en dus ook zijne verjaring, omdat hij *een stelsel* volgt, volkomen strokende met den vrijheidlievenden aard des volks, met de voortgangen der beschaving, en eene welbegrepene verlichting onzer Eeuw. Wij noemen onzen Hoogsten Regent, Koning; maar hij is inderdaad een Vader: wij worden bestempeld met den titel van onderdanen; doch wij zijn eigenlijk zijne kinderen. Onze regeringsvorm is in naam eene koninklijke; doch waarlijk eene vrijheid ademende, waarin de Vorst minder Beheerscher, dan Uitvoerder van den wil der natie is. Zou ik daarom niet godsdienstig gestemd zijn op dezen dag, en danken voor de verlenging der jaren van zulk een' Vader des Vaderlands?"

„De verjaardag van onzen Koning is gewigtig, in mijn oog, omdat hij een *vriend* is van den godsdienst en deugdzame zeden. Aan het hoofd des volks ziet men hem de knie buigen voor den Allerhoogsten, en zelven zijne afhankelijkheid er-

kennen. Dit roert mij: het geeft klem aan ijn dankgebed en voorbede. Zalig het land, iens Koning een dienaar van God is! Nu, op ilk eenen, mogen wij roemen, en wie zou dan deszelfs leven niet eenen zegen van God operken?"

„ Gaarne zonder ik dus, op dezen dag, een UR af, om mij naar Gods heiligdom te begen, en daar den Allerhoogsten te danken voor et verlengde leven van een' geliefd' Monarch; n de beste wenschen voor de vermeerdering iner jaren den Allerhoogsten op te dragen en, eene godsdienstige stemming, te betuigen: *de ning leve!*"

RAZILIË, *als ONAFHANKELIJK RIJK, uit een Geschied- Koophandel- en Staatkundig oogpunt, ook in betrekking tot* Europa, *beschouwd, in een Historisch Tafereel van deszelfs afscheiding van* Portugal *en verheffing tot (een) zelfstandig Keizerrijk, benevens een uitvoerig verslag der Staatkundige Gebeurtenissen in dit Rijk, gedurende de jaren* 1821, 1822 *en* 1823. *Door den Ridder* VON SCHÄFFER, *Majoor der Keiz. Brazil. Eeregarde. Uit het Hoogduitsch. Met eene volledige kaart van* Brazilië, *volgens de nieuwste Staatkundige verdeeling. Te* Amsterdam, *bij* C. L. Schleijer, 1825. *Eerste Deel XII en* 308 *Bladzz. Tweede Deel VIII en* 294 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs der beide Deelen is f* 6: 60 —

Reeds sedert verscheidene jaren, heeft het rijke *Brazilië*, de aandacht der Europeanen bijzonder zich getrokken. De groote gebeurtenissen in den leeftijd voorgevallen, met de daaruit reeds ortgevloeide gevolgen, en de verwachtingen daarop

daarop gegrond, waren en zijn nog van dien aard, dat men niet nalaten kan, daarover dikwijls na te denken, en aan de eene zijde vreeze te koesteren, en aan den anderen kant ook hope te voeden. Voor ieder, die geen onvernuftig aanschouwer is der voorvallende zaken, noch nalaten kan, zich zelve nu en dan ernstig te vragen, wat zullen er de gevolgen eenmaal van zijn? — moet dan ook elke aanmerkelijke bijdrage welkom wezen, vooral die van eenen geschiedkundigen inhoud is, allerbijzonderst wanneer dezelve geleverd wordt, door eenen man, die in de gelegenheid was, om zijne medemenschen in dezen in te lichten, en in staat, om behoorlijk de pen te voeren. Zoodanige Bijdrage nu, wordt ons hier, in onze taal overgebragt, aangeboden, oorspronkelijk geschreven, door den Ridder VON SCHÄFFER.

De Vertaler heeft zeer wel gedaan, met de gewis niet algemeen bekende Constitutie, of het ontwerp van Staatswet, van Januarij 1824, uit de Nationaale Drukkerij, van *Rio Janeiro*, verschenen, voor het nieuwe Keizerrijk, dat oorspronkelijk als een Aanhangsel achter aan voorkomt, vooraan te plaatsen. Het is ons plan geheel niet, om eene vergelijkende beoordeeling daarvan hier te leveren, alleen stippen wij voor den weetgierigen lezer aan, dat dezelve in eenen voor dat land geheel nieuwen vorm gesteld is, — dat de Keizer Constitutioneel is, dat hij Roomsch zijn, den Roomschen Godsdienst voorstaan moet, en dat zelfs niemand (daar alleen de uitoefening van haren huiselijken Godsdienst, in bijzonder daartoe bestemde huizen, zonder eenig Kerkelijk voorkomen, aan alle andere Gezindheden toegelaten wordt,) dan die den Roomschen Godsdienst belijdt, tot Afgevaardigde enz. kan benoemd worden, zoo min als de Monniken, en ieder die in

een

en Klooster Genootschap leeft, — dat de Keizer, zonder bewilliging van de Algemeene Vergadering, het Braziliaansche Rijk niet mag verlaten, en dat hij, wanneer dit geschiedt, aangemerkt wordt als van de Kroon afgezien te hebben, — dat de Staats-Ministers verantwoordelijk zijn, — dat alle Brazilianen verpligt zijn, de wapenen te dragen, — dat elk zijne gedachten mondelijk, schriftelijk, of door middel van de Drukpers, bekend kan maken, zonder aan eene censuur onderworpen te zijn, maar verantwoordelijk blijft voor de misbruiken, die uit de uitoefening van dit regt mogten ontstaan, in gevallen en in den vorm, die de wet zal bepalen, — dat niemand om zijnen Godsdienst kan vervolgd worden, wanneer hij dien van den Staat eerbiedigt, en het openbaar gebruik niet beledigt, en, dat geeselingen, brandmerk, pijnbank en andere nog wreder straffen afgeschaft zijn, zoo ook de verbeurtverklaring van goederen, — dat het briefgeheim onschendbaar is, en het bestuur der Posterijen, voor iedere overtreding van dit artikel, streng verantwoordelijk blijft, — dat het lager onderwijs, voor alle burgers kosteloos gegeven wordt enz. Artikelen, die voorzeker, niet alleen ons, merkwaardig zullen voorkomen!

Na de plaatzing van dit Staatsstuk, vermeldt de Schrijver in de eerste Afdeeling, zijn driejarig verblijf, namelijk in 1814, 1818 en 1821, in *Brazilië*, en zijne reizen in dat land — dit verslag is wel kort maar evenwel belangrijk, en met ter zake dienende aanmerkingen doorweven, waar uit men, en dit zullen zeker de Dames ook met veel goedkeuring bemerken, onder anderen ziet, dat de jonge Prinses, de Aarts-Hertogin CAROLINE JOSEPHE LEOPOLDINE van *Oostenrijk*, de eerste die ooit naar *Amerika* uitgehuwlijkt werd, de tegenwoordige Keizerin, door haar verstand,

en

en door hare zachtheid, vereenigd met schoonheid, spoedig aller harten won.

De tweede Afdeeling, heeft tot opschrift: *Brazilie, gelijk het was.* Daarin wordt over den oorsprong der Iberische Koloniën, de Canarische en Azorische Eilanden, de ondernemingen ter bevolking van *Amerika*, de ontdekking van *Brazilie*, den vroegsten Staatsvorm van hetzelve, de Koloniale inrigting, den Handeldwang, de verdrukking en belastingen gesproken en aangewezen, dat *Brazilie* geene Portugeesche Kolonie blijven kon. Om eenig denkbeeld te geven van de verfoeijelijke onderdrukking der Brazilianen, nemen wij het volgende voor den lezer over:

„ Vele noodwendige behoeften, wier ruwe stoffen rijkelijk voorhanden zijn, mogten de Brazilianen niet zelf vervaardigen; zij moesten dezelve voor de opbrengst van hunnen arbeid koopen en, verscheiden honderd mijlen ver, onder aanhoudende tolknevelarijen, over de ongebaandste gebergten en door digte bosschen heensleepen. Slechts veefokkerij, akkerbouw en goudwasschen, het laatste onder harde verdrukkingen, bleven als hoofdbestaanmiddelen overig. Iedere hooge ambtenaar, in het binnenland zoowel als aan de kust, was een Portugees, die zelf als monopolist zaken deed en naar welgevallen tiranniseerde, zonder dat hij behoefde te vreezen tot verantwoording geroepen te worden. Wie iets wilde ondernemen, moest zich deswege eerst met hem en zijne creaturen verstaan; zoo handelde, bij voorbeeld, de laatste door den Koning aangestelde Gouverneur in *Goyaz*. Hij verklaarde alle levensbehoeften voor regalen, en behield den alleenhandel met dezelve voor zich in eigen persoon. Slechts onder zijn opzigt mogten de gezamenlijke inwoners vee slagten, waarna hij hun dan hun eigen vleesch bij het pond verkocht.

Zeep

Digitized by Google

Zeer was slechts in zijn paleis te bekomen. Geen der inwoners mogt visschen, als hij niet aanwezig was, wanneer men hem dan voor de vangst impost betalen moest. Ook deze Gouverneur werd, toen *Don* PEDRO aan de regering kwam, afgezet. Hij trok met zeshonderd beladen lastdieren uit *Goyaz*."

„Het ergst maakten het de naar *Brazilië* gezonden troepen; krijgstucht scheen den soldaten geheel onbekend te zijn, en zij roofden, plunderden en moordden onbeschroomd. Zij bemagtigden in 1821 de stad *Bahia*, overvielen verraderlijk de Braziliaansche militie, plunderden de huizen, vermoordden de inwoners, drongen zelfs in de nonnenkloosters, schonden de ongelukkige meisjes en bragten haar naderhand om het leven. Zelden werd er een roof of een moord begaan, waaraan geene Portugesche soldaten deel hadden, of waarbij zij niet de aanleggers waren. De oversten ontvingen monteringgelden, maar de soldaten kregen geene kleeding; vorderden zij wat hun toekwam, dan antwoordden de officieren: „Domooren! weet gij geene kleederen te „halen?" Geraakte, hergeen zelden het geval was, een verdienstelijke Braziliaan tot den rang van stafofficier, en ging hij naar den staatsminister TOMAS ANTONIO VILLANOVA DE PORTUGAL om zijn patent te halen, hetwelk misschien reeds jaren lang door den Koning onderteekend was, dan zond de Minister hem naar zijn' geheimen Secretaris, en deze gaf tot bescheid: „Het patent is uitgevaardigd: wanneer gij tweeduizend Crusaden betaalt, kunt gij het bekomen."

„Ontzettend gingen de Portugezen om met de inboorlingen, die in de binnenlanden van *Brazilië* nog ongemeen talrijk zijn en die met onmenschelijke wreedheid derwaarts gedreven werden. Men maakte jagt op hen als op wilde die-

dieren. Dat zij zich zochten te wreken was natuurlijk, en niet zelden moesten er commando's soldaten tegen hen afgezonden worden."

Wel mogt de Heer von SCHÄFFER, die als oog getuige en verstandig Waarnemer spreken kan, dus schrijven: *Brazilie*, was met een schaap te vergelijken, hetwelk men vilt in plaats van te scheren, met een ooftboom, dien men velt om zijne vruchten des te gemakkelijker te bekomen. De Portugezen, beschouwden de Brazilianen als lastdieren, die zij zoo veel zij wilden mogten opladen; doch de last werd te zwaar, en de Kolonisten maakten het als hunne lastdieren, die wanneer zij te zwaar beladen zijn, zich door geene dwangmiddelen laten bewegen, om van den grond op te staan.

Voegzaam levert hierop de derde Afdeeling, eene beschouwing der voortgangen van *Brazilie*, in de beschaving, en van deszelfs streven naar onafhankelijkheid. Hier vindt men dan ook de vermelding, van het afzeilen op den 26sten November 1807, der Koninklijke Familie van *Lissabon*, hare aankomst in *Rio de Janeiro*, den 22sten Januarij 1808, en het vertrek derzelver, — met uitzondering van den Kroonprins, zijne Gemalin en Kinderen, — met twee Fregatten, en negen rijkbeladen Transportschepen, op den 26sten April van het jaar 1821, benevens de behouden aankomst op den Taag, op den 3den Julij dezes jaars. De proclamatie van *Brazilie*, als zelfstandig Koningrijk, en 't geen daartoe aanleiding gaf, is in deze Afdeeling, ook zeer merkwaardig.

De vierde Afdeeling, levert nu een Historisch verhaal der gebeurtenissen in *Brazilie*, na het vertrek des Konings, en behelst ook, of liever voornamelijk, de redevoering van Don PEDRO, bij de opening van den Staatsraad, en zijn Manifest aan de Volken van zijn Rijk, en aan de bevrien-

de

de Regeringen en Natiën. Hier komen de Cortes van Portugal, als zeer laag en bespottelijk inderdaad voor, en leert men den jongen Vorst bewonderen, die zoo wijsselijk van de omstandigheden wist gebruik te maken, zijnen roem te vestigen, van de genegenheid der Brazilianen zich te verzekeren, en rondborstige fierheid, met mannelijke getrouwheid te vereenigen. Wij juichen geenszins alles, wat hier als in de eerste geestdrift gesproken voorkomt, even zeer toe, daar de ondervinding ook maar al te zeer geleerd heeft, wat er van zoo vele schoone Manifesten, beloften en beschouwingen vervolgens moet worden afgerekend maar gelooven toch, dat *Portugal* niet gemakkelijk weder in *Brazilie* heerschen zal, en zijn zeer verlangende naar het geen de nieuwe Keizer nu doen zal, daar de Kroon van *Portugal*, door den dood zijnes Vaders, is opengevallen.

Ook de vijfde Afdeeling, waarmede het eerste Deel besloten wordt, en welke *Brazilie* beschouwt als een onafhankelijk Keizerrijk, bevestigt ons in onze gedachte, dat *Brazilie* voor *Portugal* verloren is De Schrijver, doet hier eenige bijzonderheden kennen, welke de krooning des Keizers en der Keizerin, op den 1sten December 1822 plaats gehad hebbende, voorafgingen en volgden. Dezelve zijn merkwaardig.

Dit Deel is versierd, met eene nieuwe Kaart van het Keizerrijk *Brazilie*, volgens de jongste Staatkundige verdeeling, die hier zeer te pas komt, en ook voor het volgende Deel, den Lezer goede diensten bewijst.

Dat tweede Deel, behelst negen Afdeelingen, benevens een Aanhangsel.

De eerste of zesde Afdeeling, (want oorspronkelijk maken deze twee slechts een boekdeel uit) geeft een overzigt van de bestanddeelen des Brazilianschen Rijks. De zevende schetst de handels-

betrekking en mercantiele uitzigten van *Brazilië*. De achtste beschouwt den landbouw en de uitzigten voor denzelven. De negende beschrijft de nijverheid van *Brazilië*. De tiende de onafhankelijkheid van *Brazilië*, en in betrekking tot *Portugal* en de overige Staten des vasten Lands van *Europa*, en de elfde de onafhankelijkheid van *Brazilië*, in betrekking tot de overige Amerikaansche Staten en tot *Groot Brittannie*. De twaalfde levert een tafereel van de zeden en leefwijze der Brazilianen, en van derzelver Keizer en Keizerin. De dertiende handelt over de uitwijking naar *Brazilië*, en behelst wenken voor hen die zich derwaarts willen begeven, en de veertiende bewijst de schijnbare onmogelijkheid, om *Brazilië* weder tot eene afhankelijke Kolonie te maken.

De vergelijking van *Brazilië*, vooral met *Oostenrijk* en *Rusland*, in de zesde Afdeeling voorkomende, vonden wij vernuftig.

Zeer juiste en behartigenswaardige opmerkingen, onzes inziens, komen er voor in de zevende Afdeeling, over de finantiën en den handel *in 't* algemeen, welke vervolgens toegepast worden op *Brazilië*. Dat land blijkt hier vooral duidelijk groot gebrek aan menschen te hebben, daar het, gelijk *China*, drie honderd millioenen menschen voeden kan, en ondertuschen nog maar vijf millioenen op eene vlakke ruimte van 113,115 vierkante mijlen bezit. Naauwkeurig en een groot denkbeeld inboezemende is de beschrijving der voortbrengselen van *Brazilië*. Omtrent de behandeling en het lot der slaven, welke in dit land uit *Afrika* worden ingevoerd, geeft de Schrijver een gunstiger denkbeeld, dan men verwachten zou. De handel in menschen blijft evenwel altoos eene afschuwelijke zaak, en naar ons inzien door niets te verdedigen.

In de achtste Afdeeling ziet men, gelijk ook ge-

gemakkelijk te begrijpen is, omdat het aan handen vooral ook ontbreekt, dat de handel zoo velen bezig houdt, en men zoo gemakkelijk het benoodigde verwerft, — dat de landbouw hier nog in eenen staat van kindschheid is, of liever hoofdzakelijk nog in de hoop alleen bestaat, daar nog geen 1ste gedeelte van den grond bebouwd wordt. Het geen de negende Afdeeling behelst, omtrent het goud- en diamant-wasschen, herinnert aan 't geen ZIMMERMAN, de Prins van *Neuwied* en anderen ook reeds gezegd, en door platen tevens aanschouwelijk gemaakt hebben, waardoor de echtheid dezer berigten gestaafd, en de naauwkeurigheid der gevolgtrekkingen van onzen Schrijver bevestigd worden.

Na deze schetsen, of schilderingen, gelijk ze genoemd worden, welke als inleiding daartoe moeten dienen, gaat de Schrijver over tot de ontwikkeling der staatkundige betrekkingen van *Brazilie*, in de twee volgende Afdeelingen. Onder andere belangrijke bijzonderheden en aanmerkingen, lazen wij hier:

„ Zooveel is zeker, dat, wanneer *Portugal Brazilie* weder onder het juk kon brengen, hetzelve alsdan, thans niet, gelijk voormaals, met eenige officieren en eenige garnizoensbataillons toekomen zou. Het weder te ondergebragte rijk zou de voortdurende aanwending van eene talrijke, voor *Portugal* onopbrengbare krijgsmagt van ten minste 80,000 man, vereischen, en gevolgelijk de eerste oorzaak der geheele ontzenuwing van *Portugal* in een militair opzigt worden."

„ Over het algemeen heeft *Brazilië* nooit de getalsterkte des Portugeschen legers vermeerderd; men vond het niet doelmatig de kleurlingentroepen, die eerst na de aankomst des Portugeschen hofs in *Rio de Janeiro* door talrijke welgeorga-

pfeerde miliziën versterkt werden, naar *Portugal* te zenden, hetwelk over het algemeen, met zijn eenigen nabuur *Spanje*, slechts zoogenaamde krakeeloorlogen voerde. Het onafhankelijke opkomende *Brazilië* kan eenmaal, als *Portugals* bondgenoot, het oude oorsprongland, vooral door middel van zijne zeemagt, aanmerkelijke hulp verleenen, en bijdragen, om hetzelve een gedeelte van den verloren invloed weder te bezorgen."

„*Portugals* financiewezen lijdt zeker oogenblikkelijk middelbaar en onmiddelbaar, door de losscheuring van *Brazilie* van het moederland. Het Europesche koningschap moet, gelijk *Spanje*, eene geheel andere huishouding beginnen, en tot zich zelven bepaald, van zich zelven teren, daar het vroeger, gelijk eene parasietplant, van buiten zijn voedsel trok. Schikt het zich verstandiglijk naar de nieuwe betrekking, dan zal de door deze losscheuring ontstane wonde, waarvoor de met troostrijke woorden opgevulde hofcouranten eene zeer slechte pleister zijn, zich weldra sluiten en eindelijk heelen. Het grootste gedeelte der staatsinkomsten van *Brazilie* ging in het land met administratiekosten heen, en vloeide in de beurzen van trouwlooze ambtenaars. De verre afstand veroorzaakte onnutte uitgaven, en wat in de koninklijke schatkist vloeide als zuivere opbrengst, werd verspild. *Portugal* verzonk, ofschoon het *Brazilie* bezat, immer dieper in drukkende schulden en onder de voogdijschap van vreemde mogendheden. *Spanje* bezat zeer bloeijende koloniën, *Nieuw-Granada*, *Peru* en *Chili* konden voor zich met de staatsinkomsten toekomen; *Mexico* was genoodzaakt een gedeelte der administratiekosten van *Buenos Ayres*, de *Antilles* en de *Philippines* te dragen, en het over-

schot,

schot, dat voornamelijk tot onderhoud der marine bestemd was, kon naauwelijks de kosten van dezelve in vredestijden dekken."

„ Alle Europesche vastelandsstaten, die koloniën bezitten, zijn door een zonderling vooroordeel bevangen. Offschoon deze afgelegen bezittingen lastig voor het finantiewezen zijn, behoudt men ze toch om de marine, en onderhoudt eene zeer kostbare marine om de koloniën. Er schijnt een zeer zonderling, geheimzinnig verband tusschen deze beide punten van het budget te bestaan. Doch het is eene daadzaak, dat de beide mogendheden des Pyrenesschen schiereilands, welke de grootste, bloeijendste koloniën bezaten, de sterkste zeemagt niet hadden, terwijl de Denen, die slechts zeer onbeduidende bezittingen buiten *Europa* hebben, en de Vereenigde Staten, die geheel niet van koloniën weten, veel sterkere oorlogs- en koopvaardijmarines hebben, dan *Portugal* en *Spanje*. Zekerlijk bieden koloniën eener marine menigte toevlugt aan; doch meermalen hinderen zij dezelve, wegens de benoodigde bescherming, om den handel die diensten te bewijzen, waartoe eene marine gesticht is. De fregatten der Vereenigde Staten zouden, bij voorbeeld, niet zoo ongehinderd de onmetelijke koopvaart hunner burgers kunnen beschermen, wanneer zij onophoudelijk een geïsoleerd punt op de aarde moesten bewaken, dat een paarduizend mijlen van hun vaderland verwijderd ligt."

„ De diplomatische invloed van de eene Europesche natie op de andere bestaat slechts, in het aanwenden van militaire en finantiëele magt, in ware onafhankelijkheid en zelfstandigheid. Het is onloochenbaar, dat de invloed en magt der Portugezen, door de verplaatsing van het hof naar *Brazilie*, aanmerkelijk gewonnen, dat deszelfs staat-

staatkundige betrekking eene andere gedaante aangenomen had, en iedere Europeesche mogendheid het verwijderde, groote, grootendeels trans-atlantische rijk, hetwelk men volstrekt niet deren kon, niet eerbied begon te behandelen. *Portugal*, van uit *Brazilie* geregeerd, kreeg eene hoogere beteekenis; men verschoonde het zwakke, om het verwijderde sterke niet te krenken. Maar zoodra de residentie weder naar *Portugal* verlegd was, verdween deze betooverings; en ook *Brazilie* zou weder in vergetelheid en verachting geraakt zijn, had niet *Don* PEDRO het gewigtigste bestanddeel der bezittingen van het huis BRAGANZA voor een onafhankelijk keizerrijk verklaard. Het opperhoofd, of de opperhoofden van het huis BRAGANZA, gelijk hunne volkeren, door een' familieband vereenigd, zullen op de aangelegenheden der wereld en op de diplomatische betrekkingen van *Europa* even zoo veel, ja nog meer invloed hebben, als (dan) de Koning der vereenigden koninkrijks *Portugal*, *Brazilie* en *Algarbie*. In treurige afhankelijkheid als kolonie kan *Brazilie* den Lusitanischen staat van geen nut zijn; en deze zal, zelfs wanneer *Brazilie* zich weder in het ijzeren juk smeden liet, toch slechts als een staat van lagen rang in *Europa* voortbestaan, die, bij de Europeesche onderhandelingen, ten hoogste door middel van een vreemd orgaan (*Engeland*) medespreken mag, gelijk ook tegenwoordig over het algemeen, zelfs de mogendheden van den tweeden rang, in eene zekere passiviteit verplaatst zijn, welke bekommering, aangaande de voortduring van hunne zelfstandigheid, inboezemen kon."

„ Overigens is het op zich zelven hoogst onverschillig, of *Portugal* door de onafhankelijkheid van *Brazilie* winst of verliest; doch in den toestand, waarin beide staten zich tegen elkander be-

bevinden; is het zonder twijfel voor *Portugal* voordeelig, dat *Don* PEDRO, de wenschen zijner volkeren toegevende, hun streven naar onafhankelijkheid zoo wijs en krachtig geleid heeft. Een spruit van het hoofd van het huis BRAGANZA, bestemd om het zelf eenmaal te worden, kan hij de banden der vriendschap tusschen beide regeringen geniskkelijk maken, en de handelverbindtenissen; waartoe de gelijkheid der taien en de bloedverwantschapsbetrekkingen zullen bijdragen, aanmoedigen. Had hij de regering niet aanvaard, of mogt hij dezelve nederleggen, dan waren er allerlei mogelijke gevallen der onafhankelijkheid te vreezen, en eene aannadering werd daardoor zeer verzwaard. Kortom, de betrekkingen zijn zoo verknocht, dat er voor *Portugal* volstrekt geene andere verbinding met *Brazilie* denkbaar is dan de zwakke verknochting, door middel van een familieverbond: wordt deze teedere aanraking, die het pijnt van eer des Keizers gelijk der Braziliaansche natie betreft, niet zorgvuldig in acht genomen, hoopt men de zaak door halve maatregelen op te houden, doet men alsof men geweld kunnie gebruiken, spiegelt men het volk voor dat de Keizer binnen kort of lang het Portugesche magtgebod zal gehoorzamen, dat hij ten minste in zijn hart daartoe genegen is, de stoutste leugens, waarmede immer de hofcourant bezoedeld werd, dan — wee, wee, *Portugal!*"

In beide de Afdeelingen moge men den man opmerken, die met BRAZILIËS wedergehoorte zeer ingenomen, zich daarvan misschien wat al te vleijende beelden en te uitstekende uitwerkselen voorstelt, men zal evenwel niet kunnen ontkennen, dat de Schrijver als een verlicht, beschaafd en kuisch beoordeelaar zich heeft uitgedrukt, zoo dat men ten minsten wenschen moet en ook vertrouwen mag, dat zich zeer veel verwezenlijken zal.

De twaalfde en derdiende Afdeeling zijn voorts voor hen; die er aan mogten denken, om zich in het nieuwe Keizerrijk neder te zetten, van veel belang.

Met de veertiende Afdeeling besluit de Schrijver zijn werk, waarin hij het tot den hoogst mogelijken graad van waarschijnlijkheid brengt, dat BRAZILIE niet weder eene afhankelijke Kolonie worden zal, en welke eindigt met de verklaring:

„Hier mede is dit werk voltooid, het welk geen ander oogmerk heeft dan gezonde en wage begrippen aangaande het herboren *Brazilie* in *Europa* te verspreiden, terwijl andere nieuw uitgekomen werken, die groote wetenschappelijke verdiensten hebben, gantschelijk wegens den tegenwoordigen toestand des rijks zwijgen, en hetzelve nog beschouwen als eene Portugesche kolonie, waarvan thans ook bijna de laatste sporen verdwenen zijn."

Het aanhangsel hier door den Vertaler bijgevoegd, handelt over de oorspronkelijke bewoners van *Brazilie*, over de kleuren en ligchaamsgestalte der wilde natiën in het algemeen, over de Boucudos, Potuchos, Maconis, Perhanes en Menhans, — over de Puris, de Coroatos en Coropos, en over de Guaijcurus, — alles uit de nieuwste en voornaamste werken, die voor handen zijn, getrokken. Deze berigten bewijzen, dat de Overzetter dit werk met genoegen behandeld heeft, en zij zullen ook den politieken en mercantielen lezer niet onbelangrijk voorkomen. Aanmerkingen als deze aangaande de afstamming der oorspronkelijke inwoners van *Amerika*, men weet niet, of men een' bijzonderen ADAM als Stamvader voor dezelve aannemen moet, enz. verwacht men van een Christen, die uit den Bijbel hieromtrent onderrigt erlangen kan, niet, en zij ontsieren een werk als dit is, ook niet weinig.

Niet

Niet twijfelende, of deze arbeid zal door velen met genoegen gelezen, en als eene belangrijke bijdrage worden aangemerkt, eindigen wij onze beschouwing met den wensch, dat de schoone pligten van den edelen SCHÄFFER meer en meer verwezenlijkt, en de verstandige pogingen van den nieuwen Keizer en deszelfs zoo hoog geroemde, beminnelijke Gemalin gezegend zullen worden, ook ten voordeele van de Nederlanders, zoowel als van andere Europeesche handeldrijvende Volkeren.

GALERIJ der merkwaardigste Personen onzer eeuw, in korte karakterschetsende Levensbeschrijvingen. Naar het Hoogduitsch. Derde Deel. Te Zutphen, bij H. C. A. Thieme, 1825. 368 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 3: —

De in dit derde Deel voorkomende, zijn de levensbeschrijvingen van eenen Vaderlandlievenden Portugeesschen Krijgsman, T. KOSCIUSKO, van eenen zeer beroemden Hoogduitschen Dichter en Schrijver F. VAN SCHILLER, van den vermaarden Zwitserschen Geschiedschrijver J. VAN MULLER, van den voortreffelijken Saksischen Kanzel Redenaar F. V. REINHARD, van den in *Duitschland* vooral toegejuichten Dichter, J. W. L. GLEIM, en van den Grooten Toonkunstenaar en Componist W. A. MOZART. Ze zijn alle zes lezenswaardig, bevatten een aantal ook minder bekende bijzonderheden, die meer of min belangrijk zijn, doen ons de personen nader kennen, en zijn doorgaans ook zoolanig ingerigt, dat men niet alleen voedsel erlangt ter voldoening aan zijne nieuwsgierigheid, maar ook aanleiding verkrijgt, tot nuttige opmerkingen en heilzame gevolgtrekkingen, of ter waarschuwing

wing of ter leering en navolging. Geene lofredenen worden ons hier dus eigenlijk geleverd, waarvoor ook de stijl niet berekend is, maar meer levensberigten medegedeeld, in eene eenvoudige ongekunstelde taal, welke ieder terstond verstaat; zoodanig echter, dat voornamelijk op het kenmerkende blijkt gelet te zijn, waardoor de gemelde personen, elk in zijn vak, zich bijzonder onderscheiden hebben. Veel belangrijks treft men alzoo hier aan, maar men verwachte geene volledigheid, indien men voldaan wil zijn. Ook eenige zwakheden en gebreken, zoo des ligchaams als des geestes, zijn hier aangestipt. Voor den Dichter, voor den Krijgsman, voor den beminnaar van Zang- en Toonkunst, maar ook voor den echten vriend van ware Kanselwelsprekendheid, behelst dit boekdeel eene niet onbehagelijke lectuur. De Protestant, die doorgaans meer verlicht is, en zonder twijfel de nog door menschelijk dwanggezag ongelukkig benevelde anders denkende Christenen in vele opzigten verre vooruit is, zal, bij voorbeeld, vooral gaarne bij de berigten omtrent wijlen den voortreffelijken REINHARD vertoeven, ofschoon het hem leed doet, dat die schets niet vollediger is uitgevallen, en de Roomschgezinde zal zich, bij voorbeeld, bij de herinnering aan den Grooten Toonkunstenaar MOZART, verheugen, over sommige aanmerkingen bij die gelegenheid voorgedragen, welke evenwel, naar ons gevoet althans, beter gewijzigd hadden moeten worden. Ondertusschen zal niemand kunnen ontkennen, dat vooral de laatste levensbeschrijving *con amore* blijkt bewerkt te zijn, en dat de Schrijver eenige bevoegdheid heeft, om over de werken der schoone Toonkunst te oordeelen.

Ter bevestiging hier van, zouden wij gaarne den Lezer eene proeve mededeelen, het welk echter onze beperkte ruimte niet toelaat.

MEN-

MENGELWERK.

VERHANDELING

OVER DE KENNIS AAN HET OUDE NEDERLAND, ZIJNDE VOOR NEDERLANDERS DE AANGENAAMSTE WETENSCHAP EN EEN ONMISBARE KENNIS VOOR HET *Nut van 't Algemeen.*

Uitgesproken in de Afdeeling te *Schoonhoven*, den 23sten Januarij 1826.

door

A. G. VAN ALDERWERELT,

Predikant te *Polsbroek.*

Elk dagblad, dat wij in dit jaar, in de hand nemen, M. H.! moge ter voldoening onzer nieuwsgierigheid verstrekken, ten einde de gebeurtenissen van Buitenlandsche Zaken na te gaan, en den voorspoed of tegenspoed te bespreken; of, moge ons stof geven, om, in onze gezelschappen, de grootheid, de vernedering, de eigenbaat, de staatkunde, de bedekte of openbare oogmerken van de Vorsten en Volken, zelfs de beleefde briefwisselingen over Keizerskroonen, zelven te beoordeelen. Intusschen leggen wij, na de lezing dier dagbladen, of, na ons onderling vrienschappelijk gesprek er over, alles als aan eene zijde en — vergeten soms dat nieuws. Evenwel wij vergeten het niet, wanneer het in verband staat met het *Vaderland.* Dan, dan toch wordt het ons niet zoo zeer eenig nieuws; maar dan stellen wij ons het gevaar of het welzijn, het voor-

Digitized by Google

voordeel of nadeel er van, voor, en, om des Vaderlands wil, verheft zich ons gevoel als onwillekeurig, en het dagblad is ons dan, zelfs bij het lezen van zeetijdingen, van beurs- en marktprijs, hoogst gewigtig.

Het Vaderland moge intusschen voor elke Natie even dierbaar zijn; maar *Nederland* heeft voor *Nederlanders* iets, dat elke andere Natie zoo zeer niet gevoelen kan. De Nederlander toch bewondert het, zoo menigwerf hij den naam van zijn Vaderland leest in de Geschiedboeken, of gegraveerd ziet op de gedenkteekens, of ten onderwerp ziet in de dagbladen, of op de groote wereldkaart zelfs dat onbeduidend stipje bespeurt; want Nederlands bestaan doet hem dan denken, wat eens Nederland was.

Algemeen is wel soms die stem in onzen mond; maar minder gegrond echter dikwerf die uitroep op wezenlijke kennis; en de kennis aan het oude Nederland is evenwel eene zeer belangrijke kennis, zullen wij het tegenwoordige Nederland, naar deszelfs waarde kunnen beoordeelen.

Vergun mij uwe toegenegene aandacht, terwijl ik de behandeling van dit allerbelangrijkst en zooveel omvattend onderwerp ga ondernemen; een onderwerp, waarin het niet mogelijk is, alles nu te behandelen, uit hoofde van het menigvuldige, dat men er in kan laten beschouwen; maar, waarin het mij tot een streelend genoegen zal zijn, zoo ik, na de aanstipping slechts van eenige bijzonderheden, zal mogen vertrouwen, dat het ulieden zoo veel genoegen zal doen, als het mij was, toen ik bedacht: *kennis aan het oude Nederland is voor Nederlanders de aangenaamste Wetenschap, eene (mag ik er bijvoegen) onmisbare kennis voor het Nut van 't Algemeen.*

Bij de beknopte behandeling, met welke ik u wenschte bezig te houden, herinnert ik vooraf om.

omtrent het *tijdstip*, dat ik het voornaamste tijdvak onzer Vaderlandsche Geschiedenis, en wel van het begin der XVIde eeuw tot het tegenwoordige, voorbij ga, wijl van dien tijdkring af, zoo veel valt op te merken, dat zulks een nader onderzoek vereischt.

Ten opzigte van *de verdeeling der bijzonderheden* worde opgemerkt, dat ik wel zal trachten de bijzonderheden bij elk Hoofdstuk te vereenigen; maar dat zulks misschien niet zal voorkomen in die geregelde orde, welke sommigen verwachten kunnen; uit hoofde dat deze of gene bijzonderheid mij dáár meer of min geschikter voorkwam, waar de aard der zaak zulks soms scheen te vorderen.

Maar iets, dat sommigen vooral anders hinderlijk kon zijn, moet ik vooral hier doen opmerken. Elk uwer, M. H. stelt zich gemakkelijk voor, dat zoodanig een onderwerp geene gissing, noch uitvinding van verbeeldingskracht mag zijn; maar dat men, bij 't verhalen der geschiedenis, de letter der Geschiedenis behoort te volgen. Het ergere dan ulieden niet, als gij, bij het hooren dezer korte beschouwing, woorden en geheele zinnen letterlijk (1) hoort aanhalen, uit de werken van eenen MELIS STOKE, BOXHORN, *het Oude Goudsche Chronijkske*, STRESO, VAN MANEN, VAN LOON, LE FRANCQ VAN BERKHEY, VAN KAMPEN. Het doel toch onzer bijeenkomsten moetende zijn: „*Nuttig*

(1) In mijne Leerrede over de *Waldensen*, geplaatst in de Boekzaal der maand Februarij l. l., heb ik zulks ook gedaan, en *letterlijk* ook gebruik gemaakt van Bijdragen in de Boekzaal van Februarij en Maart 1825. Ik herinner zulks ten behoeve van zulke Lezers, welke die belangrijke zaak eenigzins overdreven beschouwden, en aan verbeeldingskracht toeschreven. Nimmer kan de zaak der *Waldensen*, te vurig afgeschetst worden; men leze maar de *letter* der Geschiedenis!

rig voor 't Algemeen," begreep ik niet beter te kunnen vervullen, dan door algemeen bekend te maken, wat nuttig en bekend aan 't algemeen moest zijn; al kan men bijna alles, wat ik zeggen zal, elders bijna *woordelijk* lezen.

Ik begin dus met iets te zeggen, omtrent *de Bewoners van dit Nederland*. Deze doen zich eerst voornamelijk kennen, ten tijde der *Romeinen* vóór negentien Eeuwen. Al wat vóór dien tijd van de Cimbren, en den Watervloed en Storm die hen verdreef, gezegd wordt, *ligt* in het duistere. Onzeker is het ook, of de Germanische, dan wel Noordsche Volken, 't zij door Volksverhuizing, 't zij door achterlating hunner benden, 't zij, zoo als latere Geleerden verkiezen te stellen, door Asiatische bewoners, uit welke de tegenwoordige Europesche volken bestaan zouden, ook dit land bevolkt hebben. Hoe het zij, de bewoners van *Nederland*, droegen hunnen naderhand meer bepaalden naam van *Germanen*; met welken Duitsche naam, alle Duitsche Volken werden benoemd; het beteekende *Broeders*; anderen leiden het van 't woord *Guerra*, *Guerre*, Oorlogsman, of uit hoofde hunner heldhaftige krijgszucht; ook droegen zij den naam van *Batavieren*, *Cannifaten* en *Vriezen* (1).

Dan, in de vijfde Eeuw, werden de *Romeinen* overal verdreven, en hier door dus de *Vriezen* (zoo werd het grootste gedeelte van het tegenwoordig Holland en Utrecht ook genoemd,) een vrijer volk, naardien de Franken hen hielpen; terwijl de Duitsche Vorst KAREL DE GROOTE, sedert veel toebragt, tot de vestiging en naam van Nederland, 't geen sedert deszelfs vaste bewoners behouden heeft, en langzamerhand, na honderd omwentelingen, zijne eigen Landgenooten, in

(1) Zie TACITUS, Hist.

in naam en daad, heeft bezeten; moeijelijk toch valt het, eene gevestigde Natie uit te wisschen!

De taal onzer Voorouderen, verliest zich ook in de diepste Oudheid. Bij de overheersching der Romeinen, had de Latijnsche taal grooten ingang; gelijk immers onze latere Geschiedenis nog staaft, dat de taal des volks verbannen wordt, door hare Onderdrukkers, (moesten toch niet onze dagbladen zelfs hunne Fransche vertaling hebben?) Dan, na de verdrijving der Romeinen, kreeg de Göthische taal ingang, welke zich verdeelde, in twee dialecten, Opperduitsch en Nederduitsch, of Nedersaxisch, welke taal evenwel, volgens vroegere en latere geschriften, zulke veranderingen heeft ondergaan, dat men het tegenwoordig zoogenoemd Nederduitsch, niet zou herkennen uit het vorige, en er soms eene bijzondere geleerdheid gevorderd wordt, om den oorsprong van sommige namen te ontleden; want, vóór de twaalfde Eeuw, was er geene Letterkunde, in ons Nederland.

Men moet zich vooral van het *schrijven* onzer eerste bewoners geen hoog denkbeeld vormen; zij onthielden meestal hunnen geschiedenis in hun geheugen door zekere zangen, die zij, gelijk de Grieken weleer, door hunne zangers deden aanheffen. Zij, die schrijven konden, waren daarna in de Middeleeuwen, vooral de Geestelijken, die bij de invoering des Christendoms den naam van CLERICI droegen, verbasterd naderhand in 't woord KLERKEN, eigenlijk Geestelijke Schrijvers. Bij dit vroeger gebrek aan schrijvers kreeg men te meer zin in zekere zangen, waarvan bekend is het aloude Nibilungenlied, en, na verloop van tijden, vermaakten de zoogenoemde Troubadours en Minnenzangers.

Evenwel, toen in ons Vaderland, door de meerdere ontluiking, veroorzaakt vooral na en door

door de kruisvogten in 't begin der elfde eeuw, meerdere beschaving bewerkt werd, toen werd de landtal ook meer beoefend door het toenemend schrijven ook in openbare stukken, vooral in de keuren en vrijbrieven.

De omgang intusschen met andere Volken, deed langzamerhand de eerst onbekende *Letterkunde* ontwikkelen. Want in het naburig *Frankrijk* was men reeds vroeger daarin gevorderd, en de koophandel en die omgang deed onze, zoo lang onkundig gebleevene, Vaderen, met vernieuwden gloed ontwaken. Dit blijkt vooral, wat de *Dichtkunst* betreft, uit den bekenden JACOB VAN MAERLANDT, die in de weinige en bekrompene vordering in de taal en dichtkunde zijner tijden, als een wonder zijner eeuw, in het jaar 1250, een Bijbel in rijm, uit het Latijn in Dichtmaat, vertaalde, welk werk, thans hoogst zeldzaam, nog onlangs voor eenige honderde guldens is verkocht, als eene proef, hoe men Voorvaderlijke kennis nog hoogschat, in aanmerking genomen den geest der tijden; eere zij zulke Vaderlandsche Geleerden, die zoo den roem der Vaderen vereeren! Hij heeft ook andere Dichtwerken vertaald en gemaakt. Vooral verdient onze opmerking de beroemde Historieschrijver MELIS STOKE, in zijne rijmkronijk van *Holland*; een werk van onschatbare waarde, wijl het ons, bij de lezing over de Regering der Graven, gewigtige Vaderlandsche gebeurtenissen herinnert.

Omtrent de Dichtkunst en wijze van uitdrukking vergunt gij mij zeker, dat ik, ter uwer aanbeveling zeevens van de Nederlandsche Geschiedenis, in zijne, thans min verstaanbare, maar toch eigenaardige, wijze van uitdrukking, aan de volgende twaalf Dichtregels van de XIVde eeuw herinnere:

Wanter dinket mi wesen scande,
Dat de lieden van den lande

An-

Ander giesten vele weten,
En, si das hebben vergheten,
Waarin si selven zijn geboren;
En wi si waren hier te voren
Die 't land wonnen intie erven
Daar si of nutten die bederven,
Det willic hen hier doen weten,
Wie die landen hadden beseten
Hier te voren in oude tiden;
En dit kortelike over die lieden.

Voorts, reeds schreef toen een THOMAS GERAARD, een werk over de *Natuurkunde*, toen zeer in waarde, offschoon vermengd met allerlei ongerijmdheden; als: hoe de aarde gelijk een dooier van een ei, te midden des Heelals was; hoe de lucht vervuld was met kaboutermannen, elfen en nikkers, dat is, met vertoornde goden en verleidende waternimphen.

In de *Regtsgeleerdheid* muntte een PHILIPPUS VAN LEIDEN, als eene zeldzaamheid uit; zich beroemd makende in 't jaar 1373 door zijn werk: „de staatszorg en het lot van den Regent, bij gelegenheid dat Graaf WILLEM V, door 't weggeschenken zijner Domeinen, den weg tot zware belastingen baande."

Daarna leefde LAURENS JANSZ. KOSTER, wiens vierde Eeuwfeest *Haarlems* edele Burgerij in het voorleden jaar, waardiglijk heeft gevierd. Zijne uitgevondene *Drukkunst*, deed de Letterkunde bloeijen, en van 't jaar 1424 bijna af, kan men iets zeggen van den roem der *Letterkunde*; want na *dat* jaar, werden eerst de vroegere geschriften gedrukt; zijnde te voren sommige werken voor geen Goud te koop; ja op honderde guldens kwam soms een *overgeschreven* boek, te staan.

Voor *de Scholen*, had men in de vroegere

tijden, geen de minste zucht noch kennis, men wist derzelver waarde niet; dan, zulks werd vergoed door de bekende Rederijkers, die, in hunne avondbijeenkomsten, een plan beraamden, om zich te oefenen, in het maken van rijmen en schrijven. Naderhand verdeelden deze zich in *Kamer* en *Tooneelspeelers*, waarvan nog in Braband de zoogenoemde kamers van Rederijkers, een aloud overblijfsel zijn.

Dan, mag ik hier voorbijzien, (wat het Schoolwezen betreft,) het te *Deventer*, in het jaar 1370, door GERRIT DE GROOT reeds gestichte *School*, aan wien het latere en tegenwoordige Schoolwezen alles verschuldigd is. Na hem waren de pogingen van HEGIUS en AGRICOLA beroemd; en aan 't einde der vijftiende Eeuw, was ERASMUS dat groote licht, 't geen School en Vaderland en Kerk verlichtte. Wie VAN KAMPEN, *in zijne beknopte Geschiedenis der Letteren*, in de hand neemt, zal belangrijke bijdragen hieromtrent vinden aangehaald.

Als wij intusschen zoo ons oog vestigden, op de eerste *Taal* en vorderingen in *Letterkunde*; dan zullen wij, bij 't gebrekkige dat wij vonden, nu ook wel nieuwsgierig zijn, om iets te weten, omtrent de *eerste woningen, en bouwkunde onzer Vaderen* (1).

Gelijk alle beginsels eenvoudig zijn, zoo was het ook met onze vroegere bewoners; slechts hutten en niets meer waren derzelver woningen. Hunne alzoo gebouwde huizen, zonder eenig metselwerk, waren slechts van hout en rijzen opgerigt, en de openingen volgegooid met eene taaije klei, die zij soms, met verschillende soorten van aarde, zóó doormengden, dat de muren zich

(1) STRESOLEN VAN MANEN, bekroonde prijsvragen van Teilers Genootschap.

Digitized by Google

zich als geäderd voordeden; terwijl men die hulzen, liefst hutten, rond maakte, om de winden te wederstaan; gravende men in den grond kuilen, tot berging van winter-voorraad.

Daar, waar de vloed der Zee soms te hoog kwam, plaatsten zij dezelve op zekere hoogten. — Men vindt nog overblijfsels van Vliedhoogten, vooral in Zeeland, die ons met genoegen dien oud vaderlijken tijd, voor den geest wel eens bragten.

Eerst, na de Eeuw der Kruistogten, toen men de manier der Mooren en Arabieren en Oosterschè bouworde gezien had, begonnen onze eenvoudige Vaderen, zich eenigzins naar eene bezere bouworde te schikken, evenwel op de bijzondersté wijze; want men ging nu tot een ander uitersté, in hoogte in sterkte, in wanstaltige versiersels zelfs over; de deuren en vensters waren klein, maar stonden als geperst tusschen pijlasters en dikke muren; de vensters daarbij wel voorzien met ijzere traliën, waardoor de zon naauwelijks drong; de stoepen overdekt met zwaare luifels, gelijk de Kooplieden te *Amsterdam*, nog in de zestiende Eeuw, bij regenachtig weder zich er onder verzamelden, om hunne beursprijzen en koophandel te bespreken. Aanmerkelijk heeft de Stad *Leeuwarden*, eerst sints weinige jaren, door het wegbreken van dezelve, er bij gewonnen (1).

Steden, had men vóór de zevende Eeuw zeer weinige. In Holland en Zeeland, zijn de meeste Steden eerst na de twaalfde Eeuw gebouwd, toen de lijfeigenschap der dienstbaren, en 't gezag der Edelen begon te verminderen. Gebouwen van *steen* vond men in den beginne zeldzaam; maar daar

(1) Ook in *Sneek* was men, in 't voorleden jaar, hier druk mede bezig.

Digitized by Google

daar men ze noodzakelijk vond, veranderde men bij de Geregten, de geldboeten in steenboeten, zoo dat sommigen soms eenige duizenden steenen *tot straf*, moesten leveren. Bij zulke gelegenheden, werden de Steden, te voren met houte tuiningen, als dan met steenen muren omringd; ook begon men te bouwen Steenen Sloten, of zoogenoemde Stadshuizen; gelijk nog bekend is te *Leijden*, het *'s Gravestein* en elders *Hagestein*.

Van de steden sprekende mag ik iets zeggen van de *adelijke sloten* in den omtrek van sommige steden opgerigt, om dezelve soms in bedwang te houden; zijnde zeer hooge gebouwen, met vele sterke ronde torens, en een toren dan nog boven de andere uitstekende; voorts onderscheidene vertrekken, waar de Graven hunne Edelen als kasteleins op plaatsten; van den naam van zulke kasteelbewaarders, maar die tevens soms hunne meesters ontbaalden, is nog herkomstig de naam van kastelein.

Niet minder kan onze aandacht trekken de *vroegere levenswijze*. De *kleeding* bestond in den winter in een bovenkleed van dierenvellen, gesloten met eenen min of meer kostbaren gordel; de kousen waren windsels, kruiswijze omgewonden om de beenen; de schoenen waren zolen van hout of van driedubbeld leder, soms aan de punt verguld, en dan met koorden vastgemaakt. Op het hoofd droeg men muisen met lange slippen, daarbij lang hoofdhaar, ook lange baarden; doch op het einde der elfde eeuw werd door eene kerkelijke wet het scheeren geboden, en het kortere hoofdhaar, als eene meerdere heiligheid beschouwd, in latere dagen als eene mode van wereldgezindheid! De vrouwen droegen een sluijer op 't hoofd; velerlei bovenkleederen met eenen gordel zamengeknoopt, en een kap die verbazend groot was, terwijl het eene eere was, goud-

Digitized by Google

goudgeel haar te dragen; zoo als nog heden ten dage *Schotlands* inwoners schijnt te behagen.

Na dien tijd veranderden de mannen hunnen rok of broek met zoogenoemde haiken; dat waren onderscheidene gekleurde stukken laken van een handbreed tegen elkander gezet, en aan deze bonte kleeding kende men het wapen van sommige steden. Misschien is van dat uitgesneden en met andere kleuren daaraan gehechte laken nog oorspronkelijk de min veranderde mode en het gebruik van sommige landlieden, om geene kniebanden te gebruiken, maar alles los aan de knie te hebben; doch dan daarbij versierd aan de knie met uitgestreken banden en kwasten; zekerlijk opdat de tweede broek van damast of dimet te meer in den heeten zomer zou afsteken, bij de zwarte pijen bovenbroek.

In latere eeuwen evenwel begon men zich meer naar den tijd en den smaak te schikken, in prachtiger kleeding, in meer opschik, in strikken en linten, in half rood aan de eene en half groen aan de andere zijde, zich te vertoonen: voorts in zoodanigen wonderbaren opschik, dat men zich verwonderen zou. (1) Alleen was de burgerlijke klasse hiervan uitgezonderd; want deze zou zich geschaamd hebben, boven derzelver staat gekleed te gaan, en 't brulloftskleed van grootvader en grootmoeder was nog goed voor kleinzoon en kleindochter, gelijk zelfs die klasse soms, tot een uitzet in de huishouding der jonggecrouwden, gemaakte kleederen voor hun *geheele* leven gaf; zoo onveranderlijk was de mode! Eenigzins mag men hierbij nog vergelijken de *Hindeloopers*, wier kleeding en bouworde hen nog uit alle de streken doet

(1) De afbeeldingen in LE FRANCQ VAN BERKHEIJ, Hollandsche Natie, doen ons nog meesmuilen over onze *nederige* Vaderen!

Digitized by Google

doet onderkennen. Misschien zijn zij te gelukkiger.

De levenswijze ten opzigte van *spijs en dranke* was zeer eenvoudig, het koorn wreven zij tusschen twee steenen, want molens kenden zij niet, daarvan maakten zij een weeke pap of brood, en gebruikten dan gloeijende asch in plaats van ovens. Over 't algemeen leefden zij van de jagt, en van de melk en het vleesch hunner beesten, legden zich zeer sterk op de visscherij toe, met vischnetten uit wier en biesen gemaakt, het vleesch klopten zij soms murw. — Moeserijen kenden zij niet. — Hun drank was water, met gerst of ander koorn gekookt, of door gisting tot bier of wijn getrokken. Zietdaar de keuken onzer vaderen: terwijl men er niet van walgde om te eten paardevleesch, raven en slakken. Het tarwebrood werd, in de dertiende eeuw, het eerst in de Abdij te *Egmond* ingevoerd; bij den voortgang des tijds veranderde alles.

Dan, was de wijn in het eerst zeer onbekend, en verkochten de Apothekers slechts dezelve als medicijn, en ging men bij hen van tijd tot tijd om zich met dat drankje te versterken, wij mogen nu ook niet voorbijzien, de *maaltijden en drinkgelagen*, waarvan de geschiedenis gewaagt, na het afleggen der vroegere sobere eenvoudigheid. Men klaagde reeds over dat misbruik, vorstelijke drinkschalen gaven al te groote aanleiding tot eenen te hartigen dronk, ook zal niet onbekend zijn, als een tegenmiddel tegen hetzelve, de laatste conditie of drinkschaal: *Een glaasje na de gratie; ter eere van Bonifacie*, zijnde eene tot matigheid stemmende pocaal. BONIFACIUS toch, de Bisschop in *Vriesland*, wiens weldadige bron bij *Dokkum* den inwoners nog heerlijk water verschaft, wilde de zeden daarin verbeteren, en stelde dus dezen beker in om te drinken, na *eerst*

ge-

Digitized by Google

dankt te hebben, en alzoo om hen in staat te
llen van *te kunnen* danken, en dan moest men
lks *kunnen* zeggen. Zou deze drinkschaal ook
ans overbodig *kunnen* zijn? zou deze de zede-
kheid niet nog bevorderen? —

Intusschen houde men voor oogen, dat de
delen wijn dronken, maar de *minderen* hunne
erhuizen hadden; waar een ieder soms des
onds bij zijn *Gild* zich verzamelde. Het bier
erd de voornaamste drank; men telde in de
ertiende Eeuw, te *Haarlem*, vijftig Brouwe-
ien, en te *Amersfoort* tweehonderd vijftig. In-
sschen dronken deze Gilden onmatig hun bier;
aar, voorgegaan door hunne Aanzienlijken,
e gouden en zilveren drinkbekers aan zekere
ilden Broederschappen, Heemraadschappen, ten
schenke gaven; zóó werd het eene eere zich
oefend te hebben, om den volgeschonken be-
r op eens leeg te kunnen drinken. Men
oemde de Nederlanden soms drinklanden; een
aamfeest, een feest om het kind te verdrin-
n, een doodmaal een grafbruiloft.

Wat het *eten* betreft, en de plaats waar, verdient
t volgende opgemerkt te worden. Herbergen wa-
n onbekend; Land-Edellieden ontvingen elkander
hunne Kasteelen; sommigen hingen hunne
apens voor zulk een Kasteel; ziet daar den
nvoudigen oorsprong onzer wapens, boven Lo-
menten. Het eten verschilde ook van onze
deh. Aan Vorstelijke maaltijden, at men paau-
en en reigers. *Amsterdam*, rekende het zich
t eene eere, de Gemalin van Hertog ALBREGT,
onthalen op vijftien snoeken, en negentien
igers; zelfs werden de maaltijden, hoe langer
e overdadiger; bij voorbeeld, voor KAREL Her-
g van *Gelder*, *alléen*, werden opgedischt een
lf schaap en vijf hoenders; aan eenen ander
f men vier en twintig faisanten op éene scho-

tel; op zekeren maaltijd van 't Kramersgild, te *Amsterdam*, die twee dagen duurde, gaf men bij menigte van andere spijzen, op het eerste gerecht, koevoet en pens; op het tweede hutspot, op het derde gebraden vleesch; des avonds rijst en bij en gezouten vleesch, op den volgenden dag, allerlei pasteijen en gevogelte, gebak, koek en suikerwerk (1).

Om dat het geld zóó overvloedig niet was, of dat de eetwaren beterkoop, de traktementen zeer laag, en zeden en levenswijze over 't algemeen eenvoudiger waren, kan men denken, dat zulke maaltijden zoo veel gelds niet verslchten, als thans. Het kostte, bij voorbeeld, zestig, of honderd twintig guiden den Lande, omtrent het jaar 1500, om soms eenen vreemden Gezant te onthalen; de Regering van *Hoorn*, onthaalde eens verscheidene Ambtenaars, voor zestien braspenningen; in *Groningerland*, kostte een goede maaltijd één stuiver den man, en het beste bier kostte vier duiten de kan. Het dagloon was er ook naar, Schepenen van *Amsterdam*, kregen drie stuivers daags presentie geld. Bij begrafenissen, gaf men den Koster een oort en een penning voor 't halen der doodkist; een Deurwaarder van *Utrecht*, kreeg een jaarlijks inkomen van *f* 6: — Maar een allerbest vat bier kostte ook maar twaalf stuivers; het malen van een zak koorn, kostte ook niet meer dan een oort. Men kende toen zeker nog geen Gemaal.

Wat voorts het *Huisraad* betreft der eerste Bewoners; dezelve bestond in bekers van ossenhoorn of van bekkenelen hunner verslagene vij-

(1) *Letterlijk* volgde ik hier om 't meer geloofsaard de *bekroonde Verhandeling*. Onze entre-mets, misschien zijn er van oorspronkelijk; het oude wordt dan nieuw thans.

Digitized by Google

vijanden. Maar tegen het jaar 900, zag men de vertrekken met fraaije tegels voorzien; sommige daarna met tapijten; bij de geringeren bleven echter stroo en bladeren op den grond.

Ook die eenvondigheid bleek uit den *emmer met water*, dien de vrouwen tot hun *spiegel* bezigden. Dan, na 't bloeijen des Koophandels, vergat men dit al spoedig; want door denzelven werden de eenvoudige meubels, door kostbaardere vervangen, de lage eenvoudige banken, door stoelen met zeer hooge, gemakkelijke leuningen en zeer zachte kussens, de eenvoudige tafels van ruwe planken, door kostbarer beschilderde planken. De bedden van stroo werden vervangen door die van pluimen, terwijl men zich van tafelservetten begon te bedienen, die dwalen, of dweilen geroemd werden, wijl men vóór de veertiende Eeuw geene lepels noch vorken kennende, die dweilen voor 't behoud van de zindelijkheid der handen, na het eten, gebruikte. — De pracht bij den rijken nam zeer toe, en het was geene zeldzaamheid, tafels met goud of edelgesteente ingelegd, en schotels van goud of zilver te zien. De keuken en binnenkamer werden niet vergeten, en het blonk aldaar van ijzer, koper, tin, wel soms noolt gebruikt wordende, maar telkens duur betaald voor schuurt- en wrijfloon.

Dan, terwijl wij, op zulke mindere en toch niet geheel te vergetene bijzonderheden, onze aandacht vestigen, mag ik niet verzuimen, een oogenblik uw het oog te doen slaan, op de *Regering* onzer Oude Vaderen.

De oudste Bewoners waren krijgshaftig en oorlogzuchtig van aard, door en onder den invloed der *Romeinen*, hadden zij zoogenoemde Koningen, eigentlijk de edelste Legerhoofden Daarna kwamen er Volksvergaderingen, waarin de Regters

Digitized by Google

ters benoemd werden, offchoon het Volk doorgaans bij de raadplegingen was; die dan hunne afkeuring door gemor, of hunne goedkeuring, door een toejuichend gekletter van fperen, te kennen gaven. Dan, hunne wetten en befluiten waren zeer beknopt, en konden op één vel papiers ftaan. De regtsgedingen duurden zeer kort, want in die zelfde Vergaderingen, werden misdadigen aangeklaagd en gevonnisd. Wèl alles een bewijs der eenvoudigheid, Regter en Regeerder waren één, en 't volk de getuigen. Allen omflag vermeed het Oude Nederland. Evenwel die weinige omflag had ook zijne groote gebreken. Wie, bij voorbeeld, misprijst niet die oordeelsproeven, om te zien, of iemand fchuldig of onfchuldig was? Iemand toch die aangeklaagd was, èn wiens misdaad niet bleek, moest dan de hand in kokend water of olie fteken, of een gloeijend ijzer in de hand nemen, en, was men onbezeerd, dan was men onfchuldig, maar was men bezeerd, dan volgde het vonnis der veroordeeling. Dus zien wij, hoe die Regeerders juist *geene* te regtvaardige Regters waren.

De tijden intusfchen veranderden. Door de heerfchappij dan van Franken, dan van Duitfchers, kwamen er Graven, Hertogen over zekere Distrikten, Stedehouders, Schouten (Schoute, Schuldregter bereekenende) in de Steden; hier mede gingen gepaard *Leenen*, voor geld of manfchap *beleende* Goederen, Landerijen, Dorpen, Steden. Van daar dat ons Vaderland zijne Graven kreeg, uit het Huis, of familie, behoorende tot het Leengoed van *Henegouwen*, van *Beijeren*, van *Bourgondie*, van *Oostenrijk*, tot dat alles een Leengoed wierd, en onder de vrije heerfchappij kwam van KAREL V, die het Vaderland overgaf aan den beruchten FILIPS, Koning van *Spanje*; onder wiens gedwongene regering het oude vrije Ne-

Nederland, zich regtmatig vrij vocht, en zich verbond (ik mag thans eenige Eeuwen overzien,) aan het Oranje-Huis, door wier Bestuur het Vaderland steeds bevestigd werd en grooten zegen genoot tot heden toe.

Mag ik nu ook niet wel iets zeggen van den *Adel*? Deze dagteekent zich eerst na de invoering van den Christelijken Godsdienst, in de zevende Eeuw, door WILLEBRORD. Het wegschenken der Goederen en Grondeigendommen, gaf de eerste aanleiding er toe, en de Eeuwen der Kruistogten, beslisten hier alles.

Bekend waren de *Ridders*, rijders te paard; en de *Ridders* te voet: de eersten verkregen soms hun Adeldom, door het Tournooispel, waarin men gevaarlijk wel eens gewond werd, door den anderen uit het zadel te ligten, en zulks om een kostbaar geschenk te ontvangen, van deze of gene *Schoone*.

Toen er veelerlei zwier en omslag bedacht werd, begon men ook te verzinnen *toenamen*, *vannen*. MELIS STOKE, haalt er proeven van aan, van 't jaar 1300. Een Edelman, een Burger, een Landman heette DIRK, of JAN, maar men voegde er bij *de wijze*, om dat hij *wijs* was, *de kale*, om dat hij kaal was; — en, om opzien te baren *van Leijden*, *van Egmond*, als daar, of geboren zijnde, of iets merkwaardigs verrigt hebbende, of uit eerzucht.

Wat voorts den *Koophandel* (1) en de *Fabrieken*,

(1) Eenigen tijd, na de behandeling, las ik in het Advis van den Ed. Mog. Heer VAN ALPHEN, in de Staatscourant, over het oudvaderlijk *zeeregt*; 't geen ik hier mag bijvoegen: „In ons land schijnt het *oudste zeeregt* bestaan te hebben in *waterregten*, in 't jaar 1223 door Graaf FLORIS IV. aan *West Kapelle* in *Zeeland*, gegeven; de oudste zee ordonnantie in *Holland*, schijnt te zijn die, welke in 1475 door de steden van *Amsterdam*, *Hoorn*, *Enkhui-*

ken, met de daaraan verbondenen kunsten betrof, deze waren in den beginne bijna geheel onbekend. Maar toen men, bij den heiligen kruistogt, elders kennis had gekregen aan dezelve, toen men elders paleizen, in plaats van ronde hutten, had gezien; toen men de pracht en weelde, zoo afstekende bij sobere eenvoudigheid, had opgemerkt, toen de onvrije burger de slaaf van den edelen, de afhangeling van den kastelein en diens stoutvoogd bespeurden dat elders zulke slaven niet waren, en zijn Heer zonder hem weinig vermogt, en toen men alzoo het eigenlijke doel van den kruistogt voor koophandel en fabrieken voorbij zag; toen zag men de beginsels van dien verbazenden bloei, die ons Oud Nederland zoo beroemd hebben gemaakt; en ten einde in alles zekere kracht, naijver en instandhouding te bevorderen, begon men zich te vereenigen in *Gilden* of Broederschappen, waarin men aan zeker bedrijf of beroep uitsluitend verbonden werd; op welke men echter in latere tijden zoo velerlei aanmerkingen heeft weten te maken, dat men, ter bevrediging zijner klagten, dat *alonde Gild* thans vervangen ziet door *Patenten*.

Ve-

huizen, *Monnikendam* en *Edam* is gemaakt; naderhand heeft men meer algemeene bepalingen gekregen in de ordonnantie van Keizer KAREL V. van den 19den Junij 1551, en nader van Koning PHILIPS, den 31sten Oct. 1563. Bij gebreken van lands wetten, maakte men gebruik van de beschreven *Romeinsche* wetten, van de *Wisbuische* zeeregten, van die van OLERON, en dergelijke; terwijl ook van tijd tot tijd, door de Staten des Lands, plakaten over 't zeeregt zijn uitgevaardigd, of door de regeringen der voornaamste Hoofdsteden, op bijzondere gedeelten van den zeehandel, keuren of ordonnantien zijn gemaakt; maar waarin door verscheidenheid de zoo wenschelijke éénheid ontbrak enz." Wordt ons het dagblad niet merkwaardig, als er zulke stukken in gevonden worden?

Digitized by Google

Vele andere bijzonderheden ga ik nu voorbij, alleen nog dit, hoe het *gebouw*, waarin wij thans vergaderd zijn, nog den naam draagt van *Doelen*, naar de oude schutterijen, aan welke zeker aanzienlijk gebouw met een groot plein toe behoorde, waar de bevelhebbers en regeringsleden elk *zulk* een ruim vertrek, ook wit bepleisterd, hadden; *maar* behangen met aanzienlijke *schilderstukken* van beroemde meesters, terwijl de schusters naar zeker wit of *doel* schoten.

Ik zal ook niet aanhalen de mindere vergaderplaatsen of herbergen, waar men niet adelijk zich oefende in het doelen op een wit; maar, waar men zijne kloekmoedigheid liet blijken in zeker opgehangen mes, van zestien duim lang, aan te raken, zijnde het dan een eerteken van kloekmoedigheid, die teekenen van *snijding* op zijn aangezigt te dragen.

Ik ga *eindelijk* over, om ten besluite iets betrekkelijk dit verhandelde nog te zeggen.

De hooge achting voor mijn Vaderland. M. H.! deed mij een verlangen koesteren, om iets daar over te spreken. Van kindsbeen af opgevoed en opgeleid van eenen vader, die in *alles* het oude Vaderland beminde en deszelfs aloude gewoonten, levenswijze, regering en alle bijzonderheden, zoo gaarn en telkens ons aanleerde; zoo kon het niet anders, of zijne aldus op geschiedenis altijd gegronde leeringen, hebben ook ons, zijne kinders, altijd het oude zeer doen beminnen, en het doet mij genoegen, zijne waardige nagedachtenis zoo te huldigen! — Maar nimmer is de lezing der geschiedenis van vroeger of lateren tijd mij zoodanig, of ik erken de feilen, waar ik meen dat zij zijn. Nogthans, dit moet bij onze vergadering van 't algemeen nut ons doel zijn: *de geschiedenis en de waarheid te prediken ten algemeenen nutte*, en wel deze hoofdles: *Het oude Vaderland hoog te ach-*

ten, al is het tegenwoordige meer beschaafd, en hooger in rang, en beroemder in allerlei wetenschappen en kunsten.

De zoon toch, die door rang of wetenschap, of verdienften, in aanzien verheven zijnde, zijnen vader minacht, om dat die een geringer man in de wereld is, is een ontaarde zoon. De Nederlander is een ontaarde, die op zijne vaderen laag ziet. Het is waar, er was, en er is veel aan te merken op die oude tijden, er was toen veel, dat ruw, dat onbeschaafd, dat in ons oog en oor onkiesch was en is; dan, welk *begin*sel, welke *voortgang* zelfs is volkomen? Is onze geroemde volmaking onberispelijk? Neen, M. H.! laat ons trotsch zijn, onzen oorsprong te rekenen van oude Nederlanders, want het oude Nederland, staat in alle gedenkboeken der beschaafde Volken.

Indien het ulieden dan gaat, gelijk het mij gaat, dan is ons immers de naam van het oude Nederland, in de Dagbladen, in de Maandwerken, belangrijk; en de latere Eeuwen van ons Nederland geven nog veel meer stof tot bepeinzing. Wie onzer, die daarvan eene beschrijving ondernemen mogt, zou geen nuttig onderwerp gekozen hebben?

Het behaagt mij voorts, als ik de lezing in onze Lees Gezelschappen toegewijd zie, aan de beschrijving van 't Eeuwfeest van LAURENS KOSTER, van *Leijdens Ontzet*, en hebben sommige oude boeken een ouden schrijfstijl, wel nu de werken van STRESO, VAN MANEN, VAN KAMPEN, (1) mogen ter liefde van ons Nederland onze dagboeken zijn; niet opdat koopers en voorsteller goedkoop werken zich zouden kunnen aanschaffen; maar om met nut te lezen en voor Nederland een Nederlandsch hart te krijgen.

(1) Te laat kwam mij in handen DE LANGE VAN WINGAARDEN, over de Heeren V. D. GOUDE; van eene onschatbare waarde is dit werk.

Digitized by Google

Of sprak zoo niet onlangs, in de laatste meene Vergadering, de kundige en geleerde TERBAAN, in zijne belangrijke, regt Nederland-redevoering, over den invloed dien de rampen ben op de grootheid van den mensch, en in ijzonder voor den ouden en jongeren Neder-lander gehad hebben? Dan ik wil die voortref-ke redevoering, die zoo velerlei treffende iken tot hooge stemming voor godsdienstige oelens bezit, alleen nu aanhalen, om het ge-ds in dezelve uit het werk van SIMON STIJL: e inwoners dezer gewesten, onze vroegere oorvaderen, in lage en waterachtige landouwen plaatst, hier en ginds van woeste golven, zoo el als van magtige en heerschzugtige naburen dreigd, ja doorgaans onderling zelfs verdeeld, ibben zich echter tegen de magtigste volken innen beschermen. Immers hebben zij nooit inne vrijheid verloren, dan om ze te luisterijker herwinnen; wat mag de reden zijn, dat een ring Nederlandsch volk zulk een ongemeen luk heeft genoten? door rampen is het geoefend werd het gevormd om te worden, wat het" Leest de proeven, M. H.! die de kundige TERBAAN daar aanhaalt; en offschoon gij ook wel soms gebrek, onkunde, ruwheid moogt oord hebben, gelijk vooral zou blijken in de houwing van de geschiedenis der Graven, van spleging, van beoefening zelfs der zeden, in kennis aan den Godsdienst, gij zult er er groot nut uit kunnen trekken. STIJL ekt van RAMPEN, ik voeg er nu bij, leeslust, having, koophandel en Godsdienst, deze hebben oude Nederland geheel doen herleven, en het e rol der groote Natiën geplaatst. Eere dan *onNederlanders* te heeten! en het zij ons schan-te weten en te lezen geschiedenissen van in-landen, als men van zijn eigen land, pro-

vincie, stad of dorp aanuwelijks iets weet. Het spreekwoord onzer Vaderen, 't geen een smadelijk woord was: *hij is nooit over zijns vaders tuin geweest*, bedoelende vooral: *hij weet niet verder, dan wat in 's vaders tuin groeit*, zij bij ons ter waarschuwing, en de redevoeringen ook alhier gehouden strekken verder, gelijk veler edele pogingen daartoe strekken, om meer te weten, dan 't geen in onzer ouderen tuin omgaat!

Ik zou hier eindigen, *maar ik ben nog vooraf iets verschuldigd aan mijn geweten*, en houdt mij die aanmerking ten goede.

De *Christelijke Godsdienst* namelijk, heeft bij en na deszelfs invoering, vooral bij en na de Kruistogten, ja in velerlei omstandigheden en tijden, den verbazendsten invloed gehad op verbetering en beschaving, en evenwel heb ik daar nog niets van gezegd.

Mijn geweten doet mij zeggen, dat ik mij niet zou geschaamd hebben daarvan breedvoeriger te spreken, indien ik er toe geroepen ware; dan dat onderwerp eerder voor eene *kerkelijke* redevoering geschikt vindende, bespaar *ik* het daarvoor; offschoon niet ontkennende, dat zeer vele zaken door den Godsdienst, of deszelfs geestelijken, zoo geleid zijn, dat het *Nut van 't Algemeen* zich zou mogen verheugen, eene verhandeling daar over te hooren, welke als dan vele verblijdende, maar ook beschamende, aanmerkingen uit de geschiedenis zou bevatten.

Godsdienst, moet intusschen de grondzuil van den Staat, van deze Stad, van ons Dorp, en van onze personen uitmaken, ook onze Vaderen waren in den God van Nederland zeer gelukkig en gezegend. Hoe zeer wel beschaving, koophandel en wetenschappen veel uitwerkten, onbevooroordeeld leert de Geschiedenis, dat alles eerst met kracht werkte, toen de Christelijke Gods-

Digitized by Google

Godsdienst, deszelfs weldadigen invloed er op uitoefende. Wat toch was ons Vaderland, — ja geheel Europa, — voor de invoering van den *Christelijken Godsdienst?!* Gij houdt het mij alzoo ten goede, dat ik ten slotte met weinige woorden, ook sprak over eene zaak, die ik met al mijn hart hoog schat, en welker bediening mij het zaligste geluk, en de grootste eer in mijn leven uitmaakt!

VERBLIJF VAN EEN ENGELSCH OFFICIER TE PORT-NATAL, OP DE OOSTELIJKE KUST VAN AFRIKA, EN BESCHRIJVING VAN DE BARBAARSCHE ZEDEN DER INWONERS, EN VAN HUNNEN KONING.

Drie Officiers van de Marine, die een gedeelte der manschap van het Schip *de Andromache*, uitmaakten, en onlangs *Port-Natal* bezochten, waar zich, de Luitenant FAREWELL ophoudt, die voorheen bij de Engelsche Marine diende, geven ons de volgende berigten, van het land dat hij bewoont, en de wijze, hoe hij behandeld wordt.

CHACA, de Koning van dit gedeelte des Oostelijken Afrika's, gaf den Luitenant FAREWELL verlof om van de Haven, en het omliggend gebied, zulk een gebruik te maken, als hij verkoos, en hij verzocht hem tevens dikwijls zijne uit slechte hutten bestaande Stad te bezoeken, die zes dagreizens van de Kust lag.

De gewapende magt des Königs, bestaat uit vijftienhonderd, jonge sterke Krijgslieden. Hunne wapenen zijn slechts een schild en eene lans, wanneer een soldaat zonder zijn wapen uit het gevecht terug keert, dan wordt hij gedood. Hunne wijze van te vechten, is dus van die der overige wilde Stammen van *Afrika* onderscheiden, dewijl zij met hun schild zeer behendig de pijlen weten af te wenden, die de vijanden op

Digitized by Google

hen schieten, terwijl zij zich in hunne geledere storten.

De Stad, — als men een aantal hutten dezen naam mag geven, — ligt op eenen heuvel, aan welks voet een muur gebouwd is, uit die stoffen, welke het land oplevert. De Koning, is een man van een goede stature. Hij wil de veeteelt verij zijner onderdanen niet meer toestaan, en heeft hun zelfs op doodstraf verboden, zonder zijne toestemming te trouwen; echter houdt hij zelf een aantal Bijzitten, maar zoo dra eene dezer zwanger wordt, wordt zij op zijn bevel terstond gedood, dewijl hij zegt, dat hij nog te jong is om kinderen te hebben, hoewel hij kort bij de veertig jaren is. Hij heeft zulk eenen afkeer van de vermeerdering der bevolking van zijn rijk, dat hij dikwijls de kinderen van hen laat ombrengen, die hij verlof gegeven heeft om te trouwen. Wanneer zijne onderdanen niet met de gewone teekenen van eerbied tot hem naderen, die in buigingen bestaan, terwijl zij tevens de hand om hoog heffen, of als zij andere vrouwen opzoeken, dan laat hij ze ter dood brengen, dit geschiedt zelfs om kleine misdaden. Sedert den tijd, dat de Luitenant FARREWELL, zich in *Port-Natal* ophield, zijn op deze wijze, elke week, omtrent vijftig menschen ter dood gebragt. Het is onmogelijk zulk eenen Tiran, van het land der Kaffers af, tot aan de grenzen der Kaapsche Volkplanting toe, te vinden, ja, al volgde men de kust tot den derden graad van zuidelijke breedte.

Het zien van een paard, was voor den Koning CHACA, en zijnen Stam, iets zoo ongewoons, dat toen de Luitenant FAREWELL, het eerst te paard onder hen verscheen, de Koning zoo zeer voor het paard vreesde, dat hij het niet durfde naderen.

De

Digitized by Google

De Koning bezit een aantal ossen, en om te
rhoeden, dat zij niet door de wilde dieren
s-lands verscheurd worden, laat hij hen des
chts, zorgvuldig in hutten opsluiten.
CHACA, heeft op eene hoogte, die zijn verblijf
heerscht, twee hutten door den Luitenant FA-
WELL laten bouwen, die met vijftig negers
zet zijn, en wier taak het is, hem tegen alle
leedigingen te beschermen.
Het is een treurig denkbeeld, als men zich
rbeeldt, dat deze ondernemende man, die thans
blakende gunst bij den Koning staat, mogelijk
korten tijd het offer zal worden, van den
eddorst dezes Tirans. Wantrouwen en voor-
tigheid hebben echter dus ver dien Heer be-
ard, die ook reeds door andere gevaarlijke
dernemingen voordeelig bekend is, en het zal
m niet aan denkbeelden en hulpmiddelen ont-
eken, om in de gunst van dezen wreeden te
jven, zoo lang het gelukken zal. Reeds heeft
zijne woning met eenen muur, die elf voeten
og is, met eene gracht omringd, en thans is hij
zig om een huis in het midden der Stad te
uwen. Bij al dit werk, dat veel moeite kost,
ordt hij treffelijk door zijn gevolg ondersteund,
t in dezen oogenblik slechts uit twee Engel-
nen en twee Hottentotten bestaat. De Luite-
nt heeft ook nog een zeer ondernemend jong
ensch in zijnen dienst, namelijk FLIJN, die der-
mijlen van *Port-Natal*, elpenbeen opzoekt.
inboorlingen beminnen dezen FLIJN zeer, de-
jl hij de gewoonte des lands volgt, om geheel
kt te loopen, behalve eenen doek om de
ipen.
Na dat de Luitenant, zich hier een gerumen
i had opgehouden, en in de taal des lands
ede vorderingen gemaakt had, verzocht hij den
ning CHACA, hem eenige mannen te geven,

met welke hij, door een persoon van zijn gevolg verzeld, het uitgestrekt gebied der Opperhoofden SANBA en MACAMMA, die hem tribut betalen, en het land in bezit hebben, dat zeer nabij de Baai van *Delagoa* gelegen is, te mogen bezoeken, ten einde de Engelsche schepen, die hier ankeren kunnen, een naauwkeurig berigt van de ligging te kunnen geven. De Koning stond deze bede zonder aarselen toe.

De laatste berigten, die men van den Luitenant FAREWELL heeft ontvangen, zijn van den 25sten Mei 1825, en luiden zeer gunstig.

Het land om *Port-Natal* is heerlijk, maar het is door een geducht aantal Tijgers en Wolven, bevolkt, zij vallen de Negers, als zij alleen zijn, zelfs op klaren dag aan. Het is aanmerkelijk, dat men geen voorbeeld heeft, dat een Blanke door deze beesten is aangevallen. Het land heeft ook overvloed aan rivierpaarden. De Luitenant FAREWELL, bezit de huid van eenen zeer grooten mannelijken *Hipopotamus*, die hij aan het Britsche Museum, te *Londen*, wilde schenken, maar *ongelukkig*, hebben de Tijgers en Wolven, de poten van dit beest opgevreten.

De volgende drie artikelen zijn ontleend, uit een engelsch werk, waarvan het eerste deel in het voorgaande jaar onder den titel: *Narative of a second visit to greece*, te *London* is verschenen. De Schrijver is de Heer BLAQUIERE, een ijverig vriend der Grieken, door het Comité der Philhellenen in *Engeland*, naar de Griekische Regering gezonden, om hen daar te vertegenwoordigen. De Heer BLAQUIERE heeft op zijne vele togten, volk en land naauwkeurig leeren kennen, en zijne berigten zijn voor de geschiedenis zeer belangrijk.

I.

Digitized by Google

I.

BEZOEK IN HET KLOOSTER ST. ELEUSIS.

Tusschen *Giàrenza* en *Gastuni*, bezochten wij het klooster *St. Eleusis*. Deszelfs ligging in een diep dal, van alle kanten door hooge bergen omringd; is zeer schilderachtig. Dit klooster kan, gelijk alle godsdienstige wijkplaatsen op *Morea*, zoowel tot verdediging van het land, als ter beoefening van godsdienstige plegtigheden dienen. De gedaante van dit gebouw is vierkant, en de groote ingang is het eenig middel ter verkeering met de buiten wereld. De poort werd voor ons geopend door twee monniken, die lange baarden en aan hunnen gordel rozenkranzen droegen.

Het binnenste van *St. Eleusis* levert een zeer merkwaardig gezigt op. Het eerste voorwerp, dat onze aandacht tot zich trok, was het reliquienhuisje van den heiligen Patroon van dit klooster; een klein gebouw uit de midden eeuw, dat zeer afstak bij de groote klooster muren, die het omringden, en die naar eenen nieuweren stijl gebouwd zijn. Onder eene prachtige groep van vijgen- en notenboomen, die midden op het plein stonden, vonden wij verscheidene vrouwen, die bezig waren het avondeten te bereiden, terwijl eene aanzienlijke kudde schapen en geiten, die door eenige boeren gehoed werden, op dit plein rustend, den dag verwachteden, en dit tooneel eene aangename afwisseling bijzetteden.

Toen wij afgestegen waren, bragten ons de goede monniken naar de cel van hunnen Superior, die afwezend was, en na dat zij, ter onzer eer verscheidene tapijten hadden uitgespreid, verzochten zij ons op dezelve te rusten. Dra bragten zij ons nu koffij en pijpen, en zoo verwachteden wij het uur van het avondeten; wij hadden intusschen werk genoeg, om de duizende vragen,

Digitized by Google

die zij aan ons deden, te beantwoorden, en die deels de denkbeelden betroffen, welke men in *Europa*, aangaande den strijd van hun Vaderland met de Turken, koesterde, deels ook de stemming en gedachten der Christelijke Mogendheden, aangaande dit punt enz.

Het avondeten, dat ten tien ure gereed was, werd in een ander vertrek opgezet, dat aan ons verblijf grensde. Het bestond uit de schotels, in dit land gebruikelijk, als *Pilaf*, een mengsel van rijst en wel gekruid gevogelte, uit gekookt schapenvleesch, en *Paramaisto*, dat uit een geheel gebraden lam bestaat, dat met allerlei ingredienten gevuld is, onder welke de amandelen, rosijnen, rijst en knoflook de hoofdbestanddeelen uitmaakten, dit geregt wordt door de lekkerbekken voor het kostelijkste gehouden, dat de kookkunst kan uitvinden.

Het is doelmatig, dat wij bij deze gelegenheid melding maken van eene zonderlinge gewoonte, die dikwijls bij de maaltijden der tegenwoordige Grieken plaats heeft. De gasten laten *namelijk* het schouderblad van het lam, als het geheel van vleesch ontbloot is, rond gaan, zij onderzoeken dan alle deelen van hetzelve naauwkeurig, en naar de teekenen, die deze nieuwe soort van voorspelling oplevert, beslissen zij over den uitslag van den veldtogt. — Eene andere gewoonte in dit land inheemsch en niet min vreemd, is deze: dat zij hunnen wijn met boomharst, in plaats van kurk, bedekken, dat juist aan denzelven geenen aangenamen smaak geeft, evenwel dronken wij verscheidene reizen op de overwinning van het kruis, ter eere van hunne vrienden en verdedigers.

II.

DE PIJRIA.

De *Pijria*, of vischvangst bij fakkellicht is in *Grie-*

Digitized by Google

riekehlanz zeer gebruikelijk, en vooral in de
itgestrekte Lagune, die voor de stad *Missolonghi*
gt. Als de nacht nadert, dan ziet men dit meer
iet honderde schuitjes bedekt, die omtrent dertig
oeten lang zijn. Op ieder dezer vaartuigen staat,
chtien voeten van de voorsteven, een ijzeren
eng, aan welke brandbare stoffen gehecht zijn,
n die, zoodra ze ontstoken zijn, het teeken
t het beginnen der visscherij geven. De groo-
e helderheid, welke deze stoffen verspreiden,
okken duizende visschen naar de schuiten, zoo
at zij in alle rigtingen rondom dezelve zwom-
ien. Deze kleine vaartuigen worden met de
rootste snelheid voorwaarts gevoerd, en een
isscher, die op de voorsteven staat, stoot naar
en visch met eene lange scherpe ijzeren vork,
ie hij zesden terughaalt, zonder een karper of
razem gevangen te hebben, welk soort van
isschen hier in overvloed voorhanden zijn.

Het zou moeijelijk zijn, de zonderlinge uitwer-
ing te willen beschrijven, die alle deze verlichte
chuiten, welke naar alle rigtingen varen, voort-
rengen, zij schijnen in snelheid te wedijveren,
n naderen elkanderen zoo kort, dat de visschers
lkander onderling gemakkelijk de hand kunnen
even. De duisterheid van den nacht maakt dit
elangrijk tooneel nog verhevener. Geene dezer
chuiten keert bijna terug, zonder ten minsten
eertig ponden visch aan boord te hebben, die
oed betaald wordt, omdat hij lekker is. Deze
ischvangst, die alle Jonische Eilanden voorziet,
s eene onuitputtelijke bron van welvaart voor
Missolonghi, en men verwacht, dat zij nog voor-
eeliger zal worden.

III.

CONSTANTIA ZACARI.

CONSTANTIA ZACARI, bijgenaamd de *Heldin van*

Mistras, die nog steeds te bed ligt aan eene wond, welke zij ontving, toen zij een turksch detachement aangreep, houdt zich thans te *Gasturi* op, en leeft daar in een klein eenvoudig maar net gemeubileerd huisje. Zij is nog geene twintig jaren oud. Hare ranke, teedere leest, de levendigheid harer gelaatstrekken, eene schoonheid, welker bekoorlijkheid door inspanning en vermoeijenissen naauwelijks iets geleden heeft, en zwarte oogen vol uitdrukking, zetten aan die beminnelijk meisje eene betooverende kracht bij. — Toen ik haar zag, — zegt de Heer BLAQUIERE — was zij zoo gekleed, gelijk de vrouwen van den middenstand in *Griekenland* gewoonlijk gekleed zijn; haar hoofdsiersel bestond uit eene kleine muts van witte stof, die slechts het bovenste gedeelte van het hoofd bedekte, en over welke een ligtblaauw laken zich in de gedaante van eenen tulband verhefte, terwijl fraaije zwarte krullen los op hare schouders nedervielen.

Haar vader, ZACHARIAS VAN MEISTRAS, of ZACARI, was een der hoofdaanvoerders, onder den naam KLEPTHAS bekend, en wel de vreesselijkste van allen, die de turksche tirannen op *Morea* moesten bestrijden. Zijne onverschrokkenheid en behendigheid, waren tot een spreekwoord geworden en hadden hem tot eenen schrik gemaakt voor CHELIBEIJ en andere Pacha's. Hij liet twee zonen na, van welken de een bij de belegering van *Napolie di Malvisia* sneuvelde; de andere, ZACHAROPULO genaamd, die insgelijks door zijne dapperheid beroemd is, voert thans het bevel over eene onregelmatige bende van *Mainotten*. Ik, zegt de Heer BLAQUIERE, heb dezen dapperen ZACARI zeer goed gekend, en ben dikwijls door zijne juiste aanmerkingen over den toestand van zijn Vaderland verrast.

De ter dood brenging van haren vader, die in 1813 op

p bevel van den Pacha van *Morea* geschiedde, had
ı het jeugdig gemoed van dit meisje den onver-
oenlijksten haat tegen de Turken ontstoken, en
ij brandde van verlangen, om dezen moord te
rreeken. Intusschen was zij langen tijd de slavin
ener Turksche familie, die eene der rijkste van
pirus was, en bij het uitbersten der omwending
aar *Janina* trok. Zij scheen dus gedoemd te
ijn om hare innigste plans en wenschen nooit
ervuld te zien, en bestendig eene werkelooze
anschouwster der politieke gebeurtenissen te
noeten blijven, indien er niet een voorval had
laats gehad, dat in haar eene kracht ontwikkel-
e, die zij tot hiertoe niet wist, dat zij bezat.
ONSTANTIA namelijk ging dikwijls naar eene bron,
ie niet ver lag van de woning van haren heer;
n die vaak door verscheidene Griekschе vrouwen
n kinderen bezocht werd. Hier hoorde zij de
eweldadigheden en gruwelen verhalen, die de
Turken aan hare onschuldige landgenooten pleeg-
len, en nu ontwaakte haar edel misnoegen, en
ereikte den hoogsten top. Bij het weinige
eld, dat zij nog had, voegde zij de opbrengst
an eenige kleinodien, en op deze wijze slaagde
ij eene *Heteria*, dat is een corps van troepen
e vormen, aan welkers spits zij naar de naauwe
asten van *Macrinoros* trok. Midden onder de
eilste rotsen van deze gevaarlijke streek, moest
ONSTANTIA de hardste ontberingen en vermoeije-
issen verduren, die onvermijdelijk zijn in den
rijg, en eene zware wond, die zij in den
inter van 1822 kreeg, noodzaakte haar zich
ı *Gastuni* eenige rust te gunnen, die zij
chter niet lang kon verdragen. Toen zij hier-
p naar *Patras* gegaan was, woonde zij alle die
evechten bij, die in den volgenden Veldtogt,
nder de muren dezer vesting voorvielen. In
en dezer gevechten ontving zij eene tweede
won-

wonde, die haar nu nog te *Gastuni* doet blijven.

Hare onverschrokkenheid in den strijd, heeft dikwijls den verslapten moed der Krijgslieden, op nieuw bezield, die haar, om dat zij haar voor eene geïnspireerde houden, blindelings gehoorzamen. Zij is steeds de eerste in den strijd, en heeft reeds duizende bewijzen, van haren persoonlen moed gegeven. Haar Godsdienst en Vaderland schijnen haar te verpligten, om de wapenen niet eerder af te leggen, voor dat hare Landgenooten voor geenen vijand meer behoeven te sidderen.

Ik zag haar, zoo vervolgt de Heer BLOUNT, — toen zij bezig was, een nieuw kleed voor den volgenden Veldtogt te maken, en bewonderde voornamelijk de eenvoudigheid en juistheid hier antwoorden, zoowel als haar zedelijk, bescheiden gedrag, dat bij hare levenswijze zoo zeer afsteekt. Indien dit buitengewoon meisje bestemd geweest was, om eenen hoogeren rang in de Maatschappij te bekleeden, en zoo zij de voorsegten eener zorgvuldige opvoeding had genoten, dan zoude zij zeker de schitterendste talenten ontwikkeld hebben.

HET OPPERHOOFD DER DRUSEN.

Dat gedeelte van den Berg *Libanon*, in het welk de Stad *Dalil-Camar* ligt, wordt door de *Drusen* bewoond, een Volksstam, wiens geloof en zonderlinge Kerkelijke plegtigheden, nog weinig bekend zijn. Over het algemeen, zijn de *Drusen*, een schoon en gezond ras van menschen; vooral zijn de jonge vrouwen zeer fraai, en de kleur van haar gelaat is zoo frisch, als die der Schotsche Bergbewoonsters.

De *Drusen*, geven nooit hunne toestemming

et eene verbindtenis hunner Dochters, met vreemdelingen, en het is niets buitengewoons, dat zij hunne zusters of dochters trouwen. Men vindt in de gebergten verscheidene kleine gebouwen, die tot Godsdienst oefeningen bestemd zijn, maar de toegang tot deze, is voor vreemdelingen gesloten. De Emir BUSHIER, hun opperhoofd, schijnt in het stuk van Godsdienst zeer onverschillig te zijn. Hij is toch een man, die steeds den Godsdienst van het land huldigt, waar hij zich ophoudt, in *Bairout* bezoekt hij de Moskée, en in het gebergte is hij een Christen. Zijne residentie ligt kort bij *Dalil Camar*. Zij is eene vesting, die door hare ligging bijna onwinbaar is. Zij is op eene steile rots gebouwd, en men kan haar slechts langs een krom voetpad en kleine steenen trappen bereiken. Eenige vertrekken van zijn Paleis zijn zeer fraai gebouwd, en met glazen ramen voorzien. Dit paleis wordt door ruime pleinen omringd, waar de kamers der Officieren en zijne Dienaren gevonden worden. Deze Vorst is zeer magtig; zijn gewind strekt zich over den *Libanon*, en het daar aan grenzend land uit. In korten tijd, kan hij 30,000 man op de been brengen, en deze Bergbewoners zijn betere soldaten, dan de bewoners der vlakte. Een groot gedeelte dezer troepen, bestraat uit kavallerij.

TURKSCH DESPOTISME.

Een Reiziger die in 1824, de Sijrische Kust bezocht, verhaalt de volgende daadzaken, die ons de Opperhoofden leeren kennen, aan welke deze ongelukkige streken onderworpen zijn.

De Oorlog, die toen nog tusschen de twee Pacha's van *Acre* en *Damaskus* gevoerd werd, voorde zeer de rust van het land, en maakte het rei-

reizen gevaarlijk. De onderdrukkingen en het Despotisme der Pacha's, brengen het volk tot wanhoop. Van deze onderdrukking zag ik een bewijs te *Sidon*, acht dagen na mijne komst. De Pacha zond naar eenen rijken Turk, met verzoek om hem eene aanzienlijke som te leenen; deze weigerde dit, maar vernam dra, dat hij zich gereed maakte, geweld te bezigen. Overtuigd, dat hij geen tijd moest verzuimen, verzamelde hij een klein getal getrouwe Dienaren, en na dat hij van zijne vrouw, die hij teeder beminde, afscheid had genomen, trok hij naar *Damaskus*, waar heen hij alles medenam, wat hij aan kostbaarheden en goederen, die hij kon vervoeren, bezat. Op den volgenden dag, kwamen de Officieren van den Pacha uit *Acre*, en maakten zich meester, van al wat niet had kunnen vervoerd worden, zonder zich evenwel de minste beleediging der vrouw te veroorloven, die haren man op zijne vlugt niet had kunnen verzellen. Deze jonge Bevelhebber van *Acre*, is vatbaar voor alle misdaden.

Onze Consul was te *Bairout* gekomen, en daar hij tot zijn verblijf een allerliefst huis uitgezocht had, bragt ik eenige weken bij hem door. Een Grieksch Koopman, had dit huis met groote kosten gebouwd, en tot zijne eigene woning bestemd, toen eens de Gouverneur van *Bairout*, die afhankelijk was van den Pacha van *Acre*, hem het bevel zond, deze woning aan hem af te staan, dewijl hij voornemens was, die zelf te bewonen.

De Koopman verschrikte, en vlugtte naar den *Libanon*. Ondertusschen kwam de Consul te *Bairout*, en dewijl hij dit huis onbewoond vond, zoo begeerde hij dit tot zijn verblijf, dat hem na vele weigering door den Gouverneur eindelijk werd toegestaan. De arme Koopman, schreef nu

aan

Digitized by Google

n den Consul, en bedankte hem hartelijk, dat j zijn huis uit de klaauwen van den Gouverneur gerukt had.

DE GEELE KOORTS IN DE FLORIDA'S.

Het is een zeer merkwaardig verschijnsel, dat e geele koorts in de *Florida's*, sedert den afstand ezer landen van den kant van *Spanje*, aan *Amerika*, zich daar met zulk een vreesselijk geweld erspreid heeft. Hoewel *St. Augustin*, slechts honderdvijftig lieus, van de Haven van *Havana* verwijderd is; en met deze in vele betrekkingen aat, zoo kende men echter daár onder de Spaansche heerschappij, van deze geduchte ziekte naauwelijks meer, dan den naam. Thans is dit anders, en nog onlangs is deze plaats door die waal, hevig geteisterd geworden.

Men zou evenwel dwalen, wanneer men dit erschijnsel als het resultaat eener betere Medicinale Politie, onder de Spaansche regering, wilde eschouwen, deze toch was niet beter, dan iets nders onder den Spaanschen Schepter. Neen, de ware reden is gelegen in de vermeerdering, van e, uit *Europa*, en de Noordelijke streken van *Amerika*, herwaarts stroomende vreemdelingen; ie, gelijk de ervaring leert, aan de aanvallen ezer ziekte veel meer blootstaan, dan de inboorngen des lands, die bijna steeds de besmetting ntkomen.

Eene daad van menschenliefde, en eene daad an hebzucht vereenigden zich, om dit vreesselijk waad naar *St. Augustin* te brengen. Een inwoer, de Heer FITSCH, liet door zijne lieden eenen reemden Matroos, die schipbreuk geleden had, edden. Deze mensch, was echter door het gif er geele koorts besmet, deelde dit zijne redders iede, en werd met hen een offer des doods. ijna gelijktijdig landde hier een Schooner uit *Ha-*

va-

vana, wiens manschap besmet, en reeds tot op twee Spaansche Matrozen gesmolten was. De Regering beval, de lading en het huisraad van het Schip te verbranden, dit geschiedde echter door hebzucht slechts gebrekkig, en de ziekte woedde nu onder de bewoners van *St. Augustin*, en sleepte honderden naar het graf.

MERKWAARDIGE REDDING.

Op een Kerkhof bij *Port-Roijal*, te *Jamaika*, wordt een Grafzerk met het volgende opschrift gevonden: „ Hier rust het ligchaam van LOUIS GOLDAIJ, uit *Montpellier* in *Frankrijk*, die door de herroeping van het Edict van *Nantes*, gedwongen werd zijn Vaderland te verlaten." Hij werd door de werking der Aardbeving van 1692, door de Aarde verslonden, maar de Voorzienigheid zorgde, dat een tweede schok hem in Zee wierp, waar hij door een vaartuig gered werd, na dat hij lang gezwommen had. Hij leefde nog veertig jaren, na deze gebeurtenis.

VERBETERING.

Gaarne verbeteren wij de drukfout, voorkomende in het Mengelwerk van de *Boekzaal*, voor de maand April laatstleden, bladz. 469, in het Stukje: OVER HET GETAL DER JODEN OP DE WEREELD; zijnde aldaar opgegeven: dat het getal der Joden in *Azië* bedraagt 138,000, dit moet zijn 738,000. Na deze verbetering, (van 7 voor 1) zal men bij de optelling bevinden, het getal der Joden te beloopen 3,166 603, en dus na genoeg drie millioen twee honderd duizend, welk getal ook in de inleiding van dat Stukje: bladz. 468, als het totaal was opgegeven. Wij betuigen den Opmerker ondertusschen onzen dank, voor zijne vriendelijke mededeeling. *De Redactie.*

AKA-

Digitized by Google

AKADEMIE-NIEUWS.

UTRECHT.

Den 7den Junij, werd de Heer GREGORIUS MEES, ORIAANS ZOON, van *Rotterdam*, in de gehoorzaal er Akademie, tot *Juris Romani et hodierni Doc-r*, *met lof* bevorderd, na ter zelfder plaatse ge-kkig te hebben verdedigd, zijn *Specimen Juri-cum, de revocatione testamentorum.*

Den 14den, verkreeg de Heer PETRUS NICOLAUS NTZENIUS, van *Amsterdam*, ter zelfder plaatse, zelfde waardigheid, *met veel lof*, na de open-ire zeer gelukkige verdediging van zijne *Disser-tio Juridica, de ratione ac vi juris uxoris mmunionem legalem secutae.*

FRANEKER.

Den 7den Junij. Heden heeft de Hoog Eer-aardige, Hooggeleerde Heer REGNARIUS BARTHOL-US *Baron* DE GEER, Theol. Doctor, beroepen, reeds voor geruimen tijd in dienst getreden oogleeraar, in de Godgeleerdheid, aan 's Rijks thenaeum Illustre, alhier gevestigd, zijne Insu-rale Oratie gehouden: (s. err.) *De Theo-gia hac nostra aetate in Belgio feliciter ex-lta.* Zijnde genoemde Hoogleeraar, reeds vroe-r door Z. M. insgelijks benoemd, tot het waar-men van den Predikdienst, bij onze Doorluch-School.

Vervolgens heeft de afgaande Rector Magnifi-s, N. MULDER, *Chemiae et Botanices* Professor, ze waardigheid overgedragen, aan den Wel Ed. oggeleerden Heer J. W. DE CRANE, Hoogleeraar de Geschiedenisen, Talen en Welsprekenheid, het houden eener plegtige Redevoering: *De olumentis, quae ex rerum creatarum copia et rietate* scientiae naturali *accesserunt, et etiam-nc acceduntur.*

Digitized by Google

SCHOOL-NIEUWS.

DORDRECHT.

Den 14den Junij 1826. Heden ochtend had alhier, in de Fransche Kerk, de openbare bevordering der Leerlingen van het Gijmnasium, en de uitdeeling van Eereprijzen en loffelijke Getuigschriften plaats. Deze plegtigheid door den Rector met eene korte voorafspraak geopend zijnde, waarin hij ook zijnen Ambtgenoot Ds. J. W. GRIM, geluk wenschte met het aan dezelve opgedragen Praeceptoraat dezer Scholen; hielden vier verdienstelijke Jongelingen J. S. LOTSIJ, P. J. VAN NIEVERVAART, I. F. VAN DEN BLIJK en W. B. BONKER CURTIUS, met prijzen tot het Akademisch onderwijs bevorderd, met algemeene goedkeuring, hunne eigene gekozene en bewerkte redevoeringen. De eerste sprak: *De commodis, quae ex Historiae cognitione in universum genus humanum redundant*; aantoonende de voordeelen, die het menschdom in 't algemeen uit de kennis der Geschiedenis verkrijgt, de tweede: *De illis viris, qui inter Romanos historia conscribenda optime de posteris meriti sunt*; met lof vermeldende de Romeinsche Geschiedschrijvers, die zich bij de nakomelingschap hebben verdienstelijk gemaakt: de derde *de utilitate atque voluptate ex praeclaris Graecorum Historicorum operibus capiendis*: handelende over het nut en vermaak tevens, in de uitstekende werken der Griekische Geschiedschrijvers gelegen; en eindelijk de vierde: *De nonnullis meritis eorum, qui Belgarum res gestas posteritatis memoriae proderunt*; beschouwende eenige verdiensten van hen, die de door de Nederlanders uitgevoerde daden voor hunne nako-

me-

Digitized by Google

melingen bewaard hebben. Vervolgens werden prijzen geschenken, als aan: A. C. A. BEELAERTS, van de derde tot de vierde klasse bevorderd wordende; op de derde klasse aan: C. A. H. DONKER CURTIUS, P. REPELAER en A. VERWEIJ, aan M. F. ONNEN en T. DE KLERK, wier eersten rang het lot beslist had, van de tweede tot de derde klasse overgaande; op de tweede klasse aan: J. W. VAN STEENBERGEN SCHOTEL, aan J. STARTS VRIBERNDORP, J. J. C. R. VAN HOGENDORP en G. M. VAN DER LINDEN, van de eerste tot de tweede klasse bevorderd wordende; en eindelijk, in de derde orde der eerste klasse, aan N. ROVERS, P. BLUISS, L. ROODENBURG en T. J. J. VAN OS KEULS. Voor welke ontvangene geschenken zij allen, in tegenwoordigheid eener talrijke Vergadering, hunne dankzeggingen aan Heeren Curatoren, met gepaste vrijmoedigheid, uitspraken.

Daarenboven werden nog loffelijke Getuigschriften voor de vlijtige beoefening van andere Wetenschappen gegeven; als op de eerste orde der vierde klasse, aan: J. S. LOTSIJ en P. J. VAN NIEUWVAART, voor de *Oude Aardrijkskunde* en *Wiskunde*, aan J. F. VAN DEN BLIJK, voor de *Oude Aardrijkskunde*; en aan W. B. DONKER CURTIUS, voor de *Wiskunde*; op de tweede orde der vierde klasse, aan A. C. A. BEELAERTS, voor de *Oude Aardrijkskunde*, *Geschiedkunde* en *Wiskunde*; op de eerste orde der derde klasse, aan C. A. H. DONKER CURTIUS en A. VERWEIJ, voor de *Oude Aardrijkskunde* en *Geschiedkunde*, alsmede aan P. REPELAER, voor de *Geschiedkunde*; op de tweede orde der derde klasse, aan M. F. ONNEN en T. DE KLERK, voor de *Oude en Nieuwe Aardrijkskunde*, *Geschiedkunde* en *Wiskunde*; op de eerste orde der tweede klasse, aan J. W. VAN STEENBERGEN SCHOTEL en P. F. VAN DURA, voor de *Fabelkunde*; op de tweede orde der tweede klasse,

BOO J. STAETS VRIESENDORP en J. J. C. P. VAN HOGENDORP, voor de *Nieuwe Aardrijkskunde*, *Geschiedkunde* en *Fabelkunde*; alsmede aan G. M. VAN DER LINDEN, voor de *Geschiedkunde* en *Fabelkunde*; en aan T. BUSSINGH DE VRIES, voor de *Fabelkunde*; en eindelijk op de tweede orde der eerste klasse, aan N. ROOVERS, P. BLUSSÉ, L. ROODENBURG en E. J. J. VAN OS KEULS, voor de *Nieuwe Aardrijkskunde*.

Deze plegtige Feestviering, ter bevordering van Letteren en Wetenschappen bij uitnemendheid geschikt, met een fraai Orgel Muzijk telkens afgewisseld, werd door den Rector met eene aanspraak aan de Jongelingen, en met dankzegging aan de Toehoorders, voor hunne tegenwoordigheid, besloten.

A S S E N.

Den 23sten Dec. 1825. (De Inzending van het onderstaande, is, door toeval vertraagd).

Heden had alhier, ten overstaan van H. H. Curatoren, het gewoon halfjarig Examen plaats, op de Latijnsche School, en het daarmede verbonden Instituut. De volgende Jongelieden, wier vlijt tot hiertoe, de beste hoop voor het vervolg geeft, werden bevorderd: Van de derde, tot de onderste orde van de tweede klasse; S. L. LEWE VAN ADUARD, van *Groningen*. O. J. T. SCHWARTSENBERG en HOHENLANDSBERGE, van *Bolsward*. Van de tweede, tot de onderste orde van de eerste klasse, K. W. P. VAN NAERSSEN, van *Onderdendam*.

Voorts werden voor het Fransch enz. bevorderd: J. L. KUMMEL, van *Meppel*, tot de eerste, en I. TONKENS, van *Westervelde*, tot de tweede klasse.

KERK-

Digitized by Google

KERKNIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

TWELLO. Onze Leeraar B. VELS, maakte ons den 14den Mei bekend, dat hij eene beroeping had ontvangen, naar *Holsward*. Den 21sten berigtte hij ons, dat hij zich verpligt had gevonden, voor deze beroeping te bedanken, en den 28sten verbond hij zich bij vernieuwing aan ons.

RHEEDE. Onze Leeraar, D. P. ROSS., is voornemens, om op den 25sten Junij, afscheid van ons te nemen, en naar *Valkenswaard* te vertrekken.

NIJMEGEN.

HEMMEN. Den 28sten Mei heeft Ds. J. HOOÜ, beroepen naar *IJsselmonde*, afscheid genomen van deze Gemeente, met eene Leerrede naar aanleiding van *Hand.* XX: 32. *En nu, broeders! ik beveel u Gode enz.* Zijn Wel Eerw. was, den 22sten, in tegenwoordigheid van den Consulent Ds. G. VAN KESTEREN, Pred. te *Randwijk* en *Lakemond*, van zijne betrekkingen op deze Gemeente en de Classis van *Nijmegen* ontslagen, door den Wel Eerw. Heer M. CORNEN, Pred. te *Gens*, *Erlekum* en *Doornéburg*, als daartoe door het Klassikaal Bestuur van *Nijmegen* gecommitteerd.

Ter vervulling der vakature in deze Gemeente, is bereids handopening verzocht en verkregen.

HORSSEN vakant. Zie Febr. 1822.

WINSSEN vakant. Zie Nov. 1822.

OOIJ EN PERSINGEN vakant. Zie Dec. 1822.

Digitized by Google

WIJCHEN EN LEUR vakant. Zie April 1824.

SLIJK EWIJK EN OOSTERHOLT vakant. Zie Nov. 1824.

HERWEN, AART EN PANNERDEN. Zie Mei 1826.

ZUTPHEN.

De Ring van *Winterswijk*, heeft in deszelfs laatstgehoudene Vergadering, tot Praetor benoemd, Ds. L. H ABBING; Pred. te *Groenlo*, en tot Scriba Ds. W. L. ENTINK, Pred te *Breedevoort*.

TIEL.

TIEL. In de Vergadering van het Klasikaal Bestuur, heden den 31sten Mei gehouden, werd aan Ds. J. O HARGER, bevestigd Predikant te *Buurmalsem*, admissie als Lid dezer Classis verleend.

ECK EN WIEL. Op vertoonde collatie namens den minderjarigen Heer dezer plaats, door deszelfs Voogd, den Graaf VAN RECHTEREN, uitgebragt op den Kandidaat W. J. A. JANSSEN, is zijn Eerw. den 9den Mei l. l. alhier Kerkelijk beroepen, en heeft hij deze beroeping, onder inwachting der vereischt wordende goedkeuringen, aangenomen

OMMEREN, den 11den Junij. Onze Leeraar Ds. H. VERMEER, maakte ons heden bekend, eene beroeping als Predikant, naar de Gemeente van *Oosterwijk*, c. a., onder de Eerw. Classis van 's *Bosch*, ontvangen te hebben, en zich op dezelve te zullen beraden.

MAURIK staat vakant te worden. Zie Mei 1826.

WADENOIJEN vakant. Zie Mei 1826.

BOMMEL.

ZUILICHEM EN NIEUWAAL, den 4den Junij. Heden maakte onze Leeraar, Ds. J. H. VAN TOUSCHENBROEK, ons bekend, dat hij, de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping naar de Gemeente van *Kwadijk*, in

Noord-

Noord-Holland, onder afwachting van Kerkelijke en Koninklijke approbatien, had aangenomen. Zoo dat de Gemeente van *Zuilichem* en *Nieuwaal*, eerlang vakant zal worden.

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819

HEEREWAARDEN vakant. Zie April 1826.

TUIL vakant. Zie April 1826.

HARDERWIJK.

EPE, den 8sten Junij. Onze geliefde Leeraar J. L. OVERDORP, heeft zich uit hoofde eener hevige ziekte, en daar door veroorzaakte en blijvende zwakheid, genoodzaakt gevonden, bij onzen Koning zijn emeritaat te vragen, en hetzelve ook gunstig bekomen. Daar de handopening reeds verleend is, hoopt de Kerkeraad spoedig tot een beroep over te gaan.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

Door het Provincial Kerkbestuur van *Zuid-holland*, zijn geëxamineerd en tot den predikdienst toegelaten, de Heeren J. BOON en J. H. SOTA, Kandidaten in de Letteren en Godgeleerdheid te *Leijden*.

TER HEIJDE, den 11den Junij. Onze Leeraar, Ds E. A BOERMAN, ontving den 16den der vorige maand, eene beroeping naar de Gemeenten van *Doeveren* en *Genderen*, Provincie *Noord-Braband*, en heeft ons op heden verklaard, bovengenoemde beroeping, in afwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatien, te hebben aangenomen.

VOORBURG vakant. Zie Mei 1826.

NOOODDORP staat vakant te worden. Zie Mei 1826.

Digitized by Google

ROTTERDAM.

KETEL, den 28sten Mei 1826. Onze Leeraar, H. VAN BLOKHUIZEN, die ons acht dagen geleden, kennis gaf van eene ontvangen beroeping naar *Mijdrecht*, berigtte ons heden, dat hij dezelve had aangenomen.

IJSSELMONDE, den 4den Junij 1826. Heden werd onze nieuwe Leeraar, Ds. J. HOOG, van *Hemmen*, tot ons overgekomen, in den Dienst onder ons bevestigd, door Ds. J. W. VAN DOLDER, Pred. te *Wageningen*, (aan wien de Consulent dit werk had afgestaan), met *Joh.* IV: 38*b*. *Anderen hebben het bearbeid, en gij zijt tot hunnen arbeid ingegaan.* De Bevestigde deed zijne Intrede met *Luc.* XV: 7*a*. *Daar zal blijdschap zijn in den hemel over eenen zondaar, die zich bekeert.*

SCHIEDAM vakant. Zie October 1825.

RHOON. Zie April 1826.

ROTTERDAM. Zie Mei 1826.

HOOGVLIET vakant. Zie Mei 1826.

LEIJDEN.

ZWAMMERDAM, den 15den Mei. *Heden* morgen hadden wij het genoegen, dat drie Jongelieden, zijnde JAN BOEZEL, HENDRIK JAN GOETZEE en MARRIGJE VAN LEEUWEN, met grooten lof, openlijk belijdenis des geloofs, voor de Gemeente hebben afgelegd.

ALPHEN, den 24sten Mei. Heden heeft de Kerkeraad alhier, onder bestuur van den Consulent, den Wel Eerw. Heer L. M. LOBRIJ, Pred. te *Zwammerdam*, ter vervulling der aanstaande vakature, door het Emeritaat van den Wel Eerw. Heer W. J. SIEVERTS, het navolgende twaalf- en zestal geformeerd:

DD. J. J. HIEBINK, Predd te *Warmerveer* J. J. ROZEBOOM, te *Waddingsveen*, P. H. G. NAHUIS, te *Scherpenzeel*. J. C. H. SANDBRINK, te *Driebergen*.

L.

. M. LOBRIJ, te *Zwammerdam*. A. HAZEU, te *Aldoude*. T. KLIPPINK, te *Broek* in *Waterland*. J. BRAVE, te *Maarsen*. J. MOL JAKOBSZ, te *Hazerswoude*. J. J. BURGERHOUDT, Theol. Doct., te *Leijnuiden*. J. G. H. TEN DALL, te *Burgharen*. A. BOGAAN, te *Velsen*.

Zestal:

DD. NIEBINK, LOBRIJ, NAHUIS, ROZEBOOM, HAZEU, SANDBRINK.

NIEUWKOOP, den 27sten Mei. Heden heeft de Kerkeraad, onder voorzitting van den Consulent, Ds. A. NAGEL, te *Noorden*, ter vervulling der vakature, de volgende Nominatiën gemaakt:

DD. CANNE, Predd te *Nederhorst en den Berg*. GILTAIJ, te *Maden* en *Drunmelen*. MEVERS SCHOLTEN, te *Noordwijkerhout*. BEAUSAR, in *den Ouden Bosch*. LEHMAN DE LEHNSFELD, te *Westmaas*. BROEKHOF, te *Heino*. NIEUWKOOP, te *Rhijnzaterwoude*. en J. BOON, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*.

Vervolgens zijn op het tweetal geplaatst:

DD. J. BOON en MEVERS SCHOLTEN.

Waaruit door den Ambachtsheer is gekozen, en vervolgens door den Kerkeraad beroepen, J. BOON, Kandidaat, die deze beroeping heeft aangenomen.

WARMOND, den 4den Junij. Heden maakte onze Leeraar, W. M. KOOIJ, ons bekend, dat hij eene beroeping naar de Gemeente van *Zonnemaire*, Classis *Zierikzee*, had ontvangen, en in beraad genomen.

HOOGMADE EN RIJPWETERING. Zie April 1826.

DORDRECHT.

KLAASWAAL. Na dat onze Leeraar G. G. VAN DEN BROEK, den 28sten April van zijne bekrekking, op de Classis van *Dordrecht*, en de Gemeente alhier, door den Wel Eerw. Heer G.

LEHMAN DE LEHNSFELD, als gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Dordrecht*, was losgemaakt, heeft zijn Eerw. den 30sten April daarnavolgende zijn afscheid van ons genomen, met eene Leerrede over 2 *Thess.* II: 16, 17.

KLAASWAAL, den 16den Mei. Heden kwam de Kerkeraad alhier zamen, om, onder voorzitting van onzen Consulent Ds. J. LEM, van de *Buitenpuis*, een beroep te doen, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. G. G. VAN DER BROEK, naar *Boskoop*.

Uit het opgegeven tweetal van de Wel Edele Ambachtsheeren van *Kromstrijje*, waarop geplaatst waren Ds. H. STEINFORT CROESE en J. G. TOUSSAINT, Predikanten te *Giesen Nieuwkerk* en *Ilpendam*, werd beroepen Ds. H. STEINFORT CROESE, die evenwel, na beraad, voor deze beroeping heeft bedankt. Zoo dat

KLAASWAAL nog vakant blijft.

NIEUW LEKKERLAND. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. J. DIEMONT, beroepen naar *Tuil*, onder de Eerw. Classis van *Bommel*, is in eene Kerkeraads Vergadering, in tegenwoordigheid van den Consulent, den Wel Eerw. Heer J. C. DE WIJS, Pred. te *Alblasserdam*, door den Wel Eerw. Heer N. VAN STEENBERGEN, Pred. te *Papendrecht*, en Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Dordrecht*, den 16den Mei 1826, behoorlijk losgemaakt: waarna zijn Eerw. op Zondag, den 21sten Mei daarnavolgende, afscheid heeft genomen, met eene Leerrede, over 2 *Cor.* XIII: 9b. *En wij wenschen ook dit, namelijk uwe volmaking.*

DORDRECHT. Den 24sten Mei 1826, overleed alhier, in den ouderdom van ruim 76 jaren, onze oudste rustende Leeraar, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer JACOB HENDRIK VAN DEN BOORLAG; aan welk sterfgeval al zijne Ambtgenooten, bij de

e waarneming hunner eerstkomende predik-
eurten, onder gepaste herinneringen aan de
emeente, met aandoeningen des harten gedacht
ebben.

Te *Utrecht* werd zijn Eerw. geboren en op-
evoed, alwaar zijne Ouders woonden, die wa-
en de Wel Ed. Gestrenge Heer Mr. ANTONI VAN
EN DOORSLAG, practiserend Advocaat, en Vrouwe
NNA ELIZABETH DROOGHOORN. In deze Stad met
rooten lof op de Latijnsche Scholen zijne let-
eroefeningen volbragt, en op de Akademie zich
ot het werk der heilige bediening voorbereid
ebbende, werd zijn Eerw. op den 14den Au-
ustus 1770, door de Classis van *Utrecht*, met
lgemeene goedkeuring, onder het getal der Pro-
ponenten aangenomen. Nadat zijn Eerw. eerst
i de Gemeenten te *Overlangbroek*, *Abkoude* en
oes het Leeraarsambt had bekleed, mogten wij
edert 1777 ons in zijnen Evangeliedienst verlij-
den.

In het jaar 1780 trad zijn Eerw. in den echt
met Vrouwe MAGDALENA CORNELIA BUCK, toen-
maals Weduwe van den Wel Ed. Gestr. Heer Mr.
ERMAN CORNELIS DE WITT, in leven Oud Raad
n Hoofd-Officier dezer Stad, hebbende zijn Eerw.
eze zijne geliefde Echtgenoote, den 12den Fe-
ruarij 1803, door den dood verloren, zonder
at uit dit huwelijk kinderen zijn verwekt; be-
edende zijn Eerw. eene vaderlijke zorg in het
pvoeden van zijner Echtgenoote eenige Voor-
ochter. Deze daarna in het huwelijk verbonden
m den Wel Ed. Gestr Heer Mr. H. P. HOOO,
aals Lid van de Regtbank van Eersten Aanleg
n Raad dezer Stad, heeft de Overledene het
enoegen beleefd, dat derzelver oudste Zoon
HOOO, in wiens opvoeding en letteroefeningen
ij steeds het grootste belang stelde, op den 9den
ebruarij 1825, bij de viering van het vijftig-
hal-

halve Eeuwfeest der stichting van de Hoogeschool te *Leyden*, *more majorum* tot Doctor in de H. Godgeleerdheid bevorderd, en daarna in de Heilige Bediening eerst te *Hemmen* in *Gelderland* geplaatst, en vervolgens te *Ijsselmonde* beroepen wierd, waar zijn Eerw. zeer onlangs is bevestigd.

Vier en veertig jaren heeft de waardige VAN DEN DOORSLAG met onvermoeiden ijver, gemoedelijke ernst en voorbeeldige getrouwheid onder ons het Evangelie des vredes en der zaligheid verkondigd, tot dat toevallen van beroerten, die zich gedurig herhaalden, de voortdurende vervulling van zijn dienstwerk eerst moeijelijk, daarna onmogelijk maakten; waarom zijn Eerw. dan ook op zijn verzoek, door Zijne Majesteit, bij besluit van 27 October 1821, *emeritus salvo honore et stipendio*, goedgunstiglijk werd verklaard.

Zijne prediking en zijn verkeer werden door de Gemeente bestendig tot het laatst toe op zeer hoogen prijs gesteld, en velen herinneren zich met dankbaarheid aan God, hoe hij bevorderlijk mogt zijn aan het waarachtig heil hunner onsterfelijke zielen.

Bij eene grondige geleerdheid, een zeer vlug oordeel en eene groote mate van menschen en wereldkennis, gelijk zulks uitblonk in zijne steeds doelmatige en keurig uitgewerkte leerredenen, paarde zijn Eerw. eene duidelijke, natuurlijke en bevallige voordragt; geen wonder dan ook, dat zijn dienst in vroegere jaren elders begeerd werd, als in 1781 te *Leyden*, in 1789 te *Amsterdam*, in 1795 te *'s Gravenhage*; doch uit liefde voor *Dordrechts* Gemeente heeft zijn Eerw. voor die aanzienlijke beroepingen bedankt, en zijne dagen onder ons willen ten einde brengen.

Zeer ervaren in kerkelijke zaken en het besturen van kerkelijke vergaderingen, werd zijn Eerw. bij de kerkelijke organisatie, door Zijne Majesteit, naar

verdienſten als Lid van het Provinciaal Kerk-
ar van *Zuidholland* benoemd, en als zooda-
an het hoofd van het Klasſikaal beſtuur van
trecht geplaatst, in welke betrekking zijn
w., ten nutte der Gemeenten, is werkzaam
eest, tot dat toenemende ongeſteldheid, hem
et formeren van nieuwe Nominatiën, dringend
l verzoeken, om op zijn perſoon geen acht
r te ſlaan.

an de Schriften, die door zijn Eerw. zijn uit-
ven, zijn alleen met zijnen naam gedrukt:
Biddagsleerredenen en *Leerredenen over de*
elijkheid der H. Schrift, in drie deelen,
t laatſte werk nog groote waarde heeft ter
rijding van het ongeloof.

zijn wandel was zijn Eerw. een alleszins
elijk voorbeeld van orde, arbeidzaamheid en
elijkheid, ſteeds tot eer en ſieraad verſtrek-
de der heilige bediening, die hij bekleedde
r zijne Ambtgenooten werd hij, ook als een
des vredes, hoog geacht en hartelijk bemind,
was hun zoo wel, als velen in de Gemeente,
raad, beſtuur en vertroosting. Door God met
elijke goederen gezegend, heeft zijn Eerw.
van een waardig gebruik gemaakt, zoodat hij
e toevlugt was van verlegenen en hulpbehoe-
den, en zijn genoegen ſtelde in de uitoefe-
g van ware milddadigheid.

e laatſte jaren heeft zijn Eerw. in pijnlijke
landigheden naar het ligchaam doorgebragt,
meer hem ook verliet die helderheid van
st, die gemakkelijkheid van zijne denkbeelden
te drukken, waardoor hij zich zoo vele jaren
onderſcheiden, en een voorwerp van bewon-
ing was geweest. Maar zoodanig als hij, in vroe-
e jaren, bij het volle genot van eene langdurige
ondheid, en al de aangenaamheden dezes le-
s, zich had betoond te zijn, bleef hij, gedu-
ren-

stande zijne smartelijke en treurige ongesteldheid: een ootmoedig Christen, die, zijner gebreken en tekortkomingen zich bewust, vertrouwde op den rijkdom van Gods genade in Jezus Christus, onzen Heer en Zaligmaker.

Thans is hij in die zalige ruste ingegaan, waar naar hij verlangde, en zijne nagedachtenis zal bij zijne bekwudkinderen, bij zijne eenige nagelatene zuster, Vrouwe A. E. VAN DEN DOORSLAG, Weduwe van den Wel Ed Heer J. DE VRIJ, en bij allen, die den waardigen man van nabij gekend hebben, in zegening blijven.

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK. Alhier is op den 29den Mei l. l., op vertoonde acte van collatie, van den Wel Edelen geb. Heer DE BANGE, als Ambachtsheer dezer plaats, door den Kerkeraad, in tegenwoordigheid van den Consulent Ds. J. J NEUMAN, Pred. te *Skiedrecht*, beroepen, de Wel Eerw. Heer J. H. SOLI, Kandidaat van den h. dienst, bij het Provincial Kerkbestuur van *Zuid Holland*, die deze beroeping, onder inwachting der vereischt wordende goedkeuringen, heeft aangenomen.

GIESSEN NIEUWKERK, den 4den Junij. Onze Leeraar H. STEINFORT CROESE, maakte ons den 21sten der voorgaande maand bekend, eene beroeping naar de Gemeente van *Klaaswaal* ontvangen, en dezelve in beraad te hebben genomen, waarna wij op heden vernamen, dat hij zich heeft verpligt gevonden, voor die beroeping te bedanken, verbindende zich bij die gelegenheid wederom aan ons, naar aanleiding van 2 *Cor.* VII: 16 *Ik verblijde mij dan, dat ik in alles van u vertrouwen mag hebben*

OTTOLAND EN NEDERBLOKLAND vakant. Zie Mei 1826.

GOUDA.

HEIKOP c. a. Den 4den Junij l. l., gaf ons

ze

zo Leeraar, de Wel-Eerw. Heer A. W. HOLTZHUIJN, ons berigt, op den 2den bevoens beroepen te zijn, tot Predikant in de Gemeente van het *Retranchement*, Classis *IJzendijke*, Provincie *Zeeland*, en die beroeping in beraad genomen te hebben.

EVERDINGEN vakant. Zie Mei 1826.

BERKENWOUDE vakant. Zie Mei 1826.

B R I E L L E.

PIERSHIL, den 15den April. Heden ontvingen wij de onaangename tijding, dat onze vierde proeve, ter vervulling dezer vakature, mislukt was, daar Ds. C. GILTAY, Predikant te *Oud Vossemeer*, ons berigtte, dat hij voor de beroeping alhier bedankte

OUDDORP OP GOEREE, den 16den April 1826. Onze Leeraar Ds. A. G. VAN DUKHUIZEN, maakte ons voor acht dagen bekend, dat hij op den 6den dezer, ook voor de beroeping naar *St. Annaland*, had bedankt, en heden heeft hij zich wederom plegtig aan deze Gemeente verbonden, met eene Leerrede over *Philipp.* II: 1 en 2.

HEENVLIET, den 15den Mei. Heden maakte onze Leeraar J. STRENBERG, ons bekend, dat hij gisteren avond eene beroeping naar *St Annaland*, onder de Classis van *Zierikzee*, ontvangen, en dezelve in beraad genomen had. Den 11den uit daaraanvolgende berigtte zijn Eerw. ons, de beroeping, onder inwachting der noodige approbatien, te hebben aangenomen. Zoo dat

HEENVLIET eerlang staat vakant te worden.

OUDDORP OP GOEDEREEDE, den 28sten Mei 1826. Onze Leeraar Ds. A. G. DUKHUIZEN, maakte ons onlangs bekend, dat de Wel Eerw. Heer gel. Heer M. GRESEN, die, gedurende den tijd van 42 jaren, in de Gemeenten van *Zuidzande*, *Domburg* en *Ouddorp*, het Evangelie heeft ver-

verkondigd, en sedert 1808 rustend Predikant dezer Gemeente was, op den 14den Mei j. l. te *Dirksland*, in den ouderdom van bijna 83 jaren, was overleden, en heden werd, in eene Leerrede over 1 *Petr.* I: 24, 25. de gedachtenis des overledenen, op eene plegtige, doelmatige en voor deze Gemeente leerzame en stichtelijke wijze, gevierd.

PIERSHIL, den 8sten Junij. Heden deden wij eene vijfde beroeping, uit het navolgende viertal, bestaande uit:

DD. J. J. STORIJ. E. A. BOERMAN, J. DAGEVOS en P. STEENMEIJER, respective Predikanten te *Grijpskerke*, onder de Classis van *Middelburg*, *Ter Heiden*, *Nieuw Beijerland* en *Hekelingen*.

De eerstgenoemde is beroepen, en de acte van beroeping aan zijn Eerw. toegezonden.

STAD AAN HET HARINGVLIET vakant. Zie Julij 1825.

STELLENDAM staat vakant te worden. Zie Maart 1826.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

Het Klassikaal Bestuur van *Amsterdam*, heeft in de Vergadering van den 31sten Mei 1826, geëxamineerd, en daarna de bevoegdheid tot den post van Catechiseermeester verleend, aan A. LEWIS, P. J. VAN SITTEREN en J. GREEBE.

AALSMEER staat eerlang vervuld te worden, alzoo de Koninklijke goedkeuring op de beroeping van Ds. P. VAN AMERON, Predikant te *Noordorp*, reeds ontvangen is.

HAAR-

Digitized by Google

HAARLEM.

AARLEM, den 27sten April. Heden werd
Leeraar, G. KUIJPER, bij gunstig besluit zijner
steit, salvo honore et stipendio Emeritus
laard zijnde, door den Wel Eerw. zeer gel.
J. S. VAN STAVEREN, als Gecommitteerde van
Klassikaal Bestuur, behoorlijk ontslagen van
betrekkingen op den Kerkeraad en op de
is van *Haarlem*.

ESTZAANDAM, den 21sten Mei. Heden
tte ons onze Leeraar Ds. W. STROES JANS-
dat hij de beroeping naar de Gemeente van
, had aangenomen.

ITGEEST, den 28sten Mei. Onze Leeraar
W. F. OVERHOFF, gaf ons den 14den dezer
is, dat hij eene beroeping had ontvangen,
de Gemeente van *Twisk*, en heden, bij het
der Godsdienstoefening, mogten wij ver-
en, dat zijn Eerw. had besloten, voor de
lging dezer beroeping te bedanken.

ANDVOORT, den 26sten Mei. Nadat onze
aar G. VAN DEN BERG, beroepen naar *Hoog-*
en *Rijpwetering*, van zijne betrekkingen op
Kerkeraad alhier, en op de Classis van *Haar-*
behoorlijk, door den Gecommitteerden van
Klassikaal Bestuur, den Wel Eerw. zeer gel.
D BUPKENS, vrijdags te voren ontslagen
, predikte hij heden afscheid in deze Ge-
nte, met eene Leerrede over *Hand.* XX: 32.
nu broeders, ik beveel u Gode en het woord
r genade, die magtig is u op te bouwen, en
n erfdeel te geven, onder alle de geheiligden.
aar de Kerkeraad reeds handopening bij dis-
ie van Z. E. den Heere Staatsraad Directeur
eraal, voor de Zaken der Hervormde Kerk,
angen heeft, hoopt dezelve spoedig tot het
epen van eenen anderen Leeraar over te

WORMERVEER, den 14den Junij. Op den 4den dezer, maakte onze Leeraar, de Heer J. J. HIERINK, ons bekend, dat hij eene beroepingsmissive van *Alphen*, onder de Classis van *Leijden*, ontvangen, en eenige dagen genomen heeft, om zich daarop te beraden.

HAARLEM. Zie April 1826.

ALKMAAR.

PETTEN vakant. Zie Oct. 1825.

HUISDUINEN vakant. Zie Febr. 1826.

DE BURGT OP TEXEL staat vakant te worden. Zie Febr. 1826.

WAAL EN KOOG OP TEXEL. Zie April 1826.

GRAFT. Zie Mei 1826.

HOORN.

Het Klassikaal Bestuur van *Hoorn*, heeft in deszelfs laatste Vergadering, gehouden den 31sten Mei l. l., aan J. VERWIJS, geboortig van en woonachtig te *Hoorn*, een nauwkeurig onderzoek afgenomen, in alle die kundigheden, welke in eenen Onderwijzer van den Godsdienst, volgens Art. 19. van het Reglement, op het Godsdienstig Onderwijs, worden vereischt, met dat gevolg, dat hij, met hartelijke opwekking en heilbede, bevoegd is verklaard, om te mogen streven naar den post van Catechiseermeester, en geregtigd in eene Gemeente, tot het geven van Godsdienstig Onderwijs.

SCHELLINGHOUT. De Kerkeraad dezer Gemeente, noodigt Heeren Kandidaten ten vriendelijkste uit, om hunne gaven alhier te laten hooren, terwijl onze Emeritus verklaarde Leeraar, Ds. F. O. VENDERBOSCH, met den laatsten der maand Junij, zijn afscheid van ons nemen zal.

AARDSWOUD. Uit het voorheen gemelde drietal, is door den Kerkeraad beroepen: Ds. T. A. ADAMA PELLIUS, Pred. te *St. Maarten* en *Valkoog*.

Deze beroeping is door den Heer der Heerlheid geëgreëerd, en door Ds. POLLIUS, in achting der noodige goedkeuringen, aangenomen.

DBDAM. De beroeping van Ds. D. J. FABER, nog Predikant te *Molkwerum*, heeft reeds de kelijke en Koninklijke goedkeuringen ontgen.

WISK. Ds. W. F. OVERHOFF, Pred. te *Uitt*, heeft voor de beroeping alhier bedankt.

ROSTHUIZEN EN AVENHORN. Ter vering der vakature, veroorzaakt door het ver- van Ds. L. MAAGH COSTERUS, naar *Noordrwoude*, is door den Gecombineerden Kerlad dezer Gemeente, onder voorzitting van Wel Eerw. zeer geleerden Heer H. H. GROET, d. te *Berkhout*, als Consulent, op den 4den ij, het onderstaande zestal van Predikanten ormeerd:

D. H. P. VAN DER HAAR, Predd. te *Schraard*; OTHOFF, te *Driehutzen* en *Zuidschermer*; P. RAPPERD, te *Grootebroek*; D. G. REKELAAR, te *inge*; W. BEKKER, te *Oudendijk*; G. RIBBIUS, *Verwershoof*.

Naar van de drie eerstgenoemden, op het drie- zijn geplaatst; terwijl op den 6den dezer, uid is beroepen: Ds. H. P. VAN DER HAAR, d. te *Schraard*, onder de Classis van *Haren*.

BBEKERK EN LAMBERTSCHAAG staat nt te worden. Zie April 1826

PANBROEK EN OPMEER. Zie Mei 1826.

E D A M.

UIDERWOUDE, den 30sten April 1826. r de Godsdienst, gedurende eenigen tijd, in Kerkgebouw, niet had kunnen worden uitge- end, uit hoofde van het werk tot deszelfs her- ing en verbetering; was het ons geene kleine

vreugde, thans daarin weder te mogen vergaderen. Onze Leeraar Ds. W. HORST wijdde het zoo aanmerkelijk verbeterd, en meer tot ons doelmatig gebruik ingerigt gebouw, van nieuws Gode toe; ons door eene Leerrede over 1 *Petr.* II: 9. tevens opwekkende, om, dankbaar, tot verheerlijking van God en onzen Heer Jezus Christus, de oefeningen der Godsdienst, en de onderwijzingen der Christelijke leer, in hetzelve, met aangewakkerden ijver, en steeds vermeerderde belangstelling, bij te wonen.

MIDLIE EN AKSWIJK, den 14den Mei. *Onze* Leeraar Ds. I. CLAUS, op den 23sten der vorige maand, ons bekend gemaakt hebbende, te zijn beroepen naar de Gemeente van *Landsmeer*; nam op heden uit *Hand.* XXI: 14, aanleiding om ons te berigten, dat hij, na beraad, zich had verpligt gevonden, deze beroeping, in afwachting van Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen, aan te nemen.

KWADIJK, den 29sten Mei. De alhier beroepen Leeraar, Ds. D. J. H. VAN TÜSSCHENBROEK, Pred. te *Zuilichem* en *Nieuwaal*, heeft onze beroeping aangenomen.

EILAND MARKEN, den 4den Junij. Onze Leeraar, Ds C. J. DE BEER, zijnen Dienst in deze Gemeente hebbende nedergelegd, werd den tweeden dezer, door den Wel Eerw. Heer A. J. BERGMANN, Pred. te *Monnikendam*, als daartoe van het Klasikaal Bestuur gecommitteerd, salvo honore, wettiglijk ontslagen, van zijne betrekking zoo op de Classis van *Edam*, als op deze Gemeente. Zijn Wel Eerw., werd door den staat zijner gezondheid verhinderd, zijne reeds vervaardigde afscheidsrede, voor de Gemeente uit te spreken. Onze Consulent, Ds. D. MOREAU, Pred. te *Monnikendam*, heden de eerste vakatuurbeurt ver-

Digitized by Google

ulende, heeft ons in zijne voorafspraak bij vertrek van onzen Leeraar bepaald, en in elfs naam der Gemeente, den besten zegen ewenscht. Alzoo is de Gemeente op het

ILAND MARKEN vakant.

ANDSMEER. Zie hier boven, onder *Mid-* en *Akswijk*.

URMERLAND. Zie April 1826.

URGERDAM. Zie Mei 1826.

UNDERDORP. Zie Mei 1826.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

r. LAURENS EN BRIGDAMME, den 28sten 1826. Na dat onze naar de Gemeente te *gene*, beroepen Leeraar Ds. J. SANDERS VAN HEUVEL, op den 26sten bevorens van zijne ekkingen, zoo op de Gemeente als op de sis van *Middelburg*, ontslagen was, door den commiteerden uit Klasikaal Bestuur, Ds. J. GILLISSEN, Pred. te *Middelburg*, in tegen-rdigheid van den Consulent Ds. L. JUTTING, l. te *Nieuw* en *St. Joostland*, zoo heeft zijn w. heden afscheid van ons genomen, met *hes.* V: 23. *En de God des Vredes zelve, ige u geheel en al enz.*

erstond heeft de Kerkraad hierop, ter ver-ing der vakature, onder het bestuur van den sulent, na het volgende zes- en drietal ge-kt te hebben, een beroep gedaan.

D. J. J. POPPE, Predd. te *Oudelande*. G. LEH-DE LEHNSFELD, te *Westmaas*. L. JUTTING, te uw en *St. Joostland*. J. MEERBURG SNARENBERG, *Hagtekerke*. J. P. LAMMERS VAN TORENBURG, te *sland*. en J. WANROOI, te *Arnemuiden*.

e drie eersten op het drietal geplaatst zijnde,

is daarop terstond beroepen, de Wel Eerw. Heer J. POPPE, Pred. te *Oudelande*, aan wien hiervan dadelijk is kennis gegeven.

OOSTKAPPELLE, den 2den Junij 1826 Onze door Z. M. den Koning, Emeritus verklaarde Leeraar Ds. H. A. SCHUTTE, werd heden van zijne betrekkingen tot deze Gemeente, en tot de Classis van *Middelburg* ontslagen, door den gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur, Ds. J. MEERBURG SNARENBERG, Pred. te *Aagtekerke*, in het bijzijn van onzen Consulent Ds. J. J. STORIJ, Pred. te *Grijpskerke*.

Hartelijk wenscht de Gemeente, dat de rust van zijn Eerw. na eenen zeer getrouwen en loffelijken Evangeledienst, genoeglijk zijn zal, en dat God zijn Eerw. nog lange in zijne gunst zal sparen, ten nutte van zijne overige gewigtige betrekkingen, en zijn Eerw. alzoo hier, en, op de volmaakste wijze, in eene betere wereld, het loon zal doen genieten van zijne graag getrouwe dienstknechten. Zoo dat thans

OOSTKAPELLE vakant is.

OOSTKAPELLE, den 4den Julij 1826. Onze Kerkeraad, handopening ontvangen hebbende, tot het doen van eene beroeping, heeft heden, onder het bestuur van den Consulent Ds. J. J. STORIJ, Pred. te *Grijpskerke*, en bij medestemming van den gekwalificeerden, van wegen den Hoog Ed. geb. Heer Jonkheer J. STEENGRACHT D'OOSTKAPELLE, na het maken der volgende nominatien, een beroep gedaan.

Zestal:

DD. P. G. MERI, Predd. te *Zwijndrecht* J. WANROOI, te *Arnemuiden*. S. LUIJMES, te *Westkapelle*. J. J. STORIJ, te *Grijpskerke*. J. MEERBURG SNARENBERG, te *Aagtekerke*. J. J. VAN WALSEM, te *Altforst* en *Appeltern*.

Drie-

Digitized by Google

Drieni:

DD. J. WANROOI, S. LUIJMES en J. J. STORM. Terwijl dadelijk beroepen is Ds. J. WANROOI, ed. te *Arnemuiden*, aan wien de beroepingsbrief is ter hand gesteld

KLEVERSKERKE vakant. Zie Mei 1826.

VROUWENPOLDER staat vakant te worden. Mei 1826.

DOMBURG. Zie Mei 1826.

ZIERIKZEE.

SEROOSKERKE, den 4den Junij. Heden erd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. eer P. BUISMAN, Kandidaat bij het Provincial erkbestuur van *Groningen*, onder ons bevestigd, ot den Consulent dezer Gemeente, den Wel erw Heer M P VAN DOESBURGH, Pred. te *Ressé* en *Noordwelle*, welke bij die gelegenheid rak over 2 *Cor.* V: 19—21. *God — heeft het ord der verzoeninge in ons gelegd.* De oplegg der handen geschiedde, behalve door den svestiger, door de Wel Eerw. Heeren A. SOMMERS, H. L. DE JONGE en B. KAM, Predikanten te urg, *Haamstede* en *Dreischor*. Des nademiddags nvaardde onze nieuwe Leeraar zijn dienstwerk ider ons, tot tekst hebbende *Joh.* XXI: 15—17. *en zij dan het middagmaal gehouden hadden, ide Jezus tot Simon Petrus enz.*

BRUINISSE vakant. Zie April 1825.

ZONNEMAIRE vakant. Zie Nov. 1825.

ST. ANNALAND vakant. Zie April 1826.

GOES.

'S MEER ABTS EN SINOUTSKERKE, den den Mei. Het Pinksterfeest was ditmaal bijnder gewigtig, daar wij heden het genoegen dden onzen, van het *Retranchement Cadsandria*, ergekomen Leeraar, F. CANTER ALTA, te hooren vestigen, door Ds. J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, ed. te *Wolfaarsdijk*, die dit werk voor onzen

Consulent, den Wel Eerw. Heer G. KAMERMAN, had op zich genomen.

De Bevestiger schetste ons des voormiddags, naar aanleiding van *Hand.* II: 14*b*—37. *Petrus en zijne toehoorders op den eersten Pinksterdag, als voorbeelden voor Evangeliepredikers en Gemeenteleden in volgende tijden.* De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijn werk onder ons, met *Joh.* VI. 68, 69. *Heere* enz.

KATTENDIJKE, c. a. den 28sten Mei. Ds. R. SCHOUTEN, den 25sten dezer van deze Gemeente behoorlijk ontslagen zijnde, predikte heden zijn afscheid, naar aanleiding van *Philip.* I: 27. *Alleen wandelt waardiglijk enz.*

HOEDEKENSKERKE, den 4den Junij. Onze beroepen Leeraar, Ds. R. SCHOUTEN, werd heden in den dienst onder ons bevestigd, door den Consulent Ds. A. SCHOTSMAN, Pred. te *'s Gravenpolder*, Zijn Wel Eerw. nam ten tekst *Zachar.* III: 6, 7. *Toen betuigde de Engel des Heeren* enz. de Bevestigde aanvaardde daarop des namiddag zijn werk met *Rom.* I: 16. *Want ik schame mij het Evangelie van Christus niet enz.*

CATS vakant. Zie Jan. 1826.

BIESELINGEN. Zie Jan. 1826.

CORTGENE. Zie Febr. 1826.

HOEDEKENSKERKE. Zie Maart 1826.

BAARLAND. Zie Mei 1826.

OVEZANDE EN DRIEWEGEN. Zie Mei 1826.

IJZENDIJKE.

GROEDE, den 14 April 1826. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. J. F. HENRIJ naar *Sluis*, heeft de Kerkeraad, heden vergaderd, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. A. HOUTKAMP, Pred. te *Nieuwvliet*, gemaakt de volgende nominatie:

Twaalf-

Twaalftal:

DD. BORSBOOM, VAN GRONINGEN, GRIMS, HOUT-
IMP, HOFMAN, VAN BASSELAAR, HUISERS, HENRIJ,
NSSEN, MEIJER, VAN HOEK en LAMMERS VAN TOOREN-
JRG; respective Predikanten te *Axel*, *Bleskens-*
raaf, *Seroosskerke*, *Nieuwliet*, *Breskens*, *Bier-*
liet, *Hoofdplaat*. *Sluis*, *St. Anna ter Muiden*,
Vaterland (*Kerkje*), *Aardenburg* en *Kadzand*.

Zestal:

DD. BORSBOOM, VAN GRONINGEN, GRIMS, HOUT-
MP, HENRIJ en JANSSEN.

Drietal:

DD. BORSBOOM, VAN GRONINGEN en HOUTKAMP.

Waaruit beroepen is de Wel Eerw. zeer gel.
eer N. BORSBOOM, Predikant te *Axel*, aan wien
acte van beroeping is toegezonden.

GROEDE, den 27sten Mei 1826. De Wel
erw. Heer N. BORSBOOM, Predikant te *Axel*,
or de, op zijn Eerw. alhier uitgebragte, be-
eping bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad,
n overstaan van deszelfs Consulent, heden we-
rom gemaakt het volgende twaalftal van Predi-
nten:

DD. GRIMS, VAN BASSELAAR, VAN GRONINGEN,
OUTKAMP, HUISERS, HOFMAN, LAMMERS VAN TOO-
NBURG, HENRIJ, SCHIETEKATTE, JANSSEN, LOOZE
DE WITT; respective Predikanten te *Seroosskerke*,
ervliet, *Bleskensgraaf*, *Nieuwvliet*, *Hoofdplaat*,
eskens, *Kadzand*, *Sluis*, *Schoondijke*, *St. Anna*
Muiden, *Oostzouburg* en *Oostburg*.

Zestal:

DD. GRIMS, VAN GRONINGEN, HOUTKAMP, VAN
SSELAAR, LAMMERS VAN TOORENBURG en JANSSEN.

Drietal:

DD. GRIMS, HOUTKAMP en VAN GRONINGEN.

Waaruit beroepen is de Wel Eerw. zeer gel.
eer J. GRIMS, Predikant te *Seroosskerke*, die hee-
lve in beraad genomen heeft.

Digitized by Google

AXEL, den 14den Mei 1826. Onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer N. BORSBOOM, onlangs eene beroeping ontvangen hebbende naar de Gemeente van *Groede*, heeft, na beraad, voor dezelve bedankt.

IJZENDIJKE, den 31sten Mei 1826. De Wel Eerw. Heer J. A. JANSSEN, Predikant te *St. Anna ter Muiden*, voor onze beroeping bedankt hebbende, waren wij op nieuw verpligt, het beroepingswerk te herhalen. Onder voorzitting van onzen Consulent, Ds. J. C. MEIJER, werd geformeerd dit zestal:

DD. BURGERHOUDT, LAMMERS VAN TOORENBURG, SCHOTSMAN, POPPE, VAN WILLES en VISSER; respect. Predd. te *Wemeldingen*, *Kadzand*, *'s Graveupolder*, *Oudelande*, *Kappelle* en *Spanbroek* en *Opmeer*.

Driëtal:

DD. BURGERHOUDT, LAMMERS VAN TOORENBURG EN SCHOTSMAN.

Waaruit beroepen is de Wel Eerw. zeer gel. Heer H. J. E. BURGERHOUDT, Predikant te *Wemeldingen*, aan wien de acte van beroeping is toegezonden.

HOUTENISSE. Zie Oct. 1825.

WATERLAND (KERKJE) staat vakant te worden. Zie Mei 1826.

RETRANCHEMENT vakant. Zie Mei 1826.

U T R E C H T.

U T R E C H T

HARMELEN, den 12den Mei. Na dat Ds. J. R. IMMINK, bij eenen brief van den 24sten Oct. j. l., zijnen dienst onder ons heeft nedergelegd, is heden alhier, na de noodige handopening bekomen te hebben, met goedkeuring van den Wel Ed. Geb. Heer Mr. A. VAN BEUSICHEM, Heere van

Digitized by Google

Harmelen, c. s. *Harmelerwaard* en den *In-*
r, en in tegenwoordigheid van den tweeden
nsulent dezer Gemeente M. B. ROMENIJ, Pre-
ant te *Montfoort*, door den Kerkeraad tot
rder en Leeraar beroepen, de Wel Eerw.
er J. H. DUMANS, Kandidaat van den h. dienst bij
Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*; welke
e beroeping, in afwachting der vereischte ap-
baties, heeft aangenomen.
Het zestal bestond uit de Wel Eerw. Heeren:
DD. H. VERMEER, J. C. VAN DOORNE, T. BERGS-
, Theol. Doctor G. J. GELDERMAN, C. LE CLERCQ
J. H. DUMANS, Predikanten te *Ommeren*, te
ht en *Lathum*, te *Odijk*, te *Lopiker Kapel*,
Zegveld, en Kandidaat bij het Provinciaal
rkbestuur van *Utrecht*.
Op het drietal waren geplaast, de Wel Eerw.
eren:
DD. H. VERMEER, J. C. VAN DOORNE en J. H.
MANS.

MIJDRECHT, den 17den Mei 1826. Heden
de Kerkeraad, wederom overgegaan tot het
brengen van eene beroeping, waartoe op het
aalstal gebragt zijn:
DD. H. VAN BLOKHUIZEN, Predd te *Ketel*. J. J.
MBONNET, Theol. Doct., te *Eemnes Buitendijks*.
HAZEU, te *Abcoude*. D. DOEDES, te *Ingen*. H. A.
V DER VEN, te *Ter A*. A. SJOENIS, te *Waver-*
n J. G. TEN DALL, te *Burgharen*. T. E. HERM-
I, te *Bunnik* en *Vechten*. H. KOOBS WIGGERS,
Driel. M. P. VAN DER HAMMEN, te *Diemen*.
P. VAN GRONINGEN, te *Bleskensgraaf*. H. T. ROS-
, te *Thamen aan den Amstel*.
Zestal:
DD. H. VAN BLOKHUIZEN, J. J. RAMBONNET, A.
ZEU, D. DOEDES, H. A. VAN DER VEN en A.
ENES.

Drie-

Digitized by Google

Drietal:

DD. H. VAN BLOKHUIZEN, J. J. RAMBONNET, A. HAZEU.

Waaruit beroepen is, de Wel Eerw. Heer H. VAN BLOKHUIZEN, die deze beroeping, onder inwechting der Koninklijke en Kerkelijke goedkeuringen, heeft aangenomen.

DE MEERN, den 11den Junij 1826. Heden had in onze Morgen-Godsdienst-oefening, de volgende plegtigheid plaats. Twaalf personen, waar onder er waren, die den ouderdom van vijftig a zestig jaren en daar boven, bereikt hadden, werden door onzen Leeraar, J. BONSIUS, Theol. Doctor, tot Lidmaten der Gemeente bevestigd. Ook bevondt zich onder dit getal een Neger, aan wien vooraf, op de meest statige wijze, de H Doop bediend is. De tekst van zijn Wel Eerw was. *Hand.* VIII: 39*b* *hij reisde zijnen weg met blijdschap.*

VLEUTEN vakant. Zie Maart 1825.

JUTPHAAS. Zie Mei 1826.

AMERSFOORT.

DE VUURSCHE. Den 7den Mei, maakte onze Leeraar, Ds. J. DERMOUT, Theol Doct., ons bekend, dat hij ontvangen had, de acte van Collatie en der daarop gevolgde Kerkelijke beroeping, naar de Gemeente van *Jutphaas* Den 14den dezer, heeft hij ons zijn besluit medegedeeld, om deze roeping af te slaan.

AMERSFOORT. Onze jongste Leeraar, Ds. M. VAN MEETEREN, eene beroeping naar de Gemeente van *Leeuwarden*, ontvangen hebbende, gaf ons den 11den Junij kennis, dat hij, na beraad, zich verpligt gevonden had, voor dezelve te bedanken.

BUNSCHOTEN, den 11den Junij. Onze Leeraar, Ds. A. SCHILT, die eene beroeping naar de Ge-

Digitized by Google

gemeente van *Twisk* ontvangen, en ons daarvan oor acht dagen kennis gegeven had, berigtte ons eden, dezelve te hebben aangenomen.

DE BILT. De komst van onzen Leeraar, wordt gen den 2den Julij te gemoet gezien.

LEUSDEN. Zie de *Berigten* achter het *Kerkieuws*.

WIJK.

VEENENDAAL, den 6den Mei 1826. Ds. J. L. VAN HULSTEIJN, voor onze beroeping bedankt ebbende, maakte de Kerkeraad, in tegenwoorligheid van den Consulent, het volgende viertal an Predikanten:

DD. K. H. GREEVEN, H. G. J. VAN DOESBURGH, . VAN SCHAIK en G. ROMIJN, respective Predikanen te *Schalkwijk*, *Nederlangbroek*, *Korendijk* en *Bodegraven*, en beriep daar uit Ds K. H. GREEEN, Pred te *Schalkwijk*, aan wien daar van tennis gegeven is.

VEENENDAAL, den 6den Junij 1826 Door het bedanken van Ds. K. H. GREEVEN, Pred. te *Schalkwijk*, kwam de Kerkeraad heden bijéén, om het beroepingswerk te hervatten, en verkoos uit een viertal, waarop geplaatst stonden:

DD. J. LEIJDS, C. PLANTEN, W. OUDEGEEST en J. J. W. DIEMONT, respective Predikanten te *Hedel*, *Steenderen*, *Schelluinen* en *Haastrecht*, Ds. J. LEIJDS, van *Hedel*, tot haren Leeraar; — terwijl door den Consulent, aan zijn Wel Eerw. de icte van beroep is toegezonden.

OVERLANGBROEK, den 4den Junij 1826. Heden gaf onze Leeraar, Ds. A. F. KERSTEN, ons berigt, van het overlijden van eenen onzer voormaligen Leeraren, den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. H. VAN DEN DOORSLAG, laatst Emeritus Predikant te *Dordrecht*, die van het jaar 1771—1772 in deze Gemeente het Evangelie verkondigd heeft. De weinige bejaarden in ons midden, die den

Digitized by Google

zalig ontslapenen dienstknecht des Heeren alhier nog gekend hebben, werden bij die gelegenheid opgewekt, om de nagedachtenis van dezen regtvaardigen in zegening te houden; en wij allen aangespoord, om door gemeenschap met Jezus Christus als de opstanding en het leven, de hope op eene zalige stand en lotververwisseling aan te kweeken.

VRIESLAND.

Bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Vrieland*, zijn den 9den en 10den Mei l. l., tot den predikdienst geadmitteerd: JOHANNES OFFERHAUS, CLAAS WILLEMSE WIJCHORAM, HENDRIK HELLEMA, PIETER DIRKS KOOPMANS en AIJELT FOLKERTS KEUL, Kandidaten in de Godgeleerdheid, enz. bij de Akademie te *Groningen*.

LEEUWARDEN.

OOSTERMEER EN EESTRUM. Den 30sten April 1826, is Ds. G. T. HARDERS, van *Windeweer* en *Lula*, herwaarts overgekomen, hier des voormiddags bevestigd geworden, door Ds. W. NIEUBUUR FERF, Consulent van deze Gemeente, en Predikant te *Bergum*, predikende bij deze gelegenheid over *Luc.* XXIV: 44—49. *En hij zeide tot hen: dit zijn de woorden, die ik tot u sprak*, enz.

Des namiddags aanvaardde de bevestigde Leeraar hier zijnen dienst, met eene Leerrede over *Matth.* VI: 10. *Uw koningrijke kome!*

Den 31sten Mei is Ds. G. T. HARDERS, door het Klassikaal Bestuur van *Leeuwarden*, tot lid der Classis verklaard geworden.

JELSUM. Den 31sten Mei is Ds. J. J. MENKEMA, Predikant van deze Gemeente, ook lid van de Classis van *Leeuwarden*, geworden.

VROU-

Digitized by Google

ROUWENPAROCHIE. De beroeping van J. P. AUWEN, Predikant te *Visvliet*, Clasfis *ingen*, tot Predikant van deze Gemeente, is door Z. M. den Koning, reeds geapprobeerd.

ARSSUM staat vakant te worden, na dien G. J. MEIJER, Predikant van deze Gemeente, Predikant te *Nijkerk*, onder de Clasfis van *kum*, beroepen is geworden, en deze be- ing, na beraad, heeft aangenomen.

ARJIP, SUAMEER EN EERNEWOUDE int. Zie Nov. 1825.

EEUWARDEN staat vakant te worden. Zie 1826.

HARLINGEN.

OLSWARD, den 8sten Junij 1826. De Wel w. Heer B. VELS, Pred. te *Twello*, voor de oeping herwaarts bedankt hebbende, heeft de keraad op den 22sten Mei, uit het vroeger maakt twaalftal van Predikanten, het zes- en etal aangevuld, met den Wel Eerw. Heer BAKKER, Pred. te *Buitenpost*, en op den 25sten raanvolgende, uit het drietal, bestaande uit DD. H. DE HAAN HUGENHOLTZ, Predd. te *Ami- veen*, G. BORGSTEIN, te *Muiderberg*, en J. KER, te *Buitenpost*, tot Leeraar dezer Ge- ente beroepen, den Wel Eerw. Heer J. KER, die, volgens berigt heden ontvangen, te beroeping heeft aangenomen.

SINT JACOBI PAROCHIE vakant. Zie April 26.

ACHLUM EN HETZUM vakant. Zie April 26.

SNEEK.

LUTKEWIERUM, den 23sten April. Onze eraar Ds. J. F. DE LANG, heden voor drie we- n ons berigt hebbende, dat hij eene beroeping ar de Gemeente van *Waal* en *Koog* op *Texel*, ont-

ontvangen en in beraad genomen had, gaf ons heden het berigt, dat hij voor die beroeping bedankt had, en verbond zich op nieuw aan ons.

WORKUM. Hoewel de correspondens van daar nog geene berigten ter plaatsing in de Boekzaal ontvangen heeft, kan hij echter met zekerheid melden, dat de beroeping, door de Gemeente van *Oldemarkt*, op Ds. P VAN VELDEN, uitgebragt door Z. M. den Koning, geapprobeerd is, en dat dus de tweede Predikantsplaats te *Workum*, eerlang staat vakant te worden.

JUTRIJP EN HOMMERTS vakant. Zie Sept. 1823.

OUDEGA EN KOLDERWOLDE vakant. Zie October 1823.

NIJEGA EN ELAHUIZEN vakant. Zie April 1826.

OOSTERWIERUM vakant. Zie April 1826.

GOINGA, GAUW EN OFFINGAWIER vakant. Zie April 1826.

D O K K U M.

BALLUM EN HOLLUM. Ds. J. KEIZER, Kandidaat tot den H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, is den 28sten Mei in zijnen dienst bevestigd, door den Consulent H. GOUDSCHAAL, Pred. te *Holward*, met eene Leerrede over 2 *Timoth.* IV: 5*b*. *Doe het werk van eenen Evangelist, en maak, dat men van uwen dienst ten vollen verzekerd zij.* De Bevestigde deed zijne intrede met *Rom.* I: 11, 12. *Ik verlange om u te zien, opdat ik u eenige geestelijke gaven mogte mededeelen, ten einde gij versterkt zoudet worden. Dat is, om mede vertroost te worden onder u, door het onderling geloof, zoo het uwe als het mijne.* Een bewijs van Lidmaatschap dezer Classis is den Heer KEIZER ter hand gesteld.

NES, OP HET EILAND AMELAND. Z. M. heeft, als

Unieus Collator dezer Gemeente, tot Predi-
it benoemd den Heer JAN FREDERIK SCHÖNFELD,
ndidaat tot den H. Dienst, bij het Provincial
rkbestuur van *Groningen*.

NIJKERK (IN OOSTDONGRADEEL). Den 26sten
ril is hier door de Floreenpligtigen beroepen,
GERHARDUS JOHANNES MEIJER, Predikant te
rsum, onder het Klasikaal Resort van *Leeu-
rden*; na beraad, heeft zijn Eerw. dat beroep
genomen, ook is hetzelve door het Klasikaal
stuur van *Dokkum* geapprobeerd.

Ds. PETRUS BARTHOLOMEUS RUSSING, Emeritus
edikant van *Nykerk*, is den 18den April l. l.
Camstrabuiren bij *Leeuwarden*, in het 70ste jaar
ns ouderdoms overleden.

Hij was geboren te *Wezel*, den 16sten Augustus
56, uit fatsoenlijke Ouders, met name ADAM
SSING en CORNELIA MEIJER, Zuster van LAUREN-
S MEIJER, laatst Professor in de Godgeleerd-
d te *Franeker*. Hij studeerde eerst te *Duis-
rg* en voltooide zijne studiën aan de Hooge-
ool te *Groningen*.

Na onder het getal der Kandidaten te zijn aan-
nomen, werd hij, in den jare 1778, Predikant in
Hervormde Gemeente van *Achlum* en *Hetzum*,
der de Clasis van *Franeker*, van daar vertrok hij
ar *Nykerk*, alwaar hij, niettegenstaande gedurige
chaamsongesteldheid, met ijver en getrouwheid
den dienst van het Evangelie bleef volhardem;
: dat hij in het vorige jaar zich genoodzaakt zag,
egens toenemende zwakheden, het Emeritaat te
rzoeken, hetwelk hem ook, bij gunstige dispo-
ie van Z. M. onzen Koning, is verleend.

Tweemaal is hij getrouwd geweest, eerst met
ARIA ANGELIQUE LARBUSE LEGON, uit welk hu-
elijk nog eene dochter in leven is, gehuwd met
s. M. KIM, Predikant te *Metslawier* en *Midwolder*,

en vervolgens met CORNELIA VEDDER, uit welk huwelijk vier kinderen gesproten zijn, te weten, een zoon, J. C. RUSSING, Koopman te *Leeuwarden*, en drie dochters, waarvan de oudste gehuwd is aan Ds. W. MEBIUS, Predikant te *Reytsum*, enz. en de jongste met L. VAN ANDRINGA, Commies Expediteur ter Provinciale Griffie te *Leeuwarden*, de tweede is ongehuwd. Deze zijne laatste Echtgenoote ontviel hem, op den 7den Nov. 1825.

Ds. J. VAN HOUTEN, die in de vakature te *Nijkerk*, op den 23sten April predikte, gaf der Gemeente van dit Sterfgeval, in de voorafspraak, op eene gepaste wijze, kennis.

AALZUM EN WETZENS vakant. Zie Dec. 1825.

HEERENVEEN.

AENGWIRDEN, den 14den Mei 1826. Heden heeft onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. BREMER, beroepen naar de Gemeente te *Roden*, zijn dienstwerk onder ons geëindigd, met eene Leerrede over 2 *Thess.* II: 16, 17. *En onze Heere Jezus Christus zelf, en onze God en Vader, die ons heeft lief gehad*, enz.

OUDELEMMER, c. a., den 21sten Mei. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Kandidaat H. S. DIJKEN, door zijn Zwager, den Wel Eerw. Heer A. OTTENHOFF, Pred. te *Bolsta*, aan wien de Consulent, Ds. S. J. ATTAMA, Pred. te *Scherpenzeel*, op verzoek, dit werk had afgestaan, in den H. Dienst onder ons bevestigd, met eene Leerrede over 1 *Tim.* IV: 16. *Hebt acht op u zelven, en de leere* enz. De oplegging der handen geschiedde door den Bevestiger en den Consulent. Namiddags maakte de Bevestigde een aanvang van zijn Dienstwerk, met eene Leerrede over *Joh.* IX: 4. *Ik moet werken de werken des genen, die mij gezonden heeft* enz.

JOURE. Zie Maart 1826.

PE-

SPERGA EN BLESDIJKE vakant. Zie Maart

OVERIJSSEL.

ZWOLLE.

et Klasſikaal Beſtuur van *Zwolle*, heeft op 31ſten Mei, Ds. A. VAN ECK, Pred. te *Wijhe*, Lid der Clasſis verklaard.

DEVENTER.

op de Vergadering van het Klasſikaal Beſtuur Mei, is onderzocht en tot het godsdienſtig erwijs toegelaten, J. HOF, van *Vriezenveen*.

DEVENTER. Uit het vijftal van Predikanten, aande uit:

DD. BORGSTEIJN, Predd. te *Muiderberg* VELS, *Twello*. MOLL, te *Hazerswoude*. RADEMACHER OREK, te *Harderwijk*. en J. A. BOMPELING, of. te *Deventer*, is de laatsgemelde beroepen. n Wel Eerw, hoog gel voor deze beroeping, beraad, bedankt hebbende, is het vijftal aanvuld, met den Heer A. VAN ECK, Pred. te *ijhe*, en vervolgens beroepen, de Heer J. LL JBZ., Pred. te *Hazerswoude*, die deze beeping heeft aangenomen.

OLST, den 13den Junij. Alhier is beroepen, L. EILERTS DE HAAN, Pred. op *Kamper Eiand*, die deze beroeping heeft aangenomen.

RIJSSEN, den 14den April. Voor veertien gen vernamen wij van onzen Leeraar, H. J. ITTINK, dat hij eene beroeping ontvangen had, ar de Gemeente van *Doetinchem*, en heden maakhij ons bekend, dat hij besloten had, voor eze beroeping te bedanken.

WIERDEN vakant. Zie Mei 1825.

KAMPEN.

KAMPER-EILAND, den 11den Junij. Voor 4 dagen gaf onze Leeraar L. EILERTS DE HAAN, ons

Digitized by Google

berigt, dat hij eene beroeping ontvangen had naar de Gemeente van *Olst*, en heden vernamen wij van hem, dat hij zich verpligt vond, dezelve aan te nemen. Zoo dat

KAMPER EILAND staat vakant te worden.

OLDEMARKT. Zie Jan. 1826.

BLOKZIJL. Zie Mei 1826.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

VISVLIET, den 4den Junij 1826. Onze Leeraar J. P. AUWEN, op den 2den dezer maand, door den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur J. SCHAINCK BOLT, Pred. te *Grootegast* en *Doezum*, van zijne betrekking op onze Gemeente, en op de Classis van *Groningen*, ontslagen zijnde, heeft heden, ten besluite van zijnen dienst bij ons, zijne afscheids leerrede gehouden, en bij die gelegenheid ten tekst verkozen 2 *Cor.* XIII: 9b. *Wij wenschen ook dit, namelijk uwe volmaking.*

ADUARD vakant. Zie Maart 1826.

WINDEWEER EN LUCA vakant. Zie Mei 1826.

APPINGADAM.

JUKWERT. Zie Aug. 1825.

HARKSTEDE EN SCHARMER vakant. Zie October 1825.

MEETHUIZEN. Zie April 1826.

KOLHAM vakant. Zie April 1826.

GODLINZE vakant. Zie Mei 1826.

MIDDELSTUM.

ULRUM vakant. Zie Julij 1823.

ANDEL vakant. Zie Aug. 1823.

WETZINGHE EN SAUWERD vakant. Zie Sept. 1825.

UIT-

Digitized by Google

UITHUIZEN vakant. Zie Dec. 1825.
USKWERD vakant. Zie April 1826.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

BERLICUM EN ROSMALEN vakant. Zie
g. 1825.
DOIJEN vakant. Zie Febr. 1826.
ENGELEN. Zie Mei 1826.

BREDA.

WILLEMSTAD, den 23sten April 1826. He-
n had alhier eene plegtigheid plaats, te weten:
AK SALOMON VAN PRAAG, voorheen belijder van
n Joodschen Godsdienst, openlijk in de Kerk
dervraagd zijnde, over de voornaamste waar-
den van de Christelijke Godsdienstleer, gaf
or zijne vaardige en juiste antwoorden, de
est voldoende blijken, dat hij met de leer van
t Evangelie bekend is, betuigde plegtig die
t te gelooven, en werd hierop, door de toe-
ning van den h. doop, als Lidmaat in de Chris-
ijke Hervormde Gemeente ingelijfd.
DINTELOORD EN PRINSLAND staat vakant
worden. Zie Jan. 1826.
KRUISLAND vakant. Zie Febr 1826.
ROZENDAAL. Zie April 1826.
GASTEL. Zie Mei 1826.
STAND DAAR BUITEN vakant. Zie Mei 1826.

HEUSDEN.

DOEVEREN EN GENDEREN, den 4den
ei. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt
or het Emeritaat van Ds. J. DUUSER, is alhier in
genwoordigheid van den Consulent dezer Ge-
EENTE, Ds. H. J. VAN NOUHUIJS, uit een viertal van
edikanten, waarop geplaatst waren: DD. E. A.
ERMAN, H. J. VAN NOUHUIJS, A. MEVERS SCHOLTE

Digitized by Google

en G. J. SUIJSER, Pred. te *ter Heijde* bij 's Hage, *Esthen* en *Drongelen*; *Noordwijkerhout* en *Helvoirt* en *Haren*.

Beroepen Ds. E. A. BOERMAN, Pred. te *ter Heide*, welke beroeping, geagreëerd door den Hoog Wel Geb. Heere Grave VAN KHEREDE VAN ATHLONE, qq. als Ambachtsheer van *Doeveren*, en den Wel Edelen Heer VAN DEN HEUVEL, als Ambachtsheer van *Genderen*, onder inwachting der verdere noodige approbatien, is aangenomen.

BESOIJEN vakant. Zie Febr. 1826.

LOON OP ZAND vakant. Zie Mei 1826.

VEEN staat vakant te worden. Zie Mei 1826.

EINDHOVEN.

BLADEL EN HAPERT, den 6den Junij. Het heeft Z. M. den Koning behaagd, onzen geachten Leeraar A. SMIT, uit hoofde van ligchaams zwakheid, op zijn verzoek, voor drie jaren rust te verleenen, en van zijne verbindtenis aan deze Gemeente te ontslaan. Dien ten gevolge, door Ds. A. KREMER, Pred. te *Veldhoven*, als daartoe door het Klassikaal Bestuur van *Eindhoven*, gecommitteerd, welgemelde onze Predikant, van zijne betrekkingen op deze Gemeente en Classis, losgemaakt, en tot Consulent bij deze Gemeente aangesteld zijnde, de Wel Eerw. Heer J. SPAAN, Pred. te *Hoogeloon* en *Eerzel*, is ter vervulling dezer vakature, onder bestuur van gemelden Consulent, door den Kerkeraad geformeerd, het volgende drietal:

DD. J. L. A. KREMER, Predd. te *Heeze* en *Leende*. W. MEENDERINK, te *Bergeik*. J. SPAAN, te *Hoogeloon* en *Eerzel*.

Waar uit ten zelfden dage beroepen is: Ds. J. L. A. KREMER, Pred. te *Heeze* en *Leende*, aan wien de beroepsbrief heden is toegezonden.

HEEZE EN LEENDE, den 11den Junij. Heden maakte onze Leeraar, Ds. J. L. A. KREMER, ons be-

Digitized by Google

bekend, eene beroeping te hebben ontvangen, naar de Gemeente van *Bladel* en *Hapert*, en dat hij deze beroeping had in beraad genomen.

NUNEN vakant. Zie Jan. 1824.

VALKENSWAARD. Zie Maart 1826.

ASTEN vakant. Zie Mei 1826.

DRENTHE.

ASSEN.

RODEN, den 21sten Mei 1826. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds J. BREMER, van *Tjallebird* c. a. tot ons overgekomen, alhier bevestigd, door Ds. J. MULDER, Pred. te *Groningen*; bij afstand van den Consulent dezer Gemeente, Ds. J. C. SCHÖNFELD, Pred. te *Roderwolde*. De Bevestiger predikte over 1 *Cor.* I: 25. *Want het dwaze Gods is wijzer* enz. — terwijl de Bevestigde 's namiddags zijne Intre-rede hield, met eene Leerrede, over 2 *Cor.* V: 20*b*. het laatste gedeelte: *Laat u met God verzoenen.*

MEPPEL.

KOLDERVEEN. Zie Febr. 1826.

KOEVERDEN.

Het Klasikaal Bestuur heeft tot Lid der Classis verklaard, Ds. J. SPECKMAN, bevestigd Predte *Odoorn*.

Het Klasikaal Bestuur bestaat thans uit de volgende Leden:

1826. W. SCHELTENS, Predikant te *Oosterhesseken*, Praeses.

1826. A. VAN LAAR DINCKGREVE, Predikant te *Steen*, Adsessor.

1826. C. N. LAMPING, Predikant te *Dalen*, Scriba.

1826. J. KARSTEN, Predikant te *Westerbork*, Secundus.

Digitized by Google

Leden:

1825. R. PERISONIUS MENSINGA, Predikant te *Koeverden.*

1826. J. KARSTEN, Predikant te *Westerbork.*

1826. Mr. C. POTHOFF, Ouderling te *Koeverden.*

Secundi.

1826. J. R. BOELKEN, Predikant te *Borger.*

J. SLINGENBERG, Ouderling te *Koeverden.*

ODOORN. Bij gelegenheid van de bevestiging van Ds. J SPECKMAN, op den 2den April l. l., heeft de bevestiger, de Wel Eerw. Heer J. P. AMSHOFF, gepredikt over 1 *Cor.* XV: 58. zijnde in de Boekzaal voor de Maand April, vergeten zulks te melden.

WAALSCHE KERK.

VOORBURG vakant.

SCHIEDAM vakant. Zie Maart 1825.

DORDRECHT vakant. Zie April 1826.

UTRECHT vakant. Zie April 1826.

LIMBURG.

MAASTRICHT.

STEVENSWAARD. Ons kerkgezang is alhier versierd met een klein, maar nogthans voor ons Kerkgebouw voldoend en net orgel; een mild geschenk van de Hooggeboren Mevrouw Baronnes VAN RIEDEZEL, geboren Gravin VAN HOMPES. — Op den 7den Mei hadden wij het genoegen hetzelve te hooren gebruiken, nadat wij daartoe door onzen voormaligen Leeraar, J. WATEN BEGEMANN, waren opgewekt.

Daarna bevestigde diezelfde Leeraar zijnen Broeder C. G. S. BEGEMANN alhier in den H. Dienst,

Digitized by Google

that, met 2 Tim. I: 6, 7. in tegenwoordigheid
1 den Consulent A. H. VOGET, Predikant te
mond. De Bevestigde deed des nademiddags
ne intrede met *Joh.* X: 10.

GULPEN, den 11den Junij. Op den 18den
ril l. l. werd onze Leeraar, C. G. S. BEGEMANN,
or den Gecommitteerden van het Klassikaal Be-
ur van *Maastricht*, Ds. J. C. NEUMANN, Pre-
kant te *Vaals*, van zijne betrekking tot deze
emeente ontslagen, in tegenwoordigheid van
en Plaatsvervanger des Consulents, Ds. J. H.
OX, Predikant te *Beek* en *Geul*; en op den
aaraanvolgenden Zondag, den 23sten, hield Ds.
EGEMANN zijne afscheidsrede met *Joh.* XV: 17.
Zu hopen wij, deze vakature spoedig vervuld te
ien, daar de door Z. M. benoemde Ds. C. J.
ULST, Predikant te *Schenkenschans*, op den 24sten
eeds Kerkelijk beroepen is, in tegenwoordigheid
an bovengenoemden Plaatsvervanger-Consulent,
en zijn Eerw. deze beroeping heeft aangenomen.

URMOND EN GREVENBICHT staat vakant
e worden. Zie April 1286.

PROTESTANTSCHE KERKEN IN NEERLANDS OOST- EN WEST-INDIË.

OOST-INDIË.

Zie Julij en October 1824.

WEST-INDIË.

SURINAME. Hervormde Gemeente, eene Predikantsplaats vakant.

Digitized by Google

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

NIEUWKOOP staat vakant te worden. Zie Mei 1826.

WADDINGSVEEN }
AMERSFOORT } vakant.
NIEUWPOORT }

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

WINSCHOTERZIJL vakant.
WILDERVANK EN VEENDAM vakant.
HAARLEM. Zie Mei 1826.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

OLDERSUM }
KERKBORGEN } vakant.

JARSUM staat vakant te worden. Zie Jan. 1826

IEDERHOVE. Zie Jan. 1826. onder *Jarsum.*
NEERMOER vakant. Zie April 1826.
KANHUIZEN vakant. Zie April 1826.
UPHUIZEN vakant Zie Mei 1826.
EMBDEN. Zie Mei 1826.
FREEPSUM staat vakant te worden. Zie Mei 1826
HAMSWERUM. Zie Mei 1826.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

EMLENKAMP de jongste Leeraarsplaats vakant. Zie Maart 1826.
NIEUWENHUIS vakant. Zie October 1825.

KO-

Digitized by Google

KONINGRIJK PRUISSEN.

EVANGELISCHE KERK.

KLEEVE.

KLEEVE vakant. Zie Nov. 1825.

KREITS WEZEL.

WEZEL, den 10den Junij 1826. Onze jongste Leeraar, Ds. A. J. DIETERICH, van hier beroepen naar *Gaten*, heeft deze beroeping aangenomen. Zoo dat alzoo

WEZEL een Leeraarsplaats vakant wordt.

WERTHERBRUCH, den 10den Junij. Onze oudste Leeraar Ds. J. GRABBE, die sedert eenige jaren emeritus was, is voorleden week overleden. De Gemeente treurt aan zijn graf.

IJSSELBURG. De vakatuur aan deze plaats, zal waarschijnlijk binnen kort vervuld worden.

GEMEN een Leeraarsplaats vakant.

BERIGTEN.

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, maakt bij dezen aan alle belanghebbenden bekend, dat, ten gevolge van onderlinge vriendelijke schikking, is bepaald, dat de gelden, welke door Geldersche Gemeenten, jaarlijks worden bijgedragen, voor het Fonds ter gemoetkoming in de kosten voor de Theologische Studien, voortaan zullen worden beheerd, door het Provinciaal Kerkbestuur zelf, onafhankelijk van Heeren Directeuren van dat Fonds te *Amsterdam*, en dat alzoo aanvragen om onderstand, ter bevordering van Theol. Studien, voor zoo vér die door Gelder sche jonge lieden, wordt verlangd, niet meer behooren te geschieden te *Amsterdam*, maar te *Arnhem*, onder adres van

Arnhem, W. OVERDUIJN, Pred. aldaar.

den 8sten Junij 1826. Bij

Digitized by Google

Bij den Ondergeteekenden is, in de maand Mei, voor de *Waldensen* ontvangen:

Van de Gemeenten van	*Almen*	f 3:30
— — — — —	*Varseveld*	- 19:15
— — — — —	*Lichtenvoorde*	- 4:—
— — — — —	*Lochem*	- 15:—
— — — — —	*Doesborg*	- 6:—
	Te zamen	f 47:45

Zutphen, den 1sten Junij 1826.

J. VAN DER LINDEN,
Quaest. van het Klasikaal Bestuur van *Zutphen*.

Voor de *Waldensen* is gecollecteerd, in de Classis van *Tiel*:

Te *Tiel*,	f 70:—
— *Echteld*	- 10:10
— *IJzendoorn*	- 2:65
— *Ochten*	- 6:—
— *Hien en Dodewaard.*	- 5:65
— *Wadenoijen*,	- 3: 5
— *Avezaten*,	- 8:—
— *Zoelen*,	- 8:52½
— *Kuilenburg*	- 44:17½
— *Beusichem*,	- 4:60
— *Zoelmond*,	- 6:80
— *Buren* en *Asch*	- 10:45
— *Tricht*	- 2:10
— *Buurmalzum*,	- 2:25
— *Erichem*,	- 3:10
— *Ingen*,	- 6:10
— *Ommeren*	- 5:—
— *Lienden*,	- 5:—
— *Kesteren*,	- 13:—
— *Opheusden*,	- 10:15
Transporteere	f 226:70

Te

Digitized by Google

Per Transport	f 226 : 70
Te *Ravenesway*,	9 : 75
— *Rijswijk*,	4 : 35
— *Maurik*	4 : 75
— *Eck* en *Wiel*,	3 : 10
dus tot hiertoe te zamen	f 248 : 65

De liefdegaven voor de *Waldensen*, onder ons Ressort ingezameld, en in de Boekzaal der vorige maand opgegeven, zijn vermeerderd door

Benthuizen met	f 21 : 25
Boskoop,	13 : —
Haarerswoude	12 : —
Hoogmade,	1 : 80
Noordwijkerhout,	3 : —
Oudshoorn,	15 : —
Zwammerdam,	4 : —
En bedragen dus te zamen	f 2720 : 94

D. HALDER,
Scriba Clas. *Leid.*

Bij het Klasikaal Bestuur van *Dordrecht*, is voor de *Waldensen* ontvangen, als: van de Gemeente van

Groote Lind,	f 1 : —
Antony Polder	2 : 55
Westmaas,	2 : 60
Zuid Beijerland (*Hitzerd*)	19 : —
Klaaswaal,	5 : 8
Mijnsheerenland,	12 : —
Hendrik Ido Ambacht,	9 : 90
Rijsoort,	5 : —
Zwijndrecht,	2 : —
Ridderkerk,	33 : —
Numansdorp (*Buitensluis*)	20 : 85
Transporteeren	f 112 98

Duk-

Per Transport	f 112: 98
Dubbeldam,	5:75
Goudriaan,	7:—
Ottoland,	7:—
Bieskensgraaf	25:—
Mulenaarsgraaf,	4:—
Nieuw Lekkerland,	6:—
Streefkerk,	14:—
Brandwijk,	4:—
Papendrecht,	14:—
Wijngaarden,	5:75
Sliedrecht,	25:—
Oud Alblas,	6:65
Alblasserdam,	12:—
Gorinchem,	107:—
Arkel,	4:—
Hoog Blokland,	5:—
Hoornaar,	5:25
Schelluinen,	2:45
Hardinksveld,	9:—
Giessendam,	43:52
Giessen Oudekerk,	6:—
Giessen Nieuwkerk	5:70
Spijk,	1:75
	f 440: 22½

Zijnde deze gelden, na bekomene informatie van den Wel Eerw. Heer G. S. DE CHAUFEPIÉ te 's *Gravenhage*; overgemaakt aan den Heer L. BOUSQUET te *Amsterdam*; door

Dordrecht, den 13den Junij 1826.

J. G. VELTMAN, Scriba van het Klassikaal Bestuur van *Dordrecht*.

DORDRECHT. Bij eene Commissie van de Eerw. Kerkeraden, der Nederduitsche Hervormde en Waalsche Gemeenten alhier, is voor de *Wal-*

den-

dienst, bij onderscheidene giften ontvangen, eene som van . . . . . *f* 133: 63

Hier onder behoort *f* 6: — van de Gemeente te *Heerjansdam*.

Zijnde deze som overgemaakt, aan den Heer L. BOUSQUET, te *Amsterdam*.

Dordrecht, W. VAN DER LEEUW,
den 19den Junij 1826. P. BLUSSÉ VAN ZUIDLAND.

De Scriba van het Klassikaal Bestuur te *Brielle*, berigt, dat door H. H. Gecommitteerden tot de Kerkvisitatie, in de maand Mei l. l., bij die gelegenheid zijn ingezameld, de gecollecteerde Penningen, in de respective Gemeenten dezer Classis, ten behoeve der *Waldensen*, ter opbouwing en onderhouding van een Hospitaal voor zieken, armen en wezen, tot de navolgende sommen, overgemaakt aan den Wel Eerw. zeer gel. Heer G. S. DE CHAUFEPIÉ, Secretaris van de Commissie tot de Waalsche Kerken, en Predikant der Waalsche Gemeente te *'s Gravenhage*.

Gemeente	*Brielle*, ...	*f*	46: 60
———	*Oostvoorne*, ...	-	15: 65
———	*Rockange*, ...	-	11: 15
———	*Nieuw Hellevoet*, ...	-	5: 80
———	*Hellevoetsluis*, ...	-	28: —
———	*Nieuwenhoorn*, ...	-	17: 42
———	*Zwartwaal*, ...	-	10: 25
———	*Briels Nieuwland*, . . .	-	7: 20½
———	*Geervliet*, ...	-	25: —
———	*Spijkenisse*, ...	-	5: —
———	*Hekelingen*, ...	-	2: 35
———	*Simonshave* en *Biert*, .	-	2: 25
———	*Piershil*, ...	-	2: 20
———	*Koorndijk*, ...	-	5: 10
———	*Zuidland*, ...	-	16: —
———	*Abbenbroek*, ...	-	10: —
	Transporteeren	*f*	209: 97½

Ge-

	Per Transport	f 209: 97½
Gemeente	*Heenvliet*,	4: —
———	*Oudenhoorn*,	2: 33½
———	*Sommelsdijk*,	9: 85
———	*Middelharnis*,	25: —
———	*Stad aan 't Haringvliet*,	2: 70
———	*Den Bommel*,	4: 70
———	*Ooltgensplaat*,	10: 25
———	*Oude Tonge*,	10: —
———	*Nieuwe Tonge*,	15: —
———	*Hirkingen*,	4: —
———	*Dirksland*,	11: 50
———	*Goederede*,	14: 7½
———	*Ouddorp*,	8: 62½
———	*Stellendam*,	8: —
	Totaal	f 340: 1

J. VAN LOKHORST,
Scriba.

Een Predikant, Kandidaat tot den H. Dienst, of Proponent, genegen om, behalve eenige Predikbeurten, den post van Krankbezoeker, bij de Hervormde Gemeente, te *Amsterdam*, te vervullen, op een jaarlijks Traktement van *Duizend Guldens*, behalve eenige Emolumenten, wordt uitgenoodigd om zich ten spoedigsten te adresseren, aan den Wel Eerw. Heer D. C. VAN VOORST, Predikant te *Amsterdam*.

De Scriba van het Klasikaal Bestuur van *Haarlem*, berigt hiermede, dat, tot het oprigten en onderhoud van een Hospitaal voor de *Waldensen*, in de valleijen van *Piemont*, is ingezameld:

Door de gezamenlijke Protestantsche Gemeenten van *Haarlem*: . . . . f 1921: 45

Door

	Per Transport	f 1921 : 45
Door de Geref. Gem. van	*Spaardam* c. a.	34 : 55
——— ———	*Heemstede*	42 : 70
——— ———	*Bennebroek*	38 : 55
——— ———	*Zandvoort*	17 : 45
——— ———	*Bloemendaal*	58 : 30
——— ———	*Beverwijk*	12 : —
——— ———	*Velsen*	12 : 45
——— ———	*Castrikum* en *Heemskerk*	17 : 20
——— ———	*Uitgeest*	20 : —
De Protest. Gem. van	*Zaandam*	1634 : 55½
De Hervorm. Gem. van	*Oostzaan*	28 : 60
——— ———	*Jisp*	20 : 62½
——— ———	*Wormer*	8 : 35
——— ———	*Zaandijk*	128 : —
——— ———	*Koog aan de Zaan*	181 : —
——— ———	*Westzaan*	69 : 55
——— ———	*Assendelft*	60 : 90
——— ———	*Wormerveer*	125 : —
De Hervorm. en Doopsgez. Gem. van	*Krommenie* en *Krommeniedijk*	212 : —
De Hervorm. Gemeente van	*Knollendam* en *Marken-Binnen.*	3 : —
		f 4646 : 23

Zaandam, 15den Junij 1826.

De Scriba van het Klasikaal Bestuur van *Haarlem*.
J. W. C. TENCKINCK.

Den Binnen- en Buitenleden van de Weduwebeurs, der voormalige Classe van *Schouwen- en Duiveland*; worden bij dezen herinnerd, dat, volgens het bestaand Reglement, de Contributiën voor gemelde Beurs, moeten betaald worden, voor het eindigen der maand Augustus, van elk jaar, om vóór te komen de boeten, op het later overmaken derzelve, bij gezegd Reglement bepaald.

Zierikzee, den 12den Mei 1826.

JOH. DE WIT.
Quaestor Vid.

Door den Ondergeteekenden, is, ten behoeve der *Waldensen* ontvangen, en aan den Heer L. BOUSQUET, te *Amsterdam* overgemaakt, van

Goes,	*f* 81:	97
's Heer *Arendskerke*,	– 7:	15
Wolphaartsdijk,	– 11:	—
Kloetingen,	– 28:	31
Kattendijke,	– 5:	82½
Cortgene,	– 4:	50
Kolijnsplaat,	– 8:	—
Wisekerke,	– 11:	10
Cats,	– 1:	80
Krabbendijke,	– 18:	—
Schore en *Vlake*,	– 2:	—
Kruiningen,	– 5:	20
Kapelle,	– 5:	10
Waarden,	– 28:	50
Wemeldingen,	– 9:	85
Bath,	– 2:	70
Borselen,	– 8:	—
's *Heerenhoek*,	– 4:	18
Nisse,	– 13:	60
Hoedekenskerke,	– 2:	70
Baarland,	– 2:	45
Heinkenszande,	– 10:	—
Ellewoutsdijk,	– 5:	—
's *Gravenpolder*,	– 2:	85
Oudelande,	– 3:	30
Overzande en *Driewegen*,	– 1:	40
Biesekingen,	– 2:	30
Ierseke,	– 7:	15
's *Heer Abts-* en *Sinoutsherke*	– 6:	35
	f 300:	28½

G. BLAAUBEEN,
Praeses van het Klassikaal Bestuur van *Goes*.

De

De Ondergeteekende berigt, dat de navolgende gelden, ten behoeve der *Waldensen*, in de Gemeenten van deze Clasis gecollecteerd, en door hem aan den Heer L. BOUSQUET, te *Amsterdam*, voldaan zijn:

Van de Gemeente van	*Amersfoort*,	f 219: 80
— — — — —	*Bunschoten*,	- 16: 40
— — — — —	*Woudenburg*,	- 11: —
— — — — —	*Zeist*,	- 131: 70
— — Broeder-Gemeente aldaar,		- 18: 15
— — Gemeente van	*Zoest*,	- 21: 70
— — — — —	*Baarn* en *Eembrug*,	- 46: —
— — — — —	*Eemnes Binnendijks*,	- 16: —
— — — — —	*Eemnes Buitendijks*,	- 6: —
— — — — —	*Westbroek*,	- 16: —
— — — — —	*Maartensdijk*,	- 24: —
— — — — —	*de Bilt*,	- 31: 35
— — — — —	*Blaauw Kapel*,	- 4: —
— — — — —	*Nieuw Loosdrecht*,	- 24: 35
— — — — —	*Loenen*,	- 7: —
— — — — —	*Vreeland*,	- 7: —
	Te zamen	f 600: 45

De Scriba en Quaestor van het Klasfikaal Bestuur van *Amersfoord*.
M. VAN MEETEREN.

De Ondergeteekenden, Predikanten der Hervormden Gemeente van *Amersfoort*, hebben het genoegen te berigten, dat, sedert het laatste berigt,

rigt, de onderstaande gelden ten behoeve der Gemeente van *Leusden*, bij hen ontvangen of als ingezameld ter hunner kennis gebragt zijn:

Uit *Utrecht*, van N. N.	*f.*	40: —
Uit *Tienhoven*, door Ds. VAN DER MEULEN,	-	30: —
Uit *Laren* en *Blaricum*, door Ds. VAN DER STRATEN,	-	13: —
Van N. N. uit *Eemnes Binnendijk*,	-	25: —
Uit *Harmelen*,	-	10: —
Van de Fransche Consistorie te *Breda*,	-	20: —
Van den Nederd. Kerkenraad aldaar,	-	14: 55
Uit *Middelburg*, door Ds. A. VAN DEINSE,	-	88: 75
Van eenige onbekenden, door bezorging van den Heer B. een Bankbillet N°. 752, groot	-	1000: —
Uit *Nederlangbroek*, van N. N.	-	10: —
Uit *Dordrecht*, door bezorging van den Wel Ed. Geb. Heer BLUSSÉ VAN ZUIDLAND,	-	133: 48
Uit *Woerden*, door Ds. J. A. VAN WAENEN,	-	72: 20

Wij betuigen aan de verzamelaars en inzenders dezer giften onzen hartelijken dank, biddende dat de Heer hun dezen liefdearbeid en weldadigheid rijkelijk vergelde; maar tevens, dat hij verder de harten opwekke, opdat ook van plaatsen en van met tijdelijke goederen gezegende Christenen, van welke tot dus ver voor deze edele zaak nog weinig of niets is ingekomen, ruime bijdragen ons geworden mogen; dewijl zonder dezelve het voorgenomen werk niet dan gebrekkig en weinig doeltreffend (naar het oordeel van deskundigen) zoude kunnen geschieden; en er reeds te veel door de liefdadigheid der Hervormden Kerk van Nederland aan *Leusden* geschonken is,

om

Digitized by Google

om niet het ontbrekende daarbij te hopen en te verzoeken.

Amersfoort,
den 14den Junij 1826. De Predd. van *Amersfoort*,
P. J. LAAN,
W. BREIJL, en
M. VAN MEEREREN,
die met de ontvangst der Penningen belast blijven.

Bij Ds. W. BROES te *Amsterdam* is ten behoeve van den opbouw der Kerk te *Leusden* ontvangen:
Van de Gemeente te *Abkoude*, . . *f* 25: —

Nog is er, in het Klassikaal Ressort van *Dokkum*, voor de *Waldensen* gecollecteerd, van

Paesens,	*f*	5: —
Oostrum,	-	3: 40
Veenwouden,	-	3: —
Metslawier,	-	16: 85
Augustinusga,	-	9: 5
Oudwoude, enz.	-	6: —
Gerkesklooster,	-	7: —
Burum,	-	7: 15
Kollum,	-	21: 45
Twijsel, enz.	-	8: 40
Buitenpost,	-	34: 60
Nykerk,	-	5: 5

Bedragende de geheele som, waartoe behoort het in April gemelde, in het Klassikaal Ressort van *Dokkum*, *f* 453: 29½.

Voor de *Waldensen* is ontvangen, onder het Klassikaal Ressort van *Zwolle*, en aan den Heer BOUSQUET te *Amsterdam* overgemaakt:

Van *Zwolle*,	*f*	462: 65
— *Hasselt*,	-	90: —
— *Dalfsen*,	-	30: 5
— *Heino*,	-	29: 35
Transporteere	*f*	612: 5

Digitized by Google

Per Transport	f 612 : 5
Van *Wijhe*,	- 26 : 60
— *Raalte*,	- 25 : 66
— *Ommen*,	- 23 : —
— *Rouveen*,	- 23 : —
— *Ijshorst*,	- 19 : 85
— *Nieuwleusen*,	- 18 : 30
— *Staphorst*,	- 13 : 65
— *Hardenberg*,	- 11 : —
— *den Ham*,	- 10 : 45
— *Hellendoorn*,	- 7 : 45
— *Windesheim*,	- 7 : 30
— *Gramsbergen*,	- 6 : 60
— *Avereest*,	- 6 : 59
— *Heemse*,	- 3 : —
Te zamen	- 814 : 50

Giften voor de noodlijdende Kerken en Personen.

Zwol	f 134 : 30
Wijhe	- 21 : 79
Hasselt	- 14 : 85
Ommen	- 14 : 60
Raalte	- 14 : 35
Dalfsen	- 10 : 45
Hellendoorn	- 10 : —
Heino	- 8 : 63
Hardenberg	- 8 : —
Staphorst	- 8 : —
Ijshorst	- 7 : 5
Avereerst	- 7 : —
Windesheim	- 6 : 84
Gramsbergen	- 5 : —
Den Ham	- 4 : 15
Rouveen	- 3 : 75
Nieuwleusen,	- 3 : 30
Heemse,	- 2 : 80
	f 284 : 86

Digitized by Google

De Leden der Viduale Beurs, onder het Klas-
al Resort van *Zwolle* worden verzocht, voor-
hunne Quota jaarlijks vóór, of uiterlijk op,
ISten Junij, bij den Ondergeteekenden
nco in te zenden. C. FORTUIJN,
Vid. Quest.

De Questor van het Klassikaal Bestuur van
enter, heeft nog de volgende sommen ontvan-
voor het Hospitaal bij de *Waldensen*:

Van de Gemeente	*Goor*,	*f* 17:—
— — —	*Diepenheim*,	- 22:80
— — —	*Bathmen*,	- 26:25
— — —	*Wierden*,	- 9:20
— — —	*Vriezenveen*,	- 32:60
— — —	*Almelo*,	- 91:40
— — —	*Weerselo*	- 5:95
— — —	*Tubbergen*,	- 13:30
— — —	*Ootmarsum*,	- 33:65
— — —	*Denekamp*,	- 3:—
— — —	*Oldenzaal*,	- 20:20
— — —	*Losser*	- 1:—
— — —	*Enschede*	- 25:—
— — —	*Haaksbergen*,	- 4:—
— — —	*Borne*,	- 13:66
— — —	*Enter*,	- 6:10
		f 325:31

Welke som, met de te voren ontvangene van
526:60 aan den Heer L. BOUSQUET, te *Amster-*
m is overgemaakt. De Questor voorn.
P. C. MOLHUIJSEN.

Het bedrag der gelden, in de Classis van *Breda*,
n behoeve der *Waldensen*, bijeen verzameld en
rzonden, maakt, volgens de aan mij daarom-
ent gedane opgave, de aanzienlijke som uit van
598:16.

Breda, W. VAN VOLKOM,
en 14den Junij 1826. Praeses.

LETTER-NIEUWS.

De *Protestant en de Roomsch-Katholijke zich verenigende in de Kerk van Christus*, met het bijgevoegde Motto: *Gij zult het booze uit het midden van u wegdoen.* — Onder dezen titel ziet thans bij de Erven F. BOHN een werkje van den *Evang. Luth. Predikant* J. C. A. SANDER het licht, dat in meer dan een opzigt de belangstelling van het publiek verdient. — Dezelfde Boekhandelaars hebben ook uitgegeven: Eene *Geschiedkundige Beschouwing der Mennikenorden en Kloosters*, vrij naar het Hoogduitsch bewerkt door gemelden Ds. SANDER, welk werk in alle tijdschriften met uitstekenden lof aangekondigd is.

Bij J. W. Brouwer, te *Leeuwarden*, is thans ter pers, en zal zoo dra mogelijk worden uitgegeven, het Derde Stuk van het *Handboek voor Hervormde Predikanten en Kerkeraadsleden*, enz. verzameld door G. VAN DER TUIJN. In dit derde Stuk zijn, behalve eene verkorte bewerking van de Provinciale Reglementen, op de Kerkelijke Administratien en andere belangrijke Stukken, opgenomen, het algemeen *Reglement op de Kerkeraden*, het nieuw gerevideerd Reglement op de *Uitoefening van Kerkelijk opzigt en tucht*, enz. terwijl er gezorgd zal worden, dat alle, tot het Kerkelijke behorende verordeningen, welke gedurende het drukken van dit derde Stuk, nog mogten worden vastgesteld, mede in hetzelve zullen geplaatst worden. Ook is men voornemens door een bijgevoegd nieuw algemeen Register, over de drie Stukken loopende, het gebruik dezer verzameling gemakkelijker te maken.

W. van Boekeren, te *Groningen*, heeft uitgegeven en alom verzonden:

I. Proeve eener vrije behandeling van den Heidelbergschen Catechismus, in den geest van het gezuiverd-Christendom, overeenkomstig het beginsel der Kerkhervorming, door J. VAN DER LINDEN V. S., derde Stuk, a *f* 1: 50. Het vierde en laatste Stuk is ter perse, en zal spoedig volgen.

II. De lotgevallen van HAJJI BABA van *Ispahan*, door J. MORIER, (Schrijver van de beroemde Reizen door *Persië*.) tweede Deel, a *f* 2: 20.

BE-

Digitized by Google

BERIGT

van Inteekening op een uitgave van de drie onderstaande Werken:

I. *Dichterlijke Gedachten-Beelden*; door M. P. ELPER, geboren WORSTHOVEN, Mr. J. KINKER, J. F. HELMERS, A. J. ZURRI, Mr. W. BILDERDIJK, Mr. M. C. VAN HALL, en H. MEIJER, Junior. In één Deel.

II. *Gedichten* van P. BODDAERT, Junior. In één Deel. (Vóór deze uitgegeven, in twee Deeltjes.)

III. *Jeugdige Gedichten*, door GERRIT VAN LENNIP, in één Deel. In het zelfde formaat als de kleine uitgave der Gedichten van H. TOLLENS, HELMERS en FEITH.

Bij Inteekening:

Op Postpapier, *f* 1: 20. Op Velin papier, *f* 1: 70.

Buiten Inteekening:

Op Postpapier, *f* 1: 50. Op Velin papier, *f* 2: —

Op alle drie bovenstaande Werken, No. 1, 2 en 3, in drie Deelen.

Bij Inteekening:

Op Postpapier, *f* 3: 30. Op Velin papier, *f* 4: 80.

Buiten Inteekening:

Op Postpapier, *f* 4: 20. Op Velin papier, *f* 5: 70.

De Inteekening geschiedt bij J. Noman, Boekhandelaar, te *Zalt-Bommel* en alom, en staat open tot den 1sten Augustus 1826.

ALEXANDER I. Keizer van *Rusland*; of eene Schets van zijn Leven en van de belangrijkste Gebeurtenissen zijner Regering, door H. E. LLOYD *Esq.* uit het Engelsch vertaald.

Dit in alle Engelsche Journalen hoog geprezen Werk, met zoo vele tot hiertoe onbekende uiterst belangrijke openbare bedrijven van dien Grooten Vorst vermeldt, en tevens ook in de bijzonderheden van zijn huiselijk leven indringt, is verfierd met zijn Portret, en wordt thans uitgegeven bij LUSSÉ en VAN BRAAM, te *Dordrecht*, bij wien Correspondenten het mede alom te bekomen is.

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

J. HERINGA, ELIZA's z., Kerkelijke Raadvrager en Raadgever. Tweede Deel. Eerste Stuk. Bladz. 691
J. CORSTIUS, De ware Vergenoegdheid voor alle menschen verkrijgbaar. Tweede Deel. 700
G. SALOMON, Het Huiselijk Leven. Uit het Hoogduitsch. 704
W. D. GROMMÉ, Handleiding tot regte viering van het Heilig Avondmaal. 709
B. VERWEIJ, Christelijk Feestboekje voor Protestanten. 713
VON SCHÄFFER, *Brazilie*, als Onafhankelijk Rijk. Uit het Hoogduitsch. Eerste en Tweede Deel. 717
Galerij der merkwaardigste Personen onzer Eeuw. Naar het Hoogduitsch. Derde Deel. 731

MENGELWERK.

A. G. VAN ALDERWERELT, Verhandeling. 733
Verblijf van een Engelsch Officier te *Port-Natal*, op de Oostelijke Kust van *Afrika*, en beschrijving van de barbaarsche zeden der Inwoners, en van hunnen Koning. 755
Bezoek in het Klooster *St. Eleusis*. 759
De Pijria. 760
CONSTANTIA ZACARI. 761
Het Opperhoofd der Drusen. 764
Turksch Despotisme. 765
De geele Koorts in de *Florida's*. 767
Merkwaardige redding. 768
Verbetering. —

Akademie-Nieuws. 769
School-Nieuws. 770
Kerk-Nieuws. 773
Berigten. 811
Letter-Nieuws. 824

RE-

Digitized by Google

EGISTER

DER VOORNAAMSTE

LAKEN

komende in de BOEKBESCHOUWING *van*
EBOEKZAAL DER GELEERDE WEREELD, EN TIJD-
CHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN
IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN,
voor de zes eerste Maanden der
Jaars 1826.

A.

ankweeking der planten hier te lande te be-
proeven, 22.
adémie van *Moskou*, 441.
emeen Aardrijkskundig Woordenboek, van J.
AN WIJK B. Z., 436.
anak der Akademie van *Groningen*, 169.
——. (Leijdsche Studenten), 170.
N ALPHEN, (Twaalf Dichtst. van v.) op muzijk
gebragt, 35
ANIAS en SAPFIRA, 573.
ostelen (Handel. der) Zie Gedenkwaardigheden.
ISTIDES EN THEMISTOKLES, 293.
ondmaalsviering. Zie GROMMÉ.

B.

ARTELS, (G. J.) Karakterrekken uit JEZUS
Lijdensgeschiedenis, 129.
artholomeus-Nacht, 155.
dlam's Hospitaal in *Londen*, 292.
eldhouwkunst, 38.
jbel voor de Jeugd, XIVde Stukje, door VAN
DER PALM, 409.
jbellezing, 16.
LDERDIJK, (Vrouwe K. W.) Gedichten voor
Kinderen, derde Druk, 602.
ouwkunst, 38
ouwmans broederlijk woord, 691.
razilie, 717.
RÖES, (W.) Engel. Herv. Kerk, D. I. en II.
422, 561.

Breos-

Digitized by Google

Broosheid van het menschelijk verstand, 290.
BRUGGEMANS, (A.) Zie VENTURINI.

C.

Catechismus prediken, 416.
CHATEAUBRIAND, (F. A. DE) De Martelaren, of zegepraal van den Christel. Godsdienst, 284.
CHARIKLEA, 301.
CHORILUS, 43.
CHRISTUS, (De naam) 587.
Christelijk Feestboekje, van B. VERWEIJ, 713.
——— Weekblad, 143.
CLARISSE, (J.) Redev. voor Jongelingen, *eerste* en tweede zestal, 4.
——— over de Handelingen der Apostelen, tweede uitgave, 571.
CLOVIS de Eerste, 160.
CORSELIUS, (J.) De ware vergenoegdheid, D. II. 700.
CRANMER, (T.) De Hervormer in *Engeland*, 423.
CROMMELIN, over de Evangeliebediening, 693.

D.

DIOKLETIAAN, (Keizer) 286.
DOJER, (M.) Invallende gedachten, Stuk *II* en III., 433, 435.
Domingo, (*St.*) 305.
Droomvoorspellingen, 33.
Duurzaamheid der Protestantsche Kerk, 569.

E.

Eenheid Gods, 412.
——— der Protestantsche Kerke, 569.
ELISABETH, (Koningin) 41 en 424.
Encouragément (*Sur l'*) *de l'Espr. Publ.*, 437.
Engelsche (De) Herv. Kerk vergeleken, D. I. en II., 422 en 561.
Episcopale Kerk, 424.
ESCURIJ, (H. BARON COLLOT D') Hollands Roem in kunsten en wetenschappen, 2 deelen, 36.
Evangeliebediening, 693.

F.

Digitized by Google

F.

ARDON, (A. B.) Redev., Verhandel. en Verhoogen, 2 deelen, 31.
ten, over de Christelijke Feesten der Protestanten, 136.
ZLAR, (J. A.) ARISTIDES en THEMISTOKLES, in deelen, 298.
BIN, (Graaf DE) Reis naar *de Levant*, 3 stukken, 308.

G.

ALERIUS, 268.
erij der merkw. personen onzer Eeuw, 731.
enkwaardigheden uit het leven der Apostelen, de Druk., 571.
enkwaardige trekken uit de Geschiedenis vóór e Jeugd, 167.
lichten en Redev. van P. NIEUWLAND, 592.
—— voor Kinderen, 602.
TRITS, (G. ENGELS.) Het leven en de daden er Doorluchtige Zeehelden, VAN HERMSKERK n P. HEIN, 167.
chiedkundige Galerij der beroemde Duitsche lelden, 161.
aren, 570, 692.
lsdienst (De) in Venetië, 599.
OMMÉ, (W. D.) Over de regte viering van et H. Avondmaal, 709.

H.

AIJTI's Negerstaat, 305.
ndboek der Engelsche Taal- en Letterkunde, roza, 765.
ndel. der Apostelen. (Over de) Zie CLARISSE.
id. VII: 1. 574.
—— XXIII: 2—5., 178.
ndleiding tot de regte viering van het H. Avondmaal, 709.
ELHOF, (Tijdkorter van A.) 44.

Het-

Heidelbergsche Catechismus, 414 en 585.
Hekmtoupijlos, 310.
HERINGA, (J.) ELIZA'S Z, Kerkel. Raadvrager, IIde Deel, IIste Stuk, 692.
Herinneringen en wenken, 443.
HERMANN en zijne Echtgenoote, 162.
Hollands roem. Zie D'ESCURIJ.
Hollandsche Maatsch. der Wetensch. te *Haarlem*, Xde Deel, eerste en 2de Stuk, 78.
Homilien VAN G. J. BARTELS, 130.
Huiselijk leven, (Het) 704.

I.

Invloed van Kunsten en Wetenschappen, 36.
Invallende Gedachten, door A. DOJER, 2de Stukje, 433 3de Stukje, 435.
Joden, (Over de) 146.
JOHN KNOX, de Groote Hervormer, 423.
Jena 410
Jongelingen, (Voor) uit den besch. Stand, 3.
JOUIJ, (M. DE) De Kluizenaar in Italië, 594.
Italie, 598.
JUDAS VAN Karioth, 138.
IZEBEL, 412.

K.

KAMPEN, (N. G. VAN) Handboek der Engelsche Taal, 165.
——— ——— ——— Geschiedenis der Kruistogten, D. I., 293.
——— ——— ——— ——— D. II., 429.
KAREL de IX 155.
Kerkelijke Raadvrager en Raadgever, D. *II.* 691.
Kinderen (voor) die de School verlaten hebben, 443.
Kluizenaar (De) in Italië, in III Deelen, 594.
KNOX, (JOHN) 41, 424.
Kolonien, 727
Krankzinnigen, 291.
Kruistogten, (Over de) Zie VAN KAMPEN.

L.

Laat deze drinkbeker van mij voorbijgaan! 144.
LACHAPELLE, 30.

Leid-

Digitized by Google

lboomen, 28.
erbundeltje voor de Lieve Ned. Jeugd, 167.
ICHS, (J. C.) Philss. schoonheid der edelste
riekische beelden, 21.
—— —— Algemeene regelen ter aankw. van
uttige gewassen, 22.
en en daden der Zeehelden, 167.
ensbeschrijvingen, 731.
VI en SARA, eene Joodsche Familie Gesch. 146.
densgeschiedenis van JEZUS, (Geboort. uitde) 129.
dengeschiedenis, (De) en de Christ. Feesten,
voor Jongelieden, 135
NDEN, (J. V D.) Proeve eener vrije behand.
van den Catechismus, I. D. 413. en II. D. 585.
turgien, 424

M.

MARIA, (De Engelsche Koningin) 41, 424.
ARIA, of het Legaat, 600.
ark en Bergsland, (Reis naar) 315.
artelaren, (De) van CHATEAUBRIAND, 284.
attheus, (Omschr. verklaring van) 278.
—— II: 15., 279.
—— XXII: 14., 280
—— XXIII: 13, 281.
—— XXVI: 75: 280.
IERTEN, (A. B. VAN) geb. SCHILPEROORT, de
Lijdensgeschiedenis, 135.
lemnonium, (Het) 314.
IESSIAS, 587.
lethodisten, 425.
loeijelijkheden van het Leeraarsambt, 695.
IOLL, (G.) Over de Scaphander, 29.
IONTESQUIEU beschaamd, 41.
loskou, 437.
IUNCHE, (G. W.) Over het weer in de Venstergiazen, 28.

N.

Nagelaten Redev. van FARDON, 31.
Vatuurk. Verhandelingen, X Deels, eerste St. 18.
Nederlandsche Hervormde Kerk, 423 en 562.
Negerstaat, (De) van *Haijti*, 304.

NIE-

Digitized by Google

NIEMEZEWIEZ, LEVI en SARA, 146.
NIKODEMUS des nachts bij JEZUS, 132.
NIEUWLANDS, (P.) Gedichten en redev., 592.

O.

Omschrijvende verklaring van *Mattheus* Evangelie, 278.
Onderdrukking der Brazilianen, 720.
Onwetendheid, 132.
Oostersch Verhaal, 410.
Openbaring, (Goddelijke) 412.
Oud en Nieuw, 132.
Ouderliefde, 5.
Over de aanmoediging van den Volksgeest, 447.

P.

PALM, (J. H. v. D.) Bijbel voor de Jeugd, St. XIV, 410.
PAULUS, te *Tarsus*, 577.
Polen, 146.
Portugal, 723.
Presbiteriaansche Kerk, 425.
Proeve eener omschr. verkl. van MATTHEUS, 277.
——— ——— gesch. der Kruistogten, I. D., 293.
——— ——— ———, II. D., 429.
——— eener vrije behand. van den Catech., 413.
——— (Vervolg dier eerste) 585.
Protestantsche Kerk, (De) 567, 692.

R.

Raadvrager (Kerkel.) en raadgever, II. D. 692.
Regels omtrent het verplanten, 23.
Regtzinnigheid, 18.
Reis naar *de Levant*, 308.
——— ——— *Mark* en *Bergsland*, 315.
Roomsch- (De) Kath. Kerk, 568.
RUPPE, (C. F.) twaalf Dichtstukjes van VAN ALPHEN, op Muzijk gebragt, 35.

S.

SALOMON, (Dr. G.) drie Leerredenen, 704.
Scaphander, (De) 29.
SCHÄFFER, (VON) *Brazilie*, in II Deelen, 717.
SCHERENBOOM (A.) over den Scaphander, 25.

Schoon-

Digitized by Google

nheid (over de Philisische) der Gr. beelden, 21.
somwentelingen in *Frankrijk*, 2de druk, 152.
nten Almanak, 170
GAR, (W. H.) Herinneringen en wenken, I. 443.

T.

Ferelen uit het hooger leven van een Chris-
ten, 12.
——— van de Staatsomw. in *Frankrijk*, 152.
——— der broosheid van het mensch. vef.
ld, 296.
, 310.
ISTOKLES, (Over) 299.
MAN, (H. W.) Over de Machinerij, 18.
orter in ledige oogenblikken, 44.

U.

verfalisten, 428.
voor de eeuwigheid geleefd, 12.

V.

STEIJ, (Baron de) 565.
URINI. Zie Galerij, 161.
diging van Apostel PAULUS, 581.
ardag des Konings, 714.
chting, 484
VEIJ, (B.) Uren enz., 13.
——— Feestboekje, 713.
geest, 447.
brengsels van *St. Domingo*, 306.
sbode, (De) 1ste Stukje, 421.

W.

aakzaamheid, 581, 692.
e (De) vergenoegdheid, 700.
erwerkkunde, 38.
r, (Over het) in de Vensterglazen, 69.
, (J. VAN) ROELANDSZ. Algem. Aardrijksk.
oordenboek, 2 Stukken, 436.
heid, 484.

Z.

gepraal van den Christel. Godsd., 284.
beheersching, 581.
smoord, 301.

REGISTER

DER VOORNAAMSTE

ZAKEN,

voorkomende in het MENGELWERK *van de* BOEKZAAL DER GELEERDE WEREELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes eerste Maanden des Jaars* 1826.

A.

ABIGAIL, 79.
Adel, (Oorsprong van den) 749.
ALBERTINELLI, (A. G. van) (de) voordeele van de *Waldensen*, 151.
——— ——— over den ouden tijd, 733.
Atlantischen (Over de vereenigingen van den) met den stillen Oceaan, 682.
Amerika, 340.
Anekdote, 200.
Arterburij, 344.

B.

BATAVIEREN, (De naam) 736
Bedenkingen over de verbindtenis van den Atlantischen met den stillen Oceaan, 682.
Bemoediging, 345.
Berisping van eenen Vriend, 65.
Bever (een) in de gevangenis, 472.
Bier, zeer in gebruik bij de oude Nederlanders, 745.
BILRAMS Ezel gedacht, 341.
Bij het Lijk van mijn Zoonsje, 401.
Bijbel, 607.
Bijbelgenootschappen, 608.
Bijdrage, 610.
Bloedzuigers, (De) van het Neufsadler Meer, 77.
BOERMAN, (E. A.) Dichtstukje, 632.
BONIFACIUS, 744.

C.

Cannisaten, 736.
Clerici, (De) 737.

Digitized by Google

ONSTANTIA ZACARI, 761.

D.

Darie, (De engte van) 624.
eeg en Eerstelingen, 59.
eerlijke mishandeling der Waldensen, 179.
EMOSTHENES, 66.
ewizes, 627.
ichtstukje, Abigail, 80.
——— By het Lijk van mijn Zoontje, 201.
——— Bemoediging, 345.
——— Op eene 50 jar. Echtvereeniging, 475.
——— De Vlinder, 630.
oofheid (Geestelijke) en blindheid, 54.
rusen, 769.
uistere Eeuwen, 189.
——— Voordragt, 66.
uurte der boeken in vroegeren tijd, 194.

E.

EDUARD, (Fierheid van Koning) 617.
enheid van het Geloof in de Protestantsche Kerk, 186, 603.
erlijkheid, 328.
erstelingen, 60.
gijptisch Papier, 192.
leuss, (St.) 759
llende in Engeland, op 't jaar van December in 1825, 472.
ngeland en Wales, 628.
——— (Handhaving der wetten in) 345.
ngelschman, (Een jonge) 69.
vangelie, (De leer van het) 64.
zel (De) van BILEAM te nas gebrag, 344.

F.

Fabel, (Een) 629
FREWELL (De Luitenant) 756.
ijn (Een) bedrog, 607.
lorence, (Het huis van MEDICIS te) 68.
lorida's, (De) 761.
ransch bedrog en Fransche zeden, 386.

G.

Gebrek aan Papier, 192.
Gedachtenisviering, 475.
Geele Koorts, (De) 767.
Geloof (Het) der Protestanten, 604.
Geloofsbelijdenis, 614.
Gemengde Gedachten, 64.
Genadeleer van het Evangelie, 50.
Germanen, 189, 736.
Geschenken, 73.
Geschiedenis des Vaderlands, 317.
Getal (Over het) van Joden op de Wereld, 467.
Gevangenis (Leerzame) 70.
Gevoeligheid (Te groote) 67.
Gilden, 750.
Glaasje (Het) na de grafe, 744.
Gods liefde in CHRISTUS, 435.
Goedkoope levenswijs, 746.
GROOT, (Gerard) 196.

H.

Handel in Papier, 332.
Handschoenen van Spinneweb, 76.
Hebzucht, 768.
Heidenen en Joden, 57.
HENDRIK VIII. 76
Herstelling der Joden, (Over de) 465.
Hertog van *Savoije*, 181.
HELAIRE, (G. S.) over een' gev. Bever, 473.
Hollanders (De) 328.
Holland ontwoekerd aan de baren, 32.
Hollands grootheid, 321.
HOOFT, (De Drostaart) 329.
Horn, (Kaap) 624.
HUIG DE GROOT, 329.

I.

Iets over *Engeland*, in December 1825. 470.
Joden, (De) 468.
Israel is door God niet verstooten, 455.
JULIUS CAESAR, 191.

Digitized by Google

K

Kalabrier, (Een arme) 69.
Karel de groote, 190
Keuken (De) onzer Vaderen, 744.
Kleeding, (De) — ——— 742.
Klerken, 737.
Kloester, st. eleusia, 759.
Koetbloedigheid, 67.
Koningin, Eleonora, 626.
Konstantijn, Paleologus, 191.
Kruisje, (Het) Pro ignorantia literarum, 190.
Kwakers (De) in *Engeland* en *Amerika*, 340.

L.

Leerrede over *Hebr.* XI: 36—40. 171.
Letterlijke handhaving der wetten, 345.
Liefde, 613
——— voor het Vaderland, 319.
List, 627.
Lodewijk XIV. 181.
Lotswisseling, (Aangename) 77.
Rudolph, (Bij het lijkje van J.) 201.

M.

Magt (Gevaarlijke) van het Pausdom, 183.
Medicis, (Het huis van) 68.
Merkwaardige redding, 768.
Missionarissen, (Het prediken van de) 199.
Missolonghi, 761.
Monniken (De) afschrijvers, 194.
Montpensier, (Madem.) 200.
Moraliten, 605.
Muddri, (De Pastoor) 616.
Muratori, (Getuigenis van) 192.

N.

Nachtegaal en de Echo, 629.
Natuurlijke takken, 453.

O.

Olijfboom (Vergelijking van den) ontleend, 458.
Onderschrijven en onderteekenen, 189, 739.
Ongeloof der Joden, 45.

Onkunde in het schrijven, 190.
Onvergenoegdheid, 87.
Opperhoofd (Het) der Dutten, 785.
Oude Nederlandsche Gebruiken, 318, 732.
Over de verschillende Planten, 342.
Overleg in het spreken, 66.

P.

Panama, 623.
Papier, (Uitvinding van het) 192, 332.
Papyrus Nilotica, 331.
Paraguai Thee, 343.
Pijpen, 781.
Perkament, 192.
Pilaf en *Paramitto*, 760.
Planten, welke tot thee gebruikt worden, 342.
PLATO, 66, 191.
Porto Bello, 624.
Prijs van het Papier, 193.
Prins van *Wales*, 622.
Protestantsche (De) Kerk, 604.

R.

Riet tot Schrijfpennen gebezigd, 340.
Roeping van Joden en Heidenen, 456.
Rome's dwanggezag, 189.
Rom. XI: 1—18. (Over) 45.
—— — 16—36. (——) 449.
Roomsche (De) Geestelijkheid, 616.

S.

SCHAAF, (Dom. v. d) ter viering zijner 50 jarige Huwelijksvereeniging, 475.
Schrijfkunst, (De) 190.
Schrijfpennen, 339.
SCHUBART, uitvinding van het Papier, 189, 331.
Secten, 605.
Sluwheid van zekeren cliënt, 73.
Snedig gezegde, 78.
SOCRATES, 66.
Speculatiegeest, (Nadeelige) 471.
Spinneweb. (De) 68.
Stoffen om op te schrijven, 334.

Digitized by Google

T.

Teekenen, (over het) met een Kruisje, 190.
ENGELENCK, (J. W. C.) over Rom. XI. 1—18, 45.
——————— 29, 36, 449.
erminologi, 66.
hee, (Planten met) gebeitgd, 342.
iran, (Een Wreed), 767.
enamen of Vannen, 749.
[illegible]
TRIEPER, (J. H.) Geschiedenis des Vaderlands, 317.
rotschheid, 62.
urksch Despotisme, 766.

U.

Uitlegkundig beoef. beschouwing, 449.
litvinding van het Papdom, 329, 331.
——— (Nieuwe) van Zijde, 71.

V.

Vaderlands Liefde, 752.
al der Joden, 501.
ele eersten de laatsten, 453.
erbindtenis van den Atl. met den stillen Oceaan, 626.
erblijf van een Eng. Officier te Port-Natal, 756.
eroordeelen (over het) van anderen, 63.
ervolgingen der Waldensen, 179.
——— bij de Roomschen, 617.
ettigheid der Olijfboomen, 61.
linder, (De) 630.
olksgeest, 64.
onnis, (Het vereerend) 76.
oorbeeld, (Het) onzer Vaderen, 328.
oorbeelden der ouden, 330.
reemde kostwinning van onzen tijd, 78.
riendschap, 65.
rijmoedigheid, (Gepaste) 73.
riezen, 736.
rouwenliefde, 198.

W.

Waarschuwing, (Noodige) 325.

Digitized by Google

Waldensen, (Liefdegiften voor de) 170.
Wäes, (Het Vorstendom,) 628.
Welsprekendheid der Fransche Zendelingen, 199.
Wilde takken, 61.
WILLEM de Eerste, 329.
Wispelturigheid des Volks, 64.
Wijn, (Het gebruik van) 744.
Wortel en takken, 59.
Waken, tegen de overheersching der R. Kath. 185.

Z.

ZACARI, (CONSTANTIA) 762.
ZACH, (Vrijheer van) Bedenkingen, 622.
Zalig worden (Over het) van geheel Israël, 460.
Zedelijkheid, 325.
Zeden (Oud Hollandsche) 328.
Zeeregt, 750.
Zelfverheffing, 452.
Zijde, (Nieuwe soort van) 71.
ZUIPHEN, (A. van) ABIGAIL, 79.

Digitized by Google

REGISTER
VAN HET
AKADEMIE- SCHOOL- EN KERK-NIEUWS,

voorkomende in de BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes eerste Maanden des Jaars* 1826.

A.

ADRIANI, (R.) Pred. te *Bolsward*, bev. te *Rotterdam*, 644. afs. 664.
Akademie-Nieuws van *Leijden*, 203, 347, 633. *Utrecht*, 207, 348, 633, 669 *Franeker*, 669.
ALTA, (F. CANTER) Pred. te Retranchement, ber. te *'s Heer Abts en Sinoutskerke*, 375. afs. 660 bev. 791.
AMBROM, (P. VAN) Pred. te *Noodderp*, ber. te *Graft*, bed. ber. te *Aalsmeer*, 641.
ANDREAE, (P. J.) Kand. bev. in de Lut. Gem. te *Doetinchem*, 258.
AUWEN, (J. P.) Pred. te *Visvliet*, ber. te *Vrouwen-Parochie*, 382. pred. afsch. 804.

B.

BAKKER, (J.) Pred. te *Buitenpost*, ber. te *Bolsward*, 799.
BOELES, (P.) Pred. te *Noordlaren*, ber. te *Roden*, 382.
BECKING, (H. G.) Pred. te *Heerewaarden*, ber. te *Ost* bev. 109.
BEER, (C. J. de) Pred. te *Marken*, legt den dienst neder 788.
BEGEMAN, (C. G. S.) Pred. bev. te *Stevenwaard*, 808, afs. te *Gulpen*, 809.
BERG, (G. van den) Pred. te *Zantvoort*, ber. te *Hoogmade*. enz. afs. 785.
BERGSMA, (T. B.) Pred. te *Odijk*, ber. te *Ottoland*, enz. bed. 646.

Digitized by Google

Berigten, 115, 260, 392, 540, 677, 811.
BIERHAUS, (G. G.) Emer. Pred. van *Warnsveld*, ber. te *Ede*, 676. bev. 674.
BLANKEN, (G. C. van Bilen) Pred. te *Wognum*, enz. ber. te *Noordscharwoude*, bed. 233.
BLOEMMEEN, (H. van) Pred. te *Ketel*, ber. te *Middrecht*, 795.
BOERMAN, (E. A.) Pred. te *Ter Heijde*, ber. te *Doeveren* en *Gendersen*, 773, 806.
BONGA, (S.) Pred. te *Nieuwkoop*, ber. in de Rem. gem. te *Rotterdam*, 674.
BORSBOOM, (N.) Pred. te *Ziel*, ber. te *Grede*, bed. 793.
BREMER, (J.) Pred. te *Hengwirden*, ber. te *Rauwerd*, 380. afs. 802. bev. 807.
BROUWERS, (Du.) Pred. te *Abbekerk*, enz. ber. te *Durgerdam*, 653.
BROUK, (G. C. van den) Pred. te *Klaaswaal*, ber. te *Boskoop*, 122. bev. 645. afs. 777.
BUISMAN, (P.) Kand. bev. te *Berkenskerke*, 781.
BURGERHOUDT, (H. J. E.) Pred. te *Wemeldinge*, ber. te *Ijzendijke*, 794.

C.

CALLENBACH, (C. C.) Pred. te *Kortenhoef*, ber. te *Bilkoop*, bed. 80, 204. ber. te *Middrecht*, 661.
CALKOEN, (J. H.) Pred. bev. te *Sloterdijk*, 366. afs. te *Twisk*, 372.
CANNEGIETER (H.) Pred. te *Wirschoten*, overl. 246.
Catechiseermeesters: (Ned.) 784, 786, 803.
CHEVALLIER, (R. A.) Pred. te *Everdingen*, overl. 647.
CLAUS, (I.) Pred. te *Midlie*, ber. te *Loondsmeer*, 654, 788.
COSTERUS, (L. M.) Pred. te *Grosthuizen* enz. ber. te *Noordscharwoude*, 230, 369. bev. 650. afs. 651.
CROLLIUS, (H. S.) Pred. te *Ciesen*, *Nieuwkerk*, ber. te *Klaaswaal*, bed. 778, 782.

D.

Digitized by Google

B.

ALHOFF, (S.) Pred. te *Opmuizen*, ber. te *Wirdum*, afl. 676.
STE, (P.) Pred. te *Oldam*, ber. te *Meetkuis*n bed. 392.
MOOT, (P.) Pred. te *Vaarsche*, ber. te *Jul*ittes, 882, bed. 796.
MONT, (A. J.) Pred. te *Nieuwlekkerland*, ber. *Tam*, afl. 770.
ET, (J. H. VAN) Pred. te *Hengelo*, ber. te *Zenderland*, 217, 241. bed. 359.
JWER, (J.) Pred. te *Buitenveen*, ber. te *Ijskerk*, 242. bed. 370.
TERICH, (A. J.) Pred. te *Wezet*, ber. te *Ga*n, 811.
ESBURGH, (H. G. J. VAN) Pred. te *Nederlangr*oek, ber. te *Alkmaar*, bed. 95.
ORSLAG, (J. H. VAN DEN) Emer. Pred. te *Jordrecht*, overl. 778, 797.
SAAR, (J.) Pred. te *Hoogvliet*, ber. te *Beesd*rzwaag enz. 223, 286. pred. afl. 614. bev. 665.
UREN, (J. VAN) Pred. te *Sneuwijk*, ber. te *Drusland*, 813.
KEN, (H. S.) Kand. bev. te *Oudelemmer*, enz. 802.

E.

ERDE, (J. R. VAN) Pred. bev. te *Foudgum* enz. 379.
CKMA, (B.) Emer. Pred. van *Delfshaven*, overl. 228.
MERINS, (J. W.) Pred. te *Lieve Vrouwenpol*der, ber. te *Gasteel*, 639.

F.

RUBEN, (A.) Pred. te *Duiveloord*, enz. ber. te *Loon op Zand*, 113.
LKERSMA, (J.) Kand. bev. te *Midlum*, 665.
[illegible], (A.) Pred. te *Ijzerfoord*, ber. te *Blaselingen*, bed. 659.

FRAN-

FRANKEN, (A.) Pred. te *Delft*, ber. te *Utrecht*, aff. 641. bev. 661.

G.

GEESER, (M.) Emer. Pred. van *Ouddorp* op *Goeierede* overl. 783.

GERRITZEN, (J.) Kand. bev te *Zoelen*, 84.

GILTAY, (C.) Pred. te *Oud Vossemeer*, ber. te *Piershil*, bed. 658.

GRAEBE, (J.) Emer. Pred. van *Wertherbroek*, overl. 811.

GRAAVELANDE, (D. STORM VAN 's) Rust. Pred. van *Zuijndrecht*, overl. 85, 91, 215.

GREEVEN, (K. H.) Pred. te *Schalkwijk*, ber. te *Veenendaal*, bev. 797.

GREIDANUS, (N. PLUIM) Pred. te *Koedijk*, aff. 95 bev. te *Etershem*, enz. 97.

GRIMS, (J.) Pred. te *Serooskerke*, ber. te *Groede*, 793

GROENENDAAL, (E.) Pred. te *Goliënse*, overl. 667

GRONINGEN, (A. P. VAN) Pred. te *Bleskensgraave*, ber. te *Oudewater*, bed. 91.

GUNNING, (J. H.) Pred. te *Oist*, ber. te *Vlaardingen*, aff. 107. bev. 223.

H.

HAAR, (H. P. VAN DER), Pred. te *Schraard*, ber. te *Grosthuizen*, enz. 787.

HAAN, (J. EILERTS DE) Pred. op *Kamper eiland*, ber. te *Olst*, 803.

HALL, (H. VAN) Emer. Pred. van *Sloterdijk*, aff. 94.

HANEWINKEL, (J. H.) Pred. te *Kleverskerke*, ber. te *Melis* en *Marienkerke*, 93. 373.

HARDERS, (G. T.) Pred. te *Windemeer*, enz. ber. te *Oostermeer*, enz. 242, 381, aff. 666. bev. 798.

HARGER, (J. G.) Kand. bev. te *Buurmalsen*, 631.

HAT-

TINK, (H. J.) Pred. te *Rijssen*, ber. te *Dö-nchem*, 637. bed. 803.
INGA, (K.) Pred. te *Beusichem*, ber. te *aarland*, bed. 236.
VEL, (J. S. v. D.) Pred. te *St. Laurens*, er. te *Cortgene*, 237. aff. 798.
BINK, (J. J.) Pred. te *Warmerveer*, ber. te *lphen*, 786.
F, (J. F.) Pred. te *Veen*, ber. te *Engelen*, 58.
FMAN, (J. P.) Pred. te *Breskens*, ber. te *lestskerke* bed. 238.
D, (J.) Pred. te *Hemmen*, ber. te *IJssel-onde*, 362, aff. 772. bev. 776.
MAN, (J.) Kand. ber. te *Nijega*, 243. bed. 243.
SENHOLTZ, (P. H.) Pred. te *Doetinchem*, er. te *Harderwijk*, aff 637. bev. 640.
STEIN, (J. M. VAN) Pred. te *Wadenooijen*, verl 635, 638.
ER, (P. J. L.) Pred. te *Dordrecht*, bev. te *lmsterdam*, 672.

J.

NSEN, (W. STROBS) Pred. te *Westzaandam*, ber. te *Delft* 642.
SSEN, (C.) Pred. te *Asten*, Emer. aff. 671.
SSONIUS, (W.) Pred. te *Uithuizen*, overl. 113.
G, (J. DE) Pred. te *Zwartewaal*, ber. te *Bruis-sfe*, bed. 93.
N, (J.) Rust. Pred. van *Engelen*, overl. 109.

K.

AM, (J. J.) Pred. te *Drunen*, ber. te *Kruis-land*, bed. 250.
ZER, (J.) Kand. bev. te *Ballum* en *Hollum*. 800.
Z, (A.) Pred. te *Putten*, ber. te *Herwen*, nz 358. bed. 253.
sfikaal best. van *Hoorn*, 97. *Arnhem*, 215. *utphen*, 217. *Tiel*, 218. *Bommel*, 218. *Leij-en*, 223. *Dordrecht*, 225. *Amsterdam*, 227.

Haar-

Digitized by Google

Haarlem, 208. *Alkmaar*. 229 *Middelburg*, 234. *Zierikzee*, 235. *Hazendijke*, 239. *Amersfoort*, 239. *Leeuwarden*, 242. *Sneek*, 242. *Groningen*. 245. *'s Hertogenbosch* 249. *Eindhoven*. *Meppel*, 252. *Maastricht*, 254. *Brussel*, 255. *Rotterdam*, 360. *Brielle*. 364. *Gouda*, 374. *Utrecht*, 376. *Breda*, 384. *Koezoedat*, 807.

Kobus, (J. C.) Pred. te *Reeser*, bev. te *Bemmel*, 636

Koch, (L. F.) Pred. te *Benkenwoude*, enz. ber. te *Herwen*, enz. 635.

König, (J. W.) Pred. te *Bergen op Hengeroom*. overl. 255

Kramer, (J. L. A.) Pred. te *Heeze*, ber. te *Bladel* en *Hapert*, 806.

Kuiper, (G.) Pred. te *Haarlem*, Emer. 785.

Kuyel, (A. A.) Pred. te *Deventer*, Emer. 281.

L.

Laan, (R. A. van der) Pred. te *Krommenie*, ged. van 25 jar. Pred., 94

Lamberts. (J.) Pred. te *Wons*, enz. ber. te *Garijp*, bed. 106.

Lang, (J. F. de) Pred. te *Lutkemiarum*, ber. te *Kogg* op *Texel*, bed. 809

Lange, (D. P. de) Pred. te *Aalst*, ber. te *Overzande*, enz. 659

Lastdrager, (H.) Pred. te *Ellewoutsdijk*, ged. van 40 jar. Pred., 237.

Leden, (aanneming in het openb.) 366, 368, 634, 654, 668, 675, 776, 796, 895.

Lehnsveld, (G. Lehmann de) Pred. te *Westmaas*, ber. te *Baarland*, 287 ber. te *Overzande*, bed. 236, 368. Lijkrede op den Ambachtsheer, 565 bed. voor *Baarland*. 365.

Lens, (A.) Pred. te *'s Gravenhage*, wordt lid der Commissie tot de Prot. Kerken in Neerl. Oost- en West-Indiën, enz. 622.

Leur, (W. F. de) Kand. ber. te *Werkhoven*, 103.

Leijds,

Digitized by Google

DS, (J.) Pred. te *Ooijen*, ber. te *Babilovien-*
roek, enz. afl. 249. bev. 251.
DE, (J.) Pred. te *Loon op Zand*, ber. te *He-*
el, af. 670. ber. te *Veenendaal*, 797.
GERT, (A.) Pred. te *Zoelmond*, ber. te *Hee-*
uwaarden, bed. 339.
IP, (R. MACALESTER) Pred. te *Zaltbommel*,
oop van elf Joden, 219.

M.

ANN, (W. G.) Pred. te *Oudenhoorn*, ber.
te *Pietershil*, bed. 93.
STEREN, (M. VAN) Pred. te *Amersfoort*, ber.
e *Leeuwarden*, bed. 796.
INKEMA, (J. J.) Pred. te *Oosterwierum*, ber.
e *Jelsum*, 105. bev. 663.
IER, (J. C.) Pred. te *Waterland*, ber. te
Baarland, 659.
IJER, (G. J.) Pred. te *Marssum*, ber. te *Nij-*
erk, (in *Oostdongradeel*,) 801.
EDEMA, (M. D.) Pred. te *Warns*, ber. te
Spanbroek, enz. 652.
LL, (J.) Pred. te *Hazerswoude*, ber. te *Voor-*
burg, bed. 641. ber. te *Deventer*, 883.
ONTIJN, (C. G.) Kand. bev. te *Middelharnis*, 92.
OUNIER, (P. J. J.) Kand. bev. in de Waalsche
Gemeente te *Leeuwarden*, 672.

N.

IEUWSTADT, (W. VAN) Pred. te *Rotterdam*,
Overl. 561, 366.
uinatien: te *Boskoop*, 89. *Oudshoorn*, 90. *Ou-*
dewater, 92. *Alkmaar*, 95. *Meliskerke*, 98,
323. *Bieselingen*, 99. *Werkhoven*, 103. *Venen-*
daal, 103, 240. *Kruisland*, 110, 250. *Bos-*
koop, 221. *Aardswoude*, 231, 651. *Holysloot*
enz. 232. *Durgerdam*, 233. *Kwadijk*, 233,
656. *Baarland*, 236, 659. *Ovezande enz.*,
236, 659. *Cortgene*, 237. *Nijkerk*, 244. *Oud*
en Nieuw Gastel, 249. *Herwen*, *Aard enz.*,
358,

358, 635. *Heerewaarden*, 359 *Ptershil*, 364. 784. *Koedijk*, 368. *Noordscharwoude*, 368. *Craft*, 370. 650 *Hoedekenskerke*, 378. *s'Heer Abts* en *Ninoutskerke*, 375. *Lage Zwaluwe*, 364. *Valkenswaard*, 366. *Doetinchem*, 637. *Voorburg*, 641. *Delft*, 642. *Rotterdam*, 642. *Spanbroek enz.*, 652. *Twisk*, 653. *Durgerdam*, 653. *Landsmeer*, 654. *Mydrecht*, 661. 795. *Bolsward*, 664, 799. *Engelen*, 668. *Gastel*, 669. *Aphen*, 776. *Nieuwkoop*, 776. *Grosthuizen enz.*, 787. *St. Laurens enz.* 789. *Oostkapelle*, 790 *Groede*, 792 793. *Ijzendijke*, 794 *Harmelen*, 794. *Doeveren enz.*, 805. *Biadel* en *Hapert*, 806.

O.

OCKERSE, (W. A.) Emer. Pred. van *Limmen*, overl. 230, 257.

Orgel, (inwijding van het) te *Elburg*, 220. *Stevenswaard*, 809.

OVERDORP, (J. L.) Pred. te *Epe*, Emer. 775.

OVERHOF, (W. T.) Pred. te *Uitgeest*, ber. te *Twisk*, 652. bed. 785

OVERMAN, (J.) Pred. te *Edam*, bev. te *Schledam*, 223.

P.

PASSAMIER, (G. A.) Emer. Pred. van *Finkum* en *Hijum*, overl. 104.

PIERSON, (A.) Pred. te *Alkmaar*, ged. van 25 jar. Pred. 369.

POLLIUS, (T. G. ADAMA) Pred. te *St. Maarten* enz. ber. te *Aardswoud*, 786.

POPPE, (J.) Pred. te *Oudelande*, ber. te *St. Laurens* enz., 790.

Prov. Kerkbest. van *Noord-Holland*, 227. *Vrieland*, 241. *Limburg*, 254.

R.

REDDINGIUS, (G.) Pred. te *Zuiderdorp*, ber. te *Engelen*, aff. 372. bev. 378.

Rie-

RIEDEL, (A. A.) Pred. te *Lollum*, ber. te *Graft*, 650.
RIEK, (J. VAN) Pred. te *Beuningbroek*, enz. ber. te *Aardswoud*, bed. 372.
ROMAR, (E.) Pred. te *Obdam*, bev. te *Winkel*, 370. afs. 371.
ROMERS, (A. J.) Pred. te *Urk*, ber. te *Dwingerdam*, bed. 230.
ROOIJ, (A. DE) Pred. te *Westerveert*, inw. der kerk, 86.
ROSS, (D. P.) Pred. te *Rheede*, ber. te *Valkenswaard*, enz. 358, 386.
RUITENSCHILD, (G.) Kand. bev. te *Voorhout*, enz. 645.
RÜSSING, (P. B.) Emer. Pred. van *Nijkerk*, overl. 663, 861.
REIKOM, (W. J. VAN) Kand. ber. te *Hollisloot*, enz. 233.
RIJNDORP, (H. J. VAN) Pred. te *Nieuwkoop*, ber. te *Oudkoorn*, 90, 224.

S.

SCHARDAM, (J.) Pred. te *Hensbroek*, ber. te *Biesselingen*, 100. bed. 371.
SCHARP, (J.) Pred. te *Rotterdam*, Emer. afs. 643.
SCHELLE, (G. VAN) Pred. bev. te *Loosduinen*, 390. afs. te *Mijdrecht*. 377.
SCHILPGAARDE, (A. A. VAN) Pred. te *Bezoijen*, overl. 251. 363.
SCHILT, (A.) Pred. te *Buuschoten*, bek. van den dood der Ambtsvr. 231.
SCHLOSSER, (J. F.) Luth. Emer. Pred. van *Delft*, overl. 388.
School-Nieuws van: *Haarlem*, 81. *Groningen*, 82. *Appingadam*, 84. *Doesborgh*, 207. *Delft*, 208. *Rotterdam*, 209 *Gouda*, 212. *Amersfoort*, 213. *Bolswaard*, 214. *Arnhem*, 348. *Nymegen*.

gen, 350. 's Gravenhage, 351. Leyden, 353. Amsterdam, 354. Haringen, 347 Dordrecht, 770 Assen, 772.
SCHOTSMAN, (J), Pred bev. te Gasselter Nieuweveen, 3 6. aff te Emmelenkamp, 392
SCHUBB, (H) Pred te Ooster- en Wester Blokker, be. te Twisk, bed. 651.
SCHUUR, (C) Kand bev. te Idzegahuizen, 205.
SCHULTS, (H) Pred. te Zwartsluis, ber. te Kelderveen; bed. 253.
SLOT, (J. J.) Pred. te Hoogmade, enz. ber. te Scheemerhorn, aff 364 bev. 370
SLOTEMAKER, (A) Kand bev. te Doorn, 102 ber te Venendaal bed. 104 240.
SLOTHOUWER, (S. RIENSTRA) Pred. te Peperga, enz aff. 381.
SLOTHOUWER, (H.) Pred. te Garderen, ber. te Voenendaal, bed. 89
SLUIS, (R. VAN DER) Pred. te Adward, ber. te Bonga, aff. 382. bev. 391. 675.
SMIT, (A.) Pred. te Bladel en Hapert, Emer 806.
SMITH, (J) rust. Pred. te Utrecht, overl. 94. 100. 192
SOETERS, (P) Pred te Raycuswaai, ber. te Dungerdam; 233
SNARENBERG, (J. MEPBURG) Pred. te Aagtekerke, ber. te Oud en Nieuw Gastel, 249 bed. 373.
STAVEREN, (F. J. W. VAN) Pred. te Ech en Wiel, ber. te Edam, aff. 639. bev. 656.
STEVEREN, (H. VAN) Pred. te Maurik, ber. te Aalten, 636.
STEENBERG, (J.) Pred. te Heenvliet, ber. te St. Annaland, 783.
STEENHOF, (G) Pred te Jusphaas, ber. te Oudewater, 92.
STEINFORD, (H. L.) Pred. bev. te Oosterend op Texel, 649.

Brin-

Digitized by Google

STEMBERG, (B.) Pred. te *Zutphen*, ber. te *Rotterdam*, 643.
STOOIJ, (J. J.) Pred. te *Grijpskerke*, ber. te *Pieterschil*, 784

T.

TAAPKENS, (P.) Pred. te *Ukswerd*, overl. 367.
TONKENS, (A.) Kand. bev. te *Wagenborgen*, 101.
TOUCHENBROEK, D. J. H. VAN, Pred. te *Zuilichem*, enz. ber. te *Kwadijk*, 639.

V.

VEENHUIZEN, (W.) Pred. te *Kaaihuizen*, aff. 391.
VEENKA, (J. J.) Pred. in *'t Woud*, ber. te *Piersbilk* bed. 222, 365.
VELDEN, (P. VAN) Pred. te *Workum*, ber. te *Oudemarkt*, 107.
VELS, (B.) Pred. te *Twello*, ber. te *Bolsward*, 664. bed. 772.
VEN, (H. A. VAN DER) Pred. te *ter Aa*, ber. te *Kwadijk*, 234. bed. 373.
VENDERBOSCH, (F. O.) Pred. te *Schellinghout*, Emer. 371.
VERMEER, (H.) Pred. te *Ommeren*, ber. te *Oosterwijk*, 774.
VERSPRILLE, (J.) Pred. te *St. Annaland*, ber. te *Zuid and*, aff. 374.
VETTER, (W.) Pred. te *Nes*, ber. te *Veenwouden*, aff. bev. 379.
VISCH, (A.) Pred. te *Zuidwolde*, ber. te *Koldeveen*, bed. 253.
VISSER, (L.) Pred. te *Spanbroek*, enz. ber. te *Koedijk*, 368. bev. 650 aff. 652
VLOTEN, (A. VAN) Pred. te *Voorburg*, ber. te *Alkmaar*, 89, 95 aff. 640 bev. 650.
VOS, (D. J. D. DE) Pred. te *Hoevelaken*, ber. te *Bruinisse*, 358.

W.

WANROOI, (J.) Pred. te *Arnemuiden*, ber. te *Oostkapelle*, 790

Digitized by Google

WASSENAAR, (J. J.) Pred. te *Burgt* op *Texel*, ber. te *Joure*, 230.
WELLE, (C. J.) Pred. te *Engelen*, ber. te *'s Gravenmoer*, 109.
WESSELINK, (H.) Pred. te *Cats*, ber. te *Waarden*, afs. en bev. 99.
WIJNSTER, (G.) Emer. Pred. te *Breda*, overl. 231, 250.
WIJNOLDI, (T. J.) Pred. te *Egmond aan Zee*, ber. te *Aardswoud*, bed. 649.

Z.

ZEE, (P. E. VAN DER) Kand. ber. te *Jisp*, 229. bev. 367.
ZORN, (J. S.) Pred. te *Stand daar Buiten*, ber. te *Lage Zwaluwe*, 385. afs. 669. bev. 670.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

JAN 13 1938

Digitized by Google

Digitized by Google